

Casper van Baarles Oratien en Blijde inkomst van Maria de Medicis : nieuwelijks met zijn gedichten verrijkt ; uit het Latyn vertolkt

<https://hdl.handle.net/1874/198536>

DDA 7835

Ran

LMM

1630
1/a

Ned Lit.

LMP

VIV

P. 3

ell

85/37/8

T'AMSTERDAM. bij Baltes Boekholt. 1689

gle

CASPER VAN BAARLE'S
ORATIEN

E N

Blijde Inkomst van
MARIA DE MEDICIS.

*Nieuwelyks met zyn Gedichten
verrykt.*

Uit het Latyn vertolkt.

AMSTERDAM,
By H. ALTES BOEKHOLT, 1689.

ORATIE

MARIA DE WILHEMIA

Kunsthistorisch
Instituut
R. U. Utrecht
80-677

A A N D E N

Edele, Gestrenghe, Wijze, Achtbare

H E E R

M^r. JACOB BOREEL,

Heer van S^t. Aeght,

Hooft-Officier der Stad

A M S T E R D A M.

M Y N H E E R,

Usdanige Lessen te door-
snuffelen, kan een deught-
aardige ziel van 't dool-
spoor dezer wereld lokken,
en verbaast door hun beval-
ligheid, buiten zich zelve
in vreugd verrukken. Europa heeft veel
geesten, met vernuftige harsenen, geteelt,
maar geen, mijns bedunkens, welke door-
kneder hartstochten, uit vlugger breyn,
dan van BAARLE, heeft te berde ge-
bracht.

bracht. 't Zyn hemelvallige redneringen die hun keurrelingen op'er vlerken door de sterren beurt, en ziel-ontroerende artzenyen, welke hun beminnaars hier en hier namaals kan vreugd tronen. 't Zou van te langen adem, en myn onmogelyk zyn, de heerlykheden dezer puik-perlen te waardeeren.

Doorluchtige verstanden, als *U Ed.* en *U Ed.^r. Voorzaat*, welke voor de Majesteits der Christenen Alheid menigwerf de uitmuntenste vertoogen hebben opgedist, en onfeilbaar deze vergode Oratien in 't Latyn eeniger maten zyn bekennt geweest, hebben daar over een heerlyker lof kunnen uiten; gelyk ik hoop dat de selvige nu in onze moedertaal overgebracht, van *U Ed.* ook sullen genieten: en onze Landaard, welke, die onkundig zyn, haar in 't lezen mogen verwonderen, gelykze in het derde dezer eeuw de Toehoorders van dezen Heraut verwonderden, doen Hy ter Illustre Schoole deze Oratien, hun met een boven menschelyke harmonye voor galmde.

*Wat nut, wat heerlykheid het menschedom is beschooren,
Dat d' eeuw'ge Sone Gods haar is tot heil gebooren,*

En voor haar gruwlen straf, op 't schendig bloed-altaar
Van het vervloekte kruis, storf als een Martelaar.
Wat lof een deugdzaam Prins van God en volk kan halen?
Wat wondren van de ziel des mensch is af te malen?
En hoe een koopman moet met wijsheid zyn gekroont?
Wat wezen in 't vernuft, en 't zaaklyk wezen woont?
Hoe 's hemels wonderheên noit is van mensch begrepen?
Hoe Neerlands Veltheer was op Oorlogs-list geslepen,
Bestormt, herneemt Breda. Hoe Tromp vol dappre moest
De Castliaansche Vloot in 't Britze Duins aandoet,
En door 't vuurbrakent staal Oquendo deed beswijken.
Hoe hy Maria groet, de moeder van drie Rijken,
Op hare blyde komst in 't Hollands Republyk.
Hier toont j' er Amstels Stad, gevormt uit veen en slijk,
Dus luisterryk gebouwt, met haar scheepsryke vesten,
En koopmanschap, gevoert uit 't Zuid, Noord, Oost
en Westen,
En al wat tot vermaak, en ziels verwondernis
Mocht strekken, toont hy hier die groote Medicis.

Voordeftigh Heer. Deze onwaardeerlyke paarlen, welke U Ed. Ampt en welwijze wetenschap eigen zyn, vond ik verplicht, nevens zyn Gedichten, met eerbiedenis onder U Ed^{ts}. vlegelen, voor 't wan-oordeel der swakke geesten te veiligen. Hoopende dat gy myn op de toetse niet zult wan-danken, wyl deze uitmuntende harts-tochten van geen sterfelykheid schijnen toegewijd.

Den

Den eeuwigen Al-beheerscher onder-
schrage ondertusschen U Ed^{ts}. doorluchtig
Huis voor alle rampen, by geve U Ed.
hier een voorspoedige en vreedzame bezit-
tinge met zyn Ed^{ts}. Familie; en neme U
Ed alle namaals op ter eeuwiger Bruilofs-
feest, onder 't lof-vreugd-schateren van
's hemels burgerye, welke van harten
wenscht

U Ed^{ts}. Dienst-bereide

BALTES BOEKHOLT,

Amsterdam den eersten van
Herftmaand 1688.

CAS

CASPER VAN BAERLES
WYZE KOOPMAN,

O F

Oratie van de Koophandel en Wijsheid,
leerende hoe nootzakelijk het is, dat deze
twee oefeningen elkanderen verge-
zelschappen en bywoonen.

Op d'Inweyng der doorluchtige
Schoole v' Amsterdam.

Groot Achtbare Heer SCHOUT,
voortreffelyke en Erentveste BUR-
GERMEESTERS en SCHEPENS,
Eerzamenlyke RAATSHEEREN,
voorzigtige Pensionarissen, eerwaarde
Voorzorgers, getrouwe Dienaren des
Goddelyken Woords, en hooggeleerde
Doctoren, Schoolmeesters en Opzienders der Scholen, goet-
aardige en beleefde Burgers en Koopluiden, yverige
Jongkmans, en eindelijk gy altemaal, zo oud als jongk die
hier met menigte om dees Oratie te horen vergaderd zyt.

Zo dikwils als ik, eerwaarde Toehoorders,
dees uwe Stad, en die nu ook mijae Stad is,
aanschou, en mijne ogen op alle desselvs sieraden
en voortreffelyke kostelikheden sla, zo sta ik in
twijffel, waar over ik my in deze Stad het meeste
moet verwonderen. Want hier verrukken en
doen my stil staan de heilige Kerken God ter ee-
ren gesticht, ontelbre prachtige Armmehuizen,

Torens, en andere heerlijke gebouwen, die hun toppen en gevels tot in de wolken steken. Daar de Dammen en Schutzfluizen, om 't water in haar loop te keren en te schutten; ginder de heerlyke opgeboude Beurzen, duizende verwulfdde Sluizen en Bruggen. Schep ik vermaak om onwaardelijke en kostelijke Koopmanschappen van Oost en West hier na toegevoert te zien: tot verftommens toe moetmen zich verwonderen als men'er 't oog op slaat. Bevangtme de lust om ontallyke menigten van groote Schepen, ruime Havens, of veilige Reden t'aanschouwen, hier in overtreft deze Stad alle andere steden. Wil ik des Stadts grootte met mijne oogen afmeten, zo verlokken en vervoeren my de heerlyke en kostelyke Gebouwen om zulx te volvoeren, en als ik op deze mijne oogen sla, zo verbystert en verfteurt my d'ontelbare menigte der Burgers. En wanneer ik deze naau overzie en betracht, zo verwonder ik my ten hoogsten in zo groote menigte van menschen, over de voorzichtigheit der Bestierders, eerbiedicheit tegens de Wetten, gehoorzaamheit en zedigheit der Onderdanen, en't geen 't voor-naamste is, en daar't al aan gelegen leit, dat'et alles zo ordentelyk en geschikt toegaat. Ook zo ik my voor laat staan, is het geen geringe saak, dat ik in die Stadt gekomen ben en gezien worde, die overal in Poelen en Moerassen dryft, alwaar houtte Boffchen zo vele en zo groote heerlijke Gebouwen dragen en ondersteunen, en verganke-lyke Pijnboome masten de welvarenste Zee- en Koopstad van geheel European ondersteuten. Zulx datmen met recht zeggen mag, dat in 't slich-

stichten en voltojen van deze groote Stad de na-
tuur en arbeit, deugt en geluk, Aard' en Zee
schijnen geholpen en hand aan 't werk geslagen
te hebben. En hoewel alle deze dingen uitmun-
tent heerlijk zijn, onwaardeerlyke onkosten
vereischen, en met recht verwonderens waerdig
zijn, en de Faam van deze rijke Stad wijt en zijt
verspreyen, zo komt 'et nochtans aan treffelyk-
heit en heerlijkheit by dit werk niet te pas, dat
de grootachtbare Raadt en Burgermeesters
voorhebben. Want dezer hunner voornemen is
om de wijsheit en geleertheit te hanthaven, en de
zelve hier openbarelyk te laten leeren, en alzo
op een nieuwe maniere de glans, glorie en heer-
lykheit van deze Stadt op dezen dag beginnen
te vergrooten en te verheerlijken. Wel te recht
heeft 'et aenzienlyke en voorfichtige Mannen
goet gedocht, dat deze Stad die tot nog toe een
zitplaats van Mercurius, en woonstede van Pluto
geweest is, nu ook een woonplaats van Pallas en
Phœbus mag genoemd worden, datze de glans
van machten en rijkdommen met de stralen van
geleertheit verheerlyke en beschijne, en de rijk-
dommen dan eindelijk recht na volle waardy-
leert schatten, wanneerze der zelvigen nuttig-
heit en gebruik uit de boeken der Geleerden ge-
leert heeft. En het was behoorlyk en ook hoog-
nodig, dat die Stad, van wiens machten en ryk-
dommen de gansche werelt te spreken weet, ten
laasten haar ook bemoeide met dingen die een
onsterffelyke naam te weeg brengen. Het paste
wel, dat de Burgers hunne sonen tot de koopman-
del te dryven, genegen tot grooter dingen dan

koophandel te doen, optogen, om alzo de verganklyke goederen dieze bezitten, door de wetenschap van goede kunsten en eeuwige naam, te vertroosten en vergoeden, waar van het eerste den mensch by blyft zo lang hy leeft, het tweede blyft ook na 's menschen doot, en vergaat nimmer. En wat kan'er heerlyker en treffelyker wesen, als dat die zelfde volkeren, wien de liefde van kopen en verkopen uit alle hoeken des werelts na deze Stad pleegt te jagen, te gelyk om wetenschappen en goede kunsten in te kopen, daar na toe reizen, en darze niet allcen de Winkels en Kassen met koopmanschappen opgepronkt, maar ook de Kerk en woonplaats der Zanggoddinnen bezoeken, en, alsze van roepen, razen, en tieren op de markt moede en afgemat zyn, hunne zinnen weder door een lieffelyke zamenprekinge der zanggoddinnen verquikken. En dewyl nu op dese tegenwoordigen dag een aanvang van dit hoogloffelyk werk gemaakt wort, zo zal ik, gelykmen van ouds in Scholen gewoon is te doen, het eene of het ander, voor af spreken, en aan Minerva, die groote Goddin der Wysheit, midden onder de wapenen, terwyl God Mars aan het hollen is, en yzelyk brult, terwyl onze Vryheyt gevaar loopt van Schipbreuk te lyden, en terwyl de hachlyke gloet en hevigheit der Oorlogs-buyen, die nu dezen, dan die meê-valt, d'overhant heeft, dit gemene beste van nu tot in der eeuwigheit toeheiligen en opdragen. Hierom zal ik van zodanige dingen spreken, die, zo ik my voor laat staan, met d'aart van deze plaats, Burgers en omgang van deze Ryk-

vermaarde koopstad heel wel over een komen. In dese gelegenheit de Visschers na aapende, die voor een gebruik hebben, aan hun angel tokkelbrood en aas, om de Visschen aan te lokken, hangen. Want recht uitgezeit, ik ben altijd van zulk gevoelen geweest, dat zodanige luiden wel ter deeg hun sotheid laten blijken, die op de markt met de reuzenstrijd voor den dag komen, in 't leger een *Dialecticum* en *Thymema*, redekavelingsche slecht besluit opwerpen. Op de Predikstoel dingen, die het Koning- en Kaizerrijk aangaan, verhalen, en op gastmalen over Hecubas en Andromaches dood en droevige uitgang haar ontstellen en een treurig gelaat tonen, in de Scholen de Jeugt met zodanige oeffeninge ribbezakken en afmartelen, daar af men op het Raadhuis behoort te spreken. Weshalven laat ik my voorstaan, dat ik een grove mislag zoude begaan, indien ik by Kooplieden, by een Volk dat na gewin haakt en snakt, midden onder het rammelen en klinken van goud en silver, in zodanig een Stad, die nergens anders dan op winst uit is, van andere dingen, als van de koophandel, winst en rykdommen zou spreken. Niet dat myn voornemen is, om hen te willen leeren koophandel dryven, maar wysselijk koophandel te doen; of hen eenige kunsten van winst te doen in te scherpen: want op zulke kunsten, recht uit gezeit, hebbe ik my noit geleit, en ben een kint daar in, maar om de kunsten, die de beste en edelste zyn uw aan te pryzen en voor goet te kennen, niet dat ik de begeerte van rykdommen ganzelyk wil verwerpen, maar dat men de zelve met verstant en zin in toom houden

den moet en bedwingen, namelijk 'k zal dit bewijzen, dat dat de beste koophandel is, alzo des wijsheids en geleertheids-oeffeninge dezelve vergezelschapt, nochte dat de angst en zorg van rijkdommen te vergaderen, des gemoets betragtinge hinderlijk is, nochte des gemoets betrachtinge de zorg en angst van rykdommen te vergaderen, maar dat de kunst van koophandel te drijven, en zig in de wijsheid te oeffenen, in alle manieren heel wel met malkanderen over een komen. Invœgen iemand die koopmanschap wil doen, zo veel te gelukkiger zal zyn, hoe gaauwer hy in de wysheid en geleerdheid zal ervaren zyn. De Stad Athenen heeft de Philosophen, Lacædæmon de Wet-gevers, Romen de Schatmeesters van hare dingen, 't geen zy te zeggen hadden, wel horen spreken, zo zal 't ook, zo ik hoop, d'Amsterdammers niet beswaerlijk, nogte moejelyk vallen, om een Filosoof, een Aristotelische aanhanger, alhoewel hy van lager Volk gesproken is, van der Kooplieden uitmuntentheid, deugd, en wat eigentlijk haar ampt is, te horen spreken. En middelerwijl ik hier in doende ben, wijtberoemde Toehoorders, zo luistert met hart en zin aandachtig toe, en wilt een weinig uwe gedachten van deze geld-zorge, waar van ik spreken zal, aftrekken.

Koophandel te drijven, toehoorders, is van daag nog gisteren niet begonnen, nogte ook wys te zyn, maar al voor eenige eeuwen by de sterffelyke menschen in 't gebruik geweest. Zulx dat ik in bedenken sta, en niet weet, of men het voor vast houden moet, dat de koophandel van de
wys-

wysheid haar oorspronk gekregen heeft : dan of de wysheid van de koophandel haar begin genomen heeft : dat is altyd zeker en gewis, dat deze oeffeninge altyd malkanderen onderlinge hulp en dienst bewezen hebben. Dewijl geleerde en wijze Mannen van zodanig gevoelen waren, dat zonder verwisseling van waren den sterffelyken menschen na behoren niet konde te hulp gekomen worden: en het vast staat, en een ygelijk kenbaar is, datmen door koopmanschap te doen zeer toeneemt en aangroeit in wijsheid, kennis, en voorzigtigheid. Want die koophandel drijven zyn versmist en gaau van verstant, en dewijze vlytig oppassen, datze niet door listigheid bedrogen worden, zo gebruikenze de wysheid tot haar raadsman, de hoop van winst te doen verdubbelt en vergroot haar zorg en wakkerheid : de hoop, de nooddrift ontsteekt en hitst op de nuttigheid, de nuttigheid word wederom ontsteken en opgehift van behoeftheid, die door verscheiden gebruiken afgeregt en wel geoeffent zynde een konst gevonden heeft, om op duizenderlei wijze aan de kost te geraken, en rijk te worden. En om deze reden, acht ik, dat d'ouden, als beschermers en opziender over't kopen en verkopen, niet den toornigen Mars, nog de geile Venus, nog de trage Maan, nog de belaglijke Vulkaan, maar Mercurius, die alle andere Goden in listigheid en gaauwigheid te boven gaat, te weten, die vinder van de wysheid en welsprekendheid, stellen; namelijk om in te scherpen, en te leeren, dat die gene, die koophandel willen drijven, wysheid en welsprekendheid van noden hebben : wijsheid,

op datze een eerlijk gcwin van een oneerlijk weten te onderscheiden, welsprekendheid, op datze met glimp van woorden hunne Waren, die zy haar zoeken quyt te maken, kunnen oppronken en aanprijzen. Hierom voegdenze ook een Haan neffens hem, om daar mede de wakkerheid af te beelden, en te doen verstaan, dat een Koopman's morgens vroeg in de weer en niet slaperig moet wezen, daar en boven op alle voorvallen en gelegendheden 't oog te houden en te letten, zo hy winst wil doen en aan de kost raken. Al over lang heeft Plautus in zyn Stichus aldus gekraait: Alles is met my voor de wint afgelopen, nu keer ik gezont en behouden weder na huis, ik bedank ten hoogften Neptunus en 'tonweêr, als ook Mercurius, want deze is my zeer behulpzaam geweest in 't verkopen van mijne waren; Mercurius is de man die gemaakt heeft dat ik nu wel viermaal rijker ben als te voren. En zeker, in wat eeuw en op wat plaats d'eerste koophandel gedaan is, dat zult gy nergens beter kunnen vernemen, dan uit de nagelaten Schriften en Boeken der Geleerden. Deze Boeken zullen u onderregten dat in d'eerste eeuwen, als alle kostelikheden in waren, die de natuur hadde voortgebracht bestonden, alleen maar koophandel gedreven wiert van Beeften en Landen, als mede dat d'eerste Kooplieden Landbouwers en Akkermannen geweest zyn, deze Boeken zullen zeggen, dat het woord van *Iustitia commutativa* of wisselbare Gerechtigheid, dat de Philosophen in de Scholen gedurig in de mond hebben, van de Koopluiden haar oirspronk gekregen heeft; invoegen dat de-

ze konst van koophandel te doen, van de welken wy nu spreken een goed gedeelte van de *Philosophia moralis*, zedige Wijsgeerte uitmaakt. Aristoteles in de boeken, waar in hy ider Burger zyn ampt op leit, schrijft mede de Koopluiden haar wetten en ampten voor, om alleenlijk daar door te vertonen, dat het tot volmaaktheid van een wijs man strekt, zig op deze kunsten te verstaan. Ja den Goddelijken Plato gebied in de boeken, daar in hy een gemene beste oprecht, wel scherpepelyk, dat de Koopluiden daar mede ingevoert worden, en niet alleenig die Koopluiden, die lichamelijke waren voor prys kopen en verkopen, maar ook die gene, die wysheid, wetenschappen en kunsten voor een cerlijke en redelyke loon aan andere verkopen. En Pythagoras, die voor Platoos tyden geleeft heeft, verdeelde de gehele koopmarkt in drierlei zoort van menschen, waar van zommige op de Markt quamen om te verkopen, zommige om in te kopen, en beide deze zoorten, zeide hy, zo wel die kopen, als verkopen, steken vol zorg en bekommernissen, en waren hierom, zyn bedunkens, ook ongelukkig: andere nergens anders om die op de Markt quamen, dan om de waren maar allenig te bezien, en deze hield hy allenig voor gelukkig, dewylze zonder zorg een aangename wellust genoten. Homerus, de wijste onder de Grieken, en die alles wat nuttigheid bybrengen kan, overvloedig geleert heeft, achte en schatte de Koophandel zo hoog, dat hy Pallas, de Goddin der Wysheid, in Koopmans gewaat, gelijk als of dit haar eigen dracht was, en in geen ander gewaat

konde gekleet worden, vertoonde: want daar Pallas Telemachus aanspreekt, en zig gelaat een gemoet te zyn, zeitze heel aartig, te weten, datze de Zee bezilde en doorkliefde om yzer, datze in de schepen over Zee voerde, voor Temesijns koper te verruilen. Ziet nu Pallas zelve doet koopmanschap, en dat meer is, zelf de Panompha'sche Jupyn, uit wiens hersenen, zo de Poëten verziëren, Pallas gesproten is, heeft in die treffelijke verkopinge van menschen, van Luciaan beschreven, de gantsche stoet en drom der Philosophen voor een zeer geringe prys verkoft. Ziet nu Jupyn zelf is een Koopman. Ook is'er niemand, of hem is wel bekend: dat d'eerste Koophandel niet alleen de Waren en Koopmanschappen door de gantsche Wereld verdeelt en omgevoert heeft, maar ook tefens de menschelykheit en wijsheit. Solon, die d'Atheners wetten voor geschreven heeft, en het meestendeel der Grieken, hebben door deze eerste koophandel hunne waren by de Uitheemsche toegevoert en bekend gemaakt, en wederom zo veel te weeg gebragt, dat hunne Burgers de buitenlandsche koopmanschappen zagen en in handen kregen: en Plutarchus, daar hy het leven van deze zeer wijzen Solon beschryft, spreekt van de koophandel aldus: Toen ter tyd was de koophandel in eer en aanzien, hier door kreeg men kennis aan de Barbaren, en raakten met de Koningen in vriendschap. En hier in, myns bedunkens, gaan de Spartaners, hoewelze anders gauw genoeg en versmist van verstant waren, ver buiten 't spoor van billikheid, die niet toelieten, dat de Koopluiden met haar Waren

winst

winst deden. De welsprekende Cæsar schryft, dat de Franzoisen Mercurius, dewyl hy een Vinder van alle konsten en een leidsman en wegwyzer voor de reizende luiden was, het alderverigste geviert en aangebeden hebben, en hielden voor vast, dat deze zelfde Mercurius om geld te winnen en gelukkig koophandel te dryven, groote kracht hadde. En hoe gemeen het by de Romainen, dat anders een gaau en verstandig volk was, geweest is, geld uit te leenen, schuld te maken, en met geld op renten te nemen, zyn goederen te bewaren en verquisten, dat leerd Horatius heel aartig in dat geleerde schimpdigt, waar in hy onder de persoon van Damasippus, een Koopman, de Koopluiden van zyn tyd over den hekel haalt, die, na darze alle hun goederen met kopen en verkopen verquist hadden, en gelyk een groote Bias naakt en beroit de Stad moesten ruimen, zich eerst in hoge ouderdom op de wysgeerte leiden. Waar uit ik besluit, dat de voornaamste hoofden van de geleert- en wijsheid, zo wel een gemeine band van de koophandel en wijsgeerte, waar doorze aan elkandere dicht verknocht zyn, als van alle andere kunsten erkent, en van deze zelfde zaken, waar van wy rechtevoort handelen, met ernst gesproken hebben.

Maar ik ben van zins wat grondiger der Koopluiden deugden te onderzoeken, en met destige geboden, uit de wijsgeerte getrokken te bewyzen, hoe dat der zelvigen misslagen, de wysheid kan verbeteren. En voor eerst vermaant de Wyzeman dat een Koopman zich wel wachte, dat hy niet al te geldzugtig en begerig is. Want zo wel heeft

heeft de natuer ons verzorgt, dat we om wel te leven, geen groote toerusting van noden hebben. Die nacht en dag flaven en draven om groote schatten te vergaderen, verliezen veeltids nog grooter; en terwylze al haar hoop en gelukzaligheid aan Zee en wind betrouwen, zo krygt haar gierigheid dikwils tot straf armoed en smaad. En alzo, terwijl zommige door overdaad, andere door staatzuchtigheid omkomen, en in de grond getreden worden, zo vernielt en bederft de dolle en onbedagte geldzugt deze giethalzen; ten helpt niet, schoon de geld-kisten tot boven toe met goud en silver vol gepropt staan, zo wy op 't geen dat we niet besitten, en noch niet verkregen hebben, giffing en rekening maken; want hy is niet ryk die meerder bezit, maar die minder begeert als hy bezit; nochte hy is ook niet arm, die minder heeft, maar die altyd meer en meer begeert. Hy zoekt en staat na het oneindelyke, die meer begeert als hem te kort schiet. Als den Filosoof Cleanthes gevraagt wierde, wie en op wat wyze iemand aan groote rykdommen konde raken, zo antwoorde hy wyffelyk, als hy zich van alle begeerte zal ontslagen hebben. Luiden die noit te vergenoegen zyn, en altyd meer en meer begeren, misschien het gene daarze na verlangen, en terwylze al vast om groote dingen wenschen, zo levenze ondertusschen in de grootste armoede die iemand ter wereld zoude kunnen overkomen; en middelerwyl deze giethalzen over al de rykdommen die in de gehele werelt te vinden zyn, het hart laten hangen, en de zelve, schoonze die in der daad niet bezitten, met haar

gedachten bezitten en opflokken, zo beeldenze zich zelve zodanige gelukzaligheid in, die hen nooit te beurt valt. Een Filosoof noemat het gemoet van den mensch ryk en niet de geldkassen, en schoon deze tot bovene toe vol zyn, zo het hart al evenwel met de geldgierigheid bezeten is, zo leeft gy niettemin in groote armoede. Ook verblyd den Filosoof zich, dat onze Koopman ook dit geleerd heeft, dat, wanneer hy groote schatten en rykdommen bezit, aan de zelve zyn hart en zinnen niet hangt; en, schoon hy ryker als Cræsus geworden is, alevanwel de zelve Numa blyft: dat is te zeggen, schoon hy ryker als de Kaiser wierd, alevanwel niemand geen onrecht zal doen, de goederen die hy bezit, rekt hy voor vergankelijke en onvaste goederen, en laat zich voor staan, dat het veel meer giften en gaven van het fortuin en de tyd, als van de deugt en verstant zyn. Dit wist ook die geleerde Lacon wel, die tot een zeker man die Lampes Egmata hemel hoog verhefte en gelukzalig scharre, om dat hy scharrijk scheen te wezen, zeide, dat hy om de gelukzaligheid die aan een zyde draad hing, niet dat gaf. De wijsheid leerd en vermaant ons de rykdommen na de redelykheid, en niet na de wellust te gebruiken. De wysheid gebied dat die gene niet opgeblazen maar nederig zullen zyn, die de gunst van het fortuin wat rijkelyk genieten. Want de rykdommen moeten geen stut en steuntzel voor d'ondeugden wezen, als ook die dezelve bezit, moetze niet tot verkleining en oneer, maar tot glory en lof van zyn Schepper, niet tot zyn's naaften bederf, maar profijt en welva-

ren

ren aanleggen. De wysheid verſmaat de rykaarts niet, maar liefkooſtze en bemintze boven alle ander, wel te verſtaan de gene die rijk zyn, zonder iemand in't minſte onrecht te doen, pragtig zonder overdaad, mild zonder daar op zyn roem te dragen, ſtemmig zonder ſtuursheid, Godsdienſtig zonder overgeloof. En gelijk een Koopman van een oprecht en vroom gemoet (gelijk als de gene zyn, by de welke ik hier ſpreek en dagelyks verkeer) ondeugende waren van goeden weet te onderscheiden, alzo weet hy ook de deugden van de ondeugden te onderscheiden, en zo veel Ryxdaalders als hy te huis telt, zo veel ampten van deugden ſchryft hy zich zelve te voren. Als hy zyn penningen wel ſcherp bezieet, zo gaet hy zich inbeelden, dat op de eene de godvruchtigheid, op d'ander d'openhertigheid, op de derde het geloof, op de vierde de voorzichtigheid, op de vyfde de mildadigheid geſlagen is, en begrijpt alzo zelf in de aanlokzels tot ondeugden de zinnebeelden van eerlykheid, zulx dat hy, als hy groote geldzakken, zo ſwaar watmen optillen kan, aan de zyde zet, de gehele ſtoet en ry der deugden over zyde ſchynt gezet te hebben. weshalven, hoe dat hy overvloediger goud beſit, hoe dat hy minder zonde doet, hoe hy blinkender goud beſit, hoe hy nederiger is; zo dra en doet hy geen winſt, of hy begint terſtont God te loven en te pryzen voor zyn mildadigheid, hoe de winſt zoerberder is, die hy doet, zo veel te Godvruchtiger verwondert hy zich over d'oorzaken van de Goddelyke voorzienigheid: en by aldien de Schryver de rekening verbrot heeft, of de

Schul-

Schuldenaar doorgedaan is, ofte op Zee eenige kostelyke scheepsladinge verloren heeft, ligtelyk zal hy met de wysgeerte kunnen troost schepen, die geleert heeft alle andre dingen, uitgenomen de deugden weinig te achten: die met zinnen overwegen zal, dat de rykdommen als eb en vloet zyn, en van daag by d'eene, morgen by een ander sijn: weshalven sijn het sotten, en geen wyse luiden, die, wanneer fortuin hen den voet dwers zet, en hunne dingen een weinig ten achteren gaan, terstont den moet verloren geven, en tegens de Goden, die ik niet al te noemen weet, Hemel en Zee met scheldwoorden en lasterstukken hevig uit varen, want van de Philosophen zulzenze leeren, dat die overvloedig ryk genoeg is, die, als hy ook alles mist, zich zelve niet mist, en dat die gene geen oorzaak heeft om te wanhopen, die, schoon hy niet een stoel om op te zitten heeft, alle goederen in hoop bezit. Dat we niet altyd op de wereld blyven, maar dat dezelve by beurten bezeten word; dat deze uit een gedeelte van zyn goederen gestoten word, op dat'er een ander weder ingezet word: weshalven zal hy de rykdommen, zo wel die hy bezit als die hy niet bezit voor gering achten, dewyl hy zich niet te zeer verblyd alsze hem toe komen vallen, noch te bedroeft als de zelve weder weg gaan: alle Lant-goederen zal hy voor zyn eigen houden, ook als hy niet een voet breed land bezit, en die hy besit zal hy niet verwerpen, maar koeltjes beminnen, eveneens als ofze andre konnen toekomen. Ongelooffelyke dingen schyn ik te spreken, 'k ontken het zelve niet, maar in deze en zo da-

16 CASPER VAN BAERLES
danige dingen bestont de wysheit van Aristippus
en Socrates. Van zodanig gevoelen zijn Zeno,
Cicantes, Crates, Chrystippus, en Epictetus ge-
weest. Zo spraken deze geleerde Mannen in haar
dagelykze ommegang. Ook is dit in de kooplui-
den te prijzen, en hemel hoog te verheffen, datze
d' Armen, als de winst wat ruim om komt, van
haar overschot wel wat mede willen delen. De
milde God, 'k wil't fortuin nu niet noemen heeft
tot alles, 't geen hy doet, zyn reden; hy geeft som-
mige zo veel te rijkelijker en milder, op dat die
andre met gelijke mildadigheid te hulp komen,
en in haar armoede verlichten. Niemand heeft 'er
een duit te minder om, die een goet mensch wat
mede deelt; en dewyl een arm man zo wel een
mensch is als een rijke, zo is het ook menschelyk,
dat een arm man niets ontbrekt, sonder het
welke hy geen mensch wezen kan. God heeft
gegeven, op dat hy, 't geen hy gegeven heeft van
die gene wederom ontfing, wien hy minder ge-
geven heeft. Godt heeft gegeven, op dat hy
door zyn exempel die gene tot de heerlykheit
lokke, die exempels van doen hebben, zullenze
goet en vroom wezen. Godt heeft gegeven, op
dat die gene, die de gek scheren met het geven,
daarmen niet voor weder in de plaats krygt, be-
loninge van die gene verwagten, die alleenig,
zonder hoop van beloningte te ontfangen, ge-
ven wil.

Maar nu, wat is het een groot werk in 't ko-
pen, en verkopen, datmen geen ding agt ons nut
te wezen, zo het niet te gelyk eerlyk is, darmen
de geregtigheit hoger schar als zyn eigen profijt
en

en voordeel. Wat is het een zaak van groot belang, niet te willen, ja ook als het bedrog niet aan den dag kan komen, iemant te bedriegen, datmen zelfs liever schade wil lyden, als met dubbelheit en valscheit in verbonden te werk gaan: En van deze dingen handelt Cicero in de Boeken die hy van de werken der deugden geschreven heeft, meer als gemeen Godvrugtig; in deze boeken beelt hy de deugt wonderlyk af, en wil dat alle handel buiten log en bedrog is, en staat zeer hart op de heiligste spreukjes, die by oude tyden in't gebruik waren, als daar zyn: Onder de vromen moet nergens als van vromigheid gehandelt worden: Dat billikheit en eerlykheit, en opregte trouwigheit, het begin en einde van al uwe doen moet wezen. Dat meer is, deze zelfde Cicero; schoon dat hy in de kennisse des waren Gods blint geweest is, stelt nogtans zodanige geschillen en vraagstukken, nopende het gewissen voor, daar wy mede lachen, en in't sluiten van voorwaarden en verbonden let hy naauwer op de eerlykheit, als wy die poffen en pralen op de naam van Christenen. Geen ding dogt Cicero, nogte Panetius, nogte Antipatrus, altemaal oude Philosophen, nut te wezen, dat niet te gelyk was, en geen ding eerlyk zo het niet te gelyk ook mede nut was. En schoon de Philosophen deze dingen met hunne gedagten kunnen scheiden, zo nogtans wordenze niet als met de grootste schade in't gemeene leven van malkanderen gescheiden: want is het zaak, dat we om de deugt en om deugdelyke werken te doen in de werelt gekomen zyn, zo moet ook nootzakelyk volgen,

dat dat het hoogste goet is, 't geen eerlyk is, en dewyl hier in het hoogste goet bestaat, dat buiten het zelve geen ander goet altoos te vinden is, dat ook, 't geen oorbaar is, in het hoogste goet begrepen en besloten is. Hier komt dit noch by, dat, dewyl de nuttigheit een zaak is, die natuurlijk is, en alle ondeugden met 's menschen natuur en opregte redelykheit slyden, nogte d'oneerlykheit met de nuttigheit, nogte de eerlykheit met de schadelykheit t'zamen staan kunnen.

En om de waarheit te zeggen, dit gevoelen, dat d'eerlykheit van de nuttigheit gescheiden heeft, gaat alle andre schadelyke en verderffelyke gevoelens, die in de harten der menschen, en 's menschen leven in gekropen zyn, verre te boven: Want waar van daan komen anders de trouwelooze verbonden, valsche getuigen, onbehoorlyke rente te nemen, gelt op hoger als vyf ten hondert te nemen, de kunst van valsche munt te slaan, en 't gelt af te snoeijen, als dat wy, wanneerwe koophandel dryven, op 't profijt in in de waren zien: maar 't geen oneerlyk, onregtveerdig en bedrieglyk in de zelve is, over 't hoort zien. Die Koopman mag weten, dat hy in onze wysgeerte al vry gevordert heeft, die, schoon hy ook zyn ongeregtigheit voor de menschen verborgen, en niet daar op betrapt kan worden, of van te voren weet, dat hy zonder schade te lyden onregtveerdig, schelmagtig, ja een bedrieger en quaatdoender kan wezen, al evenwel op hoop van eenig gewin te doen, van de weg des deugts niet af wil wyken. Maar ik ben belust om na 't gevoelen der ouden wat stren-

strenger en straffer koophandel te dryven. Cicero, daar wy zo terstont van gesproken hebben, oordeelt dat die geene een onregtveerdig en oneerlyk werk begaan zal, die, op dat hy zyn waren den koper wat duurder aansmeert, voor den zelve iets van 't geen hy weet, verborgen houdt. Marcus Cato was van zulk gevoelen, dat die gene, die geweten hadde, dat aan de koopmanschappen dit of dat schorte, en den koper van te voren daar van niet verwittigt hadde, de schade aan den koper goet doen moest; derhalven willen Cicero en Cato dan, dat (om door een exempel de zaak wat duidelyker te maken) ondeugende huizen, en die van slegte stoffe opgemaakt zyn, als ook die aan 't omvallen zyn, en door de pest besmettelyk zyn, aan luiden, die zulx onbekent is, niet verhuert, nogte verkogt behoren te worden. 'k Zal nog duidelyker spreken: Indien uit Vrankryk een eerlyk man eenige duizent lasten kooren in deze Stad gevoert hadde, en dat juist op die tyd, als 'er groote dierte en schaarsheit van leeftogt is, en die zelve man weet datter meer Koopluiden van Vrankryk met koorn-scheepen afgezeilt zyn, zo vragen nu de geleerde, of hy zulx de Burgers van Amsterdam zal moeten openbaren, dan of hy stil mag zwygen, en zyn waren zo duur verkopen als hy kan; hy is niet gedwongen, zal Diogenes den Babylonier zeggen, die anders een groote en harde Stoicus is, zulx bekend te maken, dewyl die stil zwygt, zyn waren verkoopt, zonder log of bedrog te werk gaat, en geen onregt doet, door dien het Burgerlyk regt niet mede brengt, zulx

20 CASPER VAN BAERLES
te zeggen. Integendeel zullen Cicero en Antipatrus een overvlieger van een Philosoof zeggen, dat hy genootzaakt is zulx te openbaren, dewyl het de wet van u geboorte mede brengt, dat gy het gemeene beste geen schade doen, als ook dat d'eeue mensch den ander, en d'eeue burger zyne mede-burger behulpzaam en dienstig moet wezen, waar hy hem behulpzaam en dienstig wezen kan. Zo nu Cicero die gene over de heekel haalt, die allenig maar 't geen gezeit diende te wezen, verzwynen, wat gevoelen meint gy wel dat hy dan van die gene heeft, die in 't verkopen de koper in plaats van waren, de handen vol logens stoppen? Want een eerlyk man, om de waarheit te zeggen, nademaal de heerlykheit van den mensch, die na Gods evenbeelt geschapen is, niet beter past nogte staat, als de opregte waarheit te spreken, zal niet veinzen nogte ontveinzen, om zo veel te beter de waren in te kopen of te verkopen. Aldus spreekt een zeker Heiden van de koophandel, de verkoper zal niemant opmaken, die hoger biet, nog de koper niemant opmaken, die lager biet; zo wel de koper als verkoper, als 't op een spreken komt, zal niet meer als eenen spreken. Gy verstaat nu wel, vertrouw ik, dat gy lieden niet alleenig, maar ook d'oude Roomsche Burgers welgevalen, in opregtigheit, eenvoudigheit, en openherdigheit; en misgevallen in listigheit, log en bedrog, gehadt hebben. En schoon het elk een genoegzaam bekent is, dat de gemeene man deze dingen voor zo schandelyke en oneerlyke dingen niet aanziet; en hierom ook door de wetten

en Burgerlyk regt niet verboden worden, zo gelooft gy lieden niet te min, zo wel als ik, dat het door de natuurlyke wet ingevoert is, en de natuur het zelve mede brengt te weten; Datmen nogte met list, nogte met geveinstheit, nogte bedrog omgaan moet, maar al deze ondeugden schuwen als de pest. Met wat spitvinnige en schrandre woorden, en die meer als na gemeene vroomheit rieken, laat zig Cicero horen, als hy ontkent, dattet een wys man past en toekomt, na dat hy iemand die Schipbreuk lyt, van een plank berooft, daar hy eenmaal opgedreven, en zyn leven daar mede geborgen heeft: Wanneer hy loochent, dat een wys man valsch gelt, 't welk hy onwetent ontfangen heeft, maar daar na te weten krygt, aan betaling voor waren die hy gekoft heeft, geven moet: als hy die gene, die goud verkoopt, meenende dat het messing is, te kennen wil geven, dat door 't goud een vroom man verstaan moet worden, op dat hy voor geen een gulde iets koopt, dat duizent waardig is: wanneer hy'er neen toe zeit, datmen die geene de beloften, wien dezelve schadelyk, schoonze hen van ons belooft zyn, houden moet. In't kort, als hy met kragt wil hebben, dat de Koopluiden aan al die gene, die in den Burgerlyken staat een eerlyk leven leiden, zig na deze eenige regel te schikken hebben zullen; namelyk, dat dat gene, 't geen nuttigheit schynt by te brengen, met geen oneerlykheit besmet moet wezen; of zo'er oneerlykheit onderloopt, dat het dan voor geen profijtelyke nogte nuttige saak aan te rekenen is. Erasmus van Rotterdam, de onsterfelyke

lyke kroon en cieraat van ons Hollant, is van verwondering over Ciceroos heiligheit, in 't onderhouden der verbonden, zo verre verrukt en opgenomen, dat hy bykans Cicero, schoon hy een Heiden geweest is, onder de hemellieden en zalige zielen rekent, want in de voorreden over de Tusculaansche vragen, spreekt hy aldus: *Wat andere wedervaart en overkomt is my onbekent. Wat my aangaat, wanneer ik Marcus Tullius met aandacht lees, zo pleeg hy my zodanig te ontzetten, voornamentlyk daar hy handelt van wel en Godzaliglyk te leven, dat ik vastelyk vertrou, dat God in deze man, van wien deze heertlyke dingen geschreven zyn, moet gewerkt hebben; en ik krijg nog meer en meer behagen in dit myn oordeel, zo menigmaal ik Gods onendelyke en onwaardeerlyke goedertierentheit by my zelven overdenk, de welke zommige al te zeer zoeken te verkleenen, Te zeggen op wat plaats nu Ciceroos ziele rust ('t zyn Erasmus woorden en niet de myne) dat gaat 's menschen oordeel en verstant te boven. Regt uit geseit ('k spreek Erasmus woorden en niet de myne) die gene souden my ligtelyk en niet gemak mede aan hun suer konnen krijgen, die geloven dat Cicero by de Goden is, en aldaar een zalig leven leit. Dit heeft Erasmus gezeit en niet ik. Maar wy zullen Cicero en Erasmus, die Cicero bykans de vergodinge roegeschreven, en tot een God gemaakt heeft, varen laten, onze gang gaan, om de Koopman met vermaningen van wysheit te voorzien en roete rusten. Van de Wysheit zal hy horen, datmen niet roekeloos, in 't beloven te werk gaan moet, als men weet datter schade van komen kan. Datmen de menschen wel vertrouwen moet, maar ook wel toezien, wie datmen ver-*

trout; datmen niet alles wat ons voorkomt opkopen moet, op datmen niet gedwongen is, om terstont alles, gelyk Castor doen moest, weder te verkopen: datmen woekeringe, die tot verderfen ondergang van 't gemene strekken, als de plaag myden moet. De zelve Wysheit vermaant ons ook, datwe dog voorzigtig te werk gaan in namen en hantschriften te schryven. Want al maakt gy de hantschrift nog zo vast, al stelt gy daar nog zo veel verzekeringe en voorwaarden in, waar door de schuldenaar verbonden en verpligt is, een arglistige Damasippus niettemin zal alles te leur stellen. Nu zal hy zig in een Everzwyn veranderen, dan in een vogel, nu in een steen, en, als hy zal willen, ook wel in een boom, en voor 't regt geroepen zynde, zal met een ander mans mont lachen. En ik bid u, zegt dog, wiens werk is het te twistredenen? of 't Princen en Vorsten vry staat koophandel te drijven? dat gaat myns bedunkens een Filosoof aan. Of het ook geoorloft is, dat, als men gelt leent, renten daar voor eischen mag; een Filosoof, zoud ik zeggen, moet zig daar mede bemoeien. Of het ook met regt geschieden kan, de waren duurder te verkoopen, alse ingekoft zyn; dat werk na myn oordeel gaat den Filosoof aan. Wie is het die de gansche Koophandel geboden voorschrijft? wie is het, die tusschen een arme en ryke, zobre en sterke koophandel onderscheit maakt? wie is het, die de gehele koophandel door geboden, uit het natuurlyk der Volkeren en burgerlyk regt getrokken, so ordentelyk schikt? dat is een Staatkunde of Politicus. Maar een

Staatkunde noemt Aristoteles een overste en bouweester van de gantsche Wysgeerte. Wie is het, die zo wel de Koopluiden als de Regtsgeleerden haar beginzelen, als daar zyn, datmen eerlyk moet leven, niemant overlatt doen, en een iegelyk het zyne geven, mede deelt: een Zedekunde. Wie is het, die leert, datmen, als men waren voor waren verruult, of waren voor gelt, of gelt voor gelt verruult, wel zorg moet dragen, datmen zyn goederen niet vermindert? Wie is het, die verbiet de huisdinge kaal en berooit te maken, schult te maken, zyn goet uit te borgen, goet en geloof te verquisten: een Huishouder. Aristoteles, die alleenig d'eere toekomt, dat hy langs de regte weg in de wysgeerte gegaan is, maakt d'ervarenheit, geheugenisse, schrandereheit, 't verstant, waan, en raat tot dienareffen en medegezellinnen van de Burgerlyke voorzigtigheid. Maar dit altemaal zyn delen en ampten die de Koophandel eigen toekomen. De ervarenheit leert ons wanneer, en tot hoc verre, en op wat plaats men koophandel dryven moet. De geheugenisse heeft de rekening van inschult en uitschult op haar duim. 't Verstant oordeelt regt van de waren en koopmanschappen. De schrandereheit bedenkt en verzint zodanige middelen van winst te doen, die met geen loosheidt, nogte quade kunsten bezoetelt zyn. De raat bestiert en regeert de gantsche koophandel. De waan vermaant ons, dat we letten moeten in 't verruilen van de waren, op de werken en oordelen der voorzigtigen, op dat we niet, wanneer wy alleenig willen schynen wys te zyn, op fortune de

scha:

schade leggen. Gy hebt dan gehoord wat groote gemeenschap de koophandel met een zedenwysgeer heeft, en hoe naau datze aan elkanderen verknogt zyn. Eenige weinige zullen wy uit de beschouwende wysgeerte bybrengen, op dat de vlytige Koopman niet ziet, dat hy ook dit gedeelte van de wygeerte versmacle en verwerpe.

Het is de Koopluiden als aangeeft te trekken en reizen van d'eene plaats op d'ander, en nu met hun gedagten in 't Oosten, dan in 't Westen, nu in 't Noorden, dan in 't Zuiden te wezen. Zy laten hun onverzadelyk gemoet van d'eene kust des aartryks op d'ander gaan. Zo zy horen dat ergens een vrugtbare plaats is, en die van andere geprefen wort, terstont met alle man daar na toe; al zyn de plaatzen nog zo schraal van eten en drinken voorzien; al is 't datter God nogte goet mensch, huis, nogte huisgelyken te vinden is; al is 't datze gedwongen zyn onder den blaten hemel te vernagten; al is 't dat de Landen aan 't uiterste end van de werelt lagen, en van Zon, nogte Maan beschenen wierden; al zoudenze in Spitsbergen en op andere plaatzen van koude verstyven en verkleumen, of op d'eylanden van de Moluccas van herte gezengt en verbrant worden, zy schromen alevenwel niet om daar heen te trekken, zo daar maar winst te doen is, ja zy verlaten Vaderlant, Wyf, en Kinderen, om een stuiver te winnen en profijt te doen: Maar op wat hoogte en lengte al deze plaatzen leggen, en langs welke wegen men daar henen komt, dat dient men voor al te weten, als ook de platen en banken in zee, kapen en

havens, voor zo veel dezelve te myden, of in te varen zyn; maar dit altemaal wort overvloedig in onze lantbeschryving geleert en aangewezen. Maar wat in elk lantschap in 't byzonder voortkomt, en watter jaarlyx valt, dat kan men nergens beter vernemen als uit de gedenkschriften der natuurkundigers en schryvers, die van de natuurlyke dingen geschreven hebben. Dese Schryvers leren, dat Indien Elpenbeen, Arabien Wierook, Persien Zyde, d'Eylanden van Moluccas Speceryen, West-Indien Gout en Silver, de Chalyben Yzer, Zweden Staal, Engelant Tin voortbrengt en verschafft. En dewyl het dienstig en oorbaar is, dat den koper die dingen die hy koopt, of daar hy na biet bekend zyn, zo laat hy de natuurkundigers, als Aristoteles, Theophrastus, Oppianus, Dioscorides, Plinius, en den ervaren Solinus, die van den aart en eygenschappen der natuurlyke dingen, als Metalen, Bergwerken, Bomen; Planten, Speceryen, Dieren, Visschen, Vogels, schryven, vlytig lezen. Wie zoude oit van een weg, die door de Ys-Zee na het Oosten gaat, geweten hebben, zo deze zelfde Schryvers het niet duidelyk te kennen gaven? Plinius, die maar op een eenige plaats daar van spreekt, heeft aanleidinge en begin van zo groot een werk en stout bestaan gegeven, alhoewel het tot nog toe vrugteloos afgelopen is, wat moeite en onkosten datter ook om een weg om 't Noorden na 't Oosten te vinden, aangewent is. Wie heeft ons geleert als deze zelfde Plinius en Strabo, datmen om Africa, ook na het zuiden toe, als men boven de Caap van Bona Espe-

Esperance of goede hoop is, om zeilen kan, en hier van daan na Arabien, Ægypten, en Persien overschepen. Op wat voet hebben Columbus, en Vesputius, die d'eerste ontdekkers van America geweest zyn, hunne stevens de oude werelt verlatende, na het Westen gewent? Op geen andere voet, als dat Aristoteles, Plato, en misschien ook wel Seneca in hunne Schriften van deze plaatzen gewag maken, en dezelve aantrekken. Daar en boven, een Koopman zal van de Sterrekykers leren, wat tyden van 't jaar de bequaamste zyn, om na die, of deze plaatzen te trekken, of daar van daan te blyven: aan den hemel zal hy niet alleen de lengte en korte der dagen, maar ook wat ure het van den dag op Zee is vernemen; uit de Noortstar sal hy kunnen weten hoe veel nader hy aan de Noort als Zuitpool is: op wat plaats, en hoe veel de naald, met de zeilsteen gestreken, van het Noorden afwykt, en door wat regulen de dwalinge van de natuur kan verbeterd worden, en dewyl hy zonder de winden, zee en zee-gety niet kan zeilen, zo zal het hem ook zeer dienstig wezen, dat hy de winden weet die elk Lantschap in 't byzonder, en delen van de Zee cygen zyn, gelyk dat hy weet dat'er veeltyts een Zuyde wint op de Adriatische Zee weit, een Noorde wint op de Noort-zee, een Weste wint op de Fransche kust, langs de strant van Calabrien een Noortweste wint, van welke winden Aristoteles in zyne boeken, die van dingen, die in de lugt zweven, handelt. 't Zal een Koopman ook oorbaar wezen, dat hy weet, welke Zeeën, en wanneeze on-

ongestuymig zyn, welk dat vol klippen leggen, welk dat hoger, welk dat lager, welk dat inelder, of trager, en welk dat nooit oplopen en walsen; als ook dat hy weet hoe gevaarlyk het is om de Zuider hoek van Africa te zeilen, hoe moeiljelyk het valt uit de haven van Zina na het Eiland Japon over te steken, hoe gevaarlyk het Kattegat by Noorwegen in de Oost-zee voor de Schippers is, hoe stark en snel d'Eb in de golf van Mexica van het vaste lant af komt vallen. Ook kan men by de Filosofen lezen, dat de Oceaan of groote Zee, door een gedurige beweginge van Oosten na het Westen bewogen en gedreven wort, invoegen dat men eerder hiet van daan na de nieuwe werelt, of West-Indien, als van de nieuwe werelt na d'oude komen kan. Ook is die beweginge in onze Scholen rugtbaar en genoegzaam bekend, waar door de Zee van het Noorden na het Zuiden bewogen wort. Deze beweginge verneemt men in de middelantische Zee, alwaar de Maxotis door Bosphorus Cimmerius in het meer Euxinus vloeit, d'Euxinus door de Bosphorus Thracius in de Proponten, de Proponten door de Hellespont in de Aegæische Zee. Ik Wil nu niet eens spreken van die byzondere bewegingen, die men in de Adriatische Zee, langs den Zeekant van Dalmatie, Istrie, en Illyrie, ja tot aan de uiterste grenzen van Venetien verneemt, alwaar de stroom zig tegens het zuiden na Flammen toekeert, en daar na zig een weinig na het Oosten omdraait, alzo datze volkomentlyk rontom (deze omdraaijinge zo zommige zeggen geschiet hier door,

door, om dat de Zee tegens de stranden aanstuit, en alzo gedwongen is haar koers ergens anders heen te zerten) schynt om te draaijen. Maar gelyk het dagelyks op en affopen van de Zee, dat is, Eb en Vloet voor een mirakel in de natuur gehouden wort, alzo laatze niet toe dat iemand haar verborgentheden onderzoekt, en van dezelve spreekt, als die gene alleen die een Philosophoof is. Maar al voort. Ik denk niet, dat iemand onder u onbekent is, hoe wel het een Koopman, die overal trekken en reizen wil, te pas komt, dat hy verscheide talen spreken kan, en zig na de zeden en manieren van leven van yder natie in 't byzonder weet te schikken; Weshalven zo hy Griekenlandt zal willen aandoen, zo zal hy Grieks moeten spreken, indien hy gezint is Venetien, Hettrurie, Genua, Spanje en Vrankryk te bezoeken, het zal hem zeer nut en dienstig wезen, dat hy de Latynsche taal geleert heeft. Heeft hy lust om Arabie, Persie, Syrie, Medie, en Indie, en bykans het gehele Oosten te bezien, zo zal hy voor al de Arabische taal dienen te weten. 't Geen men alles in de Scholen, als ook uit de Latynsche, Griekze, en Arabische boeken, gelyk zulx elk een genoegzaam bekent is, leren kan. En, om de waarheit te zeggen, een Koopman kan by de uitheemsche volkeren niet wel leven nog te regt komen, zo hy zig niet weet na de manieren en zeden van elk landaart te voegen, en schikken. Hierom moetmen by vermaarde Schryvers te raat gaan, die leren datmen in *Ægypten* by geen schone vrouwen gaan moet, in *Arabien* een stokje dra-
gen,

30 CASPER VAN BAERLES
gen, in Perſien zonder gezalf te zyn niet aan ta-
fel gaat zitten: als ook dat men in Duiflant met
de gediensfigheden der Gaſteryhouders alrijt
wel te vreden moet wezen: Deze Schrijvers zul-
len u ook leren, dat de Grieken ongemeen nieuw-
gierig zyn om wat nieuws te horen, de Spanjaarts
itemmig en ongerust van geest: en dat d'Italia-
nen het onrecht hen gedaan, niet licht vergeten:
de Franſoizen dienſtig en liefſtalig: de Engel-
ſche minnelijk: de Punifche meinedig: en d'Al-
lobrogiers trouweloos zijn; en indien een
vreemt Koopman al deze dingen onbekent zijn,
hy zalder een root aanzicht, ja ook bywijlen wel
grootte ſchade van krijgen.

Maar zo my dunkt, heb ik genoegzaam aan-
gewezen, hoe na de Geleerden en Koopluiden
malkanderen in maagſchap en maatſchap be-
ſtaan, en wat dienſt, en hoe veel datter, als men
koophandel drijven wil, aan de geleertheit en
menſchelijke kunſten gelegen is. Want deze
kunſten zetten de Koophandel zo grooten
luifter, heerlijkheit, en weerdigheit by, zo
veel grooter en heerlijker d'eeuwige goederen,
als de vergankelijken, de goederen des gemoets,
als de aartſche vuiligheden geacht worden. Nu
iffer noch overig, om die gene de mont te ſtop-
pen, die, op datze dit voorgenome werk en lof-
telijke beginzelen over de hekel halen, luit keels
roepen, dat Mercurius en Pallas, dat is, de Koop-
handel en de Wijsheit, geen gemeenſchap altoos
met malkanderen hebben; dat de zang Goddin-
nen van het gewoel en geraas, dat op de Koop-
markt omgaat, een afkeer hebben: datze een
woe-

woelige Stad schuwen, en groot behagen schep-
 pen in eenzame plaatzen, daarze van niemant
 geen aanstoot lijden, als ook darze geerne in een-
 zaamheit en stilte een praatje met malkanderen
 omleggen: datmen in deze Stad nagt en dag ner-
 gens anders op denkt, als om schatten te verga-
 deren, gelt en goet by malkanderen te schrapen,
 en de zakken vol te krijgen, en dat hier het ge-
 dult niet is, om d'oogen tot verbetering van het
 verstant te lenen, quansuys als of het schant is, dat
 groote en machtige steden onderworpen zijn de
 lessen en reden van geleerde Mannen te horen,
 of datmen in zodanige Steden alleenlijk verma-
 kelijke reden en zamenprekinge van dingen,
 die niet om 't lijf hebben, hooren moet. Deze
 neuswijze geef ik rechtevoort dit tot antwoord:
 Datze heel en al buiten 't spoor zijn, die willen,
 dat de oeffeningen der geleertheit uit de Koop-
 steden hierom gebannen worden, om datze vol
 gewoel en geraas zijn, dewijl om geen andere re-
 den in de Koop-steden haar plaats vergunt moet
 worden, als op dat de zinnen, van 't gewoel en
 getier der koopluiden moede en afgemat zynde,
 een weinig wederom tot rust en bedaren ko-
 men: als ook dat door het betrachten van heer-
 lijke dingen, de onmatige geltzucht ingeroomt
 en bedwongen wort. Ook, als het al gezeit is, kan
 die gene, die de geleertheit recht te gebruiken
 weet, beter in alle handelingen en dingen die 'er
 voorvallen, te recht komen. En 'k zeg ook met
 mijn rechte meining, en wil het t'allen tyden
 staande houden, dat het iet Goddelyx en byzon-
 ders is, wanneer iemant treffelyke en uitstekende
 goe-

goederen bezit, en teffens met geleertheit be-
 gaaft is. Maar vol steken alle boeken, vol steekt
 d'outhheit van exempels, die genoegzaam getui-
 gen kunnen, dat de wyfste en geleertste Mannen
 by die tyden van zodanig gevoelen geweest zyn;
 te weten, dat de rykste en welvarentste Steden,
 geen uitgezondert, geen Scholen, geleerde
 Mannen, nogte openbare Boek-kaffen of Bi-
 bliotheken, en andere werktuigen die tot de
 Wysheit behoren, misschien konden. Athene de
 Hoofstads van Griekenlant of Morea bloeide
 niet alleenig, en liep, zo te zeggen over, van de
 grootc meenigte en toeloop der Koopluiden,
 maar ook vande geleertste mannen en vrye kun-
 sten. Tarentum, Rhegium, Napels, zyn niet al-
 leenig bloote schatkamers van rykdommen ge-
 weest, maar ook vande Griekze kunsten en lerin-
 gen. Capua, Antiochie, zyn meer door die kun-
 sten, waar in de Jeugt tot de menschelykheit
 pleeg onderwezen en onderrigt te worden, ver-
 maart geworden, als door de menigte van Bur-
 gers, magt van Schepen, en Koopmanschappen.
 Marseille een Zeeftad van Delphinaat in Vrank-
 ryk, heeft al voor eenige eeuwige, zo Strabo en
 Tacitus schryven, in oeffeningen van talen en
 kunsten gebloeit; en dat meer is, heeft niet Ro-
 men die Goddin van alle Steden en Volken, tef-
 fens en op een tyd voorgedad, de gantsche We-
 relt onder haar gewelt te brengen, en de onge-
 regeltheit uit de Werelt te bannen? heeftze niet
 teffens kunnen 't krygsheir in order stellen, te
 velt brengen, en wetten en regels van wel te
 spreken voorschryven? heeftze niet op een zelve
 tyd

tyd Veltoverften over 't leger gemaakt, en Redenaars op de lees-plaats hooren spreken. Zulx dat die gene my al te groven misflag schynen te begaan, die begeren, dat wegen de groote toeloop van verscheiden volken, alle edele wetenschappen en hoge geleertheit uit de Koopsteden behoren gefloten te worden; en by aldien gy zegt, dit is al out, spreekt niet wat geweest is, maar wat tegenwoordig in 't gebruik is: Zo let maar op de Venetianen, in wiens wyt beroemde Stad, nogte 't gedruis en 't geraas der Koopluiden, nogte 't geruis van de Adriatische Zee, nochte zelf het brullen van de Leeuw (wienze in hunne wapens voeren) de welsprektheit, die daar openbaarlyk gepleegt wort, hinderlyk is. Wys my een Stad daar meer gewoel en geraas door de groote menigte van menschen is, als te Parys; nogtans heeft 't Carel de Groote raatzaam gevonden, en, veel eeuwen naar hem Franciscus d'eerste, dat de Majesteit van zyn Koninglyke stoel met de glans en glory van gaauwe vernuften beschenen en verheerlykt wierde, en geagt dat 'er tot cieraat van de Stad zoude wezen, dat in de zelve zo wel 't kyven en razen van kopers en verkopers, als 't twisten en disputeren der Geleerden gehoort en goeffent wierden. Keulen, Wenen in Oostenryk, Praag in Bohemen, Rostok, Frankfoort aan den Oder, Dantzik aan de Wyzel, Bordeaux in Gasconje, zyn zo wel door de hoge Scholen, als de Koophandel vermaart geworden; en by aldien wy gezint zyn om wederom tot de vorige tyden en outheit te keren, wy zullen bevinden, dat So-

lon, die de Athenen wetten voorgeschreven heeft, een Koopman geweest is: Dat Thales, een van de zeven Wyzen, een Koopman geweest is; als ook Socrates, die zyns gelyken, volgens Apollos Orakel, in Wysheit niet gehad heeft, een Koopman geweest is; en dat meer is, Plato (gelyk zulx Plutarchus in 't leven van Solon betuigt) heeft in Egypten met Oly te verkoopen, groot gelt gewonnen, en alevanwel de Goddelyke betragtinge van de ziel niet een uur daarom verzuimt. Een Koopman, ziende dat hy zulke aanzienlyke en geleerde Luiden op zyn zyde en tot bescherminge heeft, zal het niet groot agten, maar veel eer in de wint slaan, dat de Koopluiden van Gregoor, Chrysoftomus, Augustyn en Cassiodoor, zo beschrobt en over de hekel gehaalt zyn.

En nademaal het also hier mede gelegen is, zo reken ik deze Stad Amsterdam, waar in de Koopluiden nu vry staat, zig in de wysheit te oeffenen, en de Wysgeer en Koophandel te dryven, voor gelukzalig. Want na dat de hoogmogende en voorzigtige Regeerders alle vlyt aangewent, om deze vermaarde Stad op zyn heerlijkste te vereieren, en van alle hulpmiddelen, die tot bescherminge en versterkinge van de Stad van noden zyn, te voorzien; na datze de Stad uitgeleit, Kerken en Torens gebouwt, Havens gedolven, met Schepen verre gelegene Landen aangedaan en bezogt hebben, na datze daar en boven eerst Oost-Indien, en kort daar na West-Indien beoorloogt, en onder 't gelei vande Nassousche Princen, met hulp der Vereenigde Steden

den den Spanjaart, die magtigste Vyand, van de grenzen des Vaderlants gedreven hebben, zoo hebbenze eindelyk ook deze zorge op zig genomen, om voor deze Stad, van de onvergankelyke wetenschappen, verbeteringe des verstants, en beloningen, die door de Wysheyt verkregen worden, een opregte en altyd durende glory, en onsterffelyke naam te weeg brengen; Invoegen, dat deze Stad, die zo te zeggen, bykans een Pakhuis van de gantsche Werelt is, nu ook het Pakhuis van Geleertheit mag genoemd worden: Die bykans de algemene schatkamer van geheel Europa is, nu ook de schatten van voorzigtigheid opsluit: Die een bewaarster van allerlei soorte van waren is, nu ook een spyskamer van wetenschappen en vrye kunsten is. Deze Stad heeft al over lang dingen bezeten, daar over zig de vreemdelingen ten hoogsten verwondert hebben; maar nu bezitze iets, datze niet regt tot den Hemel toe kunnen verheffen. De Hoogduitschen, Engelschen, Schotten, Deenen stonden stom en verbaast van verwondering, wanneerze de kostelyke en heerlyke Gebouwen, de Scheeps-reden aan 't Y, die zo lang zyn, wat men uitzien kan, en deze groote en magtige Stad, daar in alles, zo wel wat de natuur als kunst voortbrengt, te vinden is, aanschouwden. Maar nu zullen deze zelfde de eigenste Stad met geboden en onderwyzinge der Wysgeerte en letteren gestarkt vinden; en onder deze Uitheemsche zullen'er gevonden worden, die dit leste veel hooger zullen schatten, als het eerste, dewyl het eerste fortuin, maar het ander by voor-

36 CASPER VAN BAERLES
zigtige raadt fchynt toe te komen, om dat het
eerfte een buit van eenige Jaren, en weinig eeu-
wen; maar de vrugten van het laafte zodanig
zyn, die van eeuw tot eeuwigheit, even frifch
blyven, en nooit verwelken zullen; Deze vrug-
ten zyn zodanig, die de nakomelingen eerbiedig
zullen kuffen en eeren, en die de eeuwigheit
zelf te zien zal krygen.

Weshalven, om weder met myn reden tot die
gene te komen, van wien ik dezelve begonnen
hebbe, zal ik u, grootagtbare en doorlugtige
Bestierders van deze Stad, aanspreken. Reik dan
de hant en beschut deze opwaffende School, die
u haar geboorte-dag heden toeheiligt en opof-
fert. Befcherm, ja verhoog, niet zo zeer die gene,
die gy in deze Stad door milde beloningen be-
roepen hebt, als de beste konften, zonder de
welken een gemene Staat altoos cierloos, weer-
loos en onvolmaakt geweest is, of nog zyn zal.
Wy hebben gezien dat Mars door uwe hulp in
de wapenen geraakt is, maar de Spanjaart heeft
hem geproeft, en zo geproeft, dat hy van Sche-
pen, Gelt en Land, ook daar wy meenden dat
geen lant te vinden was, kaal en berooit is ge-
maakt. Ontfangt nu Minerva, die grote Goddin
van geleertheit, menfchelykheit, en wysheit,
binnen uwe Poorten en Wallen, niet op datze
in uwe Stad oorlog voert, maar op dat gy haar
van d'oorlogen, die d'Ouden gevoert hebben,
hoort fpreken: niet op datze Koningryken en
Steden tot de grond toe vernielt, en verdelgt,
maar leert door wat raatflagen dezelve opko-
men en in 't voertzant raken: niet op datze de da-
den

den die de Grieken en Romeinen uitgeregt hebben, na doet, maar alleenig vertelt en verhaalt, hoe, en op wat wyze datze toegegaan zyn: niet op datze uwe Burgers leert de Koophandel dryven, maar hoe datze tot verstant en kennisse zullen komen, op datze neffens haar sijde zittende, uit haar eigen mont leren, wat Plaatzen datze aandoen, hoe de Wint is daarze mede op Zee zeilen, op wat hoek en plaats van de Werelt datze zyn, wat Volken datze buiten 's Lants bezoeken, wat waren datze inkopen, met wat getrouwigheid Gelt en Goet moeten gewonnen worden. Gy volgt de voetstappen van de hoogstlofelykste Koningen, Vorsten, en Princen na. Gy hebt uw Burgers met een Biblioteek, dat is, met Schriften en Boeken van zo veel gaauwe vernuft en zo veel wysheit en waarheits Lecraars beschonken en vereert; en nu daarenboven nog met die gene, die, al wat in deze boeken te vinden is, dat nut of vrugt bybrengen, of tot stigtinge dienen kan, de Burgers met de levendige stem onvervalst mede zullen deelen. Weshalven ik u uit de naam van deze gemene Staat, Christelyke Kerk, burgery, en zedige jeugt hogelyk doe bedanken, die, indien zy weten 't geen hun best is, voor vast zullen houden, 't geen ik gezeit hebbe: Zoo zy niet weten, 't geen haar best is, eerst daags leeren, wat een groot en heerlyk werk het is, met deugt en geleertheit begaaft te zyn.

Maar gy Edele, aanzienlyke, en hoog geleerde Mannen, 't zy gy Burgers, of Vreemdelingen zyt, begunstigt deze doorlugtige School met hart en zinnen. Hier zult gy u zinnen, wanneer

gy uwe dingen verrigt hebt, weder kunnen vergaderen, hier zult gy, als gy van droefheit overftelpt zyt, en uit nogte in weet, trooft kunnen halen: op deze plaats zult gy, als fortuin u onverzien groote rykdommen toezent, u gemoet en zinnen van alle onbehoorlyke blytſchap weten te matigen: op deze plaats zal in het te koop zetten van de waren een voorzigtige vreeze de roekloosheit bejegenen, de vrees zal door een goet vertrouwen gematigt worden, het goet vertrouwen door de wetenſchap, en de wetenſchap door een regt gewiſſe. Indien gy de Vader zyt, het zal my lief en aangenaam wezen uwe Zonen, zo gy geen Vaders zyt, u zelf dienſt te doen. Want hierom zyn wy ter Werelt gekomen, hierom tot mannen geworden, hierom zyn wy beroepen, om 't gene wy geleert hebben, niet alleen voor ons zelve te houden, maar ook om aan andere mede te delen, dan moogt gy eindelyk weten, dat gy gevordert zyt, als gy geleert hebt de geleertheit en derzelve voorlezers hoog te agten. Tot nog toe zyt gy bezig geweest, met de palen van uwe heerſchappy wyder uit te zetten, heele Meeren en Zeeën hebt gy droog en tot Landt gemaakt: buiten 's Lants en over Zeeën Huiſfluiden, om woefte en onbewoonde Landen te bewonen, gezonden. Over al zyn de Oevers der Revieren met uwe Gebouwen, Hoeven, en Boerehuizen betimmert. Maar nu leert, dat de Wysheit nog veel groter en ruimer is, want zy vervat alles; zo wel 't geen Goddelyk, als dat menſchelyk is; zo wel dat geſchiedt is, als dat nog geſchieden zal; zo wel den Hemel,

mel, als 't Aartryk en Zeen. Van kostelyk en pragtig huisraat, zyn uwe huizen wel heerlyk uitgestreken en opgepronkt; maar dit huisraat komt aan kostelykheit en weerdigheit by het huisraat, om zo te zeggen, van wysheit en letteren, niet eens te pas: Want in dit huisraat geven de geboden van de deugt en eerlykheit, grooter glans en schyn van zig, als gout, zilver, of edele gesteente. Ook wort de prys van dit huisraat hier door magtig en vergroot en opgejaagt, datse den menschen niet door het fortuin aankomt, dat elk daar voor zig zelve te danken heeft, als ook datze door geen quade konsten verkregen wort. Als gy gehele Scheeps ladinge met waren van verscheide soorten, die na deze Stad toegesleept en gevoert worden, aanschouwt, zoo komen u eenige kleine deeltjens van de natuur voor oogen, als u de Wysbegeerte zal voor oogen komen, zo zult gy een schouspel zien, die zig eveneens vertonen zal, als of gy de gehele natuur zaagt. Gy meent dat gy een groot werk verrigt hebt, als gy eenige Jaren met reizen en trekken in Vrankryk, Duitlant, Spanje, Africa, en Indie toegebracht, en een moejelyke en gevaarlyke reis uitgestaan hebt. Maar een Filosoof doorziet en aanschout al deze Landen, en gaat'er niet een voet breed om uit zyne plaats: hy doorreistze zo dikwils als hy wil, met zyne gedagten, snelder als de Son zelf. Maar my lust u te vragen om u ook tegen wil en dank het jawoort af te persen, en tot belydenisse te brengen, of gy de Wysgeerte niet zoeken zoude, indienze mildadig was, en winst en nuttigheit by bragt? gy zult'er, denk

denk ik, ja toe zeggen. Maar hoe kanze niet mildadig wezen, die van alle dingen een overvloedige wetenschap verschaft? hoe kanze geen winst by brengen, die het gemoedt verligt, de wil heiligheit verleent, de hertstogten in orden en ruste houdt? En dewyl een wys Man al deze goederen bezit, zo is hy immers zo ryk als gy, immers zo heerlyk, immers zo gelukzalig, als gy lieden. En zeker, zo listige Schatters, Akkers en Landeryen hoog schatten, dewylze geloven, dat deze het minste kunnen beschadigt worden: hoe hoog dan meent gy wel, datmen de geleertheit schatten moet, die door de brant niet ontnomen kan worden, nogte op Zee door schipbreuk vergaan, en, schoon Lant en Luiden in oproer zyn, en alles in de Steden overhoop leit, alevanwel de minste schade niet lyt, maar altyt heel en ongeschonden daar van komt, en vry gaat.

En eindelyk, gy jonge Liedden en Jongmans, zo menig als hier vergadert zyn, gy die uwer Ouders troost en liefde, des gemene bestes hoop, en geleerde afkomst zyt, verleen ook tot deze zaak zodanig verstant, dat haakt en snakt om met heerlyke oefeningen onderwezen, en zo te zeggen, met zap van een goet gemoet besprenkeit te worden: dan moogt gy weten dat gy eerst groot en wys zyt, als u Plato, en Aristoteles, d'eerste vindere der wysheit beginnen te behagen. Want wanneer gy deze Wysgeren naauwkeurig, en dag en nacht zult door lezen, zo zult gy niet alleen uw verstant voor de oneerlyke kladd van onwetenheit bevryden, maar ook over uwe

vyanden, als de gramschap, wellust, geilheit, stoutheit, eerzugtigheit, overdaat zegenpralen, welke zegenpralingen zo veel te loflyker, en met meerder glorie zal toegaan, hoe het loflyker en heerlyker is over zig zelven, dan over andere heerlyker is over zig zelven. Agt'et voor geen heerlykheyt gevoert hebben. Agt'et voor geen leven, dat gy uit de lugt schept, en by eten en drinken hout, agt dat voor geen leven, maar dat gy by des wysheits oeffeningen krygt. Nogte rekent'et ook voor geen heerlykheit, als men met gout en zilver behangen zynde, pronkt en praalt, maar wanneer men met het licht en de stralen van wysheit en geleertheit blinkt en flikkert, als de Starren aan den Hemel. Wanneer andere het zilvergelt tellen, en het gout, of het ook te licht is, wegen, zo overweegt gy lieden de woorden en Schriften der geleerden: terwyl andere 't Koper, Peper, Vlas wegen, zo overweegt gy lieden de hoogwigtige zaken in de Wysgeerte: Middelerwyl andere buiten 's Lants reizen, op Zee van de woeste baren en golven heen en weder gesslingert worden, of in handen der Struikrovers vervallen, zo doorleest gy in vry en veiligheid 't huis de boeken van doorlugtige Schryvers; en ondertuffchen de Waaghalzen en Vrybuiters, Neptunus Zonen, t'elkens met de buit der Duinkerkers en Spanjaarts gaan fryken, en t' huis komen, zo doorsnuffel gy lieden tot u eigen profijt, maar voornamentlyk tot Gods glory, 's Vaderlants welvaren, en heil der Christelyke Kerke, de schriften en lessen, die geleerde mannen, de nakomelingen agter gelaten hebben. Ik hebbe gezeit.

GEBEDT TOT GODT,

d'Alderbeste, d'Aldergrootste, voor d'Oratie uitgestort.

WX vallen u! ó Almagtige eeuwige God, Vader onzes Heeren en Zaligmaker Jesu Christi, met nederige en dankbare harten te voet, dat gy dog vergunt, dat dezen dag, op de welken wy de geboorte dag van dees doerlugtige School vieren, den Raadt en t'Amsterdamsche volk een dag van voorspoet, geluk en welvaren zy. U valt de gantsche gemene Staat met gebeden te voet, en begint dit groote werk in uwe naam, en op uwe geleide. U ó goedertiere God, valt de Christelyke Kerke met gebeden te voet, en dewylze zonder u het minste ding niet kan uitregten, zo verwachtze van u, ó genadigste Vader, d'opkomst en wasdom van dit groote werk. U, barmhertigste God, valt de gantsche Burgery te voet, en heiligt hunne waartstepanden, die uwe goedertierenheit hier op der Aarden als een leengoed hen vergunt heeft, in dit nieuwe Heiligdom der Zanggodinnen, voor d'Altaar van deugt en wijsheit aan u, om u te dienen en eeren. U valt de Jeugt met gebeden te voet, en het toekomende gewas van dezen akker, en wylt mede de vrugten hunner oeffeningen aan uwe naam en 's Vaderlants welvaren. Vergun, goedertierentste God, dat d'ze Stad, die zo groot in 't begrip, zo volkryk en door de koophandel by alle volken zo vermaart is, door de geleertheit en wetenschappen, twee heerlyke en waardige zaken, nog bet vermaart wort. Vergun, hemelsche God, datze haar op de Goddelijke zaken verstaat, die de menschelyke zaken, als haar God bemint, maak datze de menschelyke zaken weet, die'er aangelegen leit, datze, na de Goddelijke zaken, ook de menschelyke weet. Geef, datze het Goddelijk weet, op dat-

z. ook 't Goddelijk navolgt. Breng te weeg, datze de men-
 schelijke Zaken weet, op datze de Goddelijken voor de
 besten kent. Laatze uit de wijsgeerte artzeny voor haar
 ziele halen, die met de winst het lighaam zoekt te ver-
 maken. Laatze uit de wijsgeerte troost voor haar zorge
 halen, die in de koophandel niet als zorg en bekommer-
 nisse vint. Laatze geloven datze dan schatrijk is, niet als-
 ze de goederen van vergankelijke gelukzaligheid bezit,
 maar wanneerze de wijsheit en geleertheit, twee onver-
 gankelijke goederen bezit. Gy hebt, ó goedertieren God,
 deze Stad door wijsheit gestigt: door de Zelfde wijsheit
 hebt gy zo veel verscheiden volken tot een gemein leven
 gebracht, en door huizingen, huwelijken, en eenderhan-
 de taal t'zamen gevoegt. Gun, vroomme God dat door de
 zelfde 't lighaam van deze gemene Staat nog digter ver-
 eenigt wort, de Burgers in wijsheit toenemen, een heili-
 ger leven leiden, en de zugt en liefde tot het gelt, eer, en
 wellusten wijsfelyk maigen, op dat die gene, die de gant-
 sche werelt bezitten, ook dit eenige leeren, dat een wijs
 man seer weinig van doen heeft. Haar eerste wijsheit zy
 deze datze u voor een ware God, en die gy gezonden hebt,
 voor onze ware Zaligmaker Jesus Christus, eerkennen.
 Dit zy haar tweede wijsheit, datze, dewylze buiten
 's lants rijkdommen, binnen 's lants de deugden op speu-
 ren, en denken dat dit eenige van haar vreemt is, al wat
 van de deugt vreemt is. Dit zy haar hoogste en grootste
 wijsheit, datze op dit tooneel der nature overdenken en be-
 trachten, hoe groot, hoe menigerlei, hoe heerlyk en schoon
 uwe werken zyn, en in de zelve zig over de klare be-
 wijsteken van uwe goetheit, wijsheit, en mogentheit
 verwonderen. Vervul de grootagtbare bestierders, als
 Schoudt, Schepens, Raatsheeren en voorzorgers, van dit
 gemene beste, met de Geest van wijsheit en verstant, op
 dat-

datze met de Hulk, hen aanbevolen, midden tusschen de woefte baren en golven, waar door de menschelijke zaken heen en weder geslingert worden, inde haven van 't gemeent welvaren belanden. Verleen de Bedienaars des Goddelijken Woorts, en al die volgens uwe geboden Christus naam belijden en leren, met uwe genade, op dat, 't geenze zeggen de Gemeente vierig aanneemt, 't geenze heiliglijk leeren, vastelijk geloofd wort, 't geenze tot heil en zaligheid vermanen, de Gemeente tot haar heil en welvaren na komt. Verzamel de verstrooide Ledematen van uwe Christelijke Kerk, op dat, die de verscheidenheit van gevoelens gescheiden heeft, een sterker bant van liefde vereenigt. Verbin de harten der Burgers met onderlinge liefde, en ban alle oorzaken en zaai van oneenigheden verre van deze Stadts vesten. Geef, getrouwe God, dat die gene die tot nog toe de naam van Koopluiden gevoert hebben, nu de naam van wijsheids oeffenaars mogen voeren, spaarzaam, maar met maten, van het gelt winnaars, maar zonder hindernisse van schaden van de vrye kunsten of deugt. Zegene de beginzelen van dezze School, op datze niet alleen de naam van geleertheit en ydele wetenschap draagt, maar ook de meesteresse en moeder der vroomheit mag genoemd worden. Vergroot uwe gaven in ons, op datze dewyl het onze ampt is de jeugt te leeren, het uwe genade toeschrijven, datze van ons zo gelukkig geleert is. Ontsteekt de harten der Jeugt met vierige begeerte tot goede kunsten, al die beschaamt zijn, datze niet weten, die laten uwe werken leren. Al die zig voor zonde te doen schamen, dat die uwe Wet en geboden onderhouden, en zig Godvrugtig tegens u, gehoorzaam tegens hunne ouders, en leerbaar tegens hunne meesters aanstellen en toonen. Geef, getrouwe God, dat'er noit mannen te kort schieten, die deze gemene Staat met voor-

zigtige raat en daat onderstuten, de Christelijke Kerk met welsprekende tongen leren, en eindelijk de Scholen met heilzame geboden bestieren. Hoor ja verhoor ons, ware God, door en om uwen eenig geboren lieven Zoon, onzen Heere Jesus Christus, die met u en den heiligen Geest leeft en regeert van nu tot in der eeuwigheit, Amen.

Opgezeit den vyfden van Loumaand, in den jare 1635.

Een Redening of Dissertatie,

Nopende een Goet, Rechtschapen en

VROOM PRINS.

Tegens de stokruden van

NICOLAES MACHIAVEL,

*den Florentijnschen Schryver, de welke hy in
zjn boeken van de Prins, 't gemeene beste,*

en in meer andere, ingevoegt heeft.

MEn zeit, dat eertyts Plato tot Euripides gezeit heeft, datmen hem ten besten houden moest, dat hy eens Tyrans pryzer, uit zyne gemene beste dreef.

Hierom, myn bedunkens, moetmen het ook voor geen mislag rekenen indien iemand poogt, niet alleenig die gene, die een Tyran, maar ook by na alle schelmstukken pryft en voorstraat, niet uit het gemene beste, maar uit de harten der menschen te dryven. Maar 't is hedendaags God betert, zo verre gekomen, dat de deugt onder de voeten getreden, en als een openbare vyant beoorlogt wort. Dog 't zondigen op winst te doen, en hoop van profijt, is altyt in de Werelt

46 CASPER VAN BAERLES
geweest. Van dit euvel was ouwelinx Roment
ziek, en hedendaags is het door de gansche We-
relt verspreit; maar gelyk dit het eene gedeelte
van 's menschen ellende is, dat de Princen, en al-
die aan het roer der Regeringe zitten, behendig
en kunstelyk zondigen: alzo is dit het ellendigste
van allen, dat de Vromen de spraak en geheuge-
nisse ook verloren hebben, invoegen dat het niet
vry staat te gevoelen wat gy wilt, nogte 't geen
gy gevoelt uit te spreken. d'Eerste troost van
eerlykheit is, te kunnen over d'oncerlykheit zyn
klagten uitstorten: De tweede, met een regtvaar-
dige berispinge d'ondeugden, te agtervolgen, en
bestrafpen, en voornamelyk die ondeugden, die
by de Groten niet voor mislagen, maar voor ge-
woonten en manieren gehouden worden: Want,
om de waarheit te zeggen, ik ben van zulk ge-
voelen, dat het in 's menschen leven zeer nut en
grootte vrugt bybrengt, het exempel van een
goet en Vroom Prins, even eens als op een door-
lugtige plaats gestelt, altyt voor oogten te hou-
den, dewyl men zig ligtelyk aan de zeden van
die gene spiegelt, op wier duim de menschely-
ke zaken draien en voortgaan. De deugt is bui-
ten twijffel een zaak van groot belang, als ook
de voorzichtigheit, om dat de deugt zo wel in
voor als tegen spoet, altyt de rechte weg inslaat;
en de voorzichtigheit is in alle 's menschen doen
zo hoognodig, dat de deugt zonder de voorzich-
tigheit, zo te zeggen, als zinneloos omdoelt, en
niet magtig is den top van eerlykheit te berei-
ken. Noch meer is het te verwonderen, dat'er
eertijts mannen geweest zijn, en ook nog in deze

onze eeu vermaarde en beroemde mannen geleest hebben, die, zullende de Princen onderrichtinge en vermaningen van Burgerlijke leere geven, hier alleenig op uit geweest zijn, en voorgaven, dat de Koningrijken niet door oefeningen van onbevleete eerlijkheit, maar door d'olijkste listigheden, en bedriegelijke raatflagingen, beschermt en beschut moesten werden. Zulx datze de majesteit van te gebieden, en de waarachtige Goddelijke macht, van recht op der Aarde te spreken, in een schandelijke kunst van de grensen uit te zetten, gelt en goet t'zamen te schrapen, en op allerlei wijze d'algemeine zekerheit vast te stellen, verkeert hebben: Namelyk, zy noemen met falsche namen de listigheit voorzichtigheit, de staatzuchtigheit edelmoedicheit, lust van te gebieden grootmoedicheit, en zeggen, dat een eenige wet van te regeren, 't zy zulx met recht of onrecht toegaat, tot behoudenis en welvaren der heerschappyen is.

En door deze onderregtinge, die meer na spitsvinnigheit als Godvrugtigheit zwymt, geloofst men dat Machiavel den Florentynder, een man van gaau verstant, maar een averechse pryzer van d'eerlykheit, by de nakomelingen eenigzins prys behaalt heeft. Deze Machiavel stelt ons in zyn boeken van de Prins en 't gemene beste, zodanig een Regcerder over 't gemene beste, die in uitmuntende voorzichtigheit meer als gemeen is: maar van deugt en vromigheit al te schandig ontbloot is. Gy zout zeggen dat'er een wanschepsel van een Prins verciert wort, en geen Prins, een bedrieger, en geen Vader
des

des Vaderlants, voor een Harder des Volks, een loze bedrieger, een listige inschraper, en die nergens op uit is, als om syn eigen profijt te doen, een Vos in purper gekleet, by wien alle scheimeryen, indienze slegts maar gelukkiglyk aflopen, voor deugt gerekent worden, de Godsdienst is by hem een koopmanschap van dat eenige te winnen, 't geen hy voor zig, en 't gemene beste, agt profijtelyk te wezen. Want deze vermaarde en treffelyke Schryver, heeft in zodanig Hof geleest, in het welke of de Schryver de Princen, dan of de Princen de Schryver een Polityk zeer aangezet hebben, by my daar zeer aan getwyfelt wort. Dat is altyd zeker, dat de Heer als de Knecht geweest is, en dat in deze een, en op die plaats, dit dekzel de pot waardig geweest is. Hy heeft by na de zelfde dienst aan zyn Overigheid bewezen, die Hispo den Romain aan Tiberius, een zeker Vatinius aan Nero, altemaal Schryvers met overgeven schelmeryen beklad, en die nauwlix van het eene broot tot het ander konden komen. Maar ik, doorlugtige toehoorders, wien, tot de werkelyke Wysgeerte en nauwe betragtinge des deugts gaande, vergunt is by u te spreken, verzoek om verlof, namelyk, dat het my vry staan mag, niet van de kragten des vernufts en geleertheit, maar van de lof der Godvrugtigheid en vroomheit met de spitsvinnigste Schryver dit uurtje te sribbelen. Machiavel houd 'et met de nuttigheit, wy met de eerlykheit. Machiavel laat zig voorstaan dat de Princen door de nuttigheit, maar wy door de eerlykheit, moeten veilig en vry zyn: want zonder de deugt ken

ik geen voorzigtigheid eens Princen, ja agt dat de voorzigtigheid op de deugt gegront veest; en de voorzigtigheid een leitsman en bestierder van de deugt moet wezen; en deze twee moeten in een Prins en andere Grooten immers zo weinig van elkandere gescheiden zyn, als dingen, die nogte de natuur, nogte Wet, nogte reden, nogte God toelaat, datze van elkandre gescheiden worden. Voor eerst zal ik dan tonen, dat de deugt een Prins ten hoogste nodig is, terstont daar na ook 't zelfde van de voorzigtigheid: want ik agt het niet onbehoorlyk nogte oneerlyk te zyn, dat die dingen door de gedagten gescheiden worden, die zonder schande, gelyk ik in deze zelfde reden bewyzen zal, in een Prins niet konnen gescheiden worden.

Een goet gevoelen, myns bedunkens, hebben die gene van de deugt gehad, die voorgegeven hebben, dat de deugt een goed is, dat den mensch eigen toekomt. Want dat meer is, de rykdommen zyn nog niet eens goederen, maar na dat het gemoet is, die dezelve bezit, zo wordenze geprezen, of veragt. De goederen die een gedaante van glorie en weerdigheid hebben, zyn ongestadige, vervallende en vergankelyke goederen. De wellust, schoon het een goet is, is den mensch zodanig eigen, dat de becitten, daar ook mede deelagtig aan zyn. De wetenschap is waardiger en treffelyker, als alle deze dingen. Maar deze is ook by God op zyn alderhoogste, en in d'Engelen veel hoger als in den mensch. d'Eenige deugt alleen, die de hartstogten met redens gebit bestiert, en de weelderige oplo-

pentheden des gemoets matigt, hoort den mensch eigen toe, en is zyn byzonder goet. Deze is beneden God, maar boven de onvernunftige schepzelen, en alzo tuffen beiden. En indien het hier zo mede gelegen is, zo moet om de waarheit te zeggen, de deugt in een Prins niet allenig bloot en slegt, maar uitmuntent wezen; en zo veer te treffelyker, hoe de gene die gebiet, by de menschen meer in eer en aanzien is. En hier luistert Xenophon enige woorden den Koning Cyrus in 't oor: Dat niemant een heerschappye past, dan die beter is, als die genen, over wien hy heerschappye zoude voeren. En dewyl het gemene beste daar grotelyx aan gelegen leit, in wat gerugt de Prins is, zo zal ook het gemene beste zeer ligt waggelen, indien hy een Godloos leven geleit, en niet op de weg des deugts gewandelt heeft. Maar als het gemene beste aan 't waggelen is, zo vervalt 's ryks Majesteit, en 't ontzag der Scepters gaat verloren, en raakt haar klem quijt. Zulx dat hy met regt zig wagten moet, wat gerugt hem nagaat, wien 't zy, dan wat voor een gerugt hy ook verdient heeft, altyt een groot gerugt zal nagaan; en 't ryk kan ook niet behouden blyven staan, alwaar de Vorst de deugt om winst te doen, en koophandel te dryven, gebruikt. Hier klinken my deze woorden van Seneka wonder wel in 't oor. Waar geen schaamte is, nogte zorg voor de Godvrugtigheit, nogte getrouwigheit, nogte zorg voor de gerechtigheit gedragen wort, daar staat het ryk op een losse voet. Wy kunnen aan die gene een exempel nemen, die door hun on-

men

menschelykheit en schelmeryen om lant en luiden geraakt zyn. 't Zyn eervergeten, ja Godvergeten woorden, dat de heiligheit, godvrugtigheit, trouwigheit, gemene mans goederen zyn, en dat de Koningen een vrye toom moeten hebben, en doen al wat haar geluft en gelieft. Maar is het niet buiten alle twyfel, dat eindelyk dat gemene beste geluksalig is, waar in d'onderdanen een heilig en onbevlekt leven leiden, en zy meer voor andere vrezen, als andere voor haar vrezen? Maar zeg my dog, op wat wyze zal 't Volk in haar ampt gehouden worden, indien d' Overigheit niet schroomt, haar ampt te buiten te gaan? Gelyk de Stuurlieden 't oog op de Noordstar houden, alzo houden d'Onderdanen de gedagten en ogen op die gene, die door Gods gunst en genaden op den throongeclommen zyn. d'Onderdanen en Overigheit zyn door een verborgene en onzichtbare keten aan elkandren vast gesloten. En gelyk het lighaam, het geringste deel van ons, als de ziele niet wel te pas is, zyn ampt niet verrigt; alzo, wanneer de Vorst niet wel te pas is, zo is het gansche lighaam van 't ryk ontstelt; Doet hy goet, wy ook; doet hy quaet, wy ook: Hy is gelyk de Zon, als deze klaar en helder is, zo beschyntze de Werelt, maar alsse met wolken betrokken is, zo dompeltze dezelve in een dikke duisternisse. Even eens zo gaat het ook met het leven en zeden der grooten: want wyft my een Godvrugtig Prins, en die de Godsdienst hanthaaft, en de Kerks voorstaat, 'k zal uw Onderdanen wyzen, die dit goet exempel van hunnen Prins voor een wet

zullen houden: Wyft my een listige Prins, en die zig veinst dat hy de Godsdienst de welken hy van te voren weet datze valsch is, aanhangt, 'k zal u een Volk tonen, dat op veinzen en ontveinzen, meer als gemeen doorslepen is.

Wyft my een Prins die wreet, deun, een rover en verbontbreker is, 'k zal uw een Volk wyzen die het agten zal Koninglyk te zyn, hem hier in na te volgen als zy zullen zien dat'er winst van komen kan. Dit gevoelen van Machiavel, in zyn boek van de Prins, in het xv. Capittel, is verficiens waardig: Namelyk, dat een Prins voor al behoort te weten (zo hy zyn eigen welvaart zoekt) op wat wyze hy onvroom kan wezen, en het zelve in 't werk weet te stellen, of niet in 't werk stellen, na dat het gelegen komt. Ook voegt hy de reden daar by: *Want, zegt hy, die zig in alle manieren als een goet man wil aanstellen, die lijft gewisselyk onder zo veel onvromen gevaar van 't leven te verliezen.* Tot ondergang van 't gemene beste, en eeuwige schant voor de Overigheid, strekken de woorden van Machiavel. By na 't zelfde zeit Euphæmus by Thucydes; dat een man of Prins van de Stad geen onregt kan doen, zo'er slegts maar nuttigheit van komt. Tegen deze ongeregelde en Heidensche reden, zet ik Xenophons reden: Dat een Prins geen goederen schoonder nogte eerlyker staan, als de deugt en gerechtigheit; als ook de woorden van den Gotschen Koning by Cassiodoor: Als wy alles kunnen doen, zo moeten wy geloven dat ons alleen vry staat te doen, 't geen pryzens waardig is. Zo veel te heiliger moet een Prins wezen, hoe hy die gene, die zeer
veel

veel doen kan, groote schade kan doen: Want als de lust de vrye toom van te zondigen geeft, zo misbruikt zy haar magt tot ondeugt, en die de straffe niet vreesst, vreesst nog veel minder de zonde; invoegen dat die gene, wien het vry staat ongestraft quaat te doen, zig door de deugden in toom houden moet. 's Ryks grootste cieraaden zyn, cerlykheit, trouwigheit, vromigheit, heiligheit, eenvuldigheit, zonder bedrog; laat deze Trawanten een Prins op de Markt en 't Raathuis vergezelschappen; deze deugden zullen een bestierder also bemint by 't Volk maken als 't afschaffen van tollen op de leeftogt, en 't instellen van schou-tonelen en loop-stryden, of als dat hy hen met eten en drinken rykelyk onderhoudt.

En wat is 'er olyker, als dat die gene, die alleenig door de vryheit een Koning is, de vryheit van zyn gemoet aan de gierigheit, wreechheit, staatzugt, en geveinstheit, overgeeft. Hy dient meerder die de ondeugden, als die de menschen dient. Het wiert by de Lacedaemoniers voor een groote schant gerekent, als iemand zyn schilt in den oorlog had weg geworpen: en, myns bedunkens, konnen die geen groote, nogte heerlyke daden uitvoeren, die, nademaalze van den onsterffelyken God het schilt des deugts van een regt geweten ontfangen hebben, om het minste regenspoet dat hen bejagent, 't zelve nederfmyten: zulk dat 'et schynt in fortuins handen te staan, datmen vroom of onvroom, goet of quaat, schuldig of onschuldig is. Hierom is het voor een Prins in zig zelfs cerlyk, en tot onderstant en behoudenisse van 't gemene beste profijtelyk,

dat hy de deugt hanthaaft; dus verre van de deugt: Nu zal ik ook van de voorzigtigheit spreken, maar in 't kort. Want deze schier alleen pryft Machiavell in een Prins. En gelyk de voorzigtigheit tot alle menschelyke zaken, alzo isse ook tot de heerschappye ten hoogsten nodig. Vorsten en Koningen hebben van haar magten, krygsknegten, en rykdommen wel groote hulp en bystant, maar zonder de voorzigtigheit is het altemaal kragteloos en schadelyk. Magt met voorzigtigheit vergezelschapt, brengt nuttigheit te weeg, maar zonder de zelve niet als schade.

Weshalven past het dan een Prins na de tyt en gelegenheit der zaken, zyn beraatlagen te voeren, en schikken. Een Prins moet zig na den aart en zeden met strelen, zommige met slaan tot gehoorzaamheit gebrogt worden; alzo ook, zommige Burgers met strafheit, zommige met zoetigheit, tot gehoorzaamheit brengen. Aldus spreckt Aristoteles uit zyn Goddelyke mont; Voorzigtigheit is een deugt die de Overigheit alleen toekomt, en eigen is. Maar nu staat ons te bewyzen, dat de deugt en de voorzigtigheit wel dicht met elkander in een Prins vereenigt moeten wezen, en dat noit de deugt van de voorzigtigheit te scheiden is: Dog van een heel ander gevoelen is Machiavel, die in zyn boek van de Prins in het 15. Capittel aldus spreekt: *Een Prins moet 'er niet zeer om bekommert zyn indien hy zodanige deugden begaat, en daar mede beïgt wort, zonder de welken hy zyn heerschappye niet ligtelyk kan beschermen.* De Krygs-oversten, doorlugtige toe-
hoor

hoorders, plegen den vyant, zullende hem slag leveren, de ligt gewapende Soldaten voor aan in slag-bende te stellen, en het puik der Krygs-luiden agter aan. 't Zelve staat ons te doen; één wyl tyts zullen wy met een rift van waarschylyke rede te velt komen, en terstont daar op, met d'een of andere klemreden hem de rest geven.

Wy bekennen altemaal dat de Princen en Heren des Aartryx hier op der Aarden dienaars van den almogende en groote God zyn, en 't gene by de Engelen en Zielen d'opperste Godheit is, dat het zelfde by de menschen de bestierders des Aartryx zyn. Derhalven, zo dan een Prins het beelt van de Goddelyke Majesteit uitbeelt, zo zal hy ook 't zelve met heiligheit en voorzigtigheit moeten uitbeelden, twe deugden, die in God uitnemen en op haar hoogste zyn. Daarenboven, indien een Overste beter moet wezen als de Burgers, en het onredelyk is d'Onderdanen om eenig quaat en moetwil te straffen, dat hy zelve eerst begaan heeft, zo zal het immers tegen God en zyn gebod stryden, dat hy van de regte weg des deugts en eerlykheit afstreekt: zal het een Prins dan vry staan geen woort te houden: zal het hem geoorloft zyn te liegen: zal het hem vry staan met kragt en geweld iets weg te nemen, daar hy geen eigendom aan heeft: zal hy het voor jok en spel houden, d'onschuldigen om 't leven te brengen, wanneer het hem zal dunken dat het zo oorbaar is? en zal het onbehoorlyk wezen, en zullenze het met de hals hoeten, als de Burgers het zelfde begaan? zal het schelmstuk, dat een Burger niet betaamt, een

een Prins betamen? in wat School, bid ik uw, hebben de groote Italiaansche staatkunden geleert, dat d'ondeugden niet in byzondere vormen, maar alleenig hier in verschelen, na dat de perzonen, die dezelve begaan, van hoog of lage staat zyn. En by aldien gy van zins zyt, wat grondiger en naaukeuriger de bepalinge van de deugt en voorzigtigheid te onderzoeken, gy zult het klaar bevinden, dat de deugt zonder de voorzigtigheid, geen volkome deugt is, nogte de voorzigtigheid zonder de deugt, volkome voorzigtigheid. De deugt, na Aristoteles bepalinge, is een uitkeurende hebbelykheit, wiens middelmatigheit een voorzigtig man bepaalt; maar de voorzigtigheid is een hebbelykheit van met regte kennis en verstant dat te doen, 't geen eerlyk en cierlyk is. Want d'een heeft des anders hulp zo zeer van noden, en zy hebben zulk een naauw verbont met malkanderen, dat de deugt, zonder de voorzigtigheid, maar ten halven is, en wederom de voorzigtigheid zonder de deugt: Want dewyl in de Burgerlyke zaken by wylen een groote veranderinge voorvalt, ja zo groot, dat het eerlyk meer door werten en gewoonte, als natuur schynt te bestaan; zo oordeelt Aristoteles, de wyse Filosoof, dat men door hulp van de voorzigtigheid, op de tyt, plaats en perzonen, zo kan agting geven, dat een regtschape man zig nergens in te buiten zal gaan. Derhalven wil Aristoteles, dat de voorzigtigheid een bestierster van de deugt is: 'k zeg van de deugt, en niet van schelmstukken; van eerlykheit, en niet van oneerlykheit; van geregtigheit,

heit, en niet van ongerechtigheit; van trouwigheit, en niet van trouweloosheit: Hy schryft haar deze wet voor, dieze noit te buiten gaan moet: Namentlyk, datze met opregte kennis te werk ga, en zig niet in de renbaan van oneerlykheit, maar van eerlykheit oeffenen moet. Hier uit komt te voorschyn, dat de voorzigtigheit, die Machiavel uit zyn kruin stoot, en ons opdringt, geen voorzigtigheit is, maar een argheit, listigheit, en loosheit, en zodanige bedriegelyk en doortrapte loosheit, die de Grieken *μαχεγίας* noemen, dat is, zodanige listigheit, die alles met listig- en loosheit te weeg kan brengen. *Want* zeyt de zelfde Machiavel, *een Prins moet nootzakelyk zodanige voorzigtigheit gebruiken, waar door hy d'opspraak van die ondeugden ontgaat, die hem om zyn rijk kunnen helpen.* Zo geeft dan deze bedriegelyke Raatsman in alle andere dingen den Prins een volle toom van te zondigen: Namelyk, aan wreetheit, geveinstheit, overgehoof, meinedigheit, misvertrouwen, gierigheit, kreunt hy zig weinig, zoze hem slegs maar een weg tot de heerschappy banen, of tot vastigheit van dezelve dienen. Van Marcus Lepidus, Catilinas spitsbroeder vertrou ik, heeft hy geleert, dat'er niets, dan alleen 't geen veilig is, roemhaftig is, en dat alles, 't geen dient om de heerschappy in stant te houden, eerlyk is. Of hy heeft van Thyestes gehoort dat een Koning, die gedwongen is niet als het gene, dat eerlyk is te bedryven, al biddende, en even eens als om Gods wil regeert. Heiliger en Goddelyker gaat Aristoteles te werk, wanneer hy wil, dat alle Prin-
cen

een vrome mannen zullen zyn, en die deugden
 bezitten zullen, die de Onderdanen bezitten;
 Machiavell, of een Prins een eerlyk, of oneer-
 lyk man is, geeft'er dat niet om. Maar Plato in
 zyn Boeken van 't gemene beste; Xenophon in
 zyn Cyrus; Plinius in Trajanus, stelt ons voor
 oogen, en maalt ons een heel ander Prins af: het
 zelfde doet ook Seneka, die zegt, dat hierom een
 Koningryk moet wezen, op dat niemant aan an-
 dere een weg wyft, en aanleidinge tot schelme-
 ryen en bedrog geeft; Een heel andere Prins wil
 ook dat kinderdeuntje, dat de Romeinen en Ca-
 millen gedurig in de mont hadden en zongen;
 dit deuntje draagt die gene het ryk op, die regt
 doen: die regt zal doen, en niet die heerschappy
 voert, zal Koning zyn. Maar ik zag geirne, dat
 Machiavel my hier in te regte help en zeide, of
 hy zodanig een Prins voorgenomen heeft toe te
 stellen, die aan geen wetten altoos zal gebon-
 den zyn, of die de wetten onderworpen zal zyn;
 vint hy het eerste voor goet, zo zal hy de Wee-
 relt zodanige Prins overleveren, die waart is, dat
 de Weerelt de zelve haat, en tot in 't afgront
 van der helle vervloekt. Het past een Prins en
 niemant anders, de wetten te beschermen en
 voor te staan; maar onder deze wetten is de voor-
 naamste dat een Prins een goet en vroom man
 moet wezen: Want hoe kan die gene regt rege-
 ren, die God den opperste Overste niet weet te
 gehoorzamen. Hy staat d'eerlykheit niet wel
 voor, die zig onder de heerschappy der eerlikheit
 niet begeven wil: En by aldien hy wil dat een
 Prins aan de wetten zal verbonden zyn, zo vraag
 ik,

ik, wat wet Machiavel begeert, dat een Prins zal onderworpen zijn? namelijk, of hy onder de natuurlijke, of goddelijke, of der Volken wet staan zal moeten? Indien hy onder de natuurlijke en wet der Volken staat, het zal hem een gruwel zijn, woort en trou, dat hy toegezeit heeft, niet te houden. Het zal hem een schrik wezen, vremde Koningrijken, onder schijn vande Godsdiensft te beschermen, of voort te zetten, vyantlijk en met geweld aan te tasten. Maar deze zelfde schelmsstukken steekt Machiavel zijn Prins in; geen pampier nochte schrift, moet een Prins, maar 't geweld en nood tot trou en woort te houden, dwingen; en wanneer zich een Prins van woort en trou te houden ontslagen heeft, zo wil Machiavel dat alle voorwaarden en Verbonden vruchteloos, en van geender waarde zyn. Dat een wijs Prins, zegt hy, die beloften schuurt, die hy ziet die hem schadelijk en hinderlijk zullen wezen. En wederom: Daar zijn twee soorten van oorlog te voeren, waar van het eene volgens het recht der wetten geschied, het ander met geweld, en dewyl het eerste den mensch eigen is, het tweede de wilde dieren, zo moet men tot den laatste zijn toevlucht nemen, zo d'eerste te swak, en niet volstaan kan. Hierom is het hoog nodig, dat een Prins zich op het recht gebruik, zo wel van de wilde beesten, als menschen verstaat. En op dat hy zonder reden niet schijnt te spreken, zo voegt hy dit daar by: Indien alle menschen vroom waren, zo zoude dit gebod vruchteloos, en van geender waarden geweest zijn, maar dewyl 'er onvromen in de werelt gevonden worden, zo moet men met alle neerstigheid hun onvroomheit en trouloosheit te leur stellen. Noch daar zullen (zeit hy) geen redenen ontbreken,

om de gebroken trou met veinzen en ontveinzen, te verbloemen. Hierom is het hoognodig, dat een Prins in alle voorvallen en gelegentheden, zo wel in voor als tegen spoet, zich weet te wenden en te keeren; ook dat hy vooral niet afwijkt van 't gene dat goed is ('t geen goet is, is by hem zo veel, als het gene dat nut is) en zo de nood aan de man komt, dat hy ook weet het quaad ('t gene by hem zo veel is, als 't gene dat onnut is) te myden en af te keeren. En hier na spreekt hy aldus: Dat een Prins zijn leven beschermt, en in acht neemt zijn rijk te bewaren; maar de kunsten, door de welke zulx te weeg gebracht wort, zo dezelve maar slechts eenige schijn van eerlijkheit hebben, zijn eere en prijzens waardig, ja hemel hoog te verheffen: d'oprechte redelijkheid vervloekt de wreetheit en verwoedheit tegens d'Onderdanen; Maar een Prins, zeit Machiavell, moet zich weinig daar aan steuren, schoon hem de naam van wreedheit, waar door de eendrachtige Burgers by haar trouwigheit gehouden worden, na gaat. Hoe menschelijk en Goddelijk spreekt Seneka: Het is behoorlijk dat een Kaizer ontzien en gevreesst word, maar noch meerder moet hy bemint worden. Heel anders spreekt Machiavell: 't Is veel beter, zeit hy, dat een Prins gevreesst, als bemint wort. Slim isser Machiavell by, want hy zoekt bescherminge en steuntzel voor zijn quade raatgevingen by Dido, die de schult van haar onmenschelijk en wreedheit op haar nieu gestichte rijk leide. Dewyl my, zeit Dido, Pygmalions zuster, het gevaar van alle kanten dreigt, en de grond van mijn rijk noch onbestorven is, zo ben ik genootzaak zulks te doen. Is het nu zaak dat Machiavel wil, dat dezelve Prins de Goddelijke wetten zal onderworpen zyn, zo moest hy

hy altijd voor al geraden hebben, dat d'Oversten en Bestierders des Volks, zich op lijf-straf van alle ondeugden onthouden, en niet rockeloos de naam van Godsdienst, tot een dekmantel van alle schelmeryen, gebruiken moesten; als ook, dat het niet genoeg is, dat hy de Godvruchtigheid overgelovig en schijnheilig, als de Heidenen doen, schijnt te eeren en te vieren, maar hy moetze van herten dienen en oeffenen. Hy raad ook, dat een Prins, als hy een stad of Landschap in krijgt, geheel en al een nieuwe maniere van regeringe instellen, en alles, van het minste tot het meeste, vernieuwen moet: als ook, dat de goederen der rijken, aan de armen uitgedeelt, en d'armen rijk gemaakt moeten worden, op dat van hem gezeit kan worden, 't geen van de Koning David gezeit wort: *De hongerige heeft hy met goederen voorzien en de rijken heeft hy goederloos en ledig laten gaan.* 't Geen van den Almachtigen God, en die de menschelijke zaken na zijn goetdunken en almachtigheid bestiert, rechtveerdelyk gedaan is, dat zoude dan, zo Machiavel verziert, schelmachtig en eerloos van den Koning David gedaan zijn. Hy bekent zelve, *dat die maniere van te gebieden, wreed en streng is, maar, zeit hy, of men moet de handen vande heerschappy te voeren, 't huis houden, of die weg inslaan.* Ook voegt hy'er deze woorden by: *Veel onverstandige slaan een weg in, die tussen beide leit, en willen nochte volkomen goed, nochte quaad wezen, maar zo tussen beide, 't geen hen geenzins gelukkig astoopt.* Derhalven, op dat gy een Koning zyt, zal het veel oorbaarder wezen, zo wy Machiavels vermaningen willen volgen, dat gy overgeven, als half quaad zyt. En

om deze zijne zetreden goet te maken, voldoet en dunkt hem mans genoeg, een eenige Macedo. Zy hebben een misgevalen in d'exempels dier Princen, die, 't geen hen gelukkig afgelopen is, d'overwonnen genadig gehandelt hebben, daar de Godsdienst en maniere van regeringe op d'oude voet heen sloeren, en de Onderdanen aan hun goederen de waardy van een duit geen schade lijden; en dit is, 't geen aanmerkenswaardig is, een geduirige verkeertheit of blindheit van Machiavel, dat hy uit d'eene of andere goddelose daad van een Prins, een algemene besluitreden smeet, en d'exempels van goede Princen, die, na d'eerlijkheit te werk gaande, een voorspoedige en gelukkelyke heerschappy gevoert hebben, over 't hoofd ziet, en verwerpt. En deze exempels heeft hy alzo licht konnen vinden, als dat hy de guiteryen en schelmeryen van alle eeuwen vlijtig waar genomen heeft: Namelyk, hem staan schelmeryen en leestukken van ondeugden beter aan, als d'onnoztheit des deugts; en gelijk de Zoggen in drek en slijk vet, maar, alse zinnelyk gemest worden, mager worden; alzo arbeid Machiavel ook, om 't fortune der Princen, door quade kunsten in top te halen, 't geen immers zo wel, ja beter, door regt te doen, en goede kunsten, kan te weeg gebrogt worden. Het is onmogelyk zeit Machiavel, dat een Prins in veiligheid en zekerheit leven kan, zo lang die gene leven, die van hem uit hun rijk gejaagt zyn. Quelyk is dit, zeit hy Tarquinius Priscus, die van Ancus Zonen om 't leven gebragt wierde, bekomen: Zunn is dit Servius Tullius opgebro-

broken, die door list en schelmery van Tarquinius Superbus aan kant raakte. Hy ziet dan liever, datmen het eene schelmstuk met het ander boete, als het by een eenig schelmstuk te laten blyven. Als gy den ontschuldigen van het ryk zult berooft hebben, zo geeft Machiavel tot raat, datmen de zelve, Kinderen, ja ook de Vrienden, om 't leven brengt. Maar Machiavel heeft ook wel geweten, dat zeer veel Princen t'hunner geluk die gene verschoont hebben, dieze van hun ryk ontbloom hadden; datze die gene t'hunner geluk, vergiffenis gegeven hebben, die niet lang van te voren de heerschappy daar zy na dongen, tegengestaan hadde. En dewyl by oude en nieuwe Schryvers exempels van zodanige Princen by menigte voorkomen, zo heeft hy liever de naam van wreetheit, als goedertierentheit willen dragen. Ook zyn by Machiavel deze woorden te lezen: De beloften, die den vyant met kragt en geweld afgeparst heeft, die moeten gelden zo lang men niet beter kan; maar alle deze beloften, zo dra als het geweld, 't welk de oorzaak van deze beloften was, begint te minderen, plegen kragteloos, en van geender waarden gemaakt te worden, daar nog alevemwel die gene, die de belofte niet houdt geen schande nogte oneer van heeft. En om dit goet te maken, zo brengt hy een exempel by, van den Burgermeester S. Posthumius, die riet (want de Romeinen, na de Candische nederlaag voor Candie, waren gedwongen geweest, om schandelyke voorwaarden van Vrede in te gaan) dat men de vrede met de Samiten gemaakt, niet houden moest. Maar waarom dryft hy niet liever datmen den vyant woort en

trouw houden moet, nademaal het breken van
trouw en woort, veel Volkeren en Steden, zo
qualyk bekomen is. 't *Vadertant* zegt Machiavel,
moet beschermt worden, 't zy dat zulx eerlyk of oneer-
lyk en met schanden toegaat: Want een Prins, zegt hy,
schoon hem de klank van regtvaardigheid, of onregtvaardig-
heid; wreetheit, of barmhertigheid; ja lof of schande,
nagaat, moet niettemin dit oogmerk, altyt voor oogen
houden. Maar waaragtig, ik verwonder my ten
hoogsten, wanneer hy in het negen-en-twintig-
ste Capittel, in het derde boek van de gemene
Staat, bewyft: Dat d'Onderdanen eveneens
van zeden en manieren, als de Princen zyn,
waarom hy geen eerlyk en opregt Vroom Prins,
de Werelt voor ogen gestelt heeft, op dat hy
aan een Prins ook zodanige Onderdanen be-
schafft, gelyk als hy zelfs is. Nu leert hy een Prins
schandelyke en onbehoorlyke kunsten, op dat
hy onder d'eerloozen veiliger en vryer leeft;
daar nogtans deze eerlooze het vierde part zo
sterk niet zoude wezen, indien een Prins, op-
wiens leven elk een 't oog heeft, hen in vro-
migheid te voren ging. Ook merkt deze quade
Staatkunde niet, dat door dezelve kunsten, waar
door, zo hy meint, de heerschappyen gestut en
geveft, ook dezelve heerschappyen verloren
worden, en een krak krygen. Wie zondigt; daar
vele schade by lyden, die heeft ook weder van
velen onheil en schade te verwagten. Wie vele
mensen in 't gevaar kan helpen, die heeft van
velen weder gevaar te verwagten. Elk een staat
die gene na 't leven, die hierom zyn Volk lastig
op den hals leit, en deze alleenig onderdrukt, op
dat

dat hy veilig en vry regeert. De lust en begeerte van te zondigen, is de quaatste meesteresse van de bestandigheid en duurzaamheid; en schoon gy de zaak nog zo verborgen houdt, die gy onderhanden hebt, het hondert oogig en doortrapte Graau, ziet'et niet te min gaauw, en vervloekt'et tot in 't afgront van der hel-
 le, 't geen tot haar verderf en ondergang is aangeleit; en wanneer het kans en gelegent-
 heit ziet, zo zal de bestierder voor die ge-
 ne niet vry en zeker zyn, daar op hy zig het
 meeste betrouwt heeft. Maar waar heeft men
 ooit gehoord van zulke dol- en uitzinnigheid?
 te agten, dat door ondeugt en pluimstrykers
 kunsten, de Ryken veel valster en starker ge-
 maakt worden, als door de deugt, een onver-
 winbaar beschutsel. Hebben wy niet dikwils
 gehoord, dat menigmaal de Koningen hun-
 ne Steden en Koningryken door guit, en schel-
 mery verloren hebben, diese door de deugt
 gewonnen hadden? zyn dit niet Gods eigen
 woorden? *'k Zal het rijk wegens d'ongerechtigheit, ver-
 ongelijking, smaat, en bedriegelijckheit, van het eene volk,
 aan het andere overdragen.* Zy twyffelen aan de
 Goddelyke beloften, die agten dat de deugt te
 zwak en te kragteloos is, om de heerschappy te
 beschermen. Dit leestmen zo wel by d'oude als
 nieuwe Schryvers: Dat met minder moeite en
 ongemak, méerder Godvrugtigen en Regtvee-
 digen als Goddelozen, tot de Heerschappy ge-
 raakt zyn: dat veel méerder Godvrugtige geluk-
 kiger geregeert hebben: als ook, dat veel meer-
 der Godvrugtigen gelukkiger en met geruster

gemoet gestorven, en van de Werelt gescheiden zyn. Datze nu hene lopen, die alleenig na de nuttigheit de gelukzaligheit der heerschappyen schatten. En zoud gy wel iemant die verstant en kennis in zyn lyf heeft, in de gantsche Werelt weten te vinden, die gelooft, dat dat ampt, 't gene den oppersten Konining der Koningen de Bestieters des aartryks om te bedienen opgeleit heeft, zonder hulp van alle schelmeryen niet kan bedient worden. d'Ægyptische Koningen plegen in hunne Scepters een Ojevaar en Waterpeert te voeren, gevende met het eerste de Godvrugtigheit, met het tweede de Gerechtigheit te verstaan. Onze Machiavel zoude liever zien, dat de Princen in hunne Scepters een Leeu en Vos, dat is, wreetheit en loosheit, voerden. Onder de afgeschafte wetten, waar van de Regtsgeleerden hele boeken geschreven hebben, worden getelt de wet Ælie, Sentie, Junie, en Norbane. Machiavel begeert, 't geen wat nicus is, dat mede onder de afgeschafte wetten gerekent worden, het eerlyk te leven, niemant te beledigen, en elk een het zyne te geven, in welke drie geboden de gantsche regtsgeleertheit bestaat. Want hy wil dat het gevoelen der wyzen, nopende het oneerlyk en eerlyk, depenningen by oude tyden geslagen, gelyk zyn, die, schoon datze lief en waart zyn, en groot geagt worden, alevenwel tot de Koophandel, die de menschen onder malkanderen dryven, niet dat te staat komen. Voornamelyk daar hy van de Godsdienst handelt, schar hy, eveneens als een Koopmanschap, d'allerheiligste zaak na het

het profijt en nuttigheden van 't Ryk. Het is genoeg, zeit hy, dat een Prins maar schijnt de Godvrugtigheit, trouwigheit, en Godsdienst heiliglyk te eeren en te oeffenen; tot geen ding moet hy zig uiterlyk tonen meer genegen te zyn, als deze leste deugt: want de menschen worden schier meer door de schijn en valsche gedaante der dingen, als door de dingen zelfs bewogen. Eerlyker en beter spreekt Aristoteles, de Prins der Peripateten; namelyk, Dat een Prins uit 's heren gront, de Goddelyke zaken moet waarnemen, en hanthavenen. Want dat de Godsdienst op de geveinstheit en momaanzigt van een Prins voortrolle, dat stryft tegen Godt en zyn gebodt; maar dat de Godsdienst het doen en laten by een Prins is, dat is nodig en overnodig; de Princen staan onder de Godsdienst, en niet de Godsdienst onder de Princen, gelyk Machiavel wil, wanneer hy leert, dat de Romeinen tot nut van 't gemeene beste, voortekens waargenomen, en de Godsdienst tot een kunst gemaakt hebben. Het komt de Godsdienst toe, haar voorstaander te stigten; en te onderwyzen; en het werk van den voorstaander is, de Godsdienst als een Lesbische rigtsnoer te gebruiken. De Princen kunnen na het voorschrift en gebiet van de Godsdienst omgezet, maar de Godsdienst kan na haar goetdunken niet ingezet nogte afgezet worden. Die dit in 't werk itellen, doen evenzo veel, als of iemand de tyden van 't jaar, als winter en zomer na de menschen en niet de menschen na de zaaienen van 't jaar schikken wilde. De Godsdienst, op datze aangroeit, heeft 's menschen kunsten, nog veel minder bedriegelyke kunsten

van noden, zy is voor haar zelve mans genoeg, en hoopt en wagt alleen op de wasdom, die van haar alleenig, ende de Godvrugtigheit voortkomen. 't Is ongoddelyk, en te mal om van te praten, datze door logens, geveinstheit, en trouloosheit, ondeugden, die zy zelve met de voet stoot en vervloekt tot in 't afgront van der helle, voort geplant wort. Het stryft tegens God en zyn gebodt, dat een Prins om zyn staatzugt en begeerte wat glimp en aanzien te geven, Gods naam misbruikt, en by aldien geen ding, volgens het getuigen van Tacitus kragtiger is, om 't graau in toom te houden en te regeren, als overgeloof: Indien Numa, Scipio Africanus, Lucius, Sulla, Quintus, Sertorius, Minos, Pefistratus, Lykurgus, Zaleukus, Midas, die door deze minne-drink, dat is, door deze guichele-ry, d'ogen hunner Onderdanen verblint hebben, het arme Volk wys makende, datze met de Godden en Goddinnen mont gemeen geweest waren; zo kan, om de waarheit te zeggen, de ware en Christelyke Godsdienst nog groter dingen uitregten, dewylze een bestierster van 't menschelyke leven is, een winkelhaak van regt en onregt, alle onlusten en oproerigheden wysselyk weet te regelen, een troost, als fortuin uw de voet dwers zet, in tegen, een breidel in voorspoet, en eindelyk d'eenige en onverwinbare be- heerster van 't gemoet. En gelyk een geveinsde oeffeninge van Godsdienst ongoddelyk is, also agt ik, datter geen gelukkiger meesteresse en kunstenaarster is, om d'Onderdanen te regeren, als d'oeffeninge van de ware Godsdienst: Want

zy hopen dat haar van zo een Vorst minder ongerechtigheit zal geschieden, die by hen voor een dienaar Gods, en beyveraar van de ware Godsdienst aangezien wort. Ook leggen hem d'Onderdanen geen lagen, nog zy staan hem niet na 't leven, dewylze wel weten, dat hy God tot zyn hulper en beschermer heeft; en het volk ziende, dat een Prins zig zo eerbiedelyk tegens de Godsdienst aanstelt, beelt zig vast in, dat hy het minste niet zonder de Goddelyke hulp in 't werk stelt. En eindelyk, wat isser billyker, als dat die gene, van wien gy den Scepter en kroon ontfangen hebt, met gebroken herte geëert en gediend wort; als datge die gene met een opregt herte eere bewyft, die voor zodanige een Koning, die eer en pryzens waardig is, zorge draagt. En tot dus verre, dunkt my, dat ik volkomen en overvloedig getoont hebbe, dat Machiavel een Prins d'olykfte en slimste kunsten, die te bedenken zyn, inscherpt; overmits hy de deugt en voorzigtigheit van malkanderen scheidende, een Prins de olykfte en slimste kunsten inscherpt. Weshalven laat Philippus Koning der Macedonen, die geheel en al met Machiavel over een komt, die onder de haat en wroken der gebuuren, dapper stookte, op dat hy, terwyl sommige onderdrukt wierden, zommige op zyn zyde vielen, over altemaal de heerschappy voerde, uit de orden der vrome Princen gebannen wiert. Dit is deze gaste, die gelyk van een wagers toorn op de vryheit der Grieken listig loerde en lagen leide, de Phocensche Godsdienst yverig aannam, op dat hy also onder

70 CASPER VAN BAERLES
schyn van den Godsdienst te beschermen; d'overwonnen en overwinnaars teffens onder zyn gehoorzaamheit bragt. En gelyk het met regt, datmen zo met de Godsdienst handelt en omgaat, in wereltlyke perzonen misprezen wort; also is het meer vervloekens waardig geweest in den Koning Jeroboam, die, op dat de stammen van Israel die hem volgden, met meerder oneenigheid tegen malkanderen ontfleken wierden, nieuwe manieren van Godsdienst te doen, en nieuwe Goden instelde, op dat de partyen, die van verscheide Godsdienst waren, en elk hun byzondere Goden dienden, niet ligtelyk tot eenigheid quamen. Den Keizer August, indien men Tacitus geloven mag, heeft ook d'erbiedigheid regens zyn Ouders, en de noot daar 'r gemene beste instak, tot een dekmantel van zyne aanslagen gebruikt, d'Hoge-priesters schimpsgewyze om raat gevraagt, de zoldaten met geschenken, uit begeerte van te gebieden opgehitst, en geveinst dat hy op Pompejus zyde was, maar Pompejus is door schyn van Vrede, Lepidus door schyn van vrientschap bedrogen, en Antonius door de verbonden, die hy met August gemaakt hadde, in 't net geraakt. Maar schoon ik uw dit nog toegeef, zo kan ik u dat ander, ô Kaizer August, niet te goet houden; namelyk dat gy, uit liefde van den meinedigen drieman, Cicero, den alderwelsprekentste van al de Romeinen, als een slagtoffer aan de rasernyen en onmenschelykheit van Marcus Antonius ten besten gegeven hebt, dat gy om te regeren, die tong, zonder dewelke al over lang Romeen tot
assche

afsche verbrant hadde geweest, zonder dewelke gy noit Burgermeester, noit Kaizer zout geworden zyn, op de leesplaats spykeren liet. Hier by voeg ik nog een ander feit, dat is, dat gy u zo onverzetyk en onverzoenlyk tegens Ovidius Naso, die op 't eilant Tomos in ballingschap moeste zwerven, hebt aangestelt. Gy waart ô Kaizer, door die Goddelyk treurgedigten, nogte door zo veel verzoekschriften op den berg Parnassus geschreven, te bewegen of te vermurven, deze Vaars, al zyn de Goden nog zo vertorent, zo de menschen maar om vergiffenis bidden, zy zyn heel wel te bewegen, en neder te zetten, die edeler is, als de gansche Romeinsche heerschappy, heeft zo veel als niet kunnen te weeg brengen. De Zanggoddinnen, Jupyns dogters, deden voor uw een voetval, zelfs Apollo dede een voetval, al de Gratien vielen uw te voet met gebogen knien, en spraken voor Naso en in Nasoos naam. Maar hier kon geen bidden van zo veel Goden en Godinnen helpen, 't was al om niet aangewent u ooren bleven verstopt, en gy waart dover en hartvogtiger als een Rots, of Marpeesche klip. Quansuis gy wout de naam hebben, datge de Poëet zyn slordige en onbeschofte Vaarzen haatte, en gelyk ik ook zodanige Vaarzen vervloek, also vervloek ik ook dat gene in uw, datge dat gene begaan hebt, 't gene den Poëet dartel en geilyk geschreven heeft. Den Hooggezaghebber Cæsar is hem hier in voorgaan, en heeft dezelve kunsten in 't werk gestelt, deze Cæsar mogt wel zien dat de Godvrugtigheit goeffent en gehanthaast wiert,

maar het ryk moest daar door geen schade of na-
 deel by lyden; en waaragtig, zo'er iemand ooit
 geweest is, die zyn rol op dit toneel gespeelt
 heeft, zo is het den Kaizer Tiberius geweest, de-
 ze had voor een gebruik d'aanzienlykste en
 voornaamste mannen van 't gemene beste in list
 en hachelyk gevallen te brengen en door tyran-
 ny en betigtinge met dreigementen vermengt
 het volk te gebieden. Met deze kunsten wisten
 zig ook Nero en Galba wel te behelpen. Want
 Nero verzont Rubellius Plautus in Asien, en
 Ottho zyn medevryer verstuurde hy in Portu-
 gaal, quansuis als of zulx tot zyn eere strekte;
 Maar Galba troonde onder schyn van vrient-
 schap Virginius met zig van 't Duitse Heir. Ta-
 citus teikent in den Kaizer Ottho ook valsche
 deugden aan, en t'elkens opborrelende ondeug-
 den. Ook zyn dusdanige kunsten het vrouwen-
 volk niet onbekent geweest, wien, alssc na de
 kroon haakten, geen ding oneerlyk dogt te zyn,
 ten zy het de heerschappy en regeringe hinder-
 lyk was. Let op Attalie by de Joden; op Semira-
 midis by de Assyriërs; op Agrippine by de Ro-
 mainen, op Mammee onder Alexander Seve-
 rus; op eenige Brunehilden by de Françoizen,
 die altemaal op geen ander wyze, als met be-
 drog het Ryk, Kroon en Scepters voor haar zel-
 ven, of voor de hunne te weeg gebrogt hebben:
 Pipinus Koning van Vrankryk, als aan hem van
 het huis Merove het ryk van Vrankryk, wiert
 overgedragen, zo verzogt hy van den Paus Ste-
 phanus gekroont te worden, op dat door zyne
 Godvrugtigheit 't ryk aan hem zoude schynen

te beurt gevallen te wezen, 't welk hy met list en loosheit weg gekregen hadde. Ferdinandus d'Arragon, Koning van Spanje bedekte, zo Guicciardyn in het twaalfde boek van zyne historien verhaalt, alle begeerte tot de heerschappy met een schyn van Godsdiens: met niet minder listigheid en loosheit zyn Uladislus Koning van Hongarye en Ludovicus, de dertiende Koning van Vrankryk, te werk gegaan; deze Ludovicus, volgens de getuigen van Cominaeus, in rust en stilte zittende, nam vlytig d'oneenigheden en wrokken der naburige Princen waar, en zocht daar zyn profijt uit te smeden. Deze vervloekte en Goddeloze schynheiligheit van Godsdiens is ook by de Turkze Kaizers dapper in zwang gegaan, die, (gelyk de zinnen, alsie eenmaal verschrikt geweest, ligtelyk tot overgeloof te bewegen zyn) wanneerze van hoogwigtige zaken beraatflagen, hunne Muphtim, dat is zo veel te zeggen, als hunne voorstaander van de Godsdiens om raat vragen, deze Muphtis des Kaizers zin en wille eerst wel ondertast hebbende, spreekt dan daar na zodanig gevoelen uit, daar den Kaizer toe gezint en genegen is. Wy zullen tegenwoordig van d'oude listigheid en trouloosheit der Grieken, en die van Carthago, in 't breken der verbonden en voorwaarden niet eens reppen. Deze meesters, deze geleerden magmen het dank weten dat ten hoof zo veel listigheden en bedrieglykheden, (die de Staatkunden *rationes status politici*, dat is, reden of geheimenissen van den polityken staat, noemen; maar een ander heetze wel te recht

's Ryx (schelmeryen) ingesloopen zyn. Van welk slag deze navolgende porreden en bloempjes der Machiavellisten zyn: dat 'er minder oneer en schande is, dat de Princen met d'eeden spelen, en de gek seheren, als dat de kinders met bikkels spelen: dat de bollen of hoofden van de hoogste en uitstekenste heulen moeten afgemaait worden, volgens het exempel van Tarquinius, die, terwyl hy in de tuin al heen en weder wandelde, met zyn stokje de koppen van de heulen, die boven d'andere uitstaken, affloeg, dat is zo veel te zeggen, een Koning moet de grootste van zyn Onderdanen, die wat te veel de meester willen spelen, een voet kort'er maken: datmen die gene geen wetten voorschryven moet, die d'overhant in den oorlog hebben: dat die gene, en niemant anders over de grensen moet twisten, wiens haan in den oorlog Koning is: Dat het Koninklyk is, om een ander mans goet te sryden; en het al te Jan hagelagtig en gemeen, altyt zyn eigen, of der Onderdanen goederen te beschermen. Dat men in de voorbaat wezen moet met Steden en Lantschappen in 'te nemen, indien misseken tot onze schade, het zelve een ander doen zoude; ook ontkennen zy niet met Tacitus, dat deze groote exempels zo heel zuiver niet zyn, maar al iet onbillyks, 't geen d'Onderdanen moeten bezuren, tot profijt van 't gemene best, by zig hebben: van het zelve etter zyn deze navolgende kankers of schelmeryen voortgekomen: Dat verspieters de Princen wel te pas komen, datze dezelve uitstueren moeten, dog niet zonder toezegginge van groote belon-

nin.

ningen: Dat een Prins t'allen tyden een wakent oog moet houden, zyn slag wel waarnemen, en de twist zyner nageburen moet zoeken op te hitzen, op dat hy als scheitsman geweest zynde, het alleen altemaal bezit: Dat het dan, gelyk Aristophanus zeit, in d'aalvangst is, als de Koningen overleden zyn, en kraakeelt en getwist wort om 't erfgoed: datmen binnen 's Lants twisten om de Godsdienst moet rokkenen en queken, op dat d'eendragtige Onderdanen niet zamen rotten, en iet brouwen, dat tot nadeel van d'Overigheit is, tot dien einde, zo Plutarchus schryft, rokkende Cato listelyk tusschen zyn knechten eenige sporrelingen: Datmen met de naburen de vrientschap onderhouden moet, zo lang als het profijtelyk en dienstig is, en langer ook niet: Dat men het beest met veel hoofden by wylen de wol wat afplukken moet, dat is te zeggen, dat men d'Onderdanen by wylen wat lustig op schatten en scherigen moet zetten; want hoe armer dat d'Onderdanen zyn, hoe dat de Overigheit in meerder veiligheid en zekerheit zit: Dat men de geltkisten der ryken altemets eens komen besoecken moet, op dat de ryken door hunne rykdommen niet al te hoog opsteken, en d'Overigheit na 't leven staan: dat men deze woorden van Lucanus niet in de wint moet slaan, dat d'Onderdanen te dertel en broodronken worden alse meer als water en broot hebben, en diergelyke zestig meer andere schelmagtige zetreden, die de Macedonisten, Tiberianisten, en Machiavellisten in hunne Scholen leren; Wy kennen maar een eenige

weg,

76 CASPER VAN BAERLES
weg, waar langs een Prins tot de ware en eeuwige lof gaat, voor goet: Namelyk, die weg, die van de deugt bestiert wort. En het is ook myns bedunkens, niet eerlyk, maar onbehoorlyk, dat de bestieringe en bedieninge der menschelyke zaken, dewelke den onsterffelyken God, niet als goet daar mede voor hebbende, de Koningen en Princen toevertrout heeft, in bedrog en boosheit verkeert wort. Als de Spartaners zouden in den oorlog trekken, zo ontvonten en ontstakenze den moed tot dapperheit, en kloekmoedigheid, niet met trommelen en kromhorens, maar alleenlyk door de Vaarzen van den Poëet Tyrtæus. Desgelyks moet men hen, die de Kroon en Scepter zullen aanveirden, d'ooren niet vol lofuitery en pluimstrykende woorden stoppen, die nergens als om u profijt, nuttigheit en veiligheid, roepen: maar men moetze veel meerder de heerlyke spreuken van Plato, d'Goddelyke Orakels van Aristoteles, als ook Socrates, Epicteets, en Senekaas lessen en geboden van de deugt, waar door 't leven en zeden der Princen kunnen verbeterd worden, voorhouden, en doen horen. Maar alevanwel, iemant konde wel tegens het gene daar van wy dus verre gedisputeert hebben, opwerpen. Namelyk: Dat het heel wat anders te zeggen is, een Prins en een Staatkunde: Dat het heel wat anders is, een goet en vroom man, of een Christen toe te stellen, en te onderwyzen, eveneens, als of een en de zelve man teffens, 't gemene beste niet konde bestieren, en de deugt oeffenen; Eveneens, als of het hinderlyk, en schadelyk,

lyk, en niet profijtelyk, dat in een en dezelve man, de Godvrugtigheit, voorzigtigheit, wysheit, en oeffeninge van de ware Godsdiens ge-vonden wort. Maar ik lochen het ront uit, dat dusdanig een Prins in alle manieren een volko-men en volmaakt Prins is, die onvroom is, en geen gestreng en harde hanthaver des deugts is. Nog ik steur my ook niet aan die gene, die dryven, dat van Machiavel zodanig een Prins beschreven wort, gelyk'er meerendeels gevonden worden: maar dat een Prins, die de ware deugt oeffent, in den hemel te zoeken is: dat het heel anders wat in heeft in Platoos gemene beste het vonnis uit te spreken, als voor het graau te Romen: Dat de Princen onder quade schal-ken en bedriegelyke luiden omgaan, en dat hen daarom vry staat te bedriegen, en vossen met vossen te vangen, op datze zelve niet bedrogen worden en in 't net raken. Maar deze willen datze altemaal quaat zyn, om dat vele zodanig zyn; zy begeren dat een Prins van log en bedrog te zamen hangt, dewyl het meestendcel in die graat is. Ten zal niet behoorlyk wezen, indien de heerschappyen door bedrog verloren worden, datze door het zelve bewaart worden, al zo min, als dat een ziekte door genezinge van een ander ziekte, verdreven wort. Met uw stem ik ô Marcus Tullius, namelyk dat een mensch die tot openhertigheit en waarheit geschapen is, met bedrog, listigheit, nogte geveinstheit om gaan moet. Maar het stryft, zeggende, tegen de natuur, datmen het gemene welvaren de schop-geeft. Maar nog meerder stryft het tegen de na-
tuur.

78 CASPER VAN BAERLES
tuur, datmen d'eerlykheit de fchop geeft, en
lopen laat. Een Prins, zeggende, doet altyt zyn
ampt, als hy tot nut van 't gemene welvaren uit
ziet. Maar myns bedunkens, is de nuttigheit zonde
der d'eerlykheit geen nuttigheit. Hugo de
Groot, die groote en wytberoemde Staatkun-
de, zeit'er neen toe, dat een Prins al te regtveer-
dig moet wezen en wil dat hy zo byster niet be-
kommert moet wezen, dat altyt de ware en op-
regte geregtigheit boven dryft; maar het sta ons
vry, zonder zo groot een man t'onvrient te heb-
ben, ons gevoelen regt uit te zeggen; dat kan
ik toestaan, dat een Prins, gelyk een voorzigtig-
ge Pallinuur of Stuurman digt by de wint henen
knypt, en, zo hy langs deze weg, de haven van
't gemene welvaren niet in kan raken, het over
een andre boeg heen wend en alzo de haven be-
zeilt. Maar noit wil ik toestaan, dat hy een duim-
breet van de regtveerdigheit afwykt. Wyn blyft
evenwel wyn, schoon dat'er een druppel water
onder vermengt is; maar de deugt en is geen
deugt meer, indienge dezelve met ondeugt be-
soetelt. De deugt heeft een afkeer, om met schel-
meryen te verkeren, dewylze met de zelve doot
vyant is; zy bemoeit haar met geen bedrog,
want zy is purper; zy weet van geen duifternisse,
dewylze 't licht is. De deugt verwerpt de kleur,
want zy is van natuur hemelsch. Nog vindt
men'er zommigen, die Machiavel voorstaande,
tot zyn verdediginge antwoorden, dat dit de
meining van deze man niet geweest is, namelyk,
dat Machiavel niet gemeint heeft, dat dat het
ampt van een Prins is, de deugt en Godsdiens
tot

tot zyn eigen en 's Volks nut en profijt te gebruiken, nogte dat tot dien einde de verhandelingen of dissertatien die hy van 't gemene beste en van de Prins uitgegeven heeft, geschreven zyn, om deze listige raatgevinge van de heerschappy te voeren, te kunnen navolgen; maar alleenlyk tot dien einde, op dat men blykelyker te weten krygt, met wat misgunstige en listige aanslagen en werken, Koningen en Princen te werk gaan. Maar Machiavel leit niet uit, wat dat de Princen doen; maar wat datze doen, en voor al niet laten moeten. Hy is geen Historischryver, maar een leeraar, hoewel hy by wylen, op dat hy voor geen listige en Godloze leeraar aangezien wort, eerlyke woorden onder de oncerlyke zaait. En dit is al mede een van de grootste ondeugden, die tegenwoordig in zwang gaan, niet alleenlyk te bedenken, op wat wyze men bedektelyk kan zondigen; maar ook manieren te verzinnen, waar door de godloosheit, kunstelyk kan aangeraden worden: zulk datze, gelyk de vuile hoeren, met een geblankette en gemaakte schoonheit haar oppronken, en pryffeljk maken, ook vermaak scheppen in een momaanzigt van heiligheit. De godloosheit, een gewisse ondergank der zielen, met het momaanzigt van heiligheit overtrokken, wonder wel aanstaat en behaagt: Ja zodanig zyn zommige op de godloosheit verslingert, dat ook eenige de naam van Godvrugtigheit niet willen dragen, en alleenig om die oirzaak, op datze vande Godvrugtigen mogen verschelen. Alste zien dat andere de Godsdienst vierig toegedaan zyn, zo wil-

80 CASPER VAN BAERLES
willenze met dat kenreken van die zelve onderscheiden zyn, waar door de goede van de quade onderscheiden worden. Zy laten zig voortaan, dat de Godvrugtigheit een deugt is, die het Volk, en de gemene man toekomt. En gelyk vele menschen in lieren en cyters geen behagen hebben, om datze de bedelaars aangenaam zyn, also is ook by velen de Godsdienstveragt; om datze zo gemeen en ieder een eigenis. Hier by komt dikwils nog een ydele opgeblazentheit en grootsheit van wysheit, en dewylze zien dat d'eerwaardige geheimenissen van de Godsdienst, niet op 's menschen reden en verstant, maar op Gods orakels gegront staan, zo lachenze in hun vuist, alsse de wysheit en woorden van hun Schepper, met diepzinnige en wereltlyke strik-reden mogen berispen, en over de hekel halen; eveneens, als of het een teken van lof en meer als gemene getrouwigheit waar, d'oogen om hoog na den hemel gelyk een Sinon, die bedriegelyk Griek dede, te slaan. Want die uitzinnige wyzen eischen zodanig geloof, datmen klaarlyk bewyzen kan, daarze nochtans hunne godloosheit met geen waarschylyke reden kunnen verdedigen. Myn hart gaat open, wanneer ik deze woorden by Livius lees; die, na dat hy den neef van den Burgermester Papirius om de vierige oeffening van de Godsdienst gepresen hadde, door dese lofreden hem onsterfelyk maakt: *Een Jongman, zeit hy, die geboren was, eer dat de leere, die de Goden veragt, nog in de werelt was.* Wy moeten zodanig een Prins toestellen, die het voor de hoogste zonde reket, God en de
na

natuur te veragten; zodanig een Prins, die vast gelooft, dat God d'opperste scheitsman, de harten en gedagten der regeerders bywoont; zodanig een, die gelooft, dat de gene, die God eeren en dienen, alles gelukkigelyk, maar die zyn name veragten, alles ongelukkigelyk zal aflopen.

Weshalven gy, die over andere gebiet, 't zyn datge Koningen, Princen, of Magistraten zyt; houd voor al uwe naam en faam in agt en eeren, maar nog veel meer uwe gewiffen. Want die zyn gewisse quetft, die doet zig zelve kragt en geweld, en na dat hy lant en luiden tot de gront toe, met zyn krygsknegten vernielt heeft, zo haalt hy de verwoetheit en razernye op zyn eigen hals. Omhels zodanige Godsdienst, niet die u aan 't roer zittende, tot de regeringe, maar die u met ernst aan uwe zaligheid denkende, tot de zelve dienftig zal zyn: Want het zoude geen voorzigtigheid zyn, datge zelfs, terwyl gy andere raat en daat geeft, verloren gingt; of datge zoud willen van d'eeuwige zaligheid verfteken wezen, zo gy flegts maar een voetbreec lant voor een tyd lang bezitten mogt: dat regtvaardigheid en billykheit uwe tronen onderftuten. Ook laat het uw niet genoeg zyn, dat gene altemaal te bezitten, datmen wel met geweld en bedrog bezitten kan. U staat allecnig, 't geen lofelyk en pryfelyk is, vry te doen, daarenboven is u alles, 't geenge doet, niet geoorloft te doen. Dat ook uwe Onderdanen van u geen onregt gefchiet, schoon het by wylen voordelyk is, dewyl dat gene niet oirbaar kan wezen, waar door alleen bykans, gelyk zulx genoeg bekend is, de

gemene beften het onderfte boven gekeert worden. Den onfchuldigen te beledigen ftaat niet Koninglyk, maar tyranagtig. Schuw de wreetheit als een peft, dewyl een Koning hier door meer in vreeze, als veiligheid raakt. Als d'Onderdanen die gene vinden, die hen quaat gedaan hebben, dan beginnenze eerft om de wraak te denken, die de vrees dus lang afgefchrikt heeft hou voor vaf, dat het onbehoorlyk en ook gevaarlyk is, 't volk te plagen en af te matten: het hongerige Graau zal eerder zyn Vaders moort vergeten, als het vergeten zal, dat gy hem van gelt en goet berooft hebt: Het weet van geen vreezen, als de buik nugteren is: Het luiftert na geen woorden, als het hongerig is: men heeft altyt bevonden, hoe dat iemand behoeftiger, hoe dat hy ftouter is, dewyl d'armoede hem tot wanhoop brengt. Trou en woort moet gy houden, ook uwe vyant zelve, of met geen menfchen omgaan, zo gy u deze wet niet begeert te onderwerpen, zo maakt gy zelve trouloze Onderdanen. Liftig te zyn ftaat u vry, dog niet verder als de billykheit toelaat. Gy moogt met eeren uwe grenzen wyder uitzetten, indien het niet met fchelmery gefchiet. Het ftaat u vry oorlog te voeren, zo het niet anders wezen kan, ook geweld te doen, zo het gefchiet alleen om 't geen uw toekomst, weder te eiffchen. Gy moogt wel om vrede uitzien, maar op geen archie uit zyn. Wantrouwicheit misprys ik ook niet, zo zy flegts maar alleenlyk de wreetheit buiten fluit. Ider een te betrouwen, en niemant te betrouwen, is beide fchadelyk. Ook verwerp ik geveinf-

veinstheit niet, zo zy slegs maar alleenig dat geen verheelt, dat alle man niet moet weten: in de rest behoort men openhartig, en zonder geveinstheit te wezen. Schuw zodanige geveinstheit, die met bedriegelyke plaimstrykery de schelmery bedekt. Tusschen raatgevers, en aanklagers maak onderscheit; die Tiberius voor bewaarders der wetten gehouden heeft, maar zyn van Nerva en Trajanus, uit het hof gebannen. Dat is eerst een regtschape Prins, die in een groote staat zynde, liever de naam van vroomheit, als grootsheit wil dragen; Die zyn magt door regtvaardigheid matigt en bestiert; Die klok is in de harten der Onderdanen te onderdassen; zig op den krygshandel verstaat; zig in de tyt weet te schikken; verbonden staande houd; beloften goet doet; en 't geen hy aanvangt, manhaftig uitvoert; die tegen list en bedrog zig weet te wapenen, en, 't geen men eerst behoorde gezeit te hebben, die een opregte voorstaander van God en Godsdienst is. Deze deugden ô Princen, zyn onverwinbare Vestingen van een heerschappy, en steunzels van uwe grootsheit. Deze deugden brengen te weeg, dat d'Onderdanen uw eeren en dienen. Deze deugden maken dat ge in vry en veiligheid leeft, en voor heilige Princen gaat. Het zyn klare bewystekenen van een zwak en bouvallig ryk, als gy van dengden en kragten ontbloot zynde, genootzaakt zyt, tot die lompe bedriegeryen en schelmeryen, daar de Machiavellisten mede omgaan, uwe toevlugt te nemen, die, schoon dat ze voor een tyt lang wat helpen, ten laastert

84 CASPER VAN BAERLES
nogtans uw in't net brengen. 'k Zal met Pli-
nius woorden eindigen: Gy gaat, ó Princen, met
God om, God zal uw gezont en behouden bewaren, in-
dien gy andere gezont en behouden bewaart, maar indien
gy Zulx niet doet, zo zal hy ook d'ogen van uw askeren,
de hant van u trekken, voor uw lighaam geen zorge dra-
gen, en uwe gebeden en geloften niet verhooren.

Opgezeit den 15. dag van Maart, in't jaar 1633.

Een Oratie van 't

VERNUGHTS WEZENT

*Dat is te zeggen zodanig een Wezent, dat
alleen door het Verstant en Vernuft
kan gemaakt worden.*

Veneens gelyk de Cytherspeelders, op
de Cyther, en Fluiters op de Fluit eeni-
ge voordeuntjes voor 't Volk, plegen
voor af te spelen: de Redenaars hun
reden met een inleidinge te beginnen; de Dig-
ters op 't toneel eerst met een voorrede voor den
dag te komen, en alzo alle volkome en stately-
ke werken haar voorbereidinge te hebben; op
de zelfde wyze, eer dat ik aanvang van de Re-
dekaveling te lezen, heb ik voorgenomen, om
zo te zeggen, voor af te zingen, spelen, en spre-
ken; op dat ook deze onze inwynging haar be-
hoorlyke voorbereidinge niet ontbreekt, of ik al-
leen niet schyn te verwerpen en af te brengen
de maniere, die door exempels van zo veel be-
roem-

roemde Mannen, gelykzaam als wettelyk ingevoert en voor goet gekeurt is. Maar op dat ik niet en schyn meer van ernstige zaken te spreken, als een aardig voorspel te maken, zo zal ik geensins met norste, heerlyke, of daaglykzedingen voor den dag komen, alhoewel mischien het uw zal dunken, dat de stoffe, waar van ik spreken zal nors is, en gants geen aardigheid heeft. Want nademaal tot nog heden op dezen dag al de redenaars, zo veel als ik'er gelezen, of gehoort hebbe, van zaken gesproken hebben, zo zal ik, om uw met eenige nieuwigheit te vermaken, van geen zaken spreken. Waar over verwondert gy uw zo zeer: en nogtans zal ik van geen niet spreken. Niet te min zal ik van iets spreken, en zeggen. Maar van zommige dingen zal ik wat diepzinnig spreken, dewyl het gene, waar van ik voorgenomen heb te zeggen, zig niet anders laat handelen, d'andere dingen, die ik by zal brengen, zullen meer tot vermaak en genoeglykheit dienen, op dat alsoo ook onze Oratie nogte haar behoorlyke geur en zwier, nogte uw gemoed een eerlyke verheuginge, en verquikkinge ontbreekt: maar het meeste deel dat'er gezeid zal worden, zal tot nuttigheit van die gene gezeid worden, die in de Wysgeerte doende zyn. Gy verlangt, vertrou ik, de stoffe en inhoud, van myn Oratie te horen. Maar het is my nog wat te vroeg, om die zo plotzelyk uit te zetten. Want my gelust een weinig met uw in't voorhuis en portaal van deze Oratie te hengelen en waren. De Poëten maken nu olyke klugten, en die niet een spelt

waardig zyn, door uitstekende rym heerlyk op, dan besprenkelenze de zelve met een ongelooflyke zoetigheid en aardigheid van zeggen, en overgietenze, zo te zeggen, met een geur van welriekende Nectar en Ambroos, op dat de klugten die zy gemaakt hebben, den lezer wel aantaan. Zo wel d'oude als hedendaagze Redenaars pryzen dikwils dingen, die geen ayerschaal waardig zyn, en niet om 't lyf hebben, hemel hoog, en tonen also een staaltje van hun schranderheit en geleertheit in dingen, die men op de markt wel voor een niet met al zoude kopen; dewylze dit voor hun hoogste roem en eer agten wanneerze uit de geringste zaken, de grootste lof mogen bejagen. Van 't gevegt tusschen de Muizen en Kikvorschen heeft al voor eenige hondert jaren Homeer gezongen; van de Mug en Vlade, Virgilius; van het ellendig lot der Note, Ovidius. Een ander, als Luciaan, heeft de Vlieg geprezen. Dion het bos hair op 't hoofd; Synesius de kaalheit; men vint'er ook een, die d'uitterste wille van een Zogje beschreven heeft, van dewelke S. Augustyn gedenk; als ook, die de zamenpraak van de Nagtkrekkel met Ulysses, en d'onuitsprekelyke ellenden van den gouden Ezel heeft laten uitgaan. Onder de nieuwelingen heeft Julius Cæsar van het lof der Ganzen gesproken; Janus Douza van de schaduwe, die alle beide in dese klene zaak, hoewelze by de natuur in waarde is, genoegzaam be-toont hebben, hoe schrander datze van herffenen zyn; van den helt Veel-voet heeft den hooggeleerde heer Daniel Heinsius geleerdelyk gehan-

handelt, en dezelve aan de onsterffelykheit toegeheiligt. Of het zelfde de Philosophen in hundertingen kunnen nadoen, dat willen wy nu verzoeken; maar willen het alleenlyk verzoeken. Want het is in onze magt niet, de heerlyke poginge van zo hooggeleerde Mannen na te komen, en te agterhalen. Myn voornemen is dan, om van 't wezent der rede, als ook van desselfs natuur en eigenschap te spreken. En by aldien ik dit voorgenomen werk op zyn overnatuurweets aanvang te verhandelen, zo zal ik schynen onder Socrates wolken te verkeren, en voor veel een taal te spreken, dieze niet zullen verstaan, of verborgene geheimenissen voor te stellen; Maar indien ik een Redenaars styl gebruiken wil, zo zal ik een hoogwigtige en nieuwe zaak aanvangen.

Hierom zal ik een vermengelde slag van zeggen gebruiken, en nademaal ik een wysgieragtige stoffe uitgekozen hebbe, zo zal ik van veel zaken zeggen, die uit het binnenste van de Philosophy genomen zynde, de zwaarste zaken zullen oplossen en verklaren. En dewylme by zodanige mannen te spreken staat, waar van zommige met de kragt van welsprekenheit meer als gemeen begaaft zyn, andere door deze zelfde kunsten ongemeen vermaakt worden, en altemaal die hier vergadert zyn, veel meer een Oratie, als een verhandeling van de Wysgeerte verwagten, zo zal ik de draat van myne reden zodanig matigen en bestieren, datge oogschynlyk zulx verstaan, dat de dingen, waar van ik spreken zal, uit de wysgeerte, maar de maniere en

wyze, volgens de welke ik van de zelve spreken zal, uit een ander plaats gehaalt zyn. Want gelyk een Oratie dor en geen pit in en heeft, die met de heilzame geboden van de Wysgeerte niet verzien is, alzo is het ook een olyke Wysgeerte, die liever wil met Javel, Scot, Lombard, bastaart en onduitsche woorden gebruiken, als met de hoofden en opperste geleerde, die met netter en zuiverder wysheit omgaan, regtmatig spreken. Zo luistert dan, toehoorders, met hart en zinnen aandachtig toe, en 't geen-ge wel in de guichel en potzemakers spullen doet, wanneer die listige bedriegers hunne guichelerye en toverkunsten in 't werk stellen, zyt zo lang stil, en let op 't geen ik zeggen zal, tot dat ik van de natuur, oorsprong, ouders, of voortcelders, als ook outheit en nuttigheden des redens wezent zal gesproken hebben.

Ens, of een wezent is een bastaart woort, 't welk de Wysgeren niet uit onwetentheit, of gebrek der Latynsche tale, maar met voordagt verziert hebben: want het is de Wysgeren geoorloft woorden te digten en te verziere, om de dingen zo veel te duidelyker te kennen te geven: en, op dit regt steunende 't geenze van Kaizers nogte Koningen gekregen hebben, zo hebbenze deze navolgende woorden in de Scholen ingevoert: Scots, deesheden, en elkheden, javells, ly, de watheden, vormheden, oogeblikken, eldersheden, medelingen, zaaklykheden, manierheden, onderstelligheden, en meer andere namen van Thomas en andere, waar van men ten tyden van Cicero nogte gehoort, nogte

ge-

gezien hadde. Onder deze kunstwoorden is mede wezent en schoon het woort wezent zo een heel puik duitsch woort niet is, zo heeft 'et nogtans dit met de Grieken gemein, dat haar heerschappye zig wyt en zyt uitstrekt. Want een wezent is van zodanige groote, dat 'et verre buiten de palen gaat, waar binnen de loop der zonne besloten blyft; wezent is zo klaar en duide-lyk om te verstaan, datze het eerste is, dat d'ommondige kinderen te voren en in de gedagten komt; wezent is van zo hoge ouderdom, als de werelt gestaan heeft. Maar als ik zegge een verstant wezent, dan verliest de Majesteit van een ware wezent ietwets, en schoon ik iets meer dan niet zegge, zo zegge ik nogtans weinig meerder, als 't gene, dat 'er niet is. Want dit wezent is een nutrelyk verziertzel van het vernuftige verstant, en een zeker beelt en gedaante van 't ware wezent, ook heeft het anders geen vorm van zynlykheit, als die van het verstant verziert wort. De Wysgerigen noemen dit wezent, ten breedsten genomen, de tweede en niet d'eerste kennisse. Want d'eerste kennisse is d'eigenste en opregte beeltenisse vande zaak en vertoninge vande zynlykheit, die buitē 't verstant is, in 't verstant. Maar d'eerste kennisse is zodanig begrip en vrugt van 't verstant, daar van in den gehelen al nogte taal, nogte teken buiten het verstant te vinden is. En dewyl onze allereerste gedagten van zaken is, zo is deze ontrent de zaken doende, d'anderde of tweede kennisse is gelyk een overtreding, en uitweidinge van 't verstant. D'eerste stoffe is ongemeen heerlyk en uitstekent, ten opzigt van dit

90 **CASPER VAN BAERLES**
dit wezent. En nogtans noemt Aristoteles die
zelve stoffe een blote magt. En wat zyn ziertjes?
ondeilbare lighamen, die de Wysgeren by de
stoffes, of vezeltjens, die in de zonne stralen
zwieren, plegen te vergelyken: Maar dit, waar
van wy spreken, is nog veel kleinder, dan deze
ziertjes. De stippen der wiskunstigen hebben
nog niet eens grote, nogtants zynze'r en hangen
niet aan 't verstant. Dit wezen is niet zonder het
verstant, en als het door hulp van 't verstant ge-
maakt wort, zo is het nog niet eens geen zaak.
Men zeit dat de linien, die Appelles met de pen-
seel getrokken heeft, en daar zig de gantsche
werelt tot verftommens toe over verwondert
heeft, zo sijn geweest zyn, datze bykans onzicht-
baar waren, maar nogtans wierdenze gezien.
Dit wezent heeft noit iemant met ogen gezien,
ten zy hy misschien zo scherp van gezigt geweest
is, dat hy die dingen in donker zien kan, die ner-
gens te zien zyn, of verschynen. En om deze
schieer nietigheid, is het by die gene, die zig over
alles, als behalven over dit wezent verwonde-
ren, en alle dingen vlytig onderzoeken, tot niet
toe veragt. Die van de natuurlyke dingen ge-
schreven hebben, en zo wel 't geen in den he-
mel is, als dat op der aarde is, uitgeleit hebben,
gedenken nergens van dit wezent. d'Overna-
tuurweters verbieden op lyfstraf dat dit wezent
de wetenschappen niet onderworpen wort. De
Redenkavelaars bannen dit ellendig schaap, als
ook de gehelende delen, stippen, oogenblikken,
en de gantsche stoet der werken door de kunst
gemaakt, uit alle de zegwoorden. Ambrosius

Calepinus, een man die van alle dingen in kort handelt, maakt mede hag nogte gewag van dit wezent, nogte leit het nergens uit, of het man, of vrou, of geen van beiden is. En dewyl'er door de gantsche werelt zo een ontallyke overvloed van kunstenaars en werksluiden is, als'er springhanen's zomers op 't velt zyn, zo heeft nogtans niemant van allen oit in dit soort van wezens leerstukken van zyn kunst gegeven, dewyl'er zommigen onder zyn, die met wol omgaan, en de Schoenmaker lustig kerft en snyt in d'ossen huiden, de Juwelier met de peerlen en zeeschulpen bezig is. Sels God den opperste boumeeſter, daar hy nogtans alles maakte, heeft dit wezen niet gemaakt, alleenlyk hier voor bevreest zynde, dat hy, zo hy onwezenheden schiep, uit onverzigtigheit geen tegenzegginge veroorzaakte; ook heeft Plato, die uitstroide dat elk ding zyn beelt hadde, niet gezeit, dat zig ergens een beelt van dit wezent onthout. Zyt'er niet over verwondert toehoorders; Want dewyl alles, of een zelfstandigheit, of een toeval is, zo is dit wezent geen van beiden. Wy zullen nog hoger gaan. Van de overklimmelingen, als daar zyn wezent, 't een, 't waar, 't goet, ding, iet, hebtge de Philosophen genoeg horen spreken. Maar dit wezent is niet goet, om dat het niet waar is, 't is niet waar, om dat geen een is, 't is geen een, om dat het geen wezent is. Maar wezent ding: en iet is een en 't zelve. Nog zal ik iet zeggen, dat uw een donderslag in d'ooren zal wezen, en nog vremder zal te voren komen, waar van Cicero in zyn Tusculaansche vragen,
nog-

nogte Plutarchus in zyn ftigtelyke fchriften ge-
 difputeert heeft. Boven deze overklimmelingen
 worden'er nog opper-overklimmelingen ver-
 digt en verziert, als daar zyn het waanlyk,
 'r denklyk, en verftaanlyk, altemaal heerlyke
 woorden. Op het zeggen van deze woorden
 zoude Cato wel uit beleeftheit van zyn Burger-
 meesters ftoel opftaan, of Cajus Marius zig tot
 ftommens toe daar over verwonderen. Of het
 wezent onder deze opperoverklimmelingen
 kan getelt worden, daar na wort vlytig gezogt.
 Zy roepen altemaal eenpaarlyk dats'er niet on-
 der moeten gerekent worden. Ten zy men
 voorzigtelyk eenige onderscheitjens gebruikt.
 Waar uit men beſpeuren kan, hoe zeer dat alles
 tot deſſelfs ondergang t'zamengerot is. Wes-
 halven, als ik een wezent zeg, zo ſpreek ik zelf
 iet, 't geen tegen elkander ſtryt, of zeg een waar-
 agtig dubbelwoort, eveneens als wy een ge-
 ſchildert menſch een menſch heten. Gy hebt
 wel, denk ik van Ariſtophanes wolken of ne-
 vels gelezen. Iet heeft het wezent dat met deze
 wolken over een komt, namelyk: een vergan-
 kelyke en onbeftandige natuur. De droomers
 droomen dikwils, dat ze ſchat-ryk en over-ge-
 lukzalig zyn, daar het dog in der daat valsch is.
 Eveneens zo, die deze wezens verdigten, wan-
 neerze dezelve verdigten, zo meinenze, datze
 een groot werk uitregten, en laten zig voor-
 ſtaan, datze wyzer als Homeer zyn, daar-
 ze tog alleen maar de ſchaduwe der dingen van-
 gen, en met een ingebeelt avontmaal de maag
 bedriegen en te leur zetten. Niet te min zyn de-

ze wezents by wylen van zo een schrikkelyk wezen, datze Bokhert, Chimeer, Helhont, den drielyvige Geryon, het Mensch en Stiere-gedrogt, geheten worden: dan weder zo zwak van wezen, datze blintheit, ledigheit, duifternisse en quijtheyt genoemt worden: dan zynze weder zo onwezent dat die gene, die d'exempels daar van willen geven het Vagevier, Platoos gemene beste, Apuleus Ezel, en een algemene Bisschop en Paus van alle Kristelyke Kerken voor den dag brengen: Dan zynze weder zo verscheiden van wezent, datze by deze val, buiginge, gestalte, by die lof, geschil, verknogt geschil, hoofzaak, by andere onderwerp, 't gezegde gemeen gedaante, by zommige weder d'evenaar, gezigtrings, as-punt ('k kan niet langer, 'k moet wat rusten, en myn adem eens scheppen) by andere weder, even oneven, oneventlyk even, en by andere met andere namen genoemt wort, na dat elk weet dat het zyne dingen dienstig is. Maar al deze namen waren nog verborgen en onbekent, als Adam de vader en de stam van 't menschelyk geslagt, ieder ding zyn naam gaf.

Maar op dat ik uw door de dubbelzinnigheit van 't woort wezent niet bedrieg, zo moetge weten, dat eenige wezents des verstants also geheten worden, om datze van 't verstant, of vernuft gemaakt worden: zodanig de gene zyn, die Marialis in zyn eerste puntdigt optelt: en zommigen, om datze in 't verstant of gemoet, als in een woonplaats diep verborgen leggen; gelyk als daar zyn alle wetenschappen, d'opregte en grondige begrippen der dingen: dat zommige

wezens des verstants genoemt worden, om dat ze het verstant alleen voorgeworpen worden, en, indien het vernuft afaat, aan dezelve te denken, nergens in 't verstant, of in den gehelen al, stuk of steel daar van te vinden is. d'Eerste worden van de Schoolgeleerde wezens des verstants werkelyk, de tweede wezens des verstants onderworpelyk, de derde wezens des verstants voorworpelyk genoemt, heel aartig de verlettering in agt nemende. En van deze allerleste zullen wy regtevoort spreken. Die van de spitsvindige wysgierigen in loochenende, en berovende wezens, en in betrekkingen en uiterlyke benamingen gedeilt worden. Het nenende of loochende wezent is Pegafus, of het vliegende paart, en die groote drom en stoet der Goden, die de Poëten verzierden, daar den hemel, die zo yzelyke groot is, bykans voor te klein valt. Het beroofde wezent is Claudius Cæsar, maar met dat gedeelte van 't lighaam, waar mede hy Dru-sille, die ten Hemel voer, met ongelyke schreden volgde. Betrekkende wezent zyn de twee eerste voorstellen en 't besluit in een schikkelyk besluit, of om d'ouden namen weder voor te stellen, Antistrephon, Ceratine, Crocodilites, Utis, Pseudomenos, Cacosystata, Asystata, en andere verwaarlyke en wanschepselagtige soorten van bewysreden, die by de Stoitisten in 't gebruik waren, die hier wel in altemaal over een komen, datze, schoonze geen waaragtig wezen hebben, nogtans eveneens, als de zaken begrepen worden: Maar verschelen hier in, dat de loochenende wezens gantschelyk niet met al-

len zyn, de berovende wezens teffens een zaak, en zyn onvolmaaktheit te kennen geven; maar dat de betrekkingen uit menigerlei vergelykingen der dingen met malkanderen verdigt worden. En onder deze betrekkingen zyn deze de voorneemste betrekkingen, die met de kunstwoorden plegen uitgedrukt, en eigentlyk de tweede kennisse genoemt te worden, die Bartholomæus Kekkermannus, een neerstige te regtschikker van deze wezents, dan by de schaduwe die het wyzertje op de zonnewyzer van zig smyt, dan by der koopluiden goutgewigjes, waar mede, schoon datze van geen waardy zyn, nochtans het gout, of het ook te ligt is, gewogen wort. Deze Kekkermannus heeft in zyn onderwyzinge van de redekaveling deze zelfde wezents op zo veel tweedeilinge gedeilt, dat die gene, die dezelve zonder uitlegginge zo bloot op 't papier afbeelde, zweren zal, dat hy een afbeeldinge van het krygsheir zag, waar mede Darius, Koning van Perſien, Alexander tegenrok. Kekkermannus beschryft zo groot een menigte dezer wezens, dat ik naulix geloof, of 'er al meer soldaten met Xerxes over de Hellespont getrokken zyn; meer sprinkhanen Epiglenlant geplaagt hebben; en meerder Deenen van den Burgermeester Marius verſlagen zyn. Zo dringt d'eene wigge d'ander, d'eene vierkantte troep d'ander, d'eene ſlagbende d'ander, alwaar merkpaal als veltoverſte over altemaal gebiet. Socrates zoude konnen zeggen, dat hy dezelve tot ſtof verdeilt heeft, ik verwonder my over 's mans moeijelyke arbeit, maar haal dezelve niet over de hekel.

Maar

Maar dewyl het alleman zo niet bekend is, uit welk geslagt dat het wezent des verstants gesproten is, zo zal ik nu zulx met hulp der zang-goddinnen pogen te verklaren. Want ik breng het geslagt van dit wezent, schoon dat het onegt is, niet op Rhea, Venus, Jupiter, Mars, of diergelyk slag van onkuifche Goden, dewyl de Jaarboeken daar van geen gewag maken, nogte onze voorouders hebben daar iet van geschreven, welk dat d'eerste ouders van dit wezent geweest zyn. En nadien ik ront uit beken, dat ik dit niet weet uit te vinden, zo zal ik desselfs lantsvolk, gezin, en ordre, bekend maken. Want daar leit veel aangelegen, ofge uit Koningen, Godsgelerden, of Wysgierigen gesproten zyt. Het wezent des verstants is niet uit ouders van eenderlei, maar van verscheide ordens, voortgekomen, waar door het ook zelve verscheide en menigfout is, want andere wezents hebben zig de Wiskunstigen, andere de Letterkundigen, andere de Rederykers, andere de Digtters, andere de Redenkavelaars, wederom andere wezents hebben zig de kunstenaars van andere kunsten verdigt, die ik altemaal (ten ruimste gezeit) onder de naam van Wysgierigen begryp. Waarom niet? Homeer zelfs noemt in zyn Margites, een delver een wysman, met het zelfde regt, vertrou ik, waar mede hy Eumaus den Goddelyken varkendryver, heet. Het grootste deel nogtans van deze wezens eigent zig de Redenkavelaar toe. Want deze heeft zig voor laten staan, datmen door het verziere en verdigten van deze wezents veel ligter de wetenschap

schappen zoude kunnen vatten. Pallas post en praalt by Homeer, datze het gemoet is, Antiochus zoon. En hedendaags laten zig zommige voorstaan, dat hier in voornementlyk d'Edelheit bestaat, na dat het geslagt en stam is, daarge uit gesproten zyt. Maar deze onze wezentsstoffen, datze uit dat geslagt van menschen gesproten zyn, die het meeste door de gantsche werelt beroemt en bekent zyn. Als namelyk uit de wiskunstigen, die ten dienst der menschen de gantsche werelt met de graatboog afmeten, of die, zo hen by wylen de walg van 't aartryk steekt, onder de starren en hemelen gaan wonen, en 't getal, groote der starren, en hoe verre dat elk van elkander afleit, eveneens als met een duim of draat afmeten. Als ook uit de redenaars, die by wylen zo groote kragt van wysprekentheit hebben, en zo gauw te mont zyn, datze (als of het niet veel te beduiden hadde, dingen te pryzen, die pryzens waardig zyn) zelf den wreden Buziris, den vervloekten Therfites, den godvergeten Phalaris, d'ongeregtigheit, de vierden daagze koorts, en andere vileinige en boze namen, alffe willen, kunnen hemel hoog pryzen, en verheffen. Deze wezens beroemen zig, datze uit de dichters gesproten zyn, die by wylen zo magtig van de Godheit bezeten zyn, datze, alffe beginnen te digten, heftig en warm worden, eer na Goden als menschen gelyken. Als ook uit de Letterkunstenaars, die ik, schoon datze van zommige hatelyk kinder-beuls genoemt worden, voor uitgeleerde mannen houden. En op dat gy niet meint dat dit van my sonder

reden gezeit wort, zo zal ik uw met een klaarschynlyke bewysredening, en die op de beginzelen der oude gegront is, overwinnen. Die wel begonnen heeft, ziet men gemeenlyk, heeft de helft gewonnen. Die de letterkunst geleert heeft, heeft wel begonnen, weshalven heeft hy de helft gewonnen. 'k Vaar voort, d'helft is meer als het geheel, die de letterkunst geleert heeft, heeft de helft gewonnen: derhalven, die de letterkunst geleert heeft, heeft meer gewonnen dan het geheel. Maar het geheel, waar na alle geleerde streven, is de wysheit. Weshalven ziet gy nu klaarlyk, dat een letterkunstenaar een wys man is. 'k Hebbe gezeit, dat de wezens des verstants ook van de redenkavelaars gemaakt worden. Maar hier zien ik wel dat ik met maten spreken, en de mont wat besnoeren moet, op dat ik voor geen onbehoorlyke pryzer van myn eigen orde gehouden word? Maar wie zyn deze? het zyn bestierders van de reden, oordeelers van waarheit en valscheit; zonder deze kunst raken de Godgeleerden in 't net, doolen de natuurkundigers, gaan de artzen op den doolweg, zonder deze kunst begaan veeltyts de Regtsgeleerde grove misslagen. En alzo, eveneens als zonder Ariadnes draat, dwalen, dolen, en staan op losse gront alle wetenschappen en kunsten.

Maar gelyk ik gezeit hebbe, dit zyn altemaal wysgierigen, een slag van menschen dat door de geleertheit, door het dag en nacht te lezen, door het vlytig betragten en peizen schier van de beenen valt, en zo mager als hout zy,

Deze zijn geweest d'eerste, die 't ligt gegeven

Hebben aan alle kunst, en nut aan 's menschen leven.

Alhoewel dat Aristophanes, die in schempen zyns gelyk niet heeft, deze wysgierigen alleen uit haat van Socrates vyantlyk agtervolgt heeft, en den eervergeeten Luciaan by openbare opveilinge; by wylen voor een geringe prys dezelve, gelykzaam, als onder de spiets, verkogt heeft. Eerlyker gaat Plato met de wysgierigen om, want deze verheft dezelve hemel hoog, en zeir'er by, dat dan de gemene staten zouden gelukzalig zyn indien de wysgerigen regeerden, of die regeerden, zig op de wysgeerte leiden en verftonden.

Maar dewyl de natuurkundigers verscheide voortbrengingen der dingen beschryven, en daar andere dingen door voortteeling, andere door aangroejinge, andere door veranderinge voortgebracht worden, zo wort dit wezent op geenderlei van deze manieren, of wyzen voortgebracht. Want het wort nogte door voorttellinge voortgebracht, om dat het geen zelfstandigheit is; nogte door aangroejinge of wasdom, om dat het geen groote heeft; nogte door veranderinge, om dat het geen hoedanigheit is. Ten zy dat iemant een vyfde gestalte wil verdigten. Daar en boven weet 'er van geen plaatselyke verandering, alhoewel het eveneens als d'Engelen en geesten bepalyk in een plaats is, dat is te zeggen, niet tot aan de delen van 't bekkeneel uitgestrekt wort, of schoon, dat het in Aristoteles herffenen is, in Platoos herffenen niet kan gevonden worden: of, om nog duidelyker te

100 CASPER VAN BAERLES
spreken, als het Platoos voorhoofd bezit, het ag-
terhoofd verlaat. Hierom als gy hoort, dat deze
wezents voorgebragt en gemaakt worden, zo
denk dat ik wederom dubbelzinnig spreek.
Want tot het voortbrengen van deze wezents,
is potaart nogte klai van noden, Lencippus el-
penbeen, of beginzelen daar de metalen uit
voortkomen, dewyl zy alleen van 't verstant en
in het verstant verdigt worden, en de vader,
moeder en vroumoeder altemaal een en 't zelve
werk doen. Nogtans komezze niet van des ver-
stants zelfstandigheid, of geheel en al uit niet,
maar spruiten uit een aandagtige opmerkinge
en vlytige betragtinge der dingen in 't verstant.
Op dezelve wyze heeft eertyts Jupiter Pallas uit
zyn herffenen geteelt, hoewel met deze onder-
scheid; dat Pallas niet zonder hulp van Vulcaans
byl ter werelt heeft kunnen komen, daar deze
wezents zodanige gevaarlyke barings-noot niet
behoeven uit te staan, nogte door gescheurde
herffen-vliezen, maar alleenlyk door de stem
voor den dag komen. Maar laat ons door exem-
pels de voortteeling van deze wezents wat dui-
delyker en klaarder maken. Chimeer is een ver-
stants wezent, 't welk van voren als een leeuw
is, van agteren als een draak, in 't midden als
een Chimeer uitziet. Maar, ik bidde u, op wat
plaats van den aartbodem voet d'aarde, die an-
ders ryk van wanschepselen is, zodanig wan-
schepsel? nergens. Maar men moet niet denken
dat nergens is, volgens ook het getuige van zelfs
Augustyn den Godgeleerde, dat'er dat te vin-
den is. En alevanwel verdigt het vernuft dit we-
zent,

zent, als of het 'er waar, en maakt stoutelyk enkele dingen, die de natuur schrikt en yst te zamen te zetten, een eenig ding. Hoe kan het vernuft duisternisse begrypen: dewyl alle vernuftelyke kennis van de sinnen haar oorsprong neemt, dewyl deze duisternisse d' uiterlyke zinnen niet te voren komt, ja dat meer is, den Arent, nogte het Epidaurische Serpent, krygt dezelve niet te zien, maar misschien komenze Menippus, die in de maan zit, wel onder d' ogen, wanneer de maan de schaduw van 't aartryk ontfangt, of d' zielen, die in Platoos spelonk, zig in plaats van over de dingen te verwonderen, zig over de schaduw der dingen verwonderen. Nogtans, op dat ons verstant de duisternisse begrypt, zo verdoontze zig een dikke duisternisse en zwarte vorm, op datze ten minsten dezelve onder deze gedaante begrypt, dieze onder de rechte gedaante niet konde begrypen. Maar nu 't algemeen gellagt en gedaante, wat zyn dat voor dingen? die zyn nergens te vinden. Nogtans wil het vernuft hebben dats' er zyn, en terwylze in diers natuur al betragtende blyft hangen en steken, zo verneemtze dat dezelve natuur, leeuw, paart, en visch gemein is; ja dat meer is, zy maakt zelve dat deze natuur algemeen is. Dog de dingen zyn van dit tweede vernufts begrip niet meerder nogte minder. Want of gy verdigt, of niet verdigt, dat dier een algemeen gellagt is, het vaart daar om niet te slimmer nog te beter. Zeker gy zout zeggen, dat' er met tovery omgegaan wiert, en in plaats van waaragtige gedaante, valse gedaanten verdoont wierden. Want gelyk

de hexen ons alleenlyk met spook en tovery d'oogen verblinden en bedriegen, wanneerze Æneas, Hector, Andromache de toezinders voor oogen stellen, also is ons vernuft een opregte bedriegster en tovenaarster, en terwylze aartig in't voortbrengen van deze nielteloze wezen bezig is, zo verziertze 't huis van Morpheus, en is doende met een nieuwe herschepping der dingen. Quansuis, na den van God geschapen al, heeft zy ook haar magt willen tonen, en haar Schepper om sryd nayverende, eveneens als een nieuwe werelt verdigten, waar in haar ander slag van schepselen, een verziert en ellendig wezen, dat de eerste schepselen van God geschapen, haar niet kunnen misgunnen, te beurt zoude vallen. Alhoewel dit wezent geen wezentheit heeft, of zo het heeft, alleenlyk een verzierte wezentheit is, nogtans spruittet met zo groote en overvloedige vrugtbaarheid voort, dat, daar nogtans alle andere dingen in de natuur hun gezette getal hebben, wat aangaat de gemeen gedaante, dit wezent alleen vergunt, is, zig zonder eind en maniere voort te zetten. D'oorzaak agt ik deze te zyn, namelyk, om dat alle die dingen, die in de natuur voortgebragt worden, van d'eerste scheppinge deze wet ontfangen hebben; te weten, van zig niet boven haar gemeen gedaante te vermenigvuldigen, maar dat die dingen, die verstant wezents geheten worden, oneindelyk en zonder ophouden kunnen vermeerdert en vermenigvuldigt worden, geschiet hier door, dewylze aan geen wetten van haar Schepper gebonden zyn, eveneens

gelyk, na het zeggen van Aristoteles, het getal altyt door het bydoen van het getal een, vergroot of een lini in oneindelyke delen, verdeelt kan worden. Want die kragt is alleen onder alle schepselen het verstant gegeven, darze in zig zelve gaat, en van d'eene gedagte d'andere gedagten maakt; eveneens gelyk van de regte Zon een by-Zon, of van d'eene by-Zon een andere by-Zon, van d'eene Regenboog een andere Regenboog, of van de tweede een derde Regenboog, ontstaat; of gelyk wy zien dat door een steentje, dat in 't water valt, duizenden van kringen voortkomen, namelyk, van d'eerste de tweede, en alzo voort. Als het verstant een naam verziert, zo begryptze dat die zelve naam een onderwerp is, en zeit, dat het onderwerp een gedaante is, deze gedaante maaktze tot een merkteken, het merkteken noemtze het uitterste, dit uitterste noemtze weder 't groote of kleine uitterste, dit kleine uitterste d'oorzaak waar door men aan de kennisse van eenig ding raakt. Wanneer het vernuft een uitspraak gemaakt heeft, zo begryptze dat dezelve eindelyk is, de eindelyke uitspraak oordeeltze dat zeggelyk is, door het begrip van de algemeenheit valtze met haar gedagten weder op deze eindelyke uitspraak. Uit dit begrip smeetze een zuivere uitspraak, en alsse in 't betragten al voort vaart, zo raakt uit deze zuivere uitspraak een voorstel, en uit deze voorstel een bepalinge, en deze bepalinge is het begin of besluit van een bewysrede, en alzo krygt het vernuft door 't betragten geen eint van haar betragtinge; maar gelyk de spinne-

koppen van een dun en fijn lighaamtje, zonder ophouden spinnewebben weven, alzo maakt, vormt en verziert het vernuft, die konstryke boumeesteresse, uit haar zelve beelden boven beelden.

Maar het is hoog tyd, dat ik van de waardigheit, outheit, en nuttigheden dezer wezents iets wes begin te zeggen. Maar dit zal ik altemaal romp slomp heene zeggen, op dat ik, zo te zeggen, geen slagorden schyn in orden te stellen, of olm-bomen na de kunst op een ry te planten. Zeker het moet iet waardigs en voortreffelyks wezen, daar over zig hemel en hel-lieden, aartsche en onderaartsche, de wyfte, geleerste en heiligste mannen niet geschaamt, ja waardig geagt hebben in doende te zyn. 'k Zal van God zelfs, dewyl zulx geluk mede brengt, beginnen, want die gene, die van Goddelyke zaken disputeren en voor een gebruik hebben, God, die den gehelen al te klein valt, met drie bladen uit te drukken, rekenen, wanneerze de voorwerpen van de Goddelyke wetenschap bepalen, onder andere weetbare wezents, en die God door een eenige aanschouwinge verstaat, ook deze vernufts wezents. De gantsche drom en stoet der Engelen, zo menigmaal alsse aan onze zonden gedenkt, zo menigmaal overdenktze ook be-roofde wezents; zelfs de booze geesten, zo veel manieren van te zondigen, en kunsten van quaat te doen alsse de menschen in steken, zo vele weteloze ongeregeltheden voerenze ook in. Maar (om na Homeers exempel van den hemel en hel na het aartryk te verhuizen) toonne eens iemant,

mant, die niet begeert in deze wezents bezig te zyn, 't zy dat hy slaapt en van goude bergen droomt of wakker wordende om dezelve gewenscht, en niet vint. Zodanig geweest is Mycillus, van wien by Lucianus te lezen is, die, indien de hane kraei zyn ryk en goude droom niet gesteuert hadde, om geen andere gelukzaligheid zoude gewenscht hebben. Zo menigmaal als gy hoort dat lastwagens met logens geladen worden, zo menigmaal hout voor vast, dat'er wagens met deze wezents geladen, voortgetrokken worden; waar van de faam de voerman is. Die vermaak scheppen in 't horen en vertellen van wonderbaarilyke en vremde geschiedenissen, op wat kunst bid ik uw leggen zy zig anders, als op dees onze kunst, die zulke groote zoetigheid veroorzaakt, dat, hoe deze geschiedenis verder van de waarheit zyn, hoe datze eerder geloofd worden, en beter in d'ooren kittelen. Hoe zyn de Priesters in hun schik, hoe lachenze in hunne vuist, alsse de tyt der straffen in 't Vagevier, eveneens als zantloopers afmeten. De Alchimisten, die zig uitsloven, om de gedaante der dingen te niet te doen, verdigten zig zelve zodanig vernufts wezent, wiens zaak zy tot heden op dezen dag niet gevonden hebben. By deze kunt gy voegen de zogvuldige naspeurders van de vierkantmakinge van een ommetrek, als ook die gene altemaal, die liever honger willen lyden, als zig niet met wezents te verziern te bemoejen. Wat beelt zig Plato niet wel al wysheit in, als hy aan zyn zinnebeelden begint te denken, en zyn

106 CASPER VAN BAERLES
paartsheden, osheden, en ezelsheden betracht.
Als oock Aristoteles, wanneer hy zyn hemellie-
den tot bewegers van de hemel kringen maakt.
Indien zich de dichters in deze worstelplaats
niet oeffenen, zo zullenze geen dichters, dat is te
zeggen, al te ernsthaftig schijnen. Wat staat in
de geheele Ilias en Homeers Odyfsea anders, als
een geleerde mengelery van deze wezents, waar
door nochtans Homeer, de Vader der kluchten,
zoo beroemt geworden, en in de naam geraakt
is, dat zeven steden, als:

*Smyrne, Rhodos, Colophon, Salamis, Ios, Argos,
Athenen, om zyn Vaderlant gestreden hebben.*

Virgilius, die zyn Æneis doorgaans met de bloe-
men van Homeer verciert heeft, hoe gelukkig
liegt hy by wylen, als hy Æneas door de Elifische
beemden weder naar het aartryk stuurt, maar
door die poort:

*Waar doot de schimmen valsche droomen naar de bo-
ven weereft zenden.*

Ovidius, die geestige en spitsvindige Ovidius,
lieft herscheppingen geschreven; Maar deze
zyn bykans altemaal nenende wezents. 'k Zeg
bykans, want als hy van Terefias blindheit, en ge-
vilde Marfie, en naakte Diane zingt, zo maakt hy
berooft wezents. Zonder deze wezents steekt
naulix iets genoeglyks, nochte kluchtigs in de
schriften en boeken der Poëten. Wie is die bela-
chelijke Vulkaan, die alleen door zyn mankheid
de treurige Juno aan 't lachen wist te maken?
Wie is Seleen, Pan, Priaep, wie zyne Saters, Na-
jaden en Hamadryaden, zyn het niet maar alte-
maal blote en loutere namen om te lachen en
boer-

boerten. Onder deze wezents horen ook de geleerde verzieringen van geleerde mannen, en wyze herffenen. Hoe hoog deze verzieringen by d'ouden geacht geweest zyn, dat kanmen by dit eenige afmeten, datze het groote gevaarte des hemels, (door wiens nederval het altemaal wat hier om laag is, te niet zoude gaan,) met een verzierde Atlas, dat is, met een vernufts wezents onderstut hebben. En by aldien het u lusten mag, om die wezents te bezien, die door de woorden, die de kunst bezeffen, plegen uitgedrukt te worden. Zo zal ik uw Palæmon, Didymus, Donaet, en d'outste wijsheits leeraars, als Socrates, Plato, Aristoteles, Themistius, Theophrastus en de gantsche drom en stoet der Wysgierigen voor oogen stellen, die door deze wezents een onsterfelijke naam nagelaten hebben. Ook hebben, zo uw de heiligen Vaders meerder kunnen vermaaken, Augustijn, Damascéen, Hieronymus en Chrysofostomus van deze zelfde wezents geboden nagelaten. Hier uit kanmen nu ook van d'outheit dezer wezents oordelen. Want zy zyn gisteren, nochte van daag ter werelt gekomen, maar zyn immers zo out, als de outste wysgierigen. Gy weet immers wel in wat eeuw dat Prometheus geleest heeft. Maar Plato in zyn Phelebus schrijft deze de lof toe, dat hy d'eerste geweest is, die de redekaveling gevonden heeft. En het is ook waarschyglyk, dat den alderwyste Salomon, door hulp van deze wezens gedisputeert heeft. Alhoewel de Pythagoristen, volgens het getuigen van Aristoteles, zich op de redekaveling niet verstonden, en niettemin gedurig van de wysbe-

gecr-

geerte spraken, nochtans volgde Empedocles mede dese sect, die, zo men zeit, de Rederykkunst met deze wezents voorzien heeft. Van Chrysiptus, die meerder boeken van de redekaveling geschreven heeft, als'er dagen in 't jaar zyn, wil ik niet eens reppen. En dewyl God, de Natuur, en Vernuft niet vergeefs maken, maar elk in 't byzonder zyn wit en oogmerk heeft, zo zal het ook der moeite wel waardig zyn te zien, wat het is, dat het vernuft tot verdichtinge en nabootzinge van deze dingen bewogen heeft. En voor eerst moest de begeerte, die ons van natuur ingeboren is, en waar door het vernuft tot het weten van alle weerbare dingen gedreven word, zyn genoeg gegeven worden. Want het vernuft liet zich voorstaan, dat 'er zo veel niet te beduiden had, indien zy maar alleenlyk de kennisse der dingen bequam, want zy is nieuwsgierig, zy keert het oog ook op de neningen en berovingen, en dewylze die in zich zelven niet konde begrypen en bekennen, zo heeftze de zelve by de zaken zelfs vergeleken. Ten tweeden, dewyl alle dingen, die in de gehele Natuur te vinden zyn, haar werkinge na de kracht, die hen van natuur aangeboren is, uitrigten, zo heeft ons verstant, op dat het voor geen ontaarde werelts inwoonder gehouden wort, ook willen proefftukken van haar macht geven. Hier komt dit nog by, dat het vernuft by wylen nootzakelyk deze wezents verziere moet, om dingen die geenzins verscheiden zyn, onderscheidelyk te vatten en te begrypen, dewylse anders aan dier dingen kennisse niet te pas kan komen. Daarenboven doen deze wezents in alle

alle wetenschappen en kunsten groote nuttig-
heit; ja zo groote nuttigheit, dat zonder deze we-
zents de wetenschappen niet als duisternisse, een
plage voor 't verstant, en een onordentelyke
mengelmoes van dingen zyn. Door dese wezents
word onze reden van bastertwoorden, eveneens
gelijk het yzer van yzerroest bevryt. En zoude
Prisciaan niet al over lang aan een ellendige doot
gestorven zyn geweest, zo de letterkunst daar
geen schot voor geschoten hadde, en de woeste
bespringers, die hem na 't leven stonden, afge-
keert hadde? Want van deze wezents krygt de
rede der Rederijkers zo groote kragt, datze ook
de Maan van den hemel kunnen lokken, en d'he-
vigheid en trotsheid der Koningen nederzetten.

Van deze orde zyn inleiding, voorstel, vertel-
ling, bevestiginge, wederlegginge, besluit, die
het zeer ruime en machtige krijgshair der din-
gen, die in een oratie voorvallen, in orden schik-
ken. Het dunkt my eveneens, als of ik de Velt-
oversten van Alexander de Groot schijn op te
tellen, of die gene, die Agamemnons gantsche
vloot verciert hebben. Wat is het geweest dat de
Roomsche toehooraars zo menigmaal opge-
houden, nedergezet, gestilt en verschrikt heeft?
Is het niet geweest grootsprekinge, uitbersting-
ge, ontogt, wegwerpinge? Maar dit syn altemaal
kunstwoorden, die de rederijkers gebruiken. De
sterrekijkers, die liever naar den hemel, als het
aatrijk willen zien, zullen bywylen zelfs niet
weten, in wat streek des hemels datze zyn, ten
zy datze eerst door vercierte kringen desselvs
plaatzen hebben afgescheit. Deze zelfde Ster-

110 CASPER VAN BAERLES
renkykers, op dat de Zon niet buiten de palen,
die haar voorgeschreven zyn, treet, beelden met
een riem, die zy den tekenring noemen, af,
waar langs de Zon gaan moet, en op dat de Zon
door het verkeert lopen in de vier getyden van
't jaar geen verwarring brengt, zo wyzenze in
wat ordre dat hy lopen moet, te weten, eerst
door de Ram, terstont door de Stier, daar na
door de Twelingen, en alzo vervolgens. Nog-
tans zal Menippus zelve, die in de Maan zit, en
zo veel nader aan het eerste omgaande hemels
lighaam is, hoog en laag ja by God zelfs zwer-
ren, dat hy al dit gedaan noit met ogen gezien
heeft. De Lantmeters stelen de hoegrootheid
der stoffe allenig met het vernuft, die onze die-
ven liever met stof en al willen wegnemen, en
durven naulix een eenige bewyzinge oplossen,
indienze niet al de hoeken, of middelstrepen der
kringen, en d'utterste enden der linien met het
A. B. C. gelyk met soldaten, bezet hebben. En
nogtans heeft niemant oit deze verzieringen in
in d'akkers en landen vernomen, 't zy dat men
op de lenkte, breete, of diepte ziet. Archimeed
met deze onze wesents voorfien zynde, heeft zyn
kringen in 't zant gehaalt, en Euclides de begin-
zelen van de meetkunst uitgeleit, by wien on-
derstelling, grondige bewyzinge, gestalte, bepa-
linge, werktuigen van de kunst zyn, van de wel-
ke Aristoteles, een lief hebber vande Meetkunst,
zig in zyne Redekaveling gedient heeft. De tel-
kunstenars van deze wezents ontbloot zynde,
staan verlegen en kraauwen de kop. Want by
deze telkunstenars zyn het onderscheit der ge-
tal-

tallen en verscheiden aandoeningen der zelve het doen en laten. Want dingen die buiten het verstant zyn, zyn veel in 't getal, en dewylze veel zyn, zo wordenze alzo weing met het getal van twe, als het getal van drie of vier bepaalt. De kennissen derhalven en begrippen van 't even, oneven, deilder, en 't gedeilde getal, hangen alleen aan 't verstant en vernuft. d'Overnatuurweet, schoon datze de Princes van alle andere wetenschappen is, nogtans verwerptze de hulpmiddelen van de tweede kennisse niet, voornementlyk, alffe van d'eenheit en d'onderscheidinge der dingen handelt. De Godgeleerden, waar onder ik my eenigfins mede reken, hoe steeke blint zynze zonder de kennisse van deze wezents, hoe staanze en kyken alffe de twisten die in de Scholen gedreven worden, lezen eveneens als ofs'er geleent waren. Hoe dikwils, alffe van deze wegwyzers ontbloot zyn, missenze in de beginzelen, hoe dikwils laten zy zig onderschyn van waarheit, de handen vol valscheit stoppen, hoe menigmaal van de wetenschap dezer wezents niet wel voorzien zynde, bepalen, deilenze, redekavelenze, ontbindenze en ordinerenze qualyk. 't Geen ik van de Godgeleerden gezeit hebbe, 't zelfde kan men mede op de Regtgeleerde, Artzen, en de gantsche ry der Wysgierigen passien: Want het gaat d'een alzo wel aan als d'ander. Indien Plato de manier van bepalinge grondig verstaan hadde, noit hadde hy den mensch voor een pluimloos en twevoetig gediert bepaalt, of gezeit, dat de ziel een getal was. Nogte de regtgeleerden (in vrintschap

gezeit) hadden de geboden der regtsgeleertheit in deze drie geboden verdeelt, te weten, in de geboden van eerlyk te leven, niemand te beleedigen, en een iegelyk het zyne te geven, indienze agting op de wetten van een wettelyke verdelinge, die niet toelaat, dat de delen eener verdelinge van elkandere niet verschelen, gegeven hadden. En waarom toont zig Chryfip door zyn bewysreden belaggelyk, waarom haalt Aristoteles d'oude naturaliffen zo dikwils over den hekel, nergens anders om, als datze in maniere van de wetenschappen te leren, gedooft en gemist hebben? Hierom zal ik dit eenige voor 't leest, tot prys en lof van deze wezents hier nog by voegen, namelyk, datze, myns oordeels, de gelukkigste van alle schepselen zyn, die onder de Zon gevonden worden. Want dewyl alle andere dingen elk zyn ellende, moeite, en droefheit uitstaat, zo doen, nogte lyden deze wezents het minste niet. Den Hemel, schoon datze onvergankelyk is, nogtans moetze door een gedurige beweginge bewogen worden. d'Elementen ryden elkanderen in de gront. Zommige vermengde lighamen verrotten, andere, gelyk de metalen, worden door 't vier ende vlam verteert; andere vergaan en verdwynen van ouderdom, gelyk de gewassen of planten; andere worden geslagt, gekeelt, gekorven, of voor de ploeg en wagen gespannen. En zommige menschen vergaan als sneeu voor de Zon op 't velt, door ziekten des lighaams; andere knagen hun hart schier van gramfchap, wangunft, vreze, hoop, en begeerte of zy hongeren of dorsten. Maar de-

ze onze wezents brengen haar dagen in vrolykheit over, en bewonen een woonplaats, die van alle quaat bevryt is. Want dewylze alleenlyk in 't verstant, wien God in de natuur geen tegenstrevende vyant gegeven heeft, als schaduwen heen en weder zwermen, nogte buiten 't zelve gevonden worden, zo kunnenze door geen tegenstrydende hoedanigheden geplaagt worden, nogze, dewylze geen lighamen zyn, eeten oit broot, of drinken rode wyn. En by aldien nogtans zommige wezents onder de gedaante van Mars schynen oorlog te voeren; onder de gedaante van misgunst te treuren, onder de gedaante van Fortuin verandert te worden, en onder de gedaante van de manke Vulkaan ellendig te zyn; dit altemaal moet gy weten, dat 'er maar van 't vernuft verziert, en niet als louter inbeelding is. En schoonze by wylen vergaan moeten, zo wordenze nogtans van geen andere vyant, als van het verstant overwonnen. Want wienze 't begin en oorsprong van haar wezentheit schuldig zyn, die zelve hebbenze ook voor d'oorzaak van haar doot en ondergang te danken, en kunnen weder, wanneer het verstant zal willen, in een oogenblik herboren worden.

En dit is het gene, dat ik van 't wezent des vernufts te zeggen hadde, 't welk zyn wezentheit niet als met bidden heeft, en in deze gebellen al nergens verschynt. 'k Beken zelve, 'k heb zodanige cieraat van rede niet gebruikt, gelyk de Redenaars, alstie van heerlyke en beroemde dingen spreken, gewoon zyn te gebruiken. Want dit brogt de hardigheid en moejelykheit

van de stoffe niet mede: ook heb ik zodanige bedaartheit en stemmigheit van zeggen niet gebruikt, zodanige der Princen en Koningen Gezanten, alsse gezonden worden, om van 's ryks zaken een oratic te doen, gebruiken. Maar myn rede is aangenaam en straffelyk lieftalig gevallen. Want gelyk'er niet zottelyker is, als van ernstige zaken boertelyk te spreken, alzo is'er niets aardiger nog geestiger, als slegte en gemene zaken, ja die bykans beuzelingen zyn, zodanig te handelen, datge geen dink minder als gebeuzelt schynt te hebben. Zo nogtans het gene, waar van ik hebbe gesproken uw niet aanstaat, zo spuuwt'et uit, eveneens gelyk de walgende kinderen de pillen uitspuuwen.

'k Hebbe gedaan.

Gedaan tot Leiden, op der Godgeleerden leesplaats, als by de redenkavellinge zonde aanwangen te lezen.

Een aartige en vermakelyke Oratie van
ZAAK of van een ZAKELYK
WEZENT.

MY gedenkt noch, eerwaarde toehoorders, dat ik over een tyd lang van het Wezent des vernufts op de doorluchtige hoge School te Leiden gesproken hebbe. Maar ik gebruikte toen zodanige Oratie, die de straffe en strenge wysheit met minlyken lieftaligheid temperde. Want dan brogt ik eens Aristoteles diepzinnige, dan weder kluchtrige en kortswijlige woorden voor den dag. My scho-

schoten toen ter tyd in den zinne exempels van beroemde mannen, die in een schrale en dorre stoffe, lof van een diepzinnige uitlegginge gezocht hebben. En terwijl ik myn beste doe, en lustig my zelven aan por, om de voetstappen van deze mannen na te volgen, zo is my het zelve wedervaren, 't geen Askaan, Aeneas zoon, wedervaren is, die zyn Vader, uit Trojen vluchtende, met ongelijke schreden achter aan volgde. Hoe geerne zoude ik rechtevoort by uw, die hier vergadert syt, van ernstiger dingen, en die wat meerder om 't lyf hebben, spreken; of hoogdravende, en woorden van anderhalven voet lang, opdissen, met zodanige woorden de treurredenaars, wanneerze van de schakinge der Sabinen, haat der Ædipoden, graft van Polyxena, of van den zieltogende Cato spreken, uitbersten. Hoe geerne zoude ik van dingen, die tot welvaren van 't gemene beste strekken, als ook van vrede en oorlog spreken: Zodanige reden onlanx de Brabanders in 't werk gestelt hebben, waar onder zommige voor de Vrede en stilstant van wapenen met een zoete, andere voor den Oorlog met een woelende reden, gevochten hebben. Van harten zoude ik wenschen dat het myn werk was, ofte in mijn magt stont, om dees tyd te overwegen, wat aanslagen en poginge dat de nabuurige Princen en Koningen in 't hooft, wat heimelyke en openbare oorlogen, datze op handen hebben. Waar door onze Staat kan opkomen, of in 't voetzant raken: wie het zyn, die den oorlog aanraden, op datze zelfs met de wapens niet aangetast worden, en wie het zyn, die den oorlog afraden, op

datze t'zyner tyd, over de gene die in rust en stilte zitten, zegenpralen. Maar dewijl het onbetamelijk is, dat een schoenmaker van andere dingen, dan van zyn schoenen spreekt, en het immers zo gevaarlijk is van de Princen, als van de Goden de waarheid te zeggen, zo zal ik my binnen de palen van de wijsgeerte houden. En dewyl ik voorleden jaar, toen ik tegens Machiavel den Florentynsche Schryver een oratie hield, buiten myn aart wat stemmig en moeijelyk geweest ben, zo ben ik rechtevoort van zins wat te beuzelen, gekken, en jokken, en alzo, terwijl de Vastena-vont alle wysheid aan een zyde wil gezet hebben, geestig en boertelyk van de wysgeerte spreken. Jupyn, daar van by Homeer te lezen is, de vader der Goden en menschen, beraat slaagt niet altyd over de Trojaansche en Grieksche oorlog. By wylen troetelt en speelt hy met Juno zyne gemalin, ofte gaat slempen by de Moren; by wylen, als hy Vulkaan, die manke Vulkaan aanziet, zo lacht hy dattet schatert. Neptunus, die het aartrijk zo schrikkelyk weet te schudden, dat'er al dreunt wat'er is, zet nu de Steden en Landeryen blank onder water, dan maakt hy de zee weder dood stil, en kempt zyn baart uit, die vol zeeschuim en wier zit. De Priesters van de groote goddin Themis: die het nootlot en fortuin van alle menschen in hunne boeken geschreven hebben, en de zelve overal by zich dragen, spreken niet altyd van hangen, kruitzen, en wurgen. d'Artzen, midden onder het kermen en klagen der krankten, onder de stinkende en schielyke veranderinge der ziekten, en onder de dromen
der

der swaarmoedigen, vinden ook hun stoffe van te lachen, en gebieden die gene vrolijkheit, die qua-lijk den adem kunnen halen. Den Zoldaat verdrijft het ongemak en moeijelykheid des oorlogs, die van het vrouwwolk tot in 't afgront der helle vervloekt word, met zingen, spelen, en boeleren. Den Zeeman, als hy met zyn schip, dat op Zee van de golven heen en weder gellingert wierde, een bchouden reis gedaan heeft, zo heft hy aan te zingen het deuntje van Wilhelmus van Nassouwen, ben ik van duitschen bloed, of het lietje van den stoute Gerrit van Velzen, of van het meisje, dat by een Reviertje zat. Weshalven zal het niet vrent staan, dat een Wysgierige, die zyn tyd verslyt onder een deel moeijelyke zegwoorden, onder de vyf schrale algemeene woorden, en onder de vervaarlyke en schrikke-lyke sluitreden der redenkavelaars van genoegelyke dingen spreekt, en de gewoonlijke loop en maniere van te Wijsgeeren eenigzins veranderende tyd verzoekt, om van geringer wysheid te spreken. 'k Zal van een stoffe spreken, daar noit Demofthenes, noit Cicero heeft durven van handelen, nochte spreken. Wiens vormelen Theo, nochte Aphtonius, twee geleerde mannen, beschreven hebben. Van deze stoffe word nochte by Seneka in zyne aanraatzels en twistingen, nochte by Fabius in zyn opzeggingen, hach nog gewag gemaakt. En nochtans gy ziet 'et, waar van ik spreken zal, altemaal met uwe oogen, gy voelt 'et altemaal met uwe handen; gy betreet 'et altemaal met voeten, ja dat noch meer is, gy zyt het zelfs. Niet anders brengt de natuur voort,

noch de kunst maakt niet anders. Het vliegt in de lucht, het swemt in 't water, het kruipt langs der aerde, het braveert ten hoof, het vecht in de legers, het disputeert in de scholen. 't Is swaar, 't is licht, 't is geen van beiden. 't Voert heerschappye, 't gehoorzaamt; 't rust, 't arbeid, 't verkoopt, 't koopt; 't bedriegt, 't liegt; 't ryt te paart, 't vaart te sloop; 't zit, 't staat, 't leit, 't loopt. 't Is een man, 't is een vrouw, 't is een maagt. In 't kort deze stoffe, waar van ik spreken zal, is den hemel, 't aartrijk, zo wel dat boven in den hemel is, als dat onder op het aartrijk is. Ja het is deze geheel en al. Neemtmen dit weg, zo is 'er raatsheer, nochte burger; redenaar, nochte toehoorder; koopman, nochte makelaar; raathuis nochte school; hof nochte Prins; Koning nochte onderdanen, nochte wet te vinden. Tot noch toe vertrou ik, weet gy niet van wat zaak ik spreken zal. Maar ik hebbe het nu alrede gezeit. En dewijl ik op een zekere tyd het wezen des verstants in belagchelyk gewaat gekleet, op het tonneel gebrogt hebbe, zo zal ik nu zaak ofte wezen dat innerdaat is, in het zelve gewaat voor uw ten toon stellen. Maar terwyl ik hier in doende ben, en langs de dooragtige wegen der overnatuurweters voorzigtig wandel, zo wil ik met de Scotisten, Occanisten, Albertisten, Thomisten, en wie het ook zoude mogen wezen, die met een groove diepzinnigheid, zo wel de heerlykheit van de Godsgelcertheit, als Wysgeerte bezoetelt en besmet hebben, niet te schaffen hebben. De geleerde zyn gewoon altydt eerst van de bepalinge te beginnen. Dit heb-

hebben Plato, Aristoteles, en Euclides gedaan. Maar zaak is van zo groote waardigheid, en zulk een oncindelyke grootheyt, datze binnen de grenzen van de bepalinge niet kan besloten worden. Onuitsprekelyk is het Joodsche vierletters woort, om dat de vier letters, als Jod, He, Vau, He, waar door het te kennen gegeven wort, alsse t'zamen gevoegt zyn, niet uitgesproken kan worden. Zaak is ook iets onuitsprekelyk, niet zo gy op het woort, maar op de zaak ziet, om dat zaak geen geslagt boven haar heeft, dewylze zelve het hoogste geslacht is; nogte onderscheit, dewyl dit zelve onderscheit een zaak is. Alhoewel die geene, die hun hooft over de beschryvinge van zaak breken, zeggen, dat dat zaak is, dat een waargtige wezentheit heeft. Kinder werk. Eveneens, als of gy het beroertheit woude noemen, daar een beroerde aan ziek te bedde leit; een Abdye, daar een Abt gebiet over heeft; en het lant, daar een Flaams man in woont Flaanderen. Mars kont gy van Neptunus onderscheiden, door zyn zwaart en drietant; Diane van Actaon door de hoornen; Castor en de hedendaagsche studenten kuntge aan de sporen bekennen; Pollux en onze hof-jonkers aan 't moskeljaat. Maar zaak kontge niet bekennen, als door een zaak, dat is, door haar zelve. Maar waar by is dit in waardigheid te vergelyken, dat zaak na het exempel der oude Romeinen met verscheide tittelen en namen voorzien is. Want deze namen, als zaak, wezent, iet beduiden een en het zelve, en verschelen niet meerder van malkanderen,

ren, als hoer, ſcheuk, en ligte koi. Deſhalven heeft zaak een naam, toenaam en bynaam. Eveneens als ofge Marcus, Tullius, Cicero, of Titus, Pomponius, Atticus, heet. Maar meerder is dit te verwonderen, dat, dewyl al andere dingen ergens in overeen komen, en ergens in verſchelen, alleen zaak nergens in overeen komt, nogte van geen zaak verſcheelt. Door dien het terſtont te niet gaat, al wat geen zaak is, en zonder zaak niet met allen is, al wat door zaak iet geweest is. Twee dingen nogtans zyn'er, zo zy'er zyn, van dewelke zaak ongemeen veel verſcheelt: namelyk het niet, ofte geen zaak, en alle die dingen, die op zyn boers wezents des verſtants, om datze van 't verſtant verziert en verdigt zyn, genoemt worden. Tuſſchen deze dingen wandelt zaak in 't midden. Eveneens, gelyk Diogenes midden onder de Athenienſers, die geen menſchen waren, en zyn ſhaduwe gewandelt heeft. Zo zaak tot niet komt, zo liſe lyfloos, zoze tot verſtants wezents raakt, zo is met haar omgekomen. Eveneens als Hannibal, die in ballingschap omzworf, en, nogte by de Romainen, zyn vyanden, nogte by den Koning van Bythinie veilig en vry leven mogt. En hoewel deze onegte zaaks telg, na waaragtige zaken zwymt, zo verſchelen zy nogtans in heerlijkheit van natuur, groote van werken en aanzienlykheit van ſtam en geſlagt. Want zommige zaken duuren van eeuw tot eeuwigheit, andere zyn wat meer en minder duurzamer. Maar vernufts wezents, zo menig als'er zyn, vergaan zo terſtont alſe geboren worden. En veel ligter kan

kan het verstant deze wezents te niet doen, als het vier Peteroly, of de Zon een wel gedistilleerde geest verteeren kan. Zeer veel zaken zyn in de natuur te vinden, die eer en pryzens waardig zyn, maar vernufts wezents zyn of geheel en al vrugteloos en veragtelyk, gelyk daar zyn de deesheden, perzoonlykheden, overalheden, vormheden, onderstelligheden, daar de scholen, schoon dat'er noit in de zelve van gerept wierde, niet dat te onwyzer om zoude wezen: of schoon datse eenige nuttigheit by brengen, zo wordenze alevanwel by Aristoteles met de minste letter van eere nogte lof aangedaan. Daarenboven komt alle kragt van werkinge uit zaken, maar vernufts wezents doen al zo grooten arbeit, als de bullebakken, ofte boldergeesten verschrikken, of de schaduwen vegen. Men pryft in elk slag van dingen dat gene, dat het eenvoudigste en enkelste is, hierom overtreffen de hemelsche dingen d'aartsche, de geesten de lighamen, een kring een vierkant, d'alleen heersching, d'Adel regering, en in de woorden gaan die woorden, die van geen andere woorden haar oorsprong ontleenen, de woorden, die van andere haar oorsprong ontleenen, te boven. Waar uit klaarschynlyk blykt, dat zaak ook door d'enkelheit en korthheit van 't woort te pryzen is. Want Isidorus, Nonnius, Festus, en meer andere, die de oorsprong der woorden uitgevonden hebben, hebben d'oorsprong van dit woort niet beschreven. De school Theologanten, hoe pocchenze met hun woorden, die uit veel lettergrepen bestaan, als daar

zyn zaligheid, eerbiedigheid, heiligheit, zegeninge, vervloeking, kerkbanningen. Met wat moeielyke woorden spreken de Regtsgeleerden, wanneerze met de woorden, erfpagtrekten, gebruiknemingen, betuigingen, gedings opschortingen, asperfingen, trebelliaanliche gedeelten, raatsbesluiten van Valleys te voorschyn komen. Wat hooge laarzen laten zig de Poëten wel voorstaan datze aan hebben, alsse met de namen ganselekareweke, artsenymengers, kakeelaars, hairkrulders, altemaal woorden van anderhalven voet lang, voor den dag komen. Hippocrates treet'er wel een voet te hooger op, wanneer hy in zyn kortbundige spreuken de woorden beroertheit, vallende ziekte, heesheit, hairworm, hartpyn ophaalt. Maar het woord zaack gaat al deze woorden in kortheit van letteren en enkelheit te boven, dewyl het maar uit vyf letters bestaat, en oorsprong, nogte geslagt heeft, zulx datze met regt onder de luiden, wiens oorsprong onbekent is, en van zelfs voortkomen, dient gerekent te worden. Nogtans isse niettemin schrikkelyk, dewylze in 't begin van 't woort de letter S, heeft, die niet qualyk na een slang, of Libysche zerpent gelykt. Maar de leste letter van 't woort zaack als de k, is een olyke en lompe letter, dewylze d'eerste en middelste letter in woort kakken is. De Grieken noemen de zaack nu *κακόν*, dat is zo veel te zeggen, als 't gene dat'er is, of wezent, dan *κακόν*, dat is, 't werk, welk Griekze woort *κακόν* van *κακόν*, dat is, werken of doen, zyn oorsprong heeft, want om dat, 't geen levenloos is, kragteloos is.

om

om iet te doen : zo is zaak alleen met zodanige krachten begaast, datze, wanneerze het zwaart in de vuist krygt, landen en steden het ondertste boven keert, datze, aan vier geraakt zynde, alles versflint, wat'er tegen komt; aan water, dyk en dammen doorbreekt, en de landen onder water zet; aan winden, het tegens toorens en bergen aanzet en daar haar moet aankoelt, en aan schepen geraakt zynde, den Spanjaart zo wel ooft, als west Indien zoekt te ontweldigen. De namen, als, d'Apollinen, Mercurien, Chora-ben, Tiresken, Glauken, Therfiten, Codren, Sardanapalen, al doorlugtige namen, zyn voor spreekwoorden gebruikt. Maar dit is zaak zo wel te beurt gevallen, als de Goden, Koningen en Princen. 'tZy datge de zaak op de kop gtreft hebt, of dat de zaak, op 't grypen staat, of gelyk Epictetus zeit, alle zaken hebben twe hantvatzels, of de zaken zyn in 't war, &c. Ook zultge dit niet lochenen, dat het altyt voor iet treffelyks en uitstekens gehouden is, datmen van de Poëten geprezen wort om dies wille agte Alexander Achilles voor gelukzalig, dat hem Homerus tot pryzer te beurt was gevallen; en Scipio den Afrikaner, wilde dat den Poëet Ennius hem in den oorlog volgde: ja, dat het gebeente van Ennius by hem in zyn graft geleit wierde; niet alleen hierom, om dat hy van den overwonnen Hannibal gezongen hadde, maar na myn vermoeden, om deze navolgende woorden: *Hy is d'eenigste die met den vyant op te houden, onze zaak weder op zijn stel gebragt heeft.* Virgilius den Prins der Poëten, als hy Priaams pragt, rykdom-

dommen en vervallen Koninkryk te kennen wil geven liet'er zig mede genoeg, alleenlyk deze woorden gezeit te hebben: *Na dat de zaken en't rijk van Aſie, &c.* en daar by Marcel pluimſtrykt: *Deze zal de Roomſche zaak, &c.* Horatius, een meer als gemene goede meester van de ſtaatkundige voorzigtigheid, is zo zeer van liefde tot het woort zaak ingenomen geweest, dat hy't zelve in twe regels tot drie reizen toe herhaalt.

Nergens gedenkt hy zo dikwils aan zyn Lidie, nergens aan Chloës, nergens aan Pirrhe, als aan het woort zaak. En al van te voren, eer dat ik zelf het eens gemerkt hebbe, heeft een zeker perzoon, die meer als gemeen vlytig is, aangeteikent dat het woort zaak hondert en ses-en-zestig maal in Horatius te vinden is. Livius, zullende dat groot werk beginnen, zeit, dat het de moeite wel dubbelt waart zal wezen, indien hy van de zaken, die de Romeinen bedreven hebben, spreekt. En Justinus, die Trogus den historyſchryver ingetrokken heeft, vangt zyn history van't begin der zaken. Aristophanes, die zyns gelyken in de Griekze blyſpelen te maken niet gehad heeft, zullende zyn Plutus beginnen, roept aldus tot Jupiter en al de Goden: O Jupiter en Goden, wat is het een moeielyke zaak.

Maar laten we het woort overſlaan, en de zaak zelf aantasten. Zonder zaak verſlaauwen en gaan te niet alle kunſten en wetenschappen. Want neemtge het koper en hout weg, zo zultge de gehele geelgietry en beelthouwery weg nemen;

men; neemtge het doek, daar men op schildert, of verruwe weg, zo is de gehele schilderkunst te niet; en op de zelve wyze, zo gy zaak weg neemt, zo is den Filosoof uit de werelt. Want de gantsche Wysgeerte is in de zaak doende, en door dit kenteken wortze van de werktuiglyke kunsten als d'Redekavclinge, Letterkunst, Rederykkunst onderscheiden, om dat de werktuiglyke kunsten met de woorden en twede kennissen altyd bezig zyn, maar de Wysgeerte in de zaak doende is. d'Eene Veltoverfte by de Romainen, om dat hy Afrika ingenomen hadde, is den Afrikaner geheten, d'ander om dat hy Dacie veroverft hadde, den Dacier; d' derde, om dat hy Asie vermeestert hadde, den Asiaan; de vierde, om dat hy Numantie ingekregen hadde, den Numantianer. De Wysgerigen hebben zig van de zaak zakelyke Wysgerigen laten noemen, en zig alzo door de zaak van de namelyke Wysgerigen onderscheiden; eveneens gelyk wy de Grieken van de Romainen door de mantel en tabbaart onderscheiden. En ik bid u, zeg my toch, wie is het, die de kleuren in schynclike en zakelyke, ofte opregte kleuren onderscheiden heeft? 't Is den natuurkundiger. Wie is het die het gehele wezent in een zakelyk en vernufts wezent gedeilt heeft? den overnatuurkundiger. Wie is het die alleen de zaak d'eerste wysgeerte onderwerpt? den overnatuurkundiger. Wie is het die t'alles onderscheiden heeft, en d'onderscheidinge zelf in een zakelyke en redens onderscheidinge gedeilt heeft? de zelve. Wie is het, die zegt, dat zommige zaken alge-
meen;

126 CASPER VAN BAERLES
meen, en zommige byzonder zyn? den redekavelaar. Wie is het die stark dryft, dat de zaken overal een en dezelve zyn: dat d'eene verdelinge namelyk, en d'andere zakelyk is, als ook dat de wetenschap alleen in zaken doende is? den redekavelaar. Van den zigtkundenaar zultge horen, dat bywylen de zaken anders verschynen, alsse innerdaat zyn: van den starrekyker, dat zommige zaken kunnen voorzeit worden, andere niet. Daar en boven wort het gehele recht niet in perzonen, dingtalen, en zaken onderscheiden? En dat meer is, indienge de zaak niet stelt, zo is het pleitstuk tegens de zaak om een lugje, die wy nogtans veel nuttiger agten, als het pleitstuk of dingtaal, dat tegens de persoon is.

En wat is de Heelkunst anders, als een wetenschap van natuurlyke, onnatuurlyke, en tegen-natuurlyke zaken? als een Redenaar in het be-toogzame geslagt bezig is, zo pryft hy niet alleen de perzonen, maar ook de zaken: een Redekundenaar kan des deugts middelmatigheit nogte onderscheit van de deilende en wisselende gerechtigheid zonder zaak niet uitleggen, waar van d'eerste de middelmatigheit van de perzoon, het rwede van de zaak in agt neemt. En wat lof zoude Vegetius ook nagaan, indien hy van de zaken, die den oorlog bezeffen, niet geschreven hadde? En waarom behoefdemen Modestus ook te pryzen, indien hy niet van de woorden, die de krygszaken aangaan, geschreven hadde? Pryft men hierom Varro ook niet, om dat hy zyn schriften van de lantzaak de nakomelingen nagelaten heeft? indienge de Godsgeleerden van de
zaak

zaak ontbloomt, hoe zullenze het onderscheit der perzonen onder elkanderen, of het onderscheit der perzonen van 't wezen uitleggen? Een blyspel en gedigt is geen duit waart, indien zo wel in de woorden als zaken geen aangename zwier, en doordringende kragt is. En by aldien die Princen, wiens heerschappye wyt en zyt zig uittrekt, voor heerlyker geagt worden, als andere Princen, zo zal ook zaak onder het getal van van d'allerheerlykste Princen wezen; dewylze verre de palen te buiten gaat, binnen de welke zig de loop der Zonne hout. De uitterste grenzen van de Roomsche heerschappye zyn de Rivieren de Donau en Eufraat geweest. Alexander de groot is met zyn krygshair over de revier Indus getrokken. Nog verder is Bacchus geweest. Maar wy Hollanders zyn verder over de revier Indus getrokken, als den revier Indus van hier is. Wy zyn tot in de slaapkamer van den dageraat doorgeboort, en de Zon, die zig in den Oceaan in 't westen dompelt dat het zittt, gevolgt zynde, ryzen met den ondergang der zonne op. Maar zaak bezit en begrypt alle lantsdowen, alle zeën, onder mevrou de zaak staan de tegenoverwoonders, de zuyt-omwoonders, de tegenvoetelingen, d'evenzybeschaduwden, de rontombeschaduwden, de twezytbeschaduwden.

Geen ding is zo slegt en gering onder de Zon te vinden, dat geen zaak is, niet is zo groot en voortreffelyk in de werelt, dat zig schaamt om onder de zaken gerekent te worden. Als Philippus Macedo zig Jupyns zoon wilde laten noemen, zo was hy alevanwel de zaken onderworpen

pen. Die zig beroemt, dat hy over Aſie en Afrika de heerſchappye voert, gebiedt maar over bloote zaken. Als een Romain na het Hooggezaghebberſchop, Burgermeestersſchop, Schoutsſchop ſtaat, zo verzoekt hy aan de Burgery ſlegts om een bloote zaak. De Veltoverſten, die liever ſterven willen, als datze van iemand in orden gebrogt worden, willen gewillig en geerne onder de orden der zaken ſtaan. Ten opzigt van de zaak, zyn de ſcepters en ſpaden, Burgermeester en Burger, Soldaat en Overſte, Knecht en Heer, even hoog. Want voor zo veel als het zaken zyn, kont gy den eene niet lager ſtellen; als den ander, nogte den eene niet hoger, als den ander. Door de zaak zyn wy met d'Engelen makers, dewyl zo wel zy, als wy aan de zaak deelagtig zyn. De zaak roept een ontelbaar getal van zelfſtandigheden en byvallen onder haar vendels, en indienze maar een vinger breekt daar van afwyken, zo ſtaanze op't kantje van de floot, met de doot en ondergang op de lippen. Als wy de geſlagt-bomen van Koningen en Princen na rekenen, zo ſtaan wy verwondert over de grootte ry der nakomelingen. d'Eene brengt d'oorsprong van zyn geſlagt op Æneas, d'ander op Antenor. Maar zelfs deze autheuren van dit volk komen van een zaak. Van de zaak zyn d'Æaciden, Atriden, Heracliden, Pelopiden, Aſſaraken, Cecropen, Prometheuſen, en Japeten, altemaal mannen van 's werelts eerſte inwoonders, voortgekomen. Zelf Jupiter, ſchoon hy der Goden en menſchen zaken beſtiert, bekent nog boven zig zelven een zaak, om dat hy zo wel
een

een zaak is als wy. Invoegen dat ik stom van verwonderinge sta over de stout- en koenheit van den digter Horatius, die, dese bestierster saak verwerpende, aldus heeft durven zingen. *Ik doe mijn best, dat ik als meester over de zaken sta, en niet de zaken over my.* Dit is ook al wat meer als gemeen, dat de saak, die in de scholen het wesent genoemd wort, so verre vande finnen en bysondere dingen afleit. Dewylze alleen maar door het verstant kan begrepen worden. Zulx dat gelyk de werkinge van 't verstant goddelyker en zuiverder is, als de werkingen van de uitterlyke zinnen, zo ook de afgetrokke betragtingen van zaak waardiger zyn, als de betragtinge van al die dingen, die door de aartsche en grove werktuigen van 't lichaam gevat en begrepen worden. En gelyk wy gemeenlyk de lekkernyen, die van Afrika, of Indie komen, hoog agten, en over dingen, die verre hier van daan leggen ons verwonderen, en de zelve groote eer aandoen; also word ik ook, 'k weet niet wat Godvrugtigheit, tot verwondering over de zaak verrukt: die zo verre van Peter en Poulus afleit, datmen niet als by de Prædicamentaal trap, by dewelke men langs den mensch, dier, levent, lighaam en zelfstandigheit opklimt, op de hoge tempel van de heilige zaak komen kan. Ook kan iemand niet reden niet opwerpen, dat zaak hierom het allerellendigste is, om datze, dewylze vormloos is, van de gemene gestalten, die in de natuur zyn, meer als gemeen verre af is, eveneens als ofze op 't eilant Pathmon in de middelantsche zee gelegen; of Thule het uitterste (zo d'ouden meenden) eilant in de Noortzee, ver-

bannen was. Maar hier door is de zaak zo veel te gelukkiger, om datze na by de geestelyke en eenvoudige aart der Engelen komt, nogte die spyzen van doen heeft, die een volder of dootgraver van noden heeft. Want zaak van de vormen der gedaanten door 't verstant bevryt en afgetrokken zynde, wort nogte gehouwen als een steen, nogte geklopt als yzer, nogte gebrant als hout, nogte gekookt als een snoek, nogte het wentelt zig niet in de slyk om als een zog, nogte het hygt niet na zyn adem als een os. Zaak, indien gy dezelve in't algemeen beziet, wort niet beschaamt, om datze geen maagt is; ook quelt haar de staatzugt niet; om datze geen zaak als haar zelve van doen heeft: zy is niet misgunstig; om datze geen pottbakker is, zy is niet droevig, want zy heeft geen gevoele, zy kermt niet, dewylze geen hartzeer heeft. Eindelyk zy zondigt ook niet, want zy staat onder geen wetten, nogte kent dezelve niet. Hier uit gaat nu overwegen, wat al quaat, jammer, en ellende dit leven onderworpen is? in wat groot gevaar wy onze tyt overbrengen, en gy zult bevinden van wat groote en menigerlei qualen en ongelukken d'opperste en algemeine zaak, die hemel nog aarde raakt, verloft is.

En alhoewel de zaak geensins van d'uitterlyke zinnen kan gevat worden, zo isser nogtans niet bekender, nogte klaarder, als zaak, geen ding is'er dat zig eerder aan 's menschen verstant vertoont om bekend te worden. Wys my een twejarig kint, dat naulix den doop ontfangen heeft. Dit kint zal niet weten, wat een mensch,

ap-

appel, ofte kars is. Maar terstont zal het vernemen 't onderscheit van een wezent, en geen wezent, van een zaak, of geen zaak. Kyk van verre, en tuur met het scherp van uwe ogen op 't gene dat verre van uw staat, gy zult eerder gewaar worden dat het een mensch is als dat het Socrates is, eerder dat het een dier, als mensch is; eerder dat het een levent lighaam en zelfstandigheid is, als een dier, maar nog eerder zult gy vernemen dat het een zaak of wezent is. Weshalve, volgens bykans de gemeine toestemminge der Philosophen, is de zaak het eerste dat verstaan, en het eerste dat bekend wort, en hierom myns oordeels, hebben Plato, Aristophanes, Luciaan, zaak voor een spreekwoord gebruikt. Want zodikwils als aan de klaarheit van de zaak getwyfelt wort, zo zeggende, de zaak zal het uitwyzen, de zaak zelve roept het met luider keel: de zaak leert het, de zaak zeit het zelve. Waaragtigheid, openhartigheid, eenvoudigheid, opregtheid, zyn al van de voornaamste deugden. Dewyl niet meerder tegens de regte reden stryft, dan zig als een vroom man te gelaten, en innerdaat een schelm te zyn. Homeer haat een veinzaart, die anders met de tonge spreekt, als hy met het harte meent, erger dan de helle zelf. Maar de zaak schuift het bedrog van de geveinstheit weg, zy haat de geveinstheit als de pest, en hanthaast d'openhartigheid en waarachtigheid meer als gemeen. Indien men vrientschap houden moet zo moet men met de zaak en daat, en niet met woorden een vriend zyn. Indien een kloekmoedig man tot voorstant van kerk en

132 CASPER VAN BAERLES
huis vegten moet, dat zal niet met snoeven en
opblazen geschieden, maar met de zaak en daat.
Hy vervloekt Tantalus lekkernyen en der hove-
lingen gediensfige woorden zondende zaak. En
indien men tegens de onwetenheit en dwalinge
op wil staan, de zaak zelf verdryft de lichtigheit
der wane, en is niet te vrede met overredinge,
maar volgt de zaak en niet de schaduwe. Het zyn
Æsopus honden, die na de schimmen en beelden
der zaken gapen, en de zaak zelf laten varen. Van
Socrates en Æschylus hebben wy geleert, dat
een vroom man niet schynt een vroom man te
wezen, maar dat hy zodanig innerdaat is. Om
dat de middelmatigheit, buiten de welke, nog
te binnen de welke de geregtigheit niet bestaan
kan, zelf in de zaken is. Invoegen dat ik het zo
gevoelen van de twyffelende Philosophen uit-
lag, die stark dryven, dat de zaken zodanig zyn,
gelykze voor d'ogen verschynen, en agten dat
de waninge immers zo veel gelt, als de zaak zel-
ve. Weshalven zyn deze woorden van Teren-
tius in zyn Adelphus valsch: zo het u aldaar in-
nerdaat niet smart, maar zeker te veinzen is
menschelyk. Redelyker spreekt Cicero in zyn
Tusculaansche vragen; myn bedunkens, zeit hy,
moetmen op de zaak agting geven, en niet op
de woorden. Want de bloote en enkele waar-
heit van de zaak heeft haar prikkelen, waar door
wy veel meerder bewogen worden, als door veel
getiers en geraas van woorden. Als Polyxenus,
voorlezer in de Redekavelinge, tot Dionysius
de Jonge gezeit hadde, op zyn redenkavelaars;
Ik zal u de mont met woorden stoppen, 'k zeg
met

met woorden, maar ik, antwoorde hy, zal u met de zaken zelfs wederleggen. Maar ik hadde bykans vergeten om van de magt en kragten der zaken te spreken. Gy hebt wel eerwaarde toehoorders gehoord, hoe dat de stakte van het Roomsche krygshair meest in de eerste slagorde der spietsdragers, die het puik en bloem der jeugt was, bestont: maar dat het zelve nog ongelijk meer kragt en geweld konde te weeg brengen in de slagorde der Princen, en daar de bejaarde schilddragers haar plaats hadden. Maar als deze verslagen waren, en de zaak tot de gemene zoldaten gekomen waren, dan hief eindelyk het gevegt weder felder als oit te vooren aan, dan wiert'er d'uitterste proeve gedaan, en d'overwonnen kregen weder moet in 't lyf. Derhalve als het krygszaak is, zo voertze den overwinnaar en veltoverste na het Capitool. Als zaak in blyspelen bezig is, dan helpze de Roomsche ruiters en voetknegten aan 't lachen. Wanneer zaak met treurspelen doende is, dan toontze niet als toorn en gramschap, en het aanzigt vermomt hebbende tiert en raast als uitzinnig. Dit is een overzeker bewysteken van haar overgroote magt, dat groote zaken door kleine zaken konnen geholpen worden. Dat we hoog of laag zyn, na dat de zaken uitvallen; volgens Terentius zeggen. Ook doet de zaak de welsprekentheit so groote dienst, dat die gene, die zodanige zaak, die zyn kragten niet te boven gaat, uitkieft, noit om welsprekentheit, nogte nette ordre, zal verlegen staan. Hierom dede Epaminondas een Thebaansche veltoverste, verwezen zynde om ont-

halit te worden, zyn verontschuldige met weinig woorden, loochenende dat hy beter woorden hadde, als zyn zaken waren. En de Grieken zeiden, dat Demosthenes wel de opperste Redenaar was, maar dat Phocions woorden veel meerder kragt hadden, en nergens anders om, als dat Phocion de waarheit sprak, en 't geen tot de zaak diende, en te pas quam, daar Demosthenes veel dingen door de vingeren zag, om 't volk na de mont te zien. 't Geen d'oorzaak geweest is, dat Demosthenes alleen maar Phocion gevreesht heeft, en al d'andere veragte. De geleerde hebben ook altyt van zodanig gevoelen geweest, dat de zaak zelve veel meer kragts hadde, om iemand te bewegen en te overreden, als een oratie. Als Heraclites van de burgers gebeden wiert, dat hy toch het volk tot eendragtigheid wilde vermanen, zo krom hy op het gestoelte, goot een kroes vol water, mengde daar meel onder, dronk het in, en gink terfont weder weg. Namelyk met de daat sprekende, en lerende, dat oproer uit overdaat en gulzigheit ontstaat. Scylarus, Koning der Schyten, willende zyn zoonen tot eendragtigheid vermanen, toonde hen eerst een zamengebonde, daar na een losgemaakte rymbos, met de zaak kragtiger betonende, als met woorden, dat hunne magt overwinbaar zoude wezen, zo zy cendragtig onder malkanderen bleven; maar dat door oneenigheit ider in 't byzonder ligtelyk zoude kunnen overwonnen worden. Heeft niet Sertorius, als hy de Portugezen paarden voor ogen stelde, overredinge te weeg gebragt, 't geen hy door de welsprektheit

heit niet konde te weeg brengen. Waarom heeft Lykurgus op een zeker tyt twe honden, een die tot de jagt, en een die altyt in huis gehouden was, voor 't volk ten toon gestelt? Waarom heeft Tarquinius aan zyn zoon, die door een bode Tarquinius liet vragen, wat hy met de Gabien doen zoude, niet het minste woort tot antwoord gegeven, maar alleenlyk de uitsteekenste koppen van de heulen afgeslagen. Namelyk op datze altemaal met exempels wilden betonen, dat de weltprekentheit zwakker is, als de zaken zelfs. Daarenboven, dewyl het zeker gaat, dat d'eene mensch met die, d'ander met deze zaken vermaakt wort, zo lust my de zaak langs al de trappen van 's menschen leven om te leiden. Maar op twederlei wetten. D'eerste is, datge niet denkt dat iemand van my aangeroert wort, daar niet een dit of dat op te zeggen valt. De tweede wet is, datge de gedagten niet hebt, dat'er iet tegens, of voor de zaak van my gesproken zal worden, dat Horatius niet als voor heene gesproken heeft. Want zo wel het goede, als het quade fortuin heeft met de zaken te doen, 't zy dat de zaken voor of tegen de wint lopen, of zo tusschen beide heen floeren. In tegenspoedige zaken moeten wy manhaftig en moedig zyn, en niet beswyken, maar de moet dapper schrap zetten. In voorspoedige zaken, en als 't alles voor de wint gaat, zo moetmen de hartsrochten betomen, en de zinnen van al te overgrooten blytschap matigen, maar als de zaken tusschen hangen en wurgen staan, zo is het beter onzydig te wezen als met Antonius en Kato

party te kiezen. Kaizers, Koningen, en Princen,
 die altyt hun magt en mogentheden soeken gro-
 ter en grooter te maken, willen dikwils liever de
 zaak tot in de gront toe bederven en t'effens
 't nootlot van hun en hunne onderdanen op de
 schop zetten, als die hoogdravende geest, waar
 doorze zo opgeblazen worden, in te roomen.
 't Volk, als fortuin den voet dwars zet, roept de
 Goden aan dieze kent en niet kent. Dan rotten
 d'oproerige geesten, die niet liever zien, als dat
 het gemeene beste overhoop leit, te zamen, en
 de Allobrox is trouweloos in de nieuwe zaken.
 De Gezanten zullende van groote zaken een
 oratie doen, worden buiten 's lants gezonden,
 of het is om te liegen, ter oorzake van 't geme-
 ne beste, dat durf ik zo stout niet uitzeggen. De
 zoldaat die een godlooze verachter is van de
 Goddelyke zaak en Godsdienst, verschoont
 kerk nochte altaar, erbare dogters, nochte ge-
 getroude vrouwen. Indien de Priesters en Godt-
 geleerden, met meerder aandagt tot God, een
 onderscheit tusschen de zaken en manieren van
 zaken maakten, en hier over zo hartnekkig niet
 harrowarden, het zoude veel beter met de zaken
 der Christenen staan. Het is een onregtvaardige
 regter, en hy is geen duit waart, die zig met ge-
 schenken, giften en gaven laat bekoren. d'Advo-
 caten houden geerne de zaak die in 't regt leit,
 zo wat dragende, en als zy de pleit verloren heb-
 ben, en de beschuttelingen de zaken, zo eif-
 schen zy niet te min hun loon, al zoudenze het
 ook hier voor maar trekken, om datze een be-
 schaamt aanzigt gehaalt hebben. Als d'Artzen
 een

een kranke van de kroorts geholpen hebben, zo makenze hun zaak, die zo wel afgelopen is, God en al de werelt bekent, maar als zy met al te overgroote zuivering, de ziel uit het lichaam gezuivert hebben, zo bedekkenze de zaak met de zwarte aarde en zarken. Paracelsus, en de navolgers van Paracelsus, als zy de kranken, die elendige en arme harten hun verwingen, uittrekzels, zouten, meesterschappen, glassen, Koninkens ingeven, zo zoekenze een korte weg en middel, om zig zelven ryk te maken, en de zieken met'er haast in 't graft te helpen. Zommige kooplieden winnen in hun zaken of goederen met woeker, bezwaren hun zaken of goederen met gelt op renten te nemen, en alsse tot de hals toe in de schult steken, zo peizenze nagt en dag door wat kunsten datze hun verloren zaken en goederen weder kunnen gewinnen. De Makeelaars verzorgen andermans zaken, dewylze dikwils hun eigen quyt geraakt zyn. Een lantman verstaat zig ook op zyne kunsten, om zyne zaken of goederen te vermeerderen. De listige schaapharder gaat langzaam, als het regent, op dat de schapen zo veel te meerder melk krygen door de regen, misschien om dat de dunne melk en die half water is de burger minder schade doet. Een misgunstige, als hy ziet dat een ander mans zaken voorspoedig aflopen, zo vergaat hy van misgunst, als sneeuw voor de zon op 't velt. Een Luijaart roept, dat dat de beste zaak is, diemen erft en niet met de handen wint. Maar hoe zotachtig en belacchelyk zyn de zaken der minnaars, deze verkoopt zyn vryheit om een luttel hu-

huwelyx goet. Een ander trout een out wyf, om dat hy zo veel te eerder leert hoeften. Een ander quelt de jaloersheit en steekt altyt vol vrees, dat Jupiter eens weder een Zwaan wort, dat is te zeggen, dat een ander zyn wyf afzocnt. Dees stoft op zyn landeryen en akkers, die een veugel in geen dag, wel te verstaan, alffe vast gebonden is, overvliegen zoude. Daar zyn'er die meinen datze een godvrugtige zaak doen, indienze, als hun Stiefmoeder doot is, met een roumantel de blytschap bedekken, men vint luiden, die innerdaat willen voor scharryk gaan, schoon datze t'huis niet te byten, ofte te breken hebben. Een doorbrenger verquist zyn vaders zaken en goet, en als 't hammetje gekloven is, zo is Ooft-Indie zyn voorlant, om de deugt, die hy van zyn ouders t'huis niet heeft willen leren, van de peper en kruitnagelen te leren. Een gierigaart snapt en kakelt op de hoeken van de straten, om een klein gewin. En terwyl hy altyt bezig is, om zyn zaken te vermeerderen, zo wort hy van de zaken overrompelt. Maar een spaarzame gaat beter te werk, die van een groote hoop neemt, zo veel als'er tot de zaak van noden is, en gedenkt zyn gewonne goederen wel te gebruiken. Die op een andermans avont en middagmaal flamt, en t'huis niet t'eeten nog te breken heeft, stelt zich vrolyk aan, als de zaken wel staan. Maar die kok is niet by zyn zinnen, die in een eenige zaak zyne zorge besteed, en, terwyl hy de gebreken van de wyn betert, zorgeloos is met wat zaus hy de visch begiet. d'Oude luiden, die kragteloos van lighaam en harten zyn, verrichten

ten alle zaken flaaulyk en vreesachtig de jonge
luiden vierig en stoutelyk. De nagt en maan be-
gunstigen trouwelyk de zaken van hoeren en
boeven. Den dief, straatschender, vaderlants-
bederver, geltbesnoeyer, en al die van zaken
met onrecht verkregen leven, in wat vertwyffe-
linge van zaken zynze, alsse na de galg klimmen
moeten? Maar d'eer en staatzugtigen, na datze
de tekenen en wapenen van hun edeldom, die
door Noachs zuntvloet weg gespoelt waren, op
de bergen van Hyrcanie of Armenie gevonden
hebben, zyn zo hovaardig, schoon datze niet een
duit in de werelt hebben, dat'er geen aanhou-
den is. Geleerde Historyschryvers willen liever
zaken die geschiet zyn, en de Nassousche oorlo-
gen, als wisjes en wasjes, beschryven, en een
lage styl van schryven gebruiken. De geheim-
schryvers hebben groote en nieuwe dingen van
de gemene zaak te schryven. Hierom bidden zy
Horatius dat hy morgen wil wederkeren, op
datze het groot geheim openbaren. Maar die
gene, die met de weekze nieuwe tydingen of
kouranten, en Merkurien vermaakt en gemest
wort, en door dezelve vet wort, gelyk de Cha-
meleon van de lugt, strooit oude wyfs praatjes
uit en wil liever honger lyden, of ten twe uuren
eten, als geen logens te weten. Wat doen die ge-
ne verloren arbeit, die zig op d'oeffeninge der
letteren leggen, en zig liever willen in de woor-
den oeffenen, *een arbeit daar geen vrugt van komt*, als
in de zaken zelf; daarze nogtans beter doen zou-
den, indienze zierlyke woorden by de zaken, en
gewichtige zaken by de woorden voegden. Hoc
beu-

beufelen de treurtoneel speelders, en hoe fchant-
 vlekkenze de zaak en cieraat van een treurdigt,
 wanneerze kinderen voor 't volk om 't leven
 brengen, en na datze met groot getier den rafen-
 de Ajax verthoont hebben, zo vocrenze de zelve
 speelders weder op het toneel, om een licht ge-
 dans te doen. De fchimpdichters, om datse de za-
 ken van den onverwinbare Caesar niet durven
 ophalen, fo beschimpense de menschelyke faken,
 en zetten hun werk of onbehoorlijk hoog op, of
 stellen zodanige vaarzen te zamen, die niet om
 't lyf hebben. Maar niemand doet aan de wereld
 nuttiger zaak, als een Criticus of oordeelder,
 wanneer hy merkt, dat by Homeer een eenig
 vaars te vinden is, waar in al de deelen van een
 Oratie begrepen zyn: dat d'eerste woorden van
 Livius history uit een halve vaars bestaat; dat Ta-
 citus zyn jaartytboeken van zodanig een vaars
 begint, als de heldendigtters gebruiken, namelyk,
 die uit zes voeten bestaat. Dat Vallerius Flaccus
 hier in een mislag begaan heeft, dat hy in het
 eerste vaarsken van zyn Argonauticos, een dub-
 belzin gestelt heeft. En met deze verzierzels is
 hy alzo zeer vermaakt, als of hy aan Koning
 Ferdinandus Westindien ontdekt had. Immers
 zo hoogmoedig en hoogdravent zyn de Reden-
 kavelaars, die met een of twee drogreden voor-
 zien zynde, met elk een van allerlei zaken durven
 disputeren. Maar een vroom en wys man hangt
 zyn zinnen zo zeer niet aan een nietteloze en ge-
 ringen zaak, en als hy zyn vee, bed, en bulster,
 goud en zilver mist, zo blyft hy alevenwel vroom
 van gemoet, en hy troost zich met deze spreuk:

Het

Het ent is de dood. En by aldien het uw lust tot de Poëten te komen, met verwonderinge zultge toehoren waar heen ik de zaak al brengen zal. Heel anders spreekt Perſius van de zaken, en heel anders Virgilius. Perſius barſt aldus uit: *Wat een groote ydelheit is in 's menſchen zaken en doen.* Virgilius zingt, dat Jupiter overal is. Van hoe danige zaken, Toehoorders, zingt Maro, als hy zegt dat Æneas en Dido in een zelve ſpelonk gekomen zyn. Van wat heerlyke zaak ſpreekt hy, als hy d'Italiaanſche zaken, op 't ſchilt van den Trojaanſche overſte Æneas gegraveert, verhaalt. Hoe weet deze Virgilius over al de woorden op de zaken te paſſen, 't zy dat hy Tityr, of Apollo, of Turnus al ſprekende invoert. Hoe dertel is Ovidius, als hy van de minnezaken zingt. Wat een zwier hebben, en hoe zoet loopen de treurgedigten van Propertius, alwaar Cupido na de Griekze manier de treurgedigten met woorden, die uit veel lettergrepen beſtaan, beſluit. Hoe ſchamperig is Martiaal, als hy zegt, dat een overſpeelſter een zaak is, die Ollus aangaat. Hoe ſpreekt Claudianus de grondige waarheit, als hy loochent, dat d'onregueverdigen tot de hoogſte trap der zaken oit gekomen zyn, maar datze hierom verhoogt worden, op datze zo veel te harder en zwaarder nedervallen. Hoe zoude die zelve Claudianus zich over al gelyk zyn, indien hem geen zaken en ſtoffe te kort ſchoot. Dit heeft geen Poëet, als Claudianus, te weten, dat hy nergens meerder uitſteekt en hoogdravender is, als daar hy van gene zaken ſpreekt; gelyk, daar hy van d'ontſchakinge van

Pro:

Proserpina spreekt. De woorden van Statius zyn hoogdravender als de zaken zelf. In Sileen zyn de zaken van grooter gewigt als de woorden. Maar Seneka den treurdigter past de woorden op de zaken. Lucretius heeft van de natuurlijke zaken, met een zuivere en nette styl geschreven: En terwyl Persius, van wien ik zo terstont gespoken hebbe, van goede zaken spreekt, zo spuuwt hy vier en vlam uit, en spreekt balcken aan tweën. Juvenaal, als hy de zaken der Ro-mainen over de hekel haalt, heeft dit onder anderen uitnemen, dat weinige konnen zien wat dat waaragtig en opregt goet in deze Poëet is. Lukaan schryft niet als een digter, maar als een historyschryver, en gaat dikwils te verre buiten d'eige zaak. Indien de zaak op de klugtdichters komt, Plautus d'aardigste en geestigste van alle klugtdichters handelt van de zaken, die de knegten aangaan, welsprekender, als van de zaken die de krygs-knegten aangaan. Waar uit ik besluit, dat hy in de bakkery, en niet in 't leger moet geleest hebben. Terentius bekent dat hy zyn zaken van den Poëet Menander gekregen heeft, maar hy ontveinst het en zwygt'et stil, dat hy die Roomsche aartigheid, die tooneel cieraadje, en dat doortrapte en doorslepe oordeel van Lælius en Scipio gekregen heeft. Homerus, die in alle zaken meer als gemeen ervaren is, en niet als met hoogwigtige zaken voor den dag komt, is d'eerste geweest, die de nakomelingen de bronnen van wysheit en alle zaken gewezen heeft. Callimachus heeft in rym van Goddelyke zaken geschreven. Theocritus van harders. Hesiodus van
lant

lantzaken. Aristophanes van zaken die de treur en blyfpelen aangaan. Onder de Historyschryvers munt Livius uit in overvloedigheid en gewichtigheit van zaken; Polybius in outheit; Tacitus in nuttigheit; Suetoon in waaragtigheid; Cæsar in klaarheit; Salustius in kortheit; Floor in Poëtische spitsvinnigheid; Curtius in duidelyke oratiën; Justyn in d'onkundigheit der Jootsche zaken. Plinius munt uit in, hoe wil ik zeggen, in gelukkigheit of ongelukkigheit van te liegen? Onder de Philosophen heeft Socrates, volgens het orakel van Apollo, van d'alderwijste zaken gesproken; Plato van de Goddelijkste; Zeno van de hoogwichtigste; Aristoteles van de waarachtigste; Democritus van de vrolijkste; Heraclitus van de droevigste; Diogenes van d'aardigste; Epictetus van de heiligste, en in de naaftvoorgaande eeuwen heeft van de zaken in't algemeen geschreven Thomas; duister Scotus; onvervalst Durandus; overvloedig Cardanus; spitsvindig Scaliger. Indien Hippocrates, prins der Artzen, wat meerder geschreven hadde, het zoude met de zaken der Artzen al vry wat beter staan. Indien Galeen van de vierde figuer geswogen hadde, de geneeskonst en der Artzen zaken zouden even goet zyn. Indien Dioscorides tegenwoordig noch leefde, hy zoude stom van verwondering staan, dat de kruidery zaak, of kruitkunde, zo aangegroeit was; en voornementlijk zoude hy zig verwonderen, over zo veel duizenderlei soorten van tulpen, als ook over de nood van Maldivie, die zo wonderlijke krachten doet. Van Aëtius, Trallianus, Avicenne, Rhasis, wil

wil ik niet eens spreken. Want, om de waarheid te zeggen, deze schrijvers heb ik nooit gelezen. Maar ik bid u met wat zaken bemoeien zich de wiskunstigen al niet, alsze disputeren of de stippen en strepen ook zaken zyn. Van wat vremde en zeltzame zaak handelente, wanneerze na vorschten, hoe veel garste graintjens het firmament van het aardrijk is, en weten ondertusschen zelfs niet, hoe veel schreden datze van de dood zyn. Met wat groot gevaar Philosopherenze, alsze dryven dat het aardrijk omgedraait word, en de Zon stil staat, 't geen nu al onder de Roomsche kettery gerekent word. En op datge niet meint, dat zaak de volken van Europe niet ter harten gaat, zo moetge weten, dat de Franzoizen, ondertusschen datze andere Vorsten tegens malanderen tot den oorlog ophitzen, hier door een oorlog die op hen gemunt was, voorzigtelijk van hun hals schuiven, en op zodanige wyze hunne zaken vast maken. Dat d'Engelische, die door vrede, hoewelze hen benijt word, in rust en stilte zitten, zich weinig met buitenlandsche zaken bekommeren. Dat de Spanjaarts hier de zaken, die wel eertyts hen eigen toequamen, met kragt en geweld weder eiffchen, en elders zaken, die hen niet toe komen, naar zich trekken. Dat de Vereenigde Nederlanders, door de zaken dieze op Zee verrichten, naar het exempel van de Tyrriers, Grieken, en die van Carthago, hun heerschappy wyt en zyt verspreiden. Dat de Hoogduitsche Princen in die staat der zaken zyn, datze, midden tusschen de Kaizer, Fransman en Sweetzittende, de wolf schynen by d'ooren te hou-

houden. Dat de Sweet de behoudenis is van de zaken in Duitslant, die zo jammerlyk toefonden. Dat 's Kaizers zaken heel ten achteren gegaan zyn, zedert hy der Princen geldkisten heeft begonnen aan te spreken, en de kerkelyke goederen weder te eiffchen. Dat d'Aartsbiffchoppen nu geloven, dat de wiffelvalligheid van alle zaken niet het genoeglykste is: Dat den Savoier, die om Brabant ftribbelt en twift, miffchien aan dit spreekwoord gedenkt; *Elk een gedenkt aan zyn zaken*: Dat de Roomfche Paus de zaken van Koningen en Princen, die onder zyn stoel behoren, met zodanige voorzichtigheid weet te beftieren, datze Romen onbemoeit laten. Dat de Venetianen de zaken, die hun voorouders, met zo veel moete en arbeid verkregen hebben, omzichtig en met maten befchermen: Dat de Polen en Moscoviters al te lang om de Stad Smolenke vechten, dewylze zich niet op de krygs zaken verftaan.

Maar laten wy de menschen voorby flaan, die liever willen de blote beelden en fchaduwten der zaken volgen, als de waarachtige zaken. Ik tree weder over tot de zaak, die van d'overnatuur weet met drierlei gedaante verciert word. Want zy noemtze nu een eenige, daan een waarachtige, dan een goede zaak. Alcibiadis Silenen hadden twee verfcheiden aanzichten. Maar een wezent heeft'er drie. Want al wat een zaak is, dat is hier door, om dat het een zaak is, niet iet anders, en daarom is het ook ondeilbaar, en maar een. Op dat een mensch een mensch was, zo zyn alle deffels delen en gehele natuur in een gepakt

146 CASPER VAN BAERLES
pakt en gelast. Zo is het ook met een boom,
steen, en paart, toegegaan. En indien ze schei-
dinge van eenheit lyden, zo zullen ze te niet gaan.
By Luciaan pocht die Pythagorische haan, dat
hy maar een eenige haan zynde, alles geweest
waar, namelyk: een Filosoof, man, vrouw,
koning, onderdaan, visch, kikvorsch. Even-
eens zal ook een zaak, alse in haar gedaante ver-
andert, nu een everzwyn, dan een vogel, nu
een steen, en alse zal willen, een boom wor-
den. De zelve zaak is ook het waaragtig; maar
wat is loffelyker als de waarheit. Een Speelder
komt op het tooneel geblanket, een Pluimstry-
ker ten hoof. Een ander kleurt zyn grys haar.
Een ander kaauwt de spys met gekochte en ge-
maakte tanden. Een ander laat zyn hair in d'oo-
gen hangen, tot op de neus, op dat hy voor
schaamteloos gehouden wort: Een ander laat
het hair van de kruin scheren en bedekt het met
een zyde, tot smaat van de natuur. Alle zaken
zyn zodanig, gelykze God, of de konst gemaakt
heeft. Invoegen dat deze woorden van Alcibi-
des met de waarheit niet schynen over een te ko-
men. Namelyk, dat de wyn en de kinderen de
de waarheit aan den dag brengen. Al dat een
wezent is, is waaragtig; en al dat waaragtig is, is
een wezent. Het trekt ook tot niemants gunst
of haat de gedaante van valscheit aan, het zoekt
ook geen Princen, Pausen, Ryken, of magti-
gen na de mont te zien. Eindelyk al dat een zaak
is, dat is goet, en alle dat goet is een zaak. God,
den opper-bouwmeester heeft niets gemaakt,
dat niet ergens toe goet is, en van het een of het
an-

ander niet bemint wort. Wie zyn dese woorden, die in het eerste boek Moses staan, onbekent: God zag dat het alles goet was. Weshalve is de zaak des aangaande niet quaat, maar de beroovinge van zaak is 't quaat. En zo de beroovinge, iet goets heeft, dat is altemaal van de zaak. En deze goetheit verspreitze zo wyt en zyt, datze niet lyd dat het minste gedeelte des werelts aan haar geschenk niet deelachtig is. Geen lant is zo vrugtbaar, daar in alle dingen voortkomen. Op d'eene plaats groeit ooft, op d'ander komt van zelf gras voort. Pontus verschafft beverynen; 't Molus gele Saffraan; Indien elpenbeen; Arabie Wierook. Maar de zaak groeit en bloeit altyt, dewyl'er niet ter weerelt is, of het is een zaak. En om 't kort en goet te maken; de zaak bezit zodanige gelukzaligheid, datze, voor zo veel alffe in God en d'Engelen is, van de sterfelykheit bevryt is. Het gewisse knaagt haar niet, dewylze boven alles is. Zy wort niet verschrikt van de nagtgeesten, dewylze geestelyker en stofloozter is. Zy vreeft nochte hoopt niet, dewylze van plaats en tyt vry is. 't Is tyt goetgunstige Toehoorders, dat ik ophoude van de zaak te spreken. Want het dient niet, datmen van de zaak, buiten de zaak, of boven de zaak, spreekt. Die onder u gelt en goets genoeg hebben, willen liever van het geklink der zaken in de beurs horen, als in de Scholen. Die het wat zoerberder omkomt, zullen niet een duit te ryker van deze pryzinge der zaken, weder t'huis keren. 't Is Vasten-avond, en op Vasten-avond van den Mofcovietsche oorlog een oratie te doen, dat sryt

148 CASPER VAN BAERLES
met Bacchus wet en gewoonte. Voor 't lest,
't geen ik schier vergeten hadde, verzoek ik
vriendelyk van uw, datge toch deze verhande-
linge of oratie van de zaak, die tot niemants ach-
terhalinge, maar alleen oeffenings halven ge-
schreven is, ten besten opneemt. Want om de
waarheit te zeggen, het zyn altemaal onbillyke
en norffe Goden, die geduldelyk en met goede
oogen het schaak-spel aanzien, maar d'oeffenin-
gen der vrye kunsten geen spel nochte opschor-
tinge toestaan: maar laten deze goden volgens
Martialis, latu en zachte keesjes kruut eten, zo
zullenze eerstdaags wel gezeggelyker wezen.

Ik hebbe gezeyt.

*Deze Oratie is opgezeit, als hy de boeken van d'Overnatuurweet aan-
sing te lezen, den 27. van Loumaant, in't jaar, 1634.*

Een Oratie van de

Wonderheden des Menschen Ziel.

Vk Erwonder my niet zeer, beroemde
Toehoorders, dat gy in grooter ge-
tal, als wel gewoonlyk geschiet, hier
op deze plaats, om my te hooren
t'zamen gekomen zyt. Want ik hebbe u door
grootte beloften uitgenoodigt, te weten, dat ik
van wonderlyke dingen zoude spreken, die ge-
lykze zonder de Goddelyke bystant niet kunnen
uitgevoert worden, also hebbenze ook een on-
gelooffelyke kracht om de harten der menschen
tot op 't hoogste te doen verwonderen. De na-
tuur heeft ons een nieuwsgierig verstant, en
dat,

dat, om al wat verborgen en zeltzaam is te doorgronden zeer begeerig is, mede gedeelt. En dewyl ons de walg steekt van 't geen dat ons daggelyks voor oogen komt, zo scheppen wy ons vermaak alleenig in dat geene, dat ofte door de nieuwigheit, ofte weerdigheit, ofte zeltzaamheit pryzens waardig is. Wanneer op de markt een guichelaar een wonderlyke zaak, en die noit voor dezen gezien of gehoort is geweest, in 't werk stelt, namelyk een mes door zyn arm steekt, vergift onbeschadigt inneemt, met zyn driehoofdige wormen by een tangetje om hoog houdende pogt en zwetst: en een ander rook en vier ten mont uitbraakt; en weder een ander door wonderlyke gezwindigheit, en rapheit van van handen, 't volk d'oogen verblint; zo staan wy stom van verwondering met de mont wyt open, en twyffelen of de Goden op het aartryk gekomen, dan of de menschen Goden geworden zyn. Als het bosch Dodone weergalmt en spreekt, een out wyf een kint krygt, de beelden kermen, de Zon zo root als bloet uitziet, de boomen wandelen, de merry een Haas werpt, en in de wolken gewapende krygsheiren tegens krygsheiren aanvallen; na zodanige schouwspelen, en daar zodanige dingen vertoont worden, loopt out en jong, man en vrouw. Dat meer is zommige staat een verzierde fabel, en daar niet een waar woort aan is, zoze slechts maar een weinig wonderlyk en drollig schynt te wezen, ongemeen wel aan. Want de looze en listige 's werelts kinderen weten wel, datmen door 't vertellen en opstoffen van ongelooflyke dingen

gen prys en lof kan inleggen, en de Toehoorders, die anders doorgaan zouden, zo men haar dingen die dagelyks voorvallen, voordroeg, met mirakels de ooren stoppen moet. Noit heeft de revier de Tiber meer Romainen by elkander vergadert gezien, al toen Esculaap de Romainische Gezanten in de gedaante van een Epidaurische slang uit Griekenlant na Romem gevoert hadden. Noit heeft'er meer gewoel, noit drok'er te Tarentum op de straten geweest, als toen Archytes een houte duif, die in de lucht eveneens als een levendige vloog, openbaarlyk vertoonde. Noit hebben d'Indianen grooter toeloop van volk gehad, als wanneer Appollonius Thyanæus van zelfs omloopende taffels, en goude wynschenkers, die de gasten de wyn om schonken, ten toon stelde. Noit zyn d'inwoonders van Constantinopolen meer door verwonderinge opgetogen geweest, als toen een kramer of lantlooper een luis aan een goude keten gebonden over al om leide. Hierom loopen wy met vollen loop na vertoningen en spullen, snutfelen natuurs geheimenissen en verborgentheden door en weder door; rapen de overblyfsels der outheit zorgvuldig by malkanderen: zyn nieuwsgierig om de zeden en kleding van ongebonde en woeste menschen te horen: luisteren scherp toe als'er wonderwerken opgehaalt worden, en verachten en stooten met de voet, dingen die ons dagelyks voor oogen komen. Weshalve, om nu eens mede voor een groote menigte van menschen te spreken, heb ik my op geen gemene dingen willen leggen, nochte langs die wech

Oratie van de wonderheden des menschen Ziel. 151
wech gaan, waar langs men dagelyks gaat.
'k Heb voorgenomen om van groote, onge-
woonlyke, en dingen die meer als gemeen zyn,
te spreken. In voegen dat het niet van noden is,
om bekommerlyk met een voorrede, uw om uw
goede gunst, en neerstig toehoren, te smeken en
te bidden; dewyl my de nieuwigheit, waardig-
heit, en voortreflykheit van de zaak, daar wy
van spreken, zulx lichtelyk zullen beschaffen.
Want ik zal van de wonderheden des menschen
ziel, en van 't gene, dat in 't betrachten van de
zelve, 't meeste te verwonderen is, als ook wat
in dezelve onoplosselyk is, en 's menschen ver-
stant te boven gaat, spreken. Dit altemaal zal
ik uitkippen, en uw voor oogen stellen. Ik weet
wel, hoe dat zommigen onder uw na Apitius
aarden, en wat een lekkere tong datze in de
mont hebben. Want uw konnen niet als barm,
wilde varkens, buik-spek, en oesters vermaken,
van dagelykze spyze steekt uw de walg, en van al
wat dagelykze en gemene smaak heeft; banket-
jens en lekkernyen moet'er opgedist zyn, en
oesters zo vers als zoete melk. Met zodanige spy-
zen moet ik uw walgende en laffe magen tot
myn gastmaal of verhaal van wonderheden lok-
ken. Hierom, op datge bequame gasten zyt, zo
stelt uit uwe gedachten de verwondering over
dingen, die noch goet, noch loffelyk, noch uit-
nement, noch treffelyk zyn, nochte iets verwon-
derens waardig by zich hebben. Want als de
zinnen met slechte en geringe dingen bezich
zyn, zo konnenze zich tot geen groote dingen
begeven, nochte dezelve begrypen. Nochte ie-

mant zal iet, dat grooter als hy zelve is, konnen verstaan, die heftig en vierig bemint en eert dat gene, dat geringer als hy zelfs is.

Twee gemene staten zoude ik geerne zien datge uw inbeelde, en in uwe gedachten prente, te weten een groote hemelsche, en die waarachtig algemeen is: en dan noch een ander die kleiner is, namelyk een aartsche gemene staat, die ons sterffelyke menschen te beurt gevallen is. In d'eerste aanschouwen wy God, d'eenige auteur van alle wonderdaden, en d'Engelen. In de tweede slaan wy onze oogen op den mensch, het ander wonderdaad des opperste bouwmeester. En hier door, na 't gevoelen der Stoitisten is, de Wysgeerte in twee deelen verdeelt: namelyk in een hooger gedeelte, en in een lager: Het eerste bemoeit zich nergens mede als met God, en alle stoffeloze dingen, als Engelen: het tweede betracht den mensch, en, 't gene in den mensch het Goddelykste is, de Ziel. Wy hebben onlangs de geheimenissen van de wysheid, die wat goddelyker is, na gespeurt, en gevraagt wie den gehele al gesticht en gebouwt heeft; uit wat stoffe de wereld bestaat, en wat dat eigentlyk God is, en of hy, gelyk Epicurus meint, zich alleenig met zich zelve bemoeit, dan of hy ook op ons menschen achtig slaat, en voor de zelve zorg draagt: als ook, of hy dagelyks noch iets maakt, dan of hy zich te vreden houdt, dat hy eens voor al iets gemaakt heeft; of hy een gedeelte van de wereld is, dan of hy de wereld zelve is, ofte dat hy noch gedeelte noch wereld is; of hy, 't geen hy gemaakt heeft, na zyn welgevallen veranderen kan,
dan

dan of hy aan 't nootlot gehouden en gebonden is. En meer andere dingen die d'overnatuurweet aangaan. Maar gekomen zynde tot het ander gedeelte der Wysgeerte, die van den mensch handelt, zo bleef ik, als voor myn kop geslagen, stil tot verftommens toe van verwondering staan, toen ik aan 's menschen ziel begon te denken, en dezelve naaukeurig t'onderzoeken. En alhoewel ik aangemerkt heb, dat in 't gebouw van 's menschen lichaam den geheelen al in 't klein konstelyk vertoont word, dat 'et zyn ronten, starren, hoofdstoffen, bergwerken, gewassen, revieren, wolken, blixems, en voorts meer andere deelen, die niet de natuur eenige gelykenisse hebben, bezit: niettemin bleef ik verwondert, en blyf noch verwondert staan, als ik ons ziele, dat wy in dit lichaamtje omdragen, vlytig en met ernst betracht. Het zy dan dat ik op des zelfs natuur, oorspronk, en maniere van voorteling, myn gedachten sla, of op desselfs werkingen en verrichtingen, die verscheiden en menig in 't getal zyn, of d'opperste macht van te gebieden over 't verstant en wille ernstig overpeize. Zo dikwils als Homeer Jupyn, en d'ander Goden vertoont, zo bedekt hy de zelve met wolken en nevelen, om hier door te tonen, dat de Goddelyke glorie en heerlykheid, de sterffelyke menschen niet kunnen begrypen noch doorgronden. Het zelve kunnen ook met waarheid van de ziel zeggen. En hierom Apuleus, wanneer hy zijn ziel doet verschynen, zo beschryft hy de zelve met rook en mist omcingelt, en betrokken, zulx datze niet gezien kan worden. Zommige zaken van die ge-

154 CASPER VAN BAERLES
ne, die'er in de wereld te vinden zyn, weten en
verstaan zommige van zelfs, andere worden ge-
weten en verstaan. De ziel alleen op het aardryk
kent alles, uitgenomen zich zelve. De ziel is een
licht, die 't alles door licht, maar voor zich zelve
isfe een dikke duisternisse. Zy is een oog die alles
bezien kan, maar alsze haar zelve bezie wil, zo
isfe blind. De ziel is gelyk een hand, die alles wat
haar aanboort komt aanvat, uitgenomen haar
zelve. Zy leert andere alle ding, begrypt alles,
laat zich verluiden datze andere leeren wil al
wat'er te leeren is, en kent och arme, als het'er
op aan komt, haar zelve niet. In zo veel eeuwen
herrewaart is vlytig onderzocht, wat de ziel is.
De Chaldeen hebbender na gezocht, maar niet
gevonden. d'Ægiptenaars hebben haar hoofd
daar over gebroken, maar niets uitgerecht. De
Grieken hebben in 't onderzoeken van de ziel
veel arbeids besteed, maar zyn'er altyd dom in
gebleven; en hebben noit het minste daar van
konden te weten krygen. d'Eene zeit datze een
zelfstandigheid is, d'ander strooit uit datze een
byval is. d'Eene wil hebben datze een lichaam,
d'ander datze een geest is. Critias wil met kracht
en geweld hebben datze bloed is. Dat loochent
Zeno en blyft'er op staan, datze niet anders als
vier is. Hippo schreeuwt luitruchtig dat de ziel
water is. Maar Diogenes houd staande datze
lucht is. Heraclitus verstaat niet anders door de
ziel, als een damp. Pythagoras maakt'er een ge-
tal van. Democritus weet ook zyn ziertjes in de
ziel te vinden. Aristoteles staat'er op, datze een
volmakinge of kracht is, die het lichaam leven
geeft.

geeft. Zommigen nemen het herte zelfs voor de
ziel aan, en hier door, zo zy zeggen, hebben
zommigen de naam van herteloos, kloekhartig,
slaphartig, eenhartig, of eendrachtig. Dicearchus
laat het al te slecht leggen, en stoot uit zyn
kruin, dat de ziel niet als een ydele en blote naam
is. Welk van deze gevoelen, behalven het laatste,
dat bot uit vals is, juist de waarheit treft, dat mag
den hemel weten. Welk dat wel het waarschyn-
lykste is, daar over is groot harrewarren onder
de geleerden. En dewyl elk van verscheide ge-
voelen is, zo is het wel gelooflyk, dat niemand de
grondige en rechte waarheid weet. Zulx dat
God in zo groot een verscheidentheid van ge-
voelen, d'uitstekentste hersenen een appel om
mede te speelen, schijnt gegeven te hebben; op
dat alzo de ziel hen zo veel te wonderlyker zou-
de voorkomen, hoe de kennisse daar van dieper
verborgen leit. Maar die het gezontste oordeel
daar over gesproken hebben, noemen de zelve
met zulke wonderlyke en opgepronkte namen,
datze in de zelve schier verdwalen, en, byna de
waarheid zeggende, nochtans niet als valsheid
voor brengen. Deze laten zich ontvallen, dat de
ziel God is, of een gedeeltje van de geest Gods.
Want gelyk na hun zeggen, God in den gehelen
al, alzo leeft de ziel in 't lichaam, en is daar over-
ste in, en voert over de zelve heerschappye. En
gelyk God, die zelfs eeuwig en onsterffelyk is,
't gebou des werlds, dat ten jongsten dage ver-
gaan zal, beroert en beweegt: alzo beroert en
beweegt ook de ziele, die onsterffelyk is, dit
broffe en uit klaiiaart te zamen gestelde lichaam.

Den mensch, zeide Phavorinus, overtreft alles, wat op den gehelen aartbodem te vinden is, in waardigheid; en de ziele alleen, is in den mensch het edelste en dierbaarste; de rest is niet een spelt waardig. En om geen andere reden heeft Trismegistus den mensch een wonderwerk genoemd, als om d'uitmuntende treffelykheid en goddelykheid der ziele, die, dewylze geestelyk is, aan d'Engelen door maagschap gehuwlykt is. En om datze met het lichaam kan vereenigt worden, zo bezitze een natuer, die noch na Engelen, noch na lichamen zwymt, maar van elks wat heeft. Alzo datze iets meerder is, dan 't gene datmen lichaam, en iets minder als het gene dat Aristoteles hemel-zielen noemt.

Dit mag iemant ook wel voor een groot wonderwerk aanzien, dat de zelfde ziel in 't lichaam woont, en dat nochrans dezelve ziel niet weet, in welk gedeelte van 't lichaam datze voornementlyk woont, als ook of'er maar een eenige ziel, dan of'er verscheiden, en meer als een, in eenig lichaam syn. Want de geleerste zielen komen hier in niet over een. En schoonze wel weten, datze ergens zyn, en niet zyn als in het lichaam: zo wetenze alevenwel niet, op wat plaats des lichaams, datse haar troon en sitplaats gestelt hebben. De ziele van Democritus zeit datze in 't gehele hoofd woont. Der Artzen in de hersenen. Stratos in de kale plaats, die tusschen 't hair dat boven d'oogen is, leit. Erasistratus ziel, wil met kragt en geweld in de hersenvliezen wonen. Indien gy Herophilus ziel vraagt, op wat plaats datze woont: 'k woon, zal zy zeggen in de hollig-

Oratie van de wonderheden des menschen Ziel. 157
ligheden van 't brein. Indien gy Parmenides ziel
vraagt, in de borst zalze zeggen. Indieng Ze-
noos ziel vraagt, in 't hart, zalze tot antwoord
geven. Indieng Empedocles ziel vraagt, het
bloet zalze zeggen, is myn rechte woonplaats.
Ook zynder geweest, die zeiden, dat de ziel zich
in een zeker gedeelte van 't lichaam ophielt,
waar uitze, eveneens als een spinnekop, als het
van nooden was, schoot, en langs 't gantsche
lichaam henen liep: En in dezelve, zo dikwils
als het haar gelegen quam, zich gezwint weder
te rug begaf. Wie verwondert zich hier over
niet ten hoogsten, dat een Koning in zyn ryk is,
zyn onderdanen geboden geeft, en dat de Ko-
ning zelfs niet weet, of hy te Siras, of te Ecba-
tane, of in 's Gravenhaag, of te Delft, of te Praag,
of te Wenen woont: en dat daar benevens de-
zelve Koning niet weet, of hy alleenig Overste
in zyn hof is, dan offer neffens hem noch meer
gebieden. Zo dom en onwetent zyn wy ellen-
dige menschen, dat wy zelfs niet weten waar de
ziel, het beste gedeelte van ons, en waar door
wy zyn die wy zyn, waar door wy weten al wat
wy weten, haar woonplaats gestelt heeft. Dat
meer is, wy weten noch niet eens, of wy maar
een eenige ziel, of drie zielen bezitten; dewyl
hierom ook de gaauwste verstanden over hoop
leggen, en hier in niet over een komen.

Onze natuurkundigers hebben voor een ge-
bruik, datze d'allergrrootste werkingen, die de
natuur verrigt, en waar van d'oorzaken een wei-
nig duister zyn; de verborge invloeringen der
dwaalstarren toe schryven. Gelyk als daar zyn
d'y-

d'yzertrekkinge des zeilsteens, eb en vloed, als ook, dat'er uit een verrotte stoffe, bergwerken en dieren voortkomen. Maar dewyl elk ding in 't byzonder een byzondere dwaalstar heeft, en het eene metaal na 't goetdunken van Saturnus, 't ander van Jupiter, 't ander van Mars, 't ander van de Zon, 't ander van Venus, 't ander van Mercurius, 't ander van de Maan, bestiert wort: Zo is de ziel voor zo een hoogwichtige en weerdige zaak gehouden, dat God door zyn Goddelijke wysheit belast heeft, dat al de Planeten hem dienen, en op hem passen zouden. Saturnus last is, de zielen bequaam te maken, datze verstaan en redenkavelen kunnen. Jupyns last is dezelve een kragt mede te delen, daar door elk gezwint en dapper zyn werk verrichten kan. Mars is bevoelen om de moedigheid te ontfenken, en op te hitzen. De Zon moet haar begiftigen met een kragt van te gevoelen en te peizen. Venus ontsteekt in haar de begeerte. Mercurius begaaft ze met een kragt van welsprekentheit, als ook met een kragt van te kennen te geven, 't geenze gevoelen. Van de Maan ontfangenze een voedende, wassende en voorttelende kragt. En zo veel Goden, of veel meer gesterten dienen de zielen. Want de ziel, die zo dikwils alsse wil, met haar gedachten boven al de starren klimt is, niet te vrede, datze maar van een eenige star gediend en geviert word.

En terwijl 't twisten der Philosophen over de ziel aldus zyn voortgang nam, zo is het eindelijk zo verre gekomen, datze, in verwarde doolhoven, en geen kansziende om daar uit te komen,

men, geraakt zynde, gezeit hebben dat de zaak, die wy in de wandeling ziel heten, geheel en met al haar deelen in 't geheele lichaam door en weder verspreit is, en dat noch daarenboven deze zelfde ziele in 't geheel met al haar deelen in ider gedeelte van 't lichaam is. Met dit gevoelen hieldent Thomas Aquinas, den Cardinael Cajetanus, Ægidius, Marsilius, en lang voor hen allen Averroes. En dit gevoelen is by oude tyden zo in swang gegaan, dat zelfs Augustyn, den Hippo-nensche Bisschop, het mede aangenomen heeft. En by aldien het gevoelen van deze geleerde mannen juist de waarheid getroffen heeft: zo moet noodzakelijk volgen, dat een en de zelfde ziel, in haar geheel in het eene deel beweegt word, en in het ander deel in haar geheel rust en stil zit: als ook darze geheel boven in 't hooft is, en geheel beneden in de voeten: datze in haar geheel van haar zelve in plaats verscheelt: datze in haar geheel op meer dan een plaats is, en nogtans niet vermenigtvuldigt word: datze gelyk een stip is, en niet op deelen gedeilt kan worden, en nochtans in elk gedeelte van 't lichaam is. Waar van elk voor zich, gelyk zulks oogschynlyk klaar is, 't geloof van alle wonderwerken te boven gaat, dewyl het dingen schier zyn, die tegens elkanderen stryden, en elkanderen tegenspreken. Dit wonder word noch gestyft door immers zo groot een wonder: namelyk dat een zelve ziel door 't gantsche lichaam verspreit word, en by alle deelen, zo wel klein als groot tegenwoordig is, en dat aleven wel, als de ledematen afgezet of afgehouden worden, de ziel niet mede

mede aan stukken kan gedeilt worden. Als een misdadige 't hooft afgehouden word, zo gaat de ziel vry, en ontfijapt de snelle slag, door nog veel snelder beweginge; pylen noch zabels, al stont ze'er midden in, hebben vatten aan haar; want zy trekt zonder gequest te worden, zich als in een hoop te zamen, en stelt alzo de slag, die 't lichaam ontfangt, dewylze de slag in snelte veer te boven gaat, te leur. Als Phyrus Priaam 't hooft af hieu, zo triumpheerde of zegenpraalde d'overwinnaar met het lichaam, maar aan de ziel had hy geen vatten, want zy bleef, schoon 't lichaam noch zo jammerlyk gehandelt wierd, onverwonnen. Als den ellendige Deiphobus zyn lichaam zo erbarmlyk geschonden, Hippolytus van een gescheurt, Hector langs straat gesleept wierde, zo raakten de lichamen wel aan flarden, maar de zielen bleven heel en gaaf. De ziele lyt wel dat haar woonstede vernielt en geschonden wort, maar zy blyft niettemin zelve behouden en ongeschonden. En al worden onze lichamen aan huspot gekapt, de ziel niet te min is een eenige ziel, en blyft een eenige ziel, en maakt getal noch stukken.

Aristoteles, als hy de ziel wat dieper onderzoekt, en inziet, loochent dat de ziel, als 't lichaam zich beweegt of verroert, bewogen wort. Namelyk, hy wil uw doen gelooven, dat, als Atalante loopt, de ziel niet eerst loopt: als Daidalus vliegt, de ziel dan niet vliegt. En alevenwel is de ziel in 't zelfde lichaam, dat beweegt wort. Dat meer is, hy is zelfs het gene waar door het lichaam beweegt wort, en zonder het welke

ke het lichaam krachteloos en onbeweeglyk is. En by aldien Sisyphus, die by d'onderaartsche schimmen woont, deze onbeweeglykheit van de ziel bekent was, zeker hy zoude zyn arbeit en geduurige beweginge, daar het lichaam zonder ophouden mede geplaagt wort, hier door al vry wat troost kunnen geven. Wy spraken, gunstige Toehoorders, wonderlyke, en dingen van d'ander werelt. Wy gaan na het oosten, de ziel niet te min blyft stil staan. Zy vergezelschapt het lichaam wel, maar rust niet te min. Wy klauteren berg op berg neer, wy danzen, roeien en vechten: de ziel ondertusschen, die d'oorzaak van deze beweginge is, blyft bot stil staan, en rust in 't lichaam. Maar, zult gy zeggen, de zeilsteen beweegt het yzer, en blyft ook alevenwel onbeweeglyk stil staan. Wat voor een groot wonder is dit, dewylze verschelen aan plaats en lichamen. Maar dat de ziel in een eenig lichaam beslooten wort, 't lichaam voort dryve, en nochtans haar zelve niet eerst voort dryve, dat mag Aristoteles, den meester van Alexander de Groot, zo hy wil gelooven: 't gaat, recht uitgezeit, myn verstant te boven. Voornementlyk alse zich in delen, die op 't nieuw door 't voetzel aangefokt zyn, stort, of d'oude, die of door hette verteert, of met geweld afgehouden zyn, verlaat.

En zo gy gezint zyt, d'oorspronk, en geboorte plaats van de ziel te onderzoeken en na te speuren. Wy gelooven niet, datze uit zaat voortkomt, noch stamswyze van 't eene lichaam in 't ander overgezet wort; of datze, gelyk ander

der dieren voortgebracht worden, van 's vaders of 's moeders ziel voortgebracht wort. God is alleen die gene, van waar de ziel haar oorsprong heeft, en dezelve kan ook niet als uit een niet, dat is, door een wonderwerk, nademaal de ziel het grootst van alle wonderwerken is, voortgebracht worden.

Als den grooten Schepper hemel, aart en zee gemaakt hadde, zo gebood hy zich zelve te rusten. Doch alleenlyk van 't scheppen der zielen heeft hy nooit opgehouden. Alzyne werken heeft hy op den rustdag gestaakt, alleen het scheppen der zielen wort zo wel op den rustdag, als andere dagen volbragt. Want het is onmogelyk, dat een geest, dan van een andere geest, kan voortgebracht worden: en zodanige voortbrenginge geschiet niet anders, als door schiepinge: en geen magt kan dit werk verrichten, als een oneindelyke en almachtige macht. Titus heeft wel ronde schoutoonelen kunnen bouwen; Agrippa over al waterleidinge leggen; Trojanus een brug over den Donauw slaan; Xerxes den berg Athon doorgraven; Hannibal t'Alpische gebergt met eek murw en weck maken, en alzo openen. Maar al deze gauwe bazen, die zo groote werken te weeg gebrocht hebben, hebben niet een eenig zieltje kunnen maken. De gauwigheit van Aristippus, noch Appelles penceel, noch de kloekheit van Phidie, noch de spitsvindigheit van Archimedes, komen in dit werk te pas. Geen bouwmeesters, al waren ze noch zo kunstig, al waar 't datze zelf Dedalus in kunst en schranderheit te boven gingen, konnen

nen deze opperbouwmeester in zyn arbeit te hulp komen. Ja zelfs der Engelen handen, schoonze noch zo machtig zyn, kunnen niet aan dit werk helpen.

Maar hier over staan ik dikwils stom van verwondering, namelyk, dat onze ziel in 't lichaam, met het lichaam, en dat d'eene zelfstandigheit in d'ander zelfstandigheit is: en datze alevewel geen lichaam is. En dat noch meer is, datze zo klein, dun en fijn van wezen is, dat'er geen deel van 't lichaam buiten dezelve is, nochte dat zy er gens is, daar geen lichaam is, en dat alevewel, in zo groote vereeninge, en daar de ziel door 't lichaam, zo door en weder gedrongen is, en zo dicht aan elkander leggen, dezelve ziel van 't lichaam geen schade noch letzel krygt. Indien de lamigheid een tak van een zenuw verstoppt, de ziel gaat'er niettemin door. Zo beroertheit den weg voor de geesten geflooten hout, de ziel weet altyt opening te vinden. Zo het oog uitdroogt, d'armen en beenen uit teeren, een verrottinge het gebeente knaagt, 't bloet uitgeput wort, de ziel niet te min blyft altyt heel en gaaf. Als de voet hinkepinkt, de tong stamelt, de hantjicht de hant slim en krom maakt, dat zyn altemaal ziekten en gebreken die 't lichaam, en niet de ziel aangaan. De ziel is als een Citharspeelder, wiens konst, 't zy de snaren slap of styf gespannen staan, niet een hair te slimmer, dewyl hy de konst in 't hooft heeft, noch beter is.

Dit doet in my de verwondering noch vergrooten: namelyk, dat een zelve ziel ontelbare werkingen, en ampten verricht. De Poë-

tē verwonderen zich over de driedubbelde Godheit in Apollo, over de driehoofdige Hecate, en over Diane met haar driehoofden. Romanen heeft zich ouwelinx over haar potzema-kers, die met een afgerecht gelaat, en beweging des lichaams, elk een konden na apen, grotelyx verwondert. Griekenlant verwonderde zich ongemeen over die genen, die in allerlei slag van srytgevechten, en spiegelstryden overwinnaars waren, en altyt met de pryzen gingen sryken. Maar dit altemaal, komt by de kracht vande ziel niet eens te pas, die altyt overal eveneens zynde, in een zelvige gedeelte van 't lichaam iet tot zich trekt, vast hout, verandert, uitsmyt, voet, wasdom geeft, gevoelt, begeert, beweegt, redenkavelt en wil. Wy staan ten hoogsten verwondert, als wy een kunstig uurwerk, waar in zommige deelen om hoog, andere om leeg klimmen, zommige langzaam, zommige snel voort gaan, zommige rontom gedreven, zommige schuins beweegt, zommige van andere voortgedreven worden, zommige andere voortdrijven, aanschouwen. Maar dit by de ziel te vergelyken, is altemaal maar kinderspel. Want de ziel bestiert, regeert en helpt te recht, al die ontelbare deeltjens van 't lichaam, die aan gestalte, groote, zwaarte, en oogmerk daar toeze gemaakt zyn, ongemeen veel verschelen.

En wie kan het met zyn verstant begrypen, dat in een en dezelve ziel iets vernuftigs en onvernunftigs: iets dat sterffelyk en onsterffelyks is. Dat'er deelen zyn, die als dienareffen en dienstmaagden, en andere die als Princessen en groote vrou-

vrouwen zyn : dat zommige in zo lagen staat zyn , datze andere ten dienst staan , en op dezelve passien moeten : dat wederom andere in zo groote weerdigheit en aanzien zyn , datze , dewylze over altemaal de heerschappye voeren , niemant , als God alleen , boven haar kennen .

En by aldien gy van zins zyt wat grondiger de krachten van 's menschen ziel te onderzoeken , daar is noch een grooter en langer rift van wonderlyke en vreemde dingen ten besten , om leeg te plukken . Aanschouwt eens , bid ik uw , hoe dat we gevoet worden : De spys , die van verscheide gestalte was , krygt in de maag , door kragt van de ziel , eenderlei gestalte , en word eveneens als tot pap en bry gekookt . In de maag worden ossen , schapen , vogels en visschen altemaal onder een gemengt . De maeg ontfangt zo wel roggen als gersten brood : zo wel schapen als kalfsvleis : zo wel gezoden als gerooste spys , of die in de pan met botter gebraden is . In de maag verdraagt de duif de spreuw , de schelvis de snoek , de baars de pos , 't wilt zwyn de haas , de druif de kool . Die altemaal , zo dra alsze de gedaante van de gyl aangenomen hebben , ['t welk binnen weinig uuren geschied ,] door vlyt en neerstigheid van de zelfde ziel , in verscheiden dingen verandert worden . Daarenboven uit een zelfste bloed komt voort , door hulp van eenderlei warmte , een droog been , vochtig vleis , sterke vlies , flappe long , een oog van menigerlei verruwen , een spier witte zenuw , altemaal delen die aan dikte , dunte , warmte , koude , en werkinge zeer veel verschillen . Wanneer een bouwmeester een huis

bouwt, zo maakt hy een eenig ding uit verscheide stoffen, maar deze eenheid is niet anders, als een t'zamenhopinge, en zamenschikkinge van verscheide delen. Maar de ziel verandert dingen die van verscheide gestalten zyn, in een eenig ding, en dat na deze verandering maar van eenderlei natuure en wezen is. En, gelyk als ofze in de Chymie ervaren was, 't geenze tot een eenig ding gemaakt hadde, dat ontdoetze daar na weder in verscheide dingen. Wy menen dat'er groote wysheid in gelegen is, indien een vlytige lezer uit ontelbare en verscheide schryvers, daer hy van 's morgens vroeg tot 's avonts laat met de neus inzit en kykt, uitpikt, 't gene dat hy voor zich acht dienstig te wezen: of dat een voorzigtig man uit verscheide burgerlyke zaken, iets, 't geen hem nut en vrucht by brengen kan, tot zyn profijt en nuttigheid weet aan te wenden. Zullen wy ons dan niet over de verborgene wysheid der ziele verwonderen? die uit een dik en drabbig bloed, ider deel het zyne uitdeelt, en dat door zulk een slag van uitdeilinge, die een meetkonftige uitdeilinge genoemt word. In 't wasdom van 's menschen lichaam is niemand mans genoeg om dit uit te leggen: namelyk, hoe het lichaam in wasdom en groote kan toemen, en de ziel even klein blyft, evencens als ofze geen voetzel van noden heeft: en datze nochtans kleinder in een kint, als in een volwassen mensch, grooter in een man, die in 't best van zyn leven is, als in een bultige en krom gaande bestevaar is. En, dat noch veel meer te verwonderen is, dat dan, als 't lichaam in 't groejen is, 't verstant op zyn

zyn zwakste is, en als het zelve weder begint af te nemen, 't verstant in kennisse en deugde weder begint toe te nemen. Maar in onze voortelling, schoon het alles 's menschen verstant te boven gaat, is dit voor alle andere verwonderens waardig, dat uit een luttel en gestalteloos zaat, het lichaam, dat zo een edele gast als de ziel is, een herberg verschaffen kan, met zo grote kunst wort toegestelt. Gy zoud sweren, dat een Xeuxis of Polycleet, in 's moeders buik al zyne krachten en verstant aan't maken van den mensch en't gestalte te geven, te kosten hing. Want elk deel leit zo ordentelijk vervolgens op zyn plaats, al de delen hebben zodanigen gelykmatigheid, zo wel in gestalte als in groote, tot elkanderen, dat hier geen sterffelyke maar onsterffelyke handen, geen slechte, maar een volkome wysheid schynen doende geweest te zyn. Ons sware lichaam word met meer dan twee hondert beenderen, die in plaats van balken zyn, ondersteunt. Deze beenderen zyn met even zo veel krakebeenderen aen d'enden, tot lichter beweginge, bezet en voorzien. Deze zelfde beenen worden met banden, die in plaats van spykers zyn, op datze niet uit haar plaats verschieten kunnen, wel styf vast gemaakt; en deze beenen, worden door hulp van zenuwen en pezen, gelyk als door koortjes en snaren uit haar plaats verwrikt en beweegt. Boven al deze delen zynder noch ontelbare aderen en slagaderen, die, gelyk als pypen en buizen daar het water doorloopt, ieder gedeelte van 't lichaam bevochtigen. De spieren, die byna vier hondert in 't getal zyn, en het

vleefch van verfcheide zoorte, vullen als donzen en vlokken, de lege plaatzen tuffchen de vezelen. Ten laaftten word alles met de huid, gelyk met een algemeen kled en bedekzel, tegens alle uitterlyke ongemakken, overtrokken. En middelwyl de natuur dit alles alzo verricht, zo weten de moeders, die arme floven, zelve niet, watter binnen in de baarmoeder al omgaat. En hoewelze anders heers en bedilachtig genog van aart zyn, zo konnenze hier nochtans niet gebieden, noch iet veranderen of verbeteren. d'Arabifche Philofophen, zich hier grootelyx over verwonderende, hebben niet d'onvernuftige en domme kracht van 't zaat, die de Peripateten, Aristoteles naarvolgers, des ziels ftedehouderesse noemen, maar een zekere God, of 's werlds ziele, of verftant voor den autheur van dit wonderbaarlyk en welbearbeit werk, uitgeroepen. Terwyl ik al deze dingen by myn zelve overdenk, zo leit de pracht en praal van Romen by my achter de bank, al d'oude gebouwen, daar van men overal de mond vol van heeft, beginnen my geheel en al af te vallen, en flecht uit te zien, aan de welken geen een kunstenaar, maar verfcheide gewerkt, en elk zyn byzonder werk verrigt hebben: de boumeeftter is hier doende geweest met ordoneren, de fteenhouwer met fteen te houwen, de timmerman met fchaven en boren, de glazemaker met glafen in te fetten, de fmit met ankers te fmeden, de metfelaar met mueren op te halen: daar in regendeel om ons lichaam op te cieren, een eenige ziel of bootzerende kracht, de dienaarffe vande ziel, over genoeg is: deze ziel alleenig

bereit de stoffe, en voltoit het gehele werk: zy allenig maakt het werk ront en vierkant: zy allenig lymt en hecht de delen aan malkanderen: zy is allenig die gene, diese bekleet, bedekt en overtrekt.

Maar nu moeten we de zinnen, zo wel die de natuur voor de hand en in 't openbaar gestelt heeft, als diese dieper in 't brein verborgen heeft, dat is, d'uitwendige en inwendige zinnen, gaan bezien en onderzoeken. 't Minste gaat hier alle wonderwerken verre te boven. Maar nergens worde ik verder buiten my zelve verrukt, als wanneer ik de natuure van 't gezicht en 't oog van stuk tot stuk naaukeurig doorsnuffel. Lange tyd is'er by de geleerden over getwist, te weten, of 't zien door de stralen, die uit het oog schieten, dan of het door de gezichts beelden, die van 't voorwerp in 't oog vallen, geschied en volbrogt word. Plato hield 't eerste, Aristoteles het tweede staande. Wat my aangaat, ik zeg'er ja noch neen toe, zo wel tot het eerste gevoelen, als tot het laatste. Maar dit zeg ik voor vast, en meen het ook van harten, dat God zo wel in 't eene als in 't andere, klare bewystekenen van zyne oneindelyke kracht gegeven heeft. Alzo dat allenig in d'oogen Gods tegenwoordigheid met oogen kan gezien worden. Staat het u aan, dat de zieninge geschied door het uitschieten der stralen? Wat een groot werk is het, dat zo groot een kracht van licht, [t welk in een oogenblik tyds, van 't aartryk tot aan de vaste starren, eenige hondert duisent mylen veer, kan verspreit worden, en weder in d'oogen komen,] in zo kleene ronde bolletjens, als d'oogen zyn, omgevoert word.

Nademaal dat groote lichaam, de helle Zon, die hondert en sesenseftig maal grooter als 't aartryk is, en een bron en oorspronk des ligts is, zyn stralen op het aartryk smyt, maar alevenwel dezelve niet weder te rug tot zich kan halen. Behaagt u, dat de beelden van 't voorwerp, te weten, van de zaak die gezien wort, in d'oogen ontfangen worden? dit is immers zo wonderlyk, dat dingen, die kleinder zyn dan dingen, ja alleenlyk maar onbegrypelyke schaduwen en beelden der dingen, en die byna niet met allen zyn, door so een onmeetbare streck van plaats heel en gaaf gevoert worden. Ten tweden, dat in dezelve beeldē een kragt van zich zelve voort te planten is, welke kragt door al de tusschen gelegen hemelen en tusschen gelegen hoofstoffen door gaat, en doorspoelt. Ook is dit mede een yzelyke verborgentheid in de natuur, dat deze beelden na de uitstrekkinge van de lucht uitgebreit worden, en dat niettemin in ider stip des lichts de gehele zaak aan onze ziel vertoont word. Alzo dat wy hele bergentorens, en kasteelen in een ondeilbaar stipje van de lucht, aanschouwen. Het wonder word noch grooter, indienge in acht neemt, dat beelden van ontelbare dingen, en die in gelykenisse ongemeen veel verschelen, in een en de zelve gedeelte van de lucht zyn. En dat alevenwel die beelden niet onder een vermengt, nochte verwacht worden, noch de kragt van te vertonen verswakt word, noch de gedaanten zich onderlinx vernielen, nochte door de wind of onweder van de regte streck, waar langs zy na 't oog gaan, het minste afgeschoven worden. Onder d'inwendige

zinnen komt ons voor eerst de geheugenisse voor, wiens aart, en hoedanig de geheugenisse in zyn werk toegaat, zo onoplosselyk is, datze met recht onder die dingen gerckent moet worden, die God voor ons tot verwonderinge gelaten, en achter welker grondige kennisse hy niet gewilt heeft, datwe oit zoude komen. Dit is deze macht, die in een klein gedeelte der hersenen zit, en ontelbare beelden der dingen ontfangt, en nochtans de zelve niet onder malkanderen vermengt, nochte verwacht. En alhoewelze in een vochtig en slenterig gedeelte van 't hoofd woont, zo is nochtans d'orde en zamenvoeginge der beelden in 't brein zodanig, en zo ordentelyk geschikt, datze op 't bevel van de wille, of altemaal zo menig als'er zyn, of meerendeels, of elk in 't byzonder terstont verschynen, en te voorschyn komen. Zo iemand de werken van Virgilius of Homeer, die uit eenige duizent woorden bestaan, van buiten geleert heeft, de geheugenisse zal dezelve vervolgens en op die orde, gelykze in Virgilius of Homeer staan, van woord tot woord, zonder die boeken eens in te zien, weten op te zeggen: Een redenaar, wanneer hy een oratie doet, kan uit zo grooten hoop van beelden, zo langen oratie maken en opzeggen, dat de toehoorders eer ongeduldig en moede van toe te horen zullen worden, als dat de redenaar daar zal blyven in steken. Die de kunst van t'onthouden, of memorikunst weten, kunnen eenige duisent Griekse, Latynse, bastert en vercierde woorden, in hunne geheugenisse in prenten, en in die zelve orde, in de welke zy die gelezen heb-

hebben, van buiten opzeggen, en zoge het be-
geert, ook wel van achteren. Dat meer is, zy we-
ten het getal van ider woord, en welk woord dat
onder, of boven, of in 't midden staat, zonder te
falen, of te missen veerdig te zeggen. En schoon
deze beelden in een zelve brein wonen, nochtans
is 'et met dese beelden zo gelegen, dat sommigen
van zelfs en ongeroepen voor den dag komen,
eveneens als ofze op de lippen lagen en swom-
men: zommigen eerst na een lange overpeizinge,
als ofze niet als met bidden en tegens haar dank
te voorschyn willen komen: zommigen, schoon
datmenze roept en gebied om te voorschyn te
komen, blyven niet te min achter, gelyk als ofze
dieper verborgen lagen. Invoegen dat deze leste
niet, als door een aandagtige herdenkinge opge-
wekt, en te voorschyn kunnen gebragt worden.

De geheugenisse heeft tot haar staatjuffer
d'inbeeldinge, waar in dit ten hoogsten te ver-
wonderen is, dat die kracht, die in de baarmoe-
der met de vrucht op te stellen en gestalte te ge-
ven bezich is, de beweginge en beroeringe van
de geheugenisse, schoon d'eene om hoog in
't hooft, en d'ander in de buik is, vernemen en
voelen kan: ja zy kanze zo voelen, dat een ster-
ke inbeeldinge de ledematen schielyk schief en
slum maakt, 't getal, plaats en gestalte der delen
verandert, het tengere lichaam stramen en ma-
len indrukt, en het begonne gebouw verminkt
en verlemt. Hier mein ik staan de geleertste voor-
stom, en weten niet hoe dat het bykomt, dat
alleen de gedaante, of beelt van een kleur, of
mismaakte gedeelte in d'inbeeldinge ingedrukt
zyn-

zynde, de vrucht een oprechte en bestandige
kleur of mismaaktheit indrukt en aanzet; en een
werk voortbrengt, dat haar oorzaak, zo het
schynt, verre te boven gaat. Hoe wonderbaar-
lyk, Toehoorders, gechiet ook het droomen.
De zinnen staan stil, 't verstant werkt niet; noch-
tans is d'inbeeldinge bezig, en vermaakt of ver-
schrikt haar zelve met vreemde en yzelyke ge-
zichten. Den Advocaat slaapt, en pleit by zich
zelven. Den Veltoversten slaapt, en vecht in
't leger. Den Schipper slaapt, en myt de holgaan-
de golven, platen en banken in zee. Den Koop-
man slaapt, en telt zyn gelt. En alhoewel al de-
ze dingen by inbeeldinge geschieden, zo heeft-
men nochtans op haar zo vast betrouwen, dat
den dreamer aan de leugens vermaak scheppen-
de, loochent dat hy droomt, als hy op het aller-
meeste droomt. Deze inbeeldinge maakt ons
schatryk, schoon wy niet een stoel om te zitten
hebben. Zy maakt ons Koningen, als wy over
niemant gebieden. Wy slapen in een koninklyke
slaapkamer by koninginnen, als wy by de var-
kens rusten. Wy gaan in purper en zyde gekleet,
schoon dat het eene slet het ander slaat. Zulx
dat ik my niet zeer verwondere, dat Lucillus by
Lucianus zeer toornig is geworden, toen hy uit
zyn goude en ryke droom (want hy droomde
dat het al goud was dat hy zag) door het kraaien
vande haan gesteuert en wakker gemaakt wierde.
Maar wanneerze beuzelen wil, en zich belache-
lyk in zwaarhoofdige luiden aanstellen, wat
maaktze die ellendige menschen niet al wys.
Deez die meint dat hy van glas is, vreesst en
schuugt

schuwt die genen, die by hem staan. Een ander zweert hoog en laag, dat hy kik-vorschen in zyn buik hoort quakken. Een ander gelooft dat hy een gerste greintje is, en vreeft dat de hennen hem zullen op eten. Ja daar zyn'er die denken datze voelen, dat hen hele bergen op 't lyf leggen, en terwylze onder zo groot een last na hun adem gapen, blyvenze doot stil leggen, en verroeren vinger nog teen. Trallianus een ervaren arts, verhaalt van een vrou, die zeide, datze de gantschen aartbodem op haar vinger droeg, en het hert niet hadde de zelven te buigen, dewylze bevreeft was dat de gehele werelt dan te pletteren mochte vallen. Ook is uw genoegzaam bekend, dat'er geen ding de doot zo gelykt als de slaap. Maar de zielen der slapers geven allermeeft haar goddelykheit te kennen; want om datze ongebonden en vry zyn, zo zienze veel dingen van te vooren. Waar uit men verstaan kan, hoedanig de zielen hier namaals wezen zullen, alste geheel en al van de banden des lighaams zullen ontslagen zyn.

Behalven de zinnen heeft de Goddelyke voorzienigheit ons ook een kracht van te begeeren mede gedeelt. Indienge deze kracht met de reden vergelykt, zo zultge klaarlyk bevinden, dat een en dezelve ziele met haar zelven oorlog voert: dat een en dezelve ziel haar zelven gebiedt, en gehoorzaamt: een zelve ding schuwt, en achtervolgt: veracht, en voor goet kent. Het worstelen geschiet tusschen twe perzonen; het vechten tusschen vele perzonen. Onze ziele, schoonzee maar een eenige ziel is, vecht
al-

alevenwel met haar zelve. Zy ziet wel wat beter is, en kent het ook voor beter: maar zy volgt alevenwel 't geen slimmer is. De begeerte en 't verstant raden niet een en 't zelve; de ziele is een ende zelve die iets aanraat, en iets aangera- den wort. Die afraat en afgeraden wort. In den oorlog is het nooit gehoord, dat een en dezelve Veltoverste wint, en overwonnen wort, zegen- praalt, en over hem gezegenpraalt wort. De ziele wint, en wort overwonnen; de ziele ze- genpraalt en voert de toomlooze en wederspan- nige trop der begeerten, dat is; haar zelve ze- genpralyk om. Op het raathuis verschelen d'aan- klager, en beklagde: de rechter en rechtbank: de goede mannen, getuigen en schoutsdienaars. Maar onze ziel is 't alles. Zy beschuldigt haar zelve, en wort van haar zelve beschuldigt: zy spreekt haar zelve vry, of verwyft haar zel- ven. Zy is de scheitsster tusschen de onstuimige hartstochten en reden, en zy beroept haar tot geen andere rechtstoel, dan tot haar zelve. De ziele heeft geen andere getuige van doen, dan haar zelve. Zy heeft geen andere schoutsdie- naar of bollepees van doen als haar zelve. In de hooge schoolen twistredenen de partyen, en de Voorlezer of Præsident bestiert en beslecht de twistreden. Maar onze ziel disputeert met haar zelve, en hoort nu de reden, dan weder de tegenstrevende zinnen disputeren, en is na haar goetdunken op beide zyden.

De begeerte wort van die kracht der ziele vergezelschap, waar door wy van plaats bewoo- gen worden, loopen, springen, armen en bee- nen

nen verroeren, en van malkanderen slaan. Maar laat my iemand van de geleerden dit uitleggen, en verklaren; hoe het komt dat door het gebiet der wille, die om hoog in 't hooft is, en met het lichaam niet te doen heeft, d' uiterste en onderste delen van 't lichaam bewogen worden; ofte op wat wyze, en door wat boden, de geboden des verstants in een oogeblik tot de uiterste delen kunnen overgebracht worden. Nademaal nochte de ledematen nochte de geesten, die de over en weder brengende boden zyn, de geboden niet verstaan, nochte den lastgever kennen. Wil ik dat myne voeten loopen? zy loopen: datze rusten? zy rusten: dat de tong spreekt? zy spreekt: datze zwygt? terstont zwygtze. Maar hoe dat myne voeten de geboden van de wille te weten krygt, en verstaat, dat weten wy altemaal al even veel. Ja ook gaat dit alle menschelyke wysheit te boven; hoe de vingeren, die de luyt slaan, immers zo snel kunnen bewegen, als de gedachten, die 't alles in snelte te boven gaan, denken kunnen, zulx dat de vingeren zich zo dra bewegen, als de gedachten kunnen denken.

Dus verre heb ik verhaalt d'ampten en werkinge der zielen, die ons met de planten en alle andere dieren gemeen zyn. Nu laat ons het aldergoddelykste gedeelte der ziele, en waar door wy menschen zyn, gaan onderzoeken. Voor eerst is dit uitnemen en voortreffelyk in den mensch, dat de onsterffelyke ziel in een sterffelyk huisje haar onthout: dat de ziel, die stofloos is, in een stoffe is: dat de ziel, die on-

ver-

verderffelyk is, in een verderffelyk en vergan-
kelyk lighaam woont. Zy spreekt van de doot,
en weet zelve van geen sterven. Zy spreekt van
de ziekte, en wört zelve noit ziek. Zy slaat,
quest, wont, doot, en vreesst nochtans voor
geen wreker. Hoe dat het lighaam nader aan den
doot is, hoe de ziel levendiger is. Hoe het lig-
haam meerder uit teert, en quynen gaat, hoe zy
moediger en lustiger is. Zy lyd dat de huid des
lighaams gestoten en beschadigt word, dat de
werktuigen en deelen ontleet en gekneust wor-
den, en denkt alevenwel niet op het weg gaan,
voor al eer dat het lighaam geheel en al vernielt
is. Socrates dronk het zap van dulle kervel in, het
welke door zyn ziele in artzenye der onsterffe-
lykheid verandert wierde. Anaxarchus, k verzin-
ne, niet Anaxarchus, maar de blaasbalk van A-
anaxarchus, is in een vyzel tot pap gestampt. Ca-
toos ziel is midden onder de verwoestinge en
vernielinge van den staat onbezweken blyven
staan, en, schoon 't lant overal met zoldaten be-
zet, de zee met schepen besloten wierd gehou-
den, zo vontze alevenwel noch een weg, daarze
doorraakte. Als Vespasiaan op zyn doot bedde
lag, zo rechte zyn ziele haar overent, en wilde
dat de Kaizer al staande zoude sterven. Als het
lighaam van Thrasea Petus krachteloos wierd,
zo onderzocht noch de ziele haar nature, en hoe
de scheidinge der geesten van 't lighaam in zyn
werk toegaat. Als Zeneka, toen zyn bloed uyt
d'aderen liep, van slaaute beswæek, zo sprak de
ziele noch van 't gemene beste, rechtvaardig-
heid, lydzaamheid tot verwonderens toe, en
trooste

troofte zich zelve en andere met exempelen van ftantvastigheid. Als Popilius Cicero moordadig aanviel, zo nam de ziele, die allerwelsprekenfte ziele, affcheit van het lichaam, en voor haar zelve geen zorg hebbende, liet zich 't hooft van 't lichaam weg houwen. Als de lichamen der Godvruchtigen aan 't verdrogen en verrotten zyn, dan meint de ziele, datze tot boven de hemelen verrukt word, en onder de zaligen leeft. 't Water vernielt het vier, en het vier het water. Al wat leven ontfangen heeft sterft niet op eenderley wyze. De ziele alleen heeft op der aardene vyant. Zy ftemt met het lichaam, maar weet alevenwel het lichaam voor haar behoudeniffe niet dat te wille. Zy vreeft voor geen geest, om datze zelve een geest is. En by aldien onder de zielen een vyantlyk gevecht ontftaat, die word niet tot vernieling en fchade van de ziele, maar van 't lichaam aangeleit; ofte als de zielen der geleerden difputeren en oneenig zyn, zo ontftaat uit dat krakelen en harrewarren een klaarder waarheit. Zy weet van geenderlei bederf, nochte dat de ligamen eigen is, dewylze geen lighaam is; nogte dat de byvallen eigen is, om datze een zelfftandigheid is; nogte dat die dingen aangaat, die aan haar ftoffe hangen, om datze in de ftoffe arbeid, en nochtans zonder ftoffe is; nochte dat die dingen eigen is, die van een geduurige voortelder voortkomen, om datze alleenlyk haar wezen van God haar Schepper heeft. De wereld heeft zig zo veel eeuwen herrewaart over de zelve wonderen des werlds verwondert; maar die zyn nu altemaal tot de grond toe geflegt of worden

den noch dagelyks gellecht; dewyl sterffelyke handen noit iet onsterffelyks gemaakt hebben. De ziele, schoonze begonnen heeft te zyn, houd aleven wel niet op te zyn. De wereld zelve dreigt de wereld den ondergank. Den hemel zal verouderen, d'elementen zullen smelten, en alles mischien wederom tot voorgaande verwerde klomp en eerste duisternisse keeren. Maar de ziele is onsterffelyk, om datze aan 't eeuwige denkt, eeuwige dingen begeert, en tusschen sterffelykheid en onsterffelykheid onderscheit weet te maken: om datze, 't geen noch gebeuren zal, verre van te voren ziet, en van eeuw tot eeuwigheid leeft. Indien een strik iemand de keel toc nypt, een balk het hoofd te pletteren valt, word iemand met een mes of degen de strot afgetoken, de ziele alevenwel ontslipt de handen der rovers en moordenaars, en komt'er heel en ongeschent af. Met Empedocles valtze in den brandende berg Ætna, en word alevenwel niet verbrand. Zy werpt haar zelve in grondeloze wateren zonder te verzuipen: en schoon datze van den gehele Oceaan overstolpt wierde, zy komt'er evenwel behouden van zonder te verstikken. De ziele der Martelaren sprekt midden in 't vier, en roept God tot getuige over hunne onschult aan. En schoon de tonge afgesneden is, 't gemoet zingt alevenwel noch geestelyke lofzangen. Als de ziele al diep onder d'aarde begraven leit, en tegens haar vyanden nu niet langer met scheldwoorden kan uitvaren, zo bid zy noch voor hare vyanden. Zeno zeide ouwelinx, dat hy liever wilde zien een Indiaan op een houtstapel klimmen om al-

daar verbrand te worden, als alle de Philosophen van d'onsterffelykheid der zielen horen spreken. Wat gy lieden hier van gevoelt, dat is my onbekent; voor myn deel, op dat ik het gevoelen van d'onsterffelykheid der zielen zo veel te vaster mag indrinken, wil ik liever Paulus zien onthoofden, Petrus met de beenen om hoog hangen, Bartholomæus zien villen, en Lauwerentius om verbrand te worden, op de rooster leggen, met de hoop van onsterffelykheid, als te lezen 't geen Plato in zyn Phædon of boek van de ziel, Cicero in zyn Tusculaanfche vragen, Thomas Scotus en de gantsche drom der Schoollasten of schoolleeraars van de onsterffelykheid der ziele gefchreven hebben. En zo bywylen het gemoet verleit word, en aan de onsterffelykheid der ziele begint te twyffelen, zo word zy nochtans, als de laafte uure gekomen is, van hare fleepzucht wakker, en begeeft zich tot die gedachten, die klaarschynlyk bewyzen en 't gemoet overtuigen, dat de ziele onsterffelyk is: 't zy datze voor God bevreeft is, dienze vertoornt heeft: ofze haar bekerende, hoopt dat God haar genadig zal zyn. Alzo voelen die gene dan al van te voren een ander leven, die zodanig leven roekeloos geloehent hebben. Maar dit is mede een groot wonder in de nature, dat in een en het zelve gedeelte der ziele de voedende kracht verflaauwt, 't gevoel en de bewegende kracht krachteloos en flap word, en dat alevanwel de redelyke ofte vernuftelyke kracht heel en gaaf blyft, die nochtans, na 't gevoelen van Aristoteles in ieder gedeelte der ziele is, ja ook in dat gedeelte, daar het

oog qualyk ziet, en de longe moejelyk den adem haalt. Zo gy lust hebt om de binnenste vertrekken van 't verstant, en rede te doorsnuffelen, gy zult u blind aan al die wonderbaarlyke zaken zien; Wilt gy het heiligdom van de wille inzien, daar in is ent, noch ents gelyk te vinden. Wilt gy d'onderlinge bant, en gehoorzaamheden, die zy malkanderen bewyzen, onderzoeken, wy zullen moeten bekennen, dat we daar dommer in zyn, als jonge kinderen, die eerst ter wereld komen. Wy zullen daar stom voorstaan, en ja nochteneen daar toe zeggen kunnen. In de planten en bomen vinden wy iets verborgen, waar doorze wassen, bloeien en vrucht dragen; maar in 't minste niet, waar door zy weten kunnen, datze groeien, bloeien en vrucht voortbrengen. In de beesten, behalven dit altemaal, vernemen we nog een begin en oorspronk van gevoel en beweginge, en noch iet anders, waar doorze weten datze gevoelen, en bewogen worden. Maar wy vinden niet altoos daar in, dat zodanig is, dat boven de zinnen, enkele zaken, en gelegentheid van de stoffe klimt. Maar in den mensch blinkt boven al uit de reden, Gods eerwaardige dochter; die niet alleen weet, datze weet, en alzo denken kan, datze gedocht heeft, en d'oorzaken der oorzaken schier kan zonder ophouden op speuren; maar zy kan ook de zaken van zaken aftrekken, name-lyk den mensch van Peter, en het paart van Buccephalus, zonder datze de zaken van malkanderen verdeilt, of vermenigtvuldigt. De zelve reden dringt door 't gene, datze ziet, tot in dingen dieze niet ziet; door dingen die'er niet zyn, be-
M 3 grypt-

grytze dingen die'er zyn, door dingen die dik-
grof en drabbig zyn, verstaat dingen die geeste-
lyk zyn, door zamengestelde en dubbelde din-
gen, speuttze dingen op die enkelt zyn: en door
't begrypen van eindelyke dingen, drinktze tot
in de oneindelykheid door, maar wort'er zoda-
nig in verwart, datze uit noch in weet, en'er tot
de keel in steken blyft.

Alle lichamen hebben hunne zekere mate, dat
is, lengte, dikte, en breete, en nemen niets in
als dat met haar in groote overeen komt: en als
se werken, zo heeft hare magt een gezette eint
daarze niet kunnen overspringen. Maar onze
ziele is iet grooters als het lichaam, en is aleven-
wel buiten het lichaam niet. En schoon datze
met de palen van het wezen in 't lichaam om-
ringt is, zo gaatze niettemin met haar kracht
duisent en duisent mylen verre. Zy begrypt al-
les, behalven Godt en haar zelve. Zy bevat he-
mel en aarde, en heeft noch ruimte over om
meer te bergen. De grootste zaken staan in't ver-
stant neffens de kleinste. En hoewel het verstant
alrede veel zaken bezit, zo neemtze alevenwel
noch al meerder tot haar. Hoe datze meer heeft,
hoe datze noch meerder begeert. Hoe het
meerder opgevult wort, hoe het zich zelve
meerder uittrekt. Hoe het meerder weet, hoe
het meerder leert datze dom en niet veel weet.
Het verschaft aan zo vele kunsten, en zo vele lee-
ringen plaats, en noch schiet'er al plaats over. El-
ke stoffe ontfangt maar een eenige vorme, maar
ons verstant ontelbare. Dit zelve verstant, ter-
wyl het in 't lichaam is, is het ook noch op een
an-

Oratie van de wonderheden des menschen Ziel. 183
ander plaats. En schoon de plaatzen vyf en twintig of dertig mylen van malkanderen leggen, het is niet te min in een oogenblik op verscheide plaatzen. Nauwelyx zult-ge haar na Oostindie heten gaan, of de reis is al afgeleit: qualyk zult-ge het wederom te huis ontbieden, of het is al t' huis. Het klimt op de bergen en wandelt in de valeien. Het klimt van de bergen, en staat op de bergen. Het keert zich om en wederom, en zwiert overal heen, gins en weder, zonder dat het lichaam vinger of teen verrept. En zo snel is het in 't werken, dattet in 't middelpunt gestelt zynde, langs de ronte der hemelen en yzelyke ruimte omgevoert wort. Het is zo scherp van gezicht, datze, als d'oogen toe zyn, zich beter bezien kan, als datze open zyn. Het verstant is zo gaau van gehoor, datze zich veel beter hooren spreken kan, als d'ooren dicht toe gestopt zyn, als datze wyt open staan. Het is zo gaau en verfrist van verstant, dat'et, waar heen de werelt rolt, van waar datze gekomen is, en eindelijk wat uitgank dat dit kostelyk gebouw nemen zal, waarschyndelyk van te vooren ziet. Alle andere lichamen, zo meenig als'er in de natuur zyn, verblyden zich altemaal met een besonder goet. Maar de ziele schiept vermaak in alle goederen. En schoon datze met geen ding ter werelt gevoet wort, zo leeftze niet te min by het betrachten van alle dingen. Deze gantsche werelt heeftze tot haar voetzel: en nochtans kanze zich niet met de kennisse van deze eenige werelt verzadigen: zy zoekt oneindelyke weerelden in de maan, zon, en overige starren, of vint'er,

ofte, 't geen waarschylyker is, droomt dats'er meer gevonden heelt. De menschen hebben zich by oude tyden over Sabor Koning van Persien verwondert, die een zo grooten hemelbol gemaakt hadde, dat hy, in 't middelpunt zittende, rontom de geschilderde starren aanschouwen konde. Maar hoe veel te heerlyker is dit wel; dat onze zielen in 't middelpunt van den gehelen al zittende van alle kanten met de ogen des verstants de dwaalstarren en 't verwelzel des firmaments, dat zich zo verre uitstrekt, aanschouwen. Noch hooger; tusschen tegenstrydende dingen gaat een harde en heevige stryt om. Onder zommige dieren en planten zietmen een eeuwige haat en vyantschap. Maar deze altemaal vervoegen zich in de ziele by malkanderen, en komen daar in zoetigheid by een. Het verstant, zeit Aristoteles, wort het gene dat verstaan wort. Derhalve verkeert in 't verstant de koude met de warmte, 't krom met het recht, het even getal met het oneven getal, zonder malkanderen eenige vyantschap te toonen. In 't verstant vergezelschapt de wolf het schaap, de geit de leeuwin, de hont de haas. Het verstant kan op Marius en Syllc denken, zonder darze de haat, die onder deze twe was, daar behoeft in te trekken; op Pompejus en Cæsar, zonder op de nayver te denken; op Achilles en Agamemnon, en kan de scheltwoorden voorby gaan. En die dingen, die buiten het verstant malkanderen in de gront helpen, zyn in 't verstant zo eendragtig als susters en broeders. Dit bevinden wy in de uitterlyke zinnen, dat de zelve door al te

stark

stark licht, geluit, of warmte beschadigt worden: als ook dat het gezicht de dingen, die al te na by 't oog leggen, niet zien kan: nochte van die genen, die te verre afleggen, recht oordeelen kan. Voor het verstant is niet zo licht, dat het zelve niet volmaakt: niet zo scharp, of zy beschouwt het te liever: geen dink leit zo na by, of zy ziet het te lichter; en niet is zo verre gelegen, datze niet onderscheidelyk begrypt.

Het is my onmogelyk, dat ik, zonder my ten hoogsten te verwonderen, dit eene kan verhalen: namelyk, dat 's menschen ziel zo diep in 't betrachten van hoogwigtige zaken verzeilt kan wezen; datze de werkinge van al d' uitterlyke zinnen, en 't leven varen laat. Zo dat den betrachter leit als of hy doot is. En terwyl de ziele aldus buiten zich zelve verrukt wort, zo staat het lichaam zo styf als een paal, eveneens als of 't met de slaapzucht bevangen waar. Dit zeggende dat Plato, Socrates, en Trismegistus wedervaren is. Van Socrates verhaalt Alcibiades in 't gastaal, dat hy by wylen heele dagen en nachten, zonder een voet te verzetten, of uit zyn plaats te gaan in gedachten gestaan heeft, niet eens om eeten, drinken, slapen; nochte om zyn huisvrouw Xantippe denkende. Augustinus gedenkt van een zeker Priester Restitutus gehalten, die, zo dikwils als hy wilde, zich buiten zich zelve zo konde verruken, en van d' uitterlyke zinnen ontlasten; dat hy niet alleen het knypen niet en voelde, maar ook zom wylen met vier, dat aan zyn lichaam geleit wierde, verbrant wierde, sonder de minste pyne of smerte daar van te voelen.

Maar wie is zo geleert, die dit met zyn verstant begrypen kan: dat in een en dezelve ziel, zo Aristoteles leert, twederlei verstant is. Een lydend, dat de beelden ontfangt en verstaat, en een werkend, dat te weeg brengt dat het lydend verstaat; dat het lydend is, eveneens als een kleur, die van 't licht moet beschenen worden: het werkend als een licht dat de dingen beschynt: dat het lydend vergankelyk is, en van 't lichaam niet kan gescheiden worden: het werkend onvergankelyk is, en gescheiden kan worden: dat het lydend met het zaat overgebracht wort; het werkend van buiten komt. 'k Ben zo steke blind voor deze blixemstralen, die de peripateten hier van zich smyten, als een nachtuil, of mol in de helle zonneschyn.

d'Andere kracht van 's menschen ziel is de wille, in de wille zyn verwonderens waardig: de maniere van doen, als ook haar vryheit, en gebiet. De maniere van werken is zodanig, datze geen lichaam, alffé het geen dat eerlyk is, begeert, tot haar werktuig gebruikt: datze van begeeren niet verzadigt wort, ten zy datze God geniet: en datze niet alleenig 't geen tegenwoordig is, gelyk de zinnen doen, maar ook die dingen, die men hier op 't aartryk alleenlyk maar in hoop bezit, begeert. Al d'andere oorzaken, die'er in de natuur te vinden zyn, heeft God zodanig geschapen: datze, 't geen zy doen, nootzaaklyk zo doen moeten, en niet anders kunnen doen. De wille alleen, hoewel onder Gods bestiering, verricht haar werk na haar eigen goetdunken. De wille wort van 's hemels ge-

gesichten niet verschrikt, noch verbaast. Zy ontzet nochte ontstelt zich niet, wanneer water, vier, lucht, en aart zo sel tegens malkanderen aangaan, en onweêr maken, dat hemel en aart schynt te vergaan. De wille is met geen geweld, noch susredens tegens haar dank van haar voor-nemen af te krygen. Midden onder de roeden, en gloeiende tangen, en d'allerfelste pynen, gaat zy haar gank te willen datze wil, en niet te willen datze niet wil. Van God alleen, want die kent zy voor haar eenige Schepper, laatzte zich regeren en bestieren. In de wil is ook iets, dat de gaaufte Filosofen ongemeen quelt, en veel spuls maakt: te weten, op wat wyze de wil 't verstant, gelyk een knecht zyn heer, volgt, en hoe datze 't eerlyk van 't oneerlyk kan uitkiefen, en nochtans wat eerlyk en oneerlyk is, zelve niet weet noch verstaat. Want het weten gaat het verstant en niet de wil aan. Immers zo zeer breken de geleerden hun hoofd hier over: hoe de wil, die gelyk een waag-schaal is, die op beide zyden over kan slaan, haar zelve een waag-schaal, en gewicht verstrekt: zelve wil, en te weeg brengt datze het laaste wil: zich zelve bepaalt, en bepaalt wort. Want het verstant kan de wille wel iets aan of afraden, maar niet dwingen, noch met geweld om iets te willen daar toe brengen. Laat ons nu aanschouwen hoe krachtig het gebiet der wille is. Dit gebiet komt alleenig de reden en wille toe: 't zy datze de heerschappye in ons, of buiten ons, of tegens anderen te werk stelt. Zy deilt met het verstant de heerschappye, maar gaat met de beste buit

stry-

kryken. Want als zy reden belast, om de
 plaats, tyt, en sluitreden te verstaan, zoo ge-
 hoorzaamt de reden de wille, eveneens als kneg-
 ten hare heeren; en durft'er niet een woort te-
 genspreken. In tegendeel, als 't verstant de wil
 iets belast, zo gehoorzaamt de wil 't verstant,
 als burgers haar overigheid: die by wylén 't hart
 wel hebben, datze het bot afflaan. En by al-
 dien verscheide begeerten tegens de reden op-
 staan, zo laat de wille, als een koninginne
 haar macht hier ook blyken, en toont datze ook
 wat te zeggen heeft, zy vliet dan het quaat, dat
 wy begeren: of begeert 't goet, daar wy een af-
 keer van hebben. Maar de kragt, waar door wy
 uit de plaats beweegt worden, die gebruiktze
 als een slavín; nochte zy en laat ook niet toe, dat
 de deelen, die tot dienen en werken gebooren
 zyn, 't gebiet afflaan en verwerpen. Het gebiet
 dat zy tegens anderen gebruikt, strekt zich zo
 wyt en verre, als den gehelen al groot is. De
 wille heeft alleenig over den Assyrier, Persiaan,
 Griek, en Romain heerschappye gevoert. Al
 wat wy van de heerschappyen der oude en nieu-
 we volken in de boeken geschreven vinden, dat
 zyn altemaal heerschappyen geweest, die de wil
 te weeg gebrocht heeft. Door de wil bestiert
 de Koning van Spanjen Asie, en Afrika. De wil
 is de bestierster over Vrankryk in de Borboners.
 In de Gustaven is zy de prinsesse over de Got-
 ten, en Zweden. Zy spreekt het recht uit over
 de Denen in de Christianen. Zy brengt Adria
 onder haar geweld in den Veneriaan. Beide de
 weerelden heeft zy onlangs willen deilen met
 den

den Spanjaart in den Hollander. De Kaizers hebben geen andere slag van spreken om haar magt te kennen te geven, als deze magtige woorden: *Zoo willen wy*. En wat is doch de wil voor een ding? 't is een kracht van de ziele. Hoe groot is de ziele wel? zo de ziele in den geheele mensch is; zo is het veelyts een ding van zes of weiniger voeten groot; zoze in 't hooft is, zo kan zy qualyk de groote van een eenige voet uitmaken; indienze in 't hart haar woonplaats heeft, nauwelix de groote van een vinger; indienze in de holligheit van 't hart een halve vinger. Indienmen aan zommige Philosophen wil geloof slaan, zo is de ziel eveneens als een ondeilbaar stipje. Derhalve is het dan zulk een kleine zaak, die de werelt zo in rep en roer stelt, de Koningen t'zamen hift, de koningryken, kastelen, en steden tot de gront toe vernielt en sloopt. Als de krygshereinen tegens malkanderen aanraken en slag leveren, denkt dan dat eenige duisent stipjes, of iets dat niet veel grooter als stipjes is, onder malkanderen vechten. Want aan de lichamen, die de ziel anders geen dienst doen, als het flekenhuisje de flek, keer ik my niet. Als Ajax en Ulyffes, Hannibal en Scipio, Arminius en Flavius onder malkanderen woorden-slyt voordeden, zo beelt uw in, dat toen de allerkleinste zaken van de grootste gesproken hebben. Zulke kleine dingen zyn het die in de kerken godvruchtig preken; op 't raathuis welsprekent pleiten; op de markt listig en loos koophandel dryven; op gastmalen lekker eeten en drinken; op 't bet vierig beminnen, en op 't lant als slaven

graven en spitten. Zulke kleine dingen zyn het, die ter zee op roofvaren; in de hoven Koningen en Vorsten 't honing om de mont smeeren. Zulke kleine dingen twistredenen met Socrates in de scholen, twyffelen met Carneades, zitten stil met Epicurus, houden haar stemmig met de Stoitisten, toonen zich morzich en ongehavent met de Cynische Filosofen. In 't kort, het is ons zieltje die hier op 't aartryk de perzonaaðjes van kamerspeelders speelt. Ons zieltje is het, die Ninus, Cyrus, Alexander, Cæsar, Attila, Totila, altemaal loutere weerelt gekken, op 't tooneel gebracht heeft? Die de geheimenissen der natuur doorsnuffelen, schynen van verwondering over de kracht des zeilsteens buiten zich zelve verrukt, en als opgenomen te worden. Maar in de ziel is alles noch veel wonderlyk'er; den eene zeilsteen wykt (wel te verstaan als eenderhande polen in een rechte lini tegens malkanderen overstaan) d'andere zeilsteen: en in tegendeel den eene zeilsteen nadert (namentlyk als twee verscheide polen tegens malkanderen overleggen) d'andere zeilsteen. Daar nochtans de gantsche natuur, zo groot alsse zyn mag, die die dingen, daarze in gelykenisse mede over een komt, omhelst en bemint; en dingen, die van haar verschelen, schuuwt en myt. 's Menschen ziel, alsse wil, 't geen al vry wat meerder te zegen is, bemint die genen, die haar gelyk zyn, ja ook haar doot vyanden, wanneerze Godvruchtig wezen wil. Dezelve zeilsteen schynt het yzer grooter kracht van yzer na zich te trekken, mede te deelen, als zy zelve bezit: daar het nochtans

tans tegen alle reden stryft, dat iet een ander een oorzaak byzet, die hy zelve niet heeft. Maar de ziel beweegt en wort niet bewoogen: zy quest, en wort zelve niet gequest: zy gedenkt aan d'eeuwigheid, en is deelachtig aan 't begin: zy overdenkt het oneindelyk, daarze nochtans zelfs eindelyk is. Als het yzer de kracht van de zeilsteen gevat heeft, zo keert zich het yzer na de vercheidenheit van de landen, nu na 't noorden, dan na 't zuiden, nu na 't oosten, dan na 't westen. Gy zout zeggen, dat het geen degelyk spel was, en niet recht met de steen toeging, maar datze den menschen brillen zocht te verkopen. Maar wat is onze ziel, is het niet een schoen die zo wel aan de linker als rechter voet past? Isse niet op 't veinsen doorslepen, en afgerecht? kanze zich by wylen niet wel aanstellen, als ofze nergens van wift? nu isse vrolyk, dan treurig van geest; nu eerlyk, dan oneerlyk; nu een Trojaan dan een Italiaan. Nu niet anders noch anders als een Polypus, en Diane Panagæe. Ten laatsten, om al het verwonderen eens te staken, ben ik hier noch over verwondert, dat de ziele, na datze zo veel arbeit in dit onnozele lichaam uitgestaan heeft, en uit de donkere kerker verlost is, in den hemel by God een eeuwig leven leit: datze dan elders leeft, maar in een veel ruimer plaats als het lichaam was: datze dan verstaat, maar grondiger: datze dan van alle dingen kennis en wetenschap draagt, maar met meerder zekerheit als hier op der aarden: datze dan begeert, maar zonder droefheit en veerdiger. Maar wat een diepsinnige en heerlyke zaak is 't, datmen

weet,

weet, dat tot noch toe de ziele van Lælius, Scipio, Camillus, en Regulus (welke grote namen) in't leven zyn: dat misschien de zielen van Antonius en Cicero, van Fulvia en Terentia, van Tiberius en de Germanen t'samen en by malkanderen woonen: dat ergens de ziel van Zeneka Neroos ziel, zonder een quaat opgezicht te geven, ontmoet: dat de ziele van Elvidius de ziele van Dominitiaan bejegent, zonder op het onrecht, dat zyn Vader gethiet is, te gedenken: dat de Ziele van Caligula de ziel van Syllanus, maar zonder scheermes, tegen komt. Dat de ziel van Claudius die van Agrippin, maar zonder duivelsstoelen, en veder ontmoet. Van dezen staat der zielen, na het sterven, en scheiden uit het lighaam, spreekt Cicero aldus. *Wie wijs is, verdraagt de dood geduldig, maar een sot en verstandeloze ongeduldig: dewyl een wijs man wat verder ziet, en zo verre ziet, dat hy zich vast voor laat staan dat hy tot een beter leven gaan zal: maar een sot, om dat hy dom en verstandeloos is, kan zulks niet zien. Want recht uitgezeit, 'k verlang uitermaten zeer om de Paulen en Africanen, die ik by haar leven geeert en bemint hebbe te zien. En ik begeer niet alleenig, die geene te zien en te spreken, die ik gekent hebbe maar ook die geene, van wien ik gehoord, gelezen, en zelve geschreven hebbe, ik scheidt uit dit leven, als uit een herberg en niet als uit een huis. Want de natuur heeft ons maar een herberg gegeven om te pleisteren, en geen vaste plaats om die voor altijd te bewoonen. O heerlijke dag, op de welken ik tot de byeenkomst en vergadering der zielen reizen, en uit dit gewoel, geraas, en drekneest scheiden zal. Want ik zal niet alleenlijk tot de mannen reizen, van de welken ik*

Oratie van de wonderheden des menschen Ziel. 193
ik zo terstont gesproken hebbe: maar ook tot mijn lieve
en beminde Cato, ooit isser onder de Zon vromer man als
Cato geweest, Cato heeft in Godvruchtigheid genen weer-
ga gehad. Dus verre Cicero.

Gy hebt, achtbare Toehoorders, des ziels
wonderheden met vlyt en aandacht aangehoort,
en desselfs majesteit, oorspronk, macht, en on-
sterffelykheit nu verstaan. De Godgeleerden
hebben iets, datze met geen tongen uitspreken
kunnen, te weten, de scheppinge, opstandinge
der dooden, en hondert meer andere wonder-
heden. d'Artzen hebben iets, datze met gene
woorden weten uit te drukken, namentlyk,
d'oorzaken van de derdendaagze en vierden-
daagze koortzen, en hoe het komt, dat de der-
den, en vierdendaagze koortzen op haar gezette
dag, uur, ja oogenblik t'elkens wederom ke-
ren. De wiskunstigen hebben ook iet onuitspre-
kelyks, als de verdeeling van een Linie op on-
eindelyke, en ontelbare deelen, het vierkant
maken van een ommerrek. Ook hebben de
Staatkundigen iet verborgens en onuitspreke-
lyks, te weten, de verborgene gedachten van
Koning en Princen. Wy naturalisten zyn me-
de niet misgedeelt; want de ziel, waar van wy
gesproken hebben, is voor ons het gene, dat we
niet geen tongen uitspreken; nochtē met geen
pennen beschryven kunnen, hoe, en op wat wy-
ze hy in 't lichaam, en met het zelve vereenicht
is. Daarom wilt uw niet verwonderen over
't geen waar over zich de gemene man verwon-
dert. Verwondert uw niet over rykdommen,
want die zyn vergankelyk; niet over kostelyke
ent

194 CASPER VAN BAERLES
en nette huizen, dewylze kunnen omvallen;
niet over een stoet en drom van knechten, want
die vallen bedrieglyk; niet over prachtige wa-
gens en paarden, op zyn heerlykft uitgedoft, en
met allerlei paarden cieraat behangen, dewylze
uw verfcheuren en verflinden zullen. Dit ver-
gaat altemaal, en het is een kleine tyt, dat wy
die dingen bezitten. Maar verwondert uw vry
over de ziel, die wel zeer klein, maar groot van
kracht is; die uit den hemel zyn oorspronk heeft,
en altyt van eeuw tot eeuwigheit blyven zal.
En indien deze ziel door deugden blinkt, zo
blinktze altyt: zoze in wetenschap glinfert, zo
glinftertze altyt. De ziel is onze huwelyks goet,
dat ons eigen toekomt. De ziel is onze rechte
eigendom. De reft hoort Fortuin en den vyant
toe. Verwondert uw ten hoogften over de zie-
le, die gelukkig is, wanneerze voor ongelukkig
gehouden, machtig is, alsze voor machteloos
aangezien wort; ryk is, als men meent datze arm
is. Zy is met haar lot te vreden, alsze haar met
wysheit verzadigt heeft, en dan ter tyt wortze
cerft moedig en opgeblazen, en laat haar veel
voorftaan, ja overwint de geene die haar aanvalt.
Verwondert uw over de ziele, die, indienze
fchelmftukken begaan heeft, de flimfte; zoze
godvruchtigheidt, en vromigheidt hanthaaft, en
voorftaat, de beste zaak is, die'er te vinden is.
Zommige menschen worden d'oogen door de
ftaatzucht verblind; andere rekenen de overdaat
voor een wonderwerk. Zommige bouwen op
t'lant, en zetten torens op torens, op datze al-
leenlyk maar de naam van wonderlyke men-
schen

Oratie van de wonderheden des menschen Ziel. 195
schen mogen dragen. 'k Beken, dit alles komt
wel uit de ziel, maar uit zodanige ziel, die d'ou-
de wetenschap onbekent is. De ziel van een
wyze man acht dit voor 's werelts vuilicheden,
en niet voor cieraden, voor een uitbrakinge van
brootdronke gierigheid, en voor een onnutte
mestinge van onverzadelyke gierigheid. De ziel
van een wys man schat het licht van de middag-
zon veel hoger, als al de hovaardye en pracht van
Alexander. Als zy het lichaam met water en
broot ver zien heeft, zo meentze, dat'er niemant
ryker nochte gelukkiger is als zy. De ziele, een
vroom en oprecht leven leidende, acht zich niet
ellendig te zyn, alsze de hant uitsteekt, om een
Godloontje te ontfangen, zo zy maar slechts de
deugt bezit. Alsze met gelapte en gescheurde
klederen bedekt is, zo durftze de geen wel uit
tarten, die in purper en zyde gekleet gaan.
Want zy begeert niet, datmen voor hare schoon-
heit en heerlykheit, andren, maar zy wil heb-
ben datmen haar zelf daar voor danken zal. Als
zy haar hoeft in 't hoy, ofte op een steen neder
leit, zo slaaptze, dewylze dan van geen quaat ter
werelt weet, gerust en zonder zorgen: en laché
en dryft de spot met der Vorsten en Koningen
ledekanten, kostelyke hoeftpeuluen, en bedden
met donzen opgevult. Zy vervloekt geenen
dag, maar zo'er een dag is, die haar wat bang en
zuur valt, die verzoetze met lytzaamheit. En is
het zaak dat haar by wylen een vrolyken dag te
beurt valt, die weetze met zinnen en verstant zo
te matigen, dat 't voor haar geen meer als een
gemene dag is. Verwondert uw over de ziele;

maar op datge uw noch zo veel te meerder over
 den Schepper verwondert, die, schoon hy open-
 baarlyk klare bewys-tekenen van zyn goetheit
 toont, nochtans in 't scheppen van 's menschen
 ziel zich zelven (met oorlof gezeit) schynt te bo-
 ven gegaan te hebben. Eert deffelfs wysheit,
 die in zo kleenen zaak, misschien in een dun
 luchje, d'onuitsprekelyke schatten van zyne
 deugt verborgen heeft. Eert deffelfs macht, die
 de ziel, dit hemels goet, wanneer 't lichaam,
 dat met zo veel ongelukken en qualen omvan-
 gen is, aangetaft, geplaagt, en gemartelt wort,
 van de sterffelykheit beschermt en bevrydt.
 Eert deffelfs goetheit, die alleen maar in de ziel
 't beelt van zyne goddelyke Majesteit, en heer-
 lykheit in gedrukt heeft, en van niemant an-
 ders, als van deze ziele bekent, geëert, en aan-
 gebeden wil worden. Zo'er noch een Diodoor,
 of Pythagoras op de werelt leeft, laat die met
 dien zelven mont bekennen, dat'er een God is,
 waar door de ziele spreekt. Zo'er noch een Epi-
 kurus te vinden is, zo laat hy met dien zelven
 mont bekennen, dat God voor ons menschen
 zorge draagt, waar mede hy tegens de voorzie-
 nigheit gesproken, en de zelven na zyn meening
 bondig met bewysreden wederleit heeft. Ein-
 delyk schynt my die gene met een ziele begaaft
 te zyn, diese tot geen ander oogmerk bezit, als
 om de waarheit en deugt te oeffenen, 't gemene
 beste, en de kerk goet te doen en voor te staan,
 als ook Gods glorie te pryzen en te loven. Die
 op een ander oogmerk zyn leven aanstelt, die
 verliest ziel en leven teffens. Weshalve, eer-
 waar-

waarde Toehoorders, wensch ik uw altemaal zodanigen ziele toe, die godvruchtig, zober en matig is, die overvloet van geboden der kristelyken Godsdienst. d'Overigheid wensch ik zodanigen ziele toe, als de Fabricien, Curien, en Fabien voor 's vaderlants besten hadden. De krygsoversten zodanigen ziele, als de Epaminonden, Themistoclen, en Phocrons voor 't vaderlant in 't lichaam omdroegen. De burgers zodanigen ziele, als de ziele van Thrasylus, Agefialus, en Aratus was, die liever ziele en al zouden quyt gegaan hebben, als de vryheit. De rechters zodanigen ziele, die de strafheit van Manlius met de billikheit van Seleucus matigt. De ziel-zorgers en predicanten wensche ik zodanigen ziele toe, gelyk de allerheiligste en voorzigtigste ziele van den Apostel Paulus geweest is, die aan allen alles is geworden, om zommigen tot Christus te bekeeren, en aan de zaligheid te helpen. De Doctoren zodanigen ziele, die de lessen van Hippocrates op haar duim heeft en immers zo groote zorg voor het ziele toe van een arm, als ryk mensch draagt. De Koopluiden wensch ik zodanigen ziele toe, als den wyze Solon bezat, die de koophandel met des wysheids oeffeninge zamen voege, en haar hier voor wel wachte, datze de ziele niet schuldig raakt, dat is, de Stad niet moet ruimen. De Krygsknegten wensch ik zo een ziele toe, gelyk Sicinius Deutales had, die noit toelate, dat hen het herte van vrees in de hielen zakt. En de Studenten de ziele van Aeschinus, die dankbaar tegen haar meester is, en de moeijelykheit van de

198 CASPER VAN BAERLES
studie met een onsterffelyke naam weet te troo-
sten. En ten laatsten, wensch ik my zelven zo-
danigen ziele toe; die in de liefde voor dit bloe-
jende gemeene beste, en eerlyke overigheid, be-
leefde burgers, deze zeer geleerde jeugt, en uw
altemaal, zo wel d'een als d'ander, die hier te-
genwoordig zyt, van nu tot in der eeuwigheit
volhart.

'k Hebbe gedaan.

*Opgezait, als by Aristoteles boeken, te weten, die van de ziele handelst
aansing te verklaren. In den jare 1635.*

Oratie van

DE HEMELS WONDERHEDEN.

Ik heb onlangs, eerwaardigste Toe-
hoorders, van de Wonderheden des
menschen Ziele, by U l. gesproken; en
dewylge toen de opzegginge vlytig
aangehoort, en minlyk opgenomen hebt zo ver-
schynik, zullende nu van den Hemel spreken,
wederom met deselve vrymoedigheid en 't zelve
goet betrouwen in deze vergadering. My laft
een sprong te doen, en uit dit donker en aardische
hol, waar in de sterffelyke menschen tuimelen
en woelen, en, midden onder duizende van
jammernissen, ellenden en zorgen de werelt op
en neder reizen en doolen, in den hemel, 't op-
perste des werelts, van waar de ziele haar oors-
sprong en geboorte plaats heeft, over te vliegen.
Want God den allerwyfsten werksman, als hy
den mensch na zyn evenbeest wilde scheppen,
20

zo voegde hy slegts aan de ziel een kluitje klai, ofte olyk potaart, en hechte alzo dingen, die van natuur kunnen onthecht worden, door een wonderlyken temperament en band aan malkanderen. Deze twe verlaten malkanderen niet, maar gaan te zamen, zo wel 't onzichtbare als het sichtbare, zo wel d'onsterffelykheit als de sterffelykheit, zo wel d'eeuwigheit als de tyt, zo wel de wisselvalligheit als de volstandigheit, zo wel de geest, een waardige zaak, als een stuk olyk vleesch. Wy zelfs zyn de gasten, en teffens de woonstede, 't gevangenhuis en de gevangen, de blaasbalken en de wint. Wy zyn ten deelen Gods, ten deelen 's menschen; ten deelen 's hemels, en ten deelen 's aarts kinderen. 'k Zal iets voorbrengen dat wat meerder klem heeft, en de Toehoorders wat beter in d'ooren zal klinken. Wy zyn Alcibiadis Zilenen; van buiten zyn wy geen spelt waardig, van binnen onwaardeerlyk; van buiten verachtelyk, van binnen wonderbaarlyk; van buiten onheilig en weerreltyk, van binnen ongemeen heilig en eer en dienens waardig. Zo wy ten aanzien van ons lichaam geschat worden, zo zyn wy naauwlix een duit waart; maar onderzoekt men ons naauw, zo verbergen wy onder deze huid een groote schat, onder deze sterffelycke schors een dierbaar en hoog verheven leengoet: te weten, de ziele, die alle dingen, waarom de sterffelyke menschen zweten, draven, kyven, en oorlog voeren, verwerpt, en allerlei geluk en ongeluk, ja ook de doot zelf verwint. En hier door is aan 't menschelyk geslagt twederlei zor-

ge veroorzaakt, te weten, een zorge voor 't lighaam, of gelyk Plato zeit, voor den uiterlyken mensch; en een ander voor de ziele, of in'erlyken mensch. Den uitterlyken mensch bekomert zig nergens mede, als met zich zelve, en zyn begeerte: den in'erlyken is doende om een goet gemoet te hebben. Den uiterlyken is een morsig werktuig om spys en drank te ontfangen, en de zelve zig weder quit te maken: den in'erlyken woont tegens wil en dank by den uiterlyken: den uitterlyken, wanneer 't bloet begint het zig te worden, begeeft zich, of tot geile wellusten en hoererye, of brast en teert, of smeert elk een 't honing om de mont, of vergaat als sneeuw voor de zon op 't velt van wraakgierigheid, of bezwykt en teert uit, wanneerze iets gewigtigs en goddeloos poogt te begaan. Den in'erlyken bemoeit zig nergens mede, dan 't geen nederig, stil, veilig, zeker, heilig, voortreffelyk, uitmuntent en meer als gemeen is: Den uiterlyken, den hemel verlatende, begeeft zig tot d'aartsche dingen: Den in'erlyken, 't aartryk verlatende, ziet geduurig om hoog na den hemel; en, dewylze verlangt om onder de hemellieden te woonen, rust niet, voor datze in de kennisse der natuurlyke dingen en alle wonderheden, die'er in den gehelen al te vinden zyn, volkomentlyk onderwezen is; het leven, dat onder haar eigen zorgen en bekommernissen doorblyft en verstikt, is een lichamelyk leven, maar het leven der ziele leit een levendiger en heerlyker leven: het eerste leven, dat gelykzaam is als iemand die geeuwt en quynen gaat, verliest al
 wat

wat leven heten mag. Maar het leven der ziele brengt haar jaren toe met heerlyke dingen te verrigten, en om tot de ware wysheit te geraken, en acht zich dan gelukzalig, alze aan haar oorsprong gedenkt. Want, om de waarheit te zeggen, den mensch kan geen grooter heerlykheit te beurt vallen, als daar met zyne gedagten weder heen te keren, waar van daan de ziele, ons best gedeelte, afgedaalt is. En dit is d'oorzaak, waarom Plato gezeit heeft, dat hy de doot betrachtte, zo dikwils als hy in de hemelsche en Goddelyke dingen, die verre van d'aartsche dingen afgescheiden en gelegen zyn, doende was. Luiden die nergens anders op uit zyn, als om gelt en goet te sammen te schrapen, te water en te lant, om winst te doen, nacht en dag reizen, in de zee huizen en kasteelen bouwen, en alzo de revieren en meeren eng en naauwer maken, arbeiden wakker hier op, datze de ziel tot slaaf van 't lichaam maken, en aan haar kerker noch vaster sluiten. Maar die de hemelsche dingen onderzoeken, die springen buiten hun sterfselykheit, en komen eveneens als van een lange reize wederom t'huis, van hunne ballingschap in 't vaderlant: van hunne slavernye, in 't ryk van vryheit: en zyn zo veel te verder buiten 't lichaam, zo veel te nader zy met hunne gedachten by de hemellieden wonen. Zo dikwils als ik my de twistredenen der geleerden voor oogensfel, zo voeg ik noch drie uit het ontelbare getal der twistredenen by de besten: Waar van d'eerste de natuur der ziele onderzoekt: De tweede 's hemels geheimenissen: De derde 't wit en 't oog.

't oogmerk van 's menschen doen. Deze laatste handelt van de zaligheid; d'Eerste van die gene, die de zaligheid bezit; De tweede van de zitplaats en woonstede der zaligen. De twee eerste bestaan in betragtinge; de laatste in oeffeninge. En nademaal ik onlangs van d'eerste gesproken hebbe, zo zal ik nu van de tweede, te weten, van den hemel spreken, en hierom zo zeg ik 't raathuis, de kerken, scholen en koopmarkt, oorlof aan: men hoore dan van geen geroep en getier op 't raathuis. De drie woorden, die op dagen als men geen recht zit, verboden zyn te noemen, laat niemant uit zyn mont gaan. d'Oorzaak hier van is, om datwe in den hemel zyn; alwaar de burgers beloningen, en geen geboden gegeven worden. De kerken houden vry op van de menschen te stichten, en in Gods woort te onderwyzen? d'Oorzaak is, om datwe in den hemel zyn; alwaar de godvruchtigheid niet geleert, maar gekroont wort. Dat de scholen dan ledig staan, en de plak en bollepees, scepters der schoolmeesters, haar gestrengheid afleggen. d'Oorzaak is, om datwe in den hemel zyn; alwaar wy de plak en bollepees, en duisenden van jammernissen en ellenden ontwoffen zyn. Ook dient het kyven en keffen op de koopmarkt gestaakt te worden. d'Oorzaak is; om datwe in den hemel zyn; alwaar al de namen der schuldenaars door gehaalt staan; en tusschen de schuldenaar en eisscher, regter en aangeklaagde, voorspraak en beschuteling, geen onderscheit is. Als het in de steden openbare jaarmarkt is, zo krygen die gene, die tot de hals toe in de schult staken, en die onlangs

langs banquerot gespeelt zyn, verlos van eveneens als ofze met vryheit begiftig zyn, te gaan vry en vrank op de markt of op de beurs: zoude het dan niet ongoddelyk zyn, dat, wanneer wy van den hemel spreken, midden door de starren gaan, en boven over de wolken, donder, en blixen heen gevoert worden, daar wy de maan, de moeder aller veranderingen, beneden ons leggen hebben onze gedagten met aartsche ampten en bedieningen bezich gehouden, en wy zo te zeggen, in het slyk van onze dagelykze werken en beletzelen omgerolt wierden.

Lustig dan, myn ziele, vertel Gods glorye, en de werken zyn'er handen. Breng aan den dag, alles wat wonderbaarlyk, en onuitsprekelyk heerlyk in 't bovenste gedeelte des weerelts, dat is, in den hemel te vinden is. Doet ons opening, of den hemel van alle eeuwigheit herwaart geweest is: dan ofze op een zekeren tyt haar begin genomen heeft: en of dit hoge tooneel des werelts, dat wy met ons oogen aanschouwen, vergaan zal: dan of het altyt van eeuw tot eeuwigheit blyven zal: zeg ons, hoe groot den hemel is, en hoe wyt datze van 't aartryk afgelegen is; als ook waar op deze groote verwulzels steunen en rusten: en of den hemel omloopt, en het aartryk stil staat; dan of den hemel stil staat en het aartryk omloopt. Zeg ons hoe snel den hemel omloopt, want zy schynt niet beweegt te worden, maar voort te vliegen. Zeg in wat orden de hemelen boven malkanderen leggen, en vergeet ook niet desselfs bestandigheid, schoonheit, gestalte, ysselyke kracht,

en verborgene maniere van invloeing en werkinge in deze onderfte gewesten, op te halen. De menschen behooren 't hoofft boven de menschen, en al wat menschelyk is te steken. Het is een gewis teken van de Goddelykheit in ons, om dat we vermaak scheppen in Goddelyke dingen. Dit is een klaar bewys-teeken van de toekomstende onsterffelykheit, dat we onderzoeken en doorsnuffelen de woonplaats van onze onsterffelykheit, doch niet als een vreemde, maar, als ons eigen woonplaats. En midlerwyl ik, doorluchtige Toehoorders, van deze dingen spreek, zo zyt stil en toont uw nederig en demedig: eveneens als of ge in de kerk om Gods woort te hooren stont. Want noit, zeit Aristoteles, moctmen schaamachtiger en eerbiediger zyn, als wanneer'er van de Goden gehandelt wort.

Of den Hemel van eeuwigheit af geweest is, dan of ze op een zekere tyt geschapen is, daar in komen de Filosofen niet over een. De Peripateten, Aristoteles navolgers, zyn d'eersten van allen geweest, en na hen Averroes, Simplicius, Proclus, Avicenne, die d'oogen op 's hemels bestandigheit, langdurigheit en onvergankelykheit staande, dat ze van eeuwigheit geweest is, uitgestrooit hebben. Want het schein hen niet waarschynlyk te zyn, dat God van eeuwigheit een woonplaats gemist hadde, ofte eerst ten langen lesten een woonplaats, om daar zich in op te houden, geschapen hadde. Maar alle d'oude Geleerden, die voor deze voornoemde geleest hebben, als Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Melissus, Plato en meer anderen, het zy dan

dan datze zulks door eigen ingeven, of door de natuurlyke reden, ofte van d'Ægyptenaars en Chaldeers geleert hadden, zeiden ront uit, dat den hemel geschapen en niet altyt geweest waar. Het is gelooft my, een zwaar en moeilyke vraag, en waardig dat 's menschen vernuft zich daar in oeffent. Wy zullen niet verloop en om bewyredenen te zoeken, waar mede wy het begin des hemels bewyzen zullen. Laat slechts den hemel zelve voor my spreken, zo is de zaak licht te slechten. Men staat altemaal eenpaarlyk toe, dat den hemel beweegt wort. Want alhoewel'er een groote twist is, aangaande de beweginge des firmamens, ofte ronte, waar in de starren staan, als ook aangaande de Zon: niet te min gaat het nochtans zeker, dat al d'andere dwaalstarren bewoogen worden. En is het zaak dat den hemel bewoogen wort, zo moet'et ook nootzaaklyk volgen, datze een begin gehad heeft, zo wel van de beweginge, waar doorze bewoogen, als plaats waar langze bewoogen, en tyt, waar by de beweginge afgemeten wort. Een zekeren omloop van 's hemels beweginge bepalen wy door 't getal van uren, dagen, maanden of jaren. Indienwe de zelve door jaren bepalen, zo moetmen tot het eerste jaar komen; indienwe door maanden tot d'eerste maant; indienwe door dagen, zo moet nootzakelyk een dag van die dagen; indienwe door uren, een uur van die uren d'eerste geweest zyn. En't kan u weinig verschonen, zo gy hier op zegt, dat zonder ophouden voor dat uur noch een ander uur, voor die dag noch een dag, voor die maant noch een maant, voor

voor dat jaar noch een jaar voorgegaan is; en van eeuwigheit d'uren, dagen, maanden, en jaren omgelopen; en altyt wederom op nieu begonnen zyn. Want hoe kunnen veel uren of dagen, d'een op d'ander volgende, eeuwig zyn; nademaal elk in 't byzonder begint en uit is: des eens doot, is des anders opkomst, en het leven van den eenen, is des anders weg tot de doot. Weshalven kan geen geheel eeuwig zyn, wiens deelen een voor een opkomen en uitgaan, en eindelyk zyn. Hoe kunnen de jaren of uren, die een voor een hun oorsprong hebben, zo gy die altermaal te samen opreken, eeuwig zijn? en ik bid u, zeg my doch, wat dag is het geweest, die d'eerste van d'eeuwigheit geweest is? wat uur was dat, die d'aanvang van eeuwigheit maakte? Wilt gy, dat de dingen, die begin en einde hebben, zodanig een dag, uur, en maant zyn, met d'eeuwigheit overeenkomen? Maar die zulx uitsproien, maken dingen, die niet eeuwig zyn, eeuwig: heeten eeuwig dat begin neemt: en dat altyt geweest, dat alree vergaan is. Het moet 'er altyt zyn, dat 'er altyt geweest is. Alwaar eeuwigheit is, daar is ook onveranderlykheit. Het vergaat niet door de tyt, dat zich tegens de vergankelykheit, eer dat 'er noch tyt was, beschermt en bevrijt heeft. De beweginge des hemels is een omdraijing en omloop, maar een ronde omloop neemt zyn begin van een stip. Eveneens als het omhalen van een passer van stip tot stip in een bepaalde ruimte, en zekere tyt volbracht wort. Het is my alevn veel, hoedanig gy het stip maakt, of in wat plaats gy het zet; zo slechts de beweginge hare palen, en

schränk

fchrank van waarze begint, en perk, daarze aan
 endigt, heeft. Stelt twee perken, het eene in het
 oosten, daar de Zon opgaat, het ander in het we-
 sten, daarze ondergaat. 'k Vraag u nu, of de Zon
 van eeuwigheit binnen dese perken, zynen loop
 in een eindelyken of oneindelyken tyt volbracht
 heeft? zo gy zegt in een eindelyken, hoe kan dan
 de beweginge van eeuwigheit zyn. Want van
 eindelyke tyden zult gy noit een oneindelyken
 maken. Gelyk zo gy eindelyke getallen by ein-
 delijke doet, het geheel dat'er uitkomt zal noit
 oneindelyk wezen. Zegt gy in een oneindelyken
 tyt; hoe kan het wezen dat in een eindelyke
 ruimte, dat tusschen oost en west beslooten leit,
 de zon oneindelijke tijt blijft hangen. En gy zult
 het ook niet loochenen, indien wy zeggen dat
 den hemel van eeuwigheit bewogen is gewor-
 den, dat God heeft kunnen in elk ommeloop en
 op elken dag een Engel of blyvende wezen
 scheppen; en indien hy dit tot heden op dezen
 dag gedaan hadde, zo zouden die Engelen on-
 eindelyk in 't getal zyn; dewyl'er oneindelijke
 dagen al verloopen zyn. Maar het is onmogelyk,
 dat'er in'erdaat een oneindelyk getal is. Want
 Godt heeft dat getal der Engelen getelt, of niet
 getelt: zo hy het niet getelt heeft, zo zal God iets
 kunnen gemaakt hebben, het geen hy niet zal
 kunnen getelt hebben. Zo God dat getal ge-
 telt heeft, zo zal dat getal even, of oneven zyn,
 indien even eindelyk, indien oneven ook einde-
 lyk. Misschien denkt iemant onder u lieden by
 zich zelve, dat op zodanige wijze de bewee-
 ginge en dagen, die van eeuwigheit af geweest

zijn, voorgegaan zijn, op zodanige wyze de bewegingen en dagen, die noch komen zullen, in der eeuwigheit kunnen verlangd worden. Maar het is heel anders met de duuringe van de toekomende tyt, als voorgaande gelegen. Want dat noch geschieden zal, dat kan zyn, maar in der daat is het noch niet: 't geen voor by is, dat is alrede op een zekere tyt geweest. Niemand zal ontkennen, die eenigzins verstant heeft, dat men by 't getal der dagen, die noch op handen zyn, andere nieuwe dagen by doen kan, en dat zonder ent. Dewyl het getal oneindelyk en zonder ophouden kan vermeerderd worden. Maar dat voor het getal der verloopene dagen, noch andere dagen voorgegaan zyn, en dat zonder enig begin; dat zal niemand, die by zyne zinnen is, toestaan: dewyl'er gene dingen geweest zyn, of tegenwoordig zyn, die innerdaat oneindelyk in 't getal zyn. d'Oorzaak hier van schynt deze te zyn; want die zyne gedachten op het toekomende slaat, die blyft in die dingen met zyne gedachten hangen, die van andere voortkomen, en aan andere hangen. Maar die op het voorgaande te rug ziet, laat zyne gedachten op d'oorzaken der dingen vallen, welker opklimminge niet oneindelyk kan wezen, dewyl geen werkende kracht het oneindelyk kan doorgaan, nochte doorreizen. Maar, zult gy zeggen, ik merk wel dat den Hemel bewogen wort, en lees by alle schryvers datze t'alle tyden en in alle eeuwen bewogen is geweest, maar datze oit begonnen, of opgehouden heeft van zich te bewegen, dat verneem ik niet. Hoe onnozel! zult ge,

gy, dewyl gy niet ziet datze begonnen heeft zich te bewegen, loochenen, datze begonnen heeft. Elk loopt niet verder als tot zich zelve, en neem die tot getuigenisse van de zaak. Uw hart wort, zo lang gy leeft, beweegt, als mede uwe longen, het zy dat gy slaapt of stil zit, of met andere dingen bezig zijt. Hierom zult gy niet loochenen, dat deze beweginge begonnen heeft. Wy worden altemaal als wy kinderen zyn, in onzer ouden huis, dat wy niet zien bouwen hebben, opgetoogen en groot gemaakt, zullen wy daarom zeggen, dat onzer ouden huis van eeuwigheit geweest is, ofte niet gebouwt is. Sommigen geven een antwoord, dat wat meerder schyn en glimp van waarschyndheit heeft, namentlyk: Dat den hemel voor zo veel als het den hemel is, noit begin gehad heeft, maar dat desselfs beweginge begin gehad heeft. **I**k Zeg ront uit, en stel voor vast, dat noit den hemel zonder beweginge geweest is. Want den hemel is niet om zich zelve, maar om onzen halve gemaakt. Want den hemel behoeft men nergens als voor de beweginge dank te weten. Neem de beweginge weg, zo zal den hemel, dat groote werk en kunststuk zonder nut wezen: eveneens als het uurwerk ter werelt geen nut doet, als het rust en stil staat. Stelt de Zon aan den hemel waar gy ook wilt, onbeweeglyk, het eene gedeelte des werelts zal dan in een gedurige duisternisse, het ander in een gedurig licht zyn: het eene zal door de hette gezengt en ge-rooft worden, het ander van koude verkillen en slyf staan: in het eene zal alles door de schrik-

○

ke

kelyke en onuitspreckelyke koude, in het ander door de groote en onverdraaglyke hette onvrugtbaar wezen. Maar laat ons voortvaren, en de voorstanders van d'eeuwigheit geheel overftag werpen. Den Hemel is of het allereerfte van de gehele natuur, of van het eerfte voortgekomen, of hy en het eerfte zyn even out, en gelyk opgekomen. Zo den hemel het eerfte is, zo moet hy nootzakelyk God en de Godheit zelve zyn: ellendige menfchen en beklagens waardig, wilt gy hebben dat God een werktuig is? en dat die groote en Goddelyke Majesteit om ons menfchjes gedraait en gerolt wort? Wilt gy liever over den gehelen al een levenlozen, gevoellozen, en verftandelozen beftierder ftellen, als een hooger gemoet, dat alles wat leeft en niet leeft, in wysheit en macht te boven gaat, erkennen? Wilt gy, dat een ding, dat veel lager als den menfch is, en in waardigheit niet by de zelve te pas komt, de menfchen wetten voorfchryft? dat een lichamelyk en verftandeloos lichaam over onze zielen, die met hare gedachten over de hemelen heen klimmen, en iets, dat waardiger, grooter en treffelyker, als den hemel zelve is, vatten en begrypen kunnen, heerschappye voert? En zo gy zegt, dat den eeuwigge God en den hemel even out en gelyk begonnen zyn; zo vraag ik, doch in zoetigheit, door wat recht hy den hemel beftiert? want het kan by geval niet omgevoert worden, dat ordentelyk, dat altyt op dezelve wyze, dat tot een anders nut, profijt en welvaren bewoogen wort, en noit het spoor byfter raakt. En is het zaak dat hy

hy den hemel beftiert, door wat recht, is myn zeggen, beftiert hy die? Want zo hy zelve de werelt niet gemaakt heeft; zo heeft hy die, of van een anderen en vorigen bezitter gekregen; en heeftze ofte van hem geleent, of heeftze met kracht en geweld hem ontweldigt, of van hem gekocht, of zy is hem in bewaringe gegeven, of hy heeftze van hem gehuurt, of wettelyk geërft; of hy komt in een woette bezittinge, die een ander verlaten heeft, en treet in de zelve, als of het hem geboden wort, eveneens gelyk een heer zyn knecht; of dienaar, of huurlink iets beveelt. Gy kont'er niet mede door, maar praat uw zelve in 't net, wat gy ook zegt, en voorbrengt. 'k Verwagt antwoord van de Regtsgeleerden, en datze een andere titel van beftieringe, behalven de fcheppinge, verzinnen. En zeker deze fcheppinge is het eerfte en grootfte wonderwerk van alle wonderwerken. Ten is zulken grooten wonder niet, dat een kunstenaar een beelt, huis, ofte tafel maakt, want hy heeft de stoffe als koper, hout, en elpenbeen voor zich. Maar meer is het te verwonderen, dat de natuur een dier uit een ziel en levenlooze stoffe voortbrengt. Maar hier komt ook zelve den stoffe de natuur te baat. Maar dat God uit niet gemaakt heeft den hemel, die zich over alles wat leeft en niet leeft, uitspreit, en naast God by na d'oorfpronk en begin van alle dingen is, dat gaat aller menschen verstant en verwondering verre te boven.

Immiers zo zeer moeten zich ook verwonderen over de groote der hemelsche lichamen, en

en over den yzelyken en onmeetbaren streek, die tusschen ons en den hemel leit. Sla uwe ooggen op het aartryk, hoe verre woont hier wel het eene volk van het ander: te weten, de Polen van de Chynensen, de Moscoviters van de Troglodyten, d'Indianen van d'inwoonders van Tunis. Wat een ent wonen de tegenoverwoonders, zytomwoonders, en tegenvoetelingen van elkanderen af. Hoe menig hondert myl leit de revier de Ganges van den Donauw, den Hydaspes van den Strymoon, den Nyl van den Rbyn, de Ganges van den Zein. En nochtans kan de veerste wyte, die tusschen twee van deze voornoemde plaatzen leit, de middelstreep van een eenige vaste star niet uit maken. Zo vele starren, en dat noch van d'allerkleinste, gy aan den hemel telt, zo veel maal kan in den hemel het gehele aartryk met zeen, bergen, bosschen, en al wat'er in is, staan. Een myt is het kleinste van alle gedierten. Onder de ziellooze lichamen wort een zantje, en stofje, een girftzaatje, en een maancopszaatje, voor de kleinste gehouden. Maar zo God met zyn Goddelyken en almagtigen hant de kloot des aartryks, die hier by ons met yzer, staal en vuur onder ons gedeelt wort, waar op wy zeilen, vechten en de heerschappyen, en landen door de middaglinie onderscheiden, in de zon zette, die uit het middelpunt des aartryks opwaarts zagen, zouden'er niet anders kunnen van zien, als of het een zant of gerfte zaatje waar. Indienge in den hemel, Darius, die Alexander met vier hondert duizent Perlianen tegen trok kont vernemen, gy zult de
gaauw-

gaauwste ziender zyn, die'er onder de zon leeft. Indiengē stofjes zult zien, en een gevecht zodanig onder het zaat van maankoppen is. Indien gy (zo genomen) Xerxes, met vliegende velds voorttrekkende, de Hellepont gepropt van scheepen, en de Deenen in Italiën gevallen, in den hemel zaagt, gy zout zweeren dat gy een gekrioel en geweemel van mieren zaagt, die op een voet breed lands doende zyn. Men zeit dat den berg Athos in Macedonien, zo hoog is, datze haar schaduw op het eiland Lemnos werpt. Indien gy deze berg in de zon zette, zy zoude in het minste geen schaduw op ons werpen; en dat meer is, ook op die niet, die in de maan neffens Menippus zal staan, schoon dat hy dan de zon noch zo veel te nader is? De zon is zo groot, datze ook het aldergrootste dat op het aartryk te vinden is, in groote overtreft. Den hemel, waar in de Zon staat, is meer dan duizentmaal grooter als de Zon. En dewyl den hemel van andere ronde lichamen, die noch hooger leggen, overdekt en omvangen wort, zo raken eindelyk deze lichamen tot zulk een ongelooffelyke groote, die voor 's menschen vernuft onbegrypelyk is. En indien wy den grooten Copernicus gelooven, de starvoerende ronte overtreft de huizen van de Maan, Venus; en de Zon zo verre in groote, dat niet alleen dit zelve gestarnte, waar onder de Zon hondert ses-en-seftigmaal grooter, als het aartryk is, maar ook de lichamen, waar in deze vuuren, te weten, de Maan, Venus, Mercurius en Zon omgevoert worden, al hun groote verliezen, en zo klein

klein worden, datze de toekykers niet grooter als een stip en by na niet schynen te zyn. Gy Stuurliuden, die met u dieploot den afgront van de zee peilt, ontstel uw, en verschrik vry over de yzelyke groote van dit lichaam, wiens groote met geen touwen, al was geheel Europa aan touwen gedraaid, te meten is. Gy, die de Romainische heerschappye aan d'eene kant met de Donauw, aan d'ander met de revier d'Eufraat bepaalt; Gy schippers die uit het noorden na 't oosten, dan na 't westen zeilt, en door de woeste baren en golven, en daar goden en menschen om gram zyn, de goutmynen opzoekt; gy, die de magt des Konings der Hunnen, tot aan de uitterste grensen van Asie en Afrika stelt; gy, zeg ik, vertelt my d'ommetrek en kretzen des hemels. Vergelykt al deze heerschappyen en koninkryken. Als Indie, Moorenlant, Corassie, Macedonie, Persie, Lybie, met de groote en ruimte des hemels, dan zullen die gene, die meinen datze in het westen, verre van huis, overgescheept en gelant zyn, t'huis zyn. Die meinen dat hunne heerschappye zich wyt en zyt uitstrekken, zullen qualyk een voet breed lands bezitten: Die hun Gezanten van verre uit andere landen t'huis verwachten, voor hunne oogen t'huis zien: en alle Keizers, Koningen, Princen, en wie het ook zoude mogen wezen, niet een voetstap lants bezitten. Alle steeden, stranden en ryken, die onder hun gebiet zullen staan, zullen, dewyl het alles vermengt door malkanderen leit, en niet grooter als een vuist is, d'een niet meer als d'ander toekomen. Invoegen dat het

het onnodig is, aan man voor man uitgedeelt te worden, 't geen geen deelen heeft. Nochtans kom ik niet over een met die nieuwe Philosophen, die ront uit zeggen, dat de werelt oneindelyk is, en de hemelen zich zonder ent of bepaling te krygen, uitstrekken. Want in wat school, zeg my doch, hebben zy geleert, dat een oneindelyk lichaam beweegt kan worden; nademaal het geen plaats heeft diese verlaat, nochte nieuwe diese weder inneemt. Want dit oneindelyk lichaam is overal. Indien zy loochenen dat den hemel bewogen wort, zo stellen zy die oneindelyke hemel, ofte volkomen en volmaakt, ofte onvolmaakt, en die van dag tot dag door toedoen van eenige deelen voltoit wort. Indien onvolmaakt, zo zal hy eindelyk wezen, dewyl aan d'onvolmaakte hemel noch iets nieuws, aan het oneindelyke niet kan bygevoegt worden. Indien volmaakt, zo zal hy al zyn deelen, d'een met d'ander verenigt by malkanderen hebben. Maar als al de deelen des hemelts by een vergadert zyn, zo zal hy wederom eindelyk zyn; dewyl al de deelen van een oneindelyk lichaam niet kunnen by een vergadert worden. Ten tweden, ofte God kan dat oneindelyk lichaam grooter maken, ofte kan het niet grooter maken. Zo hy kan, zo is het niet oneindelyk, indien hy niet kan, zo moeten zy bekennen, dat Gods macht uitgeput is, en God niet kan, ook het minste kleinste lichaam meerder voortbrengen. En indien de oneindelykheit of onmeetlykheit eens wezens alleenig God toekomt, zo maken zy ofte de hemelen tot

een God, ofte stellen twee oneindelyke dingen, 't geen onmogelyk is. En schoon in dit gevoelen geen kleine dwalinge en mislag steekt, nochtans staat die Philosophen dit verdichtzel wonder wel aan. Nu word ik hier door ook verrukt en als opgenomen, te weten, hoe snel den hemel voortloopt, en met wat groote gezwindigheid hy omgedraait wort. En zo groot is deze snelligheit, dat, indien de grootheit des hemels 's menschen verstant, te boven gaat, de beweginge 't zelve verbystert en verwart. Men heeft'er altyt by d'ouden en hedendaagze Philosophen om getwist, namelyk of de natuur het aartryk en ons, buiten ons weten, omdraait, dan ofze den hemel rontom ons draait: en of door deze beweginge d'open ondergang der zonne geschiet, dan of wy zelfs dagelyks op en ondergaan: wederom of een trage, dan of ons een gezwinde woonplaats te beurt gevallen is: of God alles rontom ons, dan of hy ons omdraait. De geleerde komen in deze zaak niet met malkanderen over een, maar zyn van verscheide gevoelen, en elk beschut en beschermt zich met de gaauwste verstanden, en oordeelders. Zommige volgen Aristoteles en Ptolomeus, andere Pythagoras en Copernicus. Ptolomeus beving de vrees, dat wy altemaal, zo wy omgerolt worden, een zwymeling in 't hoofd krygen, de steden en gebouwen aan stukken van malkanderen springen, en de geheele vlakke van 't aartryk, daar op wy wonen, stoffen mogen. Copernicus vreesst, dat, door de gedurige en snelle om-draijinge des hemels, het aartryk uit zyn gelede-

renspatte, en ons alle mede ten val mogte sleepen. Ptolomeus dunkt het gevoegelyker te wezen, dat het aartryk, dat den mensch, Gods evenbeeld en edelste van alle schepselen, draagt, onbeweeglyk stil staat; en de zon, rontom het aartryk heen loopende, als een dienaar, of kaars, of snelle lamp gebruikt. Copernicus acht het bequamer te wezen, dat de Zon een koning van 't gestarnt, in het midden van den al, gelyk op zyn troon stil zit, en het aartryk, eveneens als zyn dienaresse en staatjuffer, rontom hem ziet heen loopen. Deze zelve Copernicus acht het belachens waardig te zyn, dat de zon, de vierige Phæeb om het aartryk, onze moeder, omgevoert zoude worden; dewyl de moeders gewoon zyn de kinderen na het vier toe te keeren, en niet het vier na de kinderen: en het zoude, zeit hy, onnozel staan, zo het vier rontom de spys die gekookt moet worden, liep; en, in plaats dat de koolen stil staan, de koolen wandelden, en de spys stil stont. Maar Ptolomeus rekent het voor een werk van vol gevaars te wezen, dat de Zon, het eeuwige vier rontom het aartryk gevoert wort, dewyl de keuken het aartryk door de gezwinde omdraaijinge ergens tegen aanstootende, dan aan stukken mogte vallen, en wy menschen half gekookt en half ge-rooft aan stukken gescheurt, en de kostelyke gerechten met asch bemorft en bestrooit mochten worden. Copernicus vrees, dat het aartryk, door het lang stil leggen, mogt komen te vervuilen en verrotten. Ptolomeus meint, dat het aartryk tegens de verrottinge door de koude,

'r onderaartsche vier en de winden genoegzaam verzien is. Copernicus is daar geheel op uit, om de natuur van al te zwaren arbeit te ontlasten, die lichter zal kunnen het aartryk, als den hemel, die zo veel grooter is als het aartryk is, bewegen. Ptolomeus zegt wel waar, dat God alles, het geen niet tegenstrydig noch onmogelyk om te doen is, heel licht verrichten kan. De navolgers van Copernicus zeggen, dat het aartryk rechte, schuinse, en dwarze vezelen heeft, waar door het in dier wyze, als de dieren kan bewogen worden. Maar dat den hemel zulke vezelen ontbreekt, en hierom ook tot de beweeginge onbequaam is. Die Ptolomeus aanhangen misten vezelen, waar door zy moesten wys zyn, in de Copernicaansche hersien, te weten, rechten om te zien wat recht is, dwarfse om te schuwen wat valsch is, schuine om de mislagen en zwymelinge voor te komen en te verbeteren. Ik wil nu de zwaarste punten en gewigtigheden van dit geschil niet overwegen, nochte de twist slechten, en myn gevoelen ront uit zeggen, schoon ik voor den Paus Urbaan in 't minste niet bevreest ben. Dat die gene, die'er aan gelegen leit, of den hemel, of het aartryk bewoogen wort, heftiger de zaak, tot dat'er de keel hees wort en 't hooft omzwindelt, betwisten. My, om ront uit te zeggen, zo als ik het mein, 't zy d'aard, of hemel omdraait, zal d'ondergank en val niet verschrikken, 't zy beter niet vast gestelt te hebben, nochte met betrouwen van te vinden, nochte zonder hoop. 'k Wil alleenig dit zeggen, dat ik Nicolaas Copernicus on-

onder de grootste en gaauwste verstanden ree-
 ken, die'er oit te vinden zyn geweest. Dewyl hy,
 weinig hulp noch licht by d'ouden vindende,
 een andere orden der hemelen, als ook van de
 gehele natuur, die zeer gevoeglyk en heel licht
 om te verstaan is, uitgevonden heeft; en daar in
 alle dingen, die aan den hemel en op het aart-
 ryk verschynen, zich zo wel vertoonen, als in de
 stelling van Ptolometis. En by aldien dezes
 mans magt zo groot geweest waar, als deffels
 spitsvindigheid, gy hadt al over lang de geheele
 natuur het onderste boven gekeert gezien;
 d'Aartkloot, als ook de Maan, zouden al in Ve-
 nus plaats verhuist zyn; de Zon onbeweeglyk
 in het middel-punt van den geheelen al staan;
 Mercurius dicht by ons leggen. Nochte Venus,
 maar de Maan, Phoebus suster, zoude in het der-
 de rek des hemels wonen. Het firmament, daar
 in zo veel vaste starren haar woonplaats hebben,
 zoude stokstil staan en verbaast d'aspunten, die
 door de langduurige beweginge staan roken en
 gloejend heet zyn, aankijken. Dit gevonden te
 hebben, en d'oude stelling des werelts zo te
 veranderen, dat is Goden maar geen menschen
 werk. 's Hemels, en niet des aartrijs oversnelle
 kracht en gezwindigheid, bevangt my tegen-
 woordig, die de voetstappen der Aristotelisten
 navolg, met een godvruchtige schrik. Want de-
 wyl de grote en ommetrek der hemelsche licha-
 men, schier met geen tongen uit te spreken is, en
 dag voor dag op de zelve plaats, van waarze ge-
 gaan zyn, weder komen; zo moet nootzakelyk
 volgen, datze yzelyk gezwint omgedraait wor-
 den,

den, dewylze zo verre een weg, binnen weinig uren tyts, afleggen. De snelte van de tiende ronte is onuitsprekelyk. Want door dien de Starrekijkers zeggen, datze wel tienmaal groter als d'agrtste is, en oncindelyke malen groter als d'aartkloot, zo roltze binnen een uur tyts zo veel schreden veer, dat de wiskunstigen het getal willende optellen, wel drie dagen van doen zouden hebben. En zo ik in de rekeninge niet bedrogen word, ter plaatze, alwaar d'ommetrek des hemels op zyn grootste is, daar schieten de starren veerder voort in eene minuit van een uur, als een reiziger, die alle dagen tien mijl reift, in twee hondert jaar. Laten nu onze Poëten lopen, en van gezwinde en snelle dingen wonderbaarilyk spreken. De winden, Æools broeders, blixem, wolken, en de Partische pylen by den hemel te vergelyken, zyn loom; vogels, paarden, herten, revieren langzaam. Wien dit, 't geen ik gezeit hebbe, onmogelyk dunkt te wezen, die moeten my dit uytleggen, te weten, hoe dat het mogelyk is, dat des gezichtsbeelt van Zon, ofte maan, ofte gestarnte, dat noch hoger leit, langs die onmeetbare wijte in een oogenblik in ons oog valt. Indien zy hier op antwoorden en zeggen, het is anders met een lichaam, anders met een gezichts beelt gelegen; zo geef ik hen weder tot antwoord, dat het een grooter wonderdaat is, dat een vloeibare zaak, en die verdwynlyk van natuur, zodanig het gezichts beelt is, langs zo een onmeetbare streek heel en ongeschent gevoert wort; als een lichaam, dat vast en bestendig van natuur is. Ook laten zy

deze knoop oplossen, namelyk, dat de weercelt van des Zons stralen gezwinder als in een ogenblik verlicht wort, en nochtans na Epicurius zeggen, zyn deze stralen mede lichamen. Maar wat mogen wy zeggen, 's menschen gedachten, die, eer men 't woort uit de mont heeft, uit het oosten na het westen, en wederom uit het westen na het oosten overvliegen, gaan den hemel in snelligheit verre te boven; daar nochtans 't begrip der redenlooze beesten niet veerder gaat, als zy met hun oogen zien kunnen. En indien een kint een groot schip in 't water leggende, met een vinger kan beweegen: een eenig paart, ofte lichte wint zware moolens omdraegen; een luttel bosskruit een yzere kogel wonderlyk snel voortdryven; een klein getal van mannen huizen, toorens, grafnaalden bewegen en voortschuiven: waarom zyn wy dan zo klein van betrouwen en ongeloovig, dat God, den allermagtigsten Schepper, de grootste dingen en die voor ons onmooglyk om te doen zyn, verichten kan? en in een plaats, die leedig is, een lichaam beweegen daar niemant de beweeginge tegenhout, ofte van eenig ander lichaam verachtert wort? Met recht moctmen zich ook verwonderen over de aart, natuur, bestendigheit en langdurigheit, des hemels. By na al de Filosofen, die voor Aristoteles tyden geleest hebben, hielden staande, dat den hemel en elementen van eenerlei natuur waten. Pythagoras en Heraclitus zeiden, datze uit vier bestont. Van 't zelfde gevoelen waren de Ægyptenaars, die uitstrooiden, dat 't vier, als het een hooger gedeel-

deelte des weerelts ingenomen hadde, en nu niet hooger konde optrekken, zich in de ronte neder gezet hadde, eveneens gelyk de vlam, als zy tegens 't verwulfzel van een oven aanstuit, zich in de ronte en verwulfzels wyze uitspreit. Empedocles geloofde, dat de hemel zo vast en hart was, als Cristalyn. De hedendaagze Filosofen laten zich verluiden, dat den hemel niet anders als lucht is. Maar Aristoteles wil dat den hemel vloeiender en dunder is, als lucht en vier, dat onder de Maan haar woonplaats heeft. Niet weinig Godsgelerden durven staande houdend, datze vaster als metaal is, wel donker en dik van bovenen, maar van onderen dun en sponsachtig, en doorschynent, om het spelen der gezichtsstralen zonder brekinge niet te beletten. Maar ik durf wel vrymoedig en ront uit zeggen, dat de Filosofen en Godgeleerden hier op losse gront en slechte bewysredenen steunen, en niet anders zekers weten, als alleenig dit eenige, te weten, dat den hemel bestandiger en stantvastiger van natuur is, als de lichamen die onder den hemel leggen. Wat aangaat het overige, daar sta ik twyffel aan. Hierom, het zy wy zeggen, dat de hemelsche lichamen van glas en crystallyn zyn, ofte van koper en yzer, ofte van een vloejende en dunne stoffe, de Goddelyke voorzienigheit niet te min verrukt my zo verre, dat ik zo wel over het eene, als over het ander tot stommens toe verwondert sta. Zo dezelve van glas zyn, 't is wonder datze door 't snel om-draien, niet aan stukken springen, dewylze door tegenstrydige beweeginge beweegt worden.

Indienze van yzer zyn, of dakswyze hard gemaakt, zo verwonder ik my hier over, dewylze zich onderlinks aan malkanderen wryven, datter geen yzelyk gekrys en geluit verwekt wort, of dat'er het Pytagorische ackoort door het voorby schuiven der lichamen, die met ongelijke drift voorby elkanderen schuiven, niet gehoort wort. Want alhoewel onze ooren kunnen door het dagelyks gekrys doofachtig worden, dat zulk gekrys ons niet schrikkelyk dunkt te zyn, evenseens gelyk d'inwoonders geschiet, die by de fluizen van de Nyl woonen, zo kunnenze nochtans zo doof niet worden, datze geheel niet kunnen hooren. Zo deze hemelsche lichamen dun en vloeient zyn, 't is wonder en meer als wonder, datze door het gestadig om draaien niet in malkanderen loopen, 't gebouw vlot raakt, en de ronten, die buiten het middelpunt zyn, 't spoor niet byster raken, die met een andere ronte teffens omgaan, niet verstroot; en de Goden onder een vermengt worden. Maar de hemelen veranderen noit, maar toonen altyt een en dezelve gedaante. Geen deel vertoont zich bouvallig, nochte spletig, ofte van ouderdom versleeten, ofte dat uit zyn gelederen en zamenvoeginge gespat is. Al wat beneden de maan is, dat verslyt en wort door de beweeginge der hemelsche lichamen bedorven, daar zy zelve nochtans onbeschadigt en ongeschonden blyven. d'Aard' verandert in water, het water in lucht, de lucht in vier, en zo wederom. Na de lente komt de zomer, na de zomer de herfst, na de herfst de winter. De zee loopt op en af.

De

De lucht is dan klaar, dan dik en dompig. Zommige oorzaken van deze verandering en onbestandigheid brengt het aartryk te weeg, en na dat deze of warm, of kout, of vochtig, of droog is, daar na verandert ook de lucht. Maar de voornaamste oorzaken, alevanwel moet den hemel en loop der starren toegeschreven worden. 't Jaar volgt de zon, en na dat dezelve ons nadert, zo zyn ook d'onderste gewesten nu laauw, dan warm, dan heet. Immers zo groote kracht betoont de maan in de vochtige lichamen. Maar ook d'andere starren verwekken by ons op 't aartryk nu koude, dan stortregen en andere onstuimigheden. 't Geen altemaal in den hemel niet geschiet. Den hemel onder deze veranderingen, weet van geen veranderingen: hy doet ons lyden, en lyt zelfs niet: hy stelt alles in rep en roer, en blyft zelfs ongemoeit: hy maakt verandering, en wort zelfs niet verandert: hy bederft en wort zelfs niet bedorven. Zommige dingen geeft hy het leven, andere de doodt, en zich zelf de onsterffelykheit. Op dit gedeelte des weerelt, waar op wy wonen, duurt een groot onweder niet lang. Hoe felder het ^{is} hoe eerder het overgaat. Alles loopt gezwint, ja wat het loopen kan tot zyn eigen ondergang. Den hemel, myns oordeels, wort door zyn snelle beweeginge ofte volmaakter, ofte beschermt, ofte altyt niet vernielt. Wy verwonderen ons over des ziels beständig en geduurzaam wezen in dit lichaam. En nochtans neemt dezelve na 't verloop der jaren af en toe. Zy leert veel, en vergeet ook veel. In blytschap groeit en bloeit-
ze

ze, in droefheit quyntze. Wanneerze met wetschap begaaft is, zo blinktze als de starren aan den hemel, maar de onwetenheit maakt haar nieteloos. De hoop maakt haar moedig, maar de vrecze doet haar de moet zinken. Den hemel wort noit slimmer nochte beter. De ziele verandert alle uuren van den dag. Den hemel niet in eeuwen. Loopt het fortuin den mensch maar eenigfins mede ofte tegens, terstont raakt de ziel het spoor byster. Den hemel gaat nochte door onweder, nochte door dreigementen der reuzen uit zyn weg, maar gaat altyt zyn oude gang. Den hemel, dewyl hy in de geheele natuur geen vyant heeft, is onverganklyk. Of hy door de Goddelyke macht kan vernielt worden, daar aan twyffel ik niet. Of God den hemel ten jongsten dage wil sloopen, zulks leert my nochte de reden, nochte d'uitleggers van de H. Schrift leggen dit klaar genoeg uit. By Plato in zyn Timæus spreekt de bouwer des wecrelts in de vergaderinge der Goden, de hemelsche lichamen aldus aan. *Gy lieden zyt vergankelyk van natuur, maar door myn wil zult gy niet vergaan; om dat mijn wil een grooter en sterker bant is, om my van eeuw tot eeuwigheit te laten blijven, als die bant, waar door gy, toen gy gemaakt wiert, aan malkanderen gelast waart.* Die uitstroien, dat den hemel de verandering onderworpen is, maar dat, wegen de veerte, de veranderingen van ons niet gemerkt worden, die gene laten dit zo lang opschorten voor vast te stellen, tot datze nader in den hemel gekomen zynde, de veranderingen met meerder zekerheit vernomen hebben.

Latenwe nu onderzoeken, wat het is, dat den hemel beweegt, waar door het gevaarte van dit groote lichaam voortgedreven wort; wat het is, dat den hemel in starkte te boven gaat, en dit over groote lichaam, terwyl het beweegt wort, onderstut. Het zyn gaauwe verstanden, die de verborgentheden en schuilhoeken der nature aan den dag brengen, en, niet vernoegt zynde, datze die uitterlyk slechts bezien, de geheimnisse der boven werelt tot het minste ding dat'er in verborgen is, doorsnuffelen. Vooral staat dit te zeggen, te weten, dat het gevoel der ouden over deze zaak rouw en ongeslepen is. Want te zeggen, dat den hemel van God zelfs beweegt wort, en hy dit groote gevaart, door al deffels leden heen gestort, verwrikke, dat is om niet, en zonder reden gezeyt. Want zedert hy van dat heerlyk werk, te weten, de scheppinge geruft heeft, zo vont hy raatzaam, dat den eene natuur den ander dienden, en de tweede oorzaken dat geene uitvoerde, daar hy eenmaal last toe gegeven hadde. Plato, van wien ik zo terstont gedacht hebbe, gevoelt qualyk dat de ronden van 's werelts ziel omgevoert worden. Want, zeg my doch, wat voor een soort van ziel is het, die nochte voetzel nochte vermeerdering geeft, nochte gevoelt nochte begeert, en den hemel nochte niet verstant, nochte niet wil begaast? Aristoteles gevalt, dat de hemelen van d'Engelen of verstanden, (zo noemt hy dezelve) omgedraait worden. Maar nochtans leit het Aristoteles niet duidelyk in zyn schriften uit, of hy door d'Engelen God verstaat, dan of hy
tusschen

tuffchen God en d'Engelen onderscheit maakt. Indien hy door de Engelen God verstaat, onbehoorlyk en onfatfoenlyk bint hy God gelyk een Ixion aan 's hemels rat. Zo hy wil, dat de Engelen en de eerste beweeger van elkanderen verſcheelen, om wat oirzaak volbrengt de lager kracht de beweginge, die hy in de andere dingen uitvoert, in den hemel ook niet? Indien van zich zelve een ſteen na beneden en zonder ophouden altyt kan beweegt worden, zo'er geen plaats, waar langs hy henen zakt, te kort ſchoot, waarom kan dan ook niet den hemel van zich zelve bewoogen worden. Myns oordeels, heeft den ſchepper den hemel een zonderlinge kracht, die men ook natuur, of geſtalte, of innerlyk begin heten kan, mede gedeelt; die in de ronten geſtort, en door dezelve heen vloegende, oorzaak is van deze overſnelle en grootte beweginge. En gelyk de zwaarte en lichtigheit de lichamen, hoe datze grooter zyn, ſnelder bewegen; alzo wort ook den hemel door die bewegende kracht, die in dat groot en digt lichaam ingepakt is, gezwint beweegt en omgedraait. Deze zelfſte kracht onderſteunt deze ruime en grootte verwulfsels, op datze niet naderen, ofte van malkanderen afwyken, nochte hooger opgelicht, nochte lager nedergedrukt worden. De kunſtenaars zyn gewoon zware en grootte lichamen, op datze niet na om laag vallen, by zeelen en touwen op te hangen; ofte met ſchragen, datze niet zakken, van onderen te onderſtutten. In den hemel gaat men met zulke werktuigen niet om. Deze grootte gebouwen

wen hangen in een groote leedigheid, en hebben niets boven noch onder zich, uitgenomen God, die overal is. Want niemant, denk ik, zal zeggen dat de weêrelt langs een ledigheid afzakt, maar datmen het niet merken kan, ofze zakt, om datze altyt zakt, gelyk de plaats, waar langs zy zakt, oneindelyk is. 't Welk zommigen onder d'oude Philosophen van d'aartkloot uitgestrooit hebben, dewylze geen reden konden vinden, waarom de zwaarte in de lucht bleef hangen. En om dieswille lach ik ook met de Poëtische Fabelen, die verzierden, dat 's hemels aspunten van Atlas gedragen worden. Ook staat my niet aan, het gevoelen van Empedocles, die zegt, dat den hemel zwaar is, maar dat de gestadige omdraijing d'oorzaak is, datze niet valt. Eveneens gelyk een kroes vol water, wanneer hy omgedraait wort, belet dat het water, schoon het zwaar is, uit de kroes niet loopt. Agrigentius reden staan noch op lossen gront, dewyl hy den hemel zwaarte toeschryft, nochte uitleit, wat dat voor een kracht is, die de zwaarte na beneden hellende, zo menige eeuwen overwonen en gestut heeft. Wy staan stom van verwondering over de bouwkunst der ouden, wanneer wy de wonderbaarlyke verwulfsels der tempels, grafnaalden, groote ronde schouwtooneelen, galderyen aan de palaizen, zo lang wamen uitzien kan, boogen, graften, waterbaden, zo groot als heele lantschappen, als ook de sluisen en muren met aandacht aanschouwen. Maar dit altemaal by d'hemelsche bouwkunst te vergelyken, is maar jok en kinderspel. Vitruvius,

als

als ook Agatarchus, Democritus, Ctesiphon, die voor Vitruvius tyden geleefd hebben, durven op geen loffe en bolle plaats de gront der gebouwen leggen; is het zaak, datze genootzaakt zyn, dit te doen, zo leggenze de gront ofte op gestampte koolen, ofte schaaps-vellen, ofte offen-huiden. Maar onze God bouwt op niet, en ondersteunt de hemelen met niet; invoegen dat de lof van de hemelen te scheppen, beschermen, bestieren, en te ondersteuten, hem alleen toekomt. Vitruvius durft geen verwulzels slaan zonder ondersteuntzels en pilaren, geen brug zonder steunbalken, geen muur ophalen zonder ankers. Dit durft God doen; en spant uit die yzelyke groote en onmeetbare gewesten zonder balken, zonder zuilen. Zonder zant, kalk, en cement, kan Vitruvius niet uitrechten. Maar God metzelt zonder kalk, hy zoudeert zonder cement, en bouwt zonder zant. Vitruvius voegt by de kerken, tot gieraat, kantelen, verheven werken, gevels en ommelooopen. Van al deze byvoegzels weet God niet. Vitruvius werk is op zyn Doors, Joons, Corints of Tuscaans. Niet een van deze werken heeft God onder zyn werken. En nochtans is'er geen werk, dat dit werk in groote, schoonte, en vastigheid te boven gaat. Wanneer een bouwmeester winkelhaak, waterpas ofte schietloot ontbreekt, dan helt de muur na d'een of ander kant, en de meester is ang dat de muur om verrevalt. Maar onze bouwmeester bemoeit zich met geen gereetschap, en bouwt dan op het zekertste, als hy zonder hulp bouwt. 's Menschen

vernunft, als het zyn uitterste beft doet, maakt werken, die zig van zelfs kunnen bewegen, die nochtans, gelyk den hemel, gedurig niet kunnen beweegt worden. En zo miſſchien een Archimedes in een broſ glas de hemelen, waar in een verziende en nagebootſte tekendrager de jaren en maanden afdeelde, verroont heeft; al evenwel heeft de beweginge, van dit glasachtig en verganklyk lichaam, niet altyt kunnen duren.

En zo een nieuwsgierigen hemels beſchouwer, d'orde en ſtelling van deze woonplaats wat nader wil beziën, die zal over al bewysredenen en klare tekenen van de Godheit vinden. Want alhoewel'er niet ſnelder is, als deze om-draijing des werelts, nochtans ſtygen d'andere kreytzen recht verkeert tegens de maan aan, en ſchuins opwaart, op datze alzo aan alle hoeken des aartbodems een God vertoonen. Zy worden altemaal door een eendrachtige en ſtadige beweginge, elk door de zyne, omgevoert. Niet een is'er die ſtruikelt, ofte ſtil zoekt te ſtaan, en ſchoon zommige gezeyt worden te dwalen, nochtans is in deze dwalinge een beſtandigen en hoogſte orden. Zy gaan nergens als daarze behooren te gaan; zo zy dwalen, het geſchiet met voordagt, en rede. Den hemel ontbreekt zyn beſtierder niet, zy wort roekeloos, nochte by geval omgedraait. De goddelyke majesteit is aan alle oorden des weerelts tegenwoordig, beſtiert en regeert haar gebouw, dat by geen ding ter werelt in ſchoonte, welgeſchicktheit en beſtandigheit te vergelyken is. Het water en d'aarde, by de natuur onwaarde en verachte
din-

dingen, heeftze in het onderfte van den Al, dat is, na het middelpunt gefchopt. De lucht en 't vier, die van grooter kracht zyn, heeftze weerdiger plaats verleent. Maar den hemel, gelyk die van treffelyker wezen is, alzo heeftze die ook in 't bovenfte gedeelte des weerelts, op een heerlyker plaats gefelt. De grooten hebben in haar palaiſen, kamers, zalen en verſcheidertrekken. In den hemel hebben de dwaalſtarren haar huizen en kretzen, waar in zy vertrekken. De koningen blyven niet altyt aan een oort des ryks; maar trekken van d'eene plaats op d'ander, dewylze over altemaal gebiedten. De dwaalſtarren blyven mede niet altyt aan een oort des hemels, maar nu zynze noordelyk, dan zuidelyk, nu verre van d'aart, dan dicht'er by. Wanneer zich Kaizers en Koningen voor 't volk vertoonen, zo gaanze altyt dan met die, dan met deze raatsheeren omgingelt; eveneens ook 't gefarnt, die nu tegens andere ſtarren over ſtaan, dan onder dezelve, nu met Jupiter, dan met Saturnus, Zon, en andere dwaalſtarren zamen komen; dan van de zelve weder terug ſpringen, en achter uit deizen. Jupiter heeft zyn zekere ſtarren om zich ſtaan, die de ſtarren de Medicis genoemt worden, en hem, als of hy haar heer was, dienen en eeren. Voor Jupiter, volgens 't recht dat hem van 's vaders wegen toekomt, gaat Saturnus. De derde is Mars, een ſchrik voor 't menſchelyk geſlacht. De zon die al d'andere lichten haar behoorlyk licht geeft, die de ziel des werelts is, en dezelve tempert, leit by na in het middelſte perk, en is zo groot dat

datze alles met haar licht bestraalt en vervult. De Zon wort vergezelschap van de blinkende Venus, en heidere Merkuur. In d'onderste kreits wort de Maan, die van de Zon haar licht scheidt, omgevoert. Romen heeft zien zitten op haar schoutoonelen, de Roomsche vroetschap en burglary. Wy, op een hooger tooneel ons oogen staande, aanschouwen, zo te zeggen, zo meenige Goden en hemelsche Godheden, als wy aan den hemel zien, die altemaal op haar ampt, en op 't bevel van den eenigste bestierder, zonder eenig quaat opgezicht te geven, vlytig passen.

Zommige Philosophen houden staande, dat'er maar een enig hemels lichaam is, en dat het zelve doorgaans zonder scheidinge aan malkanderen vast is: en dat door desselfs beemden en weiden de starren d'eene snelder d'andere langkzamer zwieren, eveneens gelyk de vogels die door de lucht vliegen. Andere zeggen, dat de starren in haar loopkringen, gelyk een vast en onbeweeglyk volk, pal stil staan; en niet als door bewegingen van haar lichamen, darze in vast staan, gelyk de nagels in een wagenrat, omgevoert worden. En uit dit laatste gevoelen, dewylze wel de waarschylykste schynt te zyn, is opgekomen een zeker getal van kreitzen en woonsteden, van 't achtste ront afgescheiden, der dwaalstarren. 'k Wil my nu niet vyandlyk tegens het eerste of laatste gevoelen aanstellen. Maar God geve, welk van de tweek ook voor goet keurt, gy zult altyt oorzaak hebben om u tot verstommens toe te verwonderen. Na
 't eerste

't eerste gevoelen, gaat die wonderlyke krygshair der starren als ofze in 't gelit stont, haren weg, elke star past op zyn wacht, en wykt noit uit de streek, die hem eens voor al gegeven is. Die korter weg reizen, gelyk die dicht rontom de Pool loopen, gaan langzamer; die grooter, snelder; maar die de laagte, te weten, langs de midnachts liny reizen, het gezwinft van allen voort. En deze beweginge geschiet zo eendragtig, en eenpaarlyk, datze altemaal op dezelfde tyt, een en 't zelfde perk verlatende, aan 't zelfde op de zelfste oogenblik wederkeren. Zy zitteren om elkanderen te naderen. Zy beven om af te wyken. 't Is haar op hals straf verboden, buiten de gezette en vast gestelde ordens te treden. Gy zoud zeggen, dat elk weet wat weg hy gaan moet, en een draat, die langs de baan geschoren is, volgt. Die wat grooter is, rept zich niet, om die wat kleinder is voor by te gaan, nochte de middelmatige voert stryt met de gene die wat kleinder is. Zy doen elkander geen onrecht. Elk verricht zyn werk op het gierlykste. Zy lichten, loopen zonder elkander de kans af te kyken, zo wel die voor de wagen gaan, als die in 't voorhoofd van de stier, ofte rug van de moedige leeuw staan flik'ren en blinken. Dit denk ik dikwils by myn zelve, namllyk, dat, indien God geheel Europe, Asie, Afrike, en Amerika tot ronde klooten maakte, en dezelve door de lucht recht boven ons hoeft gezwint en snellyk omdraaide, dat ieder een ze verbaast zoude staan aankyken, en denken dat het spook waar. Maar wanneer de starren in den hemel

234 CASPER VAN BAERLES
omgerolt worden, zo worden'er klooten, die
met haar groote 't geheele aartryk en zee te bo-
ven gaan, omgerolt. Eenige duizent lichamen
worden omgevoert, die veerder van elkander
afleggen, alffe zelve groot zyn. Zy worden om-
gedraait, maar rusten niet, nochte worden moe-
de, nochte stooten nochte botzen ergens tegen
aan. Onsterffelyke God, wat een arbeit gaat'er
in den hemel al om! wat doen die hemel-
sche lichamen al arbeit! wy woonen hier in rust
en stiltc, buiten 't gewoel der vliegende starren,
midden onder 't geruis en gebrom van vliegen
en muggen. In den hemel ontmoet geen eene
werelt, maar lichamen die grooter zyn als de
werelt zelve, ontmoeten werelden. Als wy een
kogel uit een grof geschut voor by ons lyf hoor-
ren heen snorren, dan staan onze hairen van
schrik over end, en wy vallen, als van de donder
geslagen van verbaastheit op d'aaad neder. Maar
wat meent gy wel, Toehoorders, dat'er om zou-
de gaan, indien dan de Zon, die hondert maal
grooter dan het aartryk is, voor by uw lieden,
in den hemel staande, vloog: dan weder de
grootte kloot van den regenachtige Orion, dicht
voor by uw zyde heenen gierde: dan dat yzely-
ke en groote lichaam van Jupyn recht boven
uw hooft stont: dan neffens uw zyde heen schoo-
ven Castor en Pollux die groote gevaarten, die
altemaal in een oogenblik tyts, in eene minuit,
een weg van ertelyke duizent mylen afleggen.
Als ik al deze dingen t'huis by myn zelve over-
denk, zo ben ik myn zelfs niet, maar sta stom
als een steen over de Goddelyke wysheit en
magt

inagt van verwondering. Maar zo wy nu zeggen, dat zelve de kreutzen der hemelen, en in dezelve te gelyk de starren omgevoert, en niet door byzondere en eigene bewegingen voortgedreeven worden, goede God, van wat yze-lyke en onmeetbare groote zullen wel die lichamen wezen, die elkander voor by vliegen zonder te beschadigen, en, om byzondere afpunten omdraaiende, elk zyns weegs, hoe wel d'een snelder als d'ander, niet verwart, noch hobbollig, voortgaan; maar (dewyl de oorzaken, die haar voortdryven, eendrachtig en bestandig zyn) haar loop op de bestemde tyt volbrengen. Sommige deelen des hemels klimmen opwaart, en zyn nochtans niet licht; andere nederwaart, en zyn alevenwel niet zwaar; en hoe wel andere lichamen door de beweginge heet worden, en in de brant raken, den hemel nochtans alleen is bevryt, en weet van geen verbranden. Wy achten dit weinig door de gewoonte, die oorzaak is, datmen zich luttel over groote en weerdige zaken verwondert. Niet te min zyn het heerlyke vertooningen, en waardig dat het menschelyk geslacht dag en nacht dezelve aanschout. Is het niet verwonderens waardig, dat de Zon schier zo veel graden als dagen heeft? en 't jaar met zyn ommeloop begint en endigt? dat hy ter plaats, alwaar hy stil staat, gekomen zynde, yst veerder te gaan, eveneens als of de natuur den aftogt aldaar blies, en hem belaste af te trekken? dat dat hy den ondergelegen aardbodem niet verbrant, maar door het toe en afnemen der warmte, de selheit van de hette en koude matigt? dat-

ze, schoon de dagen en nachten niet altyt even langk zyn, nochtans op zekere tyt van 't jaar aan 't menschelyk geslacht, even zo veel licht als duifternisse verleent, op dat niemant de natuur van misgunst beschuldigt? De Maan, om datze van haar zelve geen licht heeft, keert haar voorzigtelyk na de Zon toe, tot datze recht tegens hem overstaande, vol wort. By bcuurte neemt de Maan af en aan, en beelt alzo door haar ongestadig licht, een ongestadig leven af. Van 't zelve licht wort zy wederom geheel ontbloot, op datze niet, zo zy op haar licht stoffen en roemen wilde, de Zon zyn lof ontsteelt. Dit zien wy dagelyks voor onze oogen, maar om dat het dagelyks en jaarlyks geschiet, zo gaan wy het onachtzaam voor by, en slaander geen achtting op.

Geen kleene lof pleegen ook 't fatsoen, eenvoudigheid, veerdigheid in 't maken, heerlykheit, nuttigheit, en zekerheit 't werk by te zetten. Dit altemaal vintmen in den hemel op zyn hoogste en uitnemenste. Want wat overtreft in schoonheit 's hemels gestalte, die alleen alle andere fatzoenen in zich besluit en begrypt. 't Fatsoen des hemels heeft nochte rouwigheit, nochte scherpigheit, nochte hoeken, nochte uitsteekende punten, nochte verheeventheden, nochte holligheden. Zy is de bequaamste gestalte om iets in zich te verbergen en bewoogen te worden. De gelykheit der deelen, die schier overal eveneens zyn, uitgenomen de starren, die dikker en dichter zyn, geeft 's hemels eenvoudigheid te kennen. Men zeit, toen de lichtgeboovige heidenen te Ephesien Dianaas tempel, dat

dat is, zo gy het by den hemel vergelykt, 't huis van een mier, ofte wyngaartworm opbouwden, dat geheel Afien twee hondert en twintig jaar daar aan gearbeit heeft. Maar dit huis, van waar ik rechtevoort spreek, is van een eenige bouwmeester in een oogeblik, zonder arbeit opgebouwt, en voltoit eer het begonnen was, volent zonder in 't werk te vorderen. De groote, van waar ik gesproken hebbe, als ook de schoonheit en volmaaktheit, wyzen de heerlykheit van 't werk uit. Licht en de kleure, 't vermaak en wellust der oogen, brengen de schoonheit te weeg. Van kleur is den hemel blaauwachtig, gelyk de Sapphyr; 't Zy dan, dat deze kleur in den hemel bestandig, en altyt blyvent van natuur is; ofte door 't speelen van de stralen en licht door elkander ontstaan zynde, aan den hemel, gelyk een tapyt, gehangen wort. 't Vermaak, behalven al deze dingen, veroorzaken de menigte der hemelsche lichamen, als ook de verscheidenheit van groote en beweeginge. Want zommige heeft de natuur snelder, zommige loomer gemaakt; zommige komen in dertig, zommige in twaalf, zommige in een jaar rontom, en weder op haar oude plaats; zommige lichten zyn grooter, zommige kleinder; zommige sliken, andere schynen gestadig; zommige kanmen altyt zien, andere, die willen dat haar wat meer eerbiedigheit bewezen wort, verbergen zich voor een tyt lang. Maar de nuttigheit, die den hemel mede deelt, is van zo groot belang, dat aan hem 't leven, behoudnisse en aller schepselen heil en welvaren hangt.

Ook

Ook dient dit niet vergeten te worden: name-
melyk, dat dit groote kunststuk, zonder eenige
onkosten, om dat het uit niet, dat van geen
waardye is, gemaakt is; zonder hulp, om dat'er
(uitgezeit God) niet was; zonder gereetschap en
werktuigen, nademaal deze werktuigen zelve
eerst moesten gemaakt werden.

Koningen en Princen, wanneerze bezich zyn
om hen zelve burgers, en onderdanen in veilig
en zekerheit te stellen, zo omcingelenze de ste-
den met muuren en wallen, en voorzien de
vesten en kasteelen met grachten, schanzen en
borstweringen op zyn sterkste. Al deze werken
nochtans, moeten voor 's menschen arbeit en
heevigheit wyken. Maar onze God heeft voor
zich zelve, en voor de zyne een Stad gebouwt;
die met geen wapenen te veroveren, nochte
voor den vyant om by te komen, is, nademaal
de plaats alleenig, daarze leit, haar bevryt en
scheut-vry maakt. Deze Stad, op datze van de
menschen niet verovert wort, hout ons altemaal
gevangen, op datwe het niet ontsnappen, ofte
ergens na toe vluchten. En op datze geen vrees
heeft, om van buiten besprongen te worden, zo
heeftze alles in haar bezittinge genomen, en ge-
doocht niet dat het minste ding buiten haar is.
Zy voet, koestert en queekt ons altemaal, als
een goetaardige moeder, op dat niemand tegens
haar misgunstig is, ofte een quaat hart toe-
draagt. Zy ziet ons altemaal, d'eene voor d'an-
der na, binnen haar wallen, sterven, op dat nie-
mant over haar zegenpraalt. Wy hebben alte-
maal ons graf in deze Stad. Deze Stad braveert
en

en zegenpraalt over ons altemaal. Met mynen en loop-grachten kan men deze Stad niet naderen, nochtie aantasten, dewyl God, den opperste bouwmeester, d'Elementen daar tusschen gestelt heeft, nochte met schepen kan deze niet bezetten nochte innemen, dewyl men de schepen op de lucht niet kunnen zeilen, nochte met krygsknechten bestormen, om dat de krygsknechten, die zwaar zyn, tegens de hoogte niet op kunnen steigen, nochte met toorens, nochte leeren beklimmen, dewyl men door sneeuw, blixem, donder en vier most gaan. Deze Stad kan nochte door list in 't net gebracht, nochte door voorwaarden bedrogen worden, dewylze haar zaken zonder gezanten verricht. d'Ouden, als Vegetius, Frontinus, Ælianus, Polybius, die van de krygshandel geschreven hebben, hoe zorgvuldig vermanenze, namelyk: hoe dat in 't schikken der slagorde, op een ander plaats d'oude gemeene krygsluiden en overste moeten gestelt worden, op een ander plaats de schietters met de ruiters omgingelt, op een ander plaats de schildragers, op een ander plaats met de slingers werpen, en op een ander plaats de gemeene krygsluiden. In den hemel zien wy zo veel duizenden geleden van lichten onordentlyk geschikt, en de kleinste starren onder de starren van d'eerste groote vermengt: in den hemel zien wy Hercules staan, daar den driehoek glinstert, den boer blinken, daar de noorkroon zyn stralen schiet, den vliet Eridanus glinst'ren, daar d'haas flikkert: In den hemel zien we dat de lichtgewapende krygsknechten
en

en troepen zoldaten, als de visschen en regen-
 starren door malkanderen zwieren, de overste,
 luitenant nochte kolonel hebben hier bezonde-
 re wachtplaatzen, d'oorzaak is de veilig- en
 zekerheit. In een slachorde wort naau hier op
 gelet, hoe wyt dat d'eene bende van d'ander af-
 leit. Den hemel bemoeit zich met zulke be-
 krompe plaatze niet, en schikt haar fakkels en
 vieren zodanig, dat d'eene d'ander wel wat na-
 der byleit, maar blyven nochtans altyt op de
 zelfde plaats en even veer van elkander. d'Oor-
 zaak is de zeekerheit. Die het krygshair in slag-
 orde willen stellen, dragen hier voorzorge, datze
 de zon niet van vooren in 't aangesicht hebben;
 en op dat de zon, van plaats veranderende,
 't krygshair niet hinderlyk is, zo doen zy haar
 best om dezelve altyt van achteren te hebben.
 God, Schepper des hemels, heeft de Zon zoda-
 nig gestelt, datze al de starren zonder schade
 kan licht geven, het zy datze van vooren recht
 op hem aanzien, ofte van ter zyden, ofte hem
 van achteren navolgen. d'Ouden maken d'om-
 metrekken van de Stads-muuren niet recht uit,
 maar met punten en inhammen, om voor het
 hammeien bevryt te zyn. Op 's Stads-muuren
 steldenze ook toorens en ommevangen; op dat-
 ze den vyant niet alleenig van vooren, maar ook
 van ter zyden en van achteren bestooken en ne-
 der matzen konden. Met zulke werken is den
 hemel niet voorzien, die, schoon hy ront is,
 nochtans aan alle kanten recht schynt te zyn;
 dewylze voor geen storminge bevreest is,
 nochte heeft wacht, nochte ronde, nochte
 't woort

't woort in d'hoogste veilig- en zekerheit van noden.

Maar op dat ik niet en schyn met Poëtische quakken voor den dag te komen, en veel meer een gierlyke en opgepronkte, als een bondige en grondige reden te spreken; zo zal ik voortaan van de natuur der starren beginnen te handelen, en recht uit bekennen, waar voor ons verstant hier stom staat, en blyft steeken. Voor eerst, zo goet gezeyt als gedagt, beken ik recht uit, dat ik niet weet, wat dat de starren zyn: namelyk, ofte het dikachtige delen des hemels, dan of het zamengeloopte vlammen en vieren zyn, ofte vaste en aartsche lichamen, die niet van zich zelve helder zyn, maar langs de vierige streken heen schuivende, zodanige glans en kleur aannemen: dan of het deeltjes van de vierige hemel zyn, die door de sleuven en spleeten der onderste kretzen hare stralen smyten, en alzo voor ons verschynen. Want indien het vieren zyn, wonder is het en meer als wonder, datze niet door 't gezwint omloopen verstrooit worden. 't Is wonder met wat voetzels zo groote lichamen gevoet worden. 't Is wonder datze altyt juist even zo veel voetzels ontfangen, en noit nochte grooter, nochte kleinder worden: zo het de dichtste deelen des hemels zyn, 't is wonderlyk, dat allenig uit de zamenpakkinge der delen zo stark een licht ontstaat: indien het donk're lichamen zyn, en met vrenede vieren bescheenen worden, zo komt de zelfde zwarigheid en verwondering wederom, namelyk, wat dat die vieren zyn: indien door de spleeten en

buizen van d'opperste hemel de vieren
 glinst' ren, dit heeft in de dwaalstarren, die dicht
 by de aart staan, en in haar loopkring omloopen,
 geen plaats. Veel dingen zyn in de natuur, die
 wy niet ontkennen, dat's er zyn, maar zyn on-
 kundig hoedanig datze zyn. Wy bezitten een
 een ziele, op wiens bevel wy beweegt worden,
 en wys en geleert zyn. En nochtans is de ziele,
 de natuur der starren zo weinig bekend, als haar
 bekend is wat datze zelve is, of waar zy is. On-
 der deze eeuwigduurende natuurs werken hoor-
 den mede de staart-starren, die haar zelden aan
 den hemel vertoonen. Want al over lang is het
 gevoelen verworpen, datze beneden de Maan
 voortkomen, en, eveneens als d'andere vieren,
 uitgaande en verdwynende vieren zyn zouden.
 Zommige, te weten, van die gene dieze in den
 hemel stellen, stroien uit, dat het geen oprecht,
 nochte gewoonlyk gestarnt is, maar een valsche
 gedaante van een gestarnt, uit de zamenkomst
 der dwaalstarren ontstaande. Andere houden
 het voor een dwaalstar, die zich zomwyl in
 't binnenste der hemels verbergt, zomwyl na
 buiten toe aan de holle vlakke begeeft. Zom-
 mige gevoelen, datze uit de verdikkinge en za-
 menpakkinge der hemelsstofte veroorzaakt
 wort, en door desselfs verdunninge weder ver-
 dwyne. Maar wy willen dit hier zo by laten bly-
 ven, dewylmen, om de rechte en grondige
 waarheit daar van te weten, langer tyt tot on-
 derzoekinge van doen zoude hebben, en ons ten
 hoogsten verwonderen, dat in zo veel eeuwen
 herwaarts, nochte by de Chaldeen, nochte
 Ægip-

Ægiptenaars, nocte Grieken, nocte in deze laatste eeuw iet zoekers aangaande de natuur der starren te vinden is. Waar uit blyken kan ; dat God, gever der wysheit en verstants van zyn geweest is, dat de menschen in 't onderzoeken van deze stoffe zich oeffenen, en niemant over de gevonde waarheit beroemen zoude. Ten tweeden, nademaal de bewegingen van al d'andere starren, die over d'onderaartsche werelt heen schuiven, onwederroepelyk en geduurig zonder ophouden zyn, zo is het ten hoogste te verwonderen, dat alleenig de staart-starren by wylen verschynen en dan weder een poos achter blyven. Want, ten alderlangsten gerekent, zo laten ze zich maar weinig maanden zien. De dwaalstarren worden maar alleenig aan een oort des hemels gezien, en gaan niet buiten de kreits des tekendragers ; de staart-starren hebben meerder wil, en verschynen in 't oosten, westen, en veeltyts in 't noorden. d'Andere starren hebben altyt eenderlei gestalte. De staart-starren sleeten nu een staart van licht na zich, waar van datze ook staart-starren genoemt worden, dan vertoonen zy zich haarts-gewys, by wylen lykkenze heel wel na een bos hair. 't Gestarnte is altyt even groot, even blinkent en klaar ; maar de staart-starren zyn van verscheide groote, als ook haar glans en klaarheit, want zy nemen af en aan, gelyk zulks ieder bekent is. Zommige starren, om datze na by de Zon staan, kunnen niet gezien worden. De staart-starren, al is de zon haar noch zo na, kan men altyt zien ; en haar licht wort noit van 't licht der zonne verdooft.

d'Andre starren is het eigen rontom haar as regt toe regt aan gedrait te worden. De staartstarren beginnen zomwylen haar beweginge uit den noorden, en gaan alzo door 't westen na 't zuiden, niet recht uit maar krom: zomwyl zettende haar koers ergens anders heen, en willen aan geen wetten, dewylze eerst na een lange tyt weder verschynen, gebonden zyn. Eindelyk spellen ook de staart-starren de toekomende dingen te vooren, en, om datze zich yzelyk dreigent, en bloetdorstig van gelaat vertoonden, verkundigen de gantsche rift der aanstaande nootlotten. Begeert gy d'oorzaak hier van altemaal te weten? 'k Weet het zelve niet. Wy nakomelingen hebben veel geleert, dat d'ouden niet geweten hebben. 't Geen ons onbekent is, zullen de neerstige nakomelingen aan den dag brengen. Om 's hemels geheimenissen te weten, zyn eeuwen van doen. De tyden verschelen aan zeden, woorden, en kennisse der waarheit. 't Is behoorlyk, datmen de nakomelingen aan de yver van de waarheit te verkrygen mede deelachtig make, op dat men niet meene, ofte dat wy 't alles geweten, ofte zy van hun voorouders niet geëerst nochte gekregen hebben.

Maar ik keer weder tot het gestarnt. Dat de starren warmte by brengen, vernemen wy altemaal, maar hoe, en op wat wyze zy verwarmen, dat is niemant bekent. Het wort in twyffel getrokken, of de stralen de warmte met zich uit het gestarnte zelfs brengen, dan ofze door de verdunninge en omroeringe der deelen der luchts, de warmte maken. 'k Versta myn lieve

Aristoteles niet, wanneer hy de lichtgelovigen wys maakt, dat het licht door de verdunninge de warmte veroorzaakt. Ook weet ik hier geen doorkomen aan: namelyk op wat wyze de starren, die door 't licht warmte en droogte maken, door een andere kracht koude en vochtigheit veroorzaken. Ook kan ik dit niet wel vatten: hoe dat d'eene dwaalstar schriklyk en kout is, een ander getempert, een ander warm, een ander vochtig en regenachtig, en een ander heet, dewylze altemaal, niet anders als licht en vier zyn. Vraagt gy lieden, op wat wyze 't licht, van het eene gestarnte, als een werktuig en dienstbode, de warmte, en weder 't licht van een ander gestarnte de koude maakt? 'k weet het niet. Waarom de Steenbok koningen maakt, de Waterman visschers, Mercurius kooplieden, de Reus jagers? 'k weet het niet. Waarom dat Saturnus als hy in den Leeuw is, geluk belooft, Mercurius als hy in de Waterman staat, waarzeggens maakt? dom ben ik hier in. Wat dat die plekken en vlekken zyn, die de Maan zo ongerlyk en droevig maken, als ook die onlangs van eenige veerziende en gauwe verstanden in de Zon vernomen zyn? Xenophon zal hier op zeggen, dat in de Maan menschen wonen, en de zelve lant is, daar in vele steden, Bergen en eilanden leggen. 't Schynt spook te wzen. Maar alevenswel nochte hy, die sulks gezeit heeft, heeft 'er derven op zweren, nogte ik derf ook niet met hem staan, of het juist zo met de zaak gelegen is. Vraagt gy door wat kracht dat de starren de voortteeling der bergwerken, eb en vloet, en die

246 CASPER VAN BAERLES
die wonderlyke werkinge van mede en tegen-
lydinge voortzetten en te hulp komen? 'k weet
het niet. Wilt gy weten, wat dat eigentlyk des
zeilsteens kracht is, die door een geduurige uit-
stuivinge en uitvloeyinge uit het noorden en
zuiden, gewesten die tegens elkander over-
fraan, ook buiten de zeilsteen uitvliegt? 'k weet
het niet. Wy zyn genootzaakt tot d'invloeyinge
der starren en verborgene hoedanigheden be-
schutzelz, toevluchten, en vryplaatzen voor
onze onweetenheit, te komen. En zo gy be-
geert te weten, wat die verborgene hoedanig-
heden zyn, en met wat naam datze te noemen
zyn, 'k zal uw de woorden, 'k weet het niet,
die men zonder beschaamt te worden, niet uit
den mont kan laten gaan, weder toeroepen. By
al deze wonderheden komen noch 's lichtz
voortteelinge en verspreyinge. Hier staat myn
verstant weder stil, of altyt het zelve licht warr-
delt, en van plaats tot plaats bewogen wort: dan
of het door een gestadige voortteelinge eenes
nieuw lichtz, van het eerste licht komende,
voortgeplant wort. Welk van tweeen gy zult
zeggen, het zal een mirakel wezen; dewyl wy
merken dat het licht in een oogenblik langs die
grootte ruimte des hemels, en hoofdstoffen gins
en weder, zonder vertoeven, al verspreit is, en
niet verspreit wort. Ook is dit verborgen: of
de starren 't zelve licht aan 't aartryk vertoonen
en weder met zich sleepen, wanneerze onder-
gaan: dan ofze den sterffelyken mensch altyt
een versch en byzonder licht verschaffen. 'k Heb
van den hemel gesproken, 't geen ik weet en
niet

niet weet. En alevenwel, schoon dat ik recht uit beken dit niet te weten, wil ik om geen vergiffenisse bidden. Het heeft niemant, zo lang de werelt gestaan heeft, geweten, en die haar voor laten staan datze het weten, weten het also weinig als ik. Langzaam en zwaarlyk raken wy tot de kennisse der dingen, die zo verre uit onze ooggen leggen. Alle wetenschap neemt zyn oorspronk van d' uiterlyke zinnen. Maar hoe veel dingen zyn in den hemel wel, die wy niet zien, nochte horen, nochte voelen; die, als wy daar nader by waren, aan onze zinnen zouden openbaart worden. Democritus, een overvlieger van al d' ouden in de wysheit, heeft derven zeggen, dat hy in den hemel menigte van werelden, als ook andere hemelen, andre aartryken, andere revieren, en andere menschen zoude vinden. Maar dewyl wy zo verre van den hemel af leggen, zo weten wy die dingen niet; ofte, onbedachtzaam daar aan geloof slaande, doolen daar in. Indien Socrates van den hemel gezeit en uitgekraait hadde: namelyk, dat hy dit alleenlyk wiste, dat hy niets wiste, wel waar zoude hy gesprooken hebben, of ten minsten zo dubbelzinnig en schers niet. En misschien zoude de de waarheit zo diep niet verborgen leggen, indien onze yver en neerstigheit niet verflaauwde. Wy, die van dag tot dag toenemen in zonden, verwond'ren ons dat de Wysgeerte noch op haar hoogste trap niet is; En dat wy, die dagelijks nieuwe zoorten en manieren van beuzelingen bedenken en uit onze kruin stoten, alle de manieren van waarheit noch niet weten.

Hoovaardig zyn de menschen met haar lichaam op te pronken, en altyt bedenkenze wat nieuws. Wat nieuwe en malle dolheit bedryvenze wel niet, met de hoeden, knevels, mantels en rokken. Zy toonen haar zothheit tegens den hemel zelve, en weinig scheelt 'et, of 's menschen der telheit beschuldigt zelfs den Schepper, dat hy den mensch qualyk geschapen heeft. De jongmans scheeren 't hair van de kruin, en bedekken de gezochte naaktheit met een slechte vilt, en verwerpen alzo 't bedekzel dat de natuur hen verleent heeft. Elk hair wort in acht genomen. Als 't hair hen in 't aanzicht tot op de neus hangt, en de lokken langs de hals en schouders speelen, zo dankenze wel datze zo moy zyn. Wy zyn Hollanders, en lyken aan kleeding wel Franzoizen. Wy, die in 't noorden geboren zyn, stroijen Arabische poejer op ons hoofd. Wy eten prachtig, en zyn lekkerder aan den tafel als de Sabariten. Ten hoof zyn wy gailder en wispelturiger als Vertumnis; op de markt hantgaaower als de Harpyen; in verbonden lichter van woort als de Cretenzers. Die wat lang van perzoon zyn, bukken voor over, en gaan krom, om wat korter te lyken. Die in 't tegendeel kort zyn, trekken hooge schoenen aan, en vertoon en zich alzo grooter alsse in der daat zyn. En dewyl onze zothheit noch op zyn hoogste markt niet is, zullen wy dan verwondert staan dat de geleerden en wyzen noch leren? Daarom, trekt uw' zinnen van d'aartsche zorgen af, en hangtze aan den hemel. Den hemel is ons huis, den hemel is ons vaderlant. Den hemel hout dag
en

en nacht voor oogen, wiltge de naam van menschen voeren. Daar is noch veel overig om te leeren, 't geen wy tot noch toe niet geweten hebben. De wetenschap woont op een zeer ruime plaats, maar d'onwetenschap op noch veel ruimer. De natuur opent haar heiligdommen en geheimenissen niet op een tyt. Zy deilt dan en dan wat uit, 't geenze begeert dat men weten zal. Alle dagen hebben noch geen avont. De toekomende zullen leren, dat de voorgaande niet geweten hebben. Die hoop heeft dat de waarheit kan gevonden worden, die is niet verre van de waarheit. Dan bedank de natuur, als gy in deze geheimenissen en heiligdommen ingedrongen zyt. Den aartbodem, daar op wy wonen, is niet grooter als een stip. En nochtans acht men ons gelukkig, als wy een klein stuk lants ofte eenige bunderen besitten, die by den hemel te vergelyken, de groote van een koorengraintje niet kunnen uitmaken. De uiterste grenzen van Duitslant den Ryn en Donauw zyn. Van Spanjen het Pyreneesche gebergte en de middellantsche zee. Van Sarmatie de doode en groote Ys zee. De Koningen be-roemen zich dat haar heerschappye zich wyt uitstrekt, wanneerze de grenzen van haar heerschappye met de twee zéen besluiten. Maar die in den hemel staan, en na deze plaatzen zien, konnenze niet in 't oog krygen. Om hoog zyn overgroote en onmeetbare plaatzen en streken, die door den hemel afgedeilt zyn. Sla hier uw oogen op, en doorwandeltze met uw zinnen en gedachten. Het aartryk en al de zéen doorrei-

250 CASPER VAN BAERLES
zen wy in weinig maanden. Om in den hemel
van het oosten na het westen te reizen, zyn eeu-
wen van doen. Die hier in zyn hutje als een klui-
zenaar in armoede leeft, zal in den hemel woon-
plaatzen bezitten, die geheel Afrika in grootte
verre te boven zullen gaan. Verdeil vry aan man
voor man de delen des hemels, noch zal elk
grooter deel te beurt vallen als het geheele ko-
ninkryk van Perzie is. En zo'er geen bewoon-
ders te kort schieten, daar zal ook geen plaats
te kort schieten. In den hemel zal d'eene buur
met d'ander niet twisten, om 't water dat van de
pannen afloopt. In den hemel zal d'eene pan te-
gens d'andere pan, nochte d'eene balk tegens
d'andere balk aanstooten. Zoo wy den hemel
in 't gemeen niet zullen bezitten, men zal niet
klagen datze afgeschooten of atgedeilt is. De
ziel woont hier in al te eng een woning. De
ziel, zo zy maar alles mag doorsnuffelen, wei-
gert niet om met de kreitzen van zon, maan en
Jupiter omgedraait en omgerolt te worden. De
menschen achten het voor een groot wonder-
werk scheepen in zee gebrogt, hun wapen, dat-
ze voeren, in America, opgehangen, en landen
in den Oceaen, daar geen landen zyn, gevon-
den te hebben. Maar het heeft vry wat meerder
voeten in der aarde, dezen gehelen al op zyn
duim te weten, en die woonplaatzen van te voo-
ren te doorsnuffelen, die wy nu al in hoop be-
zitten. Maar, zult gy zeggen, wat nuttigheit
is'er van te verwachten, dat iemand al, 't geen
boven ons is, onderzocht heeft? 't Is het groot-
ste dat men op aarde hebben kan, de natuur, en
God,

God, d'oorzaak van de natuur te kennen. Behalven dit noch ook dat den mensch zich tot stommens toe daar over verwonderen moet, en niet door hoop van een olyke winst, maar door mirakulen verquikt en verheugt wort. Twee dingen zyn in den hemel, die den aanschouwer op 't hoogste doen verwonderen; namelyk, des zelfs heerlijkheit en nuttigheit. Stel de nuttigheit aan een zyde, de heerlijkheit alleen zal verwonderens waardig zyn. En, schoon genomen wy stellen dat het aartryk, woonplaats van 't menschelyk geslacht, van de sterren niet beftiert nochte gequeekt wort: dat de sterren, zonder iets te verreechten ofte nuttigheit te doen, slechts maar op en ondergaan. Niet te min zullen de Zon, maan, en al de andere lichten, aangename en eer en pryzens waardige vertooningen in 's menschen oogen zyn. Wy zullen ons verwonderen, schoon wy niet denken datze eenige nuttigheit doen. Maar gy moet het by de betrachtinge des hemels niet laten blyven; maar een weg in slaan, langs de welken men na den hemel gaat. Schuw alle ondeugden, zo bezit gy van nu af aan den hemel. Betoom de driften uwer begeerten, en gy zult het aartryk ontgaan zyn. Die zich met de weereit niet meer bemoeit, die is schoon al in een andere weereit. Al wie een zondaar is, die steekt tot de keel toe in de slyk. Die van zonden aflat, is 'er al uitgekroopen. By deze zelfde trappen, waar langs men tot de godvruchtigheit klimt, klimt men ook na den hemel. Wien het betrouwt dat hy qualyk geleeft heeft, die is hooger als de Py-

252 CASPER VAN BAERLES
reneefche en Appennynfche bergen. Die zich
op nieuw begeven heeft om eerlyk te leven, die
is al boven de maan geraakt. Die de walg van
een goddeloos leven fleekt, en zich hoog en dier
aan de Godsdienst verbonden heeft, die staat al
onder de vafte fterren. En die eindelyk inge-
men, en om deugden te doen volhart is, die is al
in den hemel ontfangen. Maar het is, God be-
tert, nu zo een tyt, dat elk zich een hemel op
d'aarde bouwt, en hier zyn Goden heeft en aan-
bidt. Een gierig mensch hout de geltkiffen
voor zyn hemel, en 't gelt is zyn afgodt. Een
ftaatzuchtige verftrekken 's Keizers hoven en de
zalen der ryken een hemel; de gunft en gene-
gentheit des volks een godt. Een hoerceder is
een hoerhuis zyn hemel, de hoer zyn godt, de
boezem en borften van de hoer zyn altaar, on-
eerlyke woorden en galle kuffen zyn biecht. Een
tyran rekent zyn dollen ongebondenheit voor
een hemel, zyn wil en goetdunken voor een
godt. Een overgeloovige is den hemel gewei-
de fteenen, God ydelheit, de godvruchtigheit
veinzinge, zyn kledinge een Cynifche mantel,
zyn ambacht zyn naafte fchade te doen. Alzo
befmet zich een ieder met afgoederye, en hout
voor een godt al wat zyn hert begeert. Wy zyn
begaan om knechten, zonder de welken noch-
tans den allerwyften Diogenes geleest heeft.
Wy zyn bekommert om kleeren, zonder de wel-
ken Bias gewandelt heeft. Wy zyn verlegen om
een woonplaats, dien wy voor niet in den hemel
zullen hebben. Wy dragen zorge voor onze ge-
zontheit, die noit een goet gemoet ontbreekt.
Wy

Wy zyn bekommert om erfgoed, 't geen ons, zo wel als we het bezitten, als dat we het noch niet bezitten, maar daar op hoopen, plaagt en onrustig maakt. Schud uit deze boejens en beletzels der deugden. Wie zich met de vergankelyke en aartsche dingen niet bemoeit, komt al slapende en zonder moeite in den hemel. Maar gelt te winnen is een zoete en aantrekkende handel. Mannen gy wort aan een goudc keten vast gebonden, op dat gy niet hooger zult klimmen. Maar de welluft valt zo zoet. Vrienden gy wort aan een roestige keten gebonden. Maar niet is frajer als na eer te staan. Vrienden, gy wort aan een schoone strop geworpt, op dat gy in eer en aanzien om 't leven raakt. Doet nefens my boeten, en verbeter het geen gy in uw leven onrecht, goddeloos en onmenschelyk bedreven hebt. Den hemel, dat ik uw tot deugden rade, geeftter ons aanleidinge toe, want den gantse hemel is in rep en roere, alhoewel men de snelheit, dewylze stil lykt te staan, niet kan merken. Alzo moeten wy ook met ons verstant, dat alles vatten kan, buiten de engten van 's menschen zwakheit wandelen, en niet rusten als alleen in des wysheits woelinge. Den zelve hemel, dewylze zonder verandering, bestandig, altyt durend, en doorgaans even eens is, geeft hier door te kennen, dat men 't eeuwig, 't onmeetbare, en het beste zoeken moet. Als gy den zelve helder en klaar ziet, en vol starren staan, zo verwerp de duisternisse van dwalinge en onwetentheit, en houd voor vast, dat het verstant nergens anders mede verheerlykt kan worden, als met

de

de wetenschap van 't Euangelische licht. Uit de groote des hemels leere, dat de beemden der deugden en eerlykheit zeer groot zyn, en dat'er nooit plaats of tyt ontbreekt om te doen, 't geen pryzens waardig is. Let op Saturnus, die loome Saturnus. Deze vermaant ons, dat gewichtige zaken door lankzame beraatflagingen verricht worden, die wel eer een onbedachtzame en schielyke beraatflaginge verbrodde. Is Jupiter een eerbreeker, een iastelder van verbodene wellusten, kant tegen hem, schoon hy noch eens Jupiter was, met de redelykheit, daar hy niet tegen op mach. Mars prys ik, nochte veracht ik niet. Want onze staat is zodanig, dat de Baraviërs zo wel op 't eene als op 't ander afgerecht moeten zyn, en ons heil en welvaren met oorloch ofte vrede zoeken. Indien de Zon niet als heil en geluk belooft, niet als wetenschap en voorzigtigheit toezeit, zo zoeke elke zich daar dan meester van te maken, en doe zyn beste om dat te verkrygen, daar de bedrieglyke starren hoop toe geven om te verkrygen. Gy die koopluident zyt, leere van Mercurius, die de kleinste van alle starren is, maar de welspreekste van allen, weinig bedroch en leugen, maar zeer veel welspreekentheit. Venus spelt veel quaat te vooren, en schoon d'onnoozele duiven, en die den echtenstant wel onderhouden, haar wagen voort trekken, nochtans begeertze dat de echtgenooten niet al te goet betrouwen op haar hebben, dewylze bloedschiant begaat en meinedig is. Ook wacht u wel, dat de maan, de huisvrouw van de uren en Endymions

mions logge, wispelturige, arme en zinnelose gemalin, over uw niet te gebieden heeft. Want niet is'er bedroefder als met de vallende ziekte gequelt te zyn, en dat het hoeft niet wel te passe is. Wy sullen wat hooger opklimmen. Bezie de Draak, die niet verre van de Bccrin staat, deze is een teken van wakkerheit, spitsvinnigheit en schranderheit. In de rechter zyde van Perseus blinken drie heldere fakkels, die der groten leitslui zyn; d'eerste is een wegwijzer tot de godvruchtigheit, de tweede tot de gerechtigheit, de derde tot de kloekmoedigheit. Maar Hercules, dien starken Hercules, die digt by den boer staat, wil hebben dat wy temmers van wanschepselen, als van gulfigheit, luigheit, hoveerdigheit en gramschap zyn. Zelf Perseus, Andromedes verlosser, luistert de Koningen in d'ooren, datze, om 't volk te behagen, de onnozelen niet moeten ter dood verwijzen, en om 't ongediert, dat is, 't gemene volk te vreden te stellen, die gene niet in den kerker moeten smijten, die 't vaderlant grote diensten gedaan hebben. De kreeft, als zy de zon, die achterwaarts deist, weg jaagt, dreigt die gene die van de deugt te rug arzelen. De leeu is een exempel van een grootaardig en edel gemoet. De ram, een strijdbaar dier, van een onnodigen oorlog. De Stier van arbeit en lydzaamheit. De Tweelingen van eendracht. De Maagt van kuisheit. Gy wegers, op datge met de aartsche schaal geen bedrog doet, zo sla uwe oogen geduerig op de hemelsche schaal. Die bedektelijk andere zoeken schade te doen, die behoeven maar op de Schorpioen te letten. Gy halfmannen,

256 CASPER VAN BAERLES
nen, die met u aangesicht wel Curien, dat is, vrome burgers gelijk, maar met u overige lyf wilde beest, sla u oogen op de Schietter. Dat d'ongelukkige, en die in het laatste quartier maans geboren zijn, met de Steenbok, die de Platonisten de deur der goden noemen, in vrientschap treden: dat hy, die geerne zijn Jupijn zoekt te behagen, Ganymedes, of de water-man te vrient krijg. De koude visschen zien op die geen, die kout en vergeefs imant liefde toedragen. Also kan den gantschen hemel, en ider gedcelte des hemels tot stichting der zeden dienen. Indien iets aan de geboden der geleerden ontbreekt, dat zal de uitgeleide hemel altemaal volmaken. Gy lieden doet van zelfs en ongedwongen 't geen ik wenschte, dat ge altyd dede, en noit afliet. Wy sullen het met wenschen besluiten. Mijn grootste verlangen is, om u altemaal die hier vergadert zijt, en my met gedult van den hemel hebt horen spreken, in den hemel van aangezigt tot aangezigt te zien, te groeten en te omhelzen; niet in dit gewaat en met deze lange rok aan, gelyk ik rechtevoort gekleet ben, maar in wit gewaat, zodanig de zaligen zullen gekleet gaan. Niet om redenen en oorzaken van de waarheit te vinden, en de zelve van de valsheit te onderscheiden, bekommerlyk op te zoeken, want ons zal zonder bedrog en wederlegginge in den hemel niet als waarheit geleert worden. Niet om van de geheimenissen der nature, die wy onder onze voeten hebben, te spreken. Niet om uren lang vande deugden te lezen, maar om met u lieden des deugts beloningen te genieten. Maar wy zullen in den hemel
veel

veel eer God van aangezicht tot aangezicht aanschouwen; daar zullen wy den schepper van den gehelen al, den boumeeſter der hemelen, en die niet geringer, nochte even zo hoog, maar groter als zijne werken is, met oogen zien. In den hemel zullen wy die gene van aangezigt tot aangezigt zien, die alle hemelen in zich bevat, en nochtans van de zelve niet bevat wort; die over al zodanig by zijne werken tegenwoordig is, dat hy nochtans buiten de zelve is; die op zodanige wijze het middel-punt van allen is, dat hy al evenwel de kring is, wiens middelpunt, gelyk Trismegistus zeit, over al is, en ommetrek nergens. In den hemel sullen wy der Engelenſcharen, en de hemelſche kerkvoogdye aanschouwen, die, dewijlze lichamelooſ is, niet anders als gemoet, rede en verſtant is. My verlangt om in den hemel te zien, of Ariſtoteles de waerheit gezeit heeft, dat de hemelen vande Engelen bewogen worden, waar aan ik hier op der aarden altyd getwijffelt hebbe. In den hemel zullen ons d'allerzaligſte en doorluchtigſte zielen ontmbeten, en als wy Paulus te zien krijgen, zo zullen wy noch aan zyne welſprekentheit, waar door hy de harten der Heydenen wiſt te bewegen, gedenken; wanneer ons Petrus te voorſchijn komt, aan zyne ſorgvuldigheid, waar mede hy de kristelijke kerken zo trouwelyk geregeert heeft. In den hemel zullen wy met d'allerheiligſte vaders, wiens namen wy nu alrede aanbidden, ſo gemeen zijn als kinderen met hunne ouders. En dichter by hem gekomen zynde zullen miſſchien in Justinus den Martelaar noch een kenteken van d'oude ſtandvaſtigheit

258 CASPER VAN BAERLES
vinden, in Irenæus een teken van yver tegens de
kettens, in Klement den Alexandryner van een
vlijtige Priester, in Cypriaan van zedigheit en
kristelyke nedrigheit, in Hieronymus van eel-
hartige geleertheit, in Augustyn een teken van
bedaarder en zachtmoediger geleertheit, in
Athanasius van een onverzaagt geloof, en in Ber-
nardus van Godvruchtige eenvoudigheid. In den
hemel, (neme het niet qualyk, toehoorders, dat
ik, dewyl ik van den hemel spreek, aan myne
voorafgezonde pant, myn waardé gemalin, ge-
denke) in den hemel zal ik u myn Barber, myn lief-
ste gemalin, met een heilig kusje, zodanig kusje
de zaligen ook past, kussen, en u voor uwe zorge,
die gy voor de huishoudinge gedragen, als ook
voor uwe liefde, die gy aan my, en uwe kinde-
ren bewezen hebt, voor eeuwig dank weten.

E Y N D E.

Gedaan den 11. van Sprokkelmaant des Jaars 1636.

E E N Z E G E R E D E N,

Over het weder innemen van

B R E E D A,

Aan zyn Hoogheit Prins

F R E D R I K H E N D R I K,

Prins van Oranjen, &c.

Ndien wy oit een dag, die Nederlant
tot prijs en roem, de bondgenoren tot
welvaren, de vyanden tot schrik, geheel
Europe tot verwondering geweest is,
be-

beleeft hebben, zo is het die dag, op de welke Breda herwonnen is. Prijs en roemens waardig is deze dag, wegens de gewichtige zaken, die wy uitgerecht hebben, heilzaam wegens de nuttigheit, en profijt, schrikkelyk wegens de schade, die den vyand daar by geleden heeft, verwondrens waardig wegens 't uitgerichte werk en de gelukkige voorgank. Gene gedenkwaardiger belegering, zo lang als 'er oorlog gevoert is, hebben wy beleeft, en over geen belegering zullen de nakomelingen meerder verwondert staan. Het is hier alles op sijn hoogste, en niet op sijn laagste toegegaan. De macht van de veroverde Stad is ongemeen stark geweest. Het veroveren gink over wreet en fel toe, en tot verwondring van yder een, is ook binnen korten tyd de stad overgegaan. Het gansche gemeene welvaren, de velicheit van onze heerschappy, als ook de cierlykheit en faam der overicheden is in deze Stad, gelykzaam als in een klein begriip begrepen. Wy hebben vele steden zo nu en dan gewonnen, maar door deze stad, die wy nu gewonnen hebben, maken wy al d'andere steden onwinbaar. Zo menig stad als 'er ontrent leit, is noch buit en roof van de voorgaande tyden. Deze stad, die de laatste en grootste buit is, komt om al d'andere buit te beschermen. Wy zyn meer als eenmaal in veltflagen met de zegen gaan strijken. Maar nu plukken wy eerst de rijpe vrucht van de voorgaande buit. Al 't gene dat wy door zo vele overwinningen verkregen en by een geschraapt hebben, dit altemaal verzekert en stelt in veiligheid deze tegenwoordige overwinninge. Den min-

ste onder ons kan voor een Batavische lecu bestaan. Dit is ons wapen en teken. Den vyant konde altyt na zyn believen in des lecus binnenste hol doorboren, en den selven aldaar verneestelen. Tot noch toe heeft den vyant over Hollant, Gelderlant en Brabant tot in het hartje van ons land kunnen komen. Van hier viel hy geduerig met zyn krijsheir op onze bodem, voerde op de zelve oorlog, en zette de grenzen gestadig in rep en roer. Maar nu hebbenwe, na dat'er zo vele steden gewonnen en wederom verlooren zyn, dat even eens als by beurten omgink, eindelyk den vyand door Breda, de kroon en schild van onze heerschappy buitengeslooten. Ten zy wy geen Bataviërs waren, eertyts bontgenooten en broeders van het altyt overwinende Roomsche volk, wy mogten nu met eeren den oorlog wel staken, en zo wy eenigfins te vernoegen zyn, ons laten vernoegen met dat gene te beschermen, 't geen wy den vyant ontomen hebben. Want den gantschen tyt van den Nederlantschen oorloch, die wy met den allermachtigsten vyant zo veel jaren gevoert hebben, wort in drie onderscheidelyke tyden onderscheiden. In d'eerste tyt lag onze staat in 't voet-zant, en wiert van den Hertog van Alba jammerlyk onderdrukt. In de tweede scheptze wederadem, en kreeg den mont boven water. Maar in de derde begonze eerst macht te krygen, toen versloegze den vyant en gink over al den zegen stryken. In d'eerste tyt was het elendig met ons gestelt, wy doolden als vluchtelingen zonder orde, zonder stichtinge en zonder gelt

gelt achter lant. d'Oversten waren op de vlugt, de Steden in 's vyants handen, en de bontgenooten van het eerste verbont, dat wy onderlings opgericht hadden, van ons afgesneden. In 't kort het stonter in deze tyt zo jammerlyk en deerlyk toe, het quaat had over al de overhant zo verre genomen, dat, myns oordeels, Gods hant daar onder moet gewerkt hebben, om alzo door tegenspoet, en door al 't geene wat tegenspoet en elende heeten mach, een nieuwe manier van regeringe in te voeren. In de tweede tyt: namelyk, onder Wilhelm, Prince van Oranje, begonnen die dingen wat uit een beter oog te zien, staande als toen het nootlot, in twyffel, wien datze ons, om over ons heerschappy te voeren, zoude toeschikken. Het is ongehooflyk als men 't zeit. Wy, die nu anderen konnen beschutten en beschermen, regeerden toen als arme weeskens, die vader nochte moeder hebben. Men socht buiten 's lants, na een die de nieuwe, en in nood zynde regeeringe met raat en daat bestierde, en van gelt verzag. En naauwelyks was'er toen voor deze aangroeiende regeeringe een beschermmer te vinden, daar van nu wel een ieder, nu datze tot een man geraakt is, overste zoude willen wezen. Wy, die nu de machtigste legers toerusten en in 't velt brengen, moesten toen by andere gaan gelt leenen. Wy moesten toen steden te pant zetten, met welker gelt wy nu andere steden winnen. Wy zochten verbont met die genen te maken, die naderhant, om datze met ons in 't verbont waren getreden, zyn groot geworden, en op de

kluiten geraakt. Met de vyanden is de spot ge-
 dreven, die eerst tot schrik waren geweest, en
 d'overwonnen en wanhoopenden baloorig
 maakten. Maar in de derde tyt zag men ons
 machtig en zeeghastig, en wy verdedigden ons
 niet alleen binnen 's lants, maar voerden ook
 den oorloch buiten 's lants. Wy hebben den
 oorlog vele jaren uitgehart, en den vyant uit
 vele steden en lantschappen gedreven zynde,
 van ons hals quyt gemaakt, en toen wy zo ver-
 re waren, dat wy hem van den hals hadden, te
 water en te lant afgemat. Wy hebben den vyant
 zelfs op de kusten van Spanje en Vlaandre ver-
 flagen en geplundert, en hem zyne rykdommen
 van Oost, en Westindie, tot groot voordeel
 van ons, af-handig gemaakt. En dat meer is,
 toen wy nu binnen 's lants, buiten vrees ston-
 den, zo hebben wy den oorlog een andere wee-
 relt, namelyk Westindie, aangedaan. Hier in
 't Noorden bewoonen wy het eene Batavie, en
 elders in 't Oosten daar den dageraat begint, het
 andere Batavie. Wy hebben Eylanden, Kapen,
 Kastelen, die hier eenige duizent mylen van
 daan leggen, de naam van Nassouw gegeven.
 Wy hebben aan alle hoeken des werelts oorlog
 gevoert, en den zegen bevochten. Woeste en
 ongebonde volken tot Christenen gemaakt, en
 onder gehoorzaamheit gebracht. Wy, die de-
 ze laatste tyt belevende, en die over al van den
 vyant, plegen omcingelt en bezet te worden,
 omcingelen nu gelyk met een jagers net
 's vyants landen. Over Maastricht konnen wy
 in Vlaandre, over s'Hartogenbos in Brabandt
 val-

vallen. En door Bergen op Zoom hebben wy de Scheld in onze handen. En nu, door het veroveren van Breda, bevryen wy niet alleen de binnen gelegene plaatzen voor het invallen van den vyant, maar besluiten ook met onze steden, als in een ronde kring, geheel Brabant. Invoege dat wy van nu afaan al, over de gevangene, ja schier al gevleugelde vyanden schynen te zegen-pralen.

Ik zoude van deze belegering geerne stilzwigen, indien niet deze reden ook ter eeren en beste van 't Vaderlant aangewent was. Engelyk het anderen tot schant en oneer strekt hun lyf en leven voor 't Vaderlant niet te wagen, alzo zoude ik het my tot oneer rekenen, nu ieder zo verheugt is, en van blyfschap in de handen klopt, voor 't Vaderlant geen oratie te doen. Myne Moeder heeft my, om den oorlog te volgen, niet ter werelt gebrogt. Niet te min zal ik van den oorlog spreken. Deze arm is noit met 's vyants bloet bemorft geweest, nochtans zal ik het bloet der vyanden met een bloedeloze verhalinge afflikken. Noit heb ik in een slagorde, noit in 't leger iet pryzens waardig uitgerecht, en nochtans zal ik binnen de muuren van deze doorluchtige School zegenpralen. Myn spits heeft noit eenigen vyant getroffen. Alevenwel zal ik, doch zelver buiten gevaar blyvende, den vyant nedermatzen. Ik zal Breda belegeren, en alievenwel hier blyven; ik zal het bestormen, zonder de hant aan 't werk te slaan. 'k Zal Breda veroveren, zonder hant of vinger te verroeren. 'k Heb verre van de vechtschool Mars, die

264 CASPER VAN BAERLES
vechtschool verkoozen, alwaar 't geraas der
trommelen, 't geklink der trompetten, en na
gebulder van 't grof geschut, den spreker niet
zullen verhinderen. 'k Zal midden door de be-
leggers en bezettingen zwieren, doch, dewyl
ik het met Oranje hou, schentvry staan. 'k Zal,
schoon ik daar toe niet gebeden ben, zyn
Hoogheits, des Princen van Oranjens lof opha-
len, dewyl het voor een van zelfs gezochte pry-
zinge, die men niet afflaan kan, maar gedwon-
gen te doen is, gehouden wort. Het staat my
vry te spreken, of te zwygen, alhoewel ik door
de doorluchtige daden, die'er verricht zyn, uit-
getart wort om te spreken, en d'algemene ge-
lukzaligheid het zwygen verbiet. Men behoeft
die geene niet te pryzen, van wiens overwin-
ningen de gehele werelt te spreken weet, en die
tot getuige van zyn deugt heeft de bekentenisse
van zyn eige vyanden, en die liever ziet dat men
zyne daden stil zwyge, als dat hy daar door zou-
de beledigt worden. En by aldien ik deze groote
daden met woorden na hare verdiensten niet zal
uitgedrukt hebben, zo zal ik hier mede ver-
noegt zyn, dat ik een middelmatige kracht van
spreken, in een stoffe van groot belang, verspilt
hebbe.

Omtrent deez' tyt had elk van onze naburen
zyn handen vol werks. d'Een eischte weder,
't gene hy verloor had, een ander quam zyn
bontgenoten in den oorlog te hulp, een ander
was bezig met de grenzen van zyn heerschappy
wyder uit te zetten; andere beschermden he-
vig de landen, dieze van hun voorouders geerft
had.

hadden. Overal streeft de deugt met het geluk, de kloekmoedigheid met de roekeloosheit, de liefde der vryheit met de zucht van eer in te leggen. De Zweden, gedenkende noch aan haar oude manhaftigheid, was den moet noch niet ontvallen, en, schoon Koning Gustaaf overleden was, zo zat alevē wel dit strytbare volk niet stil, maar zette den Sax, om dat hy van hen afgevallen was, betaalt, en verachterde en belette niet weinig de voorspoet en gelukkige voortgank van den Kaizer en 't Huis van Oostenryk. d'Overblyfzels der Zweden gaven de Saximmers zo veel te doen, als de Sax de Zweden, toenze noch in volle stant en door den oorlog niet verzwakt waren. De Kaizer, volgens 't recht van 't Boheemsche ryk en majesteit zynner heerschappy, trok met verscheide legers in 't Noorden, en verjoeg den vyant, een uitheemsche, en die in het hertje van Duitslant lag, tot aan de uitterste grenzen en kusten van Pomeran, aan d'Ooftzee gelegen. Den Koning van Englant, als hy voor zyn verdreven maagverwant met goedigheid, met smeeken en bidden, en met behoorlyke voorwaarden voor te slaan niet konde verrichten, zo nam hy tot deze middelen de wapenen te baat. Den Fransman voerde voor de Lottinger, Vereenigde Nederlanden, Savoier en Zweet, oorlog door zyn geheele ryk en verzwakte d'Oostenrykers in Lombardye, in der Elzats, en in Doornikkerlant met machtige legers. Den Cardinaal Infant, die onlangs tot lantvoogt van Brabant en d'omleggende lantschappen aangenomen was,

266 CASPER VAN BAERLES
hoopte dat zyn manhaftigheid, beroemtheit
van geslacht, en de dapperheit zyner oversten,
d'opkomst van de nieuwe lantvoogdyschap
zoude wezen; en op den Fransman en ons vyant-
lyk en heftig gebeten zynde, stopte het hier en
daar, om de grenzen te beschermen, vol zolda-
ten. Den Koning van Denemarken in rust en
vrede zittende, en van alle oorlogen ontslagen
zynde, lag, om de tol, op de revier d'Elf met
die van Hamburg, en van d'andere lantschappen
over hoop. De Paus Urbaan, ziende d'Europi-
sche Vorsten dus tegen elkanderen gekant, dee-
de zyn beste om hen weder tot eenigheid te
brengen, noodigde tot dien einde de voornaam-
ste hoofden van de strydende partyen tot Keu-
len. En terwyl al deze dingen in andere ge-
westen aldus toegingen, zo hebben de Heeren
Staten van deze Vereenigde Nederlanden hun
kracht en mogentheit, door een wytberoemde
velttocht in Brabant getoont. De Prins, wien
het geluk nu gebeuren mogt, was ook niet ver-
re te zoeken; maar, zich over de voorgevalle ge-
legentheden beraatslagende, vermeerdeit het
getal der voorbevochte overwinningen ook
noch met deze overwinninge, dewyl'er zeer
veel aan gelegen lag. Want het scheen niet te
passen, dat, terwy Koningen en Vorsten con-
tom ons elkander in 't hair zaten, den Nassou-
wer alleenig stil zat, en 't spel aanzag. Het kon-
de, docht hem, van rechts wegen niet geschie-
den, dat de Spanjaart die Stad in handen had-
den, dien zyn geslacht mede ten huwelyk ge-
kregen hadde, en haar eigen toequam. Ieder
een

een geloof vastelyk, dat het van God zo beschoren is, dat de herffenen der Oostenrykers en Oranjers niet alleenig niet over een komen, maar dat ook hun woonfteden verscheiden moeten zyn. Zo lang is'er aan beide kanten met ingekropte haat gevochten, dat wiffelinx de steden overwonnen worden, en over en weder gaan, en geen anderen Heer zetten konnen, als de rechte erfgenaam. 't Staat schandelyk en spottelyk, dat de grafsteeden, waar in 't Nassouwsche gebeente rust, van die Koning bewaart worden, met wien de nakomelingen en bloetvrienden in oorlog zyn. Die zware en moejelyke belegering, onder den beroemden en manhaftigen Ambrosius Spinola, heeft deze stad mede gene klene vermaarthheit bygezct. Ook was'er het gemeene beste ten hoogsten aan gelegen, dat die Stad, waar door Hollant, Zeelant en Gelderland geduurig op de schop zitten van overrompelt te worden, weder in ons geweld gebragt werde. Oranje, die allerspitsvindigste krygsoverste, wiste wel, dat het een overste niet aleveneens moet wezen, het zy dan in wat voor gelegentheit het ook is, de zegen te bevechten; hy wiste wel dat een overste die genen den oorlog niet aan moet doen, die alrede in 't net en tot buit zyn. Maar dat men al 't geweld en overlast van den hals der onderdanen af keren moet, en aldaar de wapens roeren, daarze het meeste in noot zyn. Als ik de belegering van het begin tot het einde vervolgens wel overzie, en de gewichtige daden die'er voorgevallen zyn, met een naauwkeurig oog overweeg, zo is'er in
't min-

't minste niet van den overwinner, Oranje, verzuimt, 't gene de allerervarenste Griekſche en Romeinſche krygsoverſten eertyts in de belegeringen gebruikt en aangewent hebben. 'k Zal ſtuk voor ſtuk, en elk in 't byzonder, met 't gene by oude tyden gebeurt is, vergelyken, om hier mede te toonen dat den Prins, tot nut van het gemene beſte, dat altemaal aangewent heeft, 't geen de ſichters van groote heerſchappyen ouwelinx in acht genomen hebben. Pericles, by wien niemant van alle d'Atheners in voorzichtigheit te vergelyken was, zeide, dat wel toegeruſte oorlogs-benden den oorlog beter konden uitharden, als felle aanvellingen en ſtormingen. Oranje heeft mede eerder dezen oorlog toegeruſt, als dat hy dezelve in 't werk geſtelt heeft. Oranje had al van te vooren by zich zelve dat gene overdacht, om 't welk te denken, als den vyant alrede in 't velt was, het te laat waar geweest, en ook vruchteloos. Oranje had gelt by de werken, 't welk de wapens kragt geeft: leeftocht, zonder de welke men niet leven kan, veel minder overwinnen: krygsgeereſchap, zonder de welken de beraatſlagingen des oorlogs krachteloos zyn, en vruchteloos afloopen.

Als Traſybulus, veltoverſte der Mileſienſers, de Sicyoniſche haven wilde innemen, zo rante hy den vyant op een ander plaats aan; en Domitianus willende de Duitschen overvallen, liet zich blyken als of hy met zyn velttocht Vrankryk wilde brantſchatten. Dit zelfde dede voor Karthago Africanus by de revier Mulucha Ma-

rius,

rius, by de Arpos den dralende Fabius, in Sardinie der Burgemeester Kornelius, die almaal om den vyant te bedriegen, terwylze op andere plaatzen verwacht wierden, elders anders op aan vielen. Als Agefilaus den Laçædemoner, den oorlog Tisapherius aan dede, zo geliet hy zich ook, als of het Karie zoude gelden. De Prins, voor hebbende om al zyne oorlogs krachten tegens Brabant aan te wenden; stuurt menigte van schepen, die door een valschen alarm van wapenen, trommelen, en trompetten, groote schrik onder de inwoonders veroorzaakten, na de Vlaamsche kust: en joeg alzo door een valsche schyn van alarm den vyant een ware vrees aan, op dat hy alzo Breda, van bezettingen (dewyl de meeste Soldaten in Vlaandre opgehouden wierden) ontbloot en op haar zwakste zynde, konde aantasten.

Ook is het een oud krygsgebruik, de bezettingen den leeftocht te ontrekken, op dat door de hongers noot d'opgevinge, die het geweld der wapenen niet kan te weeg brengen, zo veel te eerder geschiet. Dit heeft ook Oranje niet achter weeg gelaten, want de stedelingen zich met de ruitery schielyk omcingelt ziende, moesten alles mischien 't geenze van 't lant in de Stad met'er haast anders hadden kunnen overbrengen. Eertyds zyn hem hier in voorgegaan, Alexander Magnus, als hy Leukadie zoude belegeren, Fabius in 't veroveren van de steden van Kampanje, en Dionysius, als hy tegens de Rhedinenzers oorlog voerde. Zulks dat onze veldtoerste, de voetstappen van manhaftige krygs-

over

270 CASPER VAN BAERLES
oversten navolgende, niet minder eere in-
geleit heeft, als de Princen by oude tijden. Naar
het exempel van dese Princen heeft hy de legers,
die hier zeer bequaam waren om den vyant af te
keeren, vast gemaakt, en zo vast, dat hen, die'er
op stormen wilden, geen krijgshair, of verstoi-
de troepen, maar een andere stad, die, eer datze
in 't leger konden komen, eerst van hen op 't nieu
veroverd moest worden, tegen quam. De legers
heeft hy, volgens de krijgs bou-kunst, op die
plaats nedergeslagen, daar hy leeftogt, krijgs ge-
reetschap, en zo de nood aan de man gink, hulp
troepen uit de naast by gelegene plaatzen beko-
men konde. En op dat de heuvelen en verhevene
duinen aan 's vyands zyde bezet, de legers geen
schade deden, zo keek hy hem die kans af met
bolwerken, en schansen daar tegen op te smyten.
Hy omgingelde de stad met zodanig een omme-
kreits, die noch te kleen, noch te groot was, om
de Soldaten te bergen; nochte al te na aan de
stad, tot meerder zekerheit van 't krijgshair, nog
te wijd daar van daan was, op dat'er niet te veel
volx tot bescherming van doen zoude wezen.
d'Omwallinge van 't leger was zodanig, datze
zeer bequaam was om de stad te bestormen, en
den vyant af te keren. Door de schansen, die vry
hoog opgeworpen waren, wert den vyant alle
toegank om in 't leger te komen, benomen. De
grachten waren dubbelt, op dat geen schielyke,
nochte onverwachte oorlogskans, zo grote roe-
bercitzelen en beginzelen te leur zette. Deze ma-
nier van doen geviel wonder wel de Peloponen-
fers in de Plateensche belegering, die, op datze
door

door's vyants hulptroepen, hen onvoorziens op 't lijf vallende, niet overrompelt wierden, binnen een dubbelde muer zich beslooten hielden. Wonder wel stont dit ook aan Schipio de jonge, die voor Kartago niet alleen met wallen, maar ook met een dubbelde gracht zelfs de wallen omgingelde. En om de waarheit te zeggen, ons werk is een groot, en een met recht verwonderens waardig werk geweest, in het welke de volstandige arbeit byna de natuur overwonnen heeft. Gy zout'er op gesworen hebben, dat de sterkten, en Kastelen gewossen en niet gemaakt: van zelfs uit 't aartrijk gestoten, en niet daar op gezet: datze uit den hemel gevallen, en niet met menschen handen gemaakt waren. 't Geen verheven was, hebben wy geslecht, en 't geen effen en slecht was, verheven gemaakt. Daar het van noden was, zijn de morassen droog gemaakt, en het droge onder water gezet. Elk Soldaat wette, om met Floor te spreken, even eens als met een wetsteen het yser zyns deugts. De boeren en huislieden, om de grachten met gezwindigheid te hebben, wierden op ontboden, het gedult overwon het ongestuimich weder, de neerfcheit de regen, de vaste hoop van te overwinnen de hitte, de snellicheit de vrees van d'aankomende vyanden. Zelf den Kardinaal zag dat hy eerder als den vyant buiten de toegank tot de stad gesloten was; hoewel deze vyant wel buiten de stads wallen, maar al evenwel niet buiten de dijken, en niet alleen buiten de grachten, maar ook buiten de revieren en landeryen, die diep onder water stonden, gesloten was. De be-

292 CASPER VAN BAERLES
legerden konden nauwelyks gelooven, datze
den vyant zagen, van wiens komst zy in 't min-
ste niet vernomen hadden.

Als 's Koninks broeder met een machtich
krijgsheir om 't leger waarde, zo docht het den
Prins geraatzamer te wezen den vyant te begaan
laten, als hem slach te leveren. Hy rekende het
voor onvoorzichtigheit, met vechten, waar van
de kans onzeker was, en in twijffel hink, de ge-
wiffigheit van de belegering op de schop te zet-
ten. Nu gedacht hy aan de godspraken en woor-
den der staatkuden: namelyk, dat het zothet is
met zware schade, en dat om een klein gewin,
d'overwinninge in gevaar te steken. Als ook dat
de mislagen in 't vechten begaan, niet te verbe-
teren zyn: dat het veel zekerder is den vyant met
wallen en schanzen af te keren, als in een veltslag
te overwinnen: dat men op geen plaats, ten zy de
noot fulks vereifcht, de zaak, daar aan 't gehele
werk hangt, fortuin bevelen moet: ook was den
Vorst de wijze vermaninge van Paulus Æmilius
niet vergeten: namelyk, dat zelden een krijchs-
overste met zijn gehele krijchsheir een veltslag
doet, noch de vermaninge van den Keiser Au-
gustus, den oorlog afradende, ten zy'er grooter
hoop van winst, als vreeze van schade, voor oog-
gen gestelt wiert.

Ook wort dit mede voor een stuk van de le-
ger boukunst gerekent, de revieren af te leiden,
de steden 't water t'ontrekken, en rontom de
legers te leiden. Publius Servilius, dwong de stad
Isaura, door 't afleiden van de rivier, tot opgevin-
ge. Kajus Cezar bracht de stad Kadula, die met
een

een revier omgingelt was, door gebrek van water tot d' uiterste benaautheit. Het zelfde hebben in Spanje gedaan Metellus, voor Babylon Alexander Magnus, en voor Alexanders tyden de manhaftige vrouw Semiramis, die altemaal, op datze d' overwinninge verkregen; het water te baat genomen, en zich daar van gedient hebben. Oranje is nagevolgt het exempel van dit frytbare Roomsche volk. Hy heeft de naast by gelegene revieren in de legers grachten afgeleit, en op een ander plaats de dyken doorstekende, de vlakke landen onder water gezet. Het is ons volk in den aart, over water en lant na hun wel gevallen de heerschappy te voeren; nu met dammen en sluizen, d'Oceaan en revieren in haar loop te stuiten; dan weder de zeën haar volle toom te geven; en over lant en akkers heen te jagen; nu de zee tot bescherming tegen 't lant aan te laten spoelen; dan weder dyken tegens de zee op te smyten. De Bataviers krennen zich weinig, datze tot behoudenisse van 't gemene beste, een luttel schade lyden. Laten de revieren vry buiten haar loop omdoolen, zo slechts deze omdooling maar tot 's lants welvaren is. Laat'er vry een deel verlooren gaan, zo maar 't geheel daar van dienst genieten mach. Laat de vyant vry gebrek van water lyden; zo slechts dit gebrek maar voor ons vecht. De natuur begaat geen mislag, als zy een beter oorzak hoorzaamt, en doet dan op het allermeeste haar ampt, alsse de beschermers en voorstaanders van onze vryheit hoorzaamt. Ook is 't niet quaat, na't gevoelen van vermaarde krygsbou-

boumeesters, datmen de belegerden schrik aanjaagt. Philippus de Macedoner, als hy het kasteel Trimassum met geweld niet konde veroveren, zo liet hy, om de belegerden te doen verschrikken, d'aarde muurs hoogte omsmyten, en stelde zich aan als of het ondermynt wierde. Cyrus, Koning van Perse, bragt de Zardinenzers, die verschrikt wierden door de scheeps-masten, die in de hoogte opgerecht waren, tot opgevinge. En Thebanus de Pelopiden door het in brant steken van een bos, dat hen schrikkelyk verbaast maakte. Oranje had ook alles, 't geen den vyant schrik konde aanjagen, veirdig by de werken, het zy dat hy ofte stormkatten, die bequaam zyn om 't geschut daar op te planten, op de schanffen dicht onder 's vyants oogen opwierp, ofte dat hy die genen door mynen dede opspringen, die boven op de wallen stonden, ofte de bezettingen met aanval op aanval, met storm op storm nedermatste, ofte met het gedurig en fel lossen van 't grof geschut in de Stad donderde.

De Romainen, die de gantsche weerelt onder hungehoorzaamheit gebrogt hebben, verzuimden ook niet, op datze van de steedelingen door lagen ofte uitvallen niet bestookt wierden, schanffen, grachten, en toorens tusschen hen en de belegerden op te werpen. Het zelfde hebben wy in deze belegering ook niet versuimt. En dewyl'er als'er een belegering gedaan wort, aan 't stormen veel gelegen leit, zo hebben wy ook de belegerde met verscheide stormen besprongen, op dat door de moejelykheit en lang zukelen, het stout bestaan van deze Stad te bele-

ge-

geren, niet tot niet verdween. Den Burgermeester Titius Quintius, kreeg met een storm, dien hy door de zoldaten moct in 't lyf te spreken te weeg gebrogt hadde, de Stad Antium in. Oranje heeft ook dikwils de zoldaten, die met de dood op de lippen in de mynen en grachten gingen, mondelyk voorgelouden, hoe noodwendig en licht het waar, de belegerden van de wallen te dryven, indienze gezint waren en moedt hadden 't gevecht niet gaande te houden, ofte op te schorten, maar stormenderhand aan te vallen. De Belegerden, als gy kunt, te bedriegen, wort in den oorlog voor een ridderstuk geroemt. Door deze kunst brogt Hannibal, de zoldaten in Romains gewaat gekleet hebbende veel Steden in Italie onder zyn gewelt, en door deze kunst zette ook Epaminondas een Thebaansche veltoverste de Krygsluidenten verkleet hebbende, de Steden van Arkadie voor de zynen open. Onze Veltoverste, als 'er cenige uren stilstant vergunt was, om de doden van wederzyden af te halen, zo zont hy 'er legerbouweesters heen, die, op hun zoldaats gekleet zynde, midlerwylze de geblevene lyken opzochten, 's vyands werken met een geleeder oog doorsnuffelden. Het past een voorzichtig en achterdochtig overste, 't leger op en neer te rijden, de ronde te doen, en onder de wachters, zelf mede een wachter te verstreken, op dat door de traagheit van weinigen, de grootheit van d'aangevangen handel niet om ver gestoren wort. Als Iphicrates, een Atheensche Veltoverste, in 't beleg voor de Stad Corinthede

ronde dede, zo doorstak hy met sijn spiets de wacht, dien hy bygeval slapen vant. Terwijl Oranje zelf, aangezien hy achte dat niemant eerder in 't voetzant raakte, dan die al te zeker en zonder vreeze is, de ronde dede, zo liet hy zich hier mede vernoegen, zommiger vendels van de wallen te halen en in 't leger te brengen. Menigen nacht heeft hy zonder te slapen overgebracht; invoegen dat Batavie, zich ook een Aeneas, en een Agamemnon voortgebrogt heeft. Want die gene krygt genen slaap in d'oogen, wiens wakinge den zoldaat beschaamt maakt, als hy om slapen denkt; de nacht is hem in plaats van dag, voor wiens glory de nacht een dag is. By donker waakt hy op 't gemeen, die door zyne beroemde daden in donker licht gewint. Hy hangt dag en nacht aan 't welvaren van de zynen te kosten, wien bekend is, dat alle oogeblikken het zelve gevaar loopt van schipbreuk te lyden. Als Kato de Lacetaners, die belegert waren, door de Suesfanen een ontfrytbaar volk uitgelokt hadde, zo versloeg hy de achtervolgers door anderen, die hy elders versteken hadde. Onze overste heeft ook meer als eens de belegerden door lagen uitgelokt, en aan den vyant weiniger zoldaten vertoont, alze innerdaat waren, en hem alzo, als hy uitgekomen was, door verborgene troepen manlyk ter negemaakt. Als Lucius Scipio in Sardinie met het beleg van een zekere Stad doende was, zo geliet hy zich, als of hy de vlucht nam, en 't beleg liet steken, en matste alzo hier door de stedelingen, die hier op zo veel te moediger quamen

uitvallen, meestendeel ter neder. Onze Veltoverste heeft de zoldaten geleert hun wachtplaats te verlaten, en een lose vlucht te maken, op dat hy also hier door met versse hulptroepen den najagende vyant onverziens op 't lyf viel en nederhakte. Als den Burgermeester Markus Attilius, anderen, om die genen te stuiten, die uit den Samnitise slag in 't leger quamen vlugten, tegen gezonden hadde, zo riep hy luitruchtig tot hen, datze met hem en zyn makkers souden vechten, indienze met den vyant niet wilden vegten. Den Nassouwer stuurde ook andere versche zoldaten, van achteren tegen die genen, die op de vlucht geslagen wierden, en achter uit deidsen, om de zelve te stuiten, en weder te rug na den vyant te jagen. En also heeft Oranje, dewyl de vreesachtigen liever willen van den vyant, dan van hen eigen Volk doot geslagen worden, den oorlog door voorzichtigheit staande en in wesen gehouden. Dit is ook in een Veltoverste een stuk van een zonderlinge voorzichtigheit: namelyk, tegenspoet te verzuffen. Weshalven den Nassouwer ook belaste, dat men het getal der zoldaten, die op de wallen en bolwerken gesnevelt waren, niet naauw zoude onderzoeken, op dat die genen niet te vreesachtiger vochten, die na hen mede het de dood bekoopten zouden. Dit dede, als Roma oorlog voerde, Titus Didius, die, als hy den Spanjaart een bloedige veltslag leverde, last gaf, datmen 't meeste gebleven volk by nacht begraven zoude. Pyrrhus, onder andere geboden de krygs-oversten bezeffende, vermaant en belast hen dit wel

wel fcharpelyk, datze den vyant, 't zy dat hy de vlucht neemt, ofte van zelfs opbreekt, niet al te heftig achtervolgen, op dat hy door wanhoop aangeport, niet weder moedt grypt, en hen tegenweer bict. Dit zelve heeft den Nafouwer gedaan, dewyl het hem, als 's Konings krygsheir ons leger verliet, raazamer docht zyn eigen legers te befchermen, als op het wegtrekkende krygsheir heftig te vallen. Als Julius Cefar den Duitfchen Koning Arioviftus een veltflag zoude leveren, en zyn volk den moedt ontzonken was, zo zeide hy in volle vergadering opentlyk uit, dat hy op dien dag geen ander, als het thiende regiment te hulp zoude nemen, door welke woorden, die als een openbare getuigeniffe van haar kloekmoedigheid waren, het thiende regiment, en door fchaamte ook alle d'anderen, op dat het tiende met de roem en glory des deugts niet ging ftryken, veel maaghtiger vochten. De Prins, om ook in de herten zyner krygsknechten een eerlyke afgunft te ontfteken, liet nu de Frangoizen, dan d'Engelfchen het gevaarlykfte werk aantaften, op datze alzo uit yver van prys en eer in te leggen, daden uitvoerden, de welken anders elk voor zich zwaarlyk zoude konnen te weeg gebrogt hebben. Als den oppergezaghebber Servilius Prifcus belaft hadde de tekens of vendels by de Falifken, zyn vyant, te brengen, zo liet hy de tekendragers of vendrich, die al te lang draalde, om 't leven brengen. Onze gezaghebber gink zochter te werk, die het zammelende arbeitsvolk en zoldaten niet met de dood, maar fcharpelyk met

woor-

woorden strafte, wel hier van verzekert zynde, dat zo wel een straf woort van een krygsoversten, als een strenge straf tot schrik is. Als het krygsheir van Mitridatus de wyk nam, zo zeit men, dat Lucius Sylle, met de bloote degen in de vuist, in d'eerste slagorde vallende, gezeit heeft: is 't zaak dat iemant u zal vragen, waar datze den Veltoverste gelaten hadden, datze tot antwoord zouden geven, wy lieten hem al vechtende in Boëtie. Oranje heeft tot zyn trage arbeidsvolk, en die het werk niet zeer benyverde, gezeit, gelyk hy ook met recht heeft kunnen zeggen: Indien gy uwe Veltoverste verliest, zo zult gy hem al kyvende onder de kluiten en delvers verliezen. Hy belette ook volgens het krygs-gebruik, dat de hulptroepen, die den Kardinaal Infant, met alle vlyt in de Stad poogden te schikken, daar niet in quamen. Vlytig paste hy op, om de boden, die uit, of in de Stad gezonden wierden, te betrappen. Neerftig toonde hy zich in 't onderzoeken der overlopers, en in 't onderscheppen der verspieters, om alzo hier door 't recht bescheit van den toefant der Stedelingen en Vyanden gewaar te worden. Als Alcibiades de Stad Cyrium woude veroveren, zo liet hy op verscheide hoeken van de wallen de horenblazers opblazen, om alzo hier door op een ander hoek, daar geen tegenweer geboden wiert, met gemak over de mueren te kunnen klimmen. Als er om 't veroveren van een horenwerk gevogten wiert, en de mijnen een opening gemaakt hadden, zo liet onze overste d'Engelichen een anderen hoek bestormen, op dat hy

hier door alzo, dewijl de belegerden dan het vorige stormgat verlieten, de tegen-overgelegen zijde van zoldaten ontbloot, in kreeg. Van het begin tot het einde van 't beleg, heeft hy zich zelve, immers zo weinig, daar ichts te verhakstukken viel, en de noot aan de man gink, ver-
 schoont, als de slechste zoldaat. De wallen heeft hy beklommen, en 't gener gedaan moest wesen, belast in 't werk te stellen. Midden tuffen de kogels en granaten is hy onverzaagt doorgegaan. Nu sloeg hy zelf mede hant aan 't werk, dan was hy in een troep, midden onder zyn zoldaten ver-
 wert, zonder dat 's vorsten eer en gezag, 't geen Kurtius van Alexander schryft, hier door eenig-
 sins verkort wiert. Overal vertoonde hy zich aan zyn volk, 's morgens vroeg en 's avonts laat, de bloden zat hy op de hielen, en de wykende riep hy weder te rug, en porde en dreef de zynen aan, daar de noot aan de man gink, en eenige hoop was van voordeel te doen. Hy zo wel een toe-
 ziender, als getuige zynde, gaf op de tyt, en plaats van 't werk, dat ider uitvoerde naeu ach-
 ting, en wist elk een het zyne te vertellen. Hy zelf gaf takkebossen en hout aan, op dat niemant het ampt zoude afslaan, dat een Veltoverste be-
 dient hadde. Want den allervoorzichtigste Velt-
 overste was van zodanig gevoelen, dat in den oorlog geen groter prikkel en aapporinge is, als de tegenwoordigheit van een Veltoverste: dat hy zyn leven aldaar kan laten, alwaar een slecht zoldaat zyn leven laten kan: dat onder zo groot een Veltoverste, die de deugt en beroem-
 de daden na haar rechte waardye weet te schat-
 ten,

ten, de werken vieriger voortgang nemen, fel'er gevochten, en pal'er stant gehouden wort.

De Krijgs-boumeesters, en die zich op den krijgshandel verstaan, leggen hier in overhoop, namelijk, of een krijgsoverste het gevaar bywonen, of schuwen moet, en door de lager oversten de gewichtigste dingen laten uitvoeren. Ik, alhoewel ik het leven der Vorsten en Prinzen lief en waart hebbe, nademaal aan hun behoudenisse en welvaren onzer aller behoudenisse en welvaren hangt, houde het nochtans schier met dat gevoelen staande, dat toestaat, dat de Prinzen zodanige gevaren bywonen moeten, die van immers zo groot een belang zijn, als hun grootsheit, glory en 't gemene welvaart is. Want ik prijs het niet, datze hun glory wagen en verliezen onder lompe vyanden, of alwaar der Vorsten Majesteit niet kan betoont worden. Maar alwaar 't gevaar en de beloninge, de faam en de daat, de vreze en de hoop, elkanderen niet ontlopen, daar zoude ik een Prins veel liever stouter, als bloder zien. En zyn de legers en velden gene oefenplaatzen van de krijgs-deugt? Maar het past niet wel, dat een meester niet op zijn school is, en zyn ampt, als een pest schuwt, dat hy aangenomen heeft te verrichten. Hebbenze niet al de vreze des doods aan een zijde gezet, die na een onsterffelyke naam staan? is het niet oorbaar, dat een Prins aldaar tegenwoordig is, daar hy alleen 't quaat gerucht van 't werk, als 't niet wel lukt, horen moet? Strekt het niet tot glory, dat die gene mede zijn deel van 't gevaar uitstaat, die zich de voorneemste lof niet recht toeschryft? Ontrek

trek eens het oog des Veltoverfte, terftont verflaut de deugt der zoldaten. Vertoon het weder voor de zelve, terftont luiktze wederom op en krijgt nieuwe krachten. Als'er de Veltoverfte tegenwoordig is, zo verricht de zoldaat in een oogenblik, 't geen'er te doen is. Zo dra en is hy niet weg, of hy gaat lom'er en langzamer voort. De zoldaten vertwijffelen lichtelyk, alffe zien dat hunne overfte vertwijffelt, en den moet verlorene geeft. Den zoldaat ziet geerne dat die genen, wien hy tot'er dood toe beloofd gehou en getrou te wezen, met hen in 't gevaar treden. Hy acht dat'er meerder aan hem gelegen leit, als d'overften bereit zyn met hem ter dood te gaan. En der Veltoverften eer en faam hangt'er ook aan, 't gemeen befto, en ook de zoldaten is'er aan gelegen, dat'er gewichtige zaken verricht worden. d'Overfte verfehelen van een slecht zoldaat in waardigheid en niet in ampten; zy dragen den degen niet om welftaans en prachtshalve, maar om denzelven te gebruiken en tot nuttrigheit aan te leggen. De grooten en twijffelen niet, dat die gene een Vader des Vaderlants is, die voor 't Vaderlant niet vreeft zyn leven te laten. Dat die genen voor elk een zorge draagt, die, zo hy slechts maar ider een profijt kan doen, geerne zelfs schade wil lyden. En by aldiengy het fterven der Princen wel doorziet, gy zult bevinden dat'er meerder van hun eigen volk om 't leven zyn gekomen, als van den vyant. De lyken der Veltoverften zyn dun gezaait, dewylze zelfs klein in getal zyn. En die gene draagt ook voor hen, die voor ons allen zorge draagt. Zy vechten on-

onder Gods bescherminge, wier zaak rechtveerdig is, en by Godt voor goet gekent wort. De deelen des lichaams zyn meerder slagen en steken onderworpen, als het hoofd. Dewyl die groter in 't getal zyn, en 't hoofd maar alleenig is. De herder en verlaat de kudde niet, alse in 't gevaar steekt, en die onder 't wilt gedierte het minste vrees, is de konink. Heeft Scipio niet willen vechten, maar wel heerschappy voeren. Hannibal, Cesar en Macedo hebben alsoo gerne willen vechten als heerschappy voeren. Maar hierom is myn meening niet, dat een overste roekeloos, maar dat hy voorzigtelyk stout, vreesachtig, onverzaagt, en voorzigtelyk kloekmoedig moet zyn. Oranje, die met al deze deugden begaafd was, wilde niet dat zyne zoldaten zich alleenig aan zyn onderwyzinge, maar ook aan zyne exempels spiegelden: en datze niet alleen 't geen hy geboot, maar ook zyne daden volgden en naquam. Oranje gink altyt d'eerste voor uit te voet, moedig gink hy de zoldaten voor, en leerden hen den arbeit, dien hy in 't werk stelde, doorstaan. By d'oude schryvers is te lezen, hoe krygsmanhaftig Alexander, Kamillius, Scipio, Hannibal en anderen tot de zoldaten gesproken hebben. Men zeit dat Oranje de zoldaten, alse op een gevaarlyke tocht gingen, by na met deze Kamils woorden aansprak: O zoldaten, wat zammelen is dit, aanschouw u zelve, den vyant, en my. Aanschouw u zelve die door uwe dapperheit zo vele sterke Steden, als Grol, Wezel, den Bos, Maastrigt, en Berkoom verovert hebt, en die wy nu voor
de

de pryzen, en belooningen des oorlogs, bezitten. Aanschouw den vyant, aan wien gy u deugt kont in 't werk stellen, en uwe grootmoedigheid scharpen, en die, gelyk zulks by zo menig zegenpraal gebleken is, overwonnen kan worden. Aanschouw my, aan wien gy geen aanleider noch Veltoverste mist, en die zo dikwils met uw een en dezelve oorlogskans uitgestaan heeft. De algemene nood, en niet d'eere van het gezaghebberschap geeft my de stoutigheid van over uw te gebieden. Op deze plaats zyn wy altemaal al even hoog, en den eenen is hier niet meer als den ander. Op deze plaats begeer ik neffens uw maar met de bloote naam van zoudaat genoemd te worden. Buiten 't leger mogenze my vry Oranje, of Nassouwer heten. Stelt hier te werk, dewyl wy dezelfde uitgank van het begonne beleg verwachten, 't geen gy in 't veroveren van andere steden te werk gestelt hebt. Indien gy veirdig, 't geen elk doen moet, zult doen, zo zult gy d'overhant krygen, en Breda zal in onze handen vallen. Na menschelyke oordeel, zoud ik zeggen, is met Gods hulp de Stad ons. Laten zommigen onder uw met het geweer voor de voeten de schanssen aanhoogen, de wallen ondergraven, en zommigen met de bloote degen in de hant 't geweld der bespringers afkeren. Wanneerze op uw schieten, en ter poorten uitstortende, uw, die op de wacht staat, op 't lyf vallen, zo gedenke elk by zich zelve, dat het is God, die uw helpen zal, dat het God is, die uw ter goeder uure in den oorlog gezondend heeft. Wy vechten wel om een en

enge plaats, maar hoopen door deze enge plaats een grooter hier na te verkrygen. Daar staat geen weg voor ons open, dan die door de degens en spaden sal geopent worden. Den oorlog gaande te houden, daar heb ik geen tyd toe, nochte het dient ook 't Vaderlant niet. De felle snelheit en rapze manhaftigheit zullen de glory van deze veroveringe zyn. Zijt op elk gevecht verdacht: houd stant in 't vechten: En jaagt den vyant met versch volk op volk schrik aan. Bespringt de wacht-plaatzen der belegerden fel en moediglyk, doch met zinnen en verstant, en beschermt uwe eigan. Uwe wacht-plaatzen moeten door uw, en niet gy door haar veilig zyn. Ik wil datge in die Stad, die voor ons oogen leit, en op dat Slot, dat het Slot van onze hoop en vertrouwen is, staan zult. Weinig schreden zijnder tusschen uw en deze Stad. Deze plaats, waar in gy cer of schant behalen kont, is kort. Naulix zyt gy een steenworp van de zegen. De stoutheit verstrekke slechts een schilt, zo is de Stad alrede in uwe handen. Men vecht om geen onvruchtbare plaats, maar om die Stad, die een vryplaats en bolwerk van onze, of 's Spanjaarts heerichappy is. Aan 's vyants zyde is alles vol moets, en van starkte wel voorzien, als ook oude zoldaten, en Spaansche bezettingen, die hun konink tot 'er dood toe getrou zyn. Maar zo veel te manhaftiger staat uw te vechten, hoe dat den aanvaller grooter hoop van te winnen, als den afdrijver heeft. In uwe rechte hand draagt gy de hoop der toekomende tyd, namelyk, de Vrede, of d'oorzaak van een grooter zegen. Denkt dat

gy op het tooneel des aartbodems staat, alwaar de deugt elk zyn lof, of een eind van 't gevecht zal baren. Dat den Nassouwer van zulk een gevoele geweest is, dat hy zo gesproken heeft, daar aan twyffel ik, noch iemant van d'uwen.

Hoe onverzaagt ginkmen op deze woorden los, hoe vinnig wiert'er gevochten. Men naderde de Stad met een onuitsprekelyke gezwindigheid. Men vocht'er dag op dag met mannekraften, en langs onzer en der vyanden nederlaag ginkmen tot de Stad. Hier rees de opgegraven aard, wals en toorens hoogte. Daar was men hantgemeen, en ging elkandere te keer met dengens, spietzen, muurbrekers, petarden, vuurpylon, en granaten. Oversten en troepen krygsknechten met de dood op de lippen, gingen langs engc paden, en alle vrees aan een zyde gestelt hebbende, vervloekten alleenlyk het toeven van aan de man te geraken. In 't aanvallen branden hen d'oogen als vier, en nader aan malkanderen geraakt zynde, stieten zich, die om hun leven niet dat gaven, willende nochtans niet ongewroken sterven, onderlinx en wierden ter dood gestooten. Men stakze met het lemmer den strot af, die 't geschut onder de voet, maar noch niet doot geschooten hadde. Men is met de gequetsten begaan, en heeft'er medelyden mede, en men acht die genen, die mors dood zyn, voor gelukkig. Niemant dede zyn best om buiten schoots te wezen, maar om den vyant aan te tasten. En eer was'er ook van doodslaan geen ent, voor datmen van een hoek van een Ravelyn, ofte wal de meester was. Deze
bo-

boven op de wal staande, smeten de beklimmers
barstende granaten te gemoet. Anderen onder
in de mynen tegens 's vyants voeten aanstaande,
eveneens als luiden, die met de voeten tegen ons
aan wonen, wezen die genen, die boven stonden
en vochten den wech, waar langs men na den
hemel gaat. Zomwijl raakten zo wel de beleg-
gers als de belegerden door 't opspringen van
een myn, teffens om hals. Op alle hoeken don-
derde het grof geschut yzelijk, eveneens als of
'er uit den hemel en wolken, op 't menschelijk
geslacht met pylen geschoten wierd. 't Was an-
ders noch anders, of hemel, lucht en aard van
een borste; de hel omgeroert wierde, en vier en
vlam uitbraakte. 't Geluit is aan de grenzen van
Hollant, Zeelant en Gelderland behoort, op dat
alzo die gene, die het meeste by deze overwin-
ninge zouden opsteken, van te voren den arbeit,
die 'er aan besteet wierde, bekend mochte wor-
den. Men raakten 'er op geen eenderley wyze
om 't leven. Zommigen in de hoogte gewor-
pen gaven byna den geest in de lucht en he-
mel, dieze hier op der aarde van den hemel ont-
fingen. Zommigen vielen half verbrandt in
's vyants handen. Zommigen lagen half dood on-
der 't stof en zant begraven, twyfelende ofte zy
zich onder de levendigen of doden, onder de he-
mel of hel-luiden wouden rekenen. Anderen
van boven neder ploffende verstikten in de
grachten. Anderen op de wacht staande, wier-
den van een koegel doorschoten. Al de hooft-
stoffen waren t'zamen gespannen, om de vegters
van kant te helpen. Dees, terwyl by een ander,
die

die het op een loopen zet, najaagt, krygt een steek, dat hy voor doot daar hene rolt, die wel met eeren had kunnen weg raken, indien oit de gelukkige reukloosheit maat wiste te houden. Den nacht, die door de vlam zo licht, als den dag was, staakte het moorden en dootslaan onderlinx niet. Nu gaf een zeker geval, dan de manhaftigheit, nu de duisternisse 't gevecht den uitgank. Onze dooden lagen onder 's vyants dooden, en 's vyants dooden onder onze. De dood maakteze makkers, en voegdeze t'zamen, die den oorlog, d'oorzaak van hun dood, vyanden gemaakt en gescheiden hadde. d'Oorlogs razeinyen vermengdeze onder elkanderen, die aan eet verscheelden. En na hunne dood lagenze, van gene tweedracht wetende, mont aan mont, die in hun leven door zotte haat vyanden waren geweest. men zach'er zommigen, wien de degen in de hand bestorven was, en die geenen, die halfdood waren, zagen de dreigementen noch ten oogen uit; ja dat meer is, in de dooden zag men de wraak noch leven. Een ander zet zich, om te vechten op de linker knie, wien de rechter door een wont struikelt. De linke hand wort gedwongen te vechten, daar de rechte sterft en alrede styfis. Dees leit op zyn rug en hout en steekt noch, die staande niet kan vechten. En wie de tong in den mont noch roeren kan, schoon al d'andere ledematen al aan 't ziel-togen zyn, die valt den vyant met schelt en trotze krygsworden noch aan boort.

En zeker 's vyants Stadhouder heeft ook alles, op dat ik de belegerden hun verdiende lof niet

niet schyn te willen ontrekken, gedaan wat een regtschapen krygsmā te doen stont, 't zy of om zyn volk aan te presten, en hen te vermanen om goede zorge te dragen, of als de wachtplaatzen der belegerden beschermt, der beleggers besprongen moesten worden, of als 't gebrek van 't geen dat tot den oorlog van noden is te versuffen was, of als het van noden was, om van buiten na hulp troepen uit te zien, of boden uit te zenden, of te ontfangen, of de beleggers met uitvallen te quellen, of by nacht en by dag onze werken en voornemen te bespieden en te doorsnuffelen. In geen, als in dit beleg heeft de Prins meerder zyn kloekmoedigheid, wysheit, wakkerheit, en trouwigheit laten blyken. 't Is te verwonderen, hoe voortvarent hy in 't herstellen van troepen, hoe zorgvuldig in 't toestuuren van hulptroepen, en hoe bezich in 't volk aan te porren en een moedt in 't lyf te spreken, hoe volstandig hy in 't beleg te volharden, en niet te laten steken, geweest is. Den Kardinaal Infant lag met een groote magt van ruiters en voetknechten 't leger op de hielen. De Prins alevenswel, zich weinig aan dit gevaar kreunende, breekt hierom van de belegering niet op. Hier van daan rukt den Kardinaal met zyn leger na de Waal en Maas, en loerde op onze Slotten; noch alevenswel liet de Prins Breda niet varen. Maar een gedeelte van 't krygshair hier latende, vervolgt met de rest den vyant; en vocht alzo daar hy was, en niet en was: van daar rukte den Kardinaal met zyn leger voor Venlo, en kreeg het zelve in, maar meer door onze onachtzaamheit.

heit, als door zyn manhaftigheid. Noch alevan-
wel staakte de Prins het beleg niet. Roermont
gink aan den Infant met verdrag over. Maar
ook floeg Oranje deze schade in de wint. En al-
hoewel door den geduurigen regen de velden
slibberig en glat waren, de zwaar geladen wa-
gens op diepe wegen in de moerassen bleven ste-
ken, de genaak-graven en grachten onder wa-
ter stonden, de hutten dreven, en de wallen weg-
spoelden, zo bezweek nochtans Oranjes man-
haftigheid niet. Maar bleef pal by heur opzet
staan, en bracht de Stad, die zo veel zwaarighe-
den uitgestaan hadde, door Gods magt, en der
bontgenoten onkosten tot opgevinge, en alzo
deze groote zegen tot een gewaasten einde.
Voor twaalf jaren was Breda aan den Konink
van Spanje overgegaan, onder 't beleid van Am-
broos Spinola. Maar deze groote Veltoversten
zyn niet op eenderlei wyze te werk gegaan; on-
ze Veltoverste heeft Breda op een heel ander
wyze veroverd, als Spinola. 'k Zal niet krygs-
heir, met krygsheir, nochte Veltoverste met
Veltoverste, nochte tytels met tytels, noch oor-
zaak met oorzaak vergelyken. Maar ik zal oor-
log met oorlog; en belegeringe met belegerin-
ge vergelyken, en zo vergelyken, dat Oranjes
belegering boven dryft. Spinola heeft liever
willen de Stad met uit te hongeren veroveren;
wegens de sterke bezettinge, waar doorze be-
schermt wierde. Oranje liever door 't zwaart,
wegens de zwakke bezettinge. Spinola stont
Caesars raat wel aan, die te zeggen pleeg, dat hy
de zelfde raat tegens zyne vyanden hadde, die
eeni-

eenige artzen tegens de ziekten des lichaams hadden, namelyk, een raat van de zelve eer met honger, als met het zwaart te dwingen. Maar Oranje behaagde het gevoelen van Domitius Corbulo beter, die zeide, dat men den vyant met werken en arbeiden moefte overwinnen. De maniere, die Oranje voor goet keurde, is gloryryker, aangezien hy met mannen gevochten heeft, die Spinola voor goet keurde, is nergens na zo glory-ryk, dewyl hy veel meer met een deel hongerige buiken, als met mannen gevochten heeft. t Vertrouwen van met vechten'er hant te winnen, maakte Oranje moedig. Spinola geen kans ziende, om met vechten'er hant Breda te winnen, vont raatzamer om met dralen en zammelen te werk te gaan. Oranje leek beter na een stoute, Spinola na een bloode Veltoverfte. By Spinolaas belegering was meer gedult, by Oranjes meer moeds en stoutheit. Oranjes beleg koste minder onkosten, maar meerder koppen. Spinolaas meerder onkosten, maar minder koppen. Spinolaas veltogt ging zonder bloetstorten toe, en daar wiert naaulix aan zyne, of 's vynts zyde bloet vergoten. Oranjes was een bloedige en oprechte krygsmans veltogt. De vreze voor den gewapenden vyant, als ook de zomer maanden, die bequaam zyn om over al in te vallen, waren d'oorzaken dat Oranje met zyn werk gezwint moefte voortvaren. Spinola, schoon hy wat langzamer voortvoer, vreesde hierom niet, dewyl het winter, en niet als regen alle daag te verwachten was. Om welken tyd het ongelegen komt, ergens aan te vallen.

len. Spinolas belegering ging langkzaam toe, en viel den beleggers verdrieterig, als de belegerden. Oranjes belegering is door de dapperheid van onze, en 's vyands krygsknechten in 't kort tot een gewenst einde geraakt. Spinolas belegering viel moejelyk om 't winter weder, dewylmen bezwaerlyk dan van verre iets overkan krygen. Oranjes belegering noch veel moejelyker, om dat de belegerden tot de laatste uurfel vochten. Den eenen stont de zomer, d'ander de winter, d'een de Steenbok, d'ander de Hont uit. D'een trok met zyn leger te velt, en sloeg het neder ter bequamer tyd, d'ander op een onbequame, zulx dat de belegering van Spinola meerder gelykt na grootse hartnekkigheid, maar die van Oranje na doortrapte voorzichtigheit. Op 's Konings leger vielen wy vergeefs aan, toen het alles overal volkomen met werken versterkt en voorzien was. De vyant taffe vruchteloos 't leger der Vereenigden aan, toen de vestingen en schanssen noch onvoltooit lagen. Oranje, de belegeringe nauix begonnen hebbende, viel van vooren de Stad, en, van achteren den vyant aan. Spinola had met de Stad niet veel moeite, dewylze haar wachte om met hem in het gevecht te treden, als ook met den buiten vyant niet, dewyl hy die eerst na een lange poos en op 't lest, op 't lyf kreeg. Spinola viel de stad aan, die zo versterkt met werken was, darze schier onwinbaar scheen. Oranje taffe de zelve aan toenze van den vyand op nieu noch met nieuwe werken en vestingen vermeerderd was. Voor ons vochten de

revieren, die rontom de wallen van 't leger geleit waren. Deze revieren tot dien einde te gebruiken, dat heeft den Infant, die anders in alles genoeg doorslepen is, of niet geweten, of verzuimt en verwaarloost. Tot Spinolas overwinninge hadden zelfs de Spanjaarts en meer andere, geen moed. Tot d'onze heeft ider een en al van 't begin af aan goede hoop gehad. Spinola kreeg, gestijft met de rijkdommen des allermagtigste konink, en met de machten van geheel Westindie, d'overwinning. Maar Oranje kreeg, gestijft door de macht, en middelen van de liefhebbers des Vaderlants en goetwillige burgers. Spinola, om de belegering zo veel te zekerder te nemen, was genootzaakt om uit Duitslant hulptroupen t'ontbieden. Oranje zich met het gewoon getal der zoldaten vernoegende, heeft de zegen met minder mocite gekregen. Den Italiaansche overste heeft met een beslote en stiltzittende vyant te doen gehad. Den Batavische overste wel met een beslote, maar een vechten- de vyant. Spinola hadde, zo te zeggen een weerloze, Oranje een gewapende en strijtbare Stad voor. Den eenen heeft te doen gehad met vele bezettingen, maar die tegen hun dank stil moeten zitten, d'ander met weinigen, maar die bereit waren, en toegelaten wiert te vechten. Oranje wiert van zijn Vaderlant 't beleg, als een burger, van het gemene best als een Veltoverste aangevolen. Spinola wiert het beleg aan bevolen van een vreemt land, als een Veltoverste, doch als een vreemdeling in die plaats. Alzo dat het gelooflijk is, dat d'een uit bewegenis van God-

vruchtigheid, d'ander alleen door 's Koninx ontzag, zo groot een werk zich onderwonden heeft. Als Spinola Breda belegerde, zo zijn wy hier door verleit geworden, dat wy geloofden, dat by winter dag niet wel een krijsheir zich te velt konde ophouden; dewijl het zeer moeylyk is om die streek van 't jaar leestocht over te krijgen. Als de Prins Breda belegerde, zo heeft de Kardinaal hier in gedooft, door dien hy geloofde dat de stad zo schielyk niet konde berent en omgingelt worden, of men zoude noch altyt wel met gemak de troepen gezwint kunnen ontbieden, om ons werk en voornemen te stuiten. Als Ambrosius Breda belegerde, zo was 'er met onze Veltoverste iet anders in de moolen, daar van de voortgank by 't nootlot niet beschooen was. Als Prins Frederik dezelve belegerde, zo is de Spanjaart ook van zyn hoop te leur gestelt. d'Oude gieraat en glans is van Breda, toen het by den Koning verovert wierd, door het vluchten der burgeren verdwenen. Maar nu krygt Breda, by de Staten verovert, dewyl den burger weder in komt, zyn oude glans en schoonheit weder. Invoegen dat den eenen de stad, die overvallen was, herstelt, den ander dezelve toenze in 't bloeyen stont, verergert heeft. Dat d'eenen eerstdaags een volkryke bezitten zal, d'ander een woeste en die van volk ontbloot is, bezeten heeft. De Veltoverste Spinola, als de stilstant van wapenen uit was, heeft hier een beginzel van een nieuwe oorlog geleit. De Prins van Oranje in dien 't gemoet eenige waarheit te vooren spelt, maakt door 't overgaan

gaan van deze stad weder voorſpel van een nieuwe vrede. Spinola is Breda overgegeven, ons drie duizent zoldaten, een nieuwe oorlogsmagt. Oranje is Breda overgegeven, en den vyant zoldaten, die door de langduurige en verſcheide nederlagen verzwakt en afgemat waren. Spinola, zo hy de groote onkoſten tegens de winſt rekenen wil, heeft zyn Koning meer ſchade, als profijt gedaan. De Prins heeft profijtelyk'er oorlog gevoert, dewyl hy met minder onkoſten de ſtad heeft weder gekregen, die de zyne beter te ſtaat komt. Spinola heeft de ſtad bemagtigt, ſchoon dat'er vier Koningen om byſtant te doen t'zamen gespannen waren, en zich onderlinx by eden verbonden hadden. Oranje heeft dezelve weder ingekregen, daar te vergeefs 't gantsche huis van Ooſtenryk, die op zo veel Koningryken in Europe, Aſie, Afrika, en op 't gebied van geheel Weſtindie ſteunt, hulp toe uitboot. Izabelle is vrolyk toegejuigt, met de naam van moeder over de legers; de Prins behoortmen toe te juichen met de naam van vader over de legers. De godsdienſtige Izabelle riepmen aldus toe: een eenige vrouw heeft verwerring gemaakt in 't huis van den koning Nabuchodonozor, maar de hooggeboorne Æmilie behoortmen met deze woorden toe te roepen: een eenige vrouw heeft verwerring gezien in 't huis van den Koning van Spanje, daar haar man d'oorzaak van is. Izabelle is in de ſtad gekoomen, als een herſteller van de Katholyke Godsdienſt. Oranje is in de ſtad gekomen, als een herſtelder van de

296 CASPER VAN BAERLES
ware Gereformeerde Godsdienst en oprechte
Kalvynsche leere. Den Spanjaart was genoot-
zaakt na 't overgaan van deze stad den oorlog
op te schorten, dewyl de gelt-kas en geheel
Spanje door deze eene stad, tot in de gront toe
uitgeput waren. De Vereenigde Heeren Staten,
God zy dank, schieten noch geen gelt te kort,
is het zelve niet in 's lants geltkist, zo is het noch
by de milde burgers te vinden. Vergeef my, toe-
hoorders, zo de liefde, die ik het gemeene
beste toedraag, my een vry woort afparft. Varro
is eertyds van den Roomschen raad bedankt,
dat hy in gevaarlyke en benaauwde tyden de
moed, nopende het gemeene beste, niet verloo-
ren had gegeven. Hier in zyn nochtans deze twee
Veltoversten over een gekomen, dat zo wel den
eenen, als den ander door zyn belegeringe de
gantsche weerelt lessen van zeltzame manhaf-
tigheit, stantvastigheit, grootmoedigheit, en
krygswetenschap gegeven heeft. Dat zo wel
den een, als den ander door billikheit, zober-
heit, zachtmoedigheit tegens hun volk, be-
scheidenheit en goedertierentheit tegens de ge-
vangens, pryzens waardig geweest is: Dat zo wel
d'Prins als Spinola, na datze veel zwarigheit en
moejelykheit, die in den oorlog met hopen zyn,
uitgestaan hadden, eindelijk beide hun oogmerk
getroffen hebben. Maar in 't gene dat nu volgen
zal kont gy zien hoe datze met elkandere over
een komen, en van elkandere verschelen. Spinola
Breda willende belegeren, schoot in den zin, dat
men, als Breda gewonnen was, Bergen op Zoom,
en d'andere nabuerige plaarzen zo veel te lichter
konde

konde weder krygen. Oranje, Breda willende belegeren, quam te voren, dat, als Breda weder herwonnen was, die zelve plaatzen zo veel te lichter konden beschermt worden. De sterkte des Stads, die met bezetting en werken wel voorzien was, als ook de moejelykheid van leeftogt toe te sturen, verschrikte Spinola machtig. Stads sterkte, en 's vyants sterke ruitery, die d'omwallinge des legers hadden kunnen beletten, verschrikte Oranje wel, maar evenwel zo zeer niet, dat hy zyn toeleg hierom staakte. Spinola was lang in beraat, of hy de Stad Grave, dan of hy Breda wilde belegeren. Oranje was ook lang in beraat, of hy Breda wilde berennen, of ergens anders met zyn leger op aan zetten. Een zeker Kolonel onder Spinola achte het raatzaam te wezen, dat men een proef op Breda dede, nadeemaal, zo hy zeide, het onze Stadhouder een nagel in zyn dood-kist zoude wezen, dewyl hem die Stad zo lief was, als d'appel in zyn oog. D'onzen floegen voor, dat men Breda voor al moest zoeken weder te krygen, om dat, als men die Stad weder gekregen hadde, 's koningks broeder geen grooter wont treffen konde, als dat hem door 's volks onachtzaamheid die Stad afhandig gemaakt wierde, wiens zegen de koningk zo dier te staan gekomen was. Die gene, die 't beleg van Breda onder Spinola veroverd, met een nette oratie beschreven heeft, tekent zeer veele wonderdaden en voorspoken aardig aan, en is'er, dat zulx in Spinolas beleg voorgevallen is, ten hoogsten over verwondert. Wy zullen ook, indien 't alles, 't geen wonderlyk, of

te gelukkig, ofte ongelukkig van de Veltoversten is uitgericht, voor een mirakel te houden is, gelyk deze redenaar gedaan heeft, zeer vele mirakels in deze belegering konnen aantekenen. Voor eerst is dit een mirakel, dat d'allerervarentste en in krygs-zaken doorslepen overste van 't Spaansche krygsheir, als ook, 's Konings lantvoogden de stad met zoldaten en bossekruiet niet voorzien gehad hebben; Invoegen dat zich hier door de stad, die anders onwinbaar was, niet heeft konnen beschermen. Dit vergroot noch de mislag, dewyl dat door dezelfde onachtzaamheit den Bos en Maastricht, twe sterke steden en grenze plaatzen, in ons handen gevallen zyn. Het tweede mirakel is dit; namelyk, dat den Kardinaal Infant, wien het hart door de faam van zyn nieuwe heerschappy, en om de voetstappen des deugts zyn'er voorouders na te volgen, in den lyve zood, met een wel toegerust en toegedoft krygsheir ons leger, wanneer het zelve nog pas ten halven met vestingen versterkt was, bezoeken quam, 't zelve van verre rontom doorsnuffelde, en dat hy niets manhaftelyk, noch listelyk, nochte vyantlyk zich onderwonden heeft in 't werk te stellen. Het derde mirakel is, dat, als ons krygsheir door het geduurig dag en nacht te waken en in alarm te houden, afgemat was; den onvoorzichtigen vyant als hopeeloos doorgegaan is, dewyl hy makkelyk en wel door het leger aldus in rep en roere te houden, d'onzen had konnen afmatten, de belegerden verlichten, en de belegering gaande gehouden hebben. 't Vierde mirakel is, dat Brabant, hoe groot

groot het ook is, Vlaandre, dat vruchtbaar van allerlei leeftogt is, en de naast aangelegen landen van het overvruchtbare Waalslant, op deze tyd niet mans genoeg geweest zyn, om 's koninks leger te spyzigen; daar, toen Spinola in de winter voor Breda lag, 's koningks leger, daar de zoldaten ongelijk grooter in 't getal waren, en de toevoer veel moejelyk'er was, van alles voorzigt is geworden. 't Vyfde mirakel is: dat den Kardinaal Infant, ziende zich ten einde van alle hope, zo slecht en onaangerant de sterkten, slotten en kastelen aan de Maas, Waal en Rbyn gelegen, liet varen; dewyl hy, die vermeerstert hebbende, meester van onze revieren geweest waar, en met gemak het krygshair daar over konde gevoert hebben, en tot in 't binnenste der landschappen doorbooren. Het zeste mirakel is: dat de schade van Breda, die al vry hoog te staan komt, en aan wiens belegeringe Spanje al hare rykdommen en krachten te kostgehangen heeft, met het arme Venlo en weerlooze Roermont vergolden word; en dat zo ongelyke wisselingen d'Oostenrykze hoogdraventhaid zo geduldig kan verdragen. Het zevente mirakel is: dat nochte Breda van de belegering verlost is, nochte de Fransman tegenstant gedaan is, en dat aan onze kant Brabant nu voor ons open staat, en aan d'andere kant Henegouw en Artois voor den Fransman open gestaan heeft, dewylze, na 't oordeel van de krygsbouwmeesters, of op de beleggers, of op de Françoizen, die zonder tegenstant 't gehele land doorsroopten, met grooter macht en geweld mosten los

losgegaan hebben. Het achtste mirakel is: dat den Kardinaal Infant, een bloedvriend, van den koningk Ferdinandus, terwyl Brabant dus in rep en roere stont, uit Italie geen hulptroepen heeft konnen verwerven, of de verworvene tegens de beleggers gebruiken, die, als onlangs den Bos belegert was, eerment schier wiste, by der hand waren. Het negende mirakel is: dat, terwyl het krygshair der Vereenigden voor Breda lag, den Kardinaal niet liever tot vergelding Maastrigt belegerde, [dewyl Maastrigt een stad is, die aan Brabant grenst, en waar door wy aan Luikerland grenzen; die de koophandel van Antwerpen met die van Tongerlo en Luikerlant belet; en een weg voor de Fransche troepen opent tot in 't binnenste van Vlaandre,] als den geheelen zomer over te brengen, met twe kleine steetjes te veroveren, die aan elk een, die'er het eerste voorkomt zonder slag of stoot overgaven. Het tiende mirakel is: dat Oranje, Breda belegert hebbende, hier voor zorg droeg, dat, schoon de legers rontom in 't land lagen, en groot van ommetrek waren, hem nergens de toevoer benomen is geweest, nochte door 's vyants krygshair heeft konnen benomen worden. Het elfste mirakel is: dat de stad met zulk een gezwindigheid en vierigheid is omringelt geworden, dat de Kardinaal, die weinig dagen daar na met zyn leger aanquam zetten, oordeelde het onmogelyk te zyn om ons leger op te slaan. Het twaalfde mirakel is: dat in de tyt van een weinig meer als twe maanden, de stad aan ons over is gegeven, die 's Koning overste

ste eerst na een beleg van elf maanden inkreeg. Het dertiende mirakel is, dat den overwinnaar zeven weken over die stad gezegenpraalt heeft, die voor de sterkste stad van geheel Europe gehouden wort. Het veertiende mirakel is, dat d'inwoonders van 't Spaansche Nederlant, eertyts een stryftbaar volk, deze stad, alse noch nau-lix berent was, vervloekt, en als ofze alrede verwonnen geweest was, doorgeschreven hebben, en dat ieder een van 's vyants volk, gewoon op Philippus krachten en rykdommen te pocken, de moed terstont heeft laten vallen.

Deze en meer andere dingen, die'er voorgevallen zyn, verspreien de faam van ons beleg door de gantsche werelt. Indien gy 't belang van dit beleg na de profijt schat, zo hebben wy een beleg gewonnen, dat ons zeer nut en dienftig is, zo gy het na de sterkte van de veroverde stad wilt schatten, zo hebben wy een beleg gewonnen, dat onwinbaar om te winnen was. Deze stad heeft altyd op Hollant, Gelderlant, en Zeelant gestroopt en gerooft. Onvry waren op de Waal, Maas, en Schelt de schepen en koopmanschappen. De burgers wierden gevangen, de koopmanschappen ontnomen, en de schepen weg gevoert, of in de gront geboort. In deze stad lag kruit en loot, wapens, en allerlei oorlogs gereetschap, daar ons den vyant mede plaagde. Breda was het slot, Breda was de korenschuur, Breda was de vechtschool en herberg voor de zoldaten. Van Breda kon den vyant terstont op onze bodem komen. Breda alleenig tusschen den Bos en Bergen op Zoom leggende, is d'eenige stad

stad geweest, die ons den toegang tot onze andere steden altijd afsneet en belette. Dewyl Breda de naast bygelegen steden zo dicht op 't lyf lag, zo zijn hier door deze steden gedwongen geweest, om altyd sterke bezetting in te nemen. Door 't overgaan van Breda is onze staat met nieuwe krachten versterkt. De burgers, koophandel, en revieren zyn nu veel veiliger en vryer als te voren. Toen Breda noch in 's vyants handen was, kon de zelve tot in het binnenste van Hollant doorboren, en de Kempenaars konden met vrede hun handel te water niet drijven. 't Welk nu van de Zeerovers bevrijd is. Breda, met hulp en de macht van Antwerpen heeft ons groote afbreuk kunnen doen; maar nu Breda in onze handen gevallen is, nu zullen wy niet dat om Antwerpen, de hoofstad van Brabant, geven. Want Antwerpens zege zal den Vereenigden roem, Oranje glory, en Nederland de vrede verschaffen. Antwerpen alleen ontbreekt noch aan onze triumfen. Erkent met my, Toehoorders, de grootheid van 't werk, 't geen wy door hulp van den genadigen en goedertieren God verricht hebben; erkent met my d'oorzaak van d'algemene blydschap. Indien gy gelooft dat'er maar een eenige stad gewonnen is, zo ziet gy meer op het werk zelf, als op de nuttigheid van 't werk. Wy zegenpralen over die stad, die alle andere steden die'er ooit geweest zyn, ofte noch zyn, in vastigheid te boven gaat. Aanschout de grachten, de stad is hier door onnaakbaar; de wallen, vleugels moctge hebben, wiltge daar over wezen, de bolwerken, de hel moct hy bewegen

gen die'er door wilde breken: de pallissaden, een Hercules was'er van doen om de zelve uit der aarde te rukken. Aanschout het Kasteel, gy zoud zweren, dat het van de reuzen, die den hemel bestormt hebben, gebouwt is. Wy hebben, Toehoorders, een stad veroverd, wiens wallen versterkt worden met vyftien bolwerken, twee hoge heuvels, bequaam om van verre hier af te schieten, boven deze werken zyn hier noch drie lage en kleine sterkten by de voet van de wal; noch is deze stad voorzien met een doorn bosch, als ook met grachten, die op zommige plaatzen 70, op zommige 150 schreden breed zyn, als ook met veertien ravelynen: in dezelve leit ook een borstweering van vyf voeten hoog, tusschen de welken vyf horen-werken, en voor deze horen-werken verscheide halve manen, leggen. Daar benevens een dubbelde gracht, en buiten deze gracht een borstweering, die rontom de buiten werken gaat: en eindelyk het kasteel, dat door zyne wallen, schanssen, bruggen, wapen-huis, twee grachten, en geschut rontom het Slot gestelt, en daarenboven door allerlei oorlogsgereetschap, tot verschrikkens toe sterk is. Laten nu de Lacædemoniers op de Plateensche belegering; de Scipions op de belegering van Kartago en Numida; Cesar op die van Alesie; Augustus op die van Perusie; Alexander op die van Tyrus, snoeven en pochen. Wy hebben hier de zelfde daden, ofte misschien noch wel grooter uitgericht. Zo veel te doorluchtiger zyn onze belegeringen, hoe datze moejelyker vallen, zo veel te moejelyker, hoe datze schrikkelyker zyn, zo veel

304. CASPER VAN BAERLES
veel te schrikkelyker, hoe datwe hedendaags
met grooter en starker stormgevaarten de ste-
den, torens, wallen en kasteelen tot de gront
toe vernielen. Maar wat meent gy wel, hoe
dat de Spanjaart nu te moede is? Wien het tot
roem strekt te winnen, maar het gewonnen
zoo schielyk weder quyt geraakt te hebben,
tot schimp en oneer. De glory van de zegen,
die den overwinnaar Spinola verdient heeft,
keert tot ons. Wat prys en lof treffelyke schry-
vers Spinola toegeschreven hebben, die komen
altemaal Oranje toe. Indien men, toen Spinola
Breda veroverde aan de faam (het zyn 's vyants
eige woorden,) en verkundigers, die overal
wyt en zyt om de zegen te verspreien gezonden
wierden, geen geloof sloeg, zo zal men'er, nu
Oranje wint ook geen geloof aan slaan. Indien,
toen Spinola won, uit den hemel tegens ons ge-
vochten is; zo is, nu Oranje wint, uit den he-
mel tegen hen gevochten. Indien, toen Spino-
la won, de nakomelingen zullen twyfelden en
verwondert staan, dat zulke dingen konden uit-
gevoert werden; zo zullenze ook twyfelden en
verwondert staan, nu Oranje wint. Toen Spi-
nola won, is d'overwinninge 's menschen krag-
ten te boven gegaan: nu Oranje wint, is mede
de overwinninge 's menschen krachten te bo-
ven gegaan. Indien, na 't getuigen der Vyan-
den, het zulk een groot werk was, die stad over-
wonnen te hebben, den zelve herwonnen te
hebben met minder onkosten, in kort'er tyt,
vechten'er hant, zal grooter lof en eere waardig
zyn. Zo dikwils nu de Spanjaart, of Italiaan d'af-
beel-

beeldinge van sijn beleg op de zalen aan de muuren te pronk opgehangen zal aanschouwen, zo laat in 't spiegelen van zyn ongeluk zyn hart van droefheit vry bezwyken: laat hy hier door leeren verstaan hoe wispelturig en veranderlyk fortune in den oorlog is: laat hy vry gelooven, dat wy op die zelfde plaats ons leger neder slaan, daar hy zyn leger neder geslagen heeft; dat daar Oranje staat, alwaar Spinola gestaan heeft, dat hy nu uit dezelve stad gedreven wordt, die hy in d'afbeeldinge als overwinnaar inryt: laat het huis van Oostenryk ook vry gelooven, dat vergeefs de Vereenigden, vergeefs d'Oranjer's overwonnen worden, dewyl Gods-gunst, de hand der krygsluiden, Fredriks manhaftigheit, en onze gelukzaligheit, hen aan 't geen, datze verlooren hebben, weder helpen. Vaar voort, Vereenigde en Hoogmogende Heeren Staten; op deze voet des deugts en manhaftigheit met het uitzetten der palen van onze heerschappy. Laat de oorlogs hitte, terwyl de Spaansche haat en oorlog tegens ons zo bitter en hevig is, en hoe langer hoe meerder ontsteekt, in uw niet ontaarden, nochte verflaauwen. Door de wapens verkrygtmen heerschappyen, en door de wapens wordenze ook behouden. Sla uwe oogen op de voor, of tegenspoedige zaken van vele jaren herrewaart, gy zult bevinden, dat die genen, die voor Kerk en Vaderlant stryden alles gelukkig afgeloopen is. God heeft uw geholpen aan de ware godsdienst, en oude vryheit, twee dingen die uw liever zyn als het leven, en liever het leven, als een van beiden zoud verliezen.

zen. Indien 's oorlogs beginzelen met den toestand, waar in tegenwoordig het gemene besteeft, vergelcken worden, de voorspoet en gelukzaligheid zullen 't geloof verre te boven gaan. Gy die eertyts van zo veele steden en lantschappen ontbloot was, hebt zo vele steden, volken, en lantschappen onder uw gebiet gebragt, en dat met zodanige gelukkige voortgang en gezwindigheid, dat de beloften der Overigheid, en der onderdanen d'overwinninge nauiliks vatten.

'k Zal niet van zege tot zegen gaan. Nu hebt gy Breda, een Slodt van uw heerschappy en veiligheid, gewonnen. Uwe beraatflagingen en voornemen zagen zommigen voor roekeloosheit aan. Maar gy oordeelde dat alle de sterkste beraatflagingen in de slinterigste zaken de zekerste en gewiste zyn. Gy hebt de gelegentheden, waar van de rechte tyt om ier by der hant te vatten in den oorlog schielyk voorby slipt, voorzigtelyk waargenomen. Stout en koenheit, en niet de beraatflagingen, die de bloden voorzichtige beraatflagingen noemen, zyn d'opkomste van uwe staat geweest. Aanschouw de gelukkigen en voorspoedige voortgangen, en schryft'er d'oorzaak den onsterffelyken God van toe, ongelooflyke dingen. Gy hebt zo veel jaren een binnenlantze oorlog gevoert, en die nu door d'ellenden, zo te zeggen, het hoofd geheel onder water, dan weder een weinig boven hadde, nu niet alleen den vyant onder uw' steden van daan gedreven, maar ook andere weerdelden den oorlog aangedaan. Gy zyt buiten Eu-

rope gesprongen. Want het viel uw te klein. De starren die gy noit gezien hebt, getuigen van uwe deugt. De faam van uwe wapens is in Westindie gegaan, daar onlangs de Nauffouwer gegaan is. Daar zullen de wilden hooren dat Breda door de zelfde magt gewonnen is; door den welken gy Olinde, Tamarika en de kastelen buiten de lini gelegen, gewonnen hebt. De triumfen zyn door den Oceaan van elkanderen afgescheiden. Gy hangt hier in Hollant en ook in Westindie zegetekens op, daar by bekende, hier by onbekende, hier by geoeffende en tamme, daar by ongeoeffende en wilde volken. Hier zyn de Hollanders, Gelderzen, Vriezen, Zeeuwen; maar in Westindie de Viatanen, Petiguaren, Tupinalen, Maxiquiten, Toxinaques, altemaal onbekende namen, over uwe glory verheugt, en juichen uw met een vrolyk hantgeklap en allerlei vreugde tekens toe. West-Indie heeft begonnen voor ons open te staan. Houd hant aan 't begonnen werk. Scheep dit heen over, ô Nafousche Scipions, op dat den Spaansche Hannibal genootzaakt wort Nederland te verlaten. Breda zal beschaffen, 't geen Olinde zal drinken. De revieren; als de Waal en Jancirus, de Maas en de revier der Amazonen, die door den Oceaan van elkanderen zyn afgescheiden, zullen de koopmanschappen verwisselen. De verstandigste Burgers hoopen, dat op deze plaats onze oorlog kan ten einde gebragt, of den vyant zo afgemat worden, dat hy na zyn adem gaapt. En 't heeft ook al zyn reden. Den oorlog zal altyt weder uitbrocien, zo lang West-Indie den

vyant gout uitbroeit. Valt hem van die kant aan, die hem alleen zo stout, ryk en machtig maakt. De vrede is de beste vrucht van den oorlog, na deze zult gy vergeefs wachten, zo gy niet het West-Indie hem afwint, of 't zelve, gelijk het Oost-Indie, met hem deilt.

Maar geniet gy, hoogstgeboorne Prins, d' onsterffelyke glory van uwe arbeit, moeite, slaven en draven. Gy hebt deze stad door uwe krygskunde, vechten'er hand en voor de vuist veroverd, die eertyts Prins Willem, hoogloffelyk'er gedachtenisse, door een verrassing en gelukkige oorlogskans ingekregen heeft. Toen wiert de stad op een geestige en kluchtige, nu op een ernstige en zware wyze gewonnen. Toen zyn wy door turven, nu door 't zwaart op 't slot geraakt. Toen hebben wy door hulp van dorre, nu door hulp van groene kluiten gewonnen. Toen vielen wy met ons krygshair op een slapende, maar nu op een wakende. Toen op een weerloze, nu op een gewapende stad. Toen behaagde ons list, nu openbaar geweld, invoegen dat toen de stad veel meer door een verrassing genomen, als gewonnen, nu veel meer gewonnen als genomen is. Toen namen wy de geheele stad op eenen spronk r'effens in, maar nu hebben wy de stad en overwinninge by schreden en voeten ingenomen. Toen hebben wy op een min onvaste, nu op een by na onwinbare stad geweld gepleegt. Toen ontbrak'er geen Ithacus, nochte Sinon, die door een loffelyke daadt den vyant bedroog. En nu ook geen Diomedes, die dezelve manhaftig verover-

verde. Toen was'er een zeker krygshelt zo over-
geven stout, die, op dat door zyn hoefsten het
bedrog niet aan den dag quam, zyné spitsbroe-
ders bad, datze hem maar doorsteken wilden.
Ja in dit beleg hebben zich ook Symmachén en
Nikanoors, tgevaar zo veel als de wint die'er
waait, achtende, laten zien, en zich overgeven
reukeloos en stout aanstellende, den vyant van
over de wallen tot op hunne wagtplaats by der
hant weg gesleekt. Toen wiert'er in plaats van
het Trojaansche paart, dat vervloekte storm-
gevaarte, een turfpont gebruikt. Nu, met geen
log, lagen, nocte bedrog omgaande, hebben
wy aan al de weerelt doen blyken, dat de Nas-
souwers op beiderlei wyzen kunnen winnen.
Voor d'eerste overwinninge mocht men fortuin
en eenige weinige waaghalsen, voor deze onze
overwinninge mag men de vernuftigheid en ar-
beit dank weten. Toen droeg de donkere nacht,
nu de klare dag getuigenisse van ons bedrog.
Toen zegenpraalden wy by de manschyn, nu
by de zonneshyn. Toen is de zaak, op dat het
bedrog niet aan den dag quam, by doot stilte
uitgevoert, nu onder 't yselyk geluit en schrik-
kelyk geloei van trommelen, trompetten en
't grof geschut, op dat den overwinnaar zo veel
te meerder eer en prys in leide. Toen hebben-
we, ter eeuwiger gedachtenisse van de nako-
melingen de overwinnende luiken, mast en
spriet, als heilig opgehangen, nu de met ons en
's vyants bloedt bemorste degens, spietzen en
vendels. Deze gedenktekenen, onwinbare
Prins, van uw manhaftigheid, zorg, en onbezwy-
ke-

kelyk hart, houden wy eerbiedelyk in eeren en weerden. Gy, als ook 't huis van Nassou zyt weder aan de graffen en lieve lichamen uwer bloetvrienden, die in de kerken van d'overwonnen stad Godzalig in den Heere rusten, geraakt. Zo deze lichamen spreken konden, zy zouden uw met deze woorden aanspreken: tre in ô wreker van u Vaders moort, en reken deze machtige stad, die den koningk afgenomen is, mede voor een gedeelte van uwe wraak. De stad stont noch op dezen dag onder 's koningks geweld, indien hy volhart hadde den Nassouwer te beminnen, of te vrezen. Zedert dat hy de Nassouwers begonnen heeft te haten, en met de wapens te vervolgen, zo hebt gy, ô neven, hem van steden, koningkryken en volken ontbloot. Na uw manhaftige vader is gevolgt in 't bewint der zaken de manhaftige Mauritius, zyn broeder, die immers zo voorzichtig, en beroemder door de wapenen niet afgelaten heeft, de hand aan de voorspoedige beginzelen te slaan. Gy, zo wel uw vaders als uw ooms voetstappen navolgende, hebt met de wapens de schrik en vrees t'uwart overal in 's vyants landen gebragt. Gy hebt geleert, dat de deugt der uwen door tegenspoet opluik en groeje, en niet onder de voet gehouden word. Tre in en verheerlyk onze doodbussen met de glans van u verrichte daden. En doe ons gebeente en gedachtenisse van ons doorluchtig geslagt door de snam van uw oorlogen weder van den dood verryzen. Laten wy door uw in de harten der Nederlanders leven, die voor dezen door onze deugt in de zelve geleest hebben. Erf de glo-

ry, die u van ou'er tot ou'er over geërf is, aan uwe nakomelingen wederom over. De Nassouwers, die de Kaizers in maagschap bestaan, konnen niet als heerlyke daden uitrechten. Zo dikwils als gy op de Stad vielt, zo eichste gy uw eigen en uwer voorvaderen stad wederom. Gy zyt de wallen genadert, om ons van dichte by te groetten. Gy hebt met kracht en geweld een weg geopent, en de godvruchtigheid heeft uw gedwongen langs deze zuere en moejelyke weg tot onze schimmen te gaan. Indien het by 't noodlôt zo beschoren waar geweest, dat de doden weder levendig wierden, wy hadden met deze handen, met deze voeten, en deze woorden uwe beraatflagingen en arbeit te hulp gekomen. De marmore beelden, die voor dezen schreiden, staan nu van blydschap en weenen, dat'er de tranen by neder biggelen. Ons hart ysde van schrik in ons lyf, als wy de Spanjerts in deze verwulfde kelders dicht langs onze zyde hoorden heen en weder wandelen. Wy hebben 't gebied van 't huis van Oostenryk tegen wil en dank aangenomen. Wy hebben een overwinnaar, maar onze vyant ingelaten. De walg steekt'er het Nassoufche geslagt af, al wat na de revier Tagus, ofte Bætis riekt. Laten hier de Frederikers wandelen, zo zullen wy zagter rusten. Uwe spruit Wilhelmus laat op die plaats groot worden, daar wy, zyne voorvaders, oomen, bloedvrienden, en broeders zyn out geworden. Laat hy aldaar in 's vaders konsten geoeffent worden, alwaar de vader zyn leger plaats neder geslagen heeft. Laat hy aldaar de stoel des oorlogs planten, alwaar

wy de stoel van de lange slaap planten. Laat hy daar den oorlog eindigen, alwaar wy ons arbeid geëindigt hebben. Laat hy deze stad gebruiken tot een school van Mars, die u een doorluchtige vechtplaats des oorlogs is geweest. Laat hy daar zyn oorlogs-beginzelen leggen, alwaar gy tot noch toe het eind des oorlogs niet ziet. Wy hebben 't slot voor ons, en niet voor de Borgonjers gebout. Wy hebben vreemde Prinçen moeten lyden, en de rechte erfgenamen buiten sluiten. Breda gink aan den vyant over, om zich van 't zelve maar slechts te dienen, en niet als een heerlykheid om daar over voor altyd te heerschen. Het heeft eertyds onze Baroenschap geweest, maar nu is het d'uwe, volgens het recht van bloedvriendschap en oorlog. Zo het roemens waardig is voor den Spanjert Breda voor een tyd langk bezeten te hebben, 't zal noch veel roemwaardiger zyn, dat de Spanjert door u voor altyd daar uitgestoten word. Fortuin heeft getoont, hoe veelze den vyant toeliet, en wat dat gy al te weeg konde brengen. Fortuin heeft geleert, dat de Nassouwers 't verlies van hun heerlykheden geduldig kunnen verdragen, en datze dezelve ook wel weder kunnen krygen. 't Gene wy door een zeker oorlogsmisflag onlangs zyn quyt geraakt, dat zelve hebben wy door uwe kloek beleit nu weder gekregen. 't Raadhuis ontfangt u als haar eigen Heer, en draagt u, die een Baroen geboren, maar nu eerst geworden zyt, d'oude bundels op. De burgers, hun rechte heer weder gekregen hebbende, betonen van zelfs gehoorzaamheid, dienze Philippus met
dwank

dwank bewezen. Die onder den Koningk in vrede leefden, die zullen onder u in vrolykheid hun leven overbrengen. Onze stad heeft de nabuerigen en bontgenooten veel spuls en moeite gemaakt, doch zulx is by de bevelhebbers en niet by haar toegekomen, nu zalze onze zuster zyn, die voor deze onze vyandin geweest is, deelachtig aan 't verbont, die de bontgenoten vyandelyk geplaagt heeft; een stil en rustig huis voor borgers en zoldaten, die, de burgers uitgejaagt zynde, een herberg en schuilhoek voor de struikrovers geweest is.

Maar op uw, dappere helden en grootaardige krygsknechten, die voor Breda onder de hoge wallen gesneuvelt zyt, en met uwe lichamen een heerlyke en doorluchtige scheidinge gedaan hebt, voeg ik nu myn reden: Leef gy lieden in de harten en gedachtenisse der dankbare nakomelingen. Wy staan wel in deze stad, maar staan 'er door uwe weldaad. De vrucht van d'arbeid, dien gy nu dood zynde ontbeert, genieten wy by levendige lyve. Ghy lieden hebt voor 't Vaderlant en de vryheid gevochten, en schoon het uwe goederen niet zyn, zo horenze evenwel d'uwen toe. Hy vecht voor zich zelf, die voor de zynen vecht. Gy die gesneuvelt zyt, kont u hier door noch eenigzins troosten, dat gy op die plaats omgekomen zyt, alwaar gy door de saam duizent jaar na dezen dag noch leven zult, en datge op die plaats begraven word, alwaar elk een d'oorzaak van uwe onsterffelykheid bespeurt en zich daar over verwondert. De veltslagen en stryden die gy gedaan hebt, die zyn altemaal veltslagen

314 CASPER VAN BAERLES
en ftryden van glory geweest. De genaakgraven
en mynen, daar in gy onbeschroomt getreden
zyt, zyn de wegen geweest, waar langs gy in den
hemel zyt geklommen. Wat fchanffen, wallen, en
vestingen gy opgemaakt hebt, dat zyn altemaal
openbare fchoutonelen van uwe manhaftigheid
en getrouwigheid geweest. Gy wilde liever
manhaftig fterven, als met fchande van uwe
plaats, dienge uitgekozen hadde, wyken. Gy wil-
de liever met de Epammonden en Decien aller-
lei gevaar des oorlogs uitstaan, als de stad, die
aan 't gypen was, te laten flippen. In een zelve le-
gers ommekreys waren uwe dode rompen en
beloningen; gevaar en trouwigheid; wonden en
ftantvastigheid. Gy stelden u heil niet in 't vluch-
ten, maar in de wapenen en fterkte, wel wetende
dat die gene, die in den oorlog 't meeste bevreest
zyn, het meeste gevaar lopen. Lui en traagheid
fchuwde gy eveneens als een pest. Gy vocht en
waart in de wapenen niet allenig by dag, maar
ook by nacht en onty. De zommigen onder uw
konden t'huis wel prachtig en in veiligheid le-
ven, maar dewyl zodanig een leven vrome zielen
voor een onroembaar en fchandig leven aanzien,
zo hebt ge uit eigen vrye wil voorgenomen een
weg in te slaan, waar langs men na een goede
naam en faam gaat. Om betaling wierd by uw,
die het slechts maar om een onfterffelyke naam
te behalen, te doen was, niet eens gedocht. Want
gy hebt om geen loon, maar om glory en eere
gevochten. Die anders elders hun leven in d'eene
ofte ander fchuilhoek hadden doorgebracht, van
dezer hunner beroemde daden hebben wy nu
alte-

altemaal de mond vol. Als gy in de genaakgraven, galderyen en grachten gezonden wierd, zo hoorde men u niet morren, nochte gy deifde te rug, maar d'eene dede zyn best, noch meer als d'ander, om elkandere den prys af te kyken en t'ontrekken. Gy liet uw voorstaan, dat in 't leven te blyven ieder een schier, maar eerlyk en roemhaftig te sneuvelen, zeer weinigen te beurt valt. Het algemeen gevaar en behoudennisse dwong uw om de belegerden zonder ophouden op 't lyf te vallen, en in een vrees en twyffelachtige zaak, zo veel moeds en stoutheid toe te leggen, als een iegelyk doenlyk was. Gy, die d'eerite waart die in 's vyants grachten 't leven liet, baanden voor uwe spitsbroeders een weg, waar langs zylieden verder gingen. De hoop van te winnen, en met de hoop de dapperheid nam dag voor dag d'overhand. Niemant streefde met hoettelen en zammelen na de glory, die hem voor d'oogen stont, en dien hy zo goet als in de handen hadde. Niemant sloeg af 's oversten bevel in 't werk te stellen, nochte die in grooter aanzien waren, nochte die zich wegens d'ouderdom eenigzins konden ontschuldigen. Een overste was'er even zo veel geacht als een Kolonel, een Kolonel zo veel als een slecht krygsknecht. Namen van waardigheid bevryden niemant van 't vechten, eeren-tytels dienden die genen, wien 't hart in 't lyf na 't vechten jankte, tot een prikkel, en niet tot opschortzinge en zammeling. Zo dikwils als de reizende man Breda, zo dikwils als hy de velden, daar 't leger gelegen heeft, zo dikwils als hy d'akkers daar op gy, toen gy noch in 't leven waart,

waart, uwe nacht rust hielt, en nu dood zynde in
 eigendom bezit, zal aanschouwen, zo menig-
 maal zal hy ook stom van verwondering staan,
 als hy aan uwe manhaftigheid begint te denken.
 En zal, indien hy van ons volk is, den geesten niet
 als geluk en heil toewenschen, maar zoo hy van
 's vyants volk is, zo zullen hem weder de voor-
 gaande schade en schande in den zin schieten
 en te voren komen. De ploeger zal na eenige ja-
 ren 't gebeente vinden, wien hy d'oorzaak van
 zyne gelukzaligheid zal toeschryven. De majer
 zal de wapens vinden, en verblyd zyn, dat hy
 door hulp van deze wapens zo ryken oogst in-
 haalt. De burgers, die dit uit wandelen, zullen
 d'aarde, beschermer hunner vryheid, en waar op
 gy meenig nacht de wacht gehad hebt, onver-
 tzaagt gevochten, en roemhaftig gesnevelt zyt,
 uit eerbiedigheid kussen. De revieren, die met
 uw bloed geverruwt zyn, zullen getuigen zyn,
 dat gy gewonnen hebt, maar dat de vyanden ge-
 vreeft hebben. De wallen, die vol yzere en lode
 kogels zitten, de bosschen en bomen, die tot de
 oorloogs werken om ver gehouwen zyn, zullen
 den nakomelingen d'oorzaak van uwe dood
 wyzen. Overal, zo wel daar gy uwe hutten ne-
 dersloeg, als daar gy den vyant verwachtte, zo
 wel daar 't krygsgereetschap, als daar gy in slag-
 orde stont om te vechten, en regen en wind uit-
 harde, moeten wy uw lof hemel-hoog verhef-
 fen en de zelve met verwonderinge aanschou-
 wen. Wy zullen ons over de graffen, indien men
 ruig opgehoopte aarde, graffen heten mach,
 wemens de gesneuvelden erbarmen, maar weder
 die

die zelve graften noch eer aandoen, wegens de genen, die daar zo manhaftig gesneuveld zyn.

Maar gy edele Burgers van dit bloeiende gemeen bette, en gy altemaal die van zo een doorluchtige zegen getuigen, aanschouwers, en verkundigers zyt, bewys Oranje, die d'aanleider en voornaamste uitvoerder van zo groot een werk geweest is, eerbiedigheit. En roep hem toe niet alleen met de tytel van hoogheit, maar ook met den tytel van Vader des Vaderlants. Welk een lieffelyke stem! d'een dezer namen eigent hy ons, d'ander zich zelve, d'een uwer aller heil, d'ander de glory van zyn stam toe. Oranje gaat wonderlyk te werk, om zyne onderdanen profijt te doen. Hy gaat schrikkelyk te werk, om uw van de vrees, dienge voor de vyanden hebt te bevryden. Hy waagt zyn leven, en steekt zich in groot gevaar om uw, en om uwe vrouwen en kinderen, weereltlyke en kerkelyke goederen uit het gevaar te helpen. Onze Veltoverste is in geen eenige veltslag overwinnaar geweest. Hy heeft zo veele veltslagen gedaan, als men zoude tellen kunnen. Hy is niet te min gelukkig, als kloekzinnig in 't vechten geweest. Oranje heeft allerlei zoorten en manieren van te oorlogen kloekmoedelyk uitgevoerd. Al wat de krygsbouwkunst beschryft, dat dienstig en bequaam is om den vyant afbreuk te doen, dat heeft hy altemaal manhaftig uitgericht. Wiltge veltslagen doen? hy heeft meer als een veltslag gedaan. Wiltge revieren, havens, zeen met vlooten beschermen? Hy heeftze beschermt. Steden bele-

ge-

318 CASPER VAN BAERLES
geren? Oranje heeft ontallyke Steden bele-
gert. Veroveren? hy heeftze veroverd. Le-
gers om schanzen en vast maken? die heeft hy zo
weten te omschanffen en vast te maken, dat elk
een zich daar over heeft moeten verwonderen.
Met een geheel leger over revieren gaan? Hy
is'er mede overgegaan. Den zoldaar van alles te
voorzien? die heeft hy van alles voorzien. Wilt-
ge heimelyk het krygshair van gevaarlyke plaat-
zen verlossen? Hy heeftz'er van verlost. Den
oorlogs stant in een slagorde, in belegeringen;
en in 't beschermen der grense plaatzen staande
houden? dien heeft hy staande gehouden. Be-
raatslagingen ontveinzen? Die heeft hy ont-
veinst. Oranje liet zich voorstaan, dat'et zyn,
en niemants anders werk was, uit te gaan
om 's vyants werken te verspieden, legers af te
steken, schanffen op te halen, en overal gelyk
een Godheit tegenwoordig te zyn, en een wa-
kent oog op 't geen de zoldaten deden, te hou-
den, om alzo t'effens d'uitvoerder en medehul-
per van 't werk te zyn. Dit altemaal hebben de
Spanjaarts, dit hebben d'Italianen uit hunne le-
gers en schanzen meer als eens gezien. Indien
gy burgers zyt, zo moet gy dezen overste eer-
biedigheit bewyzen, indien gy goede burgers
zyt, met gelt, gunst en belofte te hulpe komen.
Hy zal uw niet in vry en veiligheid stellen, ten
zy gy lieden maakt, dat hy zulks kan doen. De-
ze, wien gy voor de beschermmer en beschutter
van uw welvaren en voorspoet houd, heeft ook
uw welvaren en voorspoet om oorlog te voeren
van noden. Datge op 't land in rust en vrede zit,
prach-

prachtige huizingen bewoont, en van uwe goederen een weelderig en zalig leven leit, dat moogt gy die gene danken, wien God tot een beschermer over 't gemeene vaderlant, gestelt heeft, en gy uit eigen goede wille tot stadhouder gehult hebt. Wy bezitten wel onze goederen en gebieden over dezelve, doch van onze overigheid moetenze alevanwel beschermt worden. Maar wy zullen onze goederen niet lang bezitten, indienze door Oranje niet lang bewaart worden. Ten is niet genoeg, datmen niet als goed van 't gemeen beste spreekt, wensche dat 'et haar welgaat; Dat men den vyant op gastmalen, op hoeken van straten en op kruiswegen met vorste woorden aanvalt en een poos uitschelt, of dat men by de wijn, den Spanjert beoorlogt heeft. Gelt, gelt, moet'er wezen, zullenwe in rust en stilte zitten. Met gelt raaktmen midden door de krygsknechten, met gelt raaktmen door de poorten, en over de grachten, met gelt klimtmen op de muuren, toorens en wallen, gelt is de leus, gelt maakt ruim baan. Wy hebben wel door hulpe der krygsluiden gewonnen, maar deze hebben ook geerne wat van 't geene datter klint. Wy hebben wel door krygsluiden gewonnen, maar die niet een hongerige buik niet aan den man willen. De vyant vreesst voor geen ding meerder, als voor uwe mildheit. Wy zyn door tugt, rykdommen en orde zo hoog opgestegen, dat 'et d'uitheemsen tot groote verwondering, de bontgenoten tot eere, de vyanden tot schrik is. En reken het ook voor geen oneere, nochte schande, datge in het uit-

320 CASPER VAN BAERLES
voeren van heerlyke daden, diege tot noch toe
verricht hebt, volhart en voort vaart. Dit doen-
de zo zullen wy dikwils'er met de zegen gaan
stryken, dikwils'er van vreugden juichen en op-
springen, en dikwils'er zegenpralen.

Maar U alleen, ô allerhoogste en eeuwige
God, voorstaander en beschermer dezer heer-
schappye, schryfik ootmoedelyk d'oorzaak van
deze gloriryke zegen, die wy heden in vrolyk-
heit vieren, toe. U doe ik de naam van de vade-
ren des Vaderlants, als ook uit de naam van zyn
Hoogheit Oranje, enz. uit de naam van alle de
burgers en krygsknechten bedanken. Gy hebt
den manhaftige Prins de beraatslagingen van zo
groot een werk aan te vangen, ingegeven. Gy
hebt by de beraatslagingen starkte, by de stark-
te voorzichtigheit, by de voorzichtigheit, stant-
vastigheit gevoegt. Door uwe hulp, ô goeder-
tierenste God, hebben wy de starkste stad van
geheel Europe belegert, door uwe hulp hebben
wy een onverwinbare stad veroverd. Gy, ô al-
magtige God, hebt met uwe handen de zoldat-
ten gewapent, gy hebt de vreze van eerlyk te
sterven uit de harten der strytbare ziele geban-
nen. Gy, ô Heere der heirscharen, hebt de
vesten en poorten met uwe handen vermorzelt,
de wallen, en schanssen tot de gront toe ge-
slecht, ende stormkatten opgerecht; gy hebt,
almogenste God, midden door's vyants en onze
dooden de galeryen overgebracht. Gy hebt uit
den hoogen hemel tegen onze vyanden gevoch-
ten. Gy, ô Harder van Israël, hebt de wacht
gehouden en niet geslapen. Gy, gy hebt Oran-
hol-

je voor allerlei gevaar en ongeluk beschermt: Gy barmhertige God, hebt hem uit de noot geholpen, en midden onder de buien en hagel-jagten van looden en schichten beschermt. Geef, getrouste God, datze, die kloekmoedelyk, gewonnen hebben, deze zegen wyzelyk gebruiken. Dat in de overwinnaars, die van den vyant uitgeëischt en tot vechten getergt worden, den yver van oorlog te voeren niet afzoet, nochte in d'overwonne, en afgemartelde vyanden de genegentheit tot de vrede.

E I N D E.

Opgezet op de doorluchtige schole te Amsterdam, den 19. van Wijnmaant des Jaars, 1637.

Oratie over de

K R I B B E,

Ofte Geboorte onzes Heeren en Zaligmakers

J E Z U C H R I S T I.

Christelyke Toehoorders,

IK nodige u tegenwoordig, om te vershynen met uw hert en gedachten, tot de Kribbe onzes Heeren en Saligmakers Jezu Chrilli, van wiens Geboorte de gantsche Christenheit op dezen tyt heilige gedachtenisse houdt. Wilt het voor geen hoon of kleinigheid houden, dat ik mannen grys van hairen, mannen die volwassen zyn van jaren, jongmans in de fleur en bloem haars levens; derf noodigen tot de wiege van een kint, ja van een

322 CASPER VAN BAERLES
een onmondig kint. Want ik zal spreken van
van een onmondig en spraakloos kint, 't welk
nochtans onze Voor-spraak is in de Hemelen by
den Vader: van een kint, waar door de kinde-
ren verkregen hebben hare zaligheid, de man-
nen hare verlossinge, de oude lieden het eeuwi-
ge en onvergankelyke leven. Van een onmon-
dig ende teer kint, waar door onze zielen niet te
min geestelyke krachten ontfangen om God te
dienen, door wiens onnozelheit wy van onze
schulden worden vry gesproken, door wiens
eenvoudigheit wy worden geleert, door wiens
versmaatheit wy worden ge-eert, door wiens
nederigheit wy worden verheelykt en by God
hoog geacht. Van een kint, welkers nootzake-
lykheit zo groot is, dat zo wy dit kint weg ne-
men, zo nemen wy ons zelve weg, aangezien
wy door dit kint geschapen zyn; zo wy het niet
lief en hebben, zo zal ons God niet lief hebben;
want die hy lief heeft, heeft by lief om dit kint
alleen, 't welk hy van eeuwigheit heeft lief ge-
hadt. Zo wy het niet aanbidden, zo vallen wy
in de handen en macht des Duivels; want dit
Kindeken is onze Koning, waar door wy van
de tyrannye des Duivels verlost worden. En zo
wy na de leere van dit kint niet luisteren, zo dwa-
len wy in de duisternisse van onwetentheit; want
dit kint is de weg, de waarheit en het leven.

't Schynt dat ik van slechte en geringe din-
gen zal sprek en, als gy my t'elkens hoort verha-
len de woordkens van een kint, en van een on-
mondig kint. Maar als gy hoort dat dit kinde-
ken

ken genaamt is met twe treffelyke en hoogwaardige benamingen, namentlyk van *Jesus* en van *Christus* zo gelooft, dat hier gesproken zal worden van Goddelyke, Hemelsche en gewichtige zaken. Het eerste wordeken betekent Saligmaker, het tweede betekent Gezalfde. Het eerste wyft ons aan het einde van zyn komfte in de weerelt, 't welk is zalig-maken. Het tweede wyft ons aan het ampt, waarom hy in de weerelt gekomen is, namentlyk om gezalfte te worden tot onzen Leeraar, Hooge-priester en Koning. Beide deze tytels komen dit kint alleen toe, en hier over wort het in de Hemelen gelooft, en op de aarde geprezen. Wanneer daar een Prince ofte Vorst geboren is, zyn alle onderdanen bly; maar noch blyder, als zy haren Vorst zien verheven tot de kroon en regeeringe zelfs; doch noch alderblydft, als zy zien dat hy wel gouverneert, zyn onderdanen beschermt, en zyn vyanden heeft overwonnen. Doch ziet, het kint daar wy nu van spreken; is niet alleen gebooren tot Koning, maar is ook Koning geworden, hebbende alle magt gekregen van God den Vader, in Hemel en op der aarde; zo dat in zynen name zich buigen moeten alle knyen der gener die in de Hemelen zyn, op der aarden en onder de aarde; zulks dat hy overwonnende hebbende zyn vyanden, de zonde, doot, duivel, vleesch en weerelt, de gevangenisse zelfs heeft gevangen genomen, gelyk de Propheet David spreekt, en zceg-haftig in de Hemelen is opgeklommen, van de welke hy in nederigen schyn was nedergedaalt.

Den trein en loop des menschlyken levens kan in vier deelen of termynen afgedeelt worden; namentlyk, van zyn Geboorte, van zyn Leven, van zyn Doot en Verryffenisse. De dry eerste worden by de nature voltrokken en van het menschelyk vernuft gevat en verstaan. Het leste deel, namelyk de verryffenisse, is alleen een werk van Gods almogentheit, en wort door het geloove aangenomen. Maar dit is van meerder aanzien en waardigheit, dat in het leven onzes Heeren Jezu Christi insgelyks vier deelen konnen aangemerkt worden, een van zyn Geboorte, dewelke vol nederigheit is geweest: een van zyn Leven, het welke 't alderheiligste is geweest: een van zyn Dood, dewelke de alderbitterste is geweest, een van zyn Verrijsenisse, welke de allerheerlijkste is geweest. Geen van alle isser, of gaat de krachten der nature verre te boven. De Geboorte, want hy is zonder Vader uit Maria gebooren: Zyn leven, want dat is zonder vlek of zonde geweest: Zyn doot, want hy is uit de doot verreezen: Zyn verrijsenisse, want die is door Gods machtige hand te wege gebracht. Wil iemant zoeken den aankomst van het werk onzer Verlossinge, hy zal die vinden in de geboorte Christi. Zoekt iemant, hoedanig onze Verlosser heeft moeten wezen, hy zal dat vinden in zyn heilig leven. Zoekt iemant het rantzoen, 't welk hy betaalt heeft voor onze zonden, hy zal het vinden in zyn doot. Zoekt iemant de bevestinge van alle het voorgaande, hy zal dat vinden in zyn verrijsenisse. Onzen Zaligmaker moeste geboren worden, om

tot ons voordeel en zaligheid te leven. Hy moefte leven, om voor ons eens te sterven; hy moefte sterven, om voor ons op te staan van den dooden; hy moefte opstaan van den dooden, op dat hy klaarlyk zoude doen blyken, dat hy de dood, en dien volgende ook de zonde, als oorzake van de dood, hadde overwonnen. Een Christen heeft geen reden, om van zyn zaligheid te twyfelden, als hy op Christi verrysenisse let. Geen reden om de dood te vrezen, als hy op zyn bitter sterven zyn oogen slaat; geen reden om te dwaalen en in den weg der zaligheid te dutten, als hy op Christi onbesmet leven achtinge neemt. Ook hoeft den armen zondaar niet te wanhoppen, als hy maar denkt, dat hem een Middelaar is gebooren zonder zonde, die t'zamen borge zal zyn voor zyn zaligheid, ende den autheur en gever zyner zaligheid. Doch zyt gy beluft om van ieder een een sichtbaarlyk teeken te zien; merkt op de Kribbe Christi, en gy hebt een teeken der geboorte. Merkt op het Kruis, en gy hebt een teeken van zyn leven. Merkt op het graft, en gy hebt een klaar teeken van zyn dood. Merkt op den Steen van het graft gewentelt, en gy hebt een teeken van zyn Verrysenisse. De Kribbe is een teeken van de weerelt, die nu in dit kindeken als herbooren wort. Het Kruis is een teeken van de weerelt, die om haar zonden in Christo gekruist wort. Het graft is een teeken van de weerelt, die om haar zonden met Christo gestorven is. De steen van 't graft gewentelt, is een teeken van die gene die met Christo uit de dooden verrezen zyn. De Kribbe wort

326 CASPER VAN BAERLES
van de Engelen gelyk als met de vinger gewe-
zen: Ziet gy zult het kindeken vinden in de kribbe gelegd.
Het Kruis wyft God zelfs aan, *Vervloekt is hy die*
daar hangt aan het hout des Kruices. Het graft wyft
de Propheet Jeremias aan: *Mijn leven is in een*
poel gevallen, en zy hebben een steen op my gelegd. De
steen van 't graft gewentelt, wyft de Propheet
David aan: *Gy en zult mijn ziele in der helken niet la-*
ten, noch uwen heiligen de verrottinge laten zien. Zo
dikmaal als ik op de Kribbe denk, wort myn
Ziele van blytschap opgenomen, om dat ik daar
in zie leggen mynen Verlosser. Zo dikmaal als
ik op het Kruis denk, beswykt myn Ziele; want
ik zie dat den gekruisten Jezus om myner zon-
den wille gekruist wort. Zo dikmaal als ik in
het Graf met myn gedachten nederdale, zo ont-
zinkt my weer de moet, als ziende begraven lig-
gen en van de dood neder-gevelt den Authent
en Vorst myner zaligheid. Dog als ik denk dat
het Graf ledig is, en dat den Engel zeit: *Jesus*
dien gy zoekt en is hier niet, dan scheidt myn ziele
wederom nieuwe troost, als verzekert zynde dat
de hoope des weerelts, de verwachtinge Israëls,
en de zaligheid der Heidenen de banden des
doods ontkomen is.

Ik zal voor deze tyd alleen spreken van de
Geboorte ofte Kribbe Jezu Christi; want daar
is niet zoeter, niet minnelijker, niet zachtmoedi-
ger, niet ouder, niet waardiger, niet wenschely-
ker, niet heilzamer als deze. Ik zegge niet zoeter,
overmits zodanig kind daar in rust, waar door
wy smaken hoe zoet dat de Heere zy; niet sacht-
moediger, want het jok van dit kindeken is
zacht,

zacht, en zyn last licht; niet minnelyker, want in dit kind heeft de Vader zyn welbehagen; niet ouder, want wy zyn in dit kind verkoren voor de grontlegginge des werelds; niet waardiger, want die daar in leit, is de Zone Gods; niet wenschelyker, want dit kind is gekomen, om te behouden 't gene verloren was, om te genezen 't gene zwak was, en op te wekken het gene gestorven was. Niet heilzamer, want buiten dit kind, hebben wy geen deel aan God, want 't is zelfs God; geen deel aan den Hemel, want het is den Heere des Hemels; geen hope des eeuwigen levens, want hy is de *waarachtige God, en het eeuwige leven.*

't Voorleden Jaar heeft uwe Aandachtigheid my met lydzaamheid horen spreken van de Wonderen des hemels. Laat het u E. niet vervelen om met Godzalige gemoederen aan te horen, 't gene gezegt zal worden van den Schep- per des Hemels, in den vleesche geopenbaart, van Maria de Moeder des Heeren, van Zacharia, Elizabeth, Simeon, Jozeph, Anna Phanuëls dochter, alle heilige perzonagien, die God de Heer tot dit weerdige werk der geboorte Christi gebruikt en beroepen heeft.

Maar gy, ô alderheiligst kind Jezu, opent mynen mond, en alhoewel gy zonder spraak in de Kribbe legt, maakt my nochtans door uwe spraakeloosheid welsprekende, en u stilswygen vervlene my overvloed van bequame woorden. Vervult my met uwē H. Geest, en tusschen u heilige zuchjens, stort in my heilige Bedenkingen; want 't is niet mogelyk van God te spreken, zon-

der hulpe van God; ofte uwe geboorte te begrypen, ten zy ik herboren werde door u, of dicuit te brengen, ten zy gy mijn stamelende tonge door uwe kracht bestiert; op datze uitspreke in deze hoge materie 't gene strekke ter eeren des Vaders die u gezonden heeft, tot uwe eere die den Vader gehoorzaam zyt geweest, ter eeren des H. Geestes, die u in 's moeders lichaam geheiligt heeft. Ik hebbe begeerte om aan te wyzen, wie de bestierder of beleider is geweest van u geboorte, wie en hoedanig gy zyt, die geboren word, wie uwe Ouders zyn geweest, wie de getuigen zyn geweest van uwe geboorte, in wat gestaltenisse gy geboren zyt: hoe heerlyk dat zy geweest uwe nederigheid, en hoe nederig uwe heerlykheid, wat profijt en vruchten wy te scheppen hebben uit uwe geboorte, zo ten aanzien van den mensch liggende in de zonde, als ten aanzien van die gene, die van de zonden door uwe genade bekeert zyn.

De opperste bestierder van dit wonderwerk der Geboorte Christi, is God de Vader onzes Heeren Jezu Christi. Die dit kindeken tot onzer verlossinge verkoren heeft, eer hy het zelve heeft beloofd: die het beloofd heeft, eer hy het door schaduwen des Wets heeft afgebeeld; en afgebeeld, eer hy het heeft in de wereld gezonden; en geboodschapt, doen het na by was, dat hem God wilde zenden; en zendende gewilt heeft, dat hy uit den heiligen Geest zoude ontfangen worden; op dat hy als heilig zoude geboren worden, die de zondaars van haar zonden zoude heiligen. Zo is dan dit kind van eeuwigheid be-

stemt.

stemt om in den vleesche te verschynen, vermits wy in hem verkoren zyn en om zynent wille. De zondaar konde God niet behagen, nochte met God verzoent worden, dan om Christum, buiten welken geen heil noch zaligheid te vinden is; noch Christus konde ons het welbehagen zyns Vaders niet verwerven, ten ware hy door Gods eeuwige raad bestemt ware, om te zyn Middelaar tusschen God en den mensche; wy zijn verkoren, eer wy waren. Christus is tot Heilant en Middelaar verkoren, eer hy was geboren. Hy als het Hooft, wy als de ledenen: hy als Koningk, wy als onderdanen: hy als herder, wy als zynschapen: hy als de fontein des levens, wy als geestelijke beekskens: hy als borge, wy als schuldenaars: hy als de Wyngaart, wy als wynranken: hy als den Bruidegom, wy als zijne Bruid. De een konde niet gescheiden worden van de andere; de uitverkorene behaagden God eer de wereld was, daar zy wonen zouden. Maar hoe behaagden wy God? niet om eenige onze eigen waardigheid, of heiligheid, maar in zynen Zone; op dat hy door hem den zondaar zoude herscheppen, door den welken hy eerst de wereld zoude scheppen. God heeft ons als vrienden aangemen door zyn loutere genade, overmits hy dit zyn liefstallig kind bemint heeft; hy heeft dit kind bemint, en ons in hem, niet door noodzake-lykheid, maar uit vrywillige gunst en barmhertigheid: niet doen wy waardig waren bemint te worden, maar onwaardig. Hy heeft ons lief gehad eer wy hem konden lief hebben, die nochtans in der tijd hem zouden lief hebben, als ver-

330 CASPER VAN BAERLES
koren zijnde, om hem lief te hebben. Dit is de eere, welke dit kindeken gehad heeft by den Vader, eer de wereld was, welke gelijkze geen einde zal hebben, zo is zy ook zonder beginzel geweest; alhoewel deze ordre daar in te bemerken staat: dat de Vader de Zone zoude zenden, de Zone gehoorzamen en gezonden worden: dat de Vader hem zoude heiligen en stellen tot Middelaar, de Zone als Middelaar de menschelijke nature zoude aannemen. Daarom zeid de Zone in den 40 Psalm, *Ziet ik kome, op dat ik God uwen wille doe.* Zo dat niemant zalig kan worden, ten zy hy den Vader en den Zone eere, en beide erkenne voor de opperste Autheurs onzer zaligheid. Die de Vader recht wil eeren, moet hem door den Zone eeren, en die den Zone recht wil eeren, moet de Vader eeren; want een en dezelfde is des Vaders eere en des Zoons, een heerlykheid, een glorie.

Doch deze groote en hoogwaardige Verborgentheid, zoude den mensche niet tot nut gekomen zijn, ten ware zulks de wereld en den mensche ware geopenbaart. 't Is onmogelijk eenig goet te hopen, zonder te voren daar kennisse van te hebben, ofte te verlangen naar de zaligheid, die noch niet geopenbaart is. Het was betamelijk en gevoegelijk, dat zo groten goet, zo weerdigen pant, als dit kindeken is, niet in der yl zoude gezonden worden; maar eerst beloofd en toegezeid worden; op dat de herten en de gemoederen der menschen, naar zo lang verlangen, met meerder eerbiedinge, gerechtigheit en blyschap haren Zaligmaker zouden verwillekomen en
om

omhelzen. Op dat ook de gelovigen des Ouden Testaments, die 't geluk niet gehad hebben om met hare oogen te zien de Kribbe Christi, en het Kindeken daar in leggende, 't zelve nochtans door 't gelove zouden aannemen en in den toekomenden Messias zich verheugen.

Op drierleye wijze heeft God dit Kindeken geopenbaart, eer 't geboren was. Eerst door beloften. Ten tweeden door schaduwen en voorbeelden. Ten derden door voorzeggingen der Propheten. Verscheiden maal heeft hem God beloofd, op verscheiden manieren afgebeeld, verscheiden maal zyne komste voorzeid. Dit Kind beloven, konde alleen God doen; want hy konde alleen ons dit Kindeken uit genadeschenken. Door uitterlijke voorbeelden dit Kind af te malen, konden ook de Priesters in het oude Testament doen; doch dit kind te voorzeggen was het werk der Propheten. Alles nochtans door beleit, en ingeven Gods. De toezegginge van dit kind is al geschied voor de Wet Moizis, want doen was de verlossinge des zondaars uit de eeuwige dood al van noden, die niet verkregen konde worden, dan van de gene, die op deze beloften zagen. De Voorbeelden zijn geweest voor de Wet, doch zijn meest in zwang geweest onder de Wet, aangezien het grof en vleeschlijk Izraël door zichtbaarlijke figuren geleert moest worden, en gelijk als door een wolke zien, rotter tyd toe dat het licht des Euangeliums door de komste Christi openbaar zoude gemaakt worden. De Voorzeggingen vint men op alle tyden gedaan te zyn, want t'allen tyden moesten-

332 CASPER VAN BAERLES
stenze haren troost in den toekomende Messias
zoeken, welkers conscientien van de Wet be-
schuldigt wierden. Merkt hier, Christenen, op
Gods wonderbaarlijk wysheid. Gelijk het licht
der Zonnen met haren vollen glans niet en ver-
schijnt, of den daagraat moet voorgaan: en den
daagraat niet en flikkert, ofte het krieken van
den dag gaat voor met schemerlicht: en voor dit
schemerlicht gaat den nacht eenigzins verlicht
door de Sterretjens; alzo heeft de wijze God dit
Kindeken, zynde het eenig zaligmakende licht
des werlds, allengskens en by trappen meer en
meer de Wereld vertoont. Eerst is het nacht ge-
weeft, zo lange de beloften en voorbeelden als
Sterretjens de kennisse des Saligmakers hebben
aangewezen. Daar op is gevolgt het krieken van
den dag onder de Propheten, die vry wat duide-
lijker en breder hebben beginnen te spreken
van de geboorte, tijd, leven, en sterven onzes
Saligmakers. Daar op verscheen den Dagraat
ten tyde Joannis, die verkondigde dat de Mes-
sias voorhanden was. Tot dat de volle Sonne
der genade doorgebroken is, enden Heiland
des werlds verschenen is.

Deze is dat Zaat der Vrouwen, dat de Slange
het hoofd zoude vertreden, en de macht des
Duivels te schande makende, ons zoude bren-
gen tot de vryheid der kinderen Gods. Deze is
dat Zaat, dat God aan Abraham beloofd heeft, in
welke alle volkeren des aartryks zouden geze-
gent worden. Dit is het zaat, dat uit den huize
Davids zoude voortkomen, 't welk een huis
zoude timmeren den Heere, en wiens troon
zoude

zoude bevestigd worden in der eeuwigheid.

Siet Melchizedech aan, van wiens Vader en Moeder de Schrifture niet en vermaant, ook niet wie voor hem of naar hem Priester zy geweest, en gy ziet voor uwe oogen een voorbeeld of schaduwe van dit Kind, 't welk God zynde van eeuwigheid is geboren uit den Vader zonder Moeder: en als mensch zynde in der tijd is geboren uit een Moeder zonder Vader; wiens Priesterdom ook is geweest zonder gevolg, in der eeuwigheid. Aanschout Izaak de Sone Abrams, die geboren is buiten den loop der nature van een onvruchtbare Moeder, door de kracht der belofte van God aan Abraham gedaan, en gy zult in hem bemerken een voorbeeld van dit Kind, 't welk uit een Maagt geboren is boven de nature. De Vader der gelovigen Abraham heeft de Kribbe van dit Kindeken en den dag zyner komste zo veel hondert Jaren met de oogen des geloofs gezien, en is daar over verblyd geweest, gelijk dit Kindeken volwassen zynde zelfs betuigt heeft, Johan. 8. Deze Kribbe heeft den Patriarch Jacob voorzien, betuigende wanneer dit Kind geboren zoude worden. Deze heeft den Wet-gever Mozes gezien, als hy uit Godes mond tot Izraël zaid: *De Heere uwe God zal u een Propheet uit uwe broederen verwekken, dien zult gy horen.* Maar daar is geen Propheet gevolgt van gelijke macht, ja van meerder macht, als dit Kind. Want de eerste, dat is Mozes, is een verkonder geweest van 't oude verbond. d'Andere, namentlyk Christus, een verkonder van 't nieuwe Verbond. d'Eerste van een Wet die opgehou-

334 CASPER VAN BAERLES
houden heeft; d'ander van een eeuwigdurende.
De eerste was in Gods huis slechts een Dienaar;
d'ander de Sone zelfs. d'Eerste heeft met God
gesproken in een wolke; d'ander heeft 'et al by
den Vader gezien. d'Eerste heeft de schaduwē
der dingen geleert; d'ander de waarheid zelf.
d'Eerste heeft voor zyne en des volks zonde ge-
beden; d'ander rein van zonden, bid voor der
menschen zonden. d'Eerste heeft van den berg
een wet gebragt die toorn werkt; d'ander heeft
op een berg de allerzoetste zegeningen verkon-
digt, *Matt. 5.* d'Eerste is zynen volke verschrikke-
lijk geweest; d'ander zachtmoedig en vriende-
lyk. Siet en bemerk het Paaschlam, dat zondet
vlekke was geboren: bemerk het slachten van
zo vele offerhanden: bemerk ontallyke manie-
ren en gestaltenissen van wassingen, van rokin-
gen, van zalvingen: bemerk de wonderbare toe-
rustinge van den Priester, zyn klederen, zyn cere-
monien, zyn dienften: bemerk de Sabbathhou-
dingen, d'onderscheidingen van spyzen, d'onder-
houdinge van zekere dagen, het beloften doen.
Alle deze dingen en een ieder der zelve zyn
voorbeeldenissen geweest van 't gene Jezu Chri-
sto bejegenen zoude. Hoort van Ezaia dien-
destigen Propheet, de alderzoetste woorden:
Een kint is ons geboren, een Zone is ons gegeven.
Hoort van den zelve deze wonder-woorden:
*Ziet een maagt zal zwanger worden, en een Zone ba-
ren, en zyn name zal genoemd werden Immanuel, God
met ons.* Hoort deze woorden vol van geheime-
nis: *Daar zal een roede opgaan van den stamme Izai,
en een scheute uit zynen wortelen vrucht brengen, en op
hem*

hem zal rusten de Geest des Heeren. Dit scheutjen, deze Immanuël, dit Kindeken, deze Zone, is het kint daar van wy spreken. Dit Kint is die Koning, van den welken eertyts de Propheet Zacharias groote dingen gesproken heeft: Ziet een Koning komt tot uw, een rechtveerdiger, een helper, arm, rijdende op eenen Ezzel, en op een veulen der Ezellinne. Hy zal den Heidenen vrede verkondigen, en zijn heerschappye zal zijn van d'eene zee tot aan d'andere. Dit kint is die Koning, onder welkers regeeringe de wolf zal wonen by den lammeren, en de Lupaart liggen by den bokken; welkers gordel zal zijn gerechtigheit, en het geloove de gordel zijner nieren. Onder welken de volken hare zweerden zullen maken tot ploeg-yzers, en hare lançen tot zikkels; en het eene volk en zal tegen 't ander het zwaart niet trekken, noch krijg voeren. Wilt gy weten dezès Kints namen en eertytellen? Het heet *Wonderlijk*, *Raat*, *Kracht*, *Helt*, *eeuwige Vader*, *Vrede-Vorst*. Zijne beroeping? De Geest des Heeren is op hem, dat hy hem gezalft heeft met oly der vreugden boven zijne medegenoten. Syn rechten en werten? Zijn Wet zal uitgaan niet van den berg Zmai, maar Zion, en zijn woort van Jeruzalem. De kracht zyner rechten? Sy zullen hem alle kennen van den minsten tot den meesten, en niemant en zal den anderen, noch d'eene broeder den anderen leeren. Wilt gy weten den aart zijner leere? Zijn Volk en zal niet roemen op haar werken, maar Gods barmhertigheit erkennen. Zijn wit en oogmerk? Dat d'overtradinge geweert, de zonde een einde nime, de misdaat verzoent, en de eeuwige gerechtigheit gebracht, de gezichten en Prophecien vervult, en de heiligen der heiligen gezalvet werde. Wilt gy weten d'uit-

d'uitkomst? Dit Kint is een steen der aanslootinge den welken de boulieden hebben verworpen. Maar wie is dat kint, dat eer het leert het booze verwerpen en het goede verkiezen, den buit van Samaria en Damasco tegen den Assyrischen Koning weg dragen zal? Wie is hy? Dien die van Zaba gout en wierook zullen brengen, dien de Koningen van Arabia en Zaba geschenken zullen doen? 't Is Christus. Wie is dat kint, dat in de Bethlehemsche kinder-moort mede ter dood gezocht wert, als een stem in de hoogte gehoord is des huilens, des klaagens en weenens van Rachels die hare kinderen beweent, ende wil haar niet laten troosten, om dat zy niet meer en zijn? Dit Kint, dat te Bethlehem gebooren is. Wie is die Sone dien God uit Egypten geroepen heeft? 't is deze, de Sone van Maria. Wien is de voorlooper gezonden in de woestyne geroepen heeft: Bereidet de wegen des Heeren, maakt de voetpaden onzes Gods recht? uw Heer Jezus. Wat isser voor een licht 't welk het lant Zabulon en 't lant Nephtalem langs de Zee en den Jordaan, en 't volk dat in de duisternisse zit, en in de schaduwe des doods gezien hebben? Dit licht is dit Kint, dat heden geboren is. Wie zal zijnen mont in gelijkenissen open doen? Dit Kint. Welkers predicatie zal men niet gelooven? van dit kint. Wien hebben de blinden te danken dat zy zien, de dooven dat ze hooren, de stomme dat ze spreken? Dit kint. Wien zullenze tot een offerhande slachten als de verachtinge des volks; als een uitvaagzel van menschen, hebbende noch schoonheit noch gestalte? Dit kindeken. Wie zal onze smerten en krankheden dragen? over wien zal men 't lot werpen? wiens banden en voeten zullen de booze doorbooren? wiens beenen zullen

niet

niet gebroken werden? d'uwe Heer Jezu. Wien zullenze met edik drenken, en met galle spyzigen?
 u. Wien is gezeit: Zittet tot mijner rechterhand, tot dat ik uwe vyanden legge tot een voerbank uwer voeten?
 u Heere Jezu. Alle de Propheten, de figuren der wet, de Goddelyke beloften slaan op u. Gy zyt den Ouden niet verborgen geweest, en nochtans eenigzins verborgen. Zy hebben uw gezien, van verre aankomende. De Priester heeft wel de schaduwe van uw geraakt, maar uw zelven niet; hy heeft het teeken wel klaar gezien, maar de beteekende zake niet klaar. Hy heeft uw getast, maar met vele beslag der Ceremonien omgingelt. Hy heeft met uw gesproken, maar door de bedekte aangezichten der Cherubinen. Gy zijt onder gelijkenissen geslachtet, gedoodet, eer dat gy waart; gy zijt onder de voorbeelden gestorven, doen gy noch by den Vader in heerlykheit leefdet. Gy zyt onder schaduw en gebooren, eer noch was, daar gy gebooren zoud werden. Gy zyt met Jona begraven eer gy gebooren waart. Met Joseph zijt gy gevangen, en weder verhoogt, eer dat gy der weereit geschonken waart; ja onder 't voorbeeld van Enoch zyt gy ten Hemel opgevaren, eer gy van den Hemel nedergedaalt waart. Uwe kennisse heeft doen ter tyt als geslikkert gelijk als in donker, dog zyt nu met volle licht en den glans der genaden verschenen. Het heeft God beliest 't werk van de verlossinge des menschelyken geslachts zo te beleiden, dat hy den dienstbaren onder de uitwendige inzettinge des weereits min kennisse verleent heeft, als den volwassener

338 CASPER VAN BAERLES
erfgenamen, min den vleeschelyken volke, als
den geestelyken, min den dienstknechten, als
den kinderen, gelyk Paulus spreekt tot den Ga-
laten in 't vierde.

Maar na dat de volheit des tyt gekomen is ;
dien God na zyn oneindelijke wysheit gestelt
hadde, na dat de verwachtinge van de Messias,
Israël lang opgehouden hadde, zo was het nu
tyt dat hy gebooren werde ; op dat die gene die
door des Wets strengigheit niet en konden be-
houden worden, door de zachtigheit van de
Messias zouden behouden werden. Zo heeft
dan de Goddelijke wysheit op twee dingen ge-
dacht, op een Voorlooper, die de komste des
Konings die gebooren zoude werden, eerst aan
zoude dienen, en op een Moeder die zulken
waarden pant, den Koning Israëls, ter weereit
brochte.

Tot dit groote werk werden gekooren Eliza-
beth de Moeder des voorloopers : Maria de
moeder des Heeren : Zacharias de Vader des
Voorloopers : Jozeph die met Maria onder-
trouwt was : Joannes de Voorlooper zelfs : De
Engel die de Maagt hare Goddelyke ontfanke-
nis zoude verkondigen. Maria tot een exem-
pel van Gods byzondere gratie ofte genade. Za-
charias en Elizabeth tot een exempel van Gods
byzondere mogentheit. Jozeph tot een exempel
van een byzondere en uitnemende gehoorzaam-
heit. Den Engel als een exempel van een glo-
rieuze en hemelsche afzendinge. Johannes als
een exempel van een religieuze beroeping. Eli-
zabet was onvruchtbaar, hoewel van goede
wer-

werken vruchtbaar, op datze zoude wezen een heilige moeder van zulken Zone, en een waarachtige huisvrouw van een man die een Priester was. Haar hooge ouderdom hadde haar de hope van kinderbaren ontzet, maar 't gene der nature ontbrak, heeft de goedigheid Gods gegunt aan haar godvruchtige verwachtinge; zy baart als een blyde moeder Johannem, niet voor haar alleen, maar voor het geheele volk; zo veel wonderlyker, alsse ouder van jaren was; zo veel welkomener, als zy buiten hope baarde; zo veel gelukkiger, om dat gebooren was de Voorlooper van zo eenen grooten Messias. En daar en konde geen weerdiger Heraut of Afgezante voor den Heere Christo gaan, als die beide van Vaders en Moeders zyde van Priesterlijken staat was: geen weerder Voorlooper voor den alderheiligsten Propheet voorloopen, als die van onbesproken en door deugtvermaarde ouders gesproten was: ook konde niet meerder geloofwaardigheid de leere Christi maken, als die voor de waarheit den dood zoude sterven. Zo en is ook Zacharias niet zonder vreugde geweest. Vierderlei reden van vreugde hadde hy ontfangen. d'Eerste was, dat zyn oude kinderlooze Vrouwe Moeder was geworden. De tweede, dat hy stom zynde was sprekende geworden. De derde, de geboorte Ioannis, die voor het aangezicht van den Messias zoude gaan, om de herten der Vadersen te bekeeren tot de kinderen, en den Heere te bereiden een geschikt volk. De vierde de veranderinge des naam Zachariae in de naam Ioannes. Met deze wonderen,

ren, als getuigen van Gods gunstet'zynwaarts, omvangen zynde, heeft hy Gode lof gezongen, na dat hem van den Hemel wierde ingegeven.

Maar voor henen was tot Mariam den Engel Gabriel gezonden, op dat God't werk onzer verlossinge van eens goeden Engels aanspraake zoude beginnen, gelyk door des quaden Engels t'zamenpraak met den Menschen, 't verderf des menschen, de zonde, en door de zonde de dood in de weerelt was gekomen. Het werk dat den grooten God voor hadde, en was niet gehoort zo lange de weerelt gestaan hadde, noch en zoude niet meer gehoort werden, zo lange de weerelt staan zoude. 't Was boven de nature, hooger als menschen met haar verstant kunnen vatten, ja zelfs voor d'Engelen hoog wonder, namentlyk dat Gods Zone van een mensch gebooren werde, d'onsterffelyke God van een onsterffelyk mensch, ja van een maagt. Zo wasser dan een groot en waardig Afgezant nodig, die in waarheit minder zoude zyn als God, en nochtans meer en edeler als de mensch; en deze was de Engel. Tot dit Hemelsch werk wert een Maagt verkooren, niet die door den luister van rykdom, maar door armoede aanzienlyk was: niet die door weereltsche heerlijkheit en pracht uitstak; maar die in't verbor-gen godvruchtig was: niet die in wulpsheit en dertelheit opgetrokken was; maar die in reinigheit, cerbaarheit en godzaligheit alle haar vermaak en lust hadde. Merkt, God vereischt uit het Vrouwelyk geslacht den Autheur onzer zaligheit, vermits het Vrouwelyk geslacht een

oorzaak onzes verderfs was geweest. Merkt. Een dochter wert geroepen tot wederbrenging van de gelukzaligheid, die onzer aller eerste moeder voor haar en ons hadde verlooren. Merkt. Een heilig kint, een heilige maagt gedraagt haar in Gods wille, welke onze onheilige moeder Eva eertyts quaatwillig vermaat heeft. De mont van Maria belydet gehoorzaamheit, op dat door haar doen onzer eerste ouderen onghoorzaamheit gebetert werde. Vraagt iemant na het Vaderlant dezer Ionkvrouw? 't is een klein vlekjen. Nazaret, haar geslachte? 't is het Galileesche, onder den Ioodschen volke het verachtste. Haar man is Iozeph, met wien zy ondertrouwt was. de tytelen van dezen Bruidegom? hy was een timmerman; zyn wandeling? hy was rechtveerdig. God heeft de nederige verkoren tot dezen werke, op dat niemant zich zelve in dezen wonderwerke iet tot lof zoude toeschryven. Hy heeft godvruchtige verkooren, op dat de vyanden des Euangeliums niet en zouden hebben te berispen. Hy heeft verkoren die in den kuisschen houwelyken-staat verlooft waren, op datmen geloove zoude geven, deze anderzins ongelooflyke zake, namelyk dat een Ionkvrouw zonder mans toedoen gebaart hadde. De heilige Maagt was bezig met Hemelsche gedachten, als zy de Hemelsche groetenissen vol genaden en zegeninge ontfink. 't Is genade dat ons God het leven gunt; maar deze is zeer gemeen: 't is genade, datmen na Gods wet leeft; maar deze is Maria niet eigen: 't is genade, den Messiam verwacht te hebben;

342 CASPER VAN BAERLE'S
maar deze en is ook niet voor een alleen: 't is
genade, dat eene Maagt uit zo veel duizenden
uit-gekoren wert, die den Messiam in haren ly-
ve ontfinge; maar deze is alleen aan Maria eigen
geweest; eigen is haar ook deze genade, datze
den zelve gebaart heeft: ook deze, datze is de
gezegende onder de vrouwen, en datze in toe-
komende tyden een moeder des Heeren ge-
noemt wert. Eigen is haar alleen deze genade,
datze moeder wert, en maagt blyft. Dat het
Woord, dat van eeuwigheit by Gode geweest
is, in haar vleesch geworden is: ook dat haar
Hemelsche geboorte door de kracht des He-
melschen Konings geheiligt is. Wel zyt gy dan
Maria, de begenadigde, vol van genaden, van
heiligheit, van oprechtigheit, van waarheit,
kuischeit, matigheit, geloove. Wie zal deze
veelvoudige genade ten vollen kunnen ontvour-
wen? wie zal voor deze genade God dankende,
deze genade met dank-zegginge kunnen vol-
doen? *En vrees uw niet Maria, zeit de Engel, want
gy hebt by God genade gevonden. Ziet gy zult zwan-
ger werden en eenen Zone baren, ende zult zynen name
noemen Jezus. Zalige Ionkyrouw! Gy behaget
den Heere, om dat gy uw zelve mishaaft hebt.
De Heer is met uw, want gy zult den Heere ba-
ren. Gy hebt genade by God gevonden, want
ten is niet uwe weerdigheit, maar Gods barm-
hertigheit dat gy eene en alleene gekoren zyt
om des weerelts Zaligmaker te dragen. Gy en
hebt geen vreeze de weerelt te vreezen, want
gy zult de blytschap en troost des weerelts
voortbrengen. De heilige Geest zal uw overkomen,*
en

en de kracht des Allerhoogsten zal uw overschaduwē, en daarom 't gene uit uw gebooren zal werden, zal de Zone Gods genoemd worden. Gy hebt geloofd dattet eene hemelsche geboorte zoude zyn, om dat gy van den hemel gehoort hebt, datter een hemels werker over gaan zoude. Gy ontfangt en wert bevrucht zonder quetzinge van uwen Maagdom. Gy zyt de Bruid van Jozeph. Gy zijt de Bruid van den heiligen Geest. Gy werd gevoegt met Jozeph, maar niet op dat hy u Moeder make. Gy werd gevoegt met den heiligen Geest, op dat gy Moeder zoud werden. Gy zijt met Jozeph gevoegt, als met een bewaarder en getuige van uwe reinigheid. Gy werd gevoegt met Gods H. Geest, op dat gy door Gods kracht Gods Zone zoud baren. Deze heilige vereeninge der Godlijker met de menschelijke nature, heeft uwe kuisheid en eerbaarheid niet gekrenkt, maar bevestigt. Daar begeerlijkheid des vleesches tusschen komt, daar werd 't gene dat onrein is en met zonden besmet, geboren: Daar God tusschen komt, daar is al heilig. Wat anders heeft in dit wonderwerk Maria, wat anders, God gedaan. Haar plicht was, gehoorzamen, des H. Geestes werk t'overschaduwē: haar plicht, te verwonderen, Gods werk, wonderen te doen: haren plicht was, te geloven, Gods werk, geheimenissen te werken: hare plicht was, haar in Gods wille gerust en gelaten te stellen, des H. Geestes werk was over haar te komen; op dat hy deze Koning een paleys, Gode eenen tempel, den hemelschen Bruidegom een Bruilofts-zale in haar lichaam zoude bereiden. En 't betaamde,

dat die uit den Hemel gekomen was, die ons tot den Hemel nodigde, die gene andere als hemelsche dingen leert, ook op eene Hemelsche wyze geboren werde. God en de nature komt te zamen, de Schepper en 't schepzel, de werkman en 't werk; op dat deze geboorte beide God en de nature, den Schepper en het schepfel, in eenigheid des perzoons zoude vervatten. Maria gy gelooft dat God al kan doen wat hy wil, en al wil doen, dat hy belooft heeft te zullen geschieden. Maria gy gelooft, door 't exempel van u Nichte Elizabeth, die welke zijnde t'eenemaal onvruchtbaar, tegen en boven alle hope ontfangen heeft. Gy gelooft, dat God even zo lichtlijk kan doen ontfangen en zwanger worden een Maagt, als een onvruchtbare. Zo veel gelukzaliger zyt gy, dat daar vele onvruchtbare een bloot menschelike gebaart hebben, gy dien gebaart hebt die alle beide de Goddelijke en Menschelijke nature in zich begrepen heeft. Wel u Maria, gy hebt beide God en mensch gebaart. Een mensch hebt gy gebaart, want dit kind zal uit u geboren werden. God heb gy gebaart, want dat uit u geboren word, zal Gods Sone heten. O diepe rijkdom der wysheid en der kennisse Gods, hoe onbegrypelyk zyn zijne oordeelen, hoe onbevindelijk zyn zyne wegen: op dat God den hemel met de aarde vereenige, en den mensche met God, zo draagt en baart een en de zelve Maagt, van de kracht des Allerhoogsten overichaduwet zynde, een die mensch is en God. Van zo grooten gewichte was het 't vervallene menschelijke geslachte weder op te rechten. Merkt, wat, hoeda-

nig en hoe waardig het kind moet zyn, dat in de Kribbe liggen zal. een en het zelve Kind is met Gode verwant, want het is God; en met den mensche, want 't is mensch, op dat het den mensche Gode zoude verzoenen. De Middelaar en konde Gods toorn niet stillen, ten ware dat hy God was, noch dragen, ten ware dat hy God en mensch was; een en die zelve moest zyn die sterve, en die ook den dood overwonne; 't sterven is door de menschelyke nature verricht, de overwinninge des doods door de Goddelijke. Hy heeft door zyn verdiensten ons van de zonde en straffe verlost; zo is hy dan God; hy heeft verdient door zyn bitter lyden en sterven; zo is hy dan ook mensch.

De hope onzer zaligheid was op hem gebouts; zo moefte hy dan God zyn. Wy moefsten hem aanroepen en aanbidden, welke cere alleen God toekomt. Hy heeft de zonden vergeven, welke macht alleen goddelijk is; hy heeft hongerig, dorstig, vermocit geweest, tot teken dat hy waaragtig mensch was; hy heeft veel duizenden met weinig broden gespijst, hy heeft die dorstig waren naar den geest, gelaast, die onder den last der zonden lagen, verquikt, tot bewijs dat hy God was. Den Keizer heeft hy schattinge betaalt, om te betonen dat hy een Menschen onderdaan was; maar den visschen heeft hy belast den pennink voort te brengen, bewyzende dat hy cen almogende God was. Hy is gestorven naar de maniere der menschen, doch als God heeft hy de macht gehad zyne ziele weder te nemen. Hy word veroordeelt, en maakt ons recht-

346 CASPER VAN BAERLES
veerdig. Hy word gedood, en maakt ons leven-
dig: hy bid en word verhoord; Hy bid en ver-
hoort hem zelfs; in 't eene zich gedragende als
Mensch, in 't ander als God. Doch zo dit yemand
onmogelyken dunkt, die bemerkte op 't gene de
Propheet Baruch zeit van den Sone die op aar-
den is gezien: *Deze is*, zeyd hy, *onze God, en daar*
zal niemand nevens hem zyn. *Deze heeft den weg der*
leere gevonden, heeft die Jacob zyn kind gegeven, en Iz-
raël zyn beminde. Daar na is hy op der aarden gezien, en
heeft met den menschen verkeert. Ik verwondere my,
als ik bedenke die gedenkwaardige voorzeg-
ginge des Propheten Michæ, daar hy Bethlehem
aanspreekt: *Uit uw zal my herkomen, die een heer-*
scher zal zyn in Izraël, en zyn uitgank zal zyn van den
beginne, van de dagen der eeuwigheit. Als hy spreekt
van dagen der eeuwigheit, zo denkt op zyne
eeuwige geboorte. Als hy spreekt van den uit-
gank van den beginne, zo denkt op zyn ge-
boorte in der tyt. Want twemaal is dit Kint
gebooren, eens zonder begin van eeuwigheit,
eens in den beginne niet van eeuwigheit; eens
God uit God, licht van licht, eens mensch van
mensch, vleesch van vleesch. eens onsterffelyk uit
den Vader die onsterffelyk is; eens sterffelyk, uit
een moeder die sterffelyk was. De eerste ge-
boorte kan niemant uitspreken. Van de twee-
de geboorte spreken wy tegenwoordig. Op
een ander wyze heeft hem de Vader gegene-
reert, op een ander wyze in de weerelt voortge-
bracht; hy heeft hem gegeneereert voor de wee-
relt, voor en buiten alle tyt. Doch hy heeft hem
vertoont in de weerelt in der tyt, op dat de wee-
relt

reld door hem zoude vernieuwt worden. Hy was in den beginne het Woort, en het Woort was by God, en was God. Alles is door hem gemaakt, en zonder hem is niet gemaakt van 't gene gemaakt is. Blyvende alleen het onderscheit van Vader en Zone, van 't woort en des genen wiens woort hy was.

Maria zynde vol van geloove, vol van den heiligen Geest, nu geworden een woonplaats van haren Schepper, onder alle andere Vrouwen gezegt, verstaan hebbende uit de groetenisse des Engels, als dat haar nichte Elizabeth zes maanden zwanger was geweest, is gereist over berg en dal, na een Stad in Juda, daar Zacharias woonde; en komende in 't huis is de zwangere Elizabeth, de zwangere Maria te gemoet gegaan. Beide worden zy bevangen met blytschap, niet zo zeer om haar eigen geluk, als om het geluk van andere en 't gemeene beste. Want de eene droeg den Leeraar der bekeeringe: de andere de Leeraar des Euangeliums. De eene het kint dat de menschen door schrik van zonden tot Christum zoude leiden en bereiden: de andere het Kint, dat den zondaar door vergevinge der zonde zoude troosten. Deze hare blytschap brak uit door vriendelyke gelukwenschingen, en door de tegenwoordigheit Gods wert het lichaam Elizabeths ontroert. Johannes hippelde in den buik zyns moeders, voelende de goddelyke macht des genen, wiens Voorlooper hy zoude wezen. Het Kindeken verheugde zich, gelyk een speel-knecht zich verheugt ontmoetende zynen Bruidegom. Ja het
be-

248 CASPER VAN BAERLES
begon doen al binnen zyns moeders Lichaam
aan te wyzen en te verkondigen dat zelve Kint;
daar hy volwassen zynde in de Woestynne van
zoude predikken. Twee Moeders ontmoeten
malkanderen, doch in velen ongelyk. Twee
kinderkens bejegenen malkanderen, ook zeer
ongelyk. d'Eene Moeder was een zuivere
maagt, d'andere niet: d'eene was de moeder
van den dienstknecht, d'ander was de moeder
des Heeren: d'eene out van jaren, d'andere
jonk: d'eene waardiger van ouderdom, d'an-
dere waardiger om haar vruchts wille. Beide
zwanger door boven-natuuryke werkinge
Gods. De kinderkens zyn ook beide wonder-
baarlyk gebooren, d'eene als dienaar uit een on-
vruchtbare vrouw, d'andere als de Heere uit een
Maagt: d'eene maar mensch zynde, d'ander ook
waarachtig God, d'eene een zondaar, d'ander
zonder zonde: d'eene heiligende d'ander wor-
dende geheiligt: de eene de meeste onder de
Propheten, d'ander noch meerder Propheet als
deze: d'eene gebooren uit vader en moeder,
d'ander alleen uit een moeder door de werkinge
des heiligen Geestes: de eene lichtende als een
lantaern, d'ander als den dag zelfs: d'eene zyn-
de als een Heraut en Voorlooper, d'ander als
de Heere en Koning zelfs.

Dewyle deze dingen in 't Jootsche lant ge-
schieden, isser een gebot uitgegaan van den Kei-
zer Augustus, op dat de gantsche werelt, staande
onder 't gebiet der Romeinen, zoude beschre-
ven worden. Waar in Gods wonderlyk bestier
te merken is, die gewilt heeft, dat deze Koning
zou-

zoude geboren worden onder de grootste weereeltsche Potentaat: de Pringe onzer zaligheid, onder den aanzienlyksten Prins der Roomscher Heerschappy: en de opperste hooge-priester Gods, onder de opperste hooge-priester der Heidenen. Op dezen tyt liepen uit de voorzeggingen der Propheten, dewelke voorzeit hebben dat de Messias zoude komen, eer de Joodsche regeeringe gantsch gedempr zoude zyn. *Den scepter zal van Juda niet genomen worden, nochte een meester van zijne voeten, voor al eer dat come, die gezonden zal worden, en hy zal zyn de verwachtinge der heidenen, hy zal zyn veulen aan den wijnstok binden, &c.* Het gebod des Keizers is op dien tyt uitgegaan, op dewelke voorzeit was dat de Wet van den Messias uit Zion zoude uitgaan, en het woort des Heeren van Jeruzalem. Niet zulken Wet, waar door men tol en schattingen zoude eischen, maar gehoorzaamheit: niet zulken Wet, die den volke lastig zoude vallen, maar die minnelyk en heilzaam zoude zyn: niet zulken Wet, die gelt zoude afvorderen van den onwilligen, tot voetzel van kryg en oorloge; maar die geloove, liefde en gehoorzaamheit tegens God zoude eischen van een gewillig volk. Augustus heeft gewilt, dat men de namen zyner onderdanen zoude optellen. Christus is gebooren om de namen zyner geloovigen op te tellen. Augustus heeft zulks gedaan, om te weten zyn macht, waar op hy zoude hebben te sleunen, zo in tyden van vrede als oorloge: de Messias heeft zulks gedaan, om te weten, uit wien hy hem een Kerke zoude vergadaren. De gantsche macht des Keizers

350 CASPER VAN BAERLES
zers Augusti was aarts en weerelts: Christi
magt geestelyk en Hemelsch. Augustus heer-
schappye was bepaalt tusschen den Donauw en
de Riviere Euphrates: Christi gebiedt strekt
over de geloovige zielen van d'een zee tot de
andere, gelyk de Propheten spreken. Augustus
was gekomen om te overwinnen de Prinzen de-
zes weerelts; maar onzen Messias, om te over-
winnen de Hellsche machten. Augustus ryk was
vol van geweld en dreigementen: het Ryk van
den gebooren Messias vol van sachtmoedigheid,
en weldaden. Augustus quam om te verderven;
de Messias om te behouden. Augustus zweert
is besprengt met het bloed der menschen; maar
het Kruis van den Messias is besprengt met zyn
eigen bloed. Augustus heeft door bloetstortin-
ge zyner vyanden vrede in 't Roomsche ryk ver-
kregen; maar onzen Messias heeft door zyn ei-
gen bloed vrede gemaakt tusschen hemel en aar-
de, God en den mensche. Augustus verkoos
tot dienaars de sterkste, de rykste, de aanzien-
lykste. Christus verkieft tot dienaars de neder-
ge, arme, eenvoudige. Augustus Ryk en Prie-
sterschap is niet eeuwig geweest, maar is op an-
dere vervallen. Het ryk en Priesterdom Messiae
bedient niemant als hy alleen. Die onder Augu-
stus zyn opgetelt, hebben daar mede hare fla-
vernye betuigt. Doch die onder Iezu Christo
haar namen belyden, worden erkent voor vrye
kinderen Gods; zo dat Augustus telt, om van
de getelde te genieten: maar de Messias, om de
eeuwige zaligheid den zynen te geven. Daar
was dan vrede in 't Roomsche Ryk, doen Chri-
stus

stus gebooren werde; op datmen zoude gelooven, dat hy een oorzake zoude wezen van een andere vrede, die goddelyk en geestelyk is. Den Tempel van Janus (die ten tyden van oorlog by de Romeinen altyt open stont) was geflooten; op dat door den Messias de poorten des Hemels zouden geopent worden. Want hy is gebooren als Koning van Salem, dat is een Koning des vredes, die de zondaars met God zoude verzoenen, die heelen zoude de gebrooken van herten, dien den gevangenen vrijheit zoude prediken, die het aangenaam Jaar des Heeren zoude verkondigen, de droevige vertroosten, en sterken de treurige in Zion, en geven een kroone voor asschen, olye der blytschap voor droefheit, den mantel des lofs voor een treurige geest. O Vrede-Vorst Iezu, bevredigt ons, op dat onze consciencie ons niet meer en beschuldige. Bevredigt Gode, op dat hy ons in de grimmigheid zynes rechtveerdigen toorns niet verdelge. Bevredigt met ons alle menschen, op dat wy met haar en zy met ons eens zyn. Verzoent ons met ons zelve, verzoent ons met den Vader, verzoent ons met onzen even-naasten. Dit is de vrede der zielen, welke Augustus in zich zelve niet en heeft gevoelt, noch andere niet heeft gegeven. Dit is de gerustigheid, die niet toelaat, dat wy zorgeloos zyn. Dit is de stilstant die niet toelaat dat wy stilstaan in de oeffeninge der Godzaligheid. De vrede des weerelts wort altemets gesteurd ofte gekrenkt door vyanden, door suspiciën, door voorvallende onheilen, ook heeft zy haar einde. Maar deze vrede, die wy door dit kindeken met God hebben, wert door

352 CASPER VAN BAERLES
door dit kint erworven, door den H. Geest
bevestigd, door het geloove onderhouden, door
gebeden opgewekt, en door volstandigheid eeu-
wig gemaakt. Weg twisten en bloetstortingen.
Christus de ware vrede is gekomen. Weg weg
nyt, weg alle bitterheit; heden daalt met dit
kint alle geestelyke zegen op der aarden. Weg
dood, heden komt het leven in de weerelt. Weg
bekommeringen, zorgen en alle angsten der
zielen, heden is gebooren den gever aller blyt-
schap, de eenige vreucht aller bedroefden, den
eenigen en vasten troost aller verslagenen.

Dewyle dan volgens den last Augusti, elk een
reisde na zyn Stad, om beschreven te worden.
Ziet, zo hebben Jozeph en Maria haar ook op
de reize begeven, door openbare last des Kei-
zers, en heimelyke last of bestieringe Godes.
Jozeph nam de reize aan, als met Maria onder-
trouwt. Maria nam de reize aan, zynde zonder
toedoen des mans zwanger. Iozeph als zynde
door den Engel vermaant, dat hy Mariam niet
zoude verlaten. Maria als zynde door den En-
gel vermaant, dat zy niet en zoude vreezen. Io-
zeph, als lettende door Gods Authoriteit op de
uitkomst van dit groote werk. Maria, als zich
gedragende in den wille en na den wille des
Heeren. Beide zyn zy hare Weereltlyke Over-
righheit gehoorzaam, en onderdanig: wel on-
derricht zynde, dat alle zielen hare gebiedende
Opper-heeren moeten onderworpen zyn. De
zwangere Maagt Maria verschynt onder de
menschen, reist met de menschen, zonder dat
zy haar hier over schaamt wel bewust zynde van
hare

hare maagdom en reinigheit. Zy is Iozeph in de reize gehoorzaam, wel wetende dat zy haar eigen Heer en Iozeph's Heer zoude voortbrengen. Zy acht het voor geen schande te reizen met een timmerman, en gehouden te worden voor zyne Huis-vrouwe, wel verzekert zynde, dat zy het allerwaardigste kint, den Konink der geloovigen, en den Vorst des levens in haar lichaam droeg. Dewyle zy te Bethlehem zyn, een klein onnozel stedeken, 't welk alleen wat naams hadde, om dat het van den Koning David gesticht was, heeft Maria haar eerste gebooren Zoon gebaart, in doeken gewonden, en in de Kribbe geleit, om datter voor haar geen plaatze was in de Herberge. Zulks vereischte de Prophecie Michæ: *En gy Bethlehem Ephrata, die de kleinste zijt onder zo veel duizenden in Juda, wie uw Zal herkomen, die een heerscher zal zijn in Izraël.* Dat deze plaatze daar toe bestemt was, wisten de Schrift-gelcerden wel, die gevraagd zynde van Herodes, waar de Koning der Ioden zoude gebooren worden, zeide te Bethlehem. Ziet eens aan, wat een eer dat twee kleine stedekens genieten, Bethlehem en Nazareth: d'een in Juda, d'ander in Galilea leggende: d'een vermaart door de geboorte Christi, d'ander door zyn ontfankenisse en opvoedinge. Elk heeft in zynen name een verborgentheid: want Bethlem is zo veel gezeyt, als het huis des broods, in 't welke deze heilige Maget voortgebracht heeft dat hemelsche brood, van 't welk zo wie eet, in der eeuwigheid niet zal sterven. Van Nazareth hebben de Nazareën haren naam, welke zo veel te zeg-

354 CASPER VAN BAERLES
gen is, als heilig of den Heere toegeheiligt. Nu
alles wat in de Wet Mozis van de Nazareën en
haar ordre word vereischt naar den vleesche, is
in Christo vervult naar den geest. Zo is dan onze
Heere geboren in een Stedeken; daar hy noch
huis noch hof eigen heeft gehad, wezende noch-
tans Heere des hemels en der aarden; hy word
geboren 's nachts, door den welken den dag ge-
schapen is; hy word geboren zonder licht, die
het licht des werlds zoude zyn; die ieder men-
sche een woonplaatze geeft op de wereld, vint
zelfs voor hem geen plaatze in de herberge; hy
word geboren buiten zyn moeders land, op dat
wy niet te zeer zorgvuldig zouden zyn over de
plaatze onzer geboorte: hy word geboren op de
reize, buiten Nazareth; op dat wy, levende hier
als in pelgrimagie buiten ons hemelsch Vader-
land, door hem zouden herboren worden. Maria
heeft gebaart een Zone, om te betuigen dat hy
mensch was. Zy heeft gebaart haren Zone, om te
betuigen dat hy uit haar, dat is uit den stamme
Davids geboren was. Zy heeft gebaart haren
eerst-geboren zone, om te tonen dat zy geen te-
voren hadde gebaart. Zy heeft gebaart haren ee-
nige zone, die ons tot broeders door den gelove
zoude aannemen, om dat hy niet alleen zonder
ons tot zynen Vader zoude gaan. Die de eenig-
geboren zone Gods is geweest naar zyn Godde-
lijke nature, is nu de eenig-geboren zone Marie
naar zyn menschelyke nature. Zy heeft hem ge-
wonden in windels, om dat hy de menschen
door twist verdeckt in hem zoude als r'zamen
binden, en met het heerlyk kleed der onsterffe-
lyk-

lijkheid bekleeden, die hem aannemen. Die in de hemelen regeert, leit in doekskens: die in de wolken dondert als opperfte God, leit in de kribbe als een teer mensch: die de hele wereld door zyne macht draagt en onderhoud, rust in een kribbe; en die over al tegenwoordig is beide door zyn wezen en macht, laat zig in een enge plaats befluiten. Ontrent de Kribbe staat Maria, en is blyde, dat zy moeder geworden is; Zy schrikt niet, dat zy maagt zynde gebaart heeft; maar verwondert zich om dat zy door kracht des heiligen Geestes gebaart heeft. Ontrent de kribbe staat Jozeph en ontzet hem dat Maria, met hem maar ondertrout zynde, moeder is. O zalige kintsheid, door dewelke wy opwaffen tot de mate der volheid Christi. O gelukkige doeken, want die daar in leit zal afwasschen de vuiligheid onzer misdaden. O doorluchtige Kribbe, daar de spyze onzer zielen in te vinden is. O heilzame zuchjens, waar door wy van het eeuwig karmen zullen verlost worden. O zachte windeltjens, want door dit kint zullen wy ontwonden worden van de banden des doods en der zonden.

Dit is die eenige en gedenkwaardige geboorte eenes maagts, waar van men geen exempel vint te voren, geen daar na. Waar ik my keer, of wende, ik ben rontsom bezet met het aanschouwen van mirakelen en wonderheden onzes Gods. Wat ik spreken, of zal spreken, dat schynt ongerymt naar het oordeel der menschelyker wysheid; wat ik zoeken en tracht met myn gedachten te vatten, is grooter dan dat het van 't zelyc gevat kan worden: Merkt, door welken

de wereld geschapen is, is in de werelt gekomen. Die Mariam geschapen heeft, is uit Maria geboren. De Schepper des Hemels is nu een schepzel, den Bou-meester des aartrijs, word geboren op het aartrijk. Onzichtbaarlyk, naar zyn Goddelyke geboorte, zichtbaarlyk naar zyn menschelyke, wonderbaarlyk in beide. Die geboren uit den Vader ons heeft geschapen, heeft ons nu geboren uit zyn moeder herschapen: heerlijk in de gedaante Gods, veracht in de gedaante eens menschen: geboren in der tyd, en geweest zynde voor alle tyd: geheel zynde in den schoot des Vaders, geheel in den schoot zyns modders, en nochtans onverdeelt: bewarende het gene in de hemelen was, en herstellende 't gene op der aarden was. De moeder die hem gebaart heeft, is beide moeder geweest en maagt. Het Kind dat zy gebaart heeft, is geweest onmondig, sprakeloos, en nochtans het woord des Vaders. Ja zondanig kind, dat eer het geboren was, zich zelve heeft, als zynde God, de plaatze bereit waar in hy geboren is, de moeder waar uit hy geboren is, en den tyd op welke hy geboren moest worden. De moeder zoogt het kind, door wiens kracht zy zelfs het leven heeft ontfangen. Die oncindig is, word met het vleesch bedekt; die onzichtbaarlyk is, word in den vleesche gezien: die als God zonder lichaam is, word met zyn modders borsten gezoogt en gevoed; en die onbegrypelyk en onbepaalt is, word van zyn modders armen omhelst. Hoort werelt, hoort menschen, 't gene noit te voren gehoort is. De zone des maagts Maria is zyns modders geestelyken Bruidegom; het kind

kind is zelfs oorzaak van zyn geboorte, als zynde een eeuwig God met den heiligen Geest, die Maria beschaduwet en vrugtbaar gemaakt heeft.

In den beginne der scheppinge van de wereld, is de mensch gemaakt na Gods Beeld. Huiden, zynde den dag der weder-geboorte van de wereld, is God ons gelyk, en het Woort vleesch geworden. Toen heeft de mensch door hovaardy God willen zyn; huden is God mensch geworden door nedrigheid. Dit is de dag op welke Gods Zoon op der aarde neder-gedaalt is, op dat wy door hem ten Hemel zouden opvaren. Dit is de dag, die God heeft laten schynen, zynen Zoon t'zyner geboorte, ons t'onzer zaligheid, zich zelven t'zyner glorie.

Al liepen my alle dagen door naar wensch, en my d'eene gelukwenschinge op d'ander gebeurde, dat zoude my niet kunnen vermaken. Maar ik en kan niet nalaten my met de gansche werelt te verblijden over dezen heil en zaligheid, die ons huden wedervaren is. Laat het gemoet door schade, droefheit, en quellinge gefoolt werden, datter niet een dag, niet een uure, zonder klagen doorga. Dat kan my niet ellendig maken, om dat dees geboorte-dag den Christenen van alle ongelukkige dagen in 't toekomende bevrijd. Stelt my iemant in een weeldrig huis, daer de muuren en wulffels van schilderyen en vergulde tapyten blinken: ik heb liever te Bethlehem te zyn in de stal van mijnen Verlosser, daar de Schepper van gout en zilver, gout en zilver gebrek heeft. Zet my iemant in Koninklijke zalen, ik houde my gelukkiger, als ik met myn vermoeide ziel nefs

358 CASPER VAN BAERLES
fens dit kint rusten mag, op een hant vol hoys. Zo
my iemand brengt in der Prinzen slaap-kamers,
en daar te slapen leit op eenen zachten dons: daar
zoude ik, ô Christe, zo zacht niet slapen, als in
uwe Kribbe; alwaar mijn ziele troost vind, al-
waar armoed voor overdaad is, gebrek voor ryk-
dom, slechtheit voor pronkeryen en treffelyk-
heit. Kostelyke zyde of purper-klederen zijn
vergierzelen der kinderen dezès werelts. Maar
in uwe luyren en doeken gewonden te mogen
worden, ô alderwaardigste kint, houd ik voor
een doorluchtig kleet; al mocht ik een verwin-
ner zijn van alle volkeren, dien de Koningen van
Oosten en Westen aanbaden, en op Triumph-
wageningen my doen zetten, gevolgt van een
grootfche sleep en statie; al dat en zoude ik niet
achten, als ik maar met Christus nederig mag
zyn, en van de werelt veracht worden. My dunkt
dat ik ten Hemel opvare, als ik in deze stal neder-
dale. My dunkt dat ik beroemt en vermaart
worde, als my niemanden in deze Herberge en
kent. My dunkt dat ik ryk worde onder drie be-
hoeftige, Jezus, Maria en Joseph, ja geacht, als ik
onder deze veracht worde, en verheerlikt door
de smaat myns verlossers. Alle vleeschelyke lust
tot lekkere spys en drank, liefslyk gezang, treffe-
lyke schou-spelen, en kostelyk reukwerk ver-
gaat, als ik maar eens, ô Christe, denk aan u hut-
teken, daar de Os en Ezel hunnen schepper toe-
loeyen, daar de ooren verquikt worden door
²r geweene van Gods Zoon, en de bloem van Jesse
een lieffelyke reuk van zig geeft. Men bedwingt
andere wellusten door de reden; deze omhelze
ik

ik als de grootste. De kinderen dezès werelts genieten d'andere na den vleesche: deze nùrtige ik gantschelyk tot in 't binnenste myner ziele. Ik houde de andere wellusten naauylks voor goet: deze voor 't opperste goet. Om der anderer wellusten wille zoude een wys man zich niet eens verzetten: om deze een Christen mensch alles doen.

Doch ik heb noch niets gezeit van de noodwendigheid der geboorte Christi: die spruit en ontstaat uit onzer aller gemene ellende, deze uit de zonde; want na dat onze eerste Ouders 't verbond gebroken hadden, vielen wy uit den eersten staat der gelukzaligheid, daar wy door God in gestelt waren, en werden van de hope der Hemelsche erffnisse, waar van de wellusten des Paradys een voorbeeld waren, verfteken. Voor de zonde wist men noch van dood noch van ellende, maar de goedertiere en toegedane nature loeg den oprechten mensch toe. De stoutigheid onzer voor-ouders heeft haar en alle nakomelingen, beide te gelijk in gewikkelt: in de zonde, om dat wy in haar waren; in de schuld, om dat wy in haar gezondigt hadden. De duivel was blyde, om dat hy dien, die God door de scheppinge goet hadde geschapen, door de zonde hadde mischapen. Hy, die onder zo vele schezelen, alleen ellendig was geweest, verblyde zich den mensche nevens hem zelve ellendig te zien. 't Was hem een lust, naar dat hy den Hemel oproerig gemaakt had, de aarde ook schuldig te zien; op dat God, waar hy zyn gezicht wende, de mismaktheid en ondeugt, zo der afgevallen En-
Z 4 ge-

260 CASPER VAN BAERLES
gelen, als des afgevallen mensches zoude aan-
schouwen. Alsdoen heeft allerhande boosheid
op der aarde d'overhandt gekregen, en Gods
vrienschap in gramschap verandert wezende, is
de nature ons quaad-aardig en een stief-moeder
geworden. De wet riep, *huiden zult gy sterven*; de
zonde riep, *gy zijt mijn slaven*; de dood die verre
was, is ons dadelyk by gekomen. God en het
scheepzel, Hemel en Aarde hebben een scheidin-
ge gemaakt. De Schopper heeft afgelaten die te
beminnen, die hem eerst verlaten hadden, en niet
langer gemeenzaam geweest met den genen, die
door overtredinge van hem gescheiden waren.
In dezen ellendigen stant van onze zaken, heeft
God de wereld zo lief gehad, dat hy zynen be-
minden Zone ons tot borge voor onze zonden
gegeven, en hem tot een pand en rantzoen onzer
zaligheid gestelt heeft. God was rechtveerdig en
genadig; de genade bood den mensche een zoen-
brief, op dat hy behouden bleve: de gerechtig-
heid het vonnisse ter dood, op dat hy verloren
ginge. Deze zeide: *De ziele die gezondigt heeft, zal
sterven*. De genade zeid: *daar de zonde overvloedig is,
daar is de genade overvloediger*; deze zeide: *God en
wil de dood des zondaars niet, maar dat hy zich bekeere
en leve*. De gerechtigheid sprak: *Vervloekt is hy, die
niet en doet al 't gene datter geschreven is in Godes wet*.
De genade sprak: *God is barmhertig, naar de menig-
vuldigheid zyn'er erbarmingen*. De gerechtigheid: *De
vergoldinge der zonden is de dood*. De gerechtigheid
zeid: *dat zy de boosheid haatte: de genade, dat de
barmhertigheid de gerechtigheid overtrof*. Het
werk der gerechtigheid was, strafte eiffchen:
der

der barmhertigheid, deernis te hebben met den zondaar. Dat eerste eiste de waarheid der wet; dit ried Gods liefde, ja, zo men 't zo noemen mach, Gods genegentheid tot zyn schepzel. De wysheid Gods quam tusschen beiden, als verzoenster der gerechtigheid en genade, vindende zulken middel, waar door de Goddelijke gerechtigheid genoeg geschiede, en der barmhertigheid niet te min aan den zondigen mensch getoont werde. Op dat God zich zoude bewyzen een medogende rechter te zyn, want hy oneyndelyk goedertieren is; en een rechtveerdige Vader, want hy 't quaad oncindelyk haat. Deze wondere vereeninge hebben wy in 't Kindeken Jezus, die geboren heeft willen worden, en zo groot een zaak van armoede aanvangen; op dat hy door de bloedige offerhande zyner dood de gerechtigheid Gods genadelijk, en de genade gerechtiglyk zoude uitvoeren. Dit werk en konde niet uitgewracht worden van iemant der Engelen, om dat de mensche schuldig was. Onder de zondaren ook en kon daar geen gevonden worden, als die zelfs misdadig zynde, een anders misdaad niet konde boeten. 't Heeft Gode belieft zynen Zoon te zenden, die niet aangenomen heeft der Engelen, maar Abrahams zaat; die als Zoon zynde, den Vader verzoenen, en verbidden, en als mensch der menschen misdaden door zyn dood boeten zoude. Dit Kind is huden geboren, dees Zoon is ons huden gegeven. Zoekt gy d'oorzaak der geboorte in den Hemel? 't is de barmhertigheid van God den Vader: zoekt gyze op d'aarde? 't is onz' ellende. In den Hemel? 't is

362 CASPER VAN BAERLES
de gerechtigheid van God den rechter. Op der
aarden? 't is de zonde.

Komt Zondaars, komt by Christus wieg, niet
met d'ooge, maar met geloof, niet met voeten,
maar met godvruchtigheid, niet om die te tasten
met de handen, maar met het gemoet, en met
Godzalige en demoedige bewegingen. Komt
by de Kribbe van 't Kindeken, die d'anker is van
u hope, de Born en Fontein uwer vertroosting,
de burgt uwer ellende, en den grontslag der ge-
nade. Indien de tyrannie des Duivels u lastig
valt, hier leit u Konink, die den Duivel verwin-
nen zal. Vreest gy voor Gods toorn, hier leit u
Priester, die den Vader voor u bidden zal. Steekt
gy in dwalinge, en in de zothed dezer wereld,
hier leit u Propheet, die u den weg ten hemel o-
penen zal. Aanschouwt de lengte, breete, hoog-
te, en diepte van Christus wieg, en bekent de
lengte, breete, en diepte der Godlyker liefde.

Gy kinderen van Abraham na den vleesche,
waarom vertoest gy te komen? Dit kind is u zo
dikmaal beloof, en tot u lieden eerst gezonden
geweest; verwacht gy eenen Messias die naar de
wereld aanzienlyk zy? u is een arme beloof.
Verwagt gy een Kryg-voerenden? u is een Prins
der vrede beloof. Verwacht gy hem met eenen
grooten staat volx, en statie? gy hebt immers ge-
hoort, dat hy op een Ezels Veulen ryden zoude.
Verwagt gy hem, dat hy op der aarde triumphen
zal? hy moest immers geslagen, versmaat en
gekruist worden. Waarom beelt gy u een we-
reltsche vrede in, daar hy gekomen is, om ons
met God te verzoenen. Waarom wilt gy heer-
schen

fchen naar de wijze van Salomon? hy hout zyn rijk in onze herten; zijne Majesteit en konde niet heerlijker wezen, dan in een slechte en verachte komfte: zyn kracht niet groter, dan in swakheit, nochte zyn macht, dan in krankheit. Zodanig was hy belooft, zodanig wert hy verwacht, zodanig komt hy te voorschijn. Ontfangt uwen Messias; want hy heeft het getuigenis van God, van den Vaderen, van den Propheten, van de Engelen, van de maagt Maria, van Iozeph, van den Priester Zacharias, van den Voorlooper Johannes, van de getrouwe Elizabeth, van den Harderen, van den Wyzen, van Simeon, van Anna de dochter Phanuel, vanden Schriftgeleerden zelve, aanwijzende de plaats daar de Messias geboren zoude worden, en ten laatsen noch van den t'zaag-achtigen Herodes zelve. De Ioodsche Harders u lantsluiden gaan voor heen naar de wiege, en wijzen u den weg dien gy gaan moet; de harders gaan tot den Harder der zielen, de nedrigen tot den nedrigen. De Keizer, de Landvoogden, Herodes, de Pharizeen en weten niet waar de Messias geboren is; de Harders went, en gaan met troupen by nacht, naar de Zonder gerechtigheid die de geestelijke duisternisse verdrijven zal. Christus wort niet gevonden van den slapenden, maar van den wakenden. Gaat met dit gezelschap na de Herberge, en gy zult het Kindeken vinden gewonden in doeken, en in de kribbe geleit. Gy en geloof niet, dat een Maagt baren kan, en nochtans geloof gy dat de Roede van Aaron dor zynde, gebloeit heeft, ja bladen en vruchten gedragen. Seg my eens, hoe
de

de Roede voortgebracht heeft, 't gene zy noch uit het zaad, noch uit de wortel heeft kunnen trekken? dan zal ik u zeggen, hoe een maagt ontfangen en gebaart heeft? Maar gy en kunt my het bloeyen van de Roede, noch ik u de baringe der maagt uitleggen. De almachtigheit brengt te weeg 't geen de menschelijke onmacht niet en vermag, 't geen het ongeloof niet en vat, en het mistrouwen niet en begrijpt.

Gy Heidensche afkomelingen komt mede tot de wiege, want dit kind heeft u zijn volk genoemd, doen gy 't niet en waart. Haast u tot dit huis van armocde, en Herberge van gebrek; de Wijzen, Perzianen of Chaldeen, gaan u voor, en worden van de sterre geleyt tot den Verlosser der Heidenen, die van allen heeft willen gezien zyn, om dat hy gekomen was om alle natien van menschen zalig te maken. Want hy is die sterre, die Balaam voorzeit hadde, uit Jacob te zullen opgaan. Laat ons de Wijzen volgen, wy vreemdelingen deze vreemden, om het Kindeken onzen Koning, aan te bidden. De sterre houd stal, het huis is gevonden, de Konink is gevonden. Dog de wanden en blinken niet van conterfeit-zels der groote voorvaderen; men ziet 'er geen marmar-steen, geen Italiaansche vloeren in de zalen, gene zuilen, gene pronkberden, vergierde Galeryen. Wy zien de Kribbe, in de welke de Os zijn Meester kent; en de Ezel de kribbe van zynen Heere. Wy zien half-vervallen balken, daken, vol van spinne-webben, na de gelegentheit van een stal, in de welke onze Zaligmaker tegenwoordig huis houd. De daken zijn vol spleten
en

en reten, op dat de Zon der nature daar verlichten zoude de Zonne der gerechtigheit. 't Is een enge woning, kleinder dan 't bevatte; doch is niet te min heerlijk, om dat zy in zich begrijpt 't geen grooter is dan alles, ja het grootste op der aarden. Hier is geen onderscheit van portaal, zaal en cabinet; die over al met zyn wezen tegenwoordig is, wilde in geen verscheide vertrekken wonen. Onder dit slecht dak is geboren, die, wiens heerschappye is op zyn schouderen; daaren zijn geen knechts noch maagden die op den dienst van 't kind of Kraamvrou passen. Zelfs zyn zy heer en knecht. Die geboren is komt om te dienen, niet om te gebieden; om te gehoorzamen, niet om te heerschen. Hier en is geen huisraat, hier en zyn geen middelen; de kussens, matras, dekens, zyn hier niet onderscheiden, 't hoy is zyn kussen, 't hoy zyn matras, 't hoy zyn deken. Die al deze dingen zelfs gemaakt heeft en geschapen, versmaat dit overtollige. Hy, dien de aarde toebehoort met al watter in is, bedekt zyn rykdommen door armoede, en neemt uit den overvloed van alles nauyks zo veel als hem nodig is. Hy die Heer van alles is, lyd gebrek; hy die nimmermeer grooter wezen kan, dan als hy alles veracht, is groot door de grootheit zyns ampts, om het welke hy in de werelt gekomen is. Zo moest hy geboren worden, op dat hy tonen zoude de beloofde Messias te zyn. Zo geboren worden, op dat hy ons vervullen zoude met Hemelsche rykdommen: zo geboren worden, op dat hy door zyn nedrigheit, den hovaardigen tot een voorbeeld zoude strekken: zo geboren worden,

den, op dat hy de ryken dezer werelt leren zoude de d'armoede te dragen. De raatſlagen der menſchen, en de raatſlagen Gods verſchillen zeer vele. De menſchen maken zeer ſlechte dingen doorluchtig door een gezochte glans: doch God ſtelt de aldergrootſte dingen zonder veel toefſtels ten toon: de Moeder is arm, 't huis veracht, het kleet noch verachter. Gelyk zijn geboorte was, zo is ook zyn leven geweest: want wat diſcipulen heeft hy verkoren? hy heeftze niet uit de Hoven der grooten, niet uit het geſtoelte der Phariſeen, niet uit de Scholen der Philozophen; maar uit het Tolhuis, en van de netten tot hem geroepen. Hy heeft door honger, ſmaat, ſchimp, en allerlei ſlagen van tegenspoet moeten ſtreven tot de onſterfelijkheid. Wy zagen, zeyt de Propheet Ezaïas, *en daar en was geen geſtalteniſſe meer in hem.*

God heeft het zwakke der werelt verkooren, om het ſterke te beſchamen. Doch zo wy deze dingen wat naarder inzien, ô wonderlyke God, hoe koſtelyken ſchat zullen wy vinden in deze ſlechtigheid, hoe groote verheventheid in deze nedrigheid, hoe veel rykdommen in deze armoede, hoe groote kragt in ſwakheid, hoe groote glorie in deze ſmaat, hoe volkomen ruſt in zo vele rampen en moeyelikheden. Dit kint konde, had het gewilt, geboren zyn in de Hoofſtad der werelt; ja in het Slot van den Roomschen Keizer, of het Kapitool zelfs: het hadde konnen in de wereld verſchynen, omringt van Prinzen, Hellebardiers en onder 's volks juichen: Doch die glants heeft Gode miſhaagt, op dat deze verkankelyke dingen de eeuwige, de lichamclyke
de

de geestelyke, de aartsche de hemelsche, de on-
valste de vaste door een getoit blanketzel niet en
zouden doen afsteken. Indien het Koninkryk
der Hemelen ergens den Mostaart-zade gelijk
is, zo doet het hier. So gy op't uitterlyke van den
jong-geboren Chrillus ziet, zo is hy den Joden
een argernisse, en den Heidenen zothheit. Maar
zo gy het verborgene aanziet, zo moet gy over
al zyn Goddelyke wysheit aanbidden en loven.

Ja onder deze rekenen der nedrigheid zelve,
zietmen menigherhande blyk zynverhevent-
heid en glorie. 't Is waar, de boodschap word ge-
daan aan een slecht Maagdeken, maar door den
Engel: zy word ondertrouwt aan een timmer-
man, dien nochtans God in den slaap door zyn
Engel aanspreekt: hy word geboren van een
maagt, dog door werkinge des heyligen Geests:
hy word geleit in de Kribbe, maar de Engelen
juichen: het Kindeken leeft in de Wiege, maar
de Konink Herodes heeft. Hy vint geen plaats in
de Herberge, en word aangebeden van den Wy-
zen; hy is arm, niet-te-min ontfangt hy Wie-
rook, Myrrhe en Gout, geschenken der Konin-
gen. Gout, om dat hy Konink is. Wierook, om
dat hy Priester is. Myrrhe, om dat hy sterven zal.
Zyn leven was ook slecht en veracht. En nograns
wat isser Koninklyker; dan de geesten uit te dry-
ven door een woord, met zyn stem de winden en
baren te stillen, door 't aanroeren de melaat-
schen te heelen, en door een enkel gebod aller-
hande slag van ziekten te verdryven. Hy liet zich
vangen, maar op zyn gebod vielen de gewapen-
de Hellebardiers ter aarde. Hy storf aan den
Kruis-

268 CASPER VAN BAERLES
Kruice, maar wat wasser machtiger dan dees
dood, die de Elementen der Wereld dede schud-
den, de Zon verduisteren, de steenen scheuren,
de graven zich openen, en de doden verryzen?
Namelyk zo beliefde het Gode, om door de
zwakheit zyns zoons zyne kracht te tonen; door
de dwaasheit der prediking zyn wysheid te o-
penbaren; en door een verachte geboorte zyn
glorie en heerlykheid doorluchtig te maken.

Verheft u zondige ziele, en zo menigmaal u
uwe zonden in gedachten komen, zo denkt aan
de kribbe van Christus, daar het Lam Gods in-
leit, weg nemende de zonden der werelt. Zo me-
nigmaal als u de tranen, tuigen der boetveerdig-
heid, ten oog en uitgeparst worden, zo slaat u ge-
fichte op dit Kindeken. De stralen zynere barm-
hertigheid zullen ze opdrogen. Zyn heerlykheid
zal u zo bevangen, dat gy niet anders zult wil-
len aanschouwen, nergens anders u oog op
slaan, als op dit kint. Op dit kint moet gy dag en
nacht denken; dit moet gy te hulpe roepen, te-
gens het vleesch, den duivel en de werelt. Het is
gekomen, om het menschelyke geslagte van zyn
langdurende ziekten en qualen te genezen. Het
is gekomen om al't gene, dat de razerny des hel-
schen Prins omgestoten heeft, weder op te rech-
ten. Het is gekomen, op dat de werelt, in duister-
heit zittende, door dit nieu en heilzaam gester-
te verlicht zoude worden. Indien u de geregtig-
heid en de wet verdoemt, zyn genade zal u vry-
spreken; en hoe schuldig zy u vint, onnozel ma-
ken, wanneer gy maar dit Kindeken met waren
gelove aanneemt en omhelst. En vreest niet tot
God

God te gaan, want hy is ons broeder, eens vleesch en bloeds met ons deelachtig. Hy zelfs noemt ons also in de Psalmen: *Ik zal uwen naam mynen broederen verkondigen, in 't midden der gemeenten zal ik u prijzen.* En by Ezaïas: *Ik en de kinderen, die gy my gegeven hebt, ô God.* Hoort de namen van verwantschap: Hy is onze broeder, ons in allen gelijk, uitgenomen de zonde. Hoe grooten troost is 't ons in onze ellenden, den Vader der barmhertigheid in de Wiege te zien liggen: hoe grooten zaak is 't te zien een Priester, die met ons medelyden kan hebben, om dat hy een mensch is, en wil hebben, om dat hy onz broeder is. Barsten ons de tranen uit, hy weende meê, doe hy in den vleesche was. Bidden wy God om zyne hulpe in onzen noot, hy heeft hem ook gebeden met luidder stemmen: worden wy angstig, zyn ziel was ook benaauwt tot der dood toe. Lyden wy honger, dorst, hette, droefheid, vermoejenis en gevaar, hy heeft diergelyke dingen meê geleden. Valt ons de dood verschrikkelyk, zy heeft hent ook verschrikt. Dit moeten wy maar betrachten, dat wy onzen broeder niet geheel ongelyk en zyn. Zyt heilig, gelyk hy heilig is, navolgers van Christus, gelyk hy een navolger van God is. Wilt gy zyn Broeders zyn, zo moet gy geen broeders der wereld wezen. Laat u het maagschap des vleesches mishagen, en schept behagen in 't maagschap van hem, die ontfangen is van den H. Geest. *Die de wille doet des Vaders die in de Hemelen is, die is zyn broeder, zyn zuster, zyn moeder.* Zo dikwils als de Prinçen vieren den geboort-dag hunner kinderen, zo zuiveren ze hunne Paleizen,

trekken kostelyke klederen aan, de Zalen worden beftroit met bloemen, en alles wat tot vermaak des lichaams dient, word voor den dag gehaalt. Hoe veel meer behoort men zyn ziele van de onreinigheid te zuiveren, als wy genodigt worden tot de wiege van den eeuwigen God, tot de kribbe van onzen alderheiligften Broeder. Doet u beste, dat God in uwe ziele niet en vinde, 't geen gy in u huis, dat van steenen gebout is, niet lyden en wilt. Ziet hy staat aan de deur en klopt, zo wie opstaat en hem in laat, tot dien zal hy ingaan, en zyn avondmaal met hem houden. Geeft hem plaats in uwe ziele, dien hy niet gevonden heeft in de Herberge. Loopt hem te ontmoet, met een verzekerde gewisse, met oprechtheid des herten, lieffelyke mildadigheid, gewillige aamoessen, ernstige godvruchtigheid, en brandende genegentheit. Gy Koningen loopt toe en kust den Zone, de Koningk der Koningen en heerscher der heerschende. Loopt tot hem Prinçen, en terwyl gy den Prinçe der eeuwige vrede omhelst, zo betracht, zo veel doenlyk is, vrede. Loopt tot hem gy wyzen der werelt, en leert van dit Kindeken, het welk 's Vaders wysheid is, de ware zaligmakende wysheid. Gy rijke loopt tot hem, maar en verhovaardigt u niet, want d'alderrykste heeft zich tot in de Krebbe vernedert. Loopt tot hem, gy armen, en houd moet; want de alderrykste leit in het Hooi. Loopt tot hem gy magtigen, edelen dezer werelt, de Magtigste toont zyn onmagt, in gedaante van een jong swak Kint. Loopt tot hem gy nederigen en swakken, want die in de Stal geboren is, wort erkent voor een

een Heer der werelt. Loopt tot hem alle Leraars van Gods Heilig Woort, en leert dat dit het ken- teken is der Christelyker Religie: *Dat heden gebo- ren is den Zaligmaker, tot blydschap van den gantschen volke.* Komt herwaarts alle die de ziekten des li- chaams geneest, en bid van dit kint, dat het u ver- lene de Medicyne uwer zielen. Komt herwaarts gy die uitleggers zyt van de Wereltsche rechten, die de verschillen der menschen ter neder legt, en houd het voor u hoogste geluk, als dit Kint u za- ke en questie met God zal vereffenen. Komt tot dit kind, gy Koopluiden, en bind de reyen in van de uitgespanne zeilen uwer begeerlykheid, en bepaalt die binnen de engte van Christi Kribbe. Gy Maagden komt tot de Maget, en leert van de Maagt, kuisheid en gehoorzaamheid. Komt gy barende tot deze Kraamvrou; want al is hy uit u niet geboren, hy is nochtans voor u lieden ge- boren. Gy moeders komt tot de moeder, en speent uwe kinderen niet door dartelheid, maar zoogize door moederlyke zucht. Gy Weduwen komt, en pryft met Anna de Weduwe, dochter van Phanuël, die uit der Maagt geboren is. Komt gy bedaagde Vrouwen, zegent den Heere met de oud-bejaarde Elizabeth. Verheugt u gy oude Mannen, en ontfangt het Kindeken, 't steunzel, troost en hoop uwer ouderdom, met de armen des geloofs. Verblyd u, gy kinderken, want dit kind zal tot u zeggen: *Laat de kinderken tot my ko- men, want hen lieden komt het Koninkryk der hemelen toe.*

Ik heb de Joden, ik heb de Heidenen genood tot de Wiege myns Verlossers: het is tyd, dat ik'er zelf naar toe ga. Maar my dunkt, dat ik, als opge- trok-

trokken in een heiligen yver, by de Kribbe zie zitting vier zeer Heilige perzonagien: Maria de Moeder des Heeren, Zacharias des Voorlopers Vader, Elizabeth zyn Moeder, en den oudbejaarden Simeon. Maria verheft de heerlykheit des Heeren door een Godvrugtige zang, om dat hy zyne Dienst-maagt met een genadige ooggezien heeft, en gewilt dat zy nederigste Maagt Christi moeder soude wesen: Dat sy van nu voortaan zalig geroemt soude worden, niet om hare waardye, maar om de goedertierentheid Gods: dat dit het werk is van de grootmagtige Jehova, die 't onderste boven weet te keeren, en de magtigen dezer werelt verkleinen, om de kleine en veragte te verheffen, dat hy Israël zynen knecht in genade aangenomen heeft, gedagtig zynde zynere beloften, met Abraham gemaakt en zynen zaden in der eeuwigheid. Neffens haar zit Elizabeth, zeggende, dat de vrucht die Maria draagt, gezegent was, en zy onder den vrouwen. Zacharias zitter by, en vervult met Gods geest, vermeldt zeer vele van den *hoorn der zaligheid*, dien God opgericht heeft in Davids huis, van de zekerheid der komste van den genen, dien God, *door de monden der Propheten, beloofd had*: van d'oorzake zynere komste, om *barmhertigheid te plegen*: van 't einde zynere komste, om *dat hy ons zoude verlossen uit de handen onzer vyanden*: van onzen pligt, om *God te dienen in heilichheid des levens, met een oprecht leet wesen alle onse leefdagen*: van den Voorloper, die de gemoederen bereiden zoude om dit groot goet en Zaligmaker aan te nemen. By hem zit de oude Simeon, die wort het Kindeken kennende; wezende hem be-
looft

looft, dat hy uit deze werelt niet zoude verscheiden, voor dat hy den Messias, die deze werelt geschapen heeft, gesien hadde. Christus wort geboren, en na dat des oude Mans wensich en begeerte vervult was, in de ouderdom der werelt, hebben de 't Kint in zijn armen, barst hy, op de wijze van een Swaan, voor zyn doot uit, in deser voegen: *Nu laet gy Heere uwen dienstkrecht in vrede gaen, naer uwen woorde, want myne oogen hebben uwe Zaligheid gesien, die gy bereit hebt voor 't gezicht aller volkeren, een ligt tot verliginge der Heidenen, en tot heerlijkheit uws huis Israëls.*

En om dat dit niet zoude schijnen alles te geschieden zonder beleit van God, zo vertoonen haar de Engelen, juichende: *Eer zy Gode in de hooge Hemelen, vrede op der Aerde, in den menschen een goed behagen.* Eere inde Hemelen, want daar en is geen twist. Vrede op der Aarden, want daar is het, cilagen, vol twist en tweedracht. Maar wat eere is dit? 't Is de eere van Gods gerechtigheit, om datter een slacht-offer voor de zonde gebooren wort. 't Is de eere van Gods barmhertigheit, want ons is dat Kindeken gegeven. 't Is de eere van Gods waarheit, want de beloofde van over zo veel eeuwen is nu gezonden. 't Is de eere van Godes wijsheit; want hy is het woort, de wijsheit en uitlegger der verborgentheden zyns Hemelschen Vaders. 't Is de eere van Gods gelukzaligheit, want in dit Kint woont de volheit der Godheit lichamelyk. Maar wat voor een vrede is dit? 't Is de geruffheit des gemoets, die op God en Christum rust; het is de eendracht der Christenen onder een; het is Godes gunste en liefde 't onswaarts; het is Christus onze vrede, die beide heeft

374 CASPER VAN BAERLES
een gemaakt, en den middel-muur der ceremonien weg
genomen, op dat hy beide, in hem zelyen zoude maken
tot eenen mensche, makende vrede en vereeninge beide
in eenen lichame, met God door het Kruis.

Wie zyn de menschen van goeden wille? die
dit eerwaardig geheim der mensch-werdinge
Christi geloven, niet onwaardig daar van spre-
ken; die 't Kind aanbidden, niet met lasterwoor-
den onteeren en als bespouwen: die zyn juk zag-
zinnig aannemen, niet moet willig verwerpen.

Allerheiligsten Jezu, geheng en gedoog, dat
ik na zo vele en zo groote heilige Perzonagien, u
krebbe van verre aanschouwe, want ik my niet
waardig kenne, om de zelve te naderen. Als ik
denke dat gy God uit God zyt, zo schrik en beef
ik. Als ik mensch u als mensch aanzie, zo schep ik
weêr moed, en begin te leven: Laat my, bid ik u
(want u zagtmoedigheid maakt wy vrymoedig)
u aanroeren: want anderzints en kan ik van de
melaatsheid myner zielen niet genezen worden.
Laat my toe, dat ik nederknielende u Godlyk
voorhoofd, 't welk vry van zonden, noit is
schaamroot geworden, kuffe moge met een gee-
stelyken kus; op dat ik de gewoonte van zondi-
gen door u genade af-leere. Laat my u oogen ra-
ken, met dewelke gy ô aldergenadigste Kind,
myn ziele, bezoedelt van misdaden, bestraalt.
Laat toe, dat ik mijn slinker-hand mach leggen
in u rechter-hand, en myn rechter in u slinker-
hand; op dat gy, al 't gene ik links begaan heb-
be, door u rechtveerdigheid en heiligheit recht
maakt, en dat gy myn rechter hand, die ik tot
noch toe der ongerechtigheit ten dienst hebbe
laten

laten staan, met u slinkerhant buigt t'uwen dienst-
ste en t' uwer eere. Laat my u omhelzen, op dat ik
met u naauwer vereenigt mag werden. Laat my
toe, dat ik mynen aeffem met d'uwe vermenge,
op dat gy uwe liefde menget met de liefde, die
ik arm Zondaar u toedrage. Laat my, ô Christe,
van u armen omringt worden, met een van de-
welke gy de Joden, met den anderen de Heide-
nen tot den gelove nodigt. Als ik alle en ieder za-
ke met den gelove doorzie, zo roept myn ziele:
Dit is 't Kindeken, dat voor my by den Vader
spreekt. Dit is 't Hooft, van den welken de we-
relt de leere van wellevē leeren moet. Dit zyn
de oogen, die de myne openen sullen, om te mo-
gen zien, wat tot myner zaligheid dienstig is.
Dit is die mont, die my met menigerhande zeg-
ginge vervullen zal. Dit is die tong, die myne
smarten verzachten zal door een heilzame en
lieflijke aansprake. Dit is de hand, die myne qua-
len met een sacht aanroeren heelen zal. Dit zyn
de voeten, die de myne rechten zullen in de we-
gen des Heeren. Noch heb ik 't alles niet gezait.
En gy, myn ziele, hebt noch vele vergeten te
zeggen. Och, och, Kindeken, dit is 't hooft, dat
door de doornen gewont zal worden, op dat my
de Helle niet en quetze. Dit is 't aangezicht, daar
de Soldaat in spouwen zal, op dat my God niet
en verwerpe. Dezen mond zal den edik drinken,
op dat ik door de zoetheid uwer beloften ver-
quikt werde. Deze lippen zullen bleek worden,
om 't bebloede kleed myner zonden witter te
maken dan sneeu. Deze leden zullen door roeden
geopent worden, op dat Gods toorn my niet en

376. CASPER VAN BAERLES
verflinde. In deze zyde zal met een spies gestek-
ken worden, om dat ik Gode ongehoorzaam
ben geweest. Deze handen zullen druipen van
bloede, om myne schult. Deze voeten zullen
door-nagelt worden, op dat ik niet eeuwiglyk
dood en blyve. Jezu Christe, als gy lacht, springt
myne ziele, om dat gy de gever zyt der eeuwiger
zaligheid. Als gy schreit, schreit myn ziele, om
dat gy niet om uwe, maar om myne zonden
schreit. Als gy slaapt, hout zig yder een, die door
den gelove waakt, geruft en zeker. Als gy waakt,
waakt die, die zich schreumt met de werelt te
fluimeren. Als gy zugt, zyn de zondaars oorzaak
van uwe zucht, en onder deze ben ik de grootste.
Als gy van u moeder gezoogt word, zo zoogt
ons met de melk uwer leeringe, die in der eeu-
wigheid vlieten zal. Als gy van u moeder gedra-
gen word, zo draagt ons door het woord van u-
wen monde, op dat wy niet en struikelen noch
vallen. Als de godvruchtige Iozeph, verwondert
zynde over zo groote dingen, u vriendelik aan-
ziet, ziet gy dan ons vriendelyk aan, en begiet
ons met d'olye der blydschap. Als u moeder u
zoon noemt, noemt ons dan u broeders. Als zy u
Iezus heet, Heilige Iezus, behoed ons. Als zy u
Christus noemt, zo zalft ons door uwen H.
Geest, op dat wy williger werden t'uwen dien-
ste. Als gy in luuren gewonden word, ontwint
ons geheel met de goedertiere ne armen uwer
barmhertigheid, en omringt ons met uwe onver-
diende genade. Als gy in uwe Kribbe geleit
word, zo zet ons in den Hemel; want daarom
hebt gy in de Kribbe gelegen. Als gy geen plaats
zult

H. Bedenkingen over de Kribbe Christi. 377
zult vinden in de Herberge, zo geeft dat wy
door u een woning vinden in't huis uws Vaders.
Als gy in de stalle begint te leven, zo gunt ons
dat het einde onzes levens mag wezen de eeuwige
gelukzaligheid. Als gy rust, zo voorzeit ons u
rust de eeuwige rust. Als gy u beweegt, zo word
ik door Godvruchtige bewegingen ontsteken,
en eindelyk in een Poët verandert.

Kribbe, daar de Heer in leit,
Ons tot zaligheid bereid:
Kribbe daar het Kind in rust
Aller Christ'nen heil en rust:
Alsmen uwe armoed ziet,
Is de Werelt min als niet.
Alsmen op u slechteheit let,
Is de Werelt maar een slet.
Scepters, Kronen, eer en prachte
Zijn by u gantsch niet geacht.
Al't gepurperde gewaat,
Al het Koninklijk gieraat,
Al wat sikkert in het gont,
Jaspis, Peerlen, Amerout,
Moet zijn luister leggen neêr
Voor de kribbe van ons Heer.
Die de Hemels door zijn macht
Heeft geschapen, en zijn kracht
Door de gantsche werelt toont,
En als God dit Al bewoont;
Leit verschoven in een Stal
In gebrek en onger al;
Zonder aanzien zwak en teer,
En nochtans der zondaers eer.
Een die 't al te boven gaat,
Leit hier zonder glans of staat:
Als een ballink op der aard,
Als een schoveling onwaard:

En nochtans het waartste kind,
 Datmen op der aarden vint.
 Zulken kind dat zonder praal
 In zijn zelfs is altemaal.
 Zelfs zijn licht en heerlijkheid,
 Zelfs zijn glans en waardigheid.
 Naar zijn Godheid hoog-gerecht,
 Naar zijn Menschheit nu veracht.
 Die voor Abram eeuwig gaat,
 Is geboren uit zijn zaet:
 En de Schepper van ons al,
 Word een Schepzel op dit dal.
 Die geen eind of palen heeft
 In zijn moeders lichaam leeft;
 En de moeder die hem baart
 Blijft in maagdom rein bewaart.
 Zy is moeder van dit pant,
 Zy is 't schepzel van zijn hand.
 Zy als moeder zoogt een kind
 Daar haar ziel haar spijs in vint.
 Die de gantsche werelt draagt,
 Word gedragen van een maagt.
 Dat zy moeder is geweest
 Is geschied door zynen Geest.
 Hy bemint haar als een kind.
 Zy hem als haar God bemint.
 't Spraakloos kind ons voorspraak is,
 En ons Middelaar gewis:
 Die het licht is lang verwacht,
 Word geboren in der nacht:
 Die een ieder plaatze geeft,
 Nauwlijks hier zijn plaatze heeft.
 't Stal is 't voor-huis, kamer, zaal,
 Slaap-plaats, 't stal is altemaal.
 En die over al hem spreit,
 Vint hier nu geen onderscheid:
 Hy is onze Konink groot,
 En ons Priester in der noot,
 En de Leeraar, die de baan

Wijst, om tot ons God te gaan.

Hy is Priester, ook het pant

Dat hem geeft tot offerand.

Herders die al wakend staan,

Tot den grooten Herder gaan.

Wijzen leggen gaven neer

Voor den alderwijsten Heer.

Zimeon gelijk verjeugt

Zingt om 't kindeken verheugt:

En dit leven word by zat

Als by 't kind in Parmen vat.

d'Engelen vervult van vreugt

Loven Christum in zijn jeugt.

Hemel, Aarde zijn verblijt

Oud en jonk te dezer tijd:

Want die ons verzoenen zal

En herstellen uit den val,

Is geboren tot een Raad,

Daar ons haal alleen opstaat.

Wonderbaar en machtig kind,

Die des Satans macht verwint;

Die de Hel en 's Helsch gespuis

Komt verstoren door u kruis,

Die verreezen uit het gracht,

Breekt alleen der zonden kracht:

Kind geboren op dat pas

Doen de Wereld vredig was:

Geest ons uwe vrede Heer

Die vergaan zal nimmermeer.

Zegent Staten van ons Land.

Zegent Kerk en Vaderland.

Zegent uit u bogen troon

's Prinzen huis, en 's Prinzen Zoon.

Zegent deez vermaarde Stad,

Die door 't groot en woeste nat

't Oost en 't Westerk bekijkt,

Geest Heer dat zy noit en wykt

Van u Woort en van u Leer;

Zegent alle Christ'nen, Heer,

Die u hier en over al
Recht aanbidden in uw Stal.

E Y N D E.

Gedaan in de Illustre Schole tot Amsterdam, den 27 December, 1636.

Oratie, over

't LYDEN, KRUIS en DOOD

onzes Heeren en Zaligmakers

J E S U C H R I S T I.

IK hebbe eenigen tyd geleden, Christely-
ke Toehoorders, tot u lieden gesproken
van de Kribbe, dat is Geboorte onzes
Heeren en Zaligmakers Jezu Christi;
welke de *Vader* heeft verheerlykt met een won-
derbare nedrigheid, de *Zone* vervult met zyn ver-
borgene Godheid, de *Heilige Geest* beschaduwet
met een onuitsprekelyke heiligheid. Doen stont
ontrent de Wiege Christi Maria zyn moeder,
vol van genade: doen bewaarde de zelve *Jozeph*
de rechtveerdige: doen loofden het Kindeken de
doorluchtige scharen der *Engelen*, doen brachten
hare gaven voor dit kind de *Wyze* en de *Konigen*
uit *Oosten*. *Elizabeth* zegende de vrucht des buiks
Marizæ. *Zacharias* opende zynen mond, in voor-
zeggingen van groote dingen: den ouden *Zi-
meon* omhelsde het kint, en nam 't in zyn armen,
en *Anna* Phanuëls dochter, een Weduwe, beleet
hier over den Heere. Hy lag in de Kribbe, en was
niet te min Schepper des gehelen Werelts; hy
lag daar als een onmondig kind, die haast zoude
wor-

worden een verkondiger van 't Euangelium. Hy lag daar als veracht en arm, daar hy nogtans was de Koning en het hoofd van zyn kerke. Hy lag daar swak en teer, die eerlang zoude worden een kracht ter zaligheid voor ider gelovige. Hy lag in een stal, zynde Prins der hemelen, gewonden in luur-bandekens, op dat hy ons zoude ontwinden uit de banden der zonden. Herodes was vol schriks, want hy vreesde dit kind als Koning. Augustus de Keizer wist van dit kind niet, want hy hadde geen kennis van de Messias. De Harders waren verblyd, om dat zy den grooten Harder harer zielen gevonden hadden. Van die tyd af is dit kind gevlucht in Egypten, voor het aanschyn des Konings Herodis, op dat wy niet en zouden hebben te vluchten voor het aanschyn Gods. 't Is daar naar weder gekomen uit Egypten, om de verloren schapen des huis Izraëls te roepen en zalig te maken. 't Heeft toegenomen in wysheid, jaren, en gunste. In wysheid, voornamelyk by God; in jaren en ouderdom by de menschen: in gunst en genade by God en de menschen. Hy noemde hem een Zone des menschen, en liet zomwylen blyken, dat hy ook was Gods Zone. Doen hy twaalf jaren oud was, hebben die van Jeruzalem hem openbaar in den Tempel met verwonderinge horen leeren, en de zit-plaatzen en stoelen der wyze Schriftgeleerden, hebben haar ontzet over zyne goddelyke welsprektheid. Hy woonde onbekent te Nazareth, dog by God wel bekend. Binnen Capernaum maakt hy hem bekend, en openbaarde zomwylen de stralen van zyn Almogentheid door wonderwerken

en

382 CASPER VAN BAERLES
en heerlijke tekenen. Hy heeft met Mozes en Elias gesproken op den berg Thabor, die door de mond van Mozes zelfs zo veel hondert Iaren tevoren hadde voorzeit, dat hy komen zoude. Hy gaf hem de naam van een *Propheet*, en was het ook metter daad. Hy noemde hem het *licht des wereldds*, en was het ook. Hy noemde hem een *weg*, die hy den dwalenden wees naar den hemel; ook een *deure*, die hy geopent heeft voor den kloppenden; ja het *brood des levens*, welk hy gegeven heeft die naar de gerechtigheid hongerden. De *blinden* hebben door zyn kragt met haar oogen gezien de Zonne der genade, die de Zonder nature noit hadden aanschout; het *licht des geloofs* heeft geglinstert in hare herten, in welkers oogen noyt had geglinstert het licht van den dag. De *doove*, die noyt eenige stemme hadden gehoord, hebben uit zynen mont gehoord de stemme des Euangeliums. De *stomme* hebben gesproken met desen hemelschen leermeester, die noyt met aartsche menschen hadden kunnen spreken. De *kreupele* heeft hy leeren gaan in de wegen des Heeren, die altyd gehinkt en gewagelt hadden in de wegen des wereldds. De *Melaatsche* zijn hem ontmoet als haar Geneesmeester, en zijn verblijd geweest, dat zy genezen wierden van de melaatsheit harer ziele, en lichaams. De *Kranke* hebben den gever van hare gezondheid aangeraakt, en zijn met een woort genezen. De *Dooden* heeft hy uit het graf opgewekt, aangesien hy de deuren en grendelen van zyn graf zoude deurbreken, als een heer des doots; hy heeft de doodkisten geopent, de baren doen leven, de do-

de lichamen belast te wandelen, als een gever en Heer des levens; hy is midden door zyn vyanden heen gegaan, zonder van haar gezien te worden. Hy heeft hem laten *verzoeken* van den Duivel, maar heeft hem krachtelijk tegen gestaan, en als machtiger overwonnen. De *onreine geesten* heeft hy verdreven uit de lichamen der ellendige bezetenen, overmits hy over haar als God hadde te gebieden; hy heeft de allerheiligste *Geboden* de menschen gegeven, en heeft die zelfs betracht: hy heeft d'alderzwaarste geboden gegeven, dog die hy in ons door zynen H. Geest lichtdoenig maakt. Hy heeft den *dorst* der gerechtigheit verdreven, door zyn gerechtigheit: de *armoede* verrijkt door de armoede des geestes: de *droefheid* verblijd door vele zieltroostingen: *versmaatheid* vereert door de toezegginge van de toekomstige heerlijkheit. Hy heeft de *kleine* tot hem geroepen, die hy voorgenomen heeft groot te maken in het Koningryke der hemelen; hy heeft zyne *wijsheit* deelachtig gemaakt, die de wyze dezewerelts oordeelden onwijs te zyn; hy heeft de Zondaars belast in hem te *gelooven*, welk gelove hy in zyn perzoon niet van doen hadde, als zynde zonder zonde; hy heeft geduurig zijne discipelen de *liefde* belast, die daar stont geduurig in de liefde en welgevallen zijns Vaders. Hy belast haar boetvaardigheit, die in hem niet en viel, en nederigheit, die de aldernederigste aller menschen was.

Dewijle hy dan met zo vele en zo grote weldaden zijn volk zoekt te trekken tot zyner liefde: dewijle hy het geslachte Izraëls zuchtende

384 CASPER VAN BAERLES
onder den last harer zonden met zijn toekomstige
als de Messias vertroost: dewijle hy met krachtige
redenen haar overtuigt van God gezonden te
zyn: dewyle hy zyn Goddelyke last bevestigt met
Goddelijke werken en mirakelen: dewyle hy
den hemel met de aarde, den mensche met God,
den Schepper met zyn schepzel, ons met ons sel-
ven, ja de menschen met malkanderen vereenigt
en verzoent: ziet, zo wort hy door een razenden
haat en wréetheit der Joden gevangen, gebon-
den, voor 't recht gesleept, beschuldigt, veroor-
deelt, geslagen, bespogen, bespot en gekruist; hy
sterft als een slachtoffer van den haat des volks,
en dat door 's menschen boze daat, zynde noch-
tans een slacht-offer voor de zaligheid en behou-
denis des volks, door Gods wijze raat.

Tot dit droevig schou-toneel, 't welk het
droevigst is, datter oyt geweest is, en niet te min
het heilzaamste, dat oit zondaar heeft aanschou-
t; hoedanig de Godvruchtigheid noit meer heeft
beschreit, en de wreetheit noit schrikkelijker
heeft vertoont: Het vervloekste dat oit t'eenigen
tijden de onnozelheit is bejegend, en niet tegen-
staande het aldergewenste, dat de barmhertig-
heit Gods heeft opgerecht: tot dit, zeg ik, droe-
vig toneel, nodigen ons over al, op dezen tyd des
jaars alle Christelijke Kerken; en dat niet zonder
reden: want het was betamelijk dat de werelt,
die geschapen is in de beginselen der Lente, en
ook door de zonde gevallen, op dezelve tyd
zoude horen spreken van het lijden Christi, waar
door de werelt herschapen en uit den val weder-
• pgericht is. De Kerken over al geven geluit,
door

door het zuchten, weenen en droevig stenen der Godzalige, over het verhaal van de gedachtenisse Jezu Christi, stervende aan het Kruis; het schijnt datmen in de predikationen noch hoort het gekrijsch en gewring van de banden en ketenen, die onzen Heere Jesum hebben gebonden; de mueren geven als een weêrklank van dien bloeddorstigen roep der Joden, *Kruist hem, Kruist hem*. Dewijle de Godvruchtige Leeraars van deze zaken spreken, zo horen de Zielen der Godzalige binnen haar de schrikkelyke slagen vande roeden, die den onnozelen Iezum hebben gemartelt: zy horen de slagen van de hamers, waar door zijn handen en voeten aan het Kruis zyn genagelt: zy horen inwendig het gebed van den boetveerdigen Moordenaar aan het kruis: zy horen den Zone Gods aan het hout des kruices, door de bitterheid en scherpigheit der pynen, onverluit roepen; de predik-stoelen spreken Godzaliglyk, 't welke de Ioden hebben bedreven godlozelyk; de toehoorders lopen met menigte, om te horen van den gekruisten Christus, gelyk zy eertyds met menigte buiten Jeruzalem gelopen hebben, om hem te zien kruigen. Het plein en de vloeren van de kerken zyn de plaatze van het droevig verhaal, gelyk *Galgotha* eertyts was de plaatze van het droevig aanschouwen des gekruisten Christi. Ziet de pilaren weenen noch, de marmelsteenen tranen noch, de Zon verliest zyn licht noch, de rotzen bersten noch binnen in onze ziele, dewyle wy deze geschiedenissen met Godzalige herdenkinge, en ongeveynsde devotie horen verhalen.

Nu dewyle de Kerken voorgaan, zo volgt met gelyke Godvruchtigheid onze Schole. Ik, wiens ampt is, te spreken van de oorzaken en gantsche gelegenheit en toetsel van de Nature; zal tegenwoordig van die dingen spreken, welke de hoge Scholen van den ouden tyd met haar geest nooit hebben kunnen bereiken. Deze Stoel, die alle dag bezig is, om openinge te doen van menschelijke redenen, zal nu openbaren die redenen, die het alderseherpste vernuft en het hoogst gestegen verstant van alle de geleerde des werelts te boven gaan. Ik, die myn toehoorders geduerig aanwijs, en als met de hand lei tot den machtingen en heerlyken God, en dat in zyn schepzelen, hemelen, elementen, bomen, kruiden, dieren, en menschen; zal voor deze tyd u alle met de hand leiden, tot Jezum Christum: biddende op den berg, veroordeelt in de vier schalen, en hangende aan het kruis. Die van de verborgentheden van dit gantsche wereltront, naar myn vermogen, disputeer, en dan eens loop naar het gevoelen van de Grieken, dan eens van de Arabiers, dan eens van de Romeinen; zal nu ter tyd met mynen Zaligmaker swerven tusschen de vyerschalen en gerichtplaatzen van Annas en Caiphas, van Herodes en Pilatus. Die dagelijks bestoven wort met het stof van onze, hoewel doorluchtige en Illustre Schole; zal in deze tegenwoordige gelegenheit, my zelve en u E. alle bestuiven met dat heilige stof, dat onzen ellendigen Zaligmaker, slepende zyn kruis door de stuwende wegen van Jeruzalem, heeft van der aarde opwaarts doen gaan. Die de vroomme leugt, van deze magt-

tige Stad, leer wys worden: zal haar nu leeren met eerbiedige verwonderinge aannemen die verborgentheden Gods, die den Ioden zyn geweest een ergernisse, en den Heidenen een dwaasheid. Zat zynde van alle het gewroet in het onderzoeken van de natuer, zal nu, doch met nederige eerbiedinge, onderzoeken de diepte van Gods liefde tegen ons arme zondaars, welke die aanzienlijke heerkrachten van de Cherubyns en Zeraphyns, hemelsche Engelen, hebben getracht en gearbeit te zien.

Het leven van onzen Heere Iezus Christus, bestaat in twee tyden. d'Eene is den tyd van zyne nedrigheid, d'ander is den tyd van zyne verhoginge en Majesteit; d'een van versmaatheid, d'ander van heerlykheid; d'een van dienstbaarheid, d'ander van vryheit; den eersten tyd heeft hy beleeft hier op der aarden, den anderen tyd beleeft hy noch in den hemel. d'Eerste was den tyd van verdiensten, d'ander van beloning; d'eerste van arbeid en werk, d'ander van eere en rust; d'eerste van stryft tegens de Duivel, zonde en dood, d'ander van overwinninge en zegen. Van beide deze spreekt den Apostel der Heidenen met aanmerkelyke woorden: *Die als hy was in de gedaante Gods, heeft voor gaen roof geacht God gelijk te zyn, maar heeft zyn Zelfen vernedert, de gedaante eens dienstknachts aannemende, in gelijkenisse der menschen gemaakt, en in gelaat gevonden als een mensch: heeft hem zelve vernedert, geboorzaam zynde tot de dood, ja de dood des kruices: dit is de nederigheid. Daarom zo heeft hem God ook verhoogt, en heeft hem een naam gegeven, dat in de naam Jezu zich buige alle knye van die in*

den hemel zijn, op der aarden, en onder de aarde, en alle tonge belijde, als dat de Heere God Jezus Christus in de heerlijkheid Gods is des Vaders: ziet daar de verhoginge.

Den tyd van Christi nederigheid bestaat in drie deelen. Eerst in zyn Geboorte, die de allernederigste is geweest. Ten tweeden in zyn leven, ^{er} welk het allerheiligste is geweest; en ten derden in zyn Lyden, kruiginge en sterven, welke het alder-pynlijkste en smadelykste is geweest. Ik zal nu maar spreken van het Lyden Christi en zyn Kruis en dood; alwaar ik bevinde, dat het hem heel anders laat aanzien, als in zyn Geboorte. Doen Christus geboren wert, had hy te doen met de aldervroomste, nu in zyn lyden, heeft hy te doen met de aller-onvroomste. Doen was Priester Zacharias, een man by God rechtvaardig; nu komen voor den dag Judas, en den hogen Priester Caiphas, beide ventig om gelt, Judas om zyn Heer te verraden, Caiphas om tot het hogen Priesterschap te geraken. Doen brachten de Wyzen Koninglyke gaven voor de voeten Christi des Konings; nu zo wort door tyrannye van de Oversten van den tempel mishandelt de Koning der Koningen. Doen omhelsde denouden Zimeon het jonge kind, juichende van vreugde; maar nu volwaffen zynde word het van de Ioden naar het kruis gerukt. Doen schein de glans der Engelen in de Wiege van dat kind; doch nu zo meent de razernye der Priesteren haar lust in zyn dood. Doe was Iezus een verwonderinge van zyn moeder Maria; nu is hy in het geestelijke en wereltlyke hof een vervloek-

kin-

kinge. Doen was hy de troost en vermaak van de voor-zeggende Anna, doch nu een spot en hoon van het woelende graau. Doen bekent van Elizabeth, nu van Iudas met een kus bekent gemaakt en verraden.

Ik bidde u, aandachtige en Christelyke Toehoorders, die met my gestaan hebt by de kribbe Christi, gaat nu en door-wandelt met my de beschreijlike historie van 't Lyden onzes Heeren. Ik zal u E. voorgaan met Godzalige woorden, volgt my met Godzalige herten en zinnen. Veer moet alle welspreekentheid wezen: want Iezus swygt. Veer moet wezen 't blanketzel van opgepronkte redenen: want de waarheid zelfs swygt. Trekt maar alle uit de schoenen van vleeschelijke en ydele begeerlykheden, dewijle gy met my gaat tot God, tot het Kruis, tot den Altaar, waar op de Zone Gods, die hoogwaardige en onwaardeerlijke offerande, geslacht is. Klimt eerst met my op den Berg van Bethphage: Bid met Christo; treet Iudas de verrader te gemoet; want hy is naar by: gaat met Christo in de banden, staat te recht voor Caipha; maar stilswygende, naar 't exempel Christi: gaat naar het Recht-huis van Pilatus, en gebruikt hier ook niet veel woorden. Volgt van daar in 't hof van de Konink Herodes, en laat het u niet verdrieten van daar weêr verzonden te worden naar Pilatus; hier zynde gaat met Iezus naar Golgatha, doch helpt hem onderwegen het Kruis dragen, beklaagt hem als hy gekruist word, en 't welk het slot is van al zyn ellende, beweent hem, als hy aan het kruis voor ons zynen geest geeft. Doch voor een

zaak moet ik u alle waarschouwen, dat gy door al te groote laat-duncken en inbeeldinge van uwe liefde en gunst tegens Iezum, midden in de aan-lokzelen des werelts, en ontrent de warme zalen der Hooge Priesteren, midden onder dat verleyende geklank van 't geld, gelyk als verflaggen door de aansprake van een dienstmaagt, niet en zegt: *Wy en kennen de Menschē niet.*

Mijn ziele schrikt en beeft, ziet de laatste ure en de macht der duisternisse is gekomen, de welke mijnen Heilant en Zaligmaker ter dood roept; hy zulkx niet onkundig zynde, als 't welk van alle eeuwigheid in Gods wyzen raat beslooten was, *klimt op den Olyfberg*, afgezondert van de zondaars, met welkers zake hy bezich was; hy is op den berg geklommen, op dat hy zo veel naader den Hemel zynde, God de Vader zyn gehoorzaamheid zoude bewyzen, hebbende den hemel tot zyn getuige; ook op dat hy afgescheiden van het geraas en gewoel des volks by zyn zelve met ryen raad zoude overleggen dat groote werk der verlossinge der menschen, 't welk hy aangenomen hadde; hy is ter zyden afgeweken, om alleen voor alle te bidden, die alleen voor alle zoude sterven. Hy heeft den Olyfberg gekozen, op dat hy in de zelve plaatze van onze geestelyke en hemelsche Vrede met God zoude spreken, de welke van de olyven (die eertyts zyn geweest een teken van wereltsche vrede) haren naam hadde. Hier zynde is hy op zyn aangezigt tegen d'aarde gevallen: daar hy nochrans was d'eerste geboorne van alle creatueren; hier heeft hy gewecnt, gezucht, bloedige droppe-

pelen gefweet, door de innerlijke benautheden zijner ziele, en schrik van de aanstaande schrikkelijke, afgryzelijke en pynelijke dood; daar hy nochtans was een uitdrukzel van de zelfstandigheid zyns Vaders, den glans zyner heerlykheid, en een beeld des onzienlijken Gods. Deze menschelijke vreeze heeft hy op zich genomen, op dat hy ons van de vreeze des eeuwigen doods zoude bevryen; hy heeft niet ontzien deze quellingen in zyn ziele te lyden, die voorgenomen hadde aan het kruis de alderfmadelijkste dood te lijden. Hem quam te voren aan d'een zyde de grouwelijkheid onzer zonden, aan d'ander zyde den rechtveerdigen toorn Gods over de zelve en daar beneven vattede hy de bitterheid van de straffe, die hy voor onze zonden zoude lijden; welke te zamen deze onze borge hebben afgeperst deze klaaglijke woorden: *Mijn Ziele is bedroeft totter dood; ook deze: Vader, zo het doenlyk is, laat dezen Kelk van my gaan, maar niet gelijk ik wil, maar gelijk gy wilt.* Hy wist wel, dat men geen zegen of triumph konde verkrijgen, zonder overwinninge, en geen overwinninge zonder stryten, en datter geen stryden konde zyn, dan tuschen partyen. Hy wiste, datter geen loffelike stryden kan zyn, of men moet met reden en goed overleg den stryden aanvagen; hy wist, datter geen grooter stryden konde wezen, als wanneer de Mensch met zyn zelve, en tegen zyn zelve, en in zyn zelve moet stryden. Daarom heeft de Zone des Menschen van hem zelve willen verschillen, en als in tweedracht en stryden staan. Hy heeft gewilt naar de reden; 't welk hy niet gewilt heeft naar

Menschelijke genegenheid; hy is verschrikt geweest als een Mensch, en heeft dat groote werk niet te min aanvaart als God; de sterffelijckheid heeft gevreesd, 't gene d'onsterffelijckheid heeft verkozen. De liefde zyns zelfs rade hem, dat hy de Kelk niet en zoude drinken; maar de liefde der menschen rade hem den Kelk der droefheid te drinken, op dat die voor ons zoude worden een Kelk van blydschap. Hy besweek bynaar door overdenkinge van de aanstaande kruicinge; maar hy rechte hem weder op door een vast vertrouwen van een blyde opstandinge. Hy wil niet ellendig wezen, als hy op zijn zelve ziet, die onschuldig was; hy wil ellendig wezen, als hy op ons arme en schuldige zondaars ziet. Hy bid dat den Kelk van hem gaan mag; want hy stont in stryd als een geestelyk, dog menschelyk zoldaat: hy en wil wederom niet, dat den Kelk van hem gae, want hy heeft overwonnen als een overste en verwinner zyns zelfs. Hy bid af den Kelk, die wy zondaars hem schenken: en wederom, hy vat de Kelk aan, die hem de barmhertigheid Gods over ons schenkt; hy geeft een merkelyk bewys, van menschelyke vreesachtigheid, en van Goddelijke stantvastigheid. *Heer bewaart my voor deze ure, zyn woorden van vreeze; doch hierom ben ik gekomen in deze ure, zyn woorden van een stantvastige gehoorzaamheid.* Hy heeft verzocht dat den kelk van ellendigheid van hem zoude genomen worden; en nochtans heeft hy aan zyn mond gezet den kelk van onze verlossinge. Hy wil in 't leven blijven, om dat hy dat lief hadde. Hy wil niet in 't leven blijven, om dat hy ons meer lief had.

Let, let hier op : tweederlei wil isser in Christo.
d'Een is de wil van 't twijffelagtig vleesch, d'an-
der is de wil van een onveranderlijk besluit;
d'een is de wil van een strijdende reden, d'ander
is de wil van den onverwinnenden geest; d'een
is de wil van een die hem zelven behagelijk zou-
de zijn, d'ander is een wil die God voorgenomen
heeft te behagen. Merkt in den Heer des een-
drachts, een wonderbaarlijke tweedracht; en
hoe dat hy tegen zyn zelven sfaat, die ons alleen
in hem vereenigt; hy verzaakt al dat dit leven
aangenaam is, en verkieft al het gene, dat tot zij-
ner heerlijkheid en onze zaligheid strekt. Dus
naar langen stryt, komt hy tot zyn zelven, en on-
derstut door de krachtige vertroosting des En-
gels, besluit hy alles uit te staan, met vertrouwen
dat hy al het quaad zal te boven gaan. Iezu Chri-
ste, wy bidden u, dat het u believe ons met u op
den Olijf-berg op te nemen, om aldaar onder de
voeten getreden hebbende alle wellusten en be-
kommeringen dezer wereld, onze ziele zo veel
naarder aan den hemel te brengen. Laat toe, dat
ik op mijn aanzichte valle ter aarden, dog achter
u, die op u aangezichte gevallen zyt voor my.
Laat ons toe, dat wy onze gebeden mogen men-
gen met de uwe, op darze met de uwe mogen
opvliegen in den Hemel, tot uwen Vader. Laat
toe, datter een gering zuizelingsken in myn hert
mach insluipen, van die aanspraak, waar mede
den Engel Gods u vertroost heeft. Och Heer,
gunt my uit genade eenen druppel van dat
sweet, dat u uitgeperft is, door het overwegen
van myne zonden, op dat mijn ziele daar door

verkoelt mach worden midden in den brand van mijn ongeruste gewisse. Gunt my een druppel van dat bloedig sweet, op dat ik afgewassen mag worden van mijne zonden. Gunt my een traantjen van alle uwe tranen, om den dorst, die ik hebbe naar uwe gerechtigheid, te lessen. Gunt my noch een traantjen, om myn swak en aangevochten gelove daar mede te verquikken en te versterken.

Iezus van den Olijf berg komende wordt van Judas gegroet en gekust; maer met wat kus? niet met een kus van getrouwigheid, maar van ontrouwigheid; niet met een kus van maegschap, maar van vyantschap: niet met een kus van oprechtigheid, maar van geveinstheit: niet met een kus van ootmoedigheid en nedrigheit, maar van verraat: niet met een kus van heusheit, maar van boosheit: niet met een kus van vrientschap, maar van valscheit: niet met een kus, als David Ionathan gaf, maer als Ioab Abner gaf. De Leer-meeester van getrouwigheid wort geleverd door ontrou. Godt zelfs wort hier een koopmanschap. Dat het waardigste is, ja dat onwaardelijk is in hemel en op aerde, wort hier bedongen; 't schepzel vent en verkoopt hier sijn Schepper; het wat verkoopt hier zyn eygen maker; en een zone van een mensch, verhandelt om kleyn gelt den Zone Gods. Die ons gekocht heeft met sijn dierbaar bloet, wort verkocht voor zilver, dat hy zelfs geschapen heeft. Voor dertig penningen wort hy verkocht, die hem zelve gegeven heeft tot een prijs der verzoeninge des geheelen werelts. Onvrome Juda! gy groet uwen Heer en bedriegt hem;

hem; gy noemt hem heer en meester, en toont met der daat dat gy hem voor uw Heer niet en hout. Gy groet hem en zegent hem, en nochtans toont gy uwe quaetwilligheid, en brengt hem in lijden; Gy buygt u eerbiediglijk, en levert hem over wreedelijk; gy komt als vrient, en scheidt als vyant. Jezus heeft u den weg der zaligheid gewezen, en gy wijst zijn vyanden den weg tot zyn rampzaligheid. Hy heeft u gezogt te behouden door 't gelove in hem, en gy zoekt hem te bederven door u ongelove en quaad opzet tegen hem. Gy hebt gewandelt onder zijn lieve discipelen, gy hebt met haer aan zyn tafel gezeten; nu verschijnt gy onder de rakkers en dief-leyders om hem te vangen. Hy heeft u willen zijn Vader overleveren, om dat gy niet zout vergaen; en gy levert hem over aan de Priesters, op dat hy zoude vergaan. Gy ontfangt de gierigheid in uw hert, en de vrientschap van uw meester bant gy uit uw hert; gy hebt u hand in zyn schotel gesteken en nat gemaakt, op dat gy u hand met zyn bloed zoud besmetten en schuldig maken. Gy zijt te voren zijn naervolger geweest: nu zijt gy een overlooper. Gy zijt zijn gast geweest, die hy onthaalt heeft; nu zijt gy een onwaardig gast, en schent het recht van uwe bywoning en omgank met Christo. Gy zijt rentmeester geweest van den Apostolischen troep; nu zijt gy leytsman en guide van een godtloozen hoop. Gy volgt den Duyvel als u leyts-man, en verlaat den waren leyts-man der zaligheid.

Zy vangen en binden hem. Maar hoort gy overste der Priesteren, des tempels, en gy Ouderlingen

gen des volks. Wacht u van deze heylige handen Jezu Christi te schenden door geweld. Wacht u van hem te binden, want hy is rechtveerdig; wat meugt gy dezen mensche kluyfteren en boeyen? 't is den Heer van uwen Tempel, en Hoogen-priester van het heilige der heiligen. Wat leit gy hem gevangen? die daar is de beschermcr van uwe vryheit, de verwagtinge en de hope Israëls. Gy mist, gy mist in de man. Hy is de rechte misdadige niet; maer wy zijn 't. Vangt ons, bint ons, sleept ons: wy zijn 't die gezondigt hebben; keert uwe spieffen en speeren op my; deze man is gantsch onschuldig, en heeft niet misdaen. Doch hy wort *geleyt* als een misdadige *naer den Priester Annas*, de Schoon-Vader van Caiphaz; van Annas wort hy geleit naar den Hooge-Priester Caiphaz; op dat die twee, die gebonden waren door houwelijken, haar zouden t'zamen binden om Christum te verongelyken. Men moest een co-leurtjen zoeken om het voorgenomen boze feit een glimp te geven, en een dekmantel, om de ongerechtigheit mede te bedecken. Daerom brengen zy hem voor de Geestelykheit, op dat zy in hare vergaderingen door autoriteit en macht van de Kerk zouden doen ombrengen hem, die daar was het hooft, de Leeraer, en den grondsteen van de Kerk. Maer aenschouwt; de Goddelijke wijsheit heeft alle deze boze raatslagen gekeert en gewent ter eeren van zijn Zoon. Zo veel rechters als hy heeft gehad, zo veel getuigen heeft hy gehad van onnozelheit. Let eens hier op: hy wort overgelevert, doch schandelik met gelt der Priesteren gekocht; hy wort gewa-

pender hant gevangen, gaande zonder wapen of
geweer; hy wort getrokken, daar hy hem nog-
rans willig overgeeft en niet wederstreeft; hy
wort geoordeelt: maar van zijn gezwooren vy-
anden. Caiphas spreekt de waarheit, doch onwe-
tende, 't is beter datter eene sterve, dan het hele volk:
Pilatus vint geen schult in hem; de Huis-vrouwe
van Pilatus is verbaast en noemt hem rechtvaar-
dig. Zo dat nu een vrouwmensch Christum ont-
schuldt vande sonde, daar een vrouwmensch ons
aller-eerst tot de zonde heeft gebracht. Annas,
om dat hy geen schult in hem hadde konnen vin-
den, sent hem tot Caiphas. Caiphas besweert den
Zone Gods, die hy bevocht en party was. Annas
een minder Pricster, haat Jezum den grootsten
Priester. Den Priester van een Jaar, vervolgt een
Priester in der eeuwigheit; een Priester Levi,
vervolgt een Priester naar de ordre van Melchi-
zedech; een afbeeldende Priester vervolgt den
waarachtigen en zo lang te vooren afgebeelden
Priester. Die het Priesterdom van Herodes had-
de gekocht voor gelt, vervolgt een Priester van
God wettelijk gestelt. Herodes een Koning van
het Joodsche land alleen, beschimpt dien Ko-
ning, wiens geestelijke heerschappye strekt van
d'eene zee tot de andere, als Ezaias betuigt.
Men ziet hier, dat Regters van leege vierschaar,
vonnis strijken over den alderoppersten Rechter
der levendige en der dooden, die ook ovet deze
zijne Rechters zal oordeelen. Dog gy Rechters,
Anna, Caypha, Pilate, hoort na mijne woorden;
gy hebt ook al gemist in de perzoon Christi. De
schult was by hem niet, maar by ons. Ik zal ver-
ha-

398 CASPER VAN BAERLES
halen alle de artikelen van zijn beschuldigingen,
die op ons passen en niet op hem. Wy zijn 't die
ons met onwaarheit uitgegeven hebben voor
Gods Zoonen, als wy den kop hooveerdiglijk in de
lugt steken; als wy stoffen Jupiter, Ammons kin-
deren te wezen; als wy de armen in hare armoe-
de versmaaden en voor de deur laten liggen. Wy
breeken Mozes Wet, als wy alle zijne wetten stout-
lijken overtreden. Wy stooten door de *Prinzen*
der Duyvelen, namentlijk door Staat- en Baat-
zucht, zijnde geweldige heeren over deze we-
relt, Koningen en Prinzen uyt hunnen troon.
Wy *breeken Gods Tempelen*, wanneer wy onze zie-
len, die tempelen des H. Geestes behooren te
wezen, door vele zonden ontheyligen. Wy ma-
ken het volk oproerig, als wy de bekende waarheit
oorlog aanzeggen, als wy met de tyrannen de
burgers op den nek treden, als wy de weerloze
duyfkens en de onnozele lastig vallen, en de wil-
de en schadelijke Gieren en Ravens door de vin-
geren zien. Wy *zijn gekomen om oorlog te brengen*,
en den eenen broeder tegens den anderen op te
stoken, als wy lichtvaardiglijk haat en vyant-
schap tegens onze broeder aannemen, en ons on-
verzoenlijk aanstellen. Jezus noemde zich zel-
ven *Gods Zoon*, en hy was het ook. Geloofst gy
den Propheten? hy was de Vader der eeuwen,
en zijn uitgang van eeuwigheit. In de Psalmen
hadt gy wel behooren gelezen te hebben: *Gy*
zijt mijn Zoon, beden heb ik u gebaart. Hy noemde
zich *Gods Zoon*, en bevestigde dat met won-
derdaden. Hy *verwekte geen Oproer*, noch was
op nieuwigheden uit, die den Keizer beval te
ge-

geven 't geen den Keizer toequam, en die het zelf ook gaf. Hy brak Gods Wet niet, die op het allervolmaaktste op een stik de Wet onderhielt. Hy was geen vyand des tempels, die den tempel een Bedehuis noemde, ja als een groot iveraar de waardigheid en Majesteit des Tempels verdedigde. Hy stond naar niemants Rijk, wiens Rijk niet aertsch maar hemelsch was. Zijn voornemen was niet twist te verwecken, maar 't viel zo uit, door uwe hartneckigheid en wederstreven tegen de bekende waarheit. Hy hadde niets gemeen met den oversten der duyvelen, die door scharpe geboden, tot godvruchtigheid streckende, het rijk des Zatans quam verstooren. Hy leerden niet oproerigs, die zijn scholieren gedurig tot vrede ried: noch vergaderde leer-jongers om 'er krygs-lieden af te maken, maar om de leere des Euangeliums te verbreiden. Hy kon niets quaets leeren, die openbaarlijk predikte in de vergaderingen, in den Tempel, op de Feesten, op de Hoog-tijden, als de menschen uit heel Syrien van alle kanten te gader quamen.

Terwijl deze dingen in het Richthuys in 't Hof gebeuren, wort hy van alle zijne vrienden verlaten. Zijn leer-jongers vluchten, en verbergen zich, als schapen, nu de Harder in last is. Een eenige Petrus verloochent zijnen Heer, zo veel vertzaegder, als hy te voren moediger was dan alle anderen. Hy, die zich liet voorstaan den dood met hem te zullen lijden, vreesst uit kleinertigheid voor een dienstmaagt: en hy verloochent hem niet alleen, maar hy zweert meinedig en vervloekt zig zelve. Hy wort een groot

400 CASPER VAN BAERLES
ten loochenaar, die te vooren was geweest een
grooten yveraar; voorbarig in het verzweeren,
die voorbarig was geweest in 't stoffen. Een
gruwelijke misdaat, ten waar men 't zijn zwak-
heit moest toegeven: want hy was daar niet ge-
komen om te verloochenen, maar om uit nieuw-
gierigheit alles te doorsnuffelen. Het was nacht,
en de duyfternis bedekte zijn gemoet. Terwijl
hy zich in de zaal wat by den haart warmde, ver-
koude zijne liefde. Hy is tot de godloozen toe-
gegaan, en is afgegaan van de Godzaligheid die
hy zijnen Heere schuldig was. Met een wenk-
vallenze ter neder, die haar op haar eygen krach-
ten veel vermeten. Doch deze zwaarigheid komt
Petrus niet alleen over, maar wy steeken ook
in 't zelve misverstant; wy vreezen, ô Toehoor-
ders! voor een maagt, als het daar op aankomt,
om Christus met woorden of werken te beken-
nen. Als wy voor Keyzeren of Koningen staan,
dan tizzarden wy, en verlaten liever Christum,
als den warmen haart van 't Hof. Wanneer de
aardtsche Goden ons met groote beloften van
de waarheit afroepen, dan bezwijkt ons geloof,
en wy *kennen den mensch niet*. De werelt is een
dienstmaagt, de Keyzer is een dienstmaagt, ons
vleesch is een dienstmaagt, de zonde, de Satan,
alle onvromen en verleiders zijn dienstmaagden,
die ons dagelijks ontmoeten, om welkers wille
wy, 't zy uit liefde of vreeze, zweeren Christus
niet te kennen. Wanneer wy bedriegelijken
koop-handel drijven, en gewingierig onzen
evennaasten uitschrijven, dan kennen wy dien
mensch niet, uit wiens mont noit bedriegelijk
woort

woort voort quam. Wanneer wy ongerechtigheid voorstaan, zo kennen wy dien mensch niet, die ons leerde alle gerechtigheyt te vervullen. Wanneer wy de krankten op het bedde slepende houden en traag ophelpen, om daar by wel te varen, dan kennen wy dien man niet, die de ziekten met een woort genas. Wanneer wy het volk naar den mont spreken, wanneer wy de zondaars koeften in hunne boosheit, dan kennen wy dien man niet, die zo mecnigmaal den huichelaren het mom-aanzicht afrekt. Wanneer wy t'zamen spannen tegen de overste des volcx, en met groote dartelheit de rijken der Koningen doen schudden en beven, dan kennen wy dien man niet, die de Koning Herodes op zijne vragen niet antwoordde, maar zweeg: Wanneer wy ons in-wickelen in noodelooze oorlogen, met branden en moorden, steden en ackers verwoesten, dan kennen wy dien man niet, die Petrus belastede het zweert op te stecken. Maar Petrus hoorde den baan kraayen en wert gedachtig aan het woort dat Jezus sprak: eer de Haan kraayt zult gy my driemaal verzaken: en uitgaande weende bittertlyk. Hy die zig te hoog beroemt had, quam nu tot berouw. Hy leert de minste te zijn en de zwakste, steunende op zijn zelve, die onderstue van Christus hulp de meeste en sterkste zoude geweest zijn. Wanneer wy op onze eygen krachten ons verlaten, dan bezwijken wy lichtelijck. Wanneer wy op Gods hulpe steunen, dan staan wy vast. Wie getrouw wil bevonden worden, moet zich zelve mistrouwen. Al wat men voor Christus kloekmoedig denkt uit te voeren,

402 CASPER VAN BAERLES
dat moet men van Christus verzoeken. Hoe
schandelijk staat het voor mannen, reis op reis,
om de woorden van een dienstmaagt zig te ont-
zetten. En zodanige zijn wy elk in 't byzonder,
als wy meest op ons zelve staan. D'onverwach-
te hane-kraay vermaande Petrus zijner overtre-
dinge. Och of wy daar door ons ook lieten ver-
manen. Zo menigmaal wy van God gestraft en
bezogt worden, met alderhande slag van koort-
zen en ziekten, dan horen wy den haan krayen, en
ons opwekken, op dat wy met de wereld niet
zouden verdoemt worden. Als wy dagelykx te
begriffnisse gaan, en de lyk-statie helpen be-
kleeden, dan kraait de Haan, en vermaant ons
dat wy arme zondaars en sterffelijke menschen
zyn. Wanneer de scherpe en yverige Predicatie-
der Leeraren in de Kerke ons tot boete verma-
nen, dan kraait de haan, om het slaperig gemoet
uit den dodelijken slaap der zonden te wekken.
Wanneer de Godvruchtige ouders en vrienden
ons met hunne onderwijzingen van den dool-
weg zoeken af te trekken, gelooft dan, dat dit al
hanen zyn, die ons tot berou willen brengen; de
straffen der misdadigen, geregtplaatzen, roeden,
zwaarden, boeijen, zyn ook al hanen en boet-
predikers. Hunger, armoede, oorlogen, balling-
schap, schipbreuk, watervloeden, storm en on-
weër, zyn al krayende hanen, die ons die gedach-
tenis van Christus vernieuwen. Petrus ging uit:
waar uit ging hy? uit het hof des hogen Priesters,
daar hy gezondigt had. Petrus schreide, om dat
Christus hem aanzag: en hy schreide bitterlyk,
om dat hy hem hadde verzworen reukelozelyk.

Laat

Laat ons ook met Zimon gaan uit des Hogen-
priesters huis, daarmede lichtelyk in zonde ver-
valt, op dat wy met de godloze dienaren ons niet
vermengen, en van hun misdaden niet besmet
worden. Laat ons met tranen onze boetvaardig-
heid betuigen, als Jezus ons aanziende ons zyn
genade belooft. Laat Petrus ons strekken tot
een voor-beelt van menschelyke zwakheid, en
oprechte boetvaardigheid eens struikelenden
Apostels, die, op zich zelve betrouwende, en aan
de genade niet mistrouwende, wederom van den
val opstaat. Zalige tranen, die getuigenisse geven
van ware boetveerdigheid, om de schuld van ver-
loocheninge uit te wiffen. Zalige tranen, die daar
hervloeyen uit de fonteyne der liefde, om de
woorden van den verschrikten Petrus te vernie-
tigen en uit te doen. De remedie tot uitwiffing
der zonde, quam niet te laat, om datter met geen
quaat opzet gezondigt was. De tranen vlieten
met overvloed, daar het hert overloopt van op-
rechte genegentheid. Maar hoe ongelyk is het
gelegen met den zondigenden Judas, en zondi-
genden Petrus. Judas, het gelt voor de voeten
der Priesteren nederwerpende, ging weg, en
hoopte 't eene schelmstuk op het ander. Hy
quam tot kennis van zyn groote misdaad, maar
niet tot kennis van Gods groote goedertierent-
heid. Petrus ging uit, om niet meer te zondigen:
Judas gink uit, als een die tegens zyn meester ge-
zondigt hadde, en nu tegens zich zelve zondi-
gen zoude. Petrus schreide, doch bekeert tot
Christus: Judas schreide, maar meer uit een ge-
moet van Christo afgekeert, als tot Christum be-
keert.

keert. Petrus liet zich voorstaan, dat hy vry wat treffelyks hadde uitgerecht, om dat hy met zyn swaart Malchus het oor hadde afgehouden. Maar daar was grooters te doen. Zyn stantvastigheid moest beproeft worden, die namaals als een martelaar van Nero getyrannizeert zoude werden. Zyn zachtzinnigheid moest beproeft worden, die eens de Christelyke zachtmoedigheid zoude prediken. De Bisschoppen, die met het geestelyke en heilige swaart moeten strijden, behoeven geen stalen swaart. Niet het bloed van Malchus, die met de lantaarn voorlicht; maar Christus bloed, die het licht des werelts was; moest tot verzoeninge van de gehele wereld vergoten worden. Maar zy zyn wel gelukkig, dien de ooren afgehouden worden; de ooren, zeg ik, die dus lang geluifert hebben naar godlooze Priesters, godlooze Pharizeen, godlooze Oudelingen, dat zijn onze vleeschelijke lusten. O overgelukkige ooren, die van Jezus geheelt worden; die daar luisteren naar God den Vader, die ons tot zynen Zoon roept; die daar luisteren na den Zoon, die den weg ter zaligheid wijst; naar den heyligen Geest, ons ingevende al wat heylzaam en zalig is. Malchus wonde was spottelyk en verachtelyk, maar niet gevaarlyk. Zy was ongeneesselyk, om dat het knakebeen eens afgehouden zijnde, niet weder aanwast; maar de wonde was voor Christus niet ongeneesbaar; hy heelde het oor, die den Geest kan helen. Hy genas een gedeelte van 't lichaam, die de genees-meester van den gehelen mensch is naar lichaam en ziele.

Ik keer weder tot het Rechthuis, daar ik Jezum

zum gelaten hebbe. Wat niet al voor ellende en vermaatheit lyd hy daar, die de alderheerlykste by den Vader is. Men *blind en bedekt het aangezichte* van dat licht, zonder welk wy in de duisternissen der zonde en onwetentheit en des doods wandelen; verfinadelijk word hy *met kinnebakslagen geslagen*, die de kroon en oorsprong van onse glorie is. De soldaat *beschimpt* hem als Propheet, op dat wy niet tot spot en schimp des Duivels zouden worden. Hy wort *bespogen*, met scheltwoorden overhaalt, tot een voor-beelt of ons t'eenigen tyd een dienaar of jongen van een Schriftgeleerden of Hogen-priester bespoog. En deze lijd hy al *swijgende*, om dat hy volgens Gods besluit sterven moest. Hy is sparig in 't antwoorden, milt in welte doen. Hy heeft liever met daden zijn Goddelijken aart willen betonen, als dien by geswore vyanden belijden. Men beschuldigt hem van Gods-lasteringen, die den Vader verheerlijkt heeft, en van wie de Vader is verheerlijkt. De waarheid wort met logens bestreden, en hy die alleen van alle misdaad vry is, word van vele misdaden beschuldigt. Een oude wrok wasser tusschen Herodes en Pilatus. Nu Jezus in 't lyden was, vereenigenze zich onderling. Het is een godloze eendracht, die gehouden wort met verongelykinge der gerechtigheid.

't Is beter dat de boze van den andere verschillen, dan datze in boosheit eens zyn; d'eenigheid van den genen die t'zamen sweren tegen Christus, is geen vriend-, maar vloekverwantschap en een t'zamen-rottinge. Herodes verblyde zich, als hy Jezus zag. Maar zyn vreugde waar hem heil-

zamer geweest, had hy Jezus gezien met d'oo-
gen des geloofs. Hy had veel van hem gehoord,
en zich verwondert, niet uit aanmerkinge van
zijn heilgheit en macht, maar uit nieuwsgierig-
heit. Barrabas laat men los, en Godes Zoon moet
te rugge staan, en is minder geacht als een open-
baren doodslager. De dwaze razernie van 't volk
eyscht ter dood den genen, die alle menschen
dienst gedaan heeft, en laat los een vyant van de
gemene ruste. De ellendige Jezus wort gegeef-
felt, en de roeden, die wy verdient hadden, heeft
d'onnozele moeten lijden. Men zach hem doods
en bleek zijn door alle de stramen en bloedige
strepen, d'onschuldige huid word met diepe
voorens als door-graven. Hoort godloosheit: al
wederom slaat gy mis. Het menschelijke geslagt
behoorde gegeeffelt te worden, en daar word
maar een gegeeffelt. De schultvrye word ge-
geeffelt, daarze alle het geesselen verdient had-
den, die van Adam afgekomen en met hem mede
schuldig waren. Gy Scherpreeker slaat zo dik-
wils u zelven, als gy de roede opwaarts heft om
te slaan; want gy zijt de schuldige man zelfs. Zo
menigmaal als gy die slagen verdubbelt, ver-
dubbeltze op den rug van een Jode, verdubbelt-
ze op den rug van een Heyden, want zy hebben
alle gezondigt. Bind aan de posten van Caiphaz
vierschaar d'oude en nieuwe werelt; want zy
beide in boosheit verzonken leggen. Bind'er
mannen, bind'er vrouwen, bind'er jongmans,
bind'er maagden, bind'er gehoude aan, bind'er
de Prinzen en de Koningen der werelt aan, ja
zelfs Anna en Caiphaz, Herodes met Pilatus, E-
de-

delen met onedelen, Wijzen met onwijzen: want wy, zy zijn alle te gelijk zondaars. Gy geestelaars, wat wagt gy de aderen Jezu Christi met u slagen afznijden; znijt en slaat deze onze aderen af, die vol onreine begeerlijkheden en hertstochten zijn. Ontfloopt en rukt van een onze hart-aderen, want deze hebben veel boosheids van 't herte ingezogen. Verscheurt mijne zenuwen, om datze elk in 't byzonder gezondigt hebben. De zenuwe mijner oogen heeft de ydelheit aangeschout: die van mijne ooren, heeft geluistert naar der bozen ingeven, en ydelen klap: die in my den reuk werkt, heeft reuk werk verschaft tot d'overdaat: de zenuwe mijner tonge heeft lekkernyen gezocht, tot verzadinge mijner vraatzucht en gulzigheit; die 't gevoelen geeft, heeft in ons een koppelaar van wellusten geweest; die de tong beweegt, is voorbarig geweest tot ydel gesprek.

Jezus draagt ook een kroon, om te schijnen een Koning te zijn, die hy in der daat was; maar hy draagtze van *doornen*, om dat hy door smaat gezet zoude worden te wezen, 't gene hy in der waarheit was door Koninklijken ampte. *Ried* strekt hem voor een Scepter: zijn kleet is van purper, want daar aan kend men de Koningen. Ik bid u Jezu Christe, laat my toe, dat ik de sporkroone u van 't hoeft neme, en die zetten mach op 't hoeft van al en een yegelijk Zondaar. O gezegende des Vaders! voegt u deze levreye, voegt u dit gieraat? Onze kruinen zijn vervloekt; wy zijn schaamteloze menschen. Onze hoofden zijn schapprayen van veelerhande zotternye, en

winkels van allerhande ydelheden. Uw hooft is een burgt en Koninklijk hof van hemelsche wijsheit, van onsterfelijkheid, heiligheit, ergyan oprechte en ongeveinsde godzaligheit. Datmen ons bespotte, en ons de spotkroon als schyn-Koningen op 't hooft zette. Laat ons het purper spotekleet aantrekken, want 't is al zotheit dat wy denken, zotheit dat wy spreken, zotheit dat wy schryven. Laat ons tot Koninkskens van 't volk gehouden worden, die, wanneer wy hondert oft meer roeden lands bezitten, heeren des aartbodems genoemt worden. Laat de scherpe doornen in onze hoofden steken, die dagelyks van quade zinnen geprikkelt worden. De staartzucht is een doorn, de gelt-zucht is een doorn, de wreetheit is een doorn, d'oneenigheit is een doorn, de vuile gierigheit is een doorne, de hovaerdigheit is een doorn, de gramschap, haat, huichelerye en schynheiligheit zyn doornen, daar wy of anderen mee steken of zelfs van gesteken worden. Iezus is alleen vry van deze doornen. Waarom wort hy dan met doornen gekroont? niet om zyn eigen, maar om onzent wille, broeders, op dat hy de punten en angels onzer doornen stomp make door de doornen, die hy gedragen en gevoelt heeft om onze schuld, niet om de zyne. Onder deze bespottingen, beschimpingen, en begrijzingen van het gemene volk, gedurende dit droevig schoufspel, erkent hem Pilatus zo gebonden, zo gegeesselt, bespogen, gekroont, in purper gekleet, voor een ellendig verlaten mensch, met deze woorden, uit verwonderinge ofte medelijden gesproken: *Ziet den mensche.* Ziet eens aan het schoufspel
der

der Joodsche wreetheit. Ziet het schoufpiel der vertrede, verachte, bespote, en verwezene onnozelheit. Ziet God, maar zeer ellendig in den vleesche. Ziet God, doch zonder Majesteit, gantsch vernedert; ziet den mensch, maar uit God geboren; ziet God, maar ter hellen nedergedrukt. Ziet den mensche, die de gelukkigste is en ongelukkigste, de grootste en t'zamen de minste aller menschen. Ziet den mensch, daar zich alle menschen aan argeren, en die nochtans de eer en glorie aller gelovigen, en aller Engelen verwonderinge is. Ziet de mensch, den welken de zijne niet kennen willen, en dien de heidenen aannemen en eeren zullen. Ziet de nietige mensch, zonder wien wy niets waren geweest, van den zijnen vervloekt, op dat hy ons met zijnen zegen vervullen zoude. Zie den mensche, den zoon des menschen, en Gods eeniggeboren Zoon. Deez word thans getrokken ter plaatze, daar hy lijden zal, met toestaan van Pilatus. Men zoude mogen zeggen dat hy Christus gunstig geweest waar, om dat hy hem zo dikmaal ontschuldigde; maar hy heeft hem niet gunstiger geweest dan Herodes Johannes was, die hy 't hooft liet afhouden ter heviger bede van een dertele Juffrouwe. Hy draagt zyn kruis, dat is zijn Autaar, hy die zelfs de priester, en zelfs de offerande was. Simon van Cyrenen wort gedwongen tot het dragen van 't Kruis, een Heiden zijnde, op dat hy den dragenden Iezus, die voor ging, van achteren volgen, en in zijn arbeid verligten zoude. Gelukkige dwang, die hem voortdrijft ter zaligheid. Gelukkig geweld, waar door men

voortgeſtuert word na 't Koningrijk der heme-
len. Hy omhelſt Chriſti Kruis, noch geen Chri-
ſten zijnde: op dat het volk dat verre was, het
zelve ſpoor, waar langs hy Chriſtus voetſtappen
gevolgt had, door den geloove zoude volgen.
Wy behoeven ons ook niet te ſchamen Chriſti
Kruis te dragen met een vrywillige gehoor-
zaamheit. Laat ons met den Cyreener naar
't ſchavot toegaan, op dat wy van de plaatze der
eeuwigſe bederffeniſſe mogen aſgaan, men moet
met Chriſtus lijdē, wil men met hem regceeren.
Die is Chriſtus niet waardig, die zijn kruis niet
op zig neemt en Iezus volgt. Terwijl hy 't Kruis
draagt en torſt, verbied hy de *Dochters van Jeru-
zalem te weenen*, ook ons, om welker willen hy
't kruis draagt. Nademaal dit alles is geſchied in
den groenen houte, laat ons niet wanhopen, als
't zelve den dorren houte overkomt. Wanneer
't Chriſtus Ledematen qualijk gaat, laat ons dan
den zwakken onze ſchouders leenen, want wy
ook zoo doende, den dragende Chriſtus in zijn
ledenen helpen.

Onze Zaligmaker, die door zijn kracht de do-
den opwekken zal, is gekomen op den berg van Cal-
varien, een af-zienlijke plaatze, door de beenders
en doods-hoofden die daar lagen. Hy word ge-
kruis, 't welk de wreetſte en ſchandelijkſte ma-
niere van doden in dien tijt was. Hy wort gehan-
gen tuſſchen twee moordenaars, op dat hy zou-
de ſchijnen een miſdaad begaan te hebben met
haar, die eenderlei ſtraffe leed nevens haar. Hy
hangt tuſſchen twee ſchelmen en boosdoenders,
en nochtans word hy van hun zonden niet be-
ſmet;

smet; op dat de schrift vervult werde; En hy word, met den onrechtvaardigen gerekent. Hy hangt in 't midden, als een hoofd der quaat-doenders, op dat de Vorst der rechtveerdigheid en heiligkeit, tusschen zijne tegenstrijdige partyen te meer zoude uitsteken en uitmunten. Hy word aan een verheven hout gehangen, voor den welken de gantsche werelt buigen moet, den welken d'Engelen vrezen, en daar de Duivels alleen voor schrikken en tzidderen. Hy die hemel en aarde zal verzoenen, hangt tusschen hemel en aarde; hy die de liefde zelfs, ja de troost en heil der werelt is, hangt als in een schouburg, en het middel-punt der werelt. Hy hangt als een verheven baak, van waar hy onze ellende, door zo wreden rantsoen en borgtocht geloft, aanschout. Ten weder zijden van hem ter regter en slinker hand hangt een moordenaar, gelijk hy in 't oordeel verschijnen zal als een Regter van de rechtveerdige t'zijner rechter hand, en van de onrechtvaardigen ter slinker hand. Hy hangt tusschen eenen boetvaardigen en onboetvaardigen, tusschen een die zich over zijn zonde beklagt, en eenen die met hem spot, op dat hy daar door zoude tonen niet aller menschen, maar der boetvaardigen Heilant te wezen; hy hangt tusschen een voorbeeld der genade en van halsterrigheid, tusschen eenen die verkoren is door Gods genade, en eenen die verlaten is, door zijn eigen schult; hy maakt den eenen moordenaar een Burger van het Paradijs, terwijl d'ander zich zelf tot een burger der hellen maakt; hy hangt naakt, op dat hy onze naaktheit met het heil-

zaam kleet zijner verdiensten bedekken zoude; hy hangt naakt, op dat hy in sodaniger wijze soude ingaan in 't Paradijs, gelijk Adam voor den val hadde gelceeft in het Paradijs; hy hangt als de aller-armste, die nu ter werelt niets overig hadde, ja niet een kleetje zijn moeder tot een erfelijke konde laten; hy hangt als de aller-ellendigste in d'aldergrootste pijnen, rekkingen van zenuwen, die uitgespannen zijn als trommels, verwont aan handen en voeten, daar het gantsche lichaam met sijn gewigte neder waarts hangt aan het aansigt, nu stijf zijnde bestorven, en d'ooogen noch al in 't sterven gewent hebbende naar den zondaar, en den zelven genadiglijk aanzien- de. Dog hy word niet gekruist zonder tijtel van zijn perzoon en misdaad. Deze woorden worden aan den kruice gehecht: *Jezus van Nazareth Koning der Joden.* 't Eerste woort beteekent Heiland; het tweede wijst de plaats zijner opvoedinge aan; het derde zyn Koninglijk ampt; het vierde, dat hy een Koning is der Joden, die hem verwerpen. De tytel geeft met yder woord te kennen zyne onnozelheid ende styf-zinnigheid der Ioden; hy was *Jezus*, dat is Heiland en behoeder; hy was een *Nazarener*, dat is, geheiligt en afgezonderd; hy was *Koning*, en dat buiten nadeel van Herodes, in het geestelijke; hy is der *Joden Koning*, dat is der genen, die met hunnen name zelfs hun schelmstuk bekennen: want het woort *Jode*, betekent een belyder. Dit triumph en zegebeeld zyns lydens heeft de Heere verkregen, dat hy, zijnde Koning der Koningen, voor zodanig verklaart is geweest door 't bevel van de onvoor-
 zich.

zichtige Pilatus, tegens dank en wille der Priesteren en Schriftgeleerden. Dit lazen de Hebreënen, de Grieken, de Romeinen; de Ioden, dien de Hebreefche taal eigen was; de Grieken, die om hunnen handel met den Hebreëuwen daar in grooten getale waren; de Latynen, om dat zy soldaten onder Pilatus waren. d'Inwoonders wisten wie den gekruisten was, den vreemdeling was 't ook niet onbekent: want yder een was'er aan gelegen om zulcx te weten, om dat het ten besten van allen gedyde, dat Iezus leed, en gedood wierde. Terwijl Iezus noch leeft, vallen zyne kleederen den soldaten te buit; deze om darze genaait waren, worden in vieren gedeelt, op dat elk zoldaat zyn gedeelte daar van hebben zoude; maar de rok zyn onderfte kleet, en naast aan zyn gezegent Lichaam, om dat het geen naat had, en aan stukken gesneden zynde, nergens toe dienen kon, is dien in 't geheel te beurt gevallen, dien 't lot gunstig was, om dat vervult zoude worden het geen door David voorzeit was: *Zy hebben onder haar mijn kleederen gedeelt, en over mynen Rok het lot geworpen.*

Dit kleet zonder naat, is de Gemeente Iezu Christi. Wy hangen in den gekruisten als vele leden aan malkander, die wy door onze onwetentheit, hertnekkigheit, eerzucht, of yver, die niet naar kennisse is, ellendig van een ryten. Wie zalze weër helen en lasschen? Slaat gy ó Heere Iezu van uit den Hemel uw' barmhertig ooge op dit uw' kleed neder, dat in zo veel stukken en stollen gescheurt is. De Priesters zelfs, de Schriftgeleerden, jae de Leeraars van uwe Gemeente trekken alle

414 CASPER VAN BAERLES
alle aan een ent, en scheuren 't aan flarden. Och,
wat dulheid komt ons over: de wreede soldaten
hebben uw kleed verschoont, en niet onternt;
maar de Hoofden en Voorstanders van uw' Ker-
ke, die bewaarders zyn van uw heilige Tempel,
en sparen 't niet. Lascht Heer en voegt weer aan
een, en heelt, ô Heer Iezu, uw' van malkander
gescheurde leden, op dat wy alle een lichaam
worden, een geest, een heer, een geloof, een
doop, een God en een Vader hebben, die over
ons, door allen, in allen zy.

Men langde hem naar 't galgenvelt gaande,
daar hy gekruist zoude worden, *edik met galle ver-
mengt*, om te drinken; maar hy woude het niet
proeven, om dat hy dorste naar den drank der
bekeringe van zyne vyanden, die zy hem niet en
gunden, om dat zy in hem niet wilden geloven.
En daar men plag hun, die sterven zullen, wyn te
schenken, bood men hem wyn met myrrhe ver-
mengt: maar hy weigerdeze te drinken; want hy
had geen behagen in de bitterheit, en als met
myrrh vermengde wreetheid, die zy hem schon-
ken. Hy hadde te voren met zyne jongeren ge-
dronken, zeggende; *dat hy van de vrucht des wijnstoks*
niet en zoude drinken, voor dat hy die nieuwe dronk in
't Koningryke Gods. Als hy aan 't kruis hing, werd
hem wederom *edik geboden.* Dat proefde hy, op
dat vervult zoude worden 't geen geschreven
staat: *men heeft my met edik gedrenkt.* Ondertusichen
bid hy noch voor die hem kruigen, *Vader vergeeft*
het hun; want zy weten niet wat zy doen. Zo goeder-
tieren was hy, dat hy zich zelfs niet en wreekte,
maar bad voor de zaligheit der menschen, zynde
het

het ware Paaschlam, dat zich voor hunne zaligheid op-offerde. De Zonne voelde toen dat d'onschuldige leed, en kon zyn martelen met zyn dagelyks licht niet aanschouwen: zy verberde haar aangezicht, om dat de Zonne der gerechtigheit in noot was; daar viel een duisternisse van dolingen den Joden op het herte, dewijl de duisternisse op den middag d'aarde bedekte.

Hier op riep hy, als door plagen afgemartelt en verwonnen, met luider stemmen uit: *Mijn God, mijn God, waarom hebt gy my verlaten?* Daar was eenige verlatinge, om datter geen vertoon was van Goddelijke hulpe voor die tyd. Doch God had hem niet verlaten, die hy van der dood wederom opwekken zoude. Als hy God, als hy zynen God roept, dan hoort gy de stemme niet van eenen die wanhoopt, maar die ons plaats bekleet. 't Is de stemme van Adam en van ons allen, daar God om der zonden wille, zyn aangezicht voor verbor-gen had. Dit sprak hy op der aarden, dewijle hy waarachtig God by den Vader en in den Vader was. Hy vraagt, waarom en om wat reden hem God heeft verlaten, om dat zyn gewisse hem getuigde, dat hy onschuldig was. Hy vraagt *waarom?* Op dat hy ons de zonde als een oorzaak voor ooggen zoude stellen, en den raad Gods, als de eerste en voornaamste oorzaak van zyn kruigin-ge aanwijzen. Als nu *alles volbracht was*, en aan zyn offerhande niets ter werelt en ontbrak, boog hy *het hoofd en gaf den Geest*, zeggende voor 't lest, *Vader in uwe handen bevele ik mijnen geest*. Hy gafze: want hy stelde zyn ziele vrywillig voor zyne schapen. Hy gafze: want hy hadde al van outs in zyn voorbeelt

David gezeit: Ziet hier ben ik Heer, om *uwen wille te doen*. 't Was een aangenaam slachtoffer, om dat het was een vrywillige offer. Hangende aan zyn kruis, en dood zynde, word zyn zyde met een lancy deur-*steken, en daar liep bloed en water uit*, zo veel als genoegzaam was, om de zonden aller menschen af te wasschen. O stroompjes van het aller-dierbaarste bloed, geneest my; want mijn ziel is besmet met melaatsheid, die door u alleen kan geheelt worden. O Riviertje, besproeit my; want ik verdroge gantsch door 't verlangen van uw' hulp. O Riviertje, reinigt my; want ik ben van 't hoofd tot de voeten niet als een wonde, en stramen en etterbuilen. O Riviertje, verkoelt my; want de vlammen der hellen hebben my omcingelt. O Riviertje, verquikt my; want ik ben gebroken en afgement door quellingen, wegens mijne zonden. O Fonteine des levens, ô eenige Fonteine, ô onuitsprekelyke fonteine, ô zuiver en onbevleete fonteine, ô fonteine van Gods onuitsprekelijke genade: Och gunt my, gunt my een droncken van dat zaligmakende bloed, om dat te mogen drinken met een verflagen geest, en een oprecht gelove, nevens alle ware gelovige. Wat zeg ik? My dunkt dat ik een druppel zie afstalen uit Christi zyde langs het kruis. Loopt toe, mijn ziel, loopt toe, en drinkt het. Hebt gy gedronken: Wel aan, nu zyt gy zalig en in der eeuwigheid behouden.

Eindelijk op datter geen Majesteit en goddelijkheid aan dit zo droevig en yffeliek treur-gezicht en zoud ontbreken, zo heeft de aartbodem, die hy metten Vader gemaakt had, gebeest. De nature

ture tziddert en schrikt om dat de God der naturen lyt. De rotzen barsten van malkander, dien hy zelfs hun overgrootte hardigheit gegeven had. Het voorhangsel van den Tempel scheurt, op dat het voorbeeld metter daad in het afgebeelde, de Propheten in 't licht, en de Wet in 't Euangelium zoude veranderen. Het scheurt, op dat niet alleen de Joden de deure der gedane en belofte zoude open staan, maar wy Heidenen ook een toegang zouden hebben tot het Heilige der Heiligen. De graven hebben hunne deuren geopent, en daar quamen lijken en doden uit, op dat hy daar mede zoude tonen, dat hy daarom gestorven was, om de doden op te wekken. Onze God heeft dit, lieve Toehoorders, voor een gewoonte, dat hy door de zwakheit zynes Zoons zyne kracht doet blijken, door een dwaze predikatie zyn wijsheit belijden, en door de schandē des Kruiges zyn eere verheerlijkt, en grooter maakt. Gy leeft veel van den slechten, zachtzinnigen, armen, en verachten Jezu; maar gy leeft dit ook, dat hy van de Wijzen aanbeden is, dat hy met een woord de duivelen uitgedreven, ziekten genezen, en stormen, onweder gestilt heeft. Gy leeft, dat men hem lagen geleit heeft, maar gy leeft daar by ook, dat hy door het midden van die hem lagen leiden, is doorgedaan. Hy gedoogden dat men hem ving, maar met een wenk storte hy de Hellebardiers en Krygs-knechten ter aarde. Hy wort aan het kruis van vele bespot, maar de Hooftman over hondert zeyd, *Waarlijk deze was de Zone Gods*. Hy sterft aan 't Kruis. Ziet hier d'onvermogenheit. Maar hy verduisterde

418 CASPER VAN BAERLES
de Zonne, en deê haar licht en glans verliezen; den vasten aartbodem schudden en davren: hy spoude rotzen, opende graven, en wekte zelf doden op. Ziet hier zyn almogentheid. O diepe rykdommen der wijsheid Gods. De onmetelijke word gevangen, d'onbegrypelijke gebonden, de gezegende gelastert en vervloekt. Die God is, om dat hy eeuwig is, sterft als mensch; om dat hy sterfelijk is. Die in de gedaante Gods was, word in de gedaante van een dienstknecht gekruilt. De gedaante Gods werd in den mensch niet gekent noch gezien, en Gods gedaante word in den dienstknecht niet gequetst. Daar hangt aan 't kruis te gelijk de hoogheit van de menschelyke nature, die der aan gehegt is, en de nedrigheit van God, die daar onder schuilt en verborgen is. Te gelijk de hoogheit Gods, en de nedrigheit en veragtinge der menschheit. De ware nedrigheit is in den onquetsbaren God, en de ware Godheit in den quetsbaren mensche. Door een en 't zelve kruis geraakt men tot eere, maar door versmaathheit; gaat men tot de onverderffelijkheid, door straf en lyden; en men klimt ten leven, maar door de dood. Aan een en 't zelfde kruis deed' iet anders Christus die leed, wat anders 't onzinnig Izraël. Een ander oogmerk en wit had de vergrimde Jode, een ander de barmhartige God; die dood zynen Zaligmaker, deze verlooft de gevangenen van den duivel. In den gantschen loop zyns lydens kant zich d'ongerechtigheid tegen de gerechtigheid, blindheit, en duisternisse tegen 't licht, logen tegen waarheit; maar de gerechtigheid behoud het velt, het licht dringt deur,

en

en de waarheid raakt boven en triumpheert.

Gy hebt gehoord, Christelijke Toehoorders, de Historie van het Kruice Christi. Gy hebt gehoord een geschiedenis, niet by gevalle of door menschen beleit toegegaan. Ik heb u verhaalt 't gene d'eeuwigheit voor zo veel ontallijke eeuwen verborgen had, 't geen voor Mozes, onder Mozes, en naar Mozes in voor-beelden afgebeeld is geweest: 't gene door 't eendrachtig voorzeggen der Propheten van Christi liiden en zyne dood verkondigt, en van de godvruchtige oudheid als door een nevel donkerlijk was gezien en verstaan. Want dien Jezus van Nazareth, een man van Gode onder den Joden betoont door krachten, wonderbeden en tekenen, die God door hem gedaan heeft midden onder het volk, dien hebben de Joden, door den bepaalden raad en voorkennisse Godes overgegeven, door de handen der onrechtvaardigen aan 't kruis gehecht en gedood.

Maar hoort den gekruisten zelfs een weinig voor zyn dood: *Vader, verheerlijkt my by uzelfen met die heerlijkheid, die ik by u hadde, eer de werelt was.* Met wat heerlijkheid? het is de heerlijkheit van Christus die eerst leed, en daar na verrees. Ik zal doorwandelen de wonderbaarlyke ketting van alle Gods raatflagen, en tonen, dat de lydende Christus daar over al de voorst in is, en zyn deel heeft. De Bron en 't begin van onze zaligheit spruit uit de eeuwige en genadige verkiezinge Gods. Maar God heeft ons verkoren, eer de grondslag van de Werelt geleit was, in Christo. Maar in hoedanigen Christo? die lyden zoude: want de Vader kan den zondaar op het hoogste niet lief hebben, ten zy hy verzoent was. En daar is geen

420 CASPER VAN BAERLES
verzoeninge zonder het bloed eens middelaars.
God heeft besloten zyn uitverkoren te roepen.
Waar toe? Tot het gelove. En wat gelove? Dat
niet anders en zoekt te weten als Christus, en die gekruist.

God heeft besloten de geroepene door het
gelove te rechtvaardigen. Maar door wiens ver-
dienste en om wiens wille? om Christi, die voor
ons betaalt en voldaan heeft. God heeft besloten
de rechtvaardigen heilig te maken. Door wien?
Door den H. Geest. En wie moet die geven? De
Zone die aan de rechterhand des Vaders zit. En
hoe kan hy sitten aan de rechterhand des Vaders,
zo hy niet door lyden in het Koninkryke Gods
en ga? *Jezus moest lyden, en zo in zyn heerlijkheit
ingaan.* God heeft besloten de geheiligde met
onsterffelykheit in den Hemel te beschenken.
Om wien? Om den gekruisten, die geworden is
de macht ter zaligheit allen die geloven. Deze
verborgentheden glinsterden in de voorbeelden
en schaduwen. Het serpent, dat het vrouwen-
zaat in de versienen steekt, en na de hielen bijt,
vertoont de gedaante van den duivel, dat oude
serpent, dat na het leven staat van dat beloofde
zaat, 't welk Christus is. En wie was die Melchi-
zedech, die Priester des Allerhoogsten? Christus,
zo Paulus getuigt en zeit tot den Hebreen. En
wat ampt, was 't ampt van den Priester? Slacht-
offers te offeren, gelyk Christus lijdende zich
den Vader geoffert heeft. Wie is die Ioseph, die
van zyn Broeders valschelyk beticht en verkogt
is? 't Is Iezus, van de Ioden beschuldigt, en van
zyn eigen Discipel verkocht. Wie is dat Paaf-
lam? Christus is onze Paasschen voor ons ge-
slacht.

slacht. Dat Lam was zonder smet, rimpel en gebrek. Iezus was ook zonder smet van zonde. Dat Lam was uit de Kudde genomen. Iezus een mensch uit de menschen. Dat Lam moest geslagt zijn. Iezus is ook geslagt. Men moest dat Lam zonder zuurdeessem, met ongeheven brode eten. Iezus het brood des levens zonder beveinstheit. Dat Lam voede het lichaam. Iezus de ziele. Dat Lam wort al staande, en als van reizigers gegeten. En ons geloof en nuttigt Iezus Christus niet, noch wy en worden met hem niet gevoed, ten zy wy vaardig staan en opgeschort om naar den hemel te reizen. Men moest de beenderen van het Lam, dat een voorbeeld was, niet breken. Zo zyn Christus benen ook niet gebroken. Welker posten met het bloed van het Lam waren besprengt, ontquamen de hand des slaanden Engels. Zo ontkomen ook en raken vry van de eeuwige dood alle, die met het bloed van Christus besprengt zijn. Alle de offerhanden van zo veel beesten, ossen en schapen, zo veelderhande slag van wassingen en zuiveringen, en waren 't niet alle afbeeldzels, tekenen en beduitzels van d'afwassing der zonden, en van onze verlossinge door het bloet Christi? En wie is dat jonge Kalf, dat buiten het leger geslacht werde? Iezus buiten Ieruzalem gedood en geslacht. Nu de metalen slang in de woestijne opgerecht, was die niet de schaduwe van Christus aan het kruice verhoogt? Ionas, die drie dagen lang in den buik des walvischs verborgen was, beelde uit den persoon van Christus, die storf, en drie dagen in den grave lag. Dat getuigen alle de Propheten met hunne

waarzeggingen en stemmen van Gode aange-
 blazen. Och of gy Ioden dit hoorden, die een
 Messias en Zaligmaker verwacht, die met wa-
 gens, paarden, Olyphanten, gewapende Krijgs-
 heiren te vier en te zwaart met branden en
 moorden verschrikkelyk zal zyn, en het rijk van
 Syrien met geweld zal innemen U is beloofd een
 Messias die lijden en sterven zou. De woorden
 des Propheetes daar hy van den Messias spreekt,
 zijn deze: *hy en zal niet roepen, nochte zyn stemme
 zal buiten gehoort werden, het verschudde riet en zal hy
 niet breken, nochte het rokende vlas uitblussen.* Dusda-
 nig is ook geweest den lijdenden Iezus; voor den
 rechter staande, en heeft hy noch geroepen, nog
 gesproken; den moordenaar, als 't ried door zo
 veel scheimstukken gebroken, heeft hy aan het
 kruis behouden; en gebeden voor de Ioden, die
 door den rook van haat en nijt byna in brant
 stonden. De zelvige zeit van de Messias aldus: *de
 Geest des Heeren kome op my, op dat ik uitbreide het jaar,
 dat ons met den Heere verzoent heeft, en den uitersten dag
 onses Gods; op dat ik den verdrukten vertroostinge bereide,
 haar gevende een kroone in plaats van asche, de olie van
 vreugde voor droefheit, een dekmantel van eere voor den
 geest van bedruktheit.* d'Eere, zijn de werken van
 den lijdende Iezus: hy is zachtmoedig geweest,
 want hy en heeft hem niet gewroken; hy heeft
 de dochters van Ieruzalem vertroost, toen hy na
 zijn dood ging; hy heeft zijn moeder een kroone
 geschonken voor asche, als hy voor zijn dood
 haar de zorg overgaf van zijne discipelen. Hy
 heeft aan Petrus een olie gegeven van blijtschap,
 om daar mede zijn droefheit te laven, doen hy
 hem

hem met barmhertige oogen aanzag. En wat wil doch zeggen die kostelyke boeksteen, die de timmerlieden verworpen hebben? Hy is die Iezus, die de Ioden gekruist hebben. Tot den stervenden Heli spreekt God: ik zal my opwekken een getrouwen Priester, die na mijn hart en zin doen zal. Wie is dat? Iezus den Priester, in dewelke God zyn welbehagen gehad heeft. Maar hoedanig is doch de offerhande geweest van dezen Priester? hy spreekt elders: offert de offerhande van rechtveerdigheid; maar welke is deze? het lichaam Christi, waar door Gods gerechtigheit voldaan is. De Propheet stelt den Messias voor als gegeeffelt, veracht, geslagen, zonder eenig weer te bien, als hy zeit: Hy en heeft geen gestalte noch schoonheit: Wy zagen hem, doch daer en was niet in zyn gestaltenisse, dat ons behaegde. Hy was de alderverachtste en onweertste, vol smerte, en krankheit: Hy was zo verachtet, datmen het aangezicht voor hem verbergde: Daatom en hebben wy hem niet geachtet. Voorwaar hy droeg onze krankheit, en laide op hem onze smerten: Wy dan noch hielden hem voor dien, die geplaegt, en van Godt geslagen en gemartelt ware. Doch hy is om onzer zonde wille verwondet, en om onzer misdaat te morzel geslagen: de straffe leit op hem, op dat wy vrede hadden, en door zyne wonden zyn wy geheelt. Hy is ter offer geleit met zyn eygen wille, en hy en heeft zyn mont niet geopent: en als een Lam dat ter slagbank geleit wert, en als een schaap, dat stom wort voor zynen scheerder, en zyn mont niet open en doet. Met dezen komen ook over een de woorden van David: Maar ik gelijk als doof zynde en hoorde niet, en was gelijk een stomme die zyn mont niet op en doet. En ik ben als doof geworden, en in mijn mont en is geen berispinge gevonden: alzo ik op u.

o Heere, vertrouwt hebbe. Elders ook: Maar ik ben een
 Worm, en geen mensch, een spot en verwerpzel des volcx.
 En zijn dit de woorden zelfs niet van Pilatus:
 Ziet den mensche. Ik wende my wederom tot de
 woorden des Zoons Amos: Ik en ben niet ongehoor-
 zaam, ende en ga niet te rugge. Ik keerde mijn lichaem
 tot den genen, die my sloegen: en mijne wangen, dien, die
 my tergden: mijn aangezicht en verborg ik niet voor die
 genen, die my bespotteden, en bespogen. Laat ons nu
 hooren den kermenden Ieremias: Den adem onzes
 monds is Christus de Heere, hy is gevangen om onze Zon-
 den, tot den welke wy gezeit hebben: Wy zullen onder uwe
 schaduwe leven onder de Heidenen. Hy zal zijn wange
 toekeeren den gene, die hem dreigt te slaan, en hy zal
 verzaat werden door bespottingen. Van zyn geestelen
 spreekt de Koninklyke Propheet aldus: Op mijn
 rugge hebben de zondaren gebou, en hare boosheden uit-
 gespreit. Van de offerhande, dood, kruis, en den
 handel der Pharizeen zeit Ieremias: Maar gy, o
 Heer, hebt my al haar doen voor oogen gestelt, en te ken-
 nen gegeven: doch ik als een onnozsel lam dat ter offer
 geleit wert, en hebbe haar niet gekent, om dat zy tegens
 my heimelyk jaat slaagden, zeggende: Laat ons houd onder
 zyn brood mengen, en hem uit het midden der volkeren
 weg rukken, op dat zyn naam niet meer verbreit werde.
 Van de armoede des Koninx Messiaë heeft Mi-
 cheas voorzeit: Ziet uwen Koning, en heiland Zal tot u
 komen, zelfs arm en behoeftig zynde, zittende op een E-
 zel, en een Peulen van een Ezelinne. Dusdanig is ook
 Iezus binnen Ieruzalem gekomen. Een kint zyn-
 de, is hy gedwongen geweest na Egypten te
 vluchten, het welk een voorbode is geweest van
 zyn lyden: Maar dat was al lange te voren gezien
 van

van Ozcas: Uit Egypten hebbe ik mynen Zone geroepen. Doen hy gevangen wiert, was hy verlaten van zyne discipelen; doch dit en heeft Sacharias niet verzwegen: ik zal den herder ter neder slaan, en de schapen zullen van haar kudde verstrooit werden; nochte den Propheet David: Gy hebt myne bekenden verstoeten, zy hebben my haar Zelfen voorgesteld als een vervloeking. Hier mede te kennen willende geven Petrum, die hem vervloekte en verloochende. Hy is verraden van zyn metgezel en discipel, na 't zeggen des H. Propheetes in zyn Psalmen: Waart dat my vyant mijn gelastert hadde, ik zoude het met gedult verdragen hebben; en waart, dat iemand my hatede, en nochtans groote dingen van my gezeyt hadde, ik zoude my mogelijk voor hem verborgen hebben: maar gy, o een-drach ig mensch, (dit is dien Judas) zijt mijn leitsman en goe bekende. Hy noemt hem zyn leitsman, om dat hy van de huishoudinge het bewint hadde; maar noch klaarder: Want den mensch mijnes vredes, op den welken ik vertrouwt hebbe, die mijn brood met my at, die heeft my gezocht uit te roeyen; en elders weér: Mijn vrienden en bloedverwanten zijn tegens my opgestaan, en die nevens my waren, zijn veer van my gestaan, en die naar mijn leven stonden, deden my geweld aan; en in een ander Psalm, zijn woorden waren zachter als olie, en nochtans als scherpe pijlen; kon hem Judas zoeter en zachter bejegenen, als hy zeide: zijt gegroet Meester? Hy bedong dertig zilverlingen, voor dewelke men een Akker kofte tot begraffenis der armen. Maar beide dit zelvige wert geleert in de voorzegginge van Sacharias: En zy hebben dertig zilverlingen ontfangen tot een prijs van den genen, die zy verkocht hebt en uit de kinderen Israëls,

426 CASPER VAN BAERLES
en sy hebben die besteedt aan een Potbakkers Akker. Tegen den Heere Iezus hebben t'zamen gespannen zo de Over-priesters als de Schriftgeleerden en de voornaamsten des volks: doch tegens alle deze dingen heeft al lang te voren heftig ingevaren den Koninklijken Propheet: *Waerom woeden de Heidenen, en nemen de volkeren ydele dingen voor? De Koningen in den lande richten hen op, en de Vorsten raadslagen met malkanderen tegen den Heere en zijn gezalften. De woedende Heidenen zyn de Roomsche Soldaten; door de Vorsten die tegen haren Gezalften opgestaan zyn, werden uitgebeeld de oversten des volcx en de over-priesters. De Koningen die haar opgericht hebben, zyn geweest, den Koning Herodes, en Pilatus den Oversten der Joden. Sy hebben Jesum gebonden; maar hoort eens, hoe scherp Esaias hierom de sijnen bejegend: *Wee de zielen der gener, die quade raadslagen tegen haar eige selven voorgenomen hebben, seggende: laet ons den rechtveerdigen in banden slaan, want hy is ons onnut. Hy is voor de rechtbank geleit als een misdadige; maar dit word mede al te kennen gegeven van Ezaias: de Heere zal voor het gerichte komen met de Onderlingen des volcx, en haar Oversten. Deze haar aanslagen, scheltwoorden, en verscheide zit-dagen tegens hem ingesteld, werden ernstig beweend van Jeremias: Gy hebt gezien, Heere, haren toorn tegens my: behoort hare scheltwoorden en booze raadslagen: ja ik hebbe zelfs gezien de lippen der gener die tegen my opstonden, hare dagelykse gedachten, zit-dagen, en opstant tegen my. Hy heeft als vermaledyd om onzer wille aen't kruis gehangen; doch dit is van Mozes voorzeit: Vermaledyd is hy die aen't hout des kruis**

kruis hangt. Zy hebben zien hangen aen 't kruis den genen, die haar allen het leven gaf, en sy hebben in hem niet geloofd. Maar dit is al mede voorzien van Mozes: En gy zult u leven zien hangen voor u oogen; nacht en dag zult gy bevreest zijn, en in u eigen leven geen geloof stellen. Men heeft hem zien hangen tusschen twe misdadigen, doch niet geloofd de woorden van Ezaias, zeggende: Hy is onder de misdadigen gerekent; aen 't kruis hangende bespot, en men geloofde in hem niet. Alle die my zagen, hebben my uitgelacht, zy hebben met hare lippen gesproken, en het hoofd geschat. Het aardrijk wierd met duisternisse bedekt, als op den klaren middag, in lyden was, die zelfs het licht des werlds was. Dit zelvige is van Amos voorzeid: De zon zal op den schoonen middag ondergaan, en ik zal maken dat het aardrijk verduistert wert in den dag des lichts. Ook van Zacharias: En daar zal een dag komen op dewelke men geen licht en zal zien, maar niet dan koude en vorst, en daar zal eenen dag den Heere bekent zijn. Deze is den dag der kruicginge Christi, bekent den Heere, en niet den Joden. Men heeft hem aan 't kruice edik voor drank gegeven. Maar hoe klaar zeit dat David: Zy hebben my gal tot spijze, en edik te drinken gelangt. Hy is met nagels aan 't kruis gehecht, zijne handen en voeten van malkanderen gescheyden. Hier van luit de voorzegginge aldus: Mijne handen en voeten zijn my doornagelt geworden, en mijne beenderen getelt. De krygsknechten hebben zyne kleederen gedeeld, en het lot over haar geworpen: maar dit zijn de zelfde woorden Davids geweest, doen hy nu zyn geest zoude geven, zeide hy: vader in uwe handen bevele ik mijnen geest. Dit word

428 CASPER VAN BAERLES
word van David voorzeid : *Hy heeft op God betrouwt,
die zal hem helpen, hy begeert hem.* Hy heeft gebeden
voor die gene, die hem zelf om 't leven gebracht
hebben; doch dit zelfde had David te vooeren als
een voorbeeld gedaan : *In plaats van my lief te heb-
ben, deden zy my ongelijk, doch ik badt voor haar.* Be-
graven zijnde, is sijn graf met een Sark bedekt
geworden : dit en word mede niet verzwegen
van de Propheten : *Mijn leven is in een kuil nederge-
zonken, en sy hebben een steen op my geleit.* Een ander :
*Gy en zalt mijn ziel in der helle niet laten, nocht lijden
dat uwe geheiligde verderffnisse zien zal.* Tegens den
avond wierd hy in 't graf geleit, en hy ruitde al-
daar zekeren tyd : Dit is mede niet vergeten van
den Propheet : *De rechtveerdige is het gezicht des on-
rechtveerdigheds onttrokken en sijn rustplaatze zal we-
zen in de vrede.* Gedurende zyn lyden, verwan hy,
door zyne onnozelheid, de erglistigheid des duiv-
vels en des weerlds, de wreetheid quam hy te
boven door zachtmoedigheid, door nedrigheid
de wereldsche glorie, met vriendelykheid den
hoogmoed, en door zyne swakheid de macht zy-
ner vianden. Habacuc zwijgt dit mede niet : *Zijn
glants zal niet anders zyn als een licht: twee hoornen zal
hy in zyn handen hebben, verborgen zyn sijn krachten.
De dood zal voor zyn aanzicht heen zweven; de duivel
voor hem te voet vallen.* Welke doch zyn die hoor-
nen in zyne handen? het zyn de uitstekende en-
den des kruis, door de welken hy de Vorst dezies
werlds onderdrukt heeft. Waar is doch die ver-
borgene sterkte? aan het kruis, alwaar geschuilt
heeft zyn Goddelyke almachtigheid. Komt hier
dan Izraël, en ziet uwen Messias, in den welken
alle

alle schaduwen en voorbeelden, ja de diepe en duistere wolken van voor-zeggingen zich geopend hebben. Vergêeft het my, is 't dat ik met den Messias zegge: *Gy hebt ooren om te hooren, en gy en hoort niet: oogen om te zien, en gy en ziet niet: een herte om te verstaan, en gy en verstaat niet.*

Maar ik zal Izraël voor dees tijd laten varen, op wiens oogen noch op dezen huidigen dag het dekzel Mozis ligt; en my wederom tot my en u wenden, Christelijke Toehoorders. Ik arme zondaar, ziende aan 't kruis voor my hangende en staande mynen Zaligmaker, en wete niet waar ik my in dezen stant keeren of wenden zal. Zie ik de wet aan, die verschrikt my, en roept dat ik vervloekt ben, om dat ik niet gebleven ben in alle het gene in 't Boek des Wets my bevolen was. De zonde vervaart my, om dat de dood haar beloning is. De dood vervaart my, om datze my in de eeuwige verderffenisse stoot. Mijn gewisse verschrikt my, om datze my zelfs van zo veel zonden overtuigt. De duivel vervaart my, onder den welken ik gevangen lag. Waar zal ik my, och armen! heen wenden? wat hoop, wat troost schiet'er voor my ellendige over? Waar keer ik my mistroostige, en van alle verlaten? want ik vinde geen toevlucht, noch in hemel, noch op aarde. Ga ik by God den Vader, dezen heb ik door myn misdaden vertoornt. Ga ik tot zynen heiligen Geest, dezen verhoort den zondaar niet, ten zy hy verzoent zy met den Vader. Zal ik de Engelen aanroepen om genade, deze en weten van geen dood noch sterven: daar ik nogtans sterven moet, also ik gesondigt hebbe. Zal ik de hemelen

430 CASPER VAN BAERLES
len of alle andere schepselen om hulp en barm-
hertigheid bidden, daar ik och arm mensche ge-
fondigt hebbe! Ik zal als een mensch moeten
boeten, 't gene ik als een mensch misdaan hebbe.
Wy zyn verloren, wy zyn verloren. Het is ge-
daan met ons. *Bergen bedekt ons, heuvelen valt op ons,*
op dat wy bevryd zyn voor het aangezichte van
dien vertoornden en rechtveerdigen God. De
banden des doods hebben my omringt, en ik
wandeले rontsom in hare schaduwe: myn gewis-
se van begin quelt my gestadig. Myn God, myn
God, waarom hebt gy ons verlaten? Vraag ik
waarom? Ik zelfs ben de oorzake mijns verderfs,
het is myn schuld, by my is de overtredinge.
Waarom is myn ziel dus bedroeft totter dood
toe? Ik zie het kruis Christi voor my staan. Ik ben
behouden. Tot u, ô Jezu! die daar hangt, neem ik
mijn toevlucht: tot u als mijnen ecnigen borch-
wende ik mijn aangezicht; 't zy verre van my er-
gens vreugt en glorie in te scheppen, als in u
kruis, *door dewelke de werelt my, en ik haar gekruist ben.*
Hoe hangt, ô Jezu! u het hoofd, of het genegen
waar om my te kussen. Hoe buigt gy u hals en
neigt die na my toe. Hoe ziet gy my met sterven-
de oogen aan om my te helpen; hoe steekt gy de
handen uit om my t' uwaarts te noden: hoe strekt
gy u armen van een, om my te omhelzen: hoe ver-
giet gy u bloed om my te verlossen: hoe toont gy
u wonden, om my te genezen; hoe wringt gy nog
u vast gespykerde voeten, om my te komen hel-
pen; hoe hangt gy t' eenemaal tot mijn vertrou-
stinge, verlossinge en behoudenisse; u kruis is een
verzoeninge tusschen de goddelyke barmhertig-
heid

heid; en de strenge rechtveerdigheid; u Kruis stelt den Vader te vrede; en strekt een verzoeninge voor my, en des gantschen werelts zonden; u kruis herstelt door een mensch, 't gene d'eerste mensche omgestoten hadde; u kruis is een verontoninge van genade, en van straffe: van vervloeking, en van zegen: van pyn en liefde: eer en schande: van leven en sterven. Voor dit zelvige kruis zuchten de vromen, en verheugen haar: zy worden ter neder geslagen, en staan wederom op: zien hare ellenden, doch vinden raat voor die zelvige. Van dit zelvige kruis vlieten beide de bitterheden onzer zonden, en met een de alderovervloedigste en lieffelykste Fonteynen der Goddelijker liefde. Aan dit een en zelvige kruis staan mijne overtredingen zo root als bloed en koraal; en aan het zelvige worden zy wederom witter gemaakt als sneeu. By dit kruis daal ik neder af ter helle, als een zondaar; en by het zelvige klimme ik weder ten hemel, vry zynde van de zonde. Aan dit zelvige kruis hangen onze eigen handschriften, waar mede wy bekennen moeten; dat wy niet en hebben te betalen: Ja hier aan hangen ook onze quyt-brieven, door dien den gekruisten Jezus voor ons borg is geworden. Maar my dunkt dat ik de godloosheid hoor loochenen de waarheid van deze geschiedenis. O ongelovige zielen! twijfelt gy nog aan alle deze dingen? dat Jezus geleden heeft en loochenen zelfs de Joden niet, noch de Heidenen. Zy, om datze bekennen hem gedoot te hebben, deze, om datze hem aan 't kruis hebben zien hangen. Daar zyn tot getuig alle de vier Euangelisten, die de gant-

432 CASPER VAN BAERLES
gantsche geschiednisse met alle haar omstan-
digheden, als uit eenen mond verhalen. Tegens
welke schriften de Joden, het welke te verwon-
deren is, noit hebben derven schryven; daar be-
nevens hebt gy die vermaarde getuigenisse van
eenen *Dionysius Areopagita*, die wonende in Grie-
kenlant binnen Athenen, en aanziende de Eclips
in de Zonne op den dag van Christi lyden, we-
zende gantsch buiten den loop der natuer, gezeif
heeft: *Of de werelt zal vergaan, of de God van de werelt
is in lyden.* Men heeft hier van ook de getuigenisse
van eenen *Phlegon Trallianus*, dienaar van de Kei-
zer *Adrianus*, die op den zelve tyd van Christi
sterven, deze Eclips in de Zon heeft gemerkt,
als ook de aartbevinge. Ook *Enzebius*, de kerkely-
ke Historie-schryver, verhaalt dit zelve uit de
schriften en Journalen der Heidenen; en *Lucianus*
Priester tot Antiochien zeide tot de Rechters:
*Onderzoekt uwe Journalen en tyd-registers, en gy zult
beyinden, dat het licht ten tyden van Pilatus midden op
den dag heeft opgehouden, en dat de Zonne is geweken als
Christus leed.* *Tertallianus* in zyn verantwoordinge
tegens de Heidenen, wijst haar ook tot de zelve
boeken. Daar dan neffens de Joden, die dit niet
ontkennen, zo vele getuigenissen noch zyn der
Heidenen, zo en twyffelt niet, of het is een waar-
achtig en getrouw woord, aller aanneming waardig, dat
Christus gekomen is in deze werelt, om de Zondaars zal-
lig te maken.

Daaromme komt herwaarts alle zondaars,
tzy dat gy uit Agar de dienstmaagt; of uit Zara
de vrye geboren zyt: Wat zullen wy onzen God
vergelden voor zo grooten weldaad, en voor
zul-

zulken aanzienlijk en zeer wonderlyk exempel van zyn goetheit en barmhertigheit t'onswaarts? Den gekruisten Iezus begeert maar een zake van ons. Wat is deze? Dat wy niet meer en zondigen. Want hy is gestorven voor de zonde, op dat wy de zonde ook zouden sterven. Christus heeft geleden voor ons, ons naarlatende een exempel, dat wy de voetstappen zouden volgen van hem, die geen zonde gedaan heeft.

Zo wy zondigen, zo willen wy Iezus al weêr gevangen en gebonden hebben. Zo wy zondigen, zo kruigen wy hem weêr op een nieuw, wy geesselen, beschimpen, bespouwen hem wederom. Zo dikmaals als wy ons met zonden besmetten, zo dikmaals nagelen wy zyne handen en voeten aan het kruis. Elke misdoot is een nagel en een steek in zyn zyde; elke overtredinge is een doorne-angel, een wonde, in zyn heilig lichaam, waar mede wy den Zone Gods quetzen. Zo menigmaal als wy van zyn geboden wijken, zo menige sweet en bloetdruppelen persen wy hem, onze borge, af. Hy spot met zyn verlosser, die verlost zynde, hem weder in de handen van zyn vyant, de zonde, overgeeft. Te vergeefs worden wy door Christi bloed gereinigt, zo wy als een onreine zoch weder keeren tot onzen draf. Laat ons treden uit den cirkel onzer zonden, dewyle wy den gantschen cirkel en ommeloop van Christi lyden en smerten doorlopen. Wat Koning; wat Prins isser, die derst een onnozelen vangen, en binden, als hy ziet op de banden van den onnozelen Iezus? Wie isser zo stout die zynen evennaasten zal derven beschimpen, en als in

't gezichte spouwen, als hy zyn ooggen slaat op het beschimpde aanzicht zyns Verlossers? Durft gy hovaardige het hoofd in de locht steken, en u boven alle andere verheffen, daar gy de doornekroon van uwen Heilant in 't oog hebt? Durft gy tyrannen de lidmaten Christi en de getuigen zynen waarheit geesselen en martelen; daar gy haar hoofd Christum hebt geslagen en gemartelt? Gy boosdoenders, verbleekt gy niet in uw boosheit; als gy aanschouwt hoe Christus verbleekt aan het kruis om uwer zonden wille? Gy wellustige, dorft gy de ydelheid der werelt met goede ooggen aanzien, als gy ziet dat de schaduwe des doods Christi ooggen bevangt? Durft gy goddelozen uw' ooren leenen aan de bespotters van Gods woort, als gy ziet de ooren Christi aan het kruis besterven? Durft gy trotzaart uwe naasten te rug bieden, als gy merkt dat Christus aan het kruis zyn hoofd neigt om u te kussen. Durft gy uw' handen uitsteken, om te water en te land te gaan moorden, als gy maar eens let op die armen, die aan het hout uitgestrekt zyn om u te omhelzen? Durft gy u handen uitsprekken, om een ander zyn goet en have te nemen, als u te voren komt de door-nagelde handen van uwen Heer? Durft gy met valsche getuigenisse uwen naasten beswaren, daar gy weet dat Iezus vorden Regter-stoel geswegen heeft? Durft gy gulzige op alle uwe lekkere beetjes denken, als gy hoort dat Christus met gal gespijft en met edik gelaast is, op dat gy de bitterheid van Gods toren niet en zoud proeven? Wat pocht en roemt gy Zoldaat op uwe wonden? Dit zyn de wonden
die

die genezen en behoeden kunnen. Hoe kunt gy het sweert trekken tegens hem die u niet misdään heeft, door reukkeloosheid, als gy u keerd tot de spies die Christi onschuldige zyde heeft doorsteken. Wat meugt gy loopen met uwe voeten om bloed te vergieten, Ziet op de voeten Christi, die vast genagelt zyn, tot uwer Zaligheid. Durft gy bloed storten? Christi bloed is voor u gestort, op dat gy geen bloed storten zoud. Gy machtigen dezer weerd, als gy naar malkanders Kroonen en Stepters staat, laat dan eens in u gedachten komen den Purperen mantel van uwen Heiland, en de rietstok, en sijn doorne kroon. Laat de nederigheid Christi eens stralen onder den glans van uwe Majesteit, Doorluchtigheden, Graaslijkheden, Baronschappen, heerlijkheden, en gy zult vry meer luisters ontfangen, ja als Sonnen blinkken in het ryke der Hemelen. Als gy uwe tytels, en afkomsten, en slacht register schryft, laat dat dan onder in u gedachten eens loopen, de naem-tytels die op 't Kruis geschreven stonden; de Naam van Jezus van Nazareth, Koning der Joden, en gy zult dan uwe pronktytels vry wat minder achten.

Komt, komt, gaat liever alle met my, en spoet u naar het kruis toe. Laat ons elk hier op dit kruis neerleggen de pakken en vallysen van onze zonden. Nageltse aan het kruis, op dat sy mogen sterven met den gekruisten Jezus. Als gy dit gedaan hebt, gaat dan met my voort naar het kruis van den bekeerden Moordenaar, klimt 'er op, en schaamt u niet met hem uwe zonden, ten minsten in de leste uyre des doods, ront uyt te

436 CASPER VAN BAERLES
bekennen, op dat gy de genadige stemme Christi met den moordenaar meugt hooren: *Heden zult gy met my in den Paradiz. zyn.* Noch kan ik u niet laten gaan, Christenen. Komt van 't Kruis des Moordenaars weer tot Christi Kruis, klimt 'er op, en kust uwen Verlosser die voor u overgelevert is in de dood. Raakt met eerbiedinge sijn Zaligmakende hoofd, raakt sijn heilzame en genezende handen, raakt dien stilzwygenden, en vreed-lievenden mond, raakt die levendig-makende zyde, waar uit, voor u, dat onwaardelyke en kostelyke bloed vloeid. Raakt die alle menschen gediensfige voeten. Ja dat meer is, meet af de lengte, de hoogte, de breedte, de dikte van sijn Kruis. *De lengte*, zeg ik, die zoo groot is als de genade veer van de zonde staat. *De breedte*, die zoo groot is, als de verdiensten Christi verschillen van onze schulden. *De diepte*, die zo groot is, als daer is de oneindelykheid van de liefde Christi tegens ons. *De hoogte*, die zo groot is, als daar is de hoogte van Gods liefde, barmhertigheid, goedheit, gunst en goedertierenheit tegen het menschelyke geslagt. 't Zyn geen Poëtische bravaden, die ik spreek. Den Apostel Paulus, die de welsprekenste is geweest van alle de Apostelen, heeft my die woorden geleert, in dat versken, 't welk 't heiligste, goddelijkste, krachtigste en bewegelykste is van alle die inde Bybel zyn, van voren tot achteren toe. Het vers is dit tot den Ephesen aan het 3 Cap. vers. 14. *Om dez'er oorzake wille, zoo buige ik mijne knien tot den Vader onzer Heeren Jesu Christi, van de welke de naem des Vaders gesproken is in hemel, en op aerde, dat hy u geve naar de rijk-*

rijkdommen zyner heerlijkheid, kracht, om versterkt te worden door sijnen heiligen Geest in den innerlyken mensch: dat Christus mach wonen door het geloove in uwe herten, gewortelt en gebout in der liefde, op dat gy meugt begrypen met alle de heiligen, welke daar zy de breedte, lengte, hoogte en diepte, en weten de liefde Christi, die alle uitmuntende wetenschap te boven gaat, op dat gy vervuld meugt worden met alle volheid Gods.

Nu zal ik myn reden wenden tot die gene, die haar zalen en kameren en portalen en kabinetten vergieren met schilderyen van haar voorouders, men wapenen, spiessen, harnassen, helmen, schilden, vaandelen, schepen. Komt en leert aan het kruis Christi u huis met andere vergierzels oppronkken. Daar de conterfeitzels van u grootvaders hangen, hangt daar het conterfeitzel van den stervenden Jezus, niet aan de muur alleen, maar voornamelyk in u hert en gedachten. Daar gy de Roomsche Keizers hangt, hangt daar liever Christum, biddende voor u in den hof, weenende voor u, en bloedige druppelen zweetende. Daar de wapenen van u geslacht hangen, hangt daar de wapenen en ken-teykenen van de Christelyke Religie, den gevangen, gebonden, beschuldigden, geslagen, bespotten en gekruissten Jezum. Ende dit metter herten en goddelyke aandacht overdenkende, zult gy walgen over 't gepronk van u wapenen. Daar de Tapyten, en goude Leeren blinken en slikeren, daar uwe purpere dekens en kleederen ten toon staan, denkt dat daar in plaatze leyd het kleed Christi, met sijn purper en rood schaarlaken bloed besprengt, dat hy voor u vergoten heeft. Daar gy

aan de wand hangt de gedichtzelen en vergierzelen der Poëten, van Tantalus, van Prometheus, van Irion, van Sisyphus en van Titius lyden; dat maar fabulen zyn, hangt daar Christum, hangende tusschen de moordenaars. Daar gy de onkuische Venus en haar weelderig kind aanschout, aanschout daar de Marie en Magdaleen schreiende aan de voeten van 't kruis. Siet en ster-oogt hier op, niet in tafereelen alleen, dat is 'z minste, maar met Ziel en gedachten: niet om die uiterlyke berdekens eenige goddelyke eere aan te doen, maar om u leven door aanzien van Christi lyden en sterven te beteren.

En gy neerstige, zorgvuldige, nette en zinlyke huismoeders, die van u huizen by naar den hemel maakt, die van alles dubbel hebt in huis, niet tot gebruik, maar om de pronk: die met u Venetische spiegelen, gordijnen, behangzels, ledekan-ten en bedden, de frayigheit van de natuer tart en tracht te beschamen, die met u oor-ringen en gieraden, en baggen, en kettingen, en peerlesnoeren, en vergulde dopjes Cleopatra de loef zoekt af te steken: ei lieve, koopt op mijn woort anderen huisraat en frayigheit. De gedachtenisse van Christi kruis, laat dat u voor een spiegel wezen, voor een spiegel uwer zonden, voor een spiegel daar gy u verdiende straffe zult in zien, voor een spiegel daar gy Gods genade en barmhertigheit in zult zien. Voor de peerlesnoeren en goudde dopjes op het hoofd, zet daar de doornekroon van u Zaligmaker in de plaats, en denkt dan of die plaats mach wezen een plaats van hoveerdigheit en pracht, die geweest is een getuige van Chri-

Christi pijn en smerten voor u geleden. In plaats van u goude en peerle Brazelcten om u handen, hangt daar eens aan de banden en ketenen die de gezegende handen van uwen Verlosser hebben gebonden. Beelt u eens ernstelick in, dat de nagelen van 't kruis, de roeden, de hamers, die de onnozelheit Jezu hebben mishandelt, dat die de kammetjes zyn en de goude naalden, waar mede gy de onreinigheid en quellingen uwer ziele moet weg nemen en reinigen. Als gy u Capertjens en Zanteetjes in de hand neemt, denkt dan eens op de doeken, daar dat gemartelde en gewonde lichaam uws doden Zaligmakers in gewonden is geweest. Voorwaar onze gedachten zyn afbeeldingen der dingen diemen denkt. Als deze dan heilig zyn, zo zyn onze gedachten ook heilig. Als onze gedachten heilig zyn, zo en kan 't niet anders zyn, of zulke heilige gedachten moeten een krachtige beweginge geven, en als voor een spoor vorstrekken tot heiligheid en godzaligheid. 't Is de ronde waarheit, die ik u zegge: ons verstant wort al 't gene het denkt; niet in der daat, maar in gelykenisse der dingen; denkt het verstant op dit kruis, onze gedachten worden een kruis: denkt het een nagel, onse gedachten worden een nagel: denkt het de wonden Christi, en zyn bloed, onze gedachten worden gelyk als wonden en bloed: denkt het dan eens tezamen, dat wy verlost zyn van de zonde door dit kruis, door deze wonden, door dit bloed aan 't kruis vergoten, ziet, zo word onze ziele in die gedagten gereinigt van haar zonden. Als ons gemoet, en verstant, en gedachten dan zodanig zyn, dat

dat zy dit dikmaals denken, en met waren geloof overwegen, zo zeg ik onverzaagt uit, dat het onmogelijk is, dat wy kunnen zondigen, want dan zyn wy uit God geboren.

Ik nodige ook tot het aanschouwen van het kruis, alle zieke, kranke, swakke en met pynen bezochte menschen, en die als Martelaars om de getuigenisse der waarheit hebben geleden, ja gedood zyn. Ziet aan 't kruis hangen uwen Hogepriester, die door tranen, bidden, smeken, die door slagen, versmaatheit, wonden, en pijnen heeft geleert, medelijden te hebben met die gene die verzogt worden. Zucht gy lieden? hy heeft al voor u gezucht; schreitge? hy heeft ook geschreit. Zyt gy tot der dood toe beangstet? zyn Ziele is ook bedroeft geweest totter doot. Als gy Stephanus, eerste martelaar Christi, met steenen ter aarden word gevelt, zo troost u met alle de mizerien en ellenden, die als een steen-bui op Christum hebben aangedrongen, en hem omgebracht. Als gy, ô Mattheus Apostel, met nagelen in de aarde wort gehecht, dan vertroost gy u met het overdenken van de nagelen, die uwen Heere, die gy van den Tol certyts gevolgt zyt, aan het hout des kruiges hebben gehegt. Als gy, ô Euangelist Marcus, met touwen herwaarts en derwaarts gerukt en getrokken wort, zo troost gy u met het overdenken van de touwen en banden die uwen Zaligmaker hebben getrokken en gebonden. Wanneer gy Euangelist Lucas de waarheit by u beschreven met u bloet verzegelt, zo slaat gy u oogen op die groote getuige der Goddelijker waarheit Jezum Christum. En gy

Johannes, die van Christo in 't byzonder bemint zyt geweest, wanneer gy in 't land Pathmos in ballingschap wort verzonden, vint uwen troost in de ballingschap Christi in Egypten. Wanneer gy Petrus aan het kruis verkeert zyt gehangen, is het u een troost geweest, met deze maniere van sterven minder te zyn als uwen Heere. Wanneer gy Paulus onder de Keizer Nero zyt onthooft, zo hebt gy geoordeelt, datter genadiger met u is gehandelt, als met Christo, die zo afgrijsselyken en pynlijken dood heeft geleden. Wanneer gy Polycarpus, wanneer gy Ignatius de tyrannye der Roomscher Keizeren smaakt, zo vint gy uwen troost in Christo, die de tyrannye der Joden, en harer Oversten heeft gesmaakt. Gy, wien de oogen van de tirannen dezer werelt uitgcgraven zyn, troost u met de stervende oogen Jezu uws Heilants. Gy, wien de handen en voeten afgehouden zyn, troost u met de door-nagelde handen en voeten Jezu Christi. Gy, wien de tong uit de mond gesneden is om Christum niet te belyden, troost u met het stil-swygen Christi voor Herodes. Gy die in vier en ylam verbrand zyt, brand anderwerf door den brand der liefde jegens den gekruisten. Gy die in wateren verdronken en versmoort zyt, troost u met de tranen en het bloedige sweet dat Christo uitgeperst is, en gy zult daar door in der eeuwigheit leven. Leert alle Christi voetstappen naar volgen, die door veel lydens is ingegaan in het Koningryke Gods, naarlatende ons een exempel, dat wy ook alzo door veel ellenden en miserien moeten ingaan in zyne heerlykheid.

Komt nu, voor't leste, hier tot het kruis, gy alle, die door bedriegelyke koopmanschappen en handelingen, gelyk als met dertig zilvere penningen uwen Heere verkoopt. Geloofst nimmermeer, dat deze dertig zilvere penningen uit de weereld zyn. Och neen. Zy klinken noch al in u kantoren, en geltkisten, en niet alleen in de kantoren der Koopluiden, maar van ider een van ons. Wy alle in 't gemeen en byzonder, niemand uitgenomen, handelen noch dagelyks met deze vervloekte dertig penningen. Wilt gy weten hoe zy heeten, en hoe zy genoemd zyn? Ik zal 't u zeggen, op dat gy niet en meent, dat ik u wat wys make, of in de hand steek. De eerste penning heet *Godloosheid*, wanneer wy in onzen handel God niet en vreezen, en weinig achten of wy de menschen bedriegen. De tweede penning heet *Schoon-praat*, waar mede wy onze evennaasten schoone woordekens geven, gelyk Iudas dede, op dat wy hem te veiliger zouden verraden. De derde penning heet *Leugen*, wanneer wy onze koopmanschap en waren boven haar deugt pryzen, om die te beter te venten: dit penningsken is dapper gangbaar in meest alle de winkels. De vierde is *Arglistigheid*; wanneermen de koopmanschap en actien met quade practyken doet opstygen en afstygen. De vyfde is *Bedrog*, als men de fouten van de waren verzwigt. De zesste heet *Zoetheit*, wanneer wy onze gelukzaligheid in deze werelt stellen in vergankelyke rykdommen. De zevende heet *Hovaardigheid*, wanneer wy ons meer meinen te zyn, als wy wat meer sikels en penningen in de kas hebben, als andere. De achtste is

Nydigheid, wanneer het ons wee doet, als wy zien, dat een ander meer zilver of goude penningen heeft, als wy. De negende is *Boosheid* en *quaadwilligheid*, wanneer wy de koopmanschappen en waren van onze naburen laken en installig maken, daar wy nochtans beter weten. De thiende is *Vermetelheid*, wanneer wy noch naar duivel noch naar hel en vragen, om geld te winnen, wanneer wy geen periculen en ontzien, noch weer, noch wind, noch tempeesten, noch roovers, noch ysbergen, noch beeren, ja zelfs niet de poorten der hellen, om zoo te spreken, alffer maar sikkels en zilvere penningen te vinden zyn. De elfde penning is *Onkuisheid*, wanneer men geen sikkelen en spaart om zyn lust en plaizier aan te doen. De twaalfde is *Dronkenschap*, dewelke menigte van sikkels door het nat-gierige keel-gat jaagt, en van den redelyken mensch een sponsie maakt. De derthiende is *Gulzigheid*, dewelke de sikkels en zilvere penningen aan lekkere beetjens en kostelyke sausjens besteedt. De veenthiende is *Ontrouw*, als wy met onze goede vrienden omgaan, eten, drinken, en ondertusschen met Judas occasie soeken om hen in zwaarigheid en ongelegentheid te brengen. De vyfthiende is *Tyrannie*, wanneer wy Christus, dat is sijne Leerars en geloovige vangen en spannen, en in de handen van den wereldschen Rechter overgeven. De zessthiende is *simonie* of *Heiligmaop*, wanneer wy de geestelyke diensten en ampten om sikkels koopen en verkoopen, gelyk Caiphas dede. De zeventhiende is *Scheurlust*, wanneer men in de kerke Gods, die maar een is, scheuringen

444 CASPER VAN BAERLES
aanrecht, daar nochtans in Christi onderkleet
geen naat noch verdeeltheit was. De achtende
is *Lasteringe*, als wy een ander ketteryen en valsche
leere aanwryven, daar hy gantsch vry en vreemt
van is. De negenthiende is *Staat- en Regeer-lust*,
wanneermen de sikkels met duizenden uitgeeft,
om landen en steden te verwoesten, met onno-
dige oorlogen, weduwen en wezen maakt zon-
der ophouden, na geen vrede luisteren wil, en
geheel Europen tot een moort-kuil van men-
schen maakt, alleen om wyders te heerschen. De
twintigste is *Hartneckigheid*, dewelke vast blyft
hangen aan hare dwalingen, om datze profyte-
lyk zyn, en bequaam om sikkels te vergaderen.
De een-en-twintigste heet *Onwetenheid*, dewelke
den Heere der heerlykheid kruist, de waarheid
vervolgt, om datze niet en weet, wat sy doet.
De twee-en-twintigste is *Overdaat*, dewelke de
sikkels met groote menigte verquist in onnodi-
ge werken, die men wel beter konde besteden
aan armen en Gods-huizen. De drie-en-twin-
tigste is *Ongeregelde oorloge* of *stryt-voeringe*, wan-
neermen niet sijn vyanden, maar ook sijn vrien-
den plundert, en Steden, en dorpen, platte lan-
den berooft, den buit deelt, ja al waren't de klok-
ken in de kerk, en de kleëren van onzen lieven
Heer zelfs. De vier-en-twintigste is *Ongerechtig-
heid*, wannneermen den onnozelen vangt, spant,
beschuldigt, veroordeelt, kruist. De vyf-en-
twintigste penning is *Wreetheid*, die dan op het
hoogste is, wannneermen met gevangen en ver-
oordeelde menschen noch de spot dryft, en in
haar ellende vermaak schept. De zes-en-twin-
tig-

tigste fikkel is *Geveinstheid*, die quanfuis haar handen wast, als onschuldig, en ondertuffchen haar evenaasten overlevert en in verdriet brengt. De zeven-en-twintigste is *Vreeze des Keizers*, om niet uit de gunfte van wereldfche Heeren, en Prin- gen te vallen. De acht-en-twintigste is *Laatdun- kensheid*, en *vermetelheid*, wanneer men met hoo- ge beloften en proteftatien aan Christus verbon- den is, en daar naar in het minfte gevaar komen- de, den man niet en kent. De negen-en-twin- tigste is *Onboetvaardigheid*, wanneer men aan het kruis genagelt zynde, en de dood op de lippen hebbende, nocht fijn zonden voor God niet wil belyden en erkennen. De dertigste en een van de flimfte penningen is *Gierigheid*, op deze ftont in den rant geflagen: *de Gierigheid heeft deze penning geflagen*. Gelooft niet Christelyke Toehoorders, dat dit Poëtifche invallen zyn; 'tis in der daat zo. De geheele wereld, daar wy in wonen, is als een Markt en Beurs; wy hooft voor hoofd fpen hier de koopman. Elk van ons alle heeft fijn zon- den en gebreken, waar over hy geern met een ander handelt, en die hy fijn evenaasten zoekt aan te wryven. De penningen die hier in zwang gaan, zyn by gelykeniffe de zondige werken, die ik verhaalt hebbe. Hier door worden wy bedro- gen, en bedriegten een ander. Hier door verkopen wy noch dagelyks Christum! dat is de deugden, die hy ons geleert heeft, aan de Hooge-priesters, Overften des volks, Schrift-geleerden en Phari- zeen. Wie zyn die, zult gy vragen? het zyn de duivel, het vleefch, de wereld; wat raat? geeft deze Hooge-priesters en overften des volks haar pen-

penningen weër, smytse voor haar voeten. Geest de gierigheit haren fikkel, want het is een booze Priesterse, geeft de valsheid, laatkentheid, de hovaardigheit, de staatzucht, de overdaat elk den haren; want dit zyn de oversten onder't volk, geeft de geveinstheit haren fikel ook, want deze is de regte dogter van de Pharizeen; en zo voort elk de sijne. En als wy deze verraderlyke penningen quyt zyn, waar mede wy Christus, een ander, en ons zelve verraden, en den duivel overleveren, zoo zal het ons beter gaan; hoe wy dit doende armer worden, hoe wy ryker zullen worden naar den geest; ryker en overvloediger van alle Christelyke deugden, heiligheit, matigheit, eendracht, liefde. Dit zyn penningen van beter munt, en die onder Gods kinderen gankbaar zyn, en by God uit genaden hoog geacht worden. Als wy hier mede handelen, zo zal het kruis Christi ons verstreken tot een rantzoen voor onze zonden, tot een verzekeringe onzer zaligheit, en krachtig argument, en dwangreden om Godzaliglyk te leven. Nu laat ons, om eens te eindigen, Jezum Christum hangende en stervende aan't hout des kruis, niet het hout, al dus met malkanderen aanroepen, en aanspreken:

IK val, ô Christe, voor u offer-plaatze neer,
 En zie in't smaadlyk kruis mijns Heilands hoogste eer.
 Gy lyd, maar't is mijn schuld; gy onbelast van zonden,
 Boet mijne doodschult door u doodelyke wonden.
 Ik mensch verdoem myselfs; gy treurt als't offer-lam,
 Een ander lyd de straf, die anderen toequam.
 Ik ben de schuldenaar; gy steld u in tot Borge,
 En gy, myn voor spraak, neemt op u mijn schuld en zorge. U

U handen zyn door-boort, de myne deden 't quaad:
 Maar voelen niet de straf der straffens waarde daad.
 De spies door steekt u zyd, maar is van 't wit geweken,
 Die spies moest hare spits in myne zyde steken.
 Het godloos krygs-volk laefte u tong met zuren eek;
 Maar mynen dorst moest zyn gelaast uit zulken beek.
 Een scharpe doorn-kroon is om u hoofd gevlochten,
 Op dat wy aan die kroon ons schande kennen mochten.
 Waarom door slaat u rug de onverdiende roed?
 Waaromme stort gy uit u over-dierbaar bloed?
 O Joden staat op my, want trouwloos is myn leven,
 Myn ziele trouweloos, myn tong niet trouw gebleven.
 De booze lasteraar bespoog u aangezicht,
 Bespu my, want in my geen eerlyk aanschyn licht.
 Ach! yzre ketenen beknellen uwe handen,
 Maar my behoordemen te binden met u banden.
 Gy zucht gevange Heer? maar best verwees men my;
 En in het Richters huis myn quaad gedongen zy.
 Men maakt u moorders-maat; de wolf by 't lam betekent;
 De goddeloosheid by godvruchtigheid gerekent.
 Die moorder is myn maat, 'k heb deel aan sijn misdryf;
 Ik heb verdiend, dat ik in sulck geselschap blyf.
 Uws rechters mond quam zelf u menigmaal vry spreken:
 Ik, Rechter en Getuig, doem zelven myn gebreken.
 Ach! ach! ellendige, gy torst het schandig hout,
 Gy droegt den autaar zelfs daar gy op sterven zoud.
 Myn druke een sware last, ik onderworp my waardig
 De zond, en ben daarom het kruicen dobbel waardig.
 Waarom, ô Christus! is 't dat gy zoo doodlyk zucht,
 En tot den hemel toe beroert met klacht de lucht?
 Ik ben de man des doods; ik sta voor God misdader.
 Hy trek de hand van my als een verstoorde Vader.
 Waarom, ô Jezus! sluit gy stervend u gezicht!
 Die straffe moet aan my, een zondaar, zyn verricht.
 Gy hangt hier nagel-vast, aan handen en aan voeten;
 Maar komt my dus tot mijn verlossinge ontmoeten.
 Gekruiste zijt gegroet, mijn hoop, mijn hulp en pijn,
 Myn leven, en de troost van die weemoedig zyn:

Der droeven vaste Burcht en't zwak geloovig wenschen,
 De toevlucht, zaligheid, en roem der Christen menschen.
 Gy zaligt ons aan't kruis, en zijt tezaam het lam,
 En priester, en verneert u Godheid aan dees Stam.
 U hoofd hangt nederwaarts, met een geneegen wezen,
 En hebt al zoo u volk u hoogste liefd' bewezen.
 U hals helt naar my toe, als of gy, Jezu, wout
 Met uitgerekten hals my kussen aan het hout,
 U handen steekt gy uit, als wilde gy my wenken,
 En mijn verslagen geest den kelk van blydschap schenken.
 Uw' armen die gy hebt gespannen wijt van een,
 Omhelzen aan het kruis de zondaars in't gemeen:
 De rechter arm de Jood, de slinker nood de Heiden,
 Dus stervende begeert gy't leven dezer beiden:
 Uit uwe oogen druipt een volle tranen vliet;
 Op dat die droeve vloed afwassche mijn verdriet.
 Des werelds vuiligheid en sond' is wechgenomen,
 Doer't onbesmette bloed, dat uit u zy komt stromen.
 U smerte brengt my vreugd, u smaatheid eere aan,
 Ik heb een vryen hals, om dat gy zijt gevaan.
 De slagen die gy voelt, beschutten my voor slagen,
 En voor my mensch, gy God, die geessels moest verdragen.
 Een doornie kraanf u hoofd, doch mijnen hoofde past
 Een doornie kraanf die dicht van angels is getast.
 U Koninglyke hand een riet-staf op moest steken,
 Op dat my in u Rijk geen Scepter zoud ontbreken.
 Toen gy verlaten wierd, stond my den hemel by:
 En uwe klachte maakt my klachteloos en bly.
 U dood mijn leven is, ik werd uit u lijk herboren.
 En't geen u't licht ontroofst, brengt my het licht te voren.
 Wat vrees ik? mijn geloof op u, o Jezu! rust.
 Wat vrees ik? al u leed, o Jezu! is mijn lust.
 Wat zondig ik? myn Borg my door sijn dood komt vryden.
 Wat zondig ik? als ik bedenk dees uur van lyden.
 Dit beeld, dit droef gezicht van myn gekruisten God,
 Doet my, verlost van straf, beleven sijn Gebod.

Uitgesproken in de Illustre Schole tot Amsterdam
 den 25. Maart, 1646.

Oratie over de Zee-strijd, tegen de Spaansche Vloot in DUINS.

WY bewoonen twee deelen, en vechten in twee deelen der werelt, te Water en te Lande. De veiligheid heeft ons 't een, en de roekeloosheit 't ander doen verkiezen. Het Land verschafft aan velen wooninge, om dat het vast en onbeweeglijk is. Het water, aan weinigen, om dat het beweeg-en vlotbaar is. Het Land is voor den geenen, die een stil leven zoeken. Het water of de Zee, voor dien, die wat rouwer van leven zijn, door de wint, lucht en baren, daar zy dagelijks in zweven. Die 't land bewonen, hebben groote ruimte om te strijden, en als haar de schrik bevat, om te vluchten. Die op de Zee zwerfen, zijn naau behuift, en moeten binnens boords vechten, of in 't water dat tegens 't Schip aanslaat, verzuipen. Die aan land blijven, zien de Zee zonder bekommering aan. Die op Zee sukkelen, zien 't land achter hen leggen, en vergeten haar geboort-plaats. Aan Land is 't leven zekerder. In Zee, houdmen geen eene cours, maar men betrouwt zijn leven de lichte winden, en is maar een handbreet van de dood. *Pompejus* en *Cazar* hebben niet alleen te Lande geoorloogt, maar ook hun leven gewaagt in een klein Schuitje. Wy, die te Lande alleen vrezen voor de macht onzer vyanden, hebben te Zee, boven de magt der vyanden, ook te schrikken voor schipbreuk. In beide de delen staan wy naar heer-schappye, rijkdommen, en vryheit, om de welke

450 CASPER VAN BAERLES
men oorloogt en strijt. Wy trachten alle na onze
beginzelen. Ieder een zoekt daar te wezen, daar
hy geteelt is. Wy, die uit klei gemaakt zijn, be-
staan uit vocht en droogte, om, indien wy maar
water waren, niet wispeltuerig; indien wy al aar-
de waren, niet hartnekkig geacht te worden. Tot
deze oorsprongen keeren wy, met groote gene-
gentheit, en hebben lieft elk in dat deel te ver-
blijven, daar wy meest naar aarden, 't zy te wa-
ter of te lande. Door deze aard worden wy niet
alleenlijk d'een van d'ander in 't byzonder,
maar ook het een volk en landaart van 't ander
onderscheiden. Wy wonen midden onder de
golven en baren. Wy Nederlanders, Zeeuwen,
en Vriezen leven als Otters, in 't water en op
't land. Wy vermaken ons in vele elementen, om
dat zy ons koopmanschap verschaffen. Die d'aar-
de nu dadelijk voortgebracht heeft, worden
t'hans noch onnuondig, en in luiren leggende,
van de onstuimige *Theris* gekoestert. Ja terwijl
wy verre over Zee varen met onze vrouwen, (ik
zal dit in rijm uit spreken)

In 't midden van de baren
Ontsteekt het minnevuur, en laad het aardrijk varen.
De Zee staat als verbaast, door kinder-beds gewag,
En stilt haar golven door een moederlijk gezag.
Zy rold in 't drijfzig schip, 't kind in de wieg gelegen,
Dat leert daar hart te zijn op ongebaande wegen.

Onze Stranden, Kerken, Vierseharen, Mark-
ten, daar wy op wandelen, en onzen Gods-dienst
in doen, daar wy handel drijven, slapen, waken,
daar wy in vreugt, of in rouw zijn, daar wy ban-
ketteren, daar wy boerten, worden van water en
Zee

Zee beſpoelt en bekabbelt. Als wy de weg te lande bezet vinden, zoeken wy een weg te water, en een eerlijke winſt te doen verre van huis over Zee, die men te voet niet gebruiken kan. In plaats van ſteenen huizen bouwen wyze van hout, en op dat wy door zwaarte niet t' zink zouden gaan, drijven en zweemmen wy op geheide boſſchagien. In plaats van erven, daekken, wanden, dienen wy ons van balken, eike-bomen en van 't houd-dragend Noorden. Wy doen wonderheden voor de werelt. Als d'aarde ons begeeft, om hare waterige moeraſſen, nemen wy 't hout te hulpe, op dat wy levende niet ten afgronde dalen. Wederom, als de wateren onbequaam zijn om huizen te draagen, en de klippen te hart om den gront ſlag te graven, bouwen wy van hout Huizen, die drijven, wy timmeren Schepen, en ſlaan ons Leger neder in de woefte Zee. Daar veelken wy tegens Schepen zo groot als Kerken, daar ſlopen wyze, daar vernielen wyze, en ſchietenze in de grond. Hier uyt is onderden Menſchen tweederlei oorlog ontſtaan, d'een te lande, d'ander ter Zee. d'Eerſte wreed, de tweede noch wreeder. d'Eerſte vol moeite en glorye, de twede boven dat noch vol ſtout en onvertzaagt. In d'eerſte heeft men maar met zyn vyand alleen te ſtrijden, in de tweede met den vyand en de wilde Zee en winden. In d'eene vegten wy op 't vaſte land, in d'andere op een hobbelende kiel. In d'eene worden wy in 't zand begraven, in d'andere met een kiſt in d'aarde geſtopt. In d'eene word onze uytvaart gehouden door Menſchen, in d'andere door Walviſſen en Zee-monſters.

Die lust hebben de oorlogsdaden der Vereenigde Nederlanden te lezen, zullen bevinden, dat dit machtige volk zo te water als te land, doorluchtig bewijs van hun kloekheid, en dapperheid gegeven heeft. Ook hoe de fortuin dikwils met de dapperheid en krijgs-kennisse gestreden heeft, en getwijffelt tot hoe veer zy hun de palen huns gebieds zoude willen uit zetten; na dat zy in d'oorlooge allerlei zege te water en te lande bevochten hadden.

Wy triumpheren met den roof van twederlei Elementen, met Scheeps-boegen en met poorten d'Eerste als tekens en trophoen van veroverde Vlooten ter Zee, en de tweede van ingenomen Steden en oorlogen te lande gevoert. Men ziet hier de marmere Zege-beelden van onze Duillien, Africanen, Alcibiaden en Attilien. Men ziet hier de opgehangne Wapenen van den dapperen Heemskerck, met het treflijk lof-dicht van den wijdberoemden Heere Hoofst: Men ziet daar de eeuwige gedenk-tekenen, ter eeren van dien grooten Admiraal Pieter Hein, Klip van de Mexicaansche Zee, daar de Spaansche Zilver-vloot Schip-breuk oplee. Men ziet t'Amstelredam Tafereelen ophangen, waar met Veerzen en Schilderijen uytgedrukt word, hoe een eenig schip, 't Haantje genaamt, verscheide zegen bevochten heeft. Tot Rotterdam eertmen de Graf-stede van den Admiraal Moy Lambert, en men gedenkt daar hoe menigmaal die Leeu zijn klauwen geslagen heeft in dat roof-nest van Duinkerken. Maar, wat mag ik hier oude en lang verleden zaken verhalen? daar wy nu so weinig dagen gelcden, een gedenk-waar-

waardige en een yffelyke slag gewonnen hebben, door hulpe van den *Alderhoogsten*, door last van de *Heeren Staten* en zijn *Hoogheit den Prince van Orangie*, onder't beleit van den onvertzaagden Held *Marten Tromp*. Yffelijck, zeg ik door de groote nederlage, gedenkwaardig zo door de grootheid van 't stuk, als door de naam. Want in de zelve hebben wy de kragt des allermogensten *Konings van Spanje*, en zyn magt ter zee gebroken, zijn ontzachelijke toerdinge van zo veel schepen, den toefstel, arbeid en onkosten van zo veel jaren, vernietigt: groot getal, ja Heir-legers van Scheepsvolk, verdelgt: de nieuw-geworven Soldaten gevangen genomen: de zenuwen der krijgstugt, de soldyen, zijne *Hoogheit* den broeder des *Konings* ontnomen: de inkomsten van Indiën, in haar Oegst vernield; de krachten der *Nederland'sche* Scheeps-vaart in *Vlaanderen* gezwakt: het gebied der Zee weder aan zijnen rechten Heere, volgens het recht der nature gebracht, dat is, de Zee voor eenen yegelijken geopent, en de vrye zee-vaart weder ingevoert? Wy hebben den uitheemschen *Pringen*, die onzen staat zouden zoeken te onderdrukken, tot noch toe ons uitterste vermogen niet laten zien: En den genen, die ons zochten te ringeloren, om dat wy veel over ons lieten gaan, maar getoont het wapentuig, waar meê wy ons, als de nood aan de man ging, met recht te were zouden kunnen stellen. In 't kort, wy hebben den *Koning van Spanje* alle hope, die zy noch mogten hebben, om dit *Vereenigt Nederland* te verheeren, en geheel *Europe*, onder het oppergebied van eenen alleen te brengen, afgesneden.

Hier van, in deze algemene vreugd van *Staten* en *Landzaten*, te zwijgen, is 't dien onmogelijk, wiens geluk en heil aan de wel- of qualijk vaart, aan de voor- of tegenspoet des *Vaderlands* hangt; die liever heeft zijne welsprekentheid en vernuft in een weegschaal te zetten, en pogen met zijn tong, (al kanze niet) van groote dingen te spreken, dan door zijn stilzwijgen oorzaak te geven tot twijfeling aan zijne trouwe, en liefde tot den staat. Ik zal van u, ô toehoorders, geen aandachtigheyt verfoeken, om dat de zaak zelve die vereischt, nogt die goede gunste, die gy my, sprekende van den *Prince van Orangie*, van *Tromp*, van de *Maatrosen*, van de *beveiligers der Zee*, voor de *vryheid*, voor den *Godsdienst*, en voor *goet en bloed*, alle en yeder in 't bysonder schuldig zijt. Maar ik zal dit alleenlijk bezorgen, dat gy, terwijl tegenwoordig het gevecht tusschen my en de *Spanjaart* op 't heetste hervat word, de *eyselijckheid* van 't zelve veilig zult mogen aanschouwen. Tot dien einde sal ik de *vyandlijke Vloten* van weer zijden binnen de *Wanden* van dese *Schote* sluiten. Ik zal my inbeelden hier in de *Hoofden* en in *Duins*, onder *Engeland* te zijn, dat hier de *zeildragende Castelen*, en de op *Zee* zwemmende *Legers* zijn. Hier zal ik met *onverzaagde reden* de *Soldaten* en het *Scheepsvolk* aanspreken. Hier zal ik *Oquendo*, hier zal ik *Tromp* zijn. Hier zal ik als *Spaanjaart* *verwonnen* worden, hier als *Neêrlander* *winnen*; hier zal ik als een *Engelsman* de *slag* aankijken; En my laten voorstaan, dat gy met de *Engelsche* op hunnen *oever* staat, en aldaar van *land af*, *buiten* scheuts,

't ge-

't gewoel der Europeefchen Prinzen met gemak aanſchouwt, aan d'eene zijde hoe verlegen de Koning Philippus is, en aan d'ander zijde, hoe bezig de Hoog Mogende Heeren Staten, en zijn Hoogheid den Prince van Oranje zijn.

De Koning van Spanje, achtende dat de oorlog te lande in Nederland langdurig zoude wezen, en het verlies van d'eene Stad, met winſte van d'andere geboet worden, en ziende, dat de hele macht der Staten beftond in den handel, en Zeevaart; zo heeft hy goedgevonden, de koſten van oorloge, te lande, te verminderen, en liever gewilt met ons te oorlogen over het gebied ter Zee, dan te lande. Daar in geſtijft zijnde door de voorbeelden van d'oude en hedendaagſche volkeren, die door 't gebied ter Zee, de heerſchappye te lande bekomen hebben. Die wijze Vorft geloofde, dat men met Vloten verre gelegen Landen konde bevaren en veroveren, en de naburen voor by gaande, zijn Scepter elders, ontſigtbaar en aanſienlijk maaken. Hy hadde gelezen, dat die van Argos met hunne Schepen verre van Griekenland het gulde Vlies bekomen hadden, en zeer machtige Koningen hun goud en rijkdom ontroofte. Hy hadde door 't exempel zijner voorouderen geleert, dat door de Scheeps-vaart nieuwe werelden zijn ondekt geworden, En dat den Godsdienſt, rijkdommen, wetten, zeden, ja de beleeſtheid zelve, overgevoert worden tot volken, die onder eenen anderen Hemel wonen. Hy hadde gehoord, dat Nederland omringd word van de Zee, of dat de zelve daar tegen aanſpoelt; dat zy binnen 's lands,

456 CASPER VAN BAERLES
van alle noodzaakelijkheden onvoorzien zijn, en die van buiten met groote kosten moeten halen, dat zy ook, door de Zeevaart, niet alleenlijk rijk geworden zijn, maar ook hunnen ouden Heere lastig vallen. *Ambrozius Spinola*, Hertog van *Sanzeverijn*, de ernstigste en getrouwste dienaar, diede kroone van Spanje oyt gehad heeft, ried dit zijnen Heere en Koning gestadiglijk. Daarom heeft hy ook, ten tijde hy hier, onder de *Eertz-Hertog Albertus en Izabel*, 't bewint van de regieringe hadde, in de Havens van Vlaanderen meer Schepen doen bouwen, dan zy plachten te houden; hebbende met geld en beloning veel van ons Scheepsvolk derwaarts gelokt, en in korten tijd een grote rijkdom door den roof gekregen; waar door haar geluk ter Zee, zo hoog gestegen is, dat zy die eertijds maar met weinig Roof-jachtjes onze Zee ontveiligden, nu met gantsche Vloten, aan d'eene zijde de Engelsche en aan d'ander zijde de Nederlandsche Zee als door stormen en onweder gesloten houden: dat zy, die op de galg, en op hare halzen roofden; nu tegen onze gevangenen geloft werden: dat zy, die ons niet dan ongewapent zijnde, dorsten aan tasten, nu gewapend, ons die gewaapend zijn ook durven bespringen, ja voor onze havens gaan leggen, en op onze eigen stromen, daar wy veilig behoren te zijn, onze schepen aantasten en weg voeren.

Tot dezen einde heeft hy noch onlanks in Spangien, Portugaal, Gallicie en Biscaye een zeer machtige Vloot uitgerust, om zijn Fortuin, met een nieuw bestaan, noch eenmaal te beproeven.

ven. En of hy schoon, menigmaal, met zijne Vloten de neerlage gehad heeft, zo hadde hy nochtans hoop, om tegenwoordig de zege van d'onse te behalen. Want hy had gewapend zeven-entwintig Gallioenen, van uitgenome grote, waar onder waren vier Admiraals Schepen, in de voorsz. Landen gebouwd. En andere derthien Koninglijke Schepen uit Vlaanderen te hulpe doen komen. By deze magt voegde hy noch zeven Hollandsche Schepen, en twintig andere, uit de Oostzee, of van de Elve, in Spangien gekomen, om haren handel aldaar te drijven, en, van hooger hand, beslagen en aangehouden. Op 't Admiraals Schip van Castilie was *Don Antonio d'Oquendo*, voerende vier en vijftig vreesfelijke stukken, van acht honderd lasten. *Lopez Hozius* overste op 't Admiraalschip van Portugaal, wessende het grootste van de vloote, was voorzien met twee en sestig stukken grof Geschuts, groot twaalf honderd lasten, genaamt *Teresa*. Het Admiraalschip, daar *Andrea de Castro* 't bevel van had, daar op twee en veertig Metale stukken laagen, was van zes honderd lasten. 't Admiraalschip, dat *Francisco Fejo* Overste van Gallicien voerde, had op twee en dertig stukken, was groot twee honderd Lasten, ende scheen alleen de Zee te willen dwingen. 't Schip, geheten *Christa* van *Burgos*, was ook vreesfelijk om aan te zien. Insgelyks de *Levrouwe* van *Leoro*, de dubbelen *Arend*, de *Faam*, de *Maagt* van *Scherpenheuvel*, en een ander dat moedig was op de Titels en groote naamen van *Alexander* en *Sinte Peter*, ook een ander, dat ontsachelijk was voor 't beeld van den *Eertzen-*

gel *St. Michiel*, en eerwaardig door den naam die het had van *Salvadoor*, dat is Zaaligmaaker, waar van d'een voorzien was met veertig, andere met dertig, andere met vieren-dertig stukken, en groot vier honderd, zes honderd, ende honderd vijftig Lasten, of daar ontrent. Alle schrikkelijk en yffelijk om t'aanschouwen, over hunne wonderbare groote, geweld, Krijgs-gerceedschap, en het groot getal van Soldaten en Matrosen. Zommige waaren op de ribben vijf voeten dik gedubbelt, zo datse Scheutvry waren. Sodanig als in de vloot van *Aeneas de Trojaansche held*, het Schip *Pistris*, (zo genaamt naar een Visch, in de voorsteven gehouwen) daar *Mnestheus* Capitein op was; zodanig was het Admiraalschip van *Gallicien*. Zodanig als 't Schip was, genaamt *Chimara*, onder 't beleid van *Gygas*, zodanig was het Admiraalschip van *Portugaal*, genaamt *Teresa*. Zodanig als wel eer 't schip was genaamt *Scylla*, daar *Cleambus* 't gebied over had, zodanig was het Admiraalschip van *Andreas de Castro*. Zodanig als onder *Jazon* was het schip, genaamt *Argo*, zodanig was het Admiraalschip van *Don Oquendo*. Eenige van deze hadden duizend, andere achthonderd, andere zeven-honderd, anderen zeshonderd Eeters op, zo Matrosen als Soldaten. Het Krijgsvolk bestond in tien duizent, het scheepsvolk in veertien duizent koppen, alle bestaande uit Spanjaarts, Portugijzen, Engelschen, uit Noordsche volkeren en uit gantsch Europe verzameld.

Daar warender veel op deze Vloot, die niet gewillig, of, uit liefde tot een oorlog, daar op
ge-

gegaan waren, maar door dwang, en daar toe geprest van den Koning. Ider Schip had zijnen naam van een Heilig, als van Sant Jacob, Sant Antonis, Sant Jeroen, Sant Augustijn, Sant Gregoris, Sant Ambrozius, Sant Paulus, Sant Baptist, Sant Michiel, Sant Franciscus, en van de Euangelisten. En, op datze immers behouden zouden blijven, ook van Sant Salvadoor zelfs, (dat is te zeggen zaligmaker) Om te doen geloven, dat, die geenen, die deze Vloot zouden komen te deren, God en zijne heiligen zouden schijnen te willen bevechten. Op deze Vloot waren de bloem der Spaansche jeugt, Hertogen, Graven, Baanderheeren, Ridder van d'Orde van Sant Jacob van Compostel, elk yverigst, om yets groots te bestaan, ten dienste van den Koning. Veel Edelen, verlatende hunne huizen, gingen vrywillig, en op hunne eigen beurzen mee, achtende eers genoeg van hunnen Koning verkregen te hebben, dat zy mede mochten gaan op een zo doorluchtige tocht. Doch men twijfeld, waar op het zijne Majesteit met een zo treffelijke Vloot gemunt had. Want de Menschen zijn nieuwsgierig, en hebben voor een gewoonte de raadslagen der grooten, al konnen zyze niet goed vinden, ten minsten te onderzoeken, en zorgvuldig naar te vragen. Zommige wilden, dat de Soldaten gezonden waren tot vullinge van de Vaandels, om d'oude te lichten, de jongen in hunne plaatzen te gebruiken, en den Spanjaarden, als dien men 't best vertroude, de kastelen en sterkten te bewaren te geven: dat Vlaanderen scheepsvolk gebrek had: datmen dit
volk

460 CASPER VAN BAERLES
volk, dat de Koning zont, op Vloten zoude kon-
nen verdelen: en ten oorloge te Zee, uitzenden.
Eenigen vermoeden, dat het den Eems zoude
gelden, oft Zont, om de Zweden daar door uit
Duitsland te trekken, en door een van beiden,
den Hollanders, door magt ter Zee, den handel
af te snijden. Zommige waanden, dat men het
nieu geworven volk in Vlaandere zou opzetten,
en d'ouden uyt hunne bezettingen lichten, en
met de Gallioenen na Brazil overschepen tot ver-
sterking van de Vlote aldaar. Anderen meenden
('t welk ook 't waarschijnlijkst was) dat de Ko-
ning van Spanje met deze vloot een proef heeft
willen nemen, of hy ook Jaarlijks eenige duizen-
den Spanjaarden, van daar veilig zoude kunnen
overzetten, om niet genootzaakt te zijn t'elkens
van den Duitschen Bodem, of, over dezelve, uit
Italie, hulpe te verzoeken, eensdeels om dat hem
de wegen aldaar gesloten worden, anders-deels,
om dat hy merkt dat de Keizer zijn Neef, geen
volk missen kan. Uit de gevangenen heeft men
verstaan, dat zy gezonden zouden zijn, om de
Fransche vloot, die de kusten van Gallicie en
Biscaye onveilig maakte, te vernielen. Daar wa-
render ook, gelijk men altijd eenige vind, die ge-
negen zijn tot achterdocht, die van de naburige
Koningen niet veel goeds vermoeden. Dit is
waar, dat deze Vloot, daar niet dan vianden der
Nederlanders op waren, niet gezonden is ge-
weest tot onzen voordeel. Ook dit: dat die
Vloot, zo schrikkelijk, door de wonderbare
grootte der Schepen, daar gantsch Europe, en
byzonderlijk het Noorden voor te vrezem had,
voor

voor zo vele Kastelen, Sterkten en Vestingen te houden zy geweest. Over de zelve had 't oppergebied *Don Antonio d'Oquendo*, Admirand van den *Océaan*, by den Koning zeer wel gewilt, en met allerhande waardigheden en staaten voorzien, vermaart door de slag ter Zee, by hem, over eenigen tijd, op de kust van *Brazil*, in de *Baeye Todos los Santos* genaamt, gedaan. Alwaar door de onachtzaamheid van ons volk, na dat zy een *Gallico* veroverd hadden, het Admiralfchip van *Holland* quam te blijven, niet die *Manhaftigen* vromen *Held Pater*. Die zelfde *Oquendo*, die, voor dezen slag met d'onzen, zich geliet, als of hy alleen de Zee zoude schoonmaken, geleide wel stout en opgeblazen deze Koninklijke Vloot, in een gantsch ongelegen tijd van 't Jaar, uit de haven van *Corunka*, de grootste van *Gallicie*, over de Spaansche zee, door de Hoofden. Wiens komst in de engten, niet zo vreesfelijk, als zijn vertrek wel schandelijk en oneerlijk was. In de zelve engten kruiste, maar met twaalf Oorlogs-schepen, en een Jacht, onze Admiraal *Marten Tromp*, een dapper en gestreng Zee-Helt; die, van laag af, alle scheeps-ampten bedient heeft, en tot de hoogsten verheven is, geboren van een Vader, die, onder den Admiraal *Heemskerk*, voor *Gibraltar*, in die gedenkwaardige slag, zich wel treffelijk queed. De zelve onzen Admiraal *Tromp*, heeft, ten tijde *Pieter Hein*, blixem in de oorlogen ter zee, met een groote Koegel, aan zijn zijde, doorschoten werd, en hy Capitein was, diens grooten Helds geest en ziele, als een dapper zoldaat, ingezogen, op dat hy, die met zijn eigen
ziel

ziel alleen geleeft en gevochten had, nu, als met
 twee zielen te dapperer zoude vechten. Hebben-
 de de goede God gewilt en geschikt, dat, die
 Admiraal gezneuvelt, en verongelukt zijnde, de-
 ze, tot het opperbeleid der zaaken ter zee, zoude
 voorbereid worden. Men verhaald dat *Pieter
 Hein* gezeid zou hebben, dat hy veele kloekmoe-
 dige Capiteinen onder zijn gebied had, doch in
 den zelve altijd eenigen misflag bevonden had.
 Maar dat hy in *Tromp*, geen fouten wist, maar al-
 le die deugden in hem erkende, die in een Zee-
 Overste vereischt worden. Deze kruiste, zo bo-
 ven gezeit is, als de Spanjaart aanquamen, in de
 Hoofden, om op de komste van die groote en
 machtige Vloot, waar van de *Heeren Staten* en Zy-
 ne *Hoogheit* zekere tydinge hadden, te passen, we-
 zende, in der daad, wel veel minder van macht,
 maar wederom sterker door 't versmaan zyn-
 vyanden, die hy wist berer Zoldaten te zyn te lan-
 de, dan ter zee. Doen hy de Spanjaart van verre in
 't gezicht begon te krygen, quam by hem de on-
 der Admiraal *Witten Wittenf.* met vyf schepen, be-
 halven nog twee schepen, by hem in de engte, op
 kuntschap uitgezonden. Met dezen begon hy in
 de nacht den vyant aan te vallen, tot een aanvang
 van heftiger gevecht in den morgenstont. Een
 van onze Schepen raakte voor de slag, door zyn
 eigen kruit, dat niet wel bewaart was, in brand.
 's Morgens daar aan wert hy versterkt met noch
 twaalf Schepen, die voor de Haven van *Duinkerken*,
 onder 't gebied van *Banker* gelegen had-
 den, en beval den zynen de slag te beginnen, en
 den vyant met aller macht en met volle moete aan
 te

te taſten. Dewelke, terwijl hy meer om glory,
dan door hope van zege, zich zochte te wreken,
over de ſtoutigheit des Nederlantschen Admi-
raals zich zelve in ly geholpen heeft. Hy hadde
vaſt te voren d'onze vermaant te gedenken met
wien zy in 't begin der lente met zo groote eere,
geſtreken hadden: Dat zy de nederlage zouden
krygen, zo zy traag waren in 't vechten: dat het
niet genoeg was, dat zy den vyant hadden dur-
ven onder d'oogen zien, maar dat zy hem nu ook,
mer geen minder moet moeten aantafſten: dat zy
niet behoefden te vrezen, dat de vyant hun een
voordeel zoude kunnen afzien, dewyl hy haar,
om hun raddigheit in 't wenden, met zijn lome
en niet wel bezeilde Vloot niet zoude kunnen
omringen: Dat zy moeſten zien de loef van
hem te krijgen: dat God hun nu een gelegent-
heid gaf, om hun handen te reppen: dat
de Spaanſche nergens zekerder overwonnen
zouden kunnen worden, dan in deze engte der
zee, daarmen licht komt te vervallen op ban-
ken, droogten, en zanden: datmen hun tegen
gaan moeſt nu zy haar zelve op hun krachten,
meenende daar door onwinbaar te zijn, vertrou-
den: datmen te vechten had voor een goede en
rechtveerdige zaak. 't Viel hem licht te belezen
die genen, die voor de dood niet en vreesden,
Daar op werd in 't krieken van den dag, en op
den klaren dag, in 't gezicht van Zon en Maan
heftig gevochten tot thien uren toe. Doch on-
zen Admiraal hoede zich wel den vyanden aan
boord te doen leggen en klampen, op dat onze
Schepen van de groote van hunne ſchepen en de
me-

464 CASTER VAN BAERLES
menigte van 't Krysvolk niet zouden aan stuk-
ken gestoten en overrompelt worden. Maar nu
met goede wind rondom des vyands Vloot zei-
lende, t'hans daar middel deur varende, loste
hy zijn Geschut op haar, maakteze reddeloos,
zonder van haar beschadigt te worden. Straks
viel hy'er met eenen nieuwen moct weêr op
aan, en nam hun af een van hun kleine Schepen,
en een van haar Gallioenen, welke in triump af-
gevoert, en van een onser Schepen weg gesleept
zijnde, by haar weder genomen werd, terwijl de
onze bezig waren met ontijdig buiten, en geen
goede wacht hielden. Zulks dat het voorfz.
Schip niet heeft konnen een volkomene getuige
blijven van onze glory en 's viands schande. *Don*
Oquendo, te moediger, mits 't getal van onze
Schepen klein was, zette recht op onzen Admi-
raal aan, zoekende onze Vloot, die zich dicht by
den anderen hiel, van een te scheiden. Maar van
alle kanten van ons Geschud doornageld en
doorboord zijnde, wende hy zijn cours van ons
af, en gaf zich op de vlucht. Die vrijdag is deur-
gebracht met een wreet gevecht. De volgende
Saterdag is'er om 't mistig weder, niet gevogten,
noch bloed vergoten. Tot dat, des middernagts,
tusschen den Sabbathdag der Joden en Christe-
nen de strijd wederom heet aanging, en de viant
het met ernst op een vluchten aanlei: Daar werd
met weinig schepen tegens vele gevochten, met
de kleine tegens grootc, als of bergen met heu-
velen, boeren hutten met torens, en grote Wal-
visschen met Tonijnen sreden. De marssen van
onze schepen konden nauwelijk bereiken het
gang-

gangboord en overloop der Spaanſche ſchepen. De lagen van 's vyands Geſchut lagen veel hoger als den overloop van onze ſchepen; zo dat de Spaanſchen dikwils te vergeefs, over ons, dien de laagte tot behoudenis ſtrekte, henen ſchoten. 's Vyants achterſtevens zagen d' onze over het hooft, en onze voorſtevens lagen veel lager als die van den vyant. Dat quam ons zo veel te meer te ſtade, overmits de Spaanſche Gallioenen om hunne geweldige groote, naaulijks, en onze ſchepen naar wil en wensch konden keeren en wenden. De vyand noch niet overwonnen, maar gematteert zijnde, begaf zich, na een groot verlies van volk, met zijn Vloot, zo ontramponcert, doorſchoten en doornagelt als zy was, binnen Duins, een Ree van Engeland, alzo genoemd van *Ptolomeus*, naar een ſtad daar ontrent gelegen, en *Danium* genaamt. Hy waande hier onder de beſcherminge van 's Konings Caſtelen veilig te leggen. Maar bracht zich en zijn gantsche Vloot als in een ſtrik, daar hy niet uit mogt. Het hele geweld van Spanjen, de Koninglijke toeruſtinge, de ſchrik der Noord-Zee te voren de toeverlaat van 't Weſten, een lange ry van drie-en-twintig Gallioenen neffens de Admiraal-ſchepen en andere, tot zeven-en-tzeftig toe lag'er op Anker. De Vloot lag'er ledig zo veel dagen, moedeloos en bezet van eenen onmachtigen vyant, dienze met kleine moeite zo 't ſcheen, zouden hebben kunnen weg blazen. Zy lag'er tot een ſpot van Engeland aan d'eene, en Frankrijk aan d'ander zijde, en wert ter wederzijden uitgelacchen van allen die haar vaſt aanzagen. Zy

lag'er luy en zonder hart, als beschimpende de Majest. van haren onverwinnelijksten Koning. Ja zy gaf den Admiraal van Holland tijd en middel, om van overal hulp te verzoeken, en d'ont-rampincerde en ongemonteerde Schepen te verzorgen en te verkalfaten: Want vermits het ge-duurig en endeloos donderen met grof Geschut al zijn buffekruid verschoten zijnde, en door de goede genegenheid en trouwhertigheid van den Graaf *Charose* Gouverneur van Calis, weder verzien van alles, wat tot eenen nieuwen Zee-strijd dienstig was, ging hy weder leggen neffens de Spaanschen, als een makker, die haar niet gezind was te verlaten, hoe wel niet als vriend.

Ik verhaal u wat vreemts, en 't geen noit te voren gehoord, en by gene nakomelingen voor de waarheid zal aangenomen worden, ten zy men gelove, dat *Tromp* de Zee-held dit alleen vermogt. Hy begaf zich met twaalf Schepen in 't gezicht van eener Vloete van zeven en zestig Schepen, hoedanige Menschen oogen niet voor dezen aanschouden, doch van d'ongeraden hen aan te tasten, overmits het vallen van den avond, en aanstaande nacht. Die zelve Vlood wert 's anderdaags aangerand van achtien, straks daar na van dertig zeilen. Hy bevocht met min dan drie duizend kloppen de Koninglijke vloot, die gemant was met een leger van over de vier-en-twintig duizend. Hy verjoegze in de *Hoofden* en belegerdze, na datze verjaagt was, en bekneldeze, gelijk een hinde in 't net, daarze niet uit kon. Laat de Grieken nu stoffen op hunne *Thermopylen* of de engten van de *Tracische* gebergten, en op

op hinnen *Leonidas*. Hier zijn ook diergelijke engten des Occaans. Hier is ook een *Luomidas*, of Leuwenhart. Laat de Macedoner stoffen op de engte van *Cicilien*, alwaar hy eertijds de macht van Persen en Meden wederstond. Ons Macedoner stuite hier in een gelijke engte, de Koning van Kastilien en Aragon. Laat Rome stoffen op zijnen *Horatius*, die de toeschietende Gallen alleen voor de vesten werk gaf, terwijl de brug achter hem afgebroken werd. Wy bepaalden hier met zo luttel schepen de mogendbeyd van Spanjen, op dat die hier in een perk besloten zijnde, het den Hollandschen *Cocles* licht zoude vallen die te vermeesteren. Terwijl *Oquendo* zijne doorboorde en gerabraakte Vloot hier wat verpleisterde en te zamen lapte, en onder de Casteelen en Vestingen van Brittanjen zocht te schuilen, hielt dezen *Tromp*, die de klauwen van den Neerlandischen Leeu in zulk een heerlyken buit geflagen hadde, by de E. E. Heeren Staten en zyn Pringelijke Hoogheyt vast ernstig met brieven om hulp aan, en al 't geen nodig was, om deze Vloot te schande te maaken. De Heeren Staten achtende dat het een groote zaak was, 'svyands Vloot zo naau als in een perk bezet te hebben, verzamelden in aller yl in alle Havens, en op alle Reden watze konden, zo dat de Schepen niet met Menschen handen gemaakt, maar uit den Hemel schenen te regenen. De Kaajen, Havens en Scheepstimmerwerven van Holland en Zeeland woelden en grimmelden van nieuwe toerusting te water en ten oorlog. *Amsterdam*, dat onder zijne Landgenoten en nabturen in scheeprijkeid

heid de kroon spant, en een vruchtbare Moeder en Voedster der Zeevaard is, maakte met een ongeloofelijke snelheyd drie Collegien te water gaande, namelijk die van de *Admiraliteit*, en het *Oost en West-Indisch Huis*; om alzo den groten heerscher van Asia en Africa, niet door eenen vyand, of een gedeelte der Wereld, maar met al de magt van Oosten, Westen, en Noorden inly te leggen. Het scheen niet dat men van alle kanten schepen timmerde, maar ofze van zelfs groeiden. Gy zoud zeggen dat bomen, balken en masten, in scheeps gedaanten veranderden. Gy ziet geen opbod van matrozen, maar haar van zelfs in de schepen vallen. Een yegelijk acht datmen op niemands bevel behoorde te wachten, nu de gemene haat tot Spanjen, en de vierige liefde tot het vaderland hen aanvoerde. Elk docht daar zijnen Capitein te vinden, daar *Tromp* was orden van vechten te ontfangen, daar *Tromp* was: buit te halen, daar *Tromp* was. Zoo groot een aanzien had deze Zee-helt, dat elk zig de *Victori* toeschreef, daar hy slegts tegenwoordig was. Niemant ontkende, dat het Hoofd, de plaats en het perk om te vechten daar was, daar *Tromp* het gezag zoude hebben.

De doorluchtige Prince van ORANGIE, bekommert met de zorge te water en te lande, de bloem van zijn soldaten in 't Leger uitpikkende, beval twee duizend muskettiers op onze Schepen te werpen. Vergeselschapt zijnde met den Raad der *Heeren Staten* om de vloot te bestoken, zo gaf hy last om dat brave stuk in 't werk te leggen. Na dat men zich beraatslaagt hadde, woude

de hy datmen niet zoude zammelen, maar alles met der haaft gereed maaken, wat tot den aanſtaanden Zee-ſtrijd dienſtig was. Veertien van 's vyands kleinſte ſchepen middelerwijl in Zee gelopen, moeten den Admiraal van Engeland hunne behoudenis dank weten. Nu hadden wy op de kuſten van groot Brittanjen negentig oorlogſchepen, behalven elf branders en drie ſchepen met lijftogt, waar mede ons Admiraal verſterkt, zich tot den ſlag vaardig maakte, terwijl Françoynen, Engelſchen, Venetianen, Denen, Brabanders, Vlamingen, en alle Vorſten van 't Chriſtenrijk vaſt met verlangen na d'uitkomſte haakten. En verhinderd hebbende, dat zijn volk tegens verbod des Konings het Recht der Engeliſche krone, op dien ſtroom niet reukelozelijk zouden breken, zo belaste hy, na dat de vyand hem eerſt getart, en eenen van den zijnen geſchoten hadde, den ſtrijd te beginnen, terwijl de Engeliſche Admiraal, met zijn Schepen aan de eene zijde leggende, den ſtrijd als onpartijdig aanzag. Men riep God almachtig aan, dat hy het groot voornemen wilde begenadigen: den Godsdienſt en de vrijheyd beſchermen; zijn zaak verdedige, gelijk hy die zo menigmaal met geweldige bloedſtortinge der vyanden hadde beſchut: men vocht hier om de eere en behoudenis van zijn volk: om den welſtand der regeringe en zeevaart; dat ons Landeken met den onoverwinnelijken Koning vechtende, hem niet kan overwinnen, noch hy overwonnen worden, zonder de byſtand des Allerhoogſten: dat men moeft aangaan tegens Gallioenen, die niet dan met

brandschepen konden vermeerstert worden: dat ze niet moedeloos mochten worden, die hun hope op God zetten: dat hy moed en kracht wou by zetten de harten en handen der gener die zig genggen toonden, om het algemene Land en elk in 't byzonder te beschutten. Men zeid, dat hy ontrent op dusdanige of diergelijke wijze God aangeroepen hebbende, zijn Matrozen ten naasten by aldus een hart in 't lijf sprak.

„ Mij trouwe Maats en spits broeders, ik ver-
 „ zoek op u het geen, daar aller onzer eer aan
 „ hangt, 't welk is, dat gy niet wilt verlaten my,
 „ die een groot en gedenkwaardig stuk wil be-
 „ staan. Ik begeer niet, dat gy u zonder my in 't
 „ gevaar geeft. Ik ben bereid met u te vegten, en
 „ zelf voor aan te gaan. Gedooft niet dat mijne
 „ en uwe handen ontweldigt werde den prijs, die
 „ ons zal stellen in 't getal der veroude Oversten
 „ en dapperste krijgshelden. Deze zee zy u als
 „ een velt, om eerlyk t'overwinnen of te sterven.
 „ Gy hebt op andere tyden elk hoeft voor hoeft
 „ brave dingen bestaan, en uitgevoerd. Nu zal ik
 „ beproeven wat gy bestaan durft onder my, die
 „ uwer aller, en nieugekoren Admiraal ben. Dus
 „ lang hebbe ik op meer schepen gewacht, niet
 „ om u den moed te benemen, maar om die wat
 „ uit te stellen, op datze u nu met een betere ge-
 „ legentheid tot grooter eere mocht strekken.
 „ Laat die geweldige gevaarten van Galioenen
 „ u niet verbluffen. De vermetelheid van 't men-
 „ schelyk vernuft steigende noit zo hoog, of een
 „ rechtschapen krygsmans hart kon'er tegens op
 „ klauteren. Het bestaan alleen maakt ons mag-
 „ tig

tig over 't geen andere dede wanhopen. Het ⁶⁶
 zal ook het eerſte niet zyn, dat zulke houte Ei- ⁶⁶
 landen en trotze Zeegebouwen voor de lage ⁶⁶
 Hollantsche kielen de vlagge moeſten ſtryken. ⁶⁶
 Gaat heen, vliegt by die Kasteelen, by die ma- ⁶⁶
 ſten en marſſen op, haalt'er vlaggen en wim- ⁶⁶
 pels af, en houd u verzekert dat ik 't treffelyk ⁶⁶
 zal belonen. Wie de eerſte opklimt, zal den eer- ⁶⁶
 ſten, de tweede den tweeden, en voort elk zy- ⁶⁶
 nen prys ſtryken, na dat hy verdient. Gy zult u ⁶⁶
 bedrogen vinden, indien gy u ſlaphartig dra- ⁶⁶
 gende, eer en prys meent in te leggen. Ik hou- ⁶⁶
 de my verzekert, dat gy niet zo zeer door my- ⁶⁶
 ne mildadigheid en bevel, als door u eigen ⁶⁶
 goetwilligheid, gezint zyt aan de man te gaan. ⁶⁶
 Het voordcel overtreft hier verre het gevaar: ⁶⁶
 want ik voer u niet alleen aan om onſterfelyke ⁶⁶
 eere, maar ook om buit te halen. U paſt het, die ⁶⁶
 bergen, deze ſterkten, en torens te vernielen, en ⁶⁶
 te ſlopen. U paſt het, die kielen, welke onze ⁶⁶
 Noord Zee, onze wateren niet dragen konnen, ⁶⁶
 tot een noit gezien getuigeniſſe der Spaanſche ⁶⁶
 mogentheit en onze gelukkige manhaftigheit, ⁶⁶
 in 't Vaderland te brengen: U paſt het, die zon- ⁶⁶
 der vreze alles wagen durft. Wat wy met me- ⁶⁶
 tale ſtukken niet konnen te wege brengen, dat ⁶⁶
 zullen wy met Vuirwerken, Granaten, en ⁶⁶
 Brandschepen overweldigen. Het woord dat ⁶⁶
 ik geef, is, brand, houd, kerf, dompelt. Valt aan ⁶⁶
 met my, gy alle, die de behoudenis van u zel- ⁶⁶
 ven, van 't gemene beſte, van u goed en bloed, ⁶⁶
 van u vrouwen en kinders zoekt. Op deze en ⁶⁶
 diergelyke wyze zyn Soldaten en Matrozen

472 CASPER VAN BAERLES
aanvoerende, heeft hy, na deze treffelyke reden,
de Vloot, onder vyf Esquadrons en Admiraal-
schappen verdeelt, recht op de Spanjaarts aange-
zonden. De eerste voerde aan de Vice-Admiraal
van Zeeland *Jan Everts*. De tweede Capitein *Cats*.
De derde Capitein *Dyonys*. De vierde, de Com-
mandeur *Houtebeen*, door het onvertzaagt aan-
tasten van de zilvervloote in West-Indien ver-
maart. De vyfde *Witten Wittenz*. Vice-Admiraal
onder d'Heer *Tromp*, die bescheiden was om op
d'Engelsche schepen te passen. De Spaanschen
schenen zich niet t'zoek te maken, om te vegten,
doch niet op hoop van te overwinnen, maar, om
datze bezet en beknelt zynde, tot den slag ge-
dwongen schenen: maar stonden evenwel niet
meer uit, als den eersten stoot en aanval: Want
daar quam zulk een schrik in de Spaansche sche-
pen, datze in aller yl de kabels af hakten, om met
der haast t'ontzeilen. Waar toe hun dienstig was
een mist, een dompige logt, die haastig op quam.

Zo dra zy zich overal van 's vyands schepen
omcingelt en besloten vonden, hiel'er niemand
stant, maar sineet het geweer van zich, sprong in
Zee, en gaf het op, om 't leven te behouden.
d'Admiraal *Tromp* donderde eerst schrikkelyk op
den Admiraal die hem naast lag, genaamt *s. Salva-*
door: maar dees de ruime Zee kiezende, en zich
schandelyk op de vlucht begevende, zo quam
het op *Franciscus Feius*, Admiraal van *Galiffien*, aan,
die zich mannelijk quced, en onaangezien hy in
't begin masteloos en schadeloos raakte, en aan
alle kanten doorboort en gesloopt, genoegzaam
op Gods gena drees, most hy met het duiken van
de

de Zon, ook duiken, en hem opgeven. d'Admiraal van *Portugaal*, op wien d'onverſchrokken *Musch* belaſt was aan te vallen, gaf ons het meeſte werk. Na dat onze *Hollantiſche Zee-helt Tromp* twee branders te vergeefs voor wint voor ſtroom op hem hadde afgeſtiert, zette hy'er noch drie brantſtokers op aan, die de *Portugaalsche* maagt *Tereza* met grooten yver in hare gloyende armen namen, en ſtaken'er den lichten brand in. *Musch* op haar ontſteken zynde, lag met zynen boegſpriet zo in haren maſt en touwen verwert en ingewikkelt, dat zyn ſchip in een en't zelve vier, in eenen rook met haar na den Hemel vloog. Meer brandschepen dreven op anderen af, en een van de Admiralen, op het ſtrand ſtotende, gink te gronde. Indien ik ergens in de namen der Schepen miſſe of dwaal, gedenkt, dat ik met onze Matrozen ook van den rook en ſmook benevelt en verblind word, dat het my qualyk mogelyk is vyanden en vrienden en't een ſchip van't ander te erkennen, en't onderscheiden. Het *Galioen* daar *Andries van Caſtro* op was, had d'Admiraal *Tromp* zo doornagelt en gefloopt, dat het al zinkende zyne wrakken naar *Calis* en *S. Lucas* zond, om den *Koning Philips* van zyn ſchipbreuk te verwittigen. Het is verwonderens waardig, hoe manhaftig en groothartig *Don Lopes* midden op het deerlyke treur-toneel, en voor de oogen van zyn volk, dat vaſt verging, zig gedragen heeft, en onaangezien het voorſte deel al onder water lag, het agterſte deel in lichten brand ſtoot, en hy eenen arm quyt, noch met den anderen bleef vechten, en gelyk een vierſponwende draak of gloei-

474 CASPER VAN BAERLES
jende berg rook en smook, asch en stof, zwavel,
koegels en granaten, met onverzoenelyken haat
braakte, tot dat het geheel schip met hem en de
zyne zonk en verzoop. Dit was die zelve *Lopes*, die
in de Mexikaansche zee, van onze vier oorlog-
schepen omcingelt, zo vreesfelijk vocht, tot dat
hy 't met groote eere ontquam. De Admiraal *O-*
quendo zich gelatende, als of hy schip *Teresa* wou
helpen redden, voer voorby, en vrezende dat de
branders hem mochten bestoken, koos de vlugt
voor het zekerste, en met weinigen ontzeilt,
raakte voor Duinkerken in 't Scheurtjen, alwaar
zyn Galioen ontramponceert, quam te stranden.
Op dien zelven dag stieten en vergingen meer
andere schepen op strand, niet anders of de Zee
God, wint God, en vier God, het verderf van
Spanjen hadden gesworen. 's Morgens vroeg
was het overschot der verstroyde Vloot uit ons
gezicht verstroyt, elk zyns weegs, behalven een
Schip, 't welk zich terstont overgaf. De volgen-
de nacht brochten wy niet ledig over, maar ver-
volgden den vyant uit al onze macht. Die vrees-
felijke slag, en het onweer van 't grof Geschut en
vierwerk duurde bykans drie dagen lang. De Ka-
rossen der Hartogen en Graven vlogen, van
nieusgierigheid aangedreven, langs het Engel-
sche strand. Ouden en Jongen, Mannen en Vrou-
wen stonden al beteutert van vervaartheid op de
toppen der Bergen, om dat gruwelijk gevecht te
bekyken, en lieten zich voorstaan, dat den jong-
sten dag voor handen was, en 't gewelt der gant-
sche werelt op eene plaats tegens malkander uit-
gelaten was. d'Allergrootmachtigste Karel, Ko-
ning

ning van groot Brittanjen, zyn heilige verbinten-
nis met deze Landen niet in de wint slaande, be-
laste zynen Admiraal zig stil te houden, en toon-
de, geduirende den Zee-stryt, met zyn loflyk
voorbeeld andere Princen tot eenen spiegel, dat
hy geduirende den slag, onpartydig tusschen
Spanjen en de Heeren Staten was: al hoe wel hy zig
in 't einde erbarmde over zommige Spaansche
schepen, die hy na dien swaren storm in 't vlot
bracht, en redde.

Ik schrik te verhalen, hoe bloedig, hoe wreed
en schrikkelijk dit gevecht met onze openbare
vyanden toeging. Men vocht hier in een naauw
perk, tusschen zand en banken en platen, en elk
binnens boorts, als met een afgeheint perk beslot-
ten, hadd'er zyn doodkist ter eere of ter oneere.
Velen zaachachtigen en ter Zee onervaren, lie-
pen de Zecluiden in de weeg. Die stonden, vie-
len als met een slag ter neer, niet wetende wie
hen quetste of ter neer velde. Balken, Planken en
Splinters brengen meer menschen om hals, dan
de Yzere Koegels en Kloten doen. Die met de
Sprieten, Masten en Marssen van boven neer ge-
schoten worden, verdrinken in 't water. Die uit
de hoogten geligt worden, vallen plotzelyk om
leeg, zonder Tou of Takel van doen te hebben.
Terwijl ymant mikt om op 's vyands schip los te
branden, wort hy door de zelve venster, waar uit
hy schoot, zelfs geschoten. Een ander strekt zyn
koy en bulster voor een doodbaar, en rust in der
eeuwigheid, daar hy 's nagts gewoon was te ru-
sten. Die bezig zijn met het zeyl in of op te ha-
len, raken al werkende de handen quijd. De
Stuir-

Stuyrman word uit zijn hud gesmeten en verstrekt in 't water zijn eigen schip en scheepsroer. De doden leggen over de overlopen overhoop verminkt en verleemt, en die nu niet meer vermach, wreek zig noch over zijnen vyand met vloeken en qualijk spreken. Die rampzalige Menschen komen niet om hals door een element of op eenerlei wijze. Dees word half levende in de lucht gevoert, en noch zijnen adem halende in 't water versmoort. Een ander van pek en zwavel en vier, als op de roosters van *Aëna* gebrand en gebraden, geeft langzaam den geest. Een ander verslikt van den rook en stank der stinkende en ziekende pompen. Wanneer het Buspoeder met de schepen opvliegt, zouden de Zeeridders met koussen en schoenen ten Hemel varen, indien de zwaarte de dooden niet straks na het middelpunt te rug rukte. De genen, die ziende dat het schip verloren is, geen kans werten om te ontkomen, springen van boven neder, daarze of gevangen den vyand inden mond vallen, of (terwijl d'overwinnaars geen maat weten te houden) in 't water dood gesmeten worden. Het dreunen en donderen der Kartouwen klonk zo vreezelijk, dat het scheen dat *Jupijn* zelf voor genomen hadde de wereld te vernielen. Geene Menschen hebben in verleden tijden diergelijk gehoord, doen 't vermogen des buspoeders nog verborgen was: nog de laatste tijden hoorden oit (ik mach het onbeschroomt zeggen) van eenigen Scheepsstrijd, daar zo vele grove stukken en zo menigmaal achter den anderen geloft werden. Wanneer de wolken barsten, verschrikken de

de donderflagen de onkundigen. Maar overmits die korter en min quetsbaar zijn, worden die te min gevreesd. Ons gedreun en gedonder scheen de rijzende en dalende Zon drie hele dagen lastig te vallen. Wy bootzē niet alleen blixem en donder na, maar overtreffen die in schrikkelijkheid. Gy zoud menen dat al de Lucht tusschen *Zandwijk*, en *Doeveren Vulcaans Harnas* winkel en reuzemis was. Noid stond *Lemnos* noch *Lipara* noch *Sicilien* zo in brand. Vonken met rook, dikke donmlige lucht met affche vermengt, verdonkerden den Hemel en den viand voor onze oogen. Men floeg'er altemet blinde slagen in 't honderd, en onder het zelve gevecht, quetste men vrienden in stee van vyanden. Gy zoud gezwooren hebben, dat de baarlijke Hel voor u oogen stont, wanneer al 't helsche gedrogt gaande gemaakt is: dat de *Razerijen* malkanderen bestormen: *Tifsoon* met barnende fakkelen optrekt; de dulle *Megeer* aan 't hollen, de boze *Alecto* aan 't raazen raakt: *Styx*, *Phlegeton* en *Cocyt* met hun rokende stromen weder tot een vloeien: de Helhond middelerwijl blaft, de God des jammerpoels van onder uit het aardrijk weder opdonderd om *Proserpyn* te schaaken: dat de berg *Vezuvius* weder in stukken van een springt: dat de berg *Hekla* uit den afgrond ophaald al 't gekookte Zwavel dat'er te vinden is: dat *Jupyn* en het heir der Goden de berg-stapels der Reuzen uit de lucht over hoop storten: en de gantsche werelt, vermids het springen van hare renepen, weder in duigen valt. Dat gevecht wist van geen op houden, voor dat het verstroyen, ver-

zin-

478 CASPER VAN BAERLES
zincken en veroveren van 's vyands schepen,
een einde van den slag maakte, en niet een ee-
nig schip meer gevonden werd om den buid en
triumf te helpen vermeren. Gebreken en deug-
den onder een gemengt, hadden een yder hun
deel aan dezen slag. d'Ervaren Zeeman verftont
zich op weer en wind en water. De stoute ver-
zette zich tegen den sterksten. De reukeloze re-
kende het tot cere met de vyant in een zelve vier-
te vergaan. De haastige, achtende dat men den
vyand geen tyd van beraad behoorde te gunnen,
rande de logge en lome Schepen aan, die zwaar-
lyk wenden en keeren konden. De vierigste had
de liever Galioenen in de grond te boren, en met
Vierwerken en Granaten de Spaansche troepen
in eenen gloed te bedekken, als, die tot 's Lands
groote kosten gevangen zouden zitten, te ver-
schoonen. De loosheid verbrande hen, die stof-
ten, datze om hunne dapperheid onverwinnelyk
waren. Godvruchtigheid, getrouwigheid, stand-
vastigheid, en arbeidzaamheid streden rustig
voor haar Vaderlant. De goedertierenheit van
zommige mengde zich hier onder, om eenige
Vianden het leven te gunnen; de liefde tegens de
makers, die in 't gevaar staken, yverde om hen
te helpen. Onder deze deugden mengde zich
zommiger gierigheid, en al te vierig op buit
vlammende, plonderde 's vyands Schepen onty-
dig. Doen *quando*, overmits hy ma'eloos was,
lag en zammelde, en vreesde in Zee te loopen,
geleide d'Admiraal van Holland hem van zelf
met masten, die hy uit de Engelsche Havens liet
halen, en den Spaanschen Admiraal toebrecht;

met zyn eigen Jacht, niet om de gunst van den Spanjaart te winnen, of de slag anders uit mocht vallen, maar uit loutre manhaftigheid, die hem porde tegens eenen magtigen en niet tegens eenen weerlozen vyant aan te gaan. En aldus verging die allermachtigste Vloot verstrooit en vernielt, op de kusten van Engelant, en vervulde die met doden, overloopen, sprieten, masten, kielen, galeryen, zeilen, touwen en kabels. Zommige schepen strandende aan de kusten van Vrankryk, vielen den Franschen ten buit. De Teems bergde een schip, en al d'ander gingen met schande lopen.

Maar d'Admiraal der Vereenigde Nederlanden, dat stuk door Gods genade gelukkiglijk uitgevoert hebbende, zond eenen hoop gevangen Spanjaarden, Oversten en Capiteinen met elf schepen naar Texel, de Maas en Zeeland, en de naaste steden, om daar mede te triompheren: en na dat de faam zyn ontzaggelyke naam en eere overal wyd hadde uitgeblazen, quam hy gezont en behouden t'huis, en verhaalde den Heeren Staten en de Prins van Orangie, alle zyn wedervaren. Deze bedankten den onyvergekibaren Oversten hoogsten, overmits hy eerlt met een klein getal van schepen verzien zynde, den moed niet hadde verloren gegeven. In de steden liep hem alle man te gemoet, en verwonderde zich over de Soldaten en Matrozen, meest over onzen Admiraal. Een yegelyk eerde dezen Helt, al waar hy van den Hemel gezonden, om de Zee te bevryden, en te beveiligen. Zy loven hem, die voor het gemene beste onbeschroomt eerst met weinige

sche-

480 CASPER VAN BAERLES
fchepen zig zo voorzigtig droeg. Zy zeggen, dat
waar d'Admiraal was, daar was de overwinnin-
ge: zy roemen dat de kans te water onder zyn be-
leit gekeert is: dat hy weder moed byzet den Ca-
piteinen en Matrozen die te voren het hoofd lie-
ten hangen: dat hun aller herten van nieuws bran-
den om te vechten, dien te voren door het ver-
drieticg dryven op 't water, zonder yet byzon-
ders uit te rechten, de moet ontzonken was.
Hier van had elk den mond vol, men sprak nu
niet meer van Kalloo, maar van den zegenrijken
scheepsstrijd; niet hoe der Koopluiden Sche-
pen genomen, maar de Gallioenen verovert zijn;
men praat nu niet van Gelder, Hulst en Scheld,
maar van Calis, Zandwijk, Doeveren en den
Teems, en andere nabuurige plaatzen daar de
Spaansche de neerlaag kregen. Doch te Duin-
kerken, Antwerpen en Brussel, was groote ver-
slagendheid. Men loopt al bevende langs de
straten; d' een ondervraagt den ander; men on-
derzoekt wat Bode met zulk een quade tijding
aankomt, elk een neemt dit swaar verlies ter her-
te. In Spanjen, Portugaal, Galiffien, Biscayen be-
treurt d' een zijne broeders, d' ander zijn kinders,
d' ander sijn ouders, en elk mengelt sijn bysonder
verlies met d' algemene schade. Vele die wat
stoutmoediger zijn, mompelen, dat men de Ne-
derlanders behoort te laten varen, of hen met
bestant of vrede neder te zetten: 't welk zo 't niet
gebeurt, lichtelijk zoude het gebeuren, dat de
Hollanders zelfs eerstdaags de Rivieren van Lif-
sebon en Sivilien souden komen bestoken: dat de
triumpherende vyant niet zou stant houden daar
hy

hy verwonnen heeft, maar verder zoeken te gaan, daar hem zijn begeerlijkheid van verdere winſt en eer naar toe drijft.

Maar om dezen onzen triumph meer luifter te geven, zal ik alle oude Zeeſtrijden en triumphen op halen, en met deze onze Victorie gelijken. In die vermaarde reis na *Kolchos* om het gulde Vlies te halen, zijnde de eerſte bekende Zeevaart van alle voorgaande eeuwen, munten uit als Zeehelden *Jafon*, *Hercules*, *Telamon*, *Kaſtor*, en *Pollux*, *Jupijns* zonen: in deze hebben *Oquendo*, *Andreas de Caſtro*, *Lopes*, *Hozius*, en *Frans Feio* den voortogt. De voorgaande hebben *Kolchos* ingenomen, maar wy de *Galioenen*, die jaarlijks het gulden Vlies in *Peru* gaan halen, gevangen. Doen de *Lacedemoniſche Lyzander*, als hy in de Haven van *Athenen* met zijn ganſche Vloot belegert, bezet was van zijn vyands ſchepen, zo heeft hy ſijn ſoldaten heimelijk te lande gezet, en elders gezondén. *Oquendo* dede deſgelijks, en zette, om zich te ontlaſten, zijn ſoldaten aan land, en zond hen met nieuwe Engeliſche ſchepen na *Vlaanderen*. Doen *Chabrias* d'*Athenienſer* met zijn Vloot zoude vechten, en een blixem voor zijn ſchip nederviel, ſeide hy, nu is het vechtens tijt, nadien *Jupijn* de Koning der Goden te kennen geeft, dat de Goden met ons zijn. Doen de Heer *Tromp* tegen de *Spanjaarts* ſoude vegten, en tot zijn groot geluk de loef van den vyand kreeg, ſprak hy: nu is 't vegtens tijt, nu wy door Gods genade bové wint ſijn, en van hem tot den ſtrijt beroepen worden. Doen *Alexander de Grote*, de Zeeſtad *Tyrus* met een geweldig groot en drijftig gebou van hout zagt te vermeesteren,

482 CASPER VAN BAERLES
rooiden de Tyaiers met een Galei met Pek, Zwa-
vel en Harst bestreken, op dat Macedonische
storm-gebou aan, het welk aangesteken zijnde,
zo begon de vlam zich wijder uit te spreien, en
dede dat geweldige werkstuk midden door bar-
sten. Men kon ook geen ander gewelt bedenken
om Galioenen te overweldigen, als met dier ge-
lijke slag van brandstichtinge, die te verbranden
en vernielen. *Atilius Regulus*, *Amilcars* Vloot schaa-
deloos gemaakt hebbende, bemachtigde drie
en t'festig Schepen. De *Prince van Orangie*, Op-
per-Admiraal van de Zee, triumpheert nu over
zo vele en meer Schepen. *C. Acilius*, een Soldaat
van *Cesar*, zijn rechter hand, in den Scheeps-
strijt voor *Marsilien* aan 's viants schip geslagen
en verloren hebbende, vatte het zelve Schip aan
met zijn linker hand, noch lied het niet los, voor
dat het ingenomen zijnde, te gronde ging.
Musch, een Capitein van onzen Admiraal, ver-
brande met geen mindere moedigheid, met het
Portugaalsche Galioen, noch was'er niet af te
rukken, voor dat 's vyants schip te gelijk met het
zijne zonk. *Alcibiades* joeg *Mindarus*, een Zee-
verste over de Vloot van *Sparten* op strand, en
veroverde dertig Schepen. De *Hollandsche* *Al-*
cibiades, dreef de *Spaansche* Vloot op de kusten
van *Engeland*, en ging strijken met den prijs van
van veertig geweldiger Schepen. *Mago*, een O-
verste over de Vloot van *Karthago*, zijn schepen
verloren hebbende, gingen met schande lopen.
Anthoni Oquendo ziende zijn Vloot verstroit en
vermand (om het quaadste niet te zeggen) zo
men hem voor geen verlater zal houden, brogt
met

met zijne vlugt te wege, dat de acht ſchepen, die hy behouden overgebracht heeft, zelve getuigen zijn van zijne neerlage, tot ſpot van hem en zijn volk. Hy wou den *Cardinaal Infant* doen gelooven dat de kans van 't voorleden Jaar gekeert was, en dat die wiſpeltuurge *Godin* den nieuwen Prins toen liefkoofde, om hem des te gewiſſer te treffen. *Pompejus de Groot*e beſlegt den oorlog tegens de Zee-rovers, binnen drie maanden: d'Admiraal *Tromp* dezen oorlog tegens Spaanjen, ontrent in drie weken. *Appius Claudius* maakte tuſſchen Sigilien en Italiën, tuſſchen *Scylla* en *Charjbdis* de Vloot van den *Siracuziſchen Hieron* te ſchande: *Tromp* bragt het zelve te wege tuſſchen *Calis* en *Doeveren*. *Vocanius*, der Romeinen overſte, van *Lucullus* afgezonden om te vervolgen de overige ſchepen van *Mithridates*, achterhaalde eenige. d'Onze vervolgde ook de ſchepen, die vluchten, en kreeg'er ook eenige. Als *Marcus Cl. Marcellus*, Sigilien te water beſtreed, werd hy daar tegen van de Sigilianen met geweldige Brantſpiegels gequelt en bevochten. De Spaanjaart, die groter en onwinnelijker ſchepen hadde, word door onze brandſchepen, zeer aardig toegereet, en mannelijk aangebracht, *Vulcanus* ten beſten gegeven, en in de brand geſteken. Doen *Duillius* en *Cornelius* Burgemeesters waren, was alleen de ſnelle toeredinge der ſchepen oorzaak van de victorie. In deze onze gelegenheid was de onverwachte toeruſtinge onzer ſchepen oorzaak van de zege en overwinninge. *Neoptolemus* een Overſte van *Mithridates* verwon *Lucullus* by *Leutrum*, en *Gilippus*

de Lacedemonier verwon *Nicias* by Syracuzen. Maar noch gelukkiger is onzen Admiraal, dat hy zynen vyant verwonnen heeft, en zelfs'er afgekomen is. Daar was noit grooter slag op Zee, dan onder het Burgemeesterschap van *Lutatius* en *Catulus*, doen der Carthagenenzer Vloot van leestocht, volk, Schans-kleden en wapenen overladden was, en de Schepen te groot en te zwaar om te keeren: maar der Romeinen Vloot maar befont, gelijk nu de onze mede, uit lichte en handige Schepen, die met hunne roers, als een paard met zyn toom, bestuert konde werden, en dan hier en daar, naar gelegenheid, lichtelyk op aan zetten. Insgelyks in den Scheepsstryd tusschen *Cesar* en *Cleopatra* waren de Schepen van haar, gelijk nu ook der Spaanjaarden, swaar en hoog opgeboeid, zo datze niet dan met groote moeite en arbeid konnen voort komen: Maar *Cezars*, als ook der Hollanderen, waren bequaam tot alles, wat nodig was, en licht om te drayen en te swayen. De Velt-heer *Duilius*, niet vermoeit mette triumph-stacy van eenen dag, liet, doen der *Panen* Vloot by *Liparas* verslagen was, zo lang hy leefde, toortzen voor zich dragen, en de Trompet blazen, als of noch daaglyks triompheerde. Wat eer onzen Neerlandfchen Zee-helt te verwachten heeft, weet ik niet, doch zoud'er niet tegen hebben, zo yemant achte, dat men ter gedachtenisse van zo een groote zake, 's verwinners wapen met zo veel voorstevens behoort te kronen, als hy den Spanjaart schepen uit de vuist gewrongen heeft. De gedenkwaardige toerusting van *Xerxes* op Grieken gedaan, beslaat hele boeken van de oude

de History-ſchryvers. En hoewel de Vloot van den Perſiaan grooter was van ſchepen, en magtiger van Krygsvolk, nochtans is zy in vele delen deze Vloot van Spanjen gelyk. De oorzake die den magtigen *Xerxes* bewogen heeft, om Griekenlant met geweld aan te taſten, was een ouden ingewortelden haat, waar mede hy tegen de Grieken ingenomen was, om dat zy die Joniers tegens zynen vader *Darium* vechtende, byſtant hadden gedaan. De oorzake die den Konink van Spanjen bewogen heeft tot deze ſcheeps-tocht, is inſgelyks een ouden wrok, die hy heeft op de Nederlanden en hare oude vryheid. *Xerxes* heeft zyne Vloot, die by zyn vaders heerſchappye ongelukkigelyk was aangevangen, in vyf jaren toegeereet. *Philippus* de vierde heeft de Vloot by zyn Grootvader *Philippus* de tweede toegeruſt 1588. Nu met meerder ongeluk hervat. *Xerxes*, als hy 's morgens vroeg de ſcheeps-ſtryd aanzag, ſtont hy op een verheven hoogte, en hadde nevens hem ſtaan eenige ſchryvers, die den toefant en gelegenheit van den gantschen ſlag beſchryven zouden. Zonder twyfel heeft hier ook of d'een of d'ander Schryver op 't Galioen om hoog geſtaan, om te beſchryven zodanige uitkomſte, die voor ons ongelukkig, voor den Spanjaart gewenſcht zoude uitvallen. Doen ter tyd heeft der Perzen Koning, naar de wyze zyns lands, de Zon aangebeden. Maar wy den eenigen God, Heere des Hemels en der Aarden. Hier in verſchillen wy van *Themistoctes* der Grieken Admiraal, dat deze met een Barbariſche wreetheid drie nichten van *Xerxes*, geboren uit zyn zuſter *Saulace*, by

486 CASPER VAN BAERLES
hem gevankelyk gehouden, den God *Bacchus*
heeft opgeoffert en geslagt. Maar wy hebben in
dezen Zee-slag heilige gebeden God onzen
schepper opgeoffert. Doen waren de Vice-Ad-
miralen van *Themistocles, Aminias, Zoficles, Lycomedes,*
Aristides. Nu waren onder d'Heer *Tromp*, de Kom-
mandeur *Houtebeen*, vermaart door het onvert-
zaagt aantasten van de *Silver-Vloot*, nu onlangs
geleden, en Vice-Admiralen, *Witen Wittenfz, Jan*
Evertfz, en de Kapiteinen, *Dyonijs, Cats, Colster, Ga-*
len, Lichthart, Redijk en andere, die hare manhaftige
en srydbare handen, onzen Admiraal trouwelyk
leenden. In de Vloot van *Xerxes* was Admiraal *A-*
riamenes, in d'onze d'Heer *Tromp*, in de Spaansche
Oquendo, alle mannen vermaart door zee-sryden.
De slag opgeheven te water tegen *Xerxes*, steun-
de op het Orakel en uitspraak van den voorzeg-
genden *Apollo.* Welk dit was: *Datmen de Stad van*
Athenen moeste beschermen met houten Muiren. De slag
opgeheven tegen den Koning van Spaanjen
ruste op de loffelyke uitspraak, en besluit van de
Hoog Mogende Heeren Staten: welk hier op uit
liep: *Datmen de Spaansche macht insgelijks moest tegen*
staan met houten muiren. Doen vochtmen om de vry-
heid van de Grieksche en Asiatische Zee en wa-
teren, nu om de vryheid van de gantsche Zee.
Doen is dat groot verschil tusschen den *Meed* en
Griek, wie van beiden meester ter Zee was, ter ne-
dergeleit, niet met Papieren, of na beschreven
rechten, of door uitspraak van eenig Hof, maar
met Rapieren, vier en zwaart. Nu is mede, naar
eeniger oordeel, dat zelfde krakkeel geslecht tuf-
schen den grootagtbaren en hooggeleerden *sel-*
den

den, Engelschryver, steunende op de stukken, by hem uitte oudheid, dog qualyk verstaan, t'zamen geraapt, en tusschen de Vereenigde Nederlanden, steunende op hunne oude rechten, die zy dan, wanneer 't gemene beste gevaar loopt van eenige merkelijke schade te lyden, niet dan door noodweir, trachten voor te staan. Achtende het raatzamer een zake van zulk een groot belang, haar beloop te laten hebben op het bestueren van Gods voorzienigheid, dan op 't waar-schynlyk en twyfelachtig knibbelen en pleiten van Regtsgeleerden, hoe geleert zy ook mogen wezen. Doen raakte om den hals de bloem der Perzen, nu der Spanjaarden. *Themistocles* wert qualyk van zyn Vaderlant geloont, gelyk ook *Miltiades* en *Phocion*: maar nu vertrouwen wy vastelyk, dat onze republyke, die door dezen slag, behouden is, van deze smette van ondankbaarheid noit bezoedelt zal werden. *Chimon*, de nazaat van *Themistocles*, sloeg de Perzen driemaal op eenen dag. d'Onze telt ook, zo men de verscheiden Admiraalschappen van de Vloot aanziet, even zo veel zegen en Victorien. Wy hebben *Xerxes* in den perzoon van den Koning van Spanjen verwonnen. Zyn Hoogheid den *Prince van Orangien*, als opper-Admiraal met *Themistocles*, en *Tromp* met *Aradames* Vice-Admiraal gelyk gemaakt. En den neerlaag van Callo met het vangen en slaan der Portugezen en Kastilianen betaalt. Om een uitmuntent exempel onzer eeuwe by de oude te voegen, zo is'er een geweldige en bloedige slag in *Lepanten* gevallen, tusschen de Christenen en *Mahumetisten*, daar in dees onze slag de Christenen

helaas! tegen malkanderen ten stryde gekomen zyn. In die slag was God de zake der Christenen, als rechtveerdiger zynde gunstig, onder't opperbeleit van *Don Jan d' Austria*. Maar nu in deze een gedeelte der Christenen, onder het beleit van den Admiraal, zyn *Hoogheit de Prince van Orange*, wiens zaak regtveerdiger is dan die van Spanjen. Eerst vochten de vyanden der Christenen voor wint, daar na tegen wint. Zo vochten de Spaanjaarts ook tegen ons eerst boven wints, en daarna onder de wint. Der Turken Galeyen schoten dikwils om hare hoogte mis, en over de schepen van den Oostenryker heen. Om de zelve oorzaak hebben de geweldige en hoog opgeboeide schepen der Spanjaarden de Nederlanders min beschadigt. Doen bestookten in den Maant van October, als 't vinnig teken van den Scorpioen heerschte, de twee groote dwingelanden van *Asia* en *Europa* malkanderen. Nu sneuvelt door de Nederlander den Spaanschen Koning, ook in de zelve Maand. Doen kreeg den Turk, die de Maan voerde in zyn vlaggen, de nederlaag, door de Christenen die 't Kruis tot haar teken voerden. Nu valt de Arent door den Nederlandschen Leeu. Pryft vry u Bootsvolk gy volkeren van *Argos*, en erkent naar zo veel eeuwen in de Nederlanders de weerslag van uw dapperheid. Hoort *Pheniciers*, *Tyriers*, *Sydoniers*, en gy van *Cilicien*, die eerst de schepen gebout hebt, en beelt u zelve niet in, dat uwe eeuwe alleen't geweld van de zee gehad heeft. Leert gy *Thracen*, *Myzen*, gy van *Corinthen*, *Kreten*, en gy van *Athenen*, dat Hollant ook met zyne schepen de zee doorzeilt, en leert op de zee

zee de Ree beſchermen, en over der Koningen Vloten triumpheren. Ziet uit deze daad alleen gy van Karthago, die de geëffel zyt geweest van Romen, het onweer van Sicilien, en de dwang van Spanjen, hoe qualyk wy ook den Spanjaart en den Siciliaan lyden mogen. *Pyzandren, Lyzandren, Ageſilaën, Nearchen, Timoleanten, Nicien, Regulen, Duillen*, zyn al oude en vermaarde namen der gener die overwinners en overſten op Vloten geweest zyn. In Holland en Zeelant zyn de *Boysſorten, Juſtynen, Douzen, Duivenvoorden, Opdammen, Heemskerken, Lamberden, Spilbergen, Matelieven, Heremiten, Necken, Reynſten, Realen, Karpentieren, Spexen, Brouwers, Naſſouwers, Dorpen en Trompen*, namen der Helden, die door haar dapperheid onze midde-len en de ſchatten der Vereenigde Nederlanden hebben doen vermeerderen en aanwaſſen.

Noch iſt dit niet al, dat ik te zeggen hebbe, deze zeeg' is zo groot, goedgunſtige toehoorders, dat wy nu niet behoeven te zoeken, waar wy der vyanden Steden uitroyen zullen, vermits heel Spanjen op zee verdelgt is. Zo lang als de Nederlanden geregeert hebben, en iſ'ergeen groter dag aan den Hemel verſchenen, als deze, op welken de Zeeheld der Nederlanders aan d'een zijde, en der Spanjaards aan d'ander zijde, zo dicht hunne ſcheeps-legers by malkander geſlagen, en in ſlag-oorden geſtelt hebben, met zulk een geluk, dat het ſchijnt, dat ons de Koning, als door onderhandeling, die wy met de zee en wint hebben, overlevert is. En wat hebben wy een kleine ſchade in dien ſlag geleden, by zo een grote zege? Daar word maar een

ſchip van onze Vloot in den ſlag vermiſt, en van
 ons krijgs en boodsvolk nauwlijks hondert, daar
 wy verſtaan en vernemen, dat van de Vyanden
 veel duizenden verſlagen, verdronken, en gevan-
 gen zijn, en veertig ſchepen, zo gezonken, ver-
 brand als genomen. De anderen zijn 't door de
 vlugt, of door de hulpe der Engelschen ontsnapt
 en ontkomen. Wy hebben noch nooit zo een zeeg
 gehad, die ons zo weinig bloeds gekoſt heeft.
 En dat deed de byzondere toeverzicht van den
 Admiraal, die niet en wilde dat men der vyanden
 ſchepen aan boord klampen en aborderen zou-
 de, voor al eer de zelve waren reddeloos en ſcha-
 deloos geſchoten, op dat zijn volk van de menig-
 te, die op der vyanden Admiraals waren, niet en
 zoude vermeestert en overrompelt worden.
 Hierom heeft hy met dikwils wenden en keren,
 aan, of om, en verby varen, de Vloot der Vyanden
 met ſchieten gematteert en vernielt. Waar
 over zullen wy ons hier aldermeest verwonde-
 ren? Over de haastigheid? Dat wy de zege den
 derden dag hebben verkregen? Over 't geluk?
 Dat het met klein verlies van d' onze geſchied is?
 Over den moet en couragie? Dat wy met mag-
 tiger hebben gevochten? Over eere? Dat wy in
 't eerste zo weinig in 't getal zijnde, zo een gro-
 te en wel bemande Vloot in 't neſt in Duins
 ſleepen? Oft over Gods gunſte? Dat de Span-
 jaard, door contrarie wind niet konde geraken
 uit Duins, wy met de zelve wint t'elken ſchepen
 van hier te hulp konden zenden? Laat de Cour-
 rantschrijvers van Brabant geloven, en ſchrijven
 dat de overwinninge aan 's Konings zyde is ge-
 weest.

weeft. Indienze tellen kunnen, laatze eens rekeninge maken van winſt en verlies. Laatze eens van't getal der ſchepen, die de Koning gezonden heeft, aftrekken de ſchepen, die verloren zijn, en mette overige winſt haar vrolijk maken. Zo zy van zinnen niet berooft zijn, zo moetenze weten, dat de verwinners plegen te triumpheren, en niet die verwonnen zijn. Houden zy, 't geen zy ſchrijven, voor waaragtig, ſo believen ſy eens de oogen te ſlaan op het droevig gelaat van hunnen Prince, op het vertoeven en zammelen van *Oquendo* in Vlaanderen, en ſyn kleinagting aldaar, op de verſlagentheit der Overſten en Soldaten, die 't ont-komen zijn, op het getal der gevangenen, en het getuigeniſſe der Engelschen, en dat gedaan hebbende, ſullen ſy anders leren gevoelen. Dog even zo zot was *Bernardin Mendoza*, Spaanſch Ambaſſadeur in Vrankrijk: want hy in 't Jaar van vijftien hondert agt en tagtig, doen de Spaanſche Vloot mede vernielt en verſtroit was, in der yl poſten na Madril zond, om de Koning de Victorie van de zijnen te verwittigen, ja liet daar van een gedrukt Boexken uitgaan en omlopen. 't Gaat nu in 't vijftigſte Jaar, dat de Koningin van Engeland over die Vloot met ons triumpheerde, zo dat ons God door zijn genade dit Jaar, dat nu daar op gevolgt is, tot een jubeljaar vergunt heeft. Ik zoude niet buiten de waarheid gaan, zo ik zeide, dat deze triumphe en zege groter is, dan dien wy doen ter tijd over groter en machtiger Vloot verkregen. Want hoe? Dien verworven wy met de Engeliſche t'zamen: dezen alleen. Doen was ons maar opgeleid de haven van

492 CASPER VAN BAERLES
Duinkerken te bezetten. Hier hadden wy de he-
le Zee tot een vechtplaats. Doen had *Philippus*
eerst en meest het oog op Engeland: nu eerst en
meest op ons. Doen vocht d'allerdoorluchtigste
Koningin *Elizabeth* met ons, in een gemenen
oorlog ingewikkelt, om een zelfde oorzaak. Nu
genieten wy met heusheid en dankbaarheid de
gunst van de Koning van Engeland, met ons en
de Spaansche verbonden. Doen werd de Vloot
meer door storm en onweer verstroit, als door
dapperheid: nu hebben wy door onze deugd en
manhaftigheid, met Godes hulpe, overwonnen.
Doen kregen de Engelschen den buit, nu het
Vereenigde Nederland. Doen quamen van hon-
dert en vijfendartig schepen, een oorlogschip, en
dartig koopvaardy-vaarders, nu zeven en twin-
tig. Doen was Admiraal over de Vloot de *Her-
tog van Medina*, onervaren in krijgs zaken, maar
doorluchtig van geslachte, en machtig van goe-
deren. Nu hadden wy te doen met een Overste,
wiens trou en ernst dikwils op de Brasiliaansche
zee beproeft was. Doen vochten wy met den
Vader *Michiel Oquendo*, niet van de minste in die
Vloot, nu met den zoon *Oquendo*, de aller opper-
ste in deze. Doen konde de afgematte Vloot
met de hulpe, dien *Parma* in Vlaanderen by hem
hadde, niet verquikt en bygestaan worden. Dog
deze is met eenige honderden van soldaten en
matrozen, uit Duinkerken in Engeland overge-
voert, versterkt. Doen stont Engeland, noch Yer-
lant voor den vluchtenden Spanjaat open. Nu
heetze Engeland in hunnen nood ververschinge
en toevoer van alles gedaan. Doen was de neder-
laag

laag een verlichting van oorlog voor *Henderik Bourbon*, die om de kroon van Vrankrijk vocht, daar zich de Spanjaart tegen kante. Nu komt deze jegenwoordige neerlage der Vyanden wel te pas, zijn zone den Koning *Lodewijk*, die met ons aan groter Oorlog vast is. De voorgaande Zee-stryd viel voor, doen onze regering noch in haar kindsche Jaren was, en maar effen eerst begon te bloeien: deze in dien tijd, dat de nabuirige Vorsten ons het geluk van onzen staat, nu als volwassèn zijnde, bejiden, en daar jaloers op zijn.

Zo wensch ik u dan, gy *Vaders des Vaderlands*, wegen deze doorluchtige en heerlijke *Victorie*, alle eer, roem en geluk. 't Geen door uwen wil wijslijk en rechtvaardig belast is, en geordineert, hebben uwe Mogendheden machtig en gelukkiglijk verkregen. Heeft men immermeer moeten toezien, dat de Koning van Spanjen geen meester van de zee zoude worden, en die in zijn geweld krijgen, zo was 't nu tijd. De *Kastiliaanse* pook stont ons allen op de keel, en 't *Spaansche* lemmer zoud ons allen in 't harte gedout geweest sijn, had uwe voorsigtigheid den steek niet verzet en gewert. Gaat zo voort en verdedigt uwe burgers, met houten muiren, als men met stene muiren niet en kan. Steden en bestaan niet in wallen en muiren, maar in de burgers zelf. Als gy 't zee vaard, vaard een goed en lofslijk deel van u volk en burgery mede. Zoekt gy huizen? Schepen zijn ook huizen. Wilt gy Steden bouwen? Bout Vloten daar gantsche huisgezinnen in begrepen worden. Altoos zijn de magtigste Vorsten geweest, die meester ter Zee waren. Gy hebt door

494 CASPER VAN BAERLES
door uwe daden, op den Oceaan zo veel jaren
betoont, uwen naam over al ontzaglijk gemaakt.
Gy betoont nu ook, dattet uwe dapperheid al
eens is, of gy te paart of te sloop, te water of te
lant vecht. Uwe inwoonders stonden beducht,
of in dezen gelegenheid, en op die plaats, daar
Duins in Engelant is, en dien de Koninklijke
Majesteit van groot Brittanjen zich eygent, wel
geoorloft zoude zijn, den viand aan te tasten.
Maar laat my een vry woort in een vrye regerin-
ge spreken: Noot, breekt wet, bezonder in den
oorlog, daar men zelden den tijd van vechten,
naar den Zandloper mag rekenen, en de plaats
van den slag, met roeden op 't nauft afmeten. De
Spaansche Vloot lag op de Ree van Engelant
besloten en bezet, onder 't beschut, zo 't sloop,
van den hoogsten Koning, op dat zy den proef
zouden nemen, wat hert wy hadden, om 't ont-
zag van zijn Koninklijke Majesteit. Gy zout zon-
der twyfel, had gy den Spanjaart gespaart en ont-
zien, die ons over zee den oorlog komt aan doen,
en bestrijden, van de Engelschen, Franschen en
nabuirigen, ja by den Spanjaart zelf veracht en
versmaad zijn geweest. Wie zal, nu gy, eerst ver-
ongelykt zynde, aangevallen zyt, en met's vyants
verderf getoont hebt, dat gy onwinnelyk zyt,
eens twyfelen, of de Zee staat voor de verwin-
ners open? Hy bedriegt zich, die de palen van u-
we eere en 't gemene beste, met een draad wil af-
meten. Men vaart en trekt zo veer als 't de Zee
en diepte toelaat. Als wy aan grond vast liggen
en gestrant zyn, staan wy onder een ander. De
Regtsgelerden mogen knibbelen over de
gren-

grenzen van de Zee. 't Is al recht voor den Vorſten, zonder 't welk de Burger niet kan behouden blyven. 't Is niet lang geleden, en 't heugt u noech, dat gy zonder groote klachte te doen, verduldig droegt, dat uwe ſtromen geſchonden wierden. De rechten laten toe, dat men een wilt of miſdadigen in een anders gebied vervolge. En wie zal ontkennen, dat deze vervaarlijke Vloot en Zeeleger in d'engte van Britanjen, als in een vreemt water gejaagt en bezet, niet toe en hoort hem, dieze vervolgt. Zo een bekent ſtraat-ſchender, over een ander mans gront willende gaan, of door een anders floot varen, zekerlyk voor had myn huis in brand te ſteken, of yemant om hals te brengen, de natuur roept zelfs, dat men den ſtraat-ſchender overvallen mag, en niet naar 't vonnis van de regts-bank en behoeft te wachten, terwyler gevaar in 't marren is. Wie zal dan ſwarigheid maken, van den Spanjaart, zich op ſtrant van den allervredigſten Koning onthoudende, en op ons verderf uit zynde, aan te taſten? Ook zullen de Rechtsgeleerden wel te ſtillen wezen, nu d'overwinnende partye God zelfs behaagt heeft. Men leeft veel van Landmeters, maar van Zeemeters niet met allen. De natuur weet van geen Zon, lucht ofte Zee, die eigen is. Wy quamen op Reen, allen Zeevarenden gemeen, die God, wanneer de Zee door ſtorm en onweer ontſtelt is, niet een volk alleen, maar allen tot een toevlugt verleent heeft. Wy quamen en verw'den met 's vyants bloed lucht en water, die voor allen open ſtaan. Hy lyd niet, dat de zee bepaalt werde, die de zelve, als hy wil, in zyn magt

496 CASPER VAN BAERLES
magt heeft, en met het staal alle hinderpalen uit
te weeg helpen, en zich zelf een weg banen kan.
's Is onlydelyk, datmen ons van dat deel des O-
ceaans berove, daar door onze gemeente als den
adem haalt, daar de Koopman door leeft, de ge-
mene en ieder in 't byzonder schatkisten van
klinken, en waar door de schatten en waren van
Oosten, Zuiden en Westen, verhandelt worden.
'k Zal yet zeggen, dat noch grooter is. Gy hebt
voor 't regt van groot Brittanjen zelfs gestreden,
en den vyant gestraft, die op 's Konings ernstig
verbod van malkanderen op zyn Ree niet te be-
schadigen, niet en paste. Ook vermogt den Span-
jaart met zulke Vloten op die Ree niet te ko-
men. En wy quamender niet, voor dat hy'er eerst
gekomen was. Gy hebt die stoutigheid, als uit
Konings naam gewroken, doen hy zelf om de
macht van die Spaansche Vloot, het doen ter tyd
niet doen konde. Beschermt dan, ô Vaders, en
houd wel vast de vryheid, die geen eerlyk man
dan met zyn ziele verliest. Gy hebtze met de wa-
penen vast gestelt, die onze voor-ouders mette
wapenen verkregen hebben. Gy hebt daar mede
betuigt, dat den Oceaen en de groote Zee ons
mede toebehoort. Gy hebt de zee, van den Span-
jaart besloten, niet als schryvers met papier en
pennen, maar als verwinners met vuur en rapier
geopent. Door deze daad heeft u regeringe een
luister en aanzien gekregen, en des Spanjaarts
verloren. Door deze daad bekomen de uitheem-
sche Vorsten, met het huis van Oostenryk in
oorlog zynde, hunnen ouden moed en couragie
weer. Door deze daad schrikken zy, die u ver-
schikken.

En

En gy, ó Hoog-geboren Vorst Frederik Henrik, vlecht deze Laurier-krans als de aanzienlykste aan alle voorgaande Laurier-kranffen, die den lof van zo veel Victorien en zegen met zijne grootheid te boven gaat. Terwyl gy Steden wind, triumpheert gy over geen grote gedeelten van den aardbodem. Deze triumph is over de gewonnen en veilig gemaakte Zee. Gy hebt onwinnelyke Steden, Kastelen, en Sloten veroverd, maar elk in een bezonderen kryg. Nu hebt gy met eenen tocht, en in zo weinig dagen zo veel steden en sloten gewonnen en verdelgt, als gy Admiraal ter zee fynde, Koninklyke schepen verfmooort, gevangen en weg gevoert hebt. Vrankrijk heeft u den naam en tytel van Hoogheit, maar niet de daad, gegeven. Dien gaf u de gunst Godes, en deze overwinning. Gy wort door hoge Koninklyke en heerlyke benamingen en tijtels doorluchtig, en dat met recht, door uwe verdiensten. Deze Scheeps-triumph is d'uwe, en d'eere komt u toe, om dat deze zegge door uwe regeringe, uwe bestiering, en door uw' Soldaten verworven is. Die hier gevochten hebben, hebben overwonnen. Die hebben allermeeft gevochten, die den slag hebben belast, bestiert en beleit. De Fortuin twyffelt noch, waar zy den paalsteen van uwe eere zetten zal. Zy is bezig met een weg te water en te lande te banen, en strekt die al wijder en wijder uit. De Trommels en slaan niet alleen, maar de Zee Trompetten blazen den naam van Orangien over al uit. *Salamis* heeft *Themistocles*, de Haven van *Carthago*, *Xantippus*, en de engten van *Sicilien* hebben *Gylippus*

498 CASPER VAN BAERLES
den Spartaanschen Veld-heer beroemd ge-
maakt. Duins in Engelant, de Haven van Doeven-
ren, Kent, de Teems, en al wat namen van Stranden,
Hoofden, Revieren en Reden, naarby geweest
zijn, hebben u op den hoogsten top van eer en
glory doen stijgen.

Doch gy Spaansche Oversten, leert, zo gy ly-
den meugt, dat een Hollander wat moediger
spreke, datter niet zo vast, hecht, sterk is, of
't loopt in 't gevaar, om van een minder en on-
sterker verzwakt en verkneust te worden: dat
den Arent zomtjids der Duiven aes wort, dat een
benaude Vyand de wanhoop te hulpe neemt, en
als hy met middelmatige middelen zig voor on-
heil niet beschutten kan, 't uitterste met der hant
neemt. Gy quaamt ons uit de Karonje by, als
oft'er geen plaatzen in Brazilien, en in de hoog-
ten van Galicien waren, om van de Franschen of
Hollanders nedergehouden te worden. t'Is de
natuur gelijk, dat, als gy 't uwe beschermt hebt,
dat gy dan gaat om een ander het zijne te bene-
men. De Fransman leit u op de neus, en gy gaat
verre van u Vaderland bestoken een volk, dat in
de baren gewiegt en opgevoet is. Weerd de
schrik eerst van uwer inboorlingen hals, eer gy
dien anderen op 't lyf jaagt. Wort toch eens wys
door de menigte van uwe nederlagen op Zee.
Deze zelfde Straat en Rede van Britanjen zal
het waar maaken, in, en op de welke die overal
de werelt vermaarde Vloot in 't Jaar 1588. ver-
zopen en om gekomen is. Gelooft gy Bossa niet,
dien wy in de Zuider-zee verwonnen, zijn sचे-
pen ontweldigt, en gevangen genomen hebben?
Ge-

Geloof gy *Frederik Spinola* niet, wiens machtige Galeien, de Overste omhals geraakt zijnde, de Zeelander in zijne Haven gesleept heeft? Of Graaf *Jan van Nassau*, wiens gehele Vloot wy onlangs ter *Tolen* met alle zijn Kapiteinen en Soldaten veroverd en binnen gebragt hebben? de roekeloosheit is niet altijd gelukkig, en het gunstige geval speelt en boert altemets in het klein, op dat het, als 't de pijn waard is, een groter slag geve. 't Voorleden jaar handelden gy dertel in u voorspoet, onze Soldaten qualyk, en sleepten hen by rotten en troupen door steden, over markten en straten, om van u Volk bespottet te worden. Zyn Hoogheit de *Cardinaal* gedenke, dat *François* de eerste, Konink van Vrankryk, doen hy van zijn overgrootvader Keiser *Karel* in Spanjen in de gevangenis gehouden wert, met grote letters aan de wanden van den Kerker schreef, *Huiden my, Morgen dy*. De kans is verkeert, en gelyk *Capua* (een Stad daar *Hannibal* overwonnen wert) eertyds *Hannibals Kanna* [een plaats daar de Romeinen de neerlaag hadden tegen *Hannibal*] waren, zo zijn nu de engten van Brittanjen des *Cardinaals Calpo* geworden.

En gy eelmoedige en manhafte Held *Marten Harpertsz Tromp*, leeft en zweeft op der aarden, door de eeuwige heuchenisse van uwe daden. Te welker dage dat gy die loffelyke Zee-stryd gevochten hebt, zo hebt gy gantsch Europa doen geloven, dat de manhaftigheit, met de oude *Duillen*, *Scipioenen*, *Regulen*, *Chimonen*, en *Pompeen*, noch op dezen den dag niet verstorven en is. Ik beken, 't feit was stout, dat gy aangevangen hebt,

500 CASPER VAN BAERLES
maar wy weten, dat, als het op 't welvaren van
Landen en steden aankomt, de manhattigste aan-
slagen de zekerste zijn. 't Gelt dan geen leuteren
of zammelen. De occasie is licht, en in een ogen-
blik ontglipt de gelegenheid van grote dingen
te wege te brengen. Daarom hebt gy wyfelyk ge-
daan, toen gy tijd en stond paste, zonder vertoe-
ven of uitstel te zoeken. Ziet het juigen en 't ge-
luk wenschen aller Burgeren aan. Elk stryd te-
gen den anderen, om u alle eer en dienst te be-
wijzen. Ia die zelve Goden (zo de Heidenen ple-
gen te spreken) waar door gy gewonnen hebt,
namentlyk *Neptunus, Æolus, Tethijs, Vulcanus*, of-
feren wy u op. Alle Steden daar gy deurreist,
zien u met verwondering aan Zy roepen alle, dat
gy om u onvertsaagt en gelukkig bestaan waar-
dig zyt, dat de winden uwe Vloot ten dienste
staan. Gy hebt door uwe dapperheit, Krygs-er-
varenheit te water, en 't gezag der *Heren Staten*,
de overwinninge verkregen. Wel aan dan,
klockmoedige *Tromp*, neemt voorts moet, ver-
mids gy gelukkig zyt, zo door de overwinninge
zelfs, als over het geluk wenschen van alle het
Lant, van *Staten*, zyn Hoogheit, *Gemeinten*, *Scholens*
en 't gantsche volk. Leeft vol eere, naar dien gy
dat feit hebt te wege gebracht, waar over de na-
buren verbaast staan, de Neerlanders verwon-
dert zyn, de Spanjaart schrikken, en 't welk de
nakomelingen lange jaren naar ons met lust en
yver zullen vertellen en loven.

Maar gy, ô aldermachtigste en hoogste God,
opper en onverwinnelijke Heer van den Oge-
aan, wy vallen uwe Majesteit met nederige en
dank.

dankbare herten te voet. 't Is u werk en doen, al wat wy groots en lofwaardigs gedaan hebben. Gy hebt onzen Admiraal het hart ingestort, om dit werk te durven bestaan. Gy hebt hem het vermogen en de macht gegeven om dat zelve te kunnen uitvoeren. Gy loecht uit den hogen Hemel, over het prachtig Spanje, dat met zijn verbaarlyke schepen quam aangezeylt, en hebt den magtigsten Koning op der aarden, met een magtiger hant ter neder gevelt, zyn schepen verstrooit, verbrand, en verzonken. Gy hebt de winden be- last, darze ons ten dienst zouden waayen. De Ooste winden hebt gy uit uwe heimelijke en onbekende schatkamers gehaalt, om onze schepen naar de Vyand bequamelijk te voeren. Gy hebt door de zelve den Vyand op de Engelsche Ree gehouden, dat hy niet weg en kon. Onze Kapiteinen hebt gy gewapent met wysheit, de Soldaten en Matrozen met kloekmoedigheid, en met versnaden des doots. Dat onze oogen dit gezien hebben, dat onze ooren dit gehoord hebben, dat gy ó grote God dit gedaan hebt, zullen wy ons kinderen en kindskinderen vertellen. Ik zal zingen met uwen Mozes: *De Heer is mijn sterkte, en mijn loff, hy is mijn beyl en zaligheid. Ik zal den Heere mynen God groot maaken, en den God onzer Vaders verheffen. De Heer is als een krygs-held, zyn naam is Almachtig. Hy storte de schepen van Philippus, en zyn heirkrachten in Zee, en zyn beste Vorsten zyn verzoopen en versmoord. Afgronden overstolpten hen, en zy zonken als een steen. Uwe rechterhand, o Heere is beroemt door sterkte, uwe rechterhand sloeg den vyant. Door uwe menigvuldige eere verwont gy myne vyanden.* Gy zond uwen

502 CASPER VAN BAERLES
toorn, die hen als stoppelen verflond. De wateren zyn door
den adem uwer grimmigheid op malkander getast, uwe
wint blics en de Zee overflorteze, zy gingen te grond als
lood in woeste wijde wateren. Wie is uws gelijk, Heere, on-
der de Helden? Wie is uws gelijk, die heerlyk zyt in uw
heyligdom, verschrikkelyk en pysselyk, en die wonder
werkt. Gun ô eeuwige God, dat wy deze Zege
in waarde houden, en dat wy overwinner van
onze Vyanden, ook overwinners van ons zelven
zijn. Laat ons de vrede niet versmaden, als ons
een veylige aangeboden word. Beschut en be-
schermt de vrome, machtige, en gelukkige re-
geerders van 't Vereenigde Nederlant, zyn Hoog-
heid den Prince van Orangien, Vader des Vaderlants,
en onvermoeiden beschermer dezer Landen;
ook den Admiraal van onze Vloot, die huden
overwinner is. Neemt in u hoede de Kerken,
Scholen, Burgers, Koopluiden, in deugden en
wetenschap groeiende Jeugt dezer Stede. Zo
moet uwe naam in der eeuwigheid geloof, ge-
prezen, en van ons allen groot gemaakt en ver-
heerlykt wezen.

*GEDAAN in de doorluchtige Schole t' Amsterdam den 13.
van Slagemaand des jaars 1639.*

GELUK-WENSCHINGE

Aan den allerdoortuchtigsten Prins, Prins

FREDRIK HENDRIK,

Prince van Oranje, Graaf van Nassou, &c. Stadhouder van Gelderland, Holland, West-Vrieslant, &c.

Als ik, doorluchste Prins, betracht en overdenk het algemene heil en gelukzaligheid die ons heden te beurt vallen, zo kan ik niet nalaten, om u met d'eere die u door Gods ingeven van de menschen is op gedragen, geluk te wenschen, en dat door zodanigen slag eener Oratie, die by niemand van de onzen zal kunnen nyd verwekken, nochte by niemand van d'uitheemschen, uitgezeit onze vyanden, onaangenaam wezen. Want gelyk u niet de staat-zugt, of de blinde gunst van 't wispeltuirig geluk, maar uwe deugt, die geheel Nederlant genoegzaam bekent is, en manhaftigheid, en de grote diensten van 't huis van Oranje, in top van deze grootste waardigheid en heerschappye gevoert hebben; also kan 't verheffen en 't verheerlyken uwer Doorlugtigheit niemant tegens den borst stoten, dan die gene, wien het oirbaar is, dat het gemene beste, dat altyd een beschermster en handhaaffter van onze oude vryheid geweest is, zonder bestierder geregeert wort. Want gy zyt na de nacht, die voor ons schier de laatste nacht was, en na dat u broeder Prins Maurits godzalig in den Heere ontslapen was, even eens als een nieu gestarnte komen verschijnen; wiens op-

504 CASPER VAN BAERLES
gang, even als de opgank van een nieuwe zon, het
Vaderlant, dat in de duifterniffe en droefheit ge-
dompelt lag, verlicht, en het gehate onweer van
d'algemene verflagenis en droefheit, door een
fchielyke zonne-fchijn weder verdreven heeft.
Invoegen, dat 'er aan te twyfelen valt, of de droef-
heit, die weder een uit de dood vanden onwinba-
ren helt, uw broeder, gefchept heeft, groter ge-
weeft is, dan de blyfchap, die out en jong, hoog
en laag, over d'opdracht van u Stadhouderschap
gemaakt heeft. Maar voorwaar, als 't recht foude
gaan, zo moest de droefheit zo groot wezen, als
de blyfchap, en de blyfchap als de droefheid, en
de ondergaande deugt moet niet minder geacht
worden, als d'opgaande. En het is zodanig met
ons menschen gelegen, dat we alzo grote bly-
fchap maken om de goederen die wy bekomen,
zoze flegts maar van groot belang zijn, als droef-
heit om de genen, die wy verliezen. Want het
geen wy bekennen aan uw' Broeder verloren,
dat geloven we vastelyk aan u weder verkregen
te hebbē. En by aldien onder hem de vermaarde
heerschappy van het Vereenigde Nederlant ge-
bloeit heeft, zo false onder u de veiligheit en glo-
ri, diense verkregen heeft, vorders ongeschonden
bewaren. En, om de waarheit te zeggen, de al-
gemene Hoog Mogende Heeren Staten van het
Vereenigde Nederlant, konden zo grote en ge-
wigige zaken niet wyffelyker bestieren, dan dat
's ryks kragten, aan dat zelfde huis en geslacht
bleven, wiens naam wy gewoon zijn eerbiedic-
heit te betonen, en waar in, door Gods fchikkin-
ge, de kracht en fterkte van ons welvaren en be-
fcher-

scherminge schynt gestelt te zyn. Dit huis is geweest het huis van Nassou, een afkomst van God uit den Hemel gezonden, om over Nederlant te gebieden; dit huis heeft den allereerste Landvoocht over geheel Neerland, Engelbert van Nassou, de broeder van u Groot-vader, uitgelevert die van den Kaizer Maximiliaan, na dat hy voor hem eenige treffelyke daden in Vrankrijk en Vlaandre had uitgerecht, tot Opperlantvoogt over deze bloeienste gewesten gestelt is. Na hem is gevolgt Hendrik van Nassou, Engelberts neef, van broeders wege, die niet alleen in Vrankrijk over het magtigste krygshair van Karel de vyfde, als opper Velt-overste geweest is, maar ook uit den naam vanden zelfden Keizer over geheel Brabant, en al d'andere Landschappen de heerschappy gevoert heeft. In geen geringer eer en aansien is geweest, u overneef Renatus Kabilionensis, Prins van Oranje, en Stadhouder van Holland, Zeeland, en Vrieslant, die, na dat hy het Hartogdom van Gelderlant, onder de heerschappy van Keizer Karel gebragt hadde, zijn gelukkige en voorspoedige voortgangen, door een vroegen, en al te onrype dood afgebroken heeft.

Terstont is het Pringedom van Oranje, en het Stadhouderschap van Hollant, Vrieslant, en Utrecht, op u Vader Wilhem gestorven; in welk Stadhouderschap die aller inzichtigste Prins, zich zodanig gedragen heeft, dat hy, nadeemaal hy wel wiste, dat hy by eede aan zijn Vaderlant en Konink verbonden stont, niet eerder van den Koningk is afgevallen, voor al eer dat de Koningk zich anders aanstelde, als een Koningk

506 CASPER VAN BAERLES
zich behoorde aan te stellen, noch ook toen niet
opgehouden heeft, het Vaderlant te beschermen,
schoon dat hy 't zelve met vrees van lyf en
leven te verliezen [dewijl een opgekogte moor-
der op zyn leven gonk, en 's Koningks dolle uit-
zinnigheit die Vader moorders met groot gelt
daar toe gekocht, en hen verlof gegeven hadde]
beschermen moeste. En alhoewel'er van God,
op ons vertoornt zijnde, geen groter ellende, als
u Vaders dood ons konde toegeschikt worden,
zo mogen wy nochtans, wanneerwe de gewich-
tige zaken, die u Vader in de gevaarlykste tyden
uitgevoert heeft, in zien, en vry geloven, dat ons
van God zo groot een Prins, tot bescherminge
van 't Vaderlant, dat zo overhoop lag, is toege-
schikt, dewijl hem God eerst, na dat de tyranny
gedempt, en de vryheit verkregen was, weder
tot zyn oorsprongk, dat is, in den Hemel voerde.

Na hem, als het gemene beste in de bitterste
haat en uiterste gevaar der Spanjaarts stak, is met
den tytel van Stadhouder gevolgt uwen Broeder
Mauritius, die den oorlog onder u Vader begon-
nen, zo gelukkig en veirdig gevoert heeft, dat
hy den Viant, die ons zelfs eerst uiteischte en
tergde, en na dat zyn krachten in Oost en West-
Indie gebroken waren, gedwongen heeft om
het twaalf-jatig bestand te aanvaarden: en ge-
wizzelyk, had hy zo wel d'oorzaak des oorlogs
kunnen aanvaarden, hy zou hem voor zyn eigen
Velt-overste gekozen hebben. En alzo is hy door
de naam en faam zijner daden, die zich door de
gantse werelt verspreiden, den uitheemschen
volken tot een verwondering en schrik gewor-
den,

den, en is niet alleen die Helden, die tegenwoordig leven, maar ook die voor dezen geleefd hebben, in gloryryke daden verre te boven gegaan. Toen'er nu om een navolger in u broeders plaats uitgezien wierde, zo kon'er geen ander als gy, die tot dien einde ter werelt gebrogt en groot gemaakt zyt, en niet alleen u Voor-ouders, maar ook onlangs u Vader en Broeder tot voorgangers in dit waardige ampt gehad hebt, gekozen worden. Invoegen, dat gy, zo dikwils alsge op u Vader en Broeder uwe gedachten sloeg, zo menigmaal ook in d'eene een beeltenisse van een zonderlinge voorzichtigheid, in d'ander, een Krygs-mans manhaftigheid, vergezelschap met geluk en voorspoet, aanschoude, en beide hunner voetstappen navolgende, niet alleen in hun geslacht, maar ook in hunner manhaftigheid trad. Door deze Vorsten is gewisselyk allereerst de krygs-bou-kunst op zijn stel gebracht, en door hen de krachten en sterkten der Steden niet min met kunst van oorlog te voeren, als met vroomheid gesterkt, op dat gy door de zelfde oeffeningen, door de welke uw Vader de grondslag van onze heerschappy geleid heeft, de gemene en byzondere goederen, en de oorlogs daden dapper onder u Broeder zijn aangegroeid, de glory van 't gehele werk zoud voltoien. En zeker, gy zyt niet alleen hier door, om dat u de grootste Prinzen en Vorsten in maagschap bestaan, even eens als of zulx by de afkomste van 't geslagt zou toegekomen zijn, aan het roer der regeringe geraakt, maar gy verdient 'et door u eige deugden, dat ge dat ampt zult

zult bekleeden, 't geen u onbenyt van yder een met een vrolyk gejuig, en zo te zeggen, als door een Hemels orakel, word opgedragen. Gy zyt niet door drift, door gunst, of toeneiginge van 't Krygsvolk, 't geen by de Roomsche Keizers in 't gebruik is, maar door raat en reden gekozen, byaldien men u, die alleen overgebleven, en alleen bequaam zyt om zo groot een last te dragen, en daar niemant nader tot deze glory-ryke heerschappy, noch niemant anders is, die tot de zelve zo wel passen zou, konde verkiezen, en dit verkiezen heten mag. Een krygsman was 'er van noden, wiens ampten gy altemaal hebt bekleet, zo wel in het gedurig verimaden des doods, voor wien van vreze ieder een het hart in de schoenen zakt, als in het staan na glory en lof. Een krygs-overste was 'er van noden, wiens ampt gy tot nog toe zodanig hebt bedient, datge te laat daar toe schynt gekozen te zyn. Want yder gelooft datge niet alleen door de wetenschap en 't gebruik, maar ook uit de natuur een Velt-overste geboren zyt. Een Stadhouder was hier van noden over de binnen-lantsche zaken, zodanig een bestierder gy door de middelmatigheid van treffelijken inborst, door ongehoorde beleeftheid, goede genegenheit tegens de burgers, en voorzigtige beraatflagingen, in alle manieren af beelt en vertoont. Toeng: noch een aankomende Jongelink was, voerde gy al als Hopman de troepen, en krygs-benden, en taffe den vyant moediger aan, als u jaren mede brochten, en eer wistge u niet te bedaren, voor datge met het Spaantsche bloed u Vaders schimmen verzoent hadde. Geen ding

ding stiet u zo zeer tegens de borst als zammelen en hoetelen. Het dralen docht u knechtelyk te zyn, maar kryg-manhaftig en Koningklyk, een dink terstont uit te voeren. Uw hart en zin was den oorlog, en gy beelde u nu al den zegen in, in dien gy slegts maar voor de krygs-benden had mogen gaan. Dat meer is, de dingen die in den krygs-handel niet veel geagt worden: als, de daggelykze Wapen-oeffeninge, 't verkeren met de gemene krygs-knechten, en een blakende hitte en yver tot den oorlog, maakten u by yder een lief en waart. Daarmen u Broeder vont, daar vont men u ook. Want noit is u Broeder, die zo menig Stad verovert, zo menig Velt-slag gewonnen, en zo menig Vloot vermeestert heeft, zonder u met den zegen gaan stryken; maar gelyk gy niet weigerde hem met uwe raad en daad te ondersteunen, en 't gevaar neffens hem uit te staan: also wilde hy ook niet gedogen, dat gy van de lof en glory zoud verfteken, maar aan de zelve mede deelachtig zyn. Gy ginkt den vyant tegen, en gy hielt u niet buiten scheuts, maar nam u plaats midden onder de oorlogs-troepen, daar het gevecht op het heetste affiep: en het docht u een oneer te wezen, over yemant, dien gy niet zelf gequest hadde, te zege-pralen. Gy achte het voor kinder-spel, dat onder u bevel gevochten wierde, zo gy niet u zelfs mede in het gevaar des oorlogs stakt, den vyanden het spits boot, slant in 't vechten hielt, de slag-ordens, verstroide, en geen weg, als door de nederlaag der Vyanden, spoede. Invoegen, dat ge niet alleen het ampt van een Velt-overste, maar ook van een Krygs-knecht

510 CASPER VAN BAERLES
knecht hebt bedient, en niet alleen met onder-
wyzinge en geboden, maar ook met exempels
en daden d'uwen voor gegaan zyt: wy hebben u
zien de krygs-knechten, om slag te leveren, aan-
voeren, de Steden belegeren, de beleggers ver-
jagen, de belegerden verlossen; ja wy hebben u
zien de Ruitery tot het vechten aanporren, en
nu 's Vaderlants vryheid, dan 's Vyants buit, nu
de leerstukken van d'ingewortelde deugt, en de
beloningen van een onsterffelyke glory in volle
vergadering voor het volk ophalen.

En op dat de lof uwer wapenen, niet grooter
als de lof van uw voorzichtigheyt zou zyn, zo
hebtge, in den Raat van Staten geroepen zynde,
toenge noch een Jongelink waart, ook de krygs-
zaken met uwe raat ondersteunt, en aldaar zoda-
nig oordeel van u gegeven, dat genoegzaam te
kennen gaf, dat in u de hoogste voorzichtigheid,
en een hoogdravent en gaau verstant noodzake-
lyk moeste steken. Na datge eindelyk de troepen
van het voetvolk gelukkig gevoert hadden, zo
zytge ten lesten Veltmaarschalk over de gant-
sche Nederlandse Ruitery, de grootste kracht en
zenuw van onze oorlog, gemaakt. Uw fiere in-
borst en hoogdravende geest kon zich ook bin-
nen de enge palen van het Vaderlant niet hou-
den, maar men zent u voor gezant na Engelant,
en het verbont, eertyts met Elizabet aangegaan,
hernieuwende, verwerft aldaar lichtelyk van
Koningk Jacobus d'hulp middelen van de oude
maatschap. Maar weder uit Engelant gekeert
zynde, zo kiestmen u over al de Steden, en stark-
ten, die op de Vlaamsche kust, onder de gehoor-
zaam-

zaamheit der algemeine Heeren Staten staan, tot Stadhouders: ontfangt alzo het voorospel en beginzel van uw toekomende waardigheid. Want dewyl in een Velt-overste, de wetenschap van krygshandel, kloekmoedigheid, en achtbaarheid moeten wezen, wie is'er die u in wetenschap kan te boven gaan? die de krygs-geboden niet alleen van u Broeder ontfangen maar ook zelf aan andere gegeven hebt. En de geboden die gy gaff, niet altyd uit een anders oordeel, maar ook uit uw' eigen oorlogen en overwinningen raapte. Gy hebt zo wel in uwe kintsheid, als in uwe manlyke jaren, zo wel binnen, als buiten 's lants; zo wel door wapenen, als door raat; zo wel door kunst, als starkte; zo wel te paard, als te voet; zo wel te water, als te lande; zo wel voor slecht Krygs-knecht, als voor Veltoverste, zo wel in vrede, als in oorlog, oorlog gevoert, of by u zelven overdacht, dienge voeren zou. Op zyn duim te weten, hoe dat het krygshair in ordre moet gestelt worden, hoe voorzigtelyk datmen verspieden moet, en op wat wyze dat den oorlog voortgezet, of gaande gehouden moet worden; die lof komt u altemaal alleen toe, en zijt hierom zonderling pryzens waardig. Hoe dat de benden, zo wel te voet als te paard, moeten gevoert worden, datze niet uit hun plaats wyken, noch uit hun gelit treden; hoe datmen de legers moet vast maken, de gragten ophalen, de krygs-heiren aan 't gevecht helpen, en de zelve weder te rug roepen, en eindelyk al wat'er in een slag-orde en velt-slag kan voorvallen, dat hebtge altemaal op u duim. De diepte, ondiepte,

en

512 CASPER VAN BAERLES
en loop van Maas, Waal, Ryn, Yzel, en Scheld,
als ook de gelegenheid en sterkte der Steden,
Bolwerken en Havens, zijn u genoegzaam be-
kent. En, 't geen Livius in Hannibal pryft,
s'Vyants plaatzen zijn u zo wel bekend, als uwe
eigen. Maar uwe manhaftigheid des gemoets
kan men in die dingen klaarschylyk zien, die ge
met hulp, en zonder hulp van andere Vorsten,
treffelyk en heerlyk hebt uitgevoerd. Gy hebt
toenge in het leger, vergezelschapt met Briault,
en andere Vorsten van den Françoischen Adel,
ginkt, en u door de lagen en listigheden van
Mendoza, omcingelt en bedrogen vont, u en
d'uwen zeer mannelyk daar door gered, en de
grootheid van 't gevaar tot lof en profyt gere-
kent. Want die zomtyds van Fortuin is te leu-
gestelt, die zal niet reukeloos de tegenspoedige
oorlogs-kanzen en toevallen in den wint slaan.
Gy kon, toenge by de revier de Roer, rondom
van den vyand omcingelt, en bykans al gevan-
gen waart, nochtans niet gevangen worden, en
zyt toenge alrede scheen overwonnen te wezen,
van de nood een deugt makende, en u raat in
wanhoop verkerende, door Gods hulp met de
zegen noch gaan stryken. Want zeker, voor u
vochten de faam van u beroemde naam, en de
gemelde wanhoop, die een zeer grote aanporrin-
ge en prikkel is, om 't gevaar in de wint te slaan.
Gy hebt de Hoof-stad in 't land van Bronswyk,
toenze van den magtigen Koningk belegert was,
uit het hoogste gevaar van 't beleg verlost, en dit
werk met zo grote gezwindigheid verricht, dat
men eer wist dat gy gewonnen had, als gekomen
waart,

waard, ja het gink zo gezwint toe, datge van het belegs ontzet teffens de bode en d'uitvoerder geweest zyt. Gy porde toen in Vlaandre, daar de kans al vry wat in twyfel stont, gevochten wiert, en daar by kans het gehele lant aan hing, d'uwen dapper aan, zo wel om zich zelve te beschermen, als den Vyand mannellyk aan te tasten. Gy zyt in 't hartje van den winter in het lant van Limborg gevallen, en hebt met weinig volk de Stad Erkele, midden in 's Vyands land gelegen, veroverd, verwoest, en in kolen geleid. Brabant, door de onvoorzienze aankomst van uwe Regimenten, lilde noch onlangs, en beefde en stont stom van verbaastheid, datze daar de Nederlantse Zoldaat zag staan, daar het magtig Spanje de stoel van haar veiligheid en heerschappy gestelt heeft. En met gemak hadge al over lang het lant van Nassouw, en d'omleggende landen, van hare slaverny bevryt, indien die Vorsten de zinnen niet averrechts gestaan hadden, en door bevallyke verbonden in 't net gebracht zynde, liever wilden zonder glory, en yder in 't byzonder om 't leven raken, als het fortuin van een gloryryke oorlog verzoeken.

En alzo is uwe manhaftigheid, die zich niet ontziet, om voor het Vaderland lyf en leven te wagen, buiten de grenzen harer geboorteplaats gesprongen, en heeft gepoogt aldaar haar helden koenheid te doen blyken, daar d'oisprong en wiege van haar stam te vinden is. By u is ook een achtbaarheid, die in den oorlog een Veltoversten wel te sta komt, en waar door hy veel te weeg kan brengen. En gy zyt, die, gelyk ook de loffe-

lyke Kaizer Germanicus was, achtbaar van ge-
 laat en woorden zyt, de misgunst en laatsdunkent-
 heid, dewylge de groothcit en achtbaarheid van
 't hoogste geluk bezit, te boven geraakt. Van de
 gelukzaligheid wil ik in het minste niet spreken,
 die, overmits datze in ons macht niet is, niet ver-
 dient om onder de deugden gerekent te wor-
 den. God geef u de hoogste gelukzaligheid, en
 zyn almogende hand voere uwe aanslagen ge-
 lukkelyk uit. De gestalte van uw perzoon is de
 heerschappy waardig. En wanneerge aan de
 heerschappy gedenkt, zo denktge voorzigtelyk,
 dat alle Majesteit op een losse voet staat: en de-
 wylge wel weet, dat tusschen het hoogste en
 laagste fortuin, een onderscheit is, zo houtge het
 hoogste in acht en eeren. Ylinge en reukeloos-
 heid wort van u door voorzichtigheid en raat
 gematigt en betemt. Gy, die op alle gelegent-
 heden een wakent oog houdt, laat uwe eigen niet
 verloren gaan, nochte zyt den vyant behulp-
 zaam in den zynen.

Maar onder deze u voortreffelyke en uitste-
 kende deugden, steekt nochtans allermeeft uit,
 uwe heusheid, en, die u van het Batavische volk,
 is aangeerft, beleeftheid. Deze beleeftheid munt
 in u zodanig uit, dat de natuur u tot deze eenige
 deugt schynt ter werelt gebrocht, d'oeffeninge
 tot de zelve geoeffent, en de gelukzaligheid daar
 toe gespaart te hebben. Gy toont u zo gemeen-
 zaam en minnelyk om een gemeen perzoon te
 woort te staan, en geeft yeder een zo gaarne ge-
 hoor, om zyn klachten voor u uit te storten, dat
 gy hier door, die alle andere Prinçen in waar-
 dig:

digheid overtreft, in goedertierentheid en minzaamheit den minsten gelyk schijnt te zyn. Matiging, middelmatigheid, en zedigheit, die zo wel in voor als in tegenspoet, uitstekende goederen zyn, munten in u uit, en horen u eigen toe. Ook laat gy, 't geen men eertyts van Titus zeide, niemand ongetroost, nog droevig van u scheiden. Dit zyn ook uwe woorden, die eertyds den hoogloffelike Vorst Trajaan geduurig in den mont hadde. Myn onderdanen zullen zodanigen oversten aan my hebben, om zodanig een oversten ik wenschen zou, wanneer ik een onderdaan was. En overmids het alzo hier mede gelegen is, zo heeft men lichtelyk tot een besluit konnen komen, wie dat voornamentlyk over zo grote en gewichtige zaken, en over dezen zwaren oorlog, diende als opper-bevelhebber gemaakt te worden. Maar wanneer ik myne gedachten sla op de dingen, die by oude tyden geschiet zyn, en de voortreffelyke daden uwer Groot-vaderen met hart en zin overpeis, zo geloof ik vastelyk, dat gy, die in waardigheit, rykdommen, en grootmoedigheit, tegens uwe voorouders rykelyk opmach, ook in allerlei soorten van deugden en vroomheden, tegens hen wel rykelyk in 't toekomende zult opmogen. Ja dat meer is, wy, die door uwe voortreffelyke daden, eveneens als door vleugels, in de hoogte opgelicht worden, vliegen met ons gedachten, en hoop nu noch al veel verder. En niet anders gevoelt, noch wil het gehele Vaderland, die nu alrede haar beloften by eengadert, en haar Stadhouder met toeroepen en gelukwenschen

schen vrolyk ontfangt. De Hoog Mogende en Doorluchtige Heeren Staten van 't Vereenigde Nederlant, zyn'er over verheugt, wier hoogste macht en mogentheit, nu gy regeert, en de zelve beschermt, in doorluchtigheid toenemen. Holland, dat uit een byzonder recht u toekomt, is verblyd, en beroemt'er zich van, datze dien genen het leven gegeven heeft, van wien datze nu een veilig leven te verwachten heeft. Gelderland is verblyd, en is'er om verheugt, datze die tot Overste gekregen heeft, door wiens kloek beleid de grenzen van haar heerschappy zijn uitgezet, en de Rijn, Waal, en Maas, voor 's vyands invallen, meer als eens beschermt zijn. Die vande Meiry van den Bos zijn verblyt, en schoon datze u voor een Overste over ons allen erkennen, spreken u alevenwel nog met de naam van hunne bysondere overste aan. d'Inwoonders van het Sticht van Utrecht zijn verblyd, en midden tusschen de Hollanders en die van Zutphen leggende, onderscheppen, en bewelkomen de toejuigingen van beide deze volken, met hunne toejuigingen. Het gantsche geslacht van Nassou is verblyd, en verwacht de wasdom haer'er glory, van uwe glory. Alle Burgers zijn verblyd, waar van zommige zeggen: dat de man, en niet de deugt verandert, anderen, dat alleen de naam des Vaders verandert is. d'Een ziet u, eveneens als een voordelig en heilzaam Godheid, noch meer aan als d'ander, en staan in twyfel, ofze u met den naam van Heer of Vader willen groeten. De toejuigingen der Krijgs-knechten, en van 't gantsche heir getuigen, hoe zeer datze tot u genegen zijn, en van
 lief-

liefde t' uwaart branden. Door het geschreu en
 grote toeloop van 't volk, kan niemant u alleen
 geluk wenschen. En met wat grote blydtschap
 alle andere nabuurige Prinzen en Koningen
 de tyding van uw nieuwe voogdyschap ontfan-
 gen hebben, dat hebtge uit hunner gezanten ge-
 noegzaam kunnen bespeuren. Onze hoge
 School, die niet alleen de gieraat, maar ook het
 steunzel van ons gemene beste is, bewyft u, die
 een beschermmer van 't Vaderland, wetenschap-
 pen, Mars en Pallas zyt, mede alle eer en eerbie-
 digheid. Weshalven aanveir, Doorluchste Prins,
 de bestieringe der allerblocienste Landschap-
 pen, en die door de faam van d'uitgevoerde da-
 den, macht van rykdommen en krachten, yder
 een tot schrik geworden zyn. In deze Lantschap-
 pen bestaat de Nassoufche glory, die u van uwe
 voor-ouders rykelyk, zo wel in andere, als in oor-
 logs zaken, doch het allermeeft in deze laatsten
 is aangeerft: in deze bestaat het heil en welvaren
 van zo vele Bontgenoten, Vrinden, Koningen en
 Prinzen, die wel wyffelyk zien, dat, indien het
 ons niet wel gaat, het hen ook niet wel kan gaan.
 In deze Landschappen bestaat het geluk en wel-
 varen van zo vele rechtschape Burgers, zo deze
 verloren gaan, zo zultge te vergeefs na de vrede,
 en hulpmiddelen om den Oorlog te voeren, uit-
 zien en zoeken. U Voor-ouders, die uit den Kei-
 zerlyken bloede gesproten zyn, verschaffen u
 exempels van de heerschappy mannelijk en ge-
 lukkig te aanveirden. Onder deze munten uit, A-
 dolf, Wilhelm, Mauritius, d'eerste en laaste stig-
 ters van de Nassoufche grootheid en vermaart-
 heit.

518 CASPER VAN BAERLES
heit. Adolff, een dapper Oorlogs-helt, hadde meer
zyn deugt, als fortuin te danken, en als hy al het
zyne aan het gemeen welvaart te kosten hadde
gehangen, zo heeft hy ten leste zich zelyven daar
voor ook ten beste gegeven, en heeft de nako-
melingen geleert, dat de heerschappyn swaar-
lyk bezeten worden, die met misgunst en nyd
der grooten bezeten worden. Uw Vader Wil-
helm, om alle zyn andere deugden te verfwygen,
erft u overrekkelykheid en stantvastigheid, en in
een holgaande Zee van oorlog, zachtzinnigheid
en een stil gemoet. Want evencens gelijk een
stuurman in een groot schip het alles bestiert en
regeert, door een kleine beweginge, daar hy
nogtans zelfs onbeweeglyk blijft, also heeft ook
uw Vader, het gevaar in de wint slaande, de Ne-
derlandsche hulk, die door 't onweêr van kryg
en oorlog heen en weder geslingert wierde, be-
stiert. Maar wat zullen wy van uw Broeder Mau-
ritius zeggen? Dees heeft zodanig geleefd, dat
yeder hem lief en waart gehad, de vyant hem ge-
vreeft heeft, en van beide eer, en eerbiedigheid
betoont is. En heeft, die nochte na glory stont,
noch om lang te leven wenschte, u niet alleen tot
erfgenaam van zyn heerschappys, maar ook tot
erfgenaam van zyne deugden nagelaten. In hem
stak een ongeloeffelijke manhaftigheid, en by-
kans een onuitsprekelyke verdraagzaamheid van
arbeit door te staan, en zodanigen kloekmoedig-
heid, als by geen Prinçen van geheel Europa te
vinden was. En munte immers zo zeer uit in raad
te geven, als in kloekmoedigheid. In wiskunst
gaf hy niemant toe, als ook niet in godvruchtig-
heid,

heid, daar mede hy zyn Vader bejegende, en dien hy, zich meer als eens, door een rechtvaardige oorlog aan Koningk Philippus, de eenigste oorzaak van uw Vaders moort, wrekende, aan al de werelt heeft laten blyken. En, 't geen de hoogste weldaat van God is, het noodlot heeft hem zo lang gespaart, tot dat hy, na dat Oost-Indie onder zijn gewelt gebracht, en West-Indie ook onlangs den oorlog aangedaan was, de gantsche werelt met de faam van syn daden vervult hadde.

En by aldien men het geslagt, waar uit gy van Moeders kant gesproten zyt, aanschouwen wil, van wiens wege u de hoogste Prinzen van Vrankryk in maagschap bestaan, zo sla uw oogen op Kaspar Kolinius, Admiraal van Vrankryk, een man van groten aanzien, faam en trouwigheid. En die, als hy zich geheel en al tot de zuivere Godsdienst begeven hadde, liever het leven, als die Godsdienst verliezen wilde. Gy trect in hun plaats, en doet door de zelfde deugden, die genen weder verschijnen, uit wiens bloet gy gesproten zyt. Een uitmuntende inborst en brave ziel stelt zig niet anders aan, als die genen, uit wienze gesproten en afkomstig is, zig aangestelt hebben. Gy gehoorzaamt Fortuin, die u tot grote dingen nodigt, maar waarvoor gy uwe deugt meer moogt dank weten dan haar. Zonder de deugt, Doorluchtige Prins, kan u wel een grote, maar geen goede faam na gaan. Niemand, zeide Cyrus, paste de heerschappy, dan die in vroomheit d'onderdanen, over wien hy gebieden zou, overtrof. Ook en kan zodanig Rijk niet lang staan

staan blyven, daar de deugt en vroomheid uitgebannen zijn. Eveneens gelyk de ftuirluiden het oog op de Noord-ftar houden, alzo hout het meefte deel der Burgers het oog en zinnen allermeeft op de Vorften, en worden meer door exempel, als door de heerschappy bewogen. Uw ampt datge bekleet, is een hoogwichtig, een groot, een zorglyk, en een gevaarlyk ampt. Gy word tot Opperveltoverfte over een zeer zware oorlog gemaakt, 't zy datmen op den Vyant zien wil, wiens magt bykans onbepaald is, of op 't gemene belte, aan wiens befcherminge ons, en meer anderen ten hoogften gelegen leit.

En dewyl men bevonden heeft, dat in andere landen ook wel krijg en oorlog geweest, maar daar van weder ontlafst zyn, zo gelooft yeder een, datfe hier haar vafte zit en woonplaats genomen hebben: quanzuis, de bequaamheit van plaats, en de t'famenfpanning der genen, dien onze grootheid tegens de borft ftoot, zyn d'oorzaak geweest, dat het huis van Ooftenrijk deze landen den oorlog aangedaan heeft, en hier in ons lant een ftrijd, om, mag men het zeggen, geheel Europe gefreden wort. Gy zijt in 't heefte van den oorlog gekomen, waar uit gy u lichtelyk zult redden, indien gy, 't geenge ook doet, God tot raadsman neemt, en vafst betrouwt, datge niet gewichtig zonder hem kunt uitrechten. Onze vryheid heeft eertijds de machtige Romeinen tot vyanden gehad, maar nu heeftze de Spanjaart, dat, volgens het getuigen van Anneus Florus, een ftrijdbaar volk is, en met de wapens wel weet om te gaan, en waar tegens Hannibal zich

dap

dapper in den oorlog geoefent heeft, te vyand. Tegens deze twee vyanden heeft zich onze vryheid, wanneerze gedwongen wierde, om den oorlog tegens hen te voeren, met de billijkheid van d'oirzaak, krijs ervaertheit, en onverwinnbare kloekmoedigheid gekant. Maar onze vryheid door het zware onweêr der oorlogsbuien zeilende, is in deze gelukkige tyt vervalien, en de machten, faam, en rykdommen onzer heerschappye zijn onder het oorlog voeren dapper aangegroeit. Gy op de zelfde hulpmiddelen steunende, voegt by de kloekmoedigheid, die in u op haar hoogste is, voorzichtigten raat; waar van het eene uit voorzichtigheit veeltyds vrees, het ander uit stoutheid, reukeloosheid veroorzaakt. Gy ziet dat Prinzen en Koningen, veel meer met raad, dan met geweld uitgerecht hebben: en dat Homeer, de vader der wijsheit, niets vergeefs Ithacus aan Diomedes tot metgezel heeft bygevoegt. Den Spaanschen oorlog, die om gewichtige redenen, met een mannelijk gemoet, en gelukkigen voortgank, begonnen is, houtge gaande, en vaart al voort uw Vaders heilloze moort te verzoenen. Zeker gy voert de heerschappy over Nederlanders, wien altyt zoet'er geweest is, tot voorstant van 't geloof en Vaderlant, in den oorlog te sneuvelen, als met gemak op hun bed te sterven. Gy gebied over de gene, die rontom met den oorlog wel omgingelt, maar tot noch toe alevanwel door den zelve niet afgemat zyn, en die voor vast geloven, datze geen vrede kunnen hebben, als in, en door den oorlog. Gy voert Doorlugtige Prins, wel de

heerschappy, maar met hulp van de Frans en Engelsman, die niet alleen uit liefde tot hun Bondgenoten, maar ook om hun eige veiligheids halve genootzaakt zyn ons hun hulp te verlenen. En het is voorwaar die vyant, met de welke wy niet strijden om glory in te leggen, of de grenzen van ons heerschappy wijder uit te zetten, maar om 't leven, en, 't geen ouder als het leven is, de oude Vryheid te beschermen. Dit noodlot is ook uwe stam en huis beschoren, datze door het beschermen der ellendigen groot word. Men zeide eertijds van Scipioos volk, dat het zelve geboren was om Karthago te veroveren. Ik zoude van u volk kunnen zeggen, datze geboren zijn, om de Nederlanders van de dwinglandy en 't schandig jok der slaverny te verlossen. Gy verzoekt nochte vrede van den Vyand, op datwe niet schijnen overwonnen te zijn, nochte gy verwerpt ook de voorgeslagen vrede niet, op datwe voor geen trotze of hovaardige overwinnaars gehouden worden. Want niets kan een Prins meer eer en glory by zetten, dan dat alle menschen weten, dat hy den oorlog regtvaardig aanvangt, en den zelve kan eindigen. Maar gy zult geen vrede, als een eerlyke vrede in gaan. Want anders zoude het geen vrede zyn, maar een starker verbintenisse van slaverny. Dit zyn de woorden van d'Overigheid en 't volk, dit is hun aller meninge, te weten, datze liever roemhaftig willen sneuvelen, en alles verliezen, als met schande en schimp den vyant dienen. Het gemene beste, dat zeker tot noch toe (neem ô Vaderlant, my deze woorden niet qua-lyk

lyk af) de volkome gelukzaligheid niet bezit, roept u uit den oorlog tot haar. Maar gy vaart voort, en beyvert u om aan het zelve de volkome gelukzaligheid te beschaffen: terwijlge de Godsdienst en Rechtvaardigheid, twee van de zekerste panden der algemeene veiligheid, mannelyk voorstaat. Want in waarheit, dit zyn die deugden, door dewelke, zo Keizer Augustus zeide, de Prinzen tot Goden worden. De Godsdienst, dewylze een gave Gods is, gebied over de gemoeden, en kan met geweld van ons niet genomen worden. En nademaalze de menschen aan God, en d'een mensch aan d'ander, en de menschen aan hunnen Vorst, verbint, zo lytze niet dat die banden ontbonden worden. Een eenig Godsdienst zult gy vergeefs verwachten, overmits yder den zynen als zyn God bemint. Om een zelve en eenerlei Godsdienst onder ons Kristenen, dewylwe groot in 't getal zyn, is het billik datmen wenscht. Want schoonwe door onze waan en 't goetdenken der geleerden onderling van elkanderen gescheiden worden, zo behoordenwe al evenwel, wegen de smaak en gemeenschap der hemelsche goederen, diewe genieten zullen, een nau'er en nader vereeninge met elkandre aan te gaan. U komt de rechtvaardigheid al biddende te ontmoet, en voor u voeten nedervallende, verzoekt datze mede als een slip aan u kleet mag gehegt worden. Terwylze haar zelve aanpryft, zo pryftze haar en uwe burgers, zo wel die van hoge, als lage staat zyn, aan. Gy, die d'opperste voorzitter op 't Raadhuis, en in 't recht zyt, geeft eenen yder het zyne, op dat de onderdanen geen

kracht

524 CASPER VAN BAERLES
kracht noch geweld geschied, nochte d'overheid
niet geschimpt word. Want gy vertrouwt vastel-
lyk, dat gy niet min aan de burgers, als de bur-
gers aan u gegeven zyt. Engelyk het gestarnte
geen glans heeft, ten zy dat 'et den sterffelijken
menschen nut en dienst doet; also bezit gy ook
deze waardigheid niet, ten zy datge met de zelve
nut en diensten doet. Goedertierenheid en rek-
kelykheid vermengtge met rechtveerdigheid, en
in deze top van deugden begeert gy niet min
goet als groot genoemd te worden. Want een
waardig Prins moet hier op uit zyn, dat hy van
zync lantsluiden bemint, en van de vyanden ge-
vreest word. Voor de faam van een goede naam
draagt gy, voornamelyk nu datge op desselfs to-
neel voor al de werld ten toon staat, ernstelyk
zorge, en gy zyt, daar in tegendeel alle andere
sterffelijke menschen, het gene, daar profijt aan
vast is, het allermeest achtervolgen, hier aller-
meest op uit, dat u zodanigen faam mag nagaan.

Weshalven, zullen 'er geen schrandre herffer-
nen ontbreken om uwe daden op te halen, en de
gunstige nakomelingen zullen u duizent jaren
na dezen dag loven en pryzen. En niet min vro-
lyk, als heilzaam, zal ook deze dag van uw in-
wyngte voor uwe Nederlanders wezen, en niet
alleen voor de Nederlanders, maar ook voor de
Naburen, en niet alleen voor de Naburen, maar
ook voor de verregelege Volken, ja ook voor die
genen, die met de voeten tegen ons aan wonen,
en andere Starren, en een anderen Hemel aan-
schouwen. Ik zoude noch al vry wat meer zeg-
gen, byaldien ik niet wiste, datmen by Goden
en

en Prinzen kort van reden moet wezen.
d'Onstreffelijke God, voorstaander en beschermer dezer heerschappye, die geef dat gy de oude vryheid, dien d'uitmuntende Nassouische voorzichtigheid, de voortreffelijke deugd der Overigheid, de Burgers en Soldaten, en voor al Gods Goddelijke hand, tot op dezen dag gestadig beschermt heeft, voortaan veilig en ongeschonden bewaart: hy geef, dat gy, die een ongelijker nootlot als u Vader beleeft, en tegens uwen Broeder, in gelukzaligheid en voorspoet, en tegens hen alle beide in grootmoedigheid opmag, u zelve, en al uwe diensten van nu tot in der eeuwigheid aan 't Vaderlant en Vader offert en tocheiligt.

Z E G E R E D E

Op de Verovering van

's HARTOGENBOS,

Aan den d'allerdoortluchtigste Prins, zyn

HOOGHEYT,

F R E D E R I K H E N R I K,

Prins van Oranje, Graaf van Nassou, &c. Stadhouder van Holland, Zeeland, &c. Opperbevelhebber des Oorlogs te Water en te Lande.

 Y hebt, Doorluchste Prins, met Gods hulp, een beleg, daar yeder een niet genoegzaam van weet te spreken, dat zo veel sweets en arbeids, zo menig braaf krygsmannet

526 CASPER VAN BAERLES
het leven gekost heeft, en zo avontuurlijk afgelo-
pen is, uitgevoert, en ten gewensten einde ge-
bracht. Gy zyt ons met u overwinninge voorge-
gaan. By menigte van getuigen en pryzers van
deze overwinninge, volgen u na: die elk om stryd
al hun verstant, spitsvindigheid en geleertheid,
om zo een groot werk met een welsprekende
pen op 't heerlykste te beschryven, aan het zelve
besteden en te kosten hangen. Want daar leit
den tegenwoordige een ten hoogsten aangele-
gen, datmen de voortreffelijke daden van groote
Vorsten met een dankbaar harte erkent, en de
toekomende, datmen de zelve daden gelykzaam
als exempels gedurig voor ogen houdt, op dat de
deugt en manhaftigheid, door onze onachtzaam-
heid verduistert en vergeten zynde, in de genen,
die noch in 't leven zyn, niet verflaauwen, en de
nakomelingen om geen exempels zyner voor-
ouders, om zich daar aan te spiegelen, en de zelve
na te volgen, verlegen staat. Het ontbreekt,
den dingen, die by oude tyden geschied zyn, aan
geen beschryvers, van wienze beschreven zyn.
En het zou ook onbehoorlyk wezen, dat wy de
dingen, die in onze tyd geschied zyn, ongemerkt
lieten voorby gaan, voornamelyk, ten dien tyde,
als'er een groote en heerlijke daad te beschrij-
ven is. Dingen te verrigten, die ophalens, en pry-
zens waardig zyn, en de zelve te beschryven, en
door den druk in 't licht te brengen, dat is altyd
by die genen voor prijzelyk en loffelyk gekeurt,
by wien de deugden groot geacht worden. En
alwaar zulks kleen geacht, en met de voet gesto-
ten word, daar raken ook door d'onachtzaam-
heid

heid en stilswijgentheid, het yveren en staan na glory en eer, de waardigheid der heerschappy, en ten leste zelf de Vorstendommen in 't voet-zant. De Vereenigde Nederlanden hebben onder het geleide en bestieringe van u, en d'uwen, met den allermagtigsten Koningk van Spanje lange jaren oorlog gevoert. Onze vryheid is gelukkig, en dapper aangegroeit. U Vader Wilhelm heeft d'eerste grontslag van deze vryheid geleit, desselfs veiligheid heeft uwe Doorluchtrige Broeder, Prins Maurits, hoogloffelijker gedachtenisse, meer als gemeen vermeerdert. En gy, o Frederik Henrik, vaart voort den zelven noch hoe langer hoe veiliger te maken. Zo lang den oorlog geduurt heeft, hebben de Nassouwers, in getrouheid, stantvastigheid, en manhaftigheid, boven alle anderen uitgemunt. Invoegen, dat de voorzienigheid Gods, de zenuwen en sterkte dezer heerschappye, in deze Stam schynt gestelt te hebben. De Steden, die schier onwinbaar waren, zyn overwonnen. 's Vyants oorlogsbenden door bloedige Velt-slagen op de vlucht gedreven, en t'eenemaal gesloopt. Krygshairen met ongelooffelijke onkosten geworven, en die altijd, na dat onze heerschappy van dag tot dag aangroeide, ook in sterkte en groote toenamen. Onze macht, die in het begin niet veel om 't lyf hadde, was meestendeel binnen de grenzen van Holland en Zeeland besloten, die terstont, door het toevallen van Gelderlant, Overyssel, en een gedeelte van Vriesland, en geheel Groningerland, wakker aangroeide. En nu is Brabant noch Vlaandre vry van onze wapens. De grenzen

528 CASPER VAN BAERLES
zen dezer Steden, hebben wy alrede in onze
handen, en houden de zelve met zeer sterke be-
zettingen bezet. Wy, die tegens de vyant in me-
nigte van menschen, en rykdommen niet op-
mogten, hebben den zelve door onze goede or-
de, en tucht, diewe hielden, niet alleen binnen
s'lands, maar ook buiten s'lands: en niet alleen te
lande, maar ook te water, overwonnen. Want
na dat we ten dele Oostindie veroverd, en de Ey-
landen van de Molukken den Portugezen affhan-
dig gemaakt hadden, zo hebben wy ook West-
Indie onze wapens doen proeven, en den oorlog
aangedaan. Ons volk, dat willig en bereit is, om
de gelukkige voortgangen te vervolgen, heeft,
eveneens als door een snel gaande gety, en
stroom van geluk en voorspoet voort gedreven
zijnde, in d'oude en nieuwe werelt zege-tekens
opgerecht. Bloedige Zee-slagen zijn voor de
Haven van Doevere, en in de Middellantsche
Zee, voornamelijk tusschen Kalpe en Abyle, ge-
schied. Maar noch veel gelukkiger is onlans on-
der u bevel, onder de zonnekring gezeild, (de
Spaensehe bloedheit lijd het niet dat ik gevoch-
ten zeg) alwaar tot buit ontelbare scheeps ladin-
gen, met Zilver en andere kostelijke waren ge-
vallen zijn, en 's Vyands Schepen, die in een oo-
genblik vernielt en gesloopt wierden, de Stran-
den van Kuba met stukken van planken, luiken,
masten, en balken bedekt hebben. Invoegen, dat
Spanje, een plaag van geheel Europa, zelf in de
Zee, en in een andere werelt, scheen overwon-
nen te zijn. De tijt van stilstant van wapens, tus-
schen ons en u Spanjaart, is kort geweest, en bei-
de

de partyen is maar alleenlyk rust gegeven, om adem te scheppen, en nieuwe krachten aan te winnen. Het plegen van elkandere schade te doen, en niet d'oorzaaken; het vechten, en niet de haat, (want die wierde meer toegedekt, als uitgebluscht) wiert voor een tijt lang verboden en afgeschafft. Terstont na dat 'et bestant uit was, is den oorlog met meerder hevigheid en bitterheid hervat geworden. Wy hebben dus lang te water en te lande met klene profijt gevochten, tot dat gy, (na dat eerst de Mexikaansche Vloot van 's Koninks schatten geplondert, en de vyant door zo grooten Nederlaag, het spoor byster geraakt was,) de tijt en gelegenheid, die nu geschapen waren, waarnemende, den Bos, de sterkste fortreffe, en Bolwerk van geheel Braband, in u gewelt hebt gebracht. Deze slip ontbrak noch maar alleen aan het allerschoonste kleed der Bontgenoten. Het is ongelooffelijk, wat een magt en waardigheid deze staat door deze overwinninge gekregen heeft. Zyne Doorluchtigheid is van te voren van de haren, groote gunst toegedragen, maar nu wortze noch veel grooter gunst toegedragen. U faam en naam is voor dezen, by d'uitheemschen hoog geacht, maar nu wortze van de zelve noch veel hoger geacht. By oude tijden, deden twee Steden, Karthago en Numantie, de Romeinen groote schade, geen Steden hebben het Romeinsche volk langer geplaaft, voor geen Steden hebbenze grooter nederlaag geleden, dewijlze voor deze Steden menigte van Krygs-oversten en Krygs-heiren ziten lieten, en aan de zelve schier alles te kosten

530 CASPER VAN BAERLES
lingen, watze by een konden schrapen. Deze
Stad den Bos, heeft ons ook een Karthago en
Numantie verstrekt. Tweemaal isse vergeefs
aangetast; eenmaal isse den dans ontsprongen,
alleenlyk door gunst van weer en wint, dat ons
tegen liep; en eenmaal isse door voorzichtigheit
van den Erts Hartog Albert, en zyne geswindig-
heid, daar aan in den oorlog veel gelegen leit, be-
schermt geworden. Met list en bedrog hebben
wy den zelve dikwils aan boort geweest, maar
altyd heeftze de loze krygs-teken van d'onzen
met vechten, of listigheden te leur gestelt. Wy
zyn binnen in de Stad geraakt, wy hebben bin-
nen de poorten, ja zelfs op de markt gestaan. Nog
alevenwel hebben wy den Bos niet kunnen ver-
overen. Het noodlot heeft de Stad hierom be-
waard, op dat u ook, na dat u Broeder zo veel ze-
gens en triumphen bevochten hadde, geen door-
luchtige stoffe, van hier namaals glory en prys te
behalen, te kort schoot. Ay zie! Geheel Europe
staat in twyfel, ofze zig hier over, datge den Bos
veroveret, of datge den zelve zo onverzaagt hebt
durven aantasten, het meeste verwonderen wil;
terwylze zich tot stommens toe, dat de Stad ver-
overt is, verwondert, zo staatze weêr in beden-
ken, waar over datze zich in 't eerste, in deze o-
verwinnige verwonderen zal: namelyk, ofze
zich het eerst over de geswindigheid, om datge
den zelve in zo korten tyd hebt overwonnen: of
over de grootheid der oorlogs-werken, in de
welken d'arbeid by na de natuur overwonnen
heeft: of over de Goddelyke gunst, nademaalze
den belegger zo een gewenschten tyd van 't jaar,
't geen

't geen hier te land zelden gebeurt, verleent heeft: en den hemel, zo lang het beleg duurde, op ons zyde geweest is: dan ofze zich verwonderen wil over 't geluk en voorspoet, aangezien gy op den hoop van uwe overwinninge, die noch in twyfel stont, door een andere overwinninge, een vastter betrouwen, en na het overgaan van Wessel, den hellende oorlogs kans in uwe handen kreeg: of over 's Koniaks Leger, dat zo schielijk, dewyl ieder de moet zinken liet, en verloren gaf, verliep: of hier over, dat de gene, die immers zo sterk te velt quam als wy, in een oogenblik verwonnen is geworden. d'Opperhoofden, en uwe Burgers van 't Vereenigde Nederlant, wanneerze het belang van deze roemhaftige en loffelyke zegen wat dieper inzien, waardenen desselfs glory na het profijt dat d'Overheid en onderdanen, daar by opsteken, en na de groote schade, die de vyant daar by is lydende, nademaal geen van de naast aangrenzende Steden, ons grooter schade, als den Bos gedaan heeft. Hier van daan dede de vyant, tot in Gelderlant, Hollant, ja zelf in 't stigt van Utrecht, uitvallen, en stelde het gehele land in rep en roer. Den Bos, die alle Steden op zy lag, plaagdenze altemaal, voerde d'inwoonders over Waal, Maas, en Ryn gevangen weg, sloopte onze krygsbenden, en sleepte Vee, en al watze krygen konde, met haar. 's Zomers noch 's winters waren wy van den Bos bevryt. Den Bos dwong ons, dat we alle Steden, Fortressen, en Sloten, met sterke bezettingen moesten bezetten. Uit den Bos, die een veilige en bequame herberg voor Ruiters en Voetknecht is, is dikwils de Vyant in

ons land gevallen, eer dat we het wijs wierden. Den Bos, die een veilige plaats en wijk voor den Soldaat is, beholp zich na de gelegenheid van tijd zo wel met roven als vechten. Hier in verscheeltze van Numantie en Karthago, dewyl het Alpische gebergt Numantie, de Zee Karthago van Rome, maar een smalle Rivier den Bos van onze grenzen scheidt. Om dat Numantie, en Karthago, verre van Rome gelegen zijn, maar den Bos dicht aan Zutphen en Hollant grenst. Wat schade de vyand van den Bos te verwagten heeft, nuze aan ons overgegaan is, dat bespeurenze hier uit, dewylze geheel Brabant voor ons opent, en een vrye en veilige toegank, om in 's Vyands voornaamste plaatzen te vallen, verleent: datze de voornaamste Steden van Brabant, als Breda en Antwerpen, in 't gevaar van beoorlogt te worden, dompelt, en de Steden, Heusden, Grave, Bommele, Bergen op Zoom, en de vaart der Rivieren van den oorlog bevrijt. Den uitgank van deze treffelyke daad, mach men neffens God uwe voorzienigheid en manhaftigheid, uwe vernuftigheid en stantvastigheid, uwe voortvarende yverigheid, en grootmoedigheid toe schrijven. Van welke deugden wy de voorzienigheid voor een bestierster van 't gantsche werk, de grootmoedigheid voor een dienareffe en medegezellin van 't zelve houden. Voor eerst rekende gy het tot uwe profijt, dat de Vyant in West-Indien zo groten schade geleden hadde: als ook dat de krijgs-knechten in Brabant, Gelderland, Vlaandere, morden, en om geld riepen, waar van de schade in West-Indie geleden, de voornaamste

(gelijk zulks lichtelyk te oordelen is) oirzaak was: dewylge wel weet, dat de krijgs-tucht verloren gaat, en aanleidinge en verlof tot muitery gegeven wort, als de krijgsknegten in hun betalinge, hun eenigste hoop, te leur gestelt worden. Ten tweede, als Spinola vertrokken was, door wien de Koningk veel gelukkige en treffelyke daden uitgevoerd hadde, zo ook wistge wel, dat de Arts-hartogin Izabel, den oorlog langzaam zoude laten voortgaan, en in twyfel staan aan wienze 't hoog bewint der heerschappy zoude opdragen: dat lichtelyk door de jalouzy, die tusschen de Spaanschen en Nederlanders was, de haat, die alrede onder de krijgs-oversten ontstaan was, ligt te heftiger ontsteken zoude worden: dat 'et gevaarlyk is de morrende Soldaat, uit de winter-legers tot een optocht te pressen: dat 'er altyd te dezer tijd ontbrak, 't geen'er, om nieuwe krijgs-benden te werven, en om een Le-ger in 't Velt te brengen, van doen zoude zijn. Achtende derhalven, dat men deze verwarringe, waar in de dingen staken, waarnemen, en 't geen het geluk mede bracht, wyzelik behoorde aan te leggen, zo besloot gy deze Stad, die ons het meeste van al de omleggende Steden te doen gaf, aan te tasten. Daarenboven bemerkte gy ook, datge in korten tijt, wegens de gemakkelijckheit van al-lerhande oorlogs behoeften, te bekomen, de Le-gers konde vast maken en neder-slaan; en dat op die plaats, alwaar van de naastbygelege Steden en Rivieren, de toevoer van leeftogt bequame-lyk konde toegestuurt worden: dat het den Vyand, schoon hy noch zo gaarne wilde, om mo-

534 CASPER VAN BAERLES
gelyk was, de Legers te bespringen, wegens de
schaarsheid van voeder voor de paarden; en dat
daerenboven 's Konings machten in Duits-land
door den Deenschen oorlog, en te Milanen, door
de Franschen oorlog, afgemat en uitgeput wier-
den. Ook schoten 'er gene zwarigheden te kort,
die u al vry wat zwaarhoofdig maakten, om het
beleg te beginnen: als voor eerst, dat de Stad
met een zeer groten legers ommekreits diende
omgingelt te worden, wegens het omleggende
water, 't welk belette, dat de legers niet dicht
aan de Stad konden nedergeslagen worden: dat
'er vele krijgs knechten van noden waren, om
't Leger van alle kanten wel te beschermen, en
de belegerden te bestormen: datmen op Poelen
en Moerassen geen zware noch vaste werken
konde maken: dat, wegens de grote toevloeyin-
ge van water de winterlegers den winter niet
konden uitharden: deze zwarigheden wierden
nog vergroot door de sterke bezetting die in de
Stad lag, als ook door de wel-geoefende en af-
gerechte Burgers, door de grote menigte, (zo
men meinde) van allerlei oorlogs-tuig, voorraat
van leeftogt, en daerenboven door d'onwinbare
Sloten en Bolwerken, die overal voor de poor-
ten, en ter zyden van de Stad lagen. Maar voor al
deze beletzelen had gy al van te voren raad en
middel gevonden; hier toe hulpen u de Solda-
ten, wapens, leeftocht, schepen, gelt, en der
Hoog Mogende Heren Staten willige toeltem-
minge om zo grote onkosten te doen. En dewyl
geheel Europe ons van te vore spelde, en zwaar-
hoofdig maakte, dat den Bos met geweld niet
kon-

konde veroverd worden, en hier om tot onze plaag en schimp, eveneens als of ons zulx van God opgeleit was, bewaart wierde, zo hebtge nochtans, d'exempels, die by oude tijden, en in onze tijd zyn voorgevallen, tot uwe Raats-luiden nemende, u zelven, en nu ook ons geleert, dat arbeit en spitsvondigheid nergens voor staan blyven, maar dat alles onder deze twee buigen moet. Terwijlge dit alles overdocht, zo wierd vast u gemoet door de vaste hoop van de Stad te winnen, en door de glory, die met deze verovering te behalen was, heftig ontsteken. U schoot in den zin, hoe ongelukkig uwe Broeders aanslagen afgelopen, en hoe dat alle krijgs-listen van d'uwen te leur gestelt waren: ook stak u noch de schaamte en spyt van 't verlore Breda in de krop. Maar allermeeft wiert uw helden gemoet en mannelyk hart door de liefde, diengy tot het Vaderlant, dat door het veroveren van deze stad genoegzaam (gelyk zulx yeder t'over bekend is) in veiligheid gestelt wort, toedraagt, aangeprikkelt en ontsteken. Met het Leger opgebroken zynde, zo vont gy goet, datmen den Vyand verassen, en hem onverziens op het lyf moest vallen. En hierom, op dat gy hem in zyn mening bedroogt, zo gaf gy hem oorzaak, van eer, ik weet niet wat, als het beleg van den Bos te vermoeden. Want het was des Vyands minste gedanken, datge den Bos zoude belegeren. By d'voorzigtigheid vermengden zich ook d'arbeit, vernuftigheid, en een ongelooffelyke stantvastigheid, door welke deugden gy zo grote dingen verricht hebt, daar nailyks een mensch soude

535 CASPER VAN BAERLES
de om durven denken te aanveirden, en die by-
kans niemant ('t zyn Velleus woorden) uitgenom-
men God, zoude kunnen uitvoeren. De grote,
de gezwindigheit, de sterkte, en de veiligheid van
d'omwallinge des Legers, waren zodanig, datze
alle verwondering te boven zyn gegaan, en meer
na mirakels zweemden, als na werken met men-
schen handen gemaakt. Gy hebt uwe Legers op
poelen en moerassen nedergeslagen, de Rivieren
in haar loop gestut, en de Meiren en Poelen
droog gemaakt, niet met duizenden van krijgs-
knechten, gelyk eertijts Medus, maar door kunst
en spitsvondicheid. Nu behoeven wy ons niet
meer te verwonderen over 't gene, dat de schrij-
vers van de arbeidzaamheid en treffelyke daden
van Drusus, Corbulo, en Civilus schryven, nog-
te over 't beleg van Karthago, Numantie, Pla-
têe, en Alefie, daar bykans alle boeken vol van
zyn. In die belegeringen zyn grachten en dub-
belde muren geweest, waar van d'een na de bele-
gerde, d'ander na buiten toezag. 't Zelfde heb-
benwe hier ook gezien. Daar is de Rivier Durias
in haar loop met balken gestut, hier zyn de Ri-
vieren de A, Dommel, en Dies met aarde in haren
loop gestut. Daar zyn houten Torens opgerecht,
hier Kastelen die in grote en menigte de Torens
verre te boven gegaan zyn. De Romainen, die
te gelyk vochten en werkten, maakten hun Le-
gers in de tyd van vierentwintig dagen klaar. Im-
mers so dra hebben d'onzen, die in d'eene hant
den spa, in d'ander den degen hielden, op dat de
degen den spa beschermde, hun Legers klaar ge-
had. d'Ommetrek van 't Leger in 't beleg voor
Ale-

Alesie, die wel het grootste geweest is, was groot
elf duizent schreden. Uw' ommetrek van 't Le-
ger in dit beleg, is groter als dertig duizent
schreden, of twee-en-dertig Italiaansche my-
len geweest, die doorgaans, tegen 't besprin-
gen der buiten Vyand, met zo veel ontelbare
starkte, en grote werken voorzien is geweest,
dat het onmogelyk zoude wezen de zelve te
beschrijven. Het scheen, datge voor niemant
opening gelaten hadde, dan voor de Vyand-
den, die misschien uit den Hemel mogten ko-
men vallen. En uwe zorg is buiten twyfel noch
al verder gegaan, dewylmen in zaken van groot
belang, ook voor het gene, dat het allerveilig-
ste is, bevreesd is, en de voorzichtigheit in meer
als gemene omzichtigheden luiden behagen
heeft. In deze Legers ommekreits waren beide
d'oorlogs-partyen, Stad, en krygshair besloten.
In deze ommekreits hebt gy, en een yeder van
d'uwen, zyne deugt met vechten doen blyken.
Gy hebt niet min, als alle andere oversten, om 't
werk te beyveren en voort te zetten, hand aan 't
werk geslagen: over al preste gy d'arbeitsluiden
tot het uitvoeren van hun ampt, met lieffelijke
woorden, aan; Bekoorde de gemoeden met
beloningen, schoot gelt, 't geen een prikkel is
om ook d'allergevaarlijkste daad te bestaan, mil-
delyk uit; gaf een voorschrift waar na, de wyte
van Schanzen en wallen afgestoken wierden; en
liep onder 't graven en spitten, door dik en dun,
zonder nochtans eenigzins hier door d'eere van
een Opper-veltoverste te verliezen of te kren-
ken. Gy maakte u ook niet zoek, daar 't op een

vechten aan quam, daar de Sloten en Bolwerken
 der sloten moesten bestormt worden, maar daar
 toonde gy u in perzoon voor de aanvallers, en
 paste vlytig op datge d'uwen niet uit een dolle
 oorlogs razerny op de vleesbank bragt. Gy hielt
 de genen, dien het hart in 't lyf jeukte, om aan de
 man te raken, wat te rug, op dat, als de kans hen
 mochte komen tegen te lopen, hier door d'andere
 ren niet verflaouden, en den moet zinken lieten.
 Gy agte, dat alles gefwint genoeg verrigt wort,
 al wat maar wel en omzichtig verrigt wort: dat
 men goede krygs-luiden by de weg niet vint, en
 dat het ook niet dienftig nochte oirbaar is, dat
 oorlogen, daar yeder van weet te spreken, met
 bloedftorten en bloetvergieten een aanvang ne-
 men. Gy hebt ook, eveneens gelyk men by oude
 tyden pleeg te doen, ieder landaart zyn byzonde-
 re arbeid, en beurt van te vechten voorgeschre-
 ven, op dat door de verscheidene arbeit, de
 kloekmoedigen van de lafhartigen onderschei-
 den wierden, en de harten der beroemfte volken
 van Europe door het yveren en staan na prys en
 eere, ontsteken wierden. Gy, alle gevaar in de
 wint flande, ginkt zelf's morgens vroeg en 's a-
 vonts laat, ja dikwils midden in der nacht, nu als
 een Overtte voor de krygs-bende, dan als een
 flegt soldaat midden onder den hoop verwart, en
 belaste, midden onder het donderen van 't grof
 geschut, en 't werpen van Granaden, en Vier-
 pylen, ja zelfs in de loop-graven en mynen, om in
 't werk te stellen, 't geen hoognodig was. En
 schoon 'er wel zommige waren, die u vermaan-
 den datge toch aan onzer aller heil wilde den-
 ker,

ken, en het zelve zo lichtelijk niet in handen van Fortuin stellen: dat 'er niet oirbaar nochte raatzaam is, dat een Stad, schoon 'er des niettemin veel aan gelegen leit, met het verlies van zo hoog een Opperhooft, geloft word. Zo achte gy, alhoewelge die woorden wel voor tekens van een goede genegentheid t' uwaart hielt, nochtans door een evengroote grootmoedigheid, de zelve heel weinig, zeggende, dat dikwils in u afwezen, eerder yets dat onnodig is, als dat van noden is, gedaan wort. Misschien speelde toen in u gedagten, het antwoord van Alexander Macedo, namelijk: dat hy Prinzen en Koningen niet tegens de tyd van 's menschen leven, maar tegens d' eeuwigheid waardeerde: Dat God, gelyk hy voor de Koningryken, alsoo ook voor de regeerders, grooter zorge draagt, en dat de regeerders meer na een beroemt en glory-ryk, als na een lang leven staan moeten: als ook dat 'er niets verfocieliker is, als dat daar het leven vernietigt wort, alwaar het op 't alderbeste kan getoont worden. Ook waartge niet te vreden, met u eigen legerplaats te bewaken, maar gy zyt ook dikwils tot de wachtstanden van anderen gegaan, en belaste, dat hier 't geschut wat te rug gehaalt, ginder wat nader aangevoert, dat hier de vyant besprongen, op een ander plaats d' uwen beschermt wierden. Invoegen dat gy, die een Velt-overste van 't geheele krijsheir was, niet gehengde, dat ook het minste gedeelte der Legers van uwe zorge ontbloot was. De krijsknechten volgden niet alleen uwe woorden na, maar ook uwe daden, en namen niet allcen onderrichtinge en tucht,

540 CASPER VAN BAERLES
tucht, maar ook exempels van u. Invoegen dat
van immers zo groote waardigheid het krygs-
heir, als de Veltoverste was. Hier door was klein
en groot, hoog en laag, moedig en vierig, om te
gaan, waar henen datge hen ook stuurde, te veg-
ten, lyfen en leven te wagen, en met hun bloed de
gedachtenisse van 't beleg by de nakomelingen
aanzienlijk te maken. Zy hadden grooter schrik
en vreze van in 't leven te blijven als te sterven,
ja het docht hen een schant, en oneer te wezen,
na 't gevecht over te blijven. Dit scheen hen het
allerroemhaftigste te zyn, eenig voordeel, schoon
het met verlies van veel volks toegink, gedaan,
en hun werk gevordert te hebben; en alle den
Vyant van de wallen gedreven hadden; met dun
gezaide troupen weder in 't Leger te keeren.

Als nu Graaf Hendrik van den Berg op hande
den was, en zich met zyne toegeruste krygs-hei-
ren onder de wallen vertoonde, zo lietge in het
minste niet achterweeg, 't geen een manhaftig
en zorgvuldig Krygs-overste in zodaan een ge-
legentheid te doen staat. Gy zelfs, met d'Over-
sten, liep om en weder om 't Krygs heir, liet geen
slaap in uw' oogen komen, en draafde 't gehele
Leger op en neder. Gy liet de krygs-benden in
't geweer komen, de paarden gezadelt en ge-
roomt staan, en de wachtstanden met starker
wacht bewaren. Uit een geslechte hoek wals,
deetge met de Ruitery een uitval, en reet den
komenden vyant tegen, en daar de noot aan de
man ging, en eenige hoop te verwachten was,
daar onderhieltge 't gevecht met raad, hand en
mond. Als een weinig daar na, het Vyants Krygs-
heir

heir aan dees zyde van de Waal bleef waren, en op het oud Hollant loerde, zo lietge in aller yl eenige troepen afveerdigen, om den zelven te achtervolgen, en gaf hen last van te blyven leggen, of voort te gaan, na dat het de noot vereischte. Invoegen, datge gelijkzaam als met u hand 't nootlot van uw tegenparty schein te bestieren. Maar toen allermeeft uw uitstekende grootmoedigheid, wanneer de Vyant over den Yzel geraakt zynde, alrede de Veluw in hadde. Wy stonden gheel verslagen, wisten uit noch in, en deden van vreze, zo wel het gene dat'er gedaan, als dat'er niet gedaan moeste wezen. Maar gy, die u over deze onverwachte tegenspoedige toevallen, die den oorlog zeer veel onderworpen is, zo bytter niet onstelde, ja de zelve van kleen belang agte, liet hierom u begonnen werk niet steken, maar taste de Stad noch heviger aan, verzag de grenze plaatzen, zo dra als 't doenelyk was, met allerlei oorlogs behoeften, en liet den vyant in het dorre zant zo lang zyne gang gaan, tot dat gy, na dat eerst door uwe raat Wezel door een verrassing veroverd was, uw Bloetvriend den kunst van te rug roepen, en af te wenden, die hy tegens u in 't werk stelde, leerde. En alzo, allerberoemste en Doorluchtigste Prins, heeft zich Gods goedertierenheid by uw ongeloffelijke manhaftigheid vervoegt, waar van d'eene d'oirzaak geweest is, datge zo een werk dorste aangeveerden: d'ander, datge het konde uitvoeren. Immers zo stantvastig zyn eertyts de Romeinen, als Hannibal ontrent drie mylen van Rome het alles vernielde en verwoeste, om de Burgemeester van

Ka-

Kapua te trekken, met hun begonne werk voortgevaren, en voor hun Stad zorg dragende, hebben nochtans Kapua niet verlaten, maar een gedeelte van 't krygsheir onder den Burgermeester Appius latende, en het ander gedeelte met den Burgermeester Flaccus naar Romen zedende, vochten zo wel daarze tegenwoordig, als daarze niet tegenwoordig waren, dat is, zy vogten te Rome en te Kapua. Noit hebben de Nederlanders een zegen bevochten, die hen beter te pas gekomen is: want hier door wiert het Vaderlant, dat in d' uiterste noot lag, schielyk ontzet; hier door wiert Amersfoort van Kaifersche bezetting, de Veluw van ontelbare krygs-hairen, verloft en bevryd. Maar de vyant wiert door deze zegen zo in 't naau, en in 't uiterste gevaar gebracht, dat hy, van den Bos, zyn wapen-huis en koorn-schuur, ontbloot zynde, niet als een schandelijke vluchtinge, of ten minsten een grooten hongers-noot te verwachten hadde. Als nu de belegerden niet als de dood voor hun oogen zagen, zo heeft eindelyk, uwe meer als gemene zachtmoedigheid, waar mede gy de verwonnenlingen bejegende, een vrolijke uitgank aan dat arbeitzame werk gegeven. Met welke zagtmoe-digheid gy toonde, dat ge niet tegens de bedroefde Burgers, maar tegens de macht der Vyanden street. Scipio d' Afrikaner (want men mag u by geen ander vergelijken) na Spanje gezonden zynde, liet al de klene Steden in Spanje leggen, en taste het nieu Karthago, 't geen toen de voornaamste sterkte van 't Ryk was, aan, en ontnam de Peniers, door 't veroveren van deze eene stad,

de moed van zich langer te kunnen beschermen, dien door deze overwinninge de Romainen, en Bontgenoten weder kregen. Na het exempel van dezen Scipio, besprongtge schielyk en onverziens den Bos, de sterkste Stad van de Spaansche Nederlanden, en die tot dus lang, door de welgelegentheid van plaats en oorlogswerken, onwinbaar geweest is. Gy quamt'er voor, en zyt er als overwinnaar binnen de vyfde maant, niet door list of bedrog, maar door een onmenschelyk geweld van wapens, daar te vergeefs 's Konings en 's Kaizers krygs-heiren tegen worstelden, ingetreden: na datge twee Sloten, en menigte van oorlogswerken, tot de gront toe geslecht.

En, 't geen ook tot geen kleine lof strekt, gy hebt niet met nieuwelingen, en een volk dat in den oorlog onervaren was, gevochten; maar met een strijdbare Vyand, met oude en uitgelezene krijg-knegten, en die, na dat zich yeder van deze borsten op de krygs-handel het beste verftont, en het koenste van harten was, daarna ook wederstant boden. Ook hebtge met geen blode, maar met een gaauwe en doorslepe Stadhouder te doen gehad, en die door 't gevaar en lagen niet licht verschrikt wierde; wien ook alle openbare en bedekte, effe en oneffe plaatzen bekent waren; en die voor de voorzigtigste van alle des Konings Veltoversten gehouden wiert. En middelwyl, onder u gelei, alle dese dingen aldus te lande uit gevoert wierden, zo hebtge ook niet min zegen-ryk te water uw Zege vanen omgevoert, en also op twee Elementen, te Water en te Lande, gezegenpraalt, en den overwinnaar gespeelt.

Na

Na West-Indie, heeft wederom de West Indi-
sche maatschappy een Vloot uitgerust, om het
geluk, dat haar voorlede jaar zo gelukkig mede-
liep, wederom te hervatten. En als de Duinker-
kers, de Brittanische en de Noord-Zee met Sche-
pen, eveneens als met een onweêr besloten hiel-
den, zo hebt gy wederom onder het beleid van
Pieter Hein, die gy wegens zyne manhaftige en
gelukkige Zeeslagen onlangs van hem bevocht-
ten, tot Opper-zeevoogt van zo gewichtig een
zaak gemaakt hadde, voor u en d'uwen, de Zee
vry en veilig gemaakt. Gedoog, Doorluchtige
Prins, dat ik, middelerwyl ik van Pieter Hein
spreek, het ophalen uwer Doorluchtige Helden-
daden, een weinig op schortze. Het is te beklag-
gen, het is, God betert, te beklagen, dat, nu d'oor-
log op zyn heetste is, en het ons zo voor de wint
gaat, deze roemhaftige Zee-voogt gesneuveld is;
dat nu die gene, die jong en out onlangs verblyd
hadde, yeder een in grote droefheid gesteken
heeft. Wy zyn tot'er dood toe bedroeft, dat het
gemene beste, deze mannelyke en kloekmoedi-
ge Helt, die zo onverzaagt en stantvastig van ge-
moet was om in 't gevaar te treden, die zo voort-
varent in dingen by der hand te nemen, en uit te
voeren was, die de zynen tot'er dood getrou-
bleef, verloren heeft. Die Helt is gesneuveld, die
al d'ampten, die in een Zee-oorlog te bedienen
sijn, van het laagste tot het hoogste bedient heeft,
die, toen hy noch voor slecht voer, yeder hoger
scheen te zyn, als hy in der daat was, en die van
yeder een goet gekeurt wierde om te gebieden,
als hy nog onder eens anders gebiet stont. Pieter
Hein,

Hein, die altijd met de zegen ging stryken, is gesneuveld, doch na dat hy eerst Oost en West-Indie, de grenzen van zyn faam, had bezocht en aangedaan: na dat hy eerst de Spaansche Vloot voor Brazil naar een bloedig gevecht veroverd, d'eerste Zilver-Vloot in de Haven van Matanka geplondert, 't geheim van 't Ryk, te weten, dat ook West-Indie kon overwonnen, en de jaarlykze inkomsten van de nieuwe werelt onderschept worden, geopenbaart hadde: na dat hy de strydbare Duinkerker Vloot kloekmoedelyk aangetaft en veroverd, en een gewisser hoop van groter daden aan de zynen gegeven hadde: ja hy is toen gesneuveld toen'er niets aan een onsterffelyke naam voor hem scheen te ontbreken, als alleenlyk dat hy, die altyt als overwinnaar geleefd hadde, ook als overwinnaar mogte sterven. De zegen is hem ook al stervende nagevolgt, en 't zelve geluk dat hem eertyts by zyn leven, dat is hem ook na zyn dood te beurt gevallen. Men zoude hem wel de naam van Regulus kunnen geven, byaldien hy niet gelukkiger al Regulus geweest waar, dewyl hy zich op de zelfde plaats, daar hy als een slaaf gevangen hadde gezeten, na zyn gevangenis, over zyn vyand mannelyk gewroken heeft. Ik zoude hem Themistocles heten, had hy mede met een deel weerloze Perbianen, en niet met een strydbare vyand gevochten. Men kon hem by Pompejus vergelyken, was zo wel Pompejus in de Pyratifche Zeeslag gebleven, als Pieter Hein in dese gebleven is. Gy hebt, Doorluchtige Prins, om de waarheit te zeggen, grote daden uitgerecht; Gy hebt u op

546 CASPER VAN BAERLES
dit toneel des Aardbodems, in dit lopende jaar,
het mannelykste van alle de Vorsten van geheel
Europe gequeten. Want de Zweed zat Pruiffen
in 't hair, dat te vergeefs van de Pool weder ge-
eifcht wierde. De Engelsman herftelde het bin-
nen-lantsche, de Fransman het over-Alpifche.
De Deen raakte met de Zweed in oorlog. De
Venetiaen hield een wakend oog op de grenze
plaatzen, en liet zich hier mede vergenoegen.
Maar gy, allerberoemfte Prins, (het fta een Hol-
lander vry zo te fpreken) hebt den Spanjaart die
Steden afhandig gemaakt, waar in geheel Ne-
derlands welvaren en krachten bestonden. En op
dat'er niet aan de volkome zege ontbrak, zo
hebtge des Vyands troepen alleen door de aan-
komst van u krygs-heir van de gehele Veluw en
al de Schanffen, die op den Yzel-kant lagen,
doen ruimen. Gy hebt niet alleen door het inne-
men van deze Stad uwe Vyanden verwonnen,
maar ook het vermoeden van u Bontgenoten. De
Vyand zeide trozelyk, dat het even zo veel was,
als ofge den Hemel met dollen gedachten woud
bestormen; uwe Bontgenoten lieten zich verlui-
den, dat het onmogelyk was zo een werk uit te
voeren. Maar gy hebt nochtans het zelve door
Gods genade uitgevoert, en zyt d'eerfte ge-
weeft, die geleert heeft, dat het kan gefchieden
en mogelyk is, 't geen we uit een voor ingenome
wanhoop tot noch toe voor een gemeen fpreek-
woort, als wy yets wilden zeggen, dat niet kon-
de gefchieden, gebruikt hebben. En dewyl gy
in 't begin van uw' heerschappy deze en zodani-
ge dagen daden uitvoert, zo hebben we voortaan
geen

geen andere als diergelyke te verwachten. Want uwe zinnen kunnen nergens anders op spelen, als op dingen van een groot belang. En terwyl uwe deugt vast aangroeit, zo krygt ge ook zodaan een hart en moed in 't lyf, die zo groot een hoogheit, en zo groot een geslacht wel waardig zyn, om hier naamaals door de zelfde kloekmoedigheid by der hant te nemen, 't geen gy voorzigtelyk zult oordelen, dat zulx tot 's Vaderlands welvaren voor al moet by der hand genomen worden. Nu slaat geheel Europe de oogen op u. Zommige dragen u opentlyk en ongeveinst een goet harte toe, andere zitten vol vreze, hoewelze het zich niet blyken laten. Het waar van God te wenschen, dat ge den Vyant, of overwinnen, of verzoenen kond, en dat deze zege een beginzel en voorspel mogte zyn, van, zo wel de heerschappy, als de vrede op een vaste voet te zetten. Weder te willen vrede maken, is misschien den overwinnaar oirbaar, maar den verwonnen Vyand hoognodig. Den Heer der Heirscharen vecht voor u en ziende de dingen een weinig overhoop leggen, verdubbelt de zegen. Invoegen dat de Vyand alrede zelf bekent van u onder 't jok gebracht te zyn. Niemand acht het zich tot oneer, onder Oranjes heerschappy te buigen, en die gy onverwonnen hebt, achten zich gelukkig, datze van u overwonnen worden. Onder uw gebied en tucht belooft zich yeder een vryheid, onder uwe heerschappy, geluk en voorspoet. Vaar voort, onwinbare Held, en leg met de grenzen van u Vaderlant de grenzen uwer deugden wyder uit. Vervolg de loffelyke en gelukkige voort-

548 CASPER VAN BAERLES
gangen, die u in uwe oorlog te beurt vallen. En
terwyl u God om grote dingen uit te werken no-
digt, zo zyt hem hier in gehoorzaam. Komt, keêr
weder tot d'uwen, en ontfang als overwinnaar
over al de gunstige toejuigingen van d'Overheit,
Burgers, en Stedelingen. Waar van zommigen
u, datze leven, andere, datze in vryheid leven, en
wy altemaal, dat we in veiligheid leven, mogen
dank weten. Ik Lof-redenaar volg u van achte-
ren na, en middelerwyl andere bezich zyn om
bondig te beschryven, hoe het beleg van 't begin
tot het einde in zyn werk is toegegaan, zo heb ik
u geen history, maar een gedicht opgedragen.
Want het past niet, dat zo Doorluchtige Zege-
tekens zonder gedichten daar op te maken, op-
gehangen worden. Ik wenschte wel, dat ik zoda-
nige reden hadde konnen opstellen, die in waar-
digheid niet minder als uw' deugden en daden
waar geweest. Maar met ongelyke schreden gaat
de gene, die het werk zelf uitvoert, en die het
zelve beschryft, voort. En het is ligt het stout be-
staan, en de helden daden der Pringen aan te roe-
ren, Maar zeer zwaar en moeielyk de zelve van
stuk tot stuk, met een welsprekende tong te uit-
ten. 'k Heb gedaan, 't geen eygentlyk een Poëet
toekomt te doen. 'k Heb myn woorden genoeg-
zaam verdraeit, en verborgender en verbloem-
derwyze genoegzaam gesproken, invoegen datse
veel eer na tover, en wichelaars vaarzen schynen
te swymen, als na een waaragtige vertelling. Al-
evenwel dunkt me dat ik op zommige plaatzen
noch al te vertelachtig gesproken, en al te zorg-
vuldig de draat van 't gene dat'er van dag tot dag
voor-

voorgevallen is, gevolgt heb. Maar daar is weinig aangelegen, indien ik aldaar zo heel de Poëet niet gespeelt hebbe, alwaar gy gelukkig hebt gevochten. 't Is beter datmen weet, dat gy ordentelyker en meer na de kunst gestreden, dan ik gezongen hebbe. Want men moest meerder achtting geven op de dingen, die van u voorzichtig en kloekmoedig uitgevoert zyn, als op myn eigen lof. En is het zaak, dat ik van dit werk eenige lof zal behaalt hebben, dat behoef ik niemant, als u Doorluchtige naam, dank te weten, aan wiens deugden, wanneer de Poëten slechts beginnen te denken, zo vloeienze over van zynryke gedachten en rymen. Invoegen, dat hen dunkt, datze zo veel groter schynen te zyn, hoe datze yveriger in die Doorluchtige perzoonadien, en zielen bezig zyn.

De goede en grote God, door wiens onwinbare hant gy hebt gewonnen, het Vaderland en de Gods-dienst in veiligheid en vryheid gesteld, 's Vyants aanslagen en krachten te niet gemaakt, en eerst met Wezel, terstont daar na met den Bos, twee van de sterkste Steden, de heerschappy der vereenigde Nederlanden vergroot hebt, die verleen u, datge de schrik van uwe naam wyt en zyt omvoert, en 't geen binnen 's lands zwak en magteloos is, met raat en daat onderstut, 't geen vast is, noch vaster maakt, en door het doen van treffelyke diensten aan het Vaderlant, den Burgers de vrezet' uwaard, en den Vyanden de kleinachtinge, dienze u toedragen, beneemt.

O R A T I E

Gedraan van de

K O L O N E L L E N ,

in 't Leger, Aan de Prins van Oranje.

*Lees Kraters Oratie aan Alexander de Grootte, die
by Kurtius in het IX. boeck te vinden is.*

 Elooftge, manhaftige Prins, dat wy meer over de aankomst der Vyanden, schoon datze alrede op de wallen stonden, en op de Legers quamen aanvallen, als over de zorg van uwer heil en behoudenis, daar van by u zo weinig werks gemaakt wort, bekommert zyn? Want wat en hoe groot een macht van volken van alle kanten ook t'samen spant, en op ons toeleit, schoon datze geheel Braband vol wapens en krygsknechten proppen, de Kaizersehe in 't land brengen, en zich op de Tilliers en Wallensteiners, beroemen en moedig zyn, geen nochtans van hun allen zal ons niet dat kunnen deren, zo gy slechts maar, kloekmoedige helt, behouden en in 't leven blyft. Maar wie kan ons beloven en verzekeren, dat deze zuil en gestarnte van het Vereenigde Nederland, lang duren zal? Dewylge u zelve zo vierig in doots gevaar steekt, geen omdenken hebbende, datge door uw dood zo menig duizent zielen van krygs-knechten en Burgers mede ten val sleept. Want wie wenscht, of wie kan ook, te sneuvelen komt, als gy, langer in 't leven blyven? Wy zyn, ons op uwe geleide
en

en bevel begevende, tot zo verre gekomen, waar van daan, indien gy niet in 't leven blyft, ieder een met groote droefheid weder t'huis zal komen. En byaldienge met Philippus om het ryk van Spanje, en geheel Ooft en West-Indie t'reet, schoon zulx niemant geerne zien zoude, zo kontge nochtans niet stout'er, nochte onverzaagder in alle lyfs gevaren treden, gelijcke tegenwoordig doet. Want daar 't gevaar en beloning even groot zyn, daar valt de vrugt, als 't wel afloopt rijker, en als het qualyk afloopt, de troost grooter. Maar wie, 't zy dat hy een van uwe krygs-knechten, of een van onze Bontgenooten is, wien bekend is wat in onze staat vast, en wat in de zelve swak is, zoude willen zien dat deze Stad, schoon'er anders veel aangelegen leit, met u bloed en leven gelost wierde. Ons hart yst van schrik in onze lyf, wanneer we aan de dingen gedenken, die wy dagelyks zien, wanneer ge zo onbeschroomt midden door een hagelijagt van 's Vyants loden in de grachten en loopgraven gaat. De hairen staan ons van schrik te berg, dat we het zeggen. De loomste bloed hadde alrede over de buit van uwe Lichaam gezegenpraalt; indien u tot dus lang God, die oogfchylyk zyn barmhertigheid tegens ons toont, niet beschermt hadde. Wy zullen by anderen voor Veraders en Verlaters gehouden worden, dat we u, ofte niet kunnen in de Tent houden, ofte in de grachten navolgen; en dat we u niet kunnen beschermen, en in veiligheid buiten het gevaar stellen. Gy doet al de krygs-knechten schande en ichimp aan, eveneens als ofze hun ampt weinig

552 CASPER VAN BAERLES
betrachten, en zonder uwe tegenwoordigheid
hun last niet wilden verrichten. Spaar u zelven
om raat te geven en over ons te gebieden. Denkt
datge een Overste, en geen slecht krygs-knecht
zyt. Overdenk deze spreuk van Scipio, Myn
Moeder heeft my voor een Overste, en niet voor
een slecht krygs-knecht ter werelt gebrogt. Gy
moogt wel tegenwoordig by het werk zyn,
maar niet de zaak, daar 't al aan hangt, in 't gevaar
stellen. Gy moogt de krygs-knechten wel hart in
't lyf spreken, maar niet op alle plaatzen. Gy
moogt 't gevecht wel met woorden en raat be-
stieren, maar gy moet u zelven buiten 't gevaar
van 't gevegt houden. Sneuvel een slegt krygs-
knecht, dat is maar om een eenig hoeft te doen;
maar wanneer de Velt-overste komt te sneuvel-
len, die val treft yder een. Zaken van kleen be-
lang kontge de lager Oversten laten uitvoeren.
Wy slaan in geen slachorde om slag te leveren,
noch de welltant van onze heerschappy, noch
's lants welvaren hangt aan geen zyde draat. Wy
keeren den Vyant buiten met wallen en Schan-
zen. Wy hebben gelezen, en het doet ons nu goet
daar aan te gedenken, dat omzichtige en dralen-
le Oversten, en, die zich op geen plaats, of het
moest uit hoge noot wezen, in de waagschaal
wildenzetten, geprezen worden. En de voor-
naamste meester in de Burgerlyke voorzichtig-
heit bestraff een Velt-overste die zyn vyant klein
acht, en van de zelve zich niet hoet. Lyd het, dat-
ge u nageven, datge een blode, en geen omzich-
tige, een lome, en geen bedachtzame, een on-
srydbare, en geen in den oorlog ervaren Velt-
over-

overfte zyt. Laat het smalen der Vyanden, en van de genen die u niet veel goets en gunnen, uwe dove ooren horen. 't Gemene beite roept, het krijgshair roept, de vromen en voorzichtigen roepen, dat aan u, yeders heil en welvaren hangt. Raat en toeven, zullen werken van groot belang ten gewensten einde brengen, die anders in een oogeblik, door stoutheit, die zelden wel beflaat, en door al te nieuwsgierige zorgvuldigheid, kunnen verbrod worden. Door u val zullen de Vyanden moet scheppen, en door u dood een vast betrouwen van de Stad t'ontzetten, daarze by u leven geen hoop toe hebben. De gantsche werelt wacht op d'uitkomst van dit beleg. De zommige staan'er stom over van verwondering, andere byten van spyt op hun tanden, andere helpen het werk elders vorderen. 't Schynt dat het nootlot de belegerde Stad verwezen heeft, doch zulx schijnt alleen. Wacht u, dat zulx ons niet te beurt valt, 't geen by het noodlot besloten is. De Vyand is na by, zy loeren op de Wallen en Legers, en verzuimen geen gelegenheid om de Stad, die in nood is, te ontzetten. Men moet wel toezien, datze niet, 't geenze door hun deugden wanhoopten te verkrygen, u zulx toeschryven. Door voorzichtigheid en wysheid komt men tot de glory, en niet met geweld. In groote aanslagen kan men door voorzichtigheid veel te weeg brengen, maar door de zelve noch veel meer in een beleg. Al het gene dat we gewonnen hebben, en dat we nog hopen te winnen, hangt aan u behoudenis. En byaldienge al u overwinningen tellen wilt, zo hadge jaren van

554 CASPER VAN BAERLES
doen, om die op te tellen. Het is roemwaardiger
de daden, die mannelijk uitgevoert zyn, te over-
leven, als in het uitvoeren der zelve, het leven in
te schieten. De Faam doet de levendigen, en niet
de doden goet. Prinzen en Koningen staan en
vechten op het Toncel des werelts, maar op het
zelve begaanze ook misdagen; en hun misdagen
munten niet min, als hun deugden boven al uit.
Wy scheppen uit u, gelyk de Ledematen uit het
hoofd, moed en bloed. Gy zyt teffens een aan-
schouwer en wreker van uw volks deugt en
loomheid. Yeder schaamt zich stil te zitten en
lui te zyn, als gy doende zyt. Yeder rekent het
zich tot eere in uwe tegenwoordigheid gewont
te worden, en te sterven. In uwe tegenwoordig-
heid voelenze noch smart, noch zy vrezen den
dood niet. Turnus tegenwoordigheid zet hen
moet en krachten by. Daar gy tegenwoordig
zyt, wil niemant de minste zyn. En alhoewel het
ons niet past u te vermanen, zo vermanen we u
nochtans, op datge niet eerder ophout over ons
te gebieden, als het ons lief zoude wezen. Achil-
les luisterde wel na zyn Patrokus, Eneas na A-
chates, en om niet geen fabelen alleen voor den
dag te komen, Justiniaan na de heilzame verma-
ningen van Narsezs en Bellizarius. 't Geenge ge-
daan wilt hebben, dat gebie slechts ons, en niet u
zelf. Wy zullen gaan, waar datge ons ook henen
zent. Laat ons op gevaarlyke plaatzen en in ge-
vechten, die met lyfs gevaar vermengt zyn, tre-
den. En by aldien wy komen te sneuvelen, zo
hebt gy noch andere, waar mede gy den oorlog
kunt gaande houden. En gelyker d'Oversten
dun

dun gezaait zyn, alzo veroorzaken ook nieuwe Oversten niet dan schade. En alwaar geen regeringe, of een onzekere regeringe is, daar raakt d'algemeine veiligheid in 't voet zant. Myd het gevaar, wyk van 's vyants wallen, begeef u uit de grachten, al waar men lichtelyk ter hellen kan dalen, maar beswaarlyk wederom komen. Gy moet hier zodanig middagmaal niet houden, als ofge by de onderaartsche schimmen uw avontmaal zoud houden. Noch u avontmaal zodanig houden, als ofge terstont zoud sterven. Dit heeft Leonides wel tot de krygs-knechten, maar niet tot de krygs-oversten gezeit. En om de waarheit te zeggen, het is niet wel gedaan, datmen zyn cigen volk in de ly, en den Vyant daar uit helpt.

O R A T I E,

Op de blijde inkomste van d'Erentveste Koningin,

HENRITE MARIE,

Koningin van groot Brittanje, Vrankryk en Yrland, alsse haar Doorluchtigste Dogter Marie, getrouwt aan Wilhelm, de Zoon van zyn Hoogheit, *Frederik Hendrik*, Prins van Oranje, in de vrygevochte Vereenigde Nederlanden bragt.

 Et is niet lang geleden, dat wy in deze vermaarde Koop-stad Amsterdam, de Doorluchtigste Koningin, Maria de Medigis, die over drie Koningen Moeder staat, ontfangen hebben. Maar nu ontfangen wy in alle eerbiedigheit, de aller Doorluchtigste Dochter van de Medigis, des Konings van Brittan-

556 CASPER VAN BAERLES
tanjes Gemalin; en neffens haar de Nicht van de
Medicis. Zo dra en verliezen wy de Zonnen al-
ler Volken niet, of ons komen terstont andere
weder bezoeken. Wy verkeren by beurten on-
der de grootste Mevrouwen des werelts, en die
over 'Aard en Zee, ja over den gehelen werelt
heerschen en gebieden. Wy verkeren by luiden,
die in Europe uitmunten, als blinkende Starren
aan den Hemel, by Koninginnen en Pringessen.
Invoegen, dat ik me nu zo zeer niet verwonder
over het vrypostig schryven der Poëten, die ge-
zeid hebben, dat Jupyn overal tegenwoordig is:
door wier hulp en bescherminge, wy tot heden
op desen dag onwinbaar gebleven zyn, met hun-
ner heerlykheit en Majest. worden wy nu besche-
nen. Wy houden de hanthavers van onze vryheit
binnen onze Stads wallen besloten, en bewyzen
aan de Gemalinnen van die Koningen, en aan die
Pringen eerbiedigheit, die het slut en steunzel
van deze heerschappy zyn. Wy vergelden die ge-
nen weder hun goede gunst en genegentheid, op
wier machtige vrintschap wy gesteunt hebben,
en waar door we zo machtig geworden zyn. Wy
betonen die genen weder eenige eer, door wier
hulp wy tot noch toe geoorlogt hebben. Wy be-
schouwen die genen, van aangezicht tot aange-
zicht, die ons, toen we in noot en droefheid sta-
ken, daar tuitgeret hebben. Wy kussen dankbaar-
lyk de handen, die te gelyk neffens ons den aller-
machtigsten Vyand van ons hals afgedreven heb-
ben. Wy tonen ons tegen die genen nederig, door
wier verbonden, trouheid en kloekmoedigheid
wy geholpen zyn, en onze heerschappy zo verre
ge-

gebracht hebben, dat we binnen 's lants onwinbaar zijn, en buiten 's lants, yder voor ons schrikt en vreesst. De omleggende Steden hebben mede gedaan, 't geen haar te doen stond. Elk Stad in 't byzonder heeft getoont, hoe zeer datze tot haar Koninklyke Majesteit genegen waar. Men heeft overal geviert, en over al liep het volk van alle kanten te zamen. Het toeroepen, gelukwenschen, en toejuigen verdoofden yeders ooren. Het gerucht van d'aankomende Koningin, is door het donderen van 't grof Geschut wyt en zyd verspreit. Kostelyke maaltyden heeft men voor hare Hoogheden aangerecht, en met gelukwenschinge is de Koningin van de Vaders des Vaderlants de Prinzen van Oranje, over al bewellekomt. Onze Stad, gelykze door de koophandel over al vermaart is, van Schepen en allerlei krygsgereetschap de sterkste is, en met treffelyke Huizingen, Kerken, Torens, en andere heerlyke gebouwen, als ook met veilige en ruime Havens, tot verwondering van elk een, verciert is; also hieftze ook voor vast, haar alleen toe te komen, om alles tegens de komste der Doorluchtigste Koningin in 't werk te stellen, 't geen wegens de heerlykheid, en kostelykheid tot verwondering; of wegens de aardigheid en nieuwigheit, tot vermaak konde strekken. Want ik ben altyd van zodanig gevoelen geweest, dat men aan de Overigheid liefde, gehoorzaamheid, en eerbiedigheid schuldig is. Wy zien om hoog naar de Starren, om datze ons met haar warmte koesteren, en met haar ligt verlichten. Wy bewellekomen de komste des allerdoorluchtigste Koningin
t'ons-

558 CASPER VAN BAERLES
r'onswaart; door wiens Koninglyke geslagt, ons
wapens, en hulp, verleent zijn, en waar door wy
Hollanders tot noch heden op dezen dag vech-
ten en zege-pralen. Onze staat, draagt haar we-
der liefde toe, dewylze ons eerst liefde toegedra-
gen heeft, toen de Groot Moeder deze Neder-
landen quam bezoeken, dienze na Elizabet
Hooglofflyker gedachtenisse, mede onder haar
bescherminge genomen heeft. Wy bewyzen
haar, even als ofze een heilzaam gestarnte waar,
eerbiedigheid, dewylze, tot deze Landen gene-
gen zijnde, komt om dat gene te volbrengen;
daar onzer aller heil en gelukzaligheid aanhangt.
Wy weten, wat grote diensten, dat Nederland
van haar ontfangen heeft. Indien men op Enge-
lant wil zien, die gebieden, volgens het recht
des verbonts, datwe met haar oppgerecht heb-
ben, zodanige dingen, diewe vrywillig en gaar-
ne doen. Maar zo men op Vrankryk ziet, dat
staat ook zodanige dingen voor, datwe voor een
ondankbaar volk zouden gehouden worden,
indienwe het affloegen, en verwaarloofden. My
speelt noch in de gedachten de gemelde Eliza-
bet, de Dochter van Henrik den achften, die
allergelukkigste bestierster van Engelant en Yr-
land, Bloetvrindin van de Groot-moeder des
Koningks van Engelant, die het eerste deze Lan-
den, toenze in noot waren, en bykans van de ty-
ranny onderdrukt wierden, met Gelt en Krygs-
knechten bygestaan heeft. Myn zinnen spelen
op den Erentvesten Jakobus, Hooglofflyker
gedachtenisse, de Seste Schotsche Koningk
van dien naame, dezer Koninginne Schoon-va-
der?

der, die, met den Spanjaart Vrede gemaakt hebbende, en zich onzydig in onze oorlog dragende, zyn gehele Ryk en Havens voor onze Kooplieden geopent heeft. Deze grote weldaden worden noch vergroot door de stantvastige goedertierentheit, die aan ons, van Karel d'eerste, Koning van Engelant, Schotlant, en Yrlant, Gemaal dezer Koninginne, bewezen word. Dewyl hy, des Vaders deugden, en Koningkryk overervende, met al zo groote liefde en genegentheid, den staat van deze vrygevochte Landen verdedigt, en beschermt, als zyn Vader dede. Wat groote diensten Hendrik de Groot, van wien zy zich beroemt gesproken te zyn, dezen Staat gedaan heeft, dat willen we geirne bekenen. Deze Hercules in Vrankryk op stoel geraakt zynde, terwyl hy Vrankryk, dat door inwendige beroerte en oorlog overhoop lag, met alle zyn macht, Vaderlijk ondersteutte, zo bevryde hy tefens Vrankryk en ons, van het zelfde jok. En scholt ons den schult, die gedurende den oorlog, zeer hoog geklommen was, mildelyk quit. Tot noch heden op dezen dag, vecht Louis' de dertiende, haar broeder, den allerkristelykste Koning, volgens 't verbond dat hy met dezen Staat gemaakt heeft voor de glory des oorlogs, die zo wel hem, als ons aangaat, en voor de vryheid van beide Ryken, en geeft ons door het kneuzen der Spaansche mogentheid, schone gelegentheden, om Steden en Sloten te veroveren. Maar al deze dingen, zyn bykans al oud, ten opzicht van het Koninklyke Huwelik, dat heden voltrokken is, en daar zy den zoon des Prinzen van Oranje

waar-

560 CASPER VAN BAERLES
waardig toegckent heeft. Zy verbindt een Prins
aan haar, aan welken Prins dat wy altemaal ver-
bonden staan. Zy noemt hem een Schoon-zoon,
dien wy den toekomenden Vader des Vader-
lants noemen. De Dochter trout aan een Vorst,
maar aan onze Vorst. Zy trout aan haar Echtge-
noot, maar die een beschermer van ons allen is.
Door de bant van zo grooten Huwelyk, verbindt-
ze Engellant aan Nederlant, en het heil van zo ve-
le Volken, waar over datze gebied, smeltze te za-
men met ons heil. Met welke trouhartigheid dat
zich deze twee Prinzen bejegenen, met de zelfde
bejegenen zich ook de onderdanen. De liefde
dien de bestierders elkandre toedragen, den zelf-
den dragen ook d'onderdanen elkandre toe. Een
zelfde Huwelyk zet deze Landen kracht, en glo-
ry by; en jaagt de Vyanden schrik en vrees aan.
Door een zelfde Huwelyk, doetze de Nederlan-
ders gunst, en geeft de vyanden stof tot misgunst.
Die 's Koningks Dochter tot een Schoon-vader
krygt, dat is een strydbare krygs-helt. Die Oranje
tot een Schoon-vader krygt, dat is een Scepter-
swaier. d'Een kan brallen en moedig zyn op de
glory van een Zegepraalder, d'ander op een be-
stierder van drie Ryken. d'Een op de opperste
Majesteit, d'ander op zyn Vaders oorlogsmacht,
en op de Faam van ontelbare overwinningen.
d'Eene blinkt met de glans van Scepters, d'ander
met de glans van Wapens. d'Eene is uit het
Doorluchtige Konings bloed gesproten, d'an-
der bestaat de Kaizers in Maag en bloedverwan-
schap. d'Een opent de Zee voor de Vrinden, d'an-
der sluitze voor de vyanden. De Dochter die van
de

de Moeder tot een Bruid gemaakt is, is van haar ook een Stadhouder gemaakt. Wien de nieuwe Moeder Bruidegom gemaakt heeft, dien heeft ze ook Schoon-zoon van een Koningin gemaakt. Den Hemel heeft'er twee vereenigt, en met deze twee de zeven Susters des oorlogs. Deze zeven Susters zyn door de Godsdienst en vryheid vereenigt. Deze Godts-dienst en vryheit worden door de veiligheid, daar na zo lang van ons allen om gewenscht is, met 's Konings Dochter vereenigt. Zy versterkt de vriendschappen der Koningen met ons, op dat we door de vyantschap van den magtigen Spaanschen Konink, die zo heftig op ons gebeten is, niet vernielt worden. Op dat wy, die haar naburen zyn, niet verloren gaan, zo verdeilt ze haar geslacht onder ons, dat al lang voor ons; Hollant beschermt heeft. De Koningin aanschouwt de Landen, dieze in haar Vader beschermt heeft. Zy aanschouwt de Landen, dieze in haar Man beschermt: Zy aanschouwt de Landen, dieze in haar Broeder beschermt heeft, en noch heden beschermt. Hoge namen zyn ons behoudenis en welvaren. Aan d'eene kant de allerkristelykste, aan d'ander de geloof-beschermers. En wy, die voor het geloof vechten, worden van de geloofs-beschermende Prinzen, verdedigt zelfs de namen van Kristus, en 't geloof dienen tot tekens van voorspoet en geluk. In deze tekens winnen we met Konstantyn, en matten de Spaansche Maxentien af. Het water, waar over datze gevaren is, hebben de volken gemeen; die eerst koophandel onder malkanderen dreven, en terstont daar na Bontgenoten en spitsbroeders

562 CASPER VAN BAERLES
wierden, maar nu door een nieuw Huwelijk aan
malkanderen verknogt zyn. De verscheidenheid
van landaart die d'Inwoonders tusschen de be-
stierders maken, die gaat door dit Huwelyk te
niet. Die een Brit zal geboren worden uit een
Brittin, die zal een Hollander zyn, van 's Vaders
wege; en die een Hollander zal geboren worden
van een Hollander, die zal een Brit zyn van Moe-
ders wege. De harten der inwoonders zullen zig
te zamen vereenigen, wannecr zich de Lichamen
van deze twee zullen vereenigen. Het strant,
daarze aangelant is, is van rechts wegen 't Hol-
lantische strant; maar het Britsche, van wegen de
liefde t'onswaart. Het strant daarze afgevaren is,
is van rechts wegen het Britsche strant, maar het
Hollantische strant, wegens de nieuwe bet-ge-
meenschap. De Steden, daarze ingehaalt word,
zyn aan getrouwigheid en verbond, aan gene-
gentheid en gehoorzaamheid tot de Koningin,
in plaats van haar Vaderlant. In Engeland isse een
Koningin: hier isse de tweede Doorluchtige gasts,
gelyk haar moeder d'eerste was. In Engeland
blinktze onder haar eige volk, hier blinktze on-
der vrienden en Bontgenoten. In Engeland isse
een ingeboorne, hier een vreemde Godheid, in-
dienmen haar een vreemde Godheid noemen
mag, die in 't geslacht van Franschen bloede, daar
de Koningin mede uitgesproten is, treet. Invoe-
gen dat de Dochter, by de Britten geboren, ons
van God schijnt toegestuurt te zyn. De Moeder
heeft uit liefde tot haar Dochter, deze moejely-
ke reis aangenomen. Op dat Marie niet troofte-
loos alleen quam, zo vergezelschapte de Moeder
haar

haar over de woefte Zec. Door de liefde, wortze daar hene gedreven, van waarze met gevaar wort afgetrokken. Zy deilt met haar gemaal den Koning, de zorgen der gewichtigste zaken. En middeleryl dat hy zich bekommert over de gerustheid van't Ryk, zo denkt zy, neffens ons, om Koninklyken nazaat te hebben. De Koningk zoekt met de Ryk-standen 't Ryk in rust en vrede te brengen: Zy voor het Doorluchtige geslacht, nakomelingen en vastigheden, waar opze steunen mag. Want zy acht het niet genoeg te zyn, datze regeert, maar zy wil ook, dat'er van haar overblyven, die, of over de haren, of uitlansche Volken, na haar dood kunnen gebieden. Want een Vorst geboren te worden, is wel treffelyk en heerlyk, maar Prinzen ter wereld gebrocht te hebben, is noch veel treffelyker. De Koningin is uit Goden geteelt, en zy zal weder Goden telen. En nu staat d' allermagtigste Princes op die oord en worstel-plaats, die een worstel-plaats en renbaan van een langdurigen oorlog, van zo vele velt-slagen, Vorsten, en overwinningen is. Midden onder het yzelyk gerammel van onze wapens, en daar Mars, als uitzinnig, zo aan het hollen is, onder het geraas van Trommel en Trompetten, en Schalmeyen, onder het los branden en donderen van't geschut, onder het schitteren van helmetten en spietzen, brengtze haar Dogter, dat Koninklyke Juweel, en schone Pant, over. Daar wy Mars met offerhande van Menschen paaien en verzoenen, daar verschafftze den geharnasden Prins stof, van Bruiloft te houden. Daar Bellone zo heftig aan het woeden is, de gewapende krygs-

heiren tegens elkandre aangaan, d'eene vyant den anderen tot roof is: daar geleitse de Koningin ter goeder uie, naar huis toe. Die met geen hoop krygsknechten, gelyk eertijts de Griekfche Heleen, zal wederom gehaalt worden. Zy bereit aldaar de jonge Bruit, de Bruids-Slulier, daar de zegetekens, te water en te lande bevochten, op de Zalen en in de Kerken te pronk hangen. Quanzuis, zy maakt onderscheit tuffchen het algemene beste, en byzondere liefde. Zy draagt zorg voor Oranjes glory, dewylze die met raat en daat byftaat: als ook voor de glans en heerlykheid van deze gemene Staat, dewylze die alleen de zoetigheid van haar Dochter laat genieten. Terwylze die alleen aan Oranje ten Huwelyk beftet, zo beftetze die aan ons allen, tot onzer aller nut en profijt. De glans en luifter, die Oranje door haar van de Scepters, en het Koninglyk geflacht bekomt; door de zelve word ook ieder een van ons in byzonder, doorluchtiger en beroemder. Zy is nu by die Volken gekomen, die wegens hun eevoudigheid, openhartigheid, en beleeftheid tegens d'uitheemsche, en eerbiedigheid tegens hun Overigheid, over al geprezen worden. Zy word omcingelt van die Volken, die Rome, die overwinfter van den gehelen werelt, Broeders en Bontgenoten, van hare heerschappy genoemt heeft. Zy word omcingelt van die Burgers, die, fchat en tol-vry levende, Rome, de Goddin der Volken, in den oorlog gebruikte, en hun gelyk als wapens daar toe fpaarde. Maar nu, hoe haar magt groter is, en meerder uitmunt, zo veel te nederiger moeten wy ook ons tegens haar

haar Koningklyke Majesteit tonen, en den zelve zo veel te groter eerbiedigheid bewyzen. Wy, die hier om laag op der Aarden wonen, aanschouwen de Zon, die om hoog, aan den Hemel staat. Wy bewyzen deze Koningin, die in 't oog van geheel Europe staat met neder geslage oogen, alle eer, en eerbiedigheid. Agrippine, des Kaizers Germanicus Gemalin is certyts te Rome gekomen, daar alles vol droefheid was. De Britsche Koningin, is nu in Hollant gekomen, maar daar alles vol vrolikheit is. Agrippine quam met haar mans doodbus aan. De Koningin komt tot ons, met haar brengende, de Britsche Bruit, voor Oranje. Germanicus wert gedragen op de Schouders van zyn Kolonellen en Hopmannen; en waarze over de ackers gingen, daar brande het rou-dragende volk, en de getabberde Ruiters, na de gelegenheid der plaatzen, klederen, reukwerk, en andere lyks-gewoonlykheden. Hier wort de Dochter, en Moeder, de Koningin, op Staatcy-wagens gevoert, daar krygs-benden kostelyk en heerlyk uitgestreken, voorgaan. En waar langs deze Koningklyke perzonaadjn gaan, daar laat de Burgery, haar tegenkomende, zich met een vrolyk toejuiginge, tot een teken van een goede genegentheid, vrolyk horen. Jong en oud, hoog en laag, branden van liefde tot deze Koningin, en roepen luit keels, dat zy een cieraat van 't Vaderlant, zy de afkomst van Hendrik de Groot, en een oprechte proefftuk van Koningklyke waardigheid is. Zodanig is ook Placidie, des Kaizers Honorius, en Arcadius Suster, uit Spanje in Italie, alse met Konstantyn zoude

566 CASPER VAN BAERLES
trouwen, gekomen, en zo isse mede met open-
bare geluk wenschingen ontfangen, en, zo te zeg-
gen, als op handen weder naar Romen gevoert.
Zodanig quam Serene des groten Stilkons Ge-
malin, de Rivier de Taag verlatende, den Tiber
opvaren. Eveneens gelyk deze, den Teems verla-
tende, de Maas is op komen varen. En met im-
mers zo grote blydschap en toejuiging, is in de
voorgaande een, Marie de Suster van Kaizer
Karel de vyfde, die over Oom van Marie de Me-
digis was, alsse in den naam van haar Broeder de
heerschappy der Nederlanden zoude aanveir-
den, in Nederlant ingehaalt. Ook en is dit niet
nieus, nochte voor dezen noyt gehoort, dat de
Britsche Koningen, en de Nassouwers door het
verbont van oorlog, of door den Echtebant aan
malkanderen verknocht worden. Want het is by
na vier eeuwen geleden, dat de Nassouwsche Kai-
zer Adolf, met Eduart Koning van Engeland,
verbont van oorlog opgerecht heeft. En het is
ontrent drie eeuwen geleden, dat Reinout de
Nassouwer, Hartog van Gelderlant, Leonore,
de Dochter van Eduart de tweede, Koningk van
Engeland, en Suster van Eduart de derde, ten
Huwelyk nam. En niet lang daar na, is Marie
Ecmonde van Nassou, aan Jakobus de tweede
Schorfsche Koningk, getrouwt. Invoegen, dat de
langheit van tyt, de vrientschap tusschen 't huis
van Nassou, en tusschen de Koningen van Enge-
lant en Schotlant, vast en onverbrekelyk maakt.
En dewyl de heerschappyen, al haar luister, en
beroemtheid, daarze mede blinken, of van de
wapens, of van de waardigheid der bestierders,
of

of van de koophandel en verbonden, of van het
Huwelyken te weeg brengen; wy die tot nog
toe door de wapens beroemt zyn geweest, die
Kaizers en Koningen tot Overheit, gehad heb-
ben, hele huisgezinnen, en allerlei koopman-
schappen na Oost en West-Indien gevoert, en
met zo veel Koningen verbont gemaakt heb-
ben, hebben ook met onze Huwelyken, tusschen
geslachten van Koningen, aan d'ene zijde, en
Nassoufche Graven, aan d'ander zyde, door te
dryven, de veiligheid binnen 's lants, en, zo wel
voor deze, als ook nu, onze faam en naam by de
uitheemsche vergroot en vermeerdert. Dikwils
zyn niet alleen de Roomsche Kaizers maar ook
de Kaizerinnen geprezen. En hoe zeer wy ook
deze Koningin zullen pryzen, noch zal de grote
bestierster te min geprezen zyn. En zo wy haar
een middelmatige lof toeschryven, zo zullen wy
de glory van haar Stam te kort doen. Zy is, voor
zo veel alffe een bestierster is, een Koningin, maar
meer een Moeder over haar Onderdanen, als een
gebietster. Zy maakt in haar Gemaal onderscheit
tusschen de liefde van Echt-genoot, en tusschen
d'eerbiedigheid, die een Koningk toekomt. Zy
vermindert de zorg over haar Koningklyke Kin-
deren, door al te grote toelatinge niet, nochte
breekt ook de liefde door trotze achtbaarheid
niet. Zy is van zodanigen grootmoedigheid, dat-
ze met een geduldig gemoet verdraagt, en het
barffe nootlot, door rekkelykheid weet te ver-
winnen, zo haar eenige zwaarigheid overkomt. De
Koningin acht het heerlyker te zyn, over haar
zelyen, dan over anderen te gebieden. Deze

deugden mogen wy het dank weten, datze haar oudite Dochter aan den Nederlandschen Prins ten Huwelyk gegeven heeft. En heden haar zelve voor den Raat, en 't Amsterdamsche volk vertoont heeft. Wanneerwe haar zien, zo eeren, en zienwe een winkel vol Koninklyke deugden, een Princes der Koninginnen, het oog van Europe, een heilzame gestarnte van onze Itaas. Wy hebben ons al over lang verblyd, over het verbont en verdrag, dat tusschen ons, en de drie Ryken opgerecht is. Maar nu verblyden wy ons, datwe de bestierster der drie Koninkryken tegenwoordig in onze Stad zien. Yeder heeft van deze magtigste Koningin, en die tot bloetvrienden en Maagden, de grootste van de werelt heeft, de mont vol: want zy spreekt Vrankryk met den tytels van Broeder aan, Spanje en Savoye met den tytels van zwager. Invöegen, dat haar aan d'eene kant het Alpische, aan d'andere kant het Pyrenesche gebergt, in maagschap bestaat. Ook isse in het Noorden niet vreemt, want de Deensche Koningk is haar Oom. Van Vaders zyde isse uit de Borbonjers, van Moeders zyde uit de Oostenrykers en Medigen gesproten. Invöegen, dat haar noch hedendaags in het bloeienste gewest van Italic, de grootste Vorsten van Heururie in maagschap bestaan. Wy noemen haar Henrite, om datze de Dochter van Hendrik de Groot is. Wy noemen haar Marie, naar de naam van de heilige Moeder Marie. d'Eerste naam be- looft de grootmoedigheid des Vaders. De tweede, de Godvruchtigheid. De naam Henrite, voc- ren hier op der aarde verscheide grote Princes-
sen;

fen; de naam Marie is doorlugtig, dewylze de hemelsche Marie toekomt. Men soude al de namen wel kunnen ophalen, die haar Gemaal door het geloof, haar Broeder door de Kristelyke heilichheit, haar Zwager door den yver tot de Godsdiensdienst verkregen hebben. Men zou kunnen op de bynamen Katholyk, allerkriftelykste, rechtvaardig, Godvruchtig, en op de bynaam van geloofs beschermers spelen. Welke bynamen, hien ten dele van de grootachtbare Roomsche stoel, ten dele van de goede genegenheid der groten, en andere volken geschonken zyn. Maar daarvan op een ander tyd. Nu, 't geen eigentlyk dezen dag toekomt, doen wy haar Koningklyke Majesteit bedanken, datze naar het exempel der Godden, Goddelyk deze Stad met de Doorluchtige stralen van haar tegenwoordigheit beschenen, d'Overheit met de glans van haar schoonheit bestraalt, de harten der Burgers met een ongewone blydschap verquikt, en de Koopluiden zo wel hoge als lage, met een onvergetelyke eer bejegent heeft. De Nakomelingen zullen noch over duizent jaren na dezen dag, aldus zeggen: dit langs is de Britsche Koningin gegaan, op deze plaats aanschoude de Koningklyke Vrou onze Torens, hier bezagze de Kerken, Markt, en Havens. Hier zeilde de Suster van zo veel Koningen, voor by de Vloten; hier deê de Dochter van Hendrik de Groot haar maaltyd; op deze Ledikant sloop de Britsche Majesteit; dit langs reden de twe Echtenoten, Oranje, en Marie Stuarts. Wy, die al deze dingen zelfs met onze oogen aanschouwen, barsten tot geluk-wenschende woorden uit, en

570 CASPER VAN BAERLES
openen voor u, ô Koningin! en voor uw, Frederik
Henrik, en voor alle grote perzonaadjē, die
hier in gekomen zyn, onze ghele Stad. Wy ci-
genen alle deffelfs gieraden en heerlykheden, u
toe. De grootachtbare Vroedschap ontfangt
minnelyk en blydelyk d'inkomende, en geeft den
gehelen Stad tot uwen verdoen. De Ruitery, al-
temaal uitgelezen Volk, uit de bloem der Bur-
gery, voor de gewapende Burgers drillen met
hun pieken, U ter eeren. Uwenhalven, viert de
gantfche Burgery, en slaat geen hand aan werk.
Over al verwellekomt men U met het lossen van
't grof Geschut. Wy rechten U ter eeren, Verto-
ningen, en Triumfbogen. U wenschen de Diena-
ren des Goddelyken woords, met het Huwelyk
heil en geluk. U ter eeren, spreckt deze Doorlug-
tige School. En terwyl de algemeine blydschap,
het volk sprekende maakt, zo barft ook de Pro-
fessor uit tot spreken: terwyl onze Studenten o-
veral geraas maken, krioelen, en de Stad op en
neer lopen, zie, zo doet de Filozooft, om voor
geen ledige aanschouwer te gaan, ook zyn
plicht. Wy zullen het eindelyk met een Gebed
tot God besluiten.

Befcherm, eeuwigē God, deze Koninginne, wiens Ge-
maal, wiens Vader, wiens Broeders, wiens Zwager, wiens
Oom altemaal Koningen zyn. Befcherm d'Oraniers, de Va-
der en Zoon, die de Bestierders, Vaders, en Befchermers van
deze Heerschappy zyn; befcherm, Heer, het gantfche Nassau-
fche Geflacht, dat gelyk, als van het noodlot daar toe gestelt
is, om ons te beboeden en te verdadigen. Zegen de nieu-gepron-
de, dat Godvruchtige, dat Doorluchtige, dat Geluk-
kige paar, en gun ons, dat deze gelukkige voortgāngen van
onze Staat, eeuwiglyk en erfelyk dueren.

BLY-

B L Y D E
I N K O M S T

Der Allerdoorluchtigste
K O N I N G I N N E,
M A R I A de M E D I C I S,
t' A M S T E R D A M.

Den weledelen, Grootachtbaren, Erentvesten, en Voor-
zichtigen Heeren, BURGEMEESTEREN
der Stede Amstelredam,

D E N H E E R E N

ANTONI OETGENS van WAVEREN,
Ridder, Heer te Waveren, Bochtshol, Rugewillis, &c.

ALBREGHT KOENRAADS BURGH,
onlangs Gezant aan den Grootvorst van Moskovien,

PETER HASSELAAR, Kolonel der zelve
Stede.

ABRAHAM BOOM, voor dezen Gecommit-
teerde Raad der Grootmogende Heeren Staten van
Hollant.

Weledele, Grootachtbare, Erentveste, en Voorzich-
tige HEEREN,

H Et geen God in den Hemel is, dat is de Vorst op
der aarde. God is niemants beeld, om dat hy van
niemant zijn oorsprong heeft. De Vorst is Gods
beeld, om dat hy van hem voortgekomen is. God staat onder
niemant, om dat niemant boven hem is. De Vorst staat on-
der God, overmits die alleen boven hem is. Gods macht is

onbepaalt, om datze Goddelyk is. Des Vorsten macht is bepaalt, om datze menschelyk is. God is boven de wetten, om dat hy d'eenige wetgever is. De Vorst is aan de Wetten gebonden, die God en de Reden hem voorschryven. Door Gods wil en magt word alles gedreven, ook Koning, Koningin, en Vorst: Maar d'Onderdanen worden alleen na der Vorsten believen bestiert. God behoeft niemant te eeren, te beminnen, of t'ontzien, om dat hy aan niemant verplicht is. De Vorst erkent alleen God, aan wien hy zels, en de gantsche luister zyns Vorstendoms hangt. Het volk wykt in eere en aanzien voor den Vorst; maar beide Vorst en volk voor God. De dienst die men Gode schuldig is, spruit uit de Godsdienst, die de gemoeden op het naauwste aan de Schepper verbind. De dienst, die men Koningen en Vorsten bewyzen moet, spruit uit de Godvruchtigheid, waar mede men huff gaarne met eerbiedigheid, maar niet als God bejegt. In de werelt zyn zeer vele uitmuntende dingen, over welker grootheid, hoogheid, en glans men verbaast moet staan. Aan den hemel glinstert de Zon, de Vorst van alle starren, die aller ooggen tot zich trekt, en waar na de jaartijden, en het saisoen luisteren. Daar blinkt de Maan, en het doorluchtigheit der starren, en zyn verwonderens waardig om haer licht, bewegingen, en heimelyke werkingen: maar op den aartbodem is'er onder den hemel niets grooters, niets hogers, niet doorluchtigers dan de Vorst. De Zon schijnt niet voor zich zelve, maar voor ons. Zy beweegt zich tot vordering, van 's menschen nut en heil: en de Vorst leeft niet voor zich zelve, maar voor zyn onderdanen. Zyn luister en glans, is 's volks luister en vermaak. Hy houd den naam van Majesteit voor zich zelve, maar 't gebruik der zelve voor zyn volk. Hier uit ontstaat in den menschen een weersghijn van liefde, eerbiedigheid, en trouwe tot God en den Prince, hoewel met ongelyke genegtheid en yver: ik

Zegge tot God, als bron en oorsprong van al het goed en geluk des menschen, tot den Vorst, als bezorger, en bedienaar van zoo groote goederen, ja de naaste aan God: want men koont God niet nader dan door het voorstaan en beschermen van menschen. Boven alle anderen uit te munten, is Koninglijk, maar noch Koninglijker der onderzaten voordeel en heil te bezorgen. Hun voornaamste deugd is het beste van Vaderland en Bontgenoten te zoeken, en de werelt in rust en vrede te stellen. De kennis van deze dingen zit diep in der menschen gemoeden, ja zo diep, datze meenen eenen God op d'aarde te zien, zo menigmaal zy het doorluchtig aanschijn des Vorsten mogen aanschouwen, en wanneer zy hem ontmoeten, wordenze zo verquikt, als of'er een heldere en gelukkige starre op quam. Zy zien met een vierige genegentheid aan die Vorsten, van wienze met goedertiere oogen aangezien worden. Zy geven zich geheel over aan henlieden, dien de burgerye, niet tot slaverny, maar om te bezorgen, bevolen is; die begeeren dat niet alleen d'onderzaten voor hun, maar die zelfs lijf en leven bereid zijn voor hun onderzaten op te zetten. Zy bejegenen eerbiedig den Regeerder der werelt, daarze leden van zijn; en met een groote verbaastheid staanze verwondert over de stralen der goddelijke mogentheid over hen uitgespreit. Wijs my eenen Koning of Koningin, het zy die heersche over Indianen, of Africanen, of Sabeen, of Scythen; alwaar het zelfs de groothartige Semiramis, of de strydbare Tomyris, of de wijze, en op het heerschen afgerechte Tanaquil, of de vreedlievende Placidia; wy zullen altezamen bewogen en ontzet worden door het gezicht der koninklyke majesteit, en 't ontzag der opperste mogentheid zal ons asparfsen haar van zelf met alle eerbiedigheid en toejuiching te ontfangen. Ik zal het bewijs hier van niet verre halen.

Onlangs quam in deze uwe Stad de allerdoorluchtigste Koningin, MARIA DE MEDICIS, beroemt van wegen haar geslacht, heerschappye, huwelyk, barer kinderen scepters en aangehuwde kroonen. Deze hebt gy met triomph ingehaalt, zoo van Stads wegen, als uit eige byzondere genegenheid. De burgers, zoo uit last, als uit zich zelven, vlogen van alle kanten te Samen, om haar te verwelkomen, gelijk of ze een nieuwe Starre hadden zien rijzen. Onder het gemene volk was elk daar toe even yverig, vierig, en lustig. Gy betoonde toen wel met der daad, dat de onzaglijke namen van Koningen, en Koninginnen by u in grootachting en waarde zijn, en dat gy in eere houd de genen, dien God (hoe jelaers hy ook over zijn eere zy) Goden genoemt heeft. Gy hebt generleie dienstplichten nagelaten, dien gy na de tegenwoordige gelegenheid der Stad, tyd, en plaats hebt kunnen doen. Gy beweest eere aan een Vorstin, die, na uw eigen oordeel, veel meer verdient hadde: zo dat gy dit houd voor geen quijt schelding van schuld, maar veel eer voor een bekentenis der ontfange weldaden te wezen. Ik zal niet verhalen 't geen den ganschen Staat dezzer landen raakt, maar een weldaad, die u in 't byzonder aangaat, en die gy haren voorouderen dank moet weten, van wien uwe burgerij die rechten en handvesten ontfing, waar door gy uwe macht wijder uitstrekt. Met wat een staci en blyschap, met wat eenen vrolyken toeloop binnen en buiten de Stad, met wat al hartelyke gelukwenschingen over al, met wat een heerlyke toestel van Triomfbogen en Poorten, hier en daar opgerecht, en Vertoningen van spelen, en opbod der gansche Schutterye gy de Koningin ontfingt, weten alle de genen, die dat aanzienelyk, statig, en treffelyk onthaal met hun oogen zagen. Nu kunnen ook, dieze niet gezien hebben, deze Schouffpelen, en toeloop van volk

op uwe kosten, en door uwe mildadigheid zien en horen. In dit boek komt nu de Koningin als tot henlieden, en zy, die te voren uwe poorte intreed, word nu hier, door schrijver, en kunst van plaatsnijder, gezien en begroet. Hier ziet gy Stellagien, Toneelen, Scheepsvloten, Ruiterbenden, Spelen, en Vertoningen, gelijk zich alles toegedragen heeft. Het kan niet onvermakelyk vallen te lezen, 't geen te voren vermakelyk viel aan te zien. Het schriftelyk verhaal doet te langer duren de geheugenis van 't geen andersints lichtelyk in vergeting raakt, en vele dingen, die een yeder in 't bezonder niet kon zien, staan hier nu by een verzamelt voor alle menschen. Het inhoud van Zinnebeelden en Vertoningen, van weinigen, om de haastige draeying en verandering van het toneel, niet wel gevat, ontvoutmen nu voor den lezer, daar by stil, uit het geraas en den drang des volks staat; met die kortheid, die nochtans niets groots noch gedenkwaardigs van 't geen gedaan is achterhoud. Klene beuzelingen na te vorsschen waar overtollig, om vele zaken van kleen belang, op verscheide plaatsen, van verscheide, en niet zo openbaar geschied. Al te groot een naaukeurigheid is een mislag van naaukeurigheid, om dat het hoofdstak verliest al 't geen men aan beuzelmarkten en onnodige dingen besteed. Al dit toestel komt tot u, Ed. Grootachtbare Heeren **BURGEMEESTERS**, om dat het van u komt. Uwe Ed. werd toegeeygent, 't geen door uwen last is toegestelt. Al die dit lezen, zullen dit voor eenwige gedenktekens van uwe grootdadigheid, beleeftheid, goetwilligheid tegens de groote Vorstin erkennen. Zy zullen zeggen, dat die het Burgemeesterschap waardig zyn, die, als er de eer van 't Gemene Beste aan hangt, gene kosten sparen, en dat dan gene karigheid voegt den genen, dien de waardigheid van 't kussen van den

den volke afzonderde. 't Geen de Koningin, haer door
 luchtige stoet, en de gemeente van Amsterdam voor
 waarheid houd, koem ick op het leest met mijn kort ver-
 haal bevestigen; 't welk, indien het geen bevallijkheid
 heeft, die verhoopt te krygen van uwe goedwilligheid en
 voorstand. Ontfangt dan dit alles met een goede gene-
 gentheid, 't geen gy met een groote genegenheid de
 Koningin te gevalle deed. Laat des schryvers yver en
 voornemen welgevallen aan uwe Ed. Gr. Achtb. welker
 genegenheid en gediensligheid regens hare Majesteit, de
 Koningin behaagde. Het werk der genen die Koningen en
 Vorsten in koper snijden, verkrygt door het beeld der
 Grooten, dat'er op staat, een bevallijkheid, die het door
 de kunst niet kan verwerven. Dewyl de Koningin, zo ve-
 ler Koningen Moeder, en dewyl zo veler Keizeren Nicht
 overal mijn papier beslaat, zo zal mijn nederigen styl,
 die den top van hare Majesteits Hoogheid niet kan berei-
 ken, ten goede genomen worden. Dit kunt gy zien en le-
 zen, wanneer het de zorgen en bekommeringen voor het
 Gemene Beste u zullen toelaten. Ik sta hier zo zeer niet
 op, maar verzoek ernstelyk, dat gy lieden my daar voor
 gelieft te houden, dat ik al mijn leven lang zal volhar-
 den in die genegenheid, die ik uwe Ed. Gr. Achtb. en
 uwe Stad tot noch hebbe toegedragen. Zo wil de goede
 God uwe Ed. Gr. Achtb. en deze bloeiende Koopstad zeg-
 genen. **CLIO IO CXXXVIII**, den **xx** van
 Wynmaand.

Uwer Ed. Gr. Achtb.

Welgenegen

KASPER VAN BAERT. E.

BLY.

577
 BLYDE INKOMST

der allerdoorluchtigste Koninginne,

MARIA DE MEDICIS,

t'AMSTERDAM.

IN het beschryven van de Blyde Inkom-
 ste der allerdoorluchtigste Koninginne
 t'Amsterdam, zal ik de Koningklyke
 Majesteit, nocht ook deze onze Stad met veer-
 gezochte lofredenen niet moeielyk vallen: want
 hoe treffelyk en loffelyk ook ik van haar spreke,
 nog zal het niet bereiken de Hoogheid van dese
 GrootVrouwe, die de waardigheid van het huis
 van Oostenryk (waar uit zy van moeders syde ge-
 sproten is,) en de voorzichtigheid en wysheid
 van 't huis van Medicis (uit het welk zy van va-
 ders zyde naam en herkomst ontfang,) in 't huis
 van Bourbon, en aan Vrankryk bragt: en so ik van
 de Stad niet zegge dan 't geen gemeen en mid-
 delbaar is, zo zal ik de waarheit te kort doen; en
 zeg ik yet groots, dat zal mislichien nyd verwek-
 ken, of sichynen voortgebragt van een die aan
 haar verbonden is.

Groothartige Vorsten gedogen liever datze
 van de gemeente verwelkomt worden, dan
 datze daar na staan; en genieten gaarne der bur-
 geren en bondgenoten gunst, zonder die te ver-
 zoeken: daarom is het hun aangenaam, dat men
 middelmaat houde in 't geen hun ter ere geschre-
 ven werd. Alleen zal ik dit zeggen, 't welk in der
 daad zo is, dat de Stad, die door Gods genade

O o

groot

578 CASPER VAN BAERLES
groot en uitstekende is, ontving de grootste en
aller doorluchtigste Koningin, wyd beroemt
door haar afkomst van Keizeren en Toskaansche
Hartogen: die Maximiliaanen, Philippen, Fer-
dinanden, Kaerlen, Kosmen, Laurenssen, Leo-
nen, en Clementen in bloede bestaat. Voorwaar
zo groot een Vrou was wel waardig in zo groot
een Stad onthaalt te worden, en zo groot een
Stad niet onwaardig om zo groot een Vrou
t'onthalen. Slaan wy onze ogen op de Koningin,
zo zien wy eene die gebod en gezag over heel
Vrankryk hadde, voor ons staan. Slaan wy onze
oogen op de Stad, zo zien wy een Koopstad van
de gansche wereld. De Koningin is door het
huwelyk van den onverwinnelyksten Koning,
HENDRIK de GROTE, hoog beroemt gewor-
den. De Stad is wyd vermaart door het onver-
brekelyk verbond van hare naburige bondgeno-
ten. De Koningin, een Moeder der magtigste
Koningen in Europa, heeft Vorsten en Vorstin-
nen, over uitstekende Ryken, ter wereld ge-
brocht. De Stad brengt die zelve Ryken door
kopen en verkopen van hare Koopmanschappen
winst aan, en trekt'er weder winst af. De Konin-
gin munt uit door de ry van haar naamhaftig en
vermaart geslacht: De Stad door den toeloop
van allerhande volken. De Koningin is by den
volke ontzaglyk door hare Majesteit: De Stad
trekt yeder een binnen en buitens lands tot zich,
door hoop van winst. De Koningin kan verschei-
de landen en Ryken, by den haaren beheerscht,
aanwyzen waar heenen den koopman dagelykx
vaart. Onze Stad kan vloten en schepen uitleve-
ren,

ren, waar mede de koopman derwaart henen
zeilt. De Koningin begrypt beide de oude en
nieuwe wereld, onder de scepters van hare zo-
nen en dochteren. Deze Stad, als een gemene
winkel van die beide, bevat alles wat derwaart
henen, en van daar herwaart aan gevoert word.
De Koningin, om met de aeloude poëten te
spreken.

Ontfing van Thetis grote Heeren
Tot Zwagers, die de Zee regeren.
De Stad is.

Allengskens van een laage vest
En klein gebied dus hoog gewassen,
Zo datze nu des hemels assen
Bereiken kan, en Oost en West:

De Koningin is.
Moedig op de Godn, haar zonen,
Al verciert met Konings kroonen,
Die te zyner tyd om hoog
Zullen gieren 's hemels boog.

De Stad.

Komt billyk lof en dank om haar liefst allige aard;
Om dat de vreemden daar, als in hun land; verkeeren;
Om dat wy wyd en zyd ons geven op de vaart,
En tot in d'Ys Zee toe in 't noorden gaan laveren,
Ontdekken onbeschroomt de veergelege landen,
Ons eertyts tot een' schrik; dat wy den dorst verstaan
Met bruisenden Oront, en schuimenden Rodaan,
En zyn, gelyk een volk, verknocht door eendragt's
banden.

Doch het zal zommigen ongerymt schynen, dat
ik de Koningin met de Stad vergelyke; maar in de-

580 CASPER VAN BAERLES
deze gelykheid is deze ongelykheid, dat de Grootheid der Koningin bestaat in de Grootheid van haar Ryk, bloed, voorouderen, en princelyke deugden; doch de Grootheid der Stad, alleen in haar geluk, koophandel, en welvaart der ingezetenen: maar dit staat te bezien, of men zich meer ontzetten moet over de ongelooflyke vriendelykheid van zo groot een Personagie, dan over de loffelyke beleeftheid van de Stad, tegens zo groot een Koningin. De Stad Amsterdam oordeelde haren schuldigen plicht te wezen met eerbiedinge te onthalen de Nicht des Keizers Maximiliaan, van wien zy eertyts de Keizerlyke Kroon op haar wapen ontving, en daarom lietenze zich hier aan te meer gelegen zyn, om dit onthaal heerlyker uit te voeren dan andere steden, die haar nochtans met een gelyke genegentheid, en eerbiedigheid onthaalden. Het was den achtbaren Raad dezer Stede niet onbekent, dat het van ouds en doorgaans gebruikelijk was Koningen en Vorsten in hunne en der bondgenoten steden, niet zonder heerlyk toefstel, te ontfangen. Dit pleegden Grieken en Romeinen menigmaal, wanneerse Triomfen, of Gelukwenschingen, of Zegetkens, of Pronkbeelden, of Zegezangen en andere blyken van landsecre toeleiden genen, die zich voor den Vaderlande en het Ryk braaf gequeten hadden. En hoewel de Raat deze eere niet en bewees aan zyn eige Princesse en Landsvrouwe, zo heeft hy nochtans dit hare Majesteit ten gevalle willen doen, als gesproken zynde uit het oude en vermaarde geslacht der
ei-

eige Heeren en Vorsten van deze landen: waar by noch komt, dat ons te stede komen de gunsten en genade van den grootmachtigsten Koning van Vrankryk, **LUIDEWYK** de XIII, den **RECHTVAARDIGE**, handhaver van onzen Staat; en wy geduuriglyk genieten de vruchten van 't gelukkig verbond, eertyds met zynen Heer Vader opgerecht; om welker Koningen wil, (nadien deze Koningin Moeder van den eenen, en Gemalin van den anderen is,) zy by ons aanzienelyk, en ten allerhoogsten waard is. Ook en kon'er noit betere gelegenheid, om dankbaarheid aan hare Majesteit te betonen, voorkomen, dan dat de **Hollandsche** steden deze kosten besteedden, ter eere van haar, die het **Gemene Beste** voor dezen d'eene weldaad op d'andere zo treffelyk bewezen heeft. De **Triomffstatien** zyn vergeldingen van **Deugd** en **Hoogheid**, om welker beider wil de **Regeerders** van **Amsterdam** hunne **grootdadigheid** betoonden. De **Romeinen** waren in hun huishoudinge spaarzaam, maar uit der mate mild in kosten voor het **Gemene Beste** te doen: want zy oordeelden, dat spaarzaamheid binnens huis plaats heeft, en dat men buitens huis moet letten op de eere van den Staat; want 't en is geen overdaad grote kosten te doen, waar door de **Majesteit**, goeden naam en faam van landen en steden bewaart moet worden. Men spilt niet, 't geen men ten dienste van 't land met grote sommen ruim uit geeft. Ende 't is geen wonder dat zulke steken wat meer doen dan hare nageburen, na dienze onder de zelve altoos uitstaken.

Na dat 's Konings Moeder te rade geworden was Brabant, en den Vorst van dien lande, haren bloedverwant, by wien zy eenige jaren zich hadde onthouden, te verlaten, en na de Vereenigde Landen te reizen, quamze door het Bisdom van Luik, en de Meierey van 's Hartogenbosch, over Dordrecht, Rotterdam, en Delft, zynde de steden daarze door most, in 's Gravenhaag, het oude Hof der Hollandsche Graven en Landvoogden. Hier van de doorluchtige en grootmogende Heeren Staten Generaal ontmoet, en verwelkomt wezende, gelyk ook korts te voren zyn Hoogheid, de Prins van Oranje, by den Bosch gedaan hadde; zo bleefze hier eenige dagen, om, na hare moeielyk reize, wat te rusten. Alle soorten en manieren van inhaalingen, en tekens van vreugd, elk in het byzonder, te beschryven, waar te lang, en buiten ons voornemen. Ik zal alleen verhalen 't geen t'Amsterdam op de komst der Koninginne gedaan, en openbaar vertoont is. Hare Majesteit was enkel be-lust om deze Stad te bezien, van welke haar eertyds vele treffelyke en groote dingen ter ooren gekomen waren. Den lesten dag van Oogstmaand reisde zy derwaart, vergezelschapt met hare Hoogheit Amelia, gemalin des Prinzen van Oranje; Mauritia, dochter des Prinzen van Portugaal; Florens van Pallant, Grave van Kulenburg; Johan Wolphard, Heere van Brederode, Vianen, &c. de weduwe des Heeren van Potles, Brederoos zuster, en zyn oudste dochter; Joan van Kerkhoven, gezeit Poliander, Heere van Heenvliet, Houtvester van Holland, en Ruart
van

van Putten, en meer andere edelen. Zommige spitsvondige vernuften tekenden aan, dat de maand van Augustus, die den Roomschen Keizer Augustus toegeëigent was, de Koninginne van Keizerlyken stamme in het reizen diende, en dat deze maant juist op dien zelve dag endigde, op den welken zy zich spoede na die Stad, die met haar Keizerlyke Krone, 's Keizers schenkinge, pronkt. Zy nam haren weg over Ryn- en Kennemerland, en quam noch met den avond binnen Haarlem; een stad, die, onder de zeven groote steden, de tweede stem heeft in der Heeren Staten vergaderinge, en vermaart is door een sware en harde belegeringe, en den lof van vele kunsten, byzonder door dien heerlyken vond der Drukkunst. De Burgemeesters van Amsterdam kregen niet zo haast de tyding, of zy vaardigden derwaart af hunnen Pensionaris, Willem Boreel, Heer in Duinbeek, om te verzocken, dat 's Konings Moeder zich zoude gelieven te verwaardigen, het zy te water, of te lande, zo hare Majesteit best geviel, ook hunne Stad te komen bezichtigen. Te water zoude hare Koninglyke Majesteit aangenamer zyn, en best zo eene Koopstad passen, en wel zo cierlyk staan, om de gelegentheid van speeljachten, en roeischuiten, en het gezicht van zo vele groote schepen, die elk om het heerlykste voor de Stad op een lange ry aan anker lagen, waar na de vreemdelingen zeer nieuwsgierig zyn. De Koningin aanvaarde zeer beleefdelyk het nodigen der Burgemeesteren, en liet weten, datze hoopte 's anderen daags hun by te komen: datze min lust hadde te water te

584 CASPER VAN BAERLES
reizen, om d'ongestadigheid van wint en weder:
datze liever den weg te lande zoude nemen, als
veiliger en bequamer. Te Haarlem werd zy met
behoorlyke eere van den Raad aldaar ontfangen,
en van de gemeente begroet, en vernachte daer.
Den eersten van Herfstmaand, des woensdags,
quam sy t' Amsterdam, daar het woelt van nee-
ring en koophandel; niet langs den krommen
Dyk, daar de zee tegens aanslaat, maar die, nes-
sens de Nieuwe vaart, recht uit na de Stad toe
loopt, en korter valt. Het heldere weder schein
de aankomst van MEDICIS toe te lachen, en het
waer vermakelyker geweest, indien het tegens
den avond niet aan 't regenen hadde geslagen.

Ten halven wege leit een plaats, daar het
Haarlemmer meir door geweldige groote flui-
zen in de Zuiderzee geloost word, genoemt het
Huis ter Hart. Hier lag by een, door last van Bur-
gemeesteren (want het noch onzeker was, waar
langs de Koningin komen zoude) een groote
menigte van speeljagten, onder welke een groot
jacht was, toebehorende de West-Indische
Compagnie, bespreit met tapyten en schone de-
kens, en met een kostelyke tent bedekt, om de
Koningin, Princes, en de edelsten van haren
sleef te voeren. Alle jachten en speelschuiten la-
gen en wagten op de komste der groote Konin-
gen, met de zeilen in top; alle geestig beschildert,
en vele met metale stukken voorzien, een lust
om aan te zien. Zyde vlaggen en wimpels eenige
ellen lang waaiden tot gieraat van hare masten.
Zo ontfing eertyts Athenen zyn Koningen en
Vorsten; Egypten Kleopatra; Rome Agrippine;
en

en het veroverde Tyrus den Groten Alexander.

De Koningin hier wederom verzocht wezende, keur te nemen, ofze te wagen hare aangevangene reize zoude gelieven te vervolgen, of in den Amiraal van die vloot treden, bleef by het eerste voornemen; het zy om dat het weder wat veranderde, of om datze waande, dat de weg te water lang zoude vallen; of om dat eenigen van haar gezelschap vreesachtig waren. Doenze nu kon zien de schepen op het Y leggen, vernamze op den Dyk een kornet van de voornaamste en aanzienlykste burgerskinderen; het welk de Koningin uit der maten wel geviel. Dit was geen bende, die om foudy dient, maar bestond uit de treffelykste en aanzienlykste jeugd, die niet door nood ten oorloog of door last van den Prins of Magistraat plag te vergaderen, maar vrywillig, om het lichaam te oefnen, en den geest eerlyk te vermaken. Sporen, stegelrepen, tomen, gespen, het hair en de mane geestig gekrult, en diergelyk slag van gieraden meer, blonken met gouden en zilveren doppen. Zadels, borststukken, dekklederen waren elk om 't cicrlykste, en 't kostelykste. Hun geweer waren degens, en pistolen. Witte veders zwaaiden boven op hunne hoeden. Het waren uitgeleze paarden, kleen en verheven van kop, met wakkere en glinsterende oogen; kort van ooren, dun van hals by den kop, breed van borst, wel gedrongen, breed en ruig van voeten. Eenigen waren kastaniebruin, eenigen zwart, eenigen schimmel, en van verscheiden hair. De moedigheid van zommige paarden kon men zien aan de zwarte voeten, het grys en ge-

krult hair, en de rode vlekken om 't lyf. Zommige kleppers waren schoon getekent met een kol of star in 't voorhoofd. Ecnigen hadden vier witte voeten, ecnigen twee, zommigen eenen witten of rechten of flinken voet. Men zag uit het wenden ter wederzyden, datze wel ter hand; uit den draf, datze braaf en wel afgerecht; aan het mennen, datze wel na den toom luisterden, en zacht van mond waren. Als zy geluid van trommelen of trompette hoorden stondenze niet stil: zy beten op hun gebit, en schuimbekten; staa-ken de ooren op, en schrabden op de aarde met hun voeten. Zy hielden in 't gaan hunnen pas, en gaven met brieffchen te kennen, datze hun meesters verstonden, en dat met zulk een deftigheid, als ofze door een heimelyk ingeven wisten, datze de Koningklyke Majesteit zouden geleiden. Zy reden drie en drie in 't gelid. Drie trompetters, in 't purper gekleed, reden voor uit, en bliezen dat het een lust was om horen. De ruitery hadde verscheiden fatsoen en kleur van klederen aan. Dees in felp, die in fluweel, een ander in satyn, een ander in zyde grofgrein, een ander in kame-lot, geborduurt, gekoort, en geboort, elk om het fraaiste en gierlykste. Het bovenste kleet was meest al een buffelsse kolder, gelyk kryglié dra-gen. Altemaal braaf en schoon volk. Ik acht het zeggen niet van eenigen, die hier voorwerpen het spreekwoord van den ouden en vermaarden krygs-held Hannibal, die zeide meer te houden van eenen kloeken en dapperen soldaat, dan van eenen pronkert. Ook en vraag ik niet na het vaars vanden poët Horatius, dat een vervaart zee-
man

man zich niet betrouwt op beschilderde en opgetoide schepen: want hoewel deze brave ruitery niet ten oorlog, maar slechts de Koningin te gemoed reed, zo was'er nochtans zulk een vaag en wakkerheid; zulk een groothartigheid en edelmoedigheid in die bloeiende en groeiende jeugd; dat, indien zelf Hannibal en niet MARIA, voor de poorten waar geweest, zy met die zelve wapenen hem van Stads wallen zouden dryven, en met dat zelve gewaad, tot voorstant van godsdienst en vryheid, onbeschroomt vechten; en met ernst gebruiken het geen, waar mede zy nu slechts braveren. Ook en is het niet heel te mispryzen, dat een soldaat net en zinnelyk zy op zyn klederen. Plato, Tullius, d'een in zyn twaalfde, d'ander in zyn tweede boek van de wetten; willen, dat men eenige verwen of olien tot geen ander gebruik zal sparen en bezigen, dan tot oorlogscieraad. Julius Cæsar zelf, die allergrootste en vermaartste veldoverste, hadde zulke nette en zinlyke soldaten, dat hy hen vercierde met verzilverde en vergulde wapenen; eensdeels, om de schoonheid; anderdeels, op datze door vrees van schade in 't vechten niet zo licht daar af zouden scheiden. Vegetius, van den krygshandel schryvende, leert de soldaten datze nette en zinnelyke klederen, en gladde wapenen moeten hebben. d'Avt. Cornelis van Davelaar, Heer van Pettem, was President en leider van deze bende, die, toen de Koningin voor deze brave Ruitery stiel hiel, hare Majesteit op deze wyze aansprak, en daar na met de zelve bende Stewaart in leide. Zyn rede, uit het Fransch in Duitsch vertaalt, luid aldus:

ALLERDOORLUGTIGSTE PRINCES,

Hier zietge de Ruiterye der Stad Amsterdam, die door latt en bevel van myn Heeren den Burgemeesteren en Regeerderen dezer Stede, uit een zonderlinge genegentheit, die zy toedragen

„uwe Majesteit, om hare onvergelykelyke
 „waardigheit, en overgrootte verdiensten, haar
 „in hare Majesteits aankomste in dezen oord, en
 „vrydom van Amsterdam te gemoet gaat, tot
 „een bewijs en staaltje van de algemene vreugt,
 „die hier binnen is; daar een ieder zich ver-
 „heugt, dat het uwe Majesteit geliefde, boven
 „alle andere weldaden alree bewezen, zich te
 „vernederen, om deze Stad te beschynen met de
 „Zon van hare Grootheid. Wy dragen dan uwer
 „Majesteit op alle die diensten, die wy vermo-
 „gen, haar zeer ootmoedig biddende, dat haar
 „gelieve zich door dezen troep te laten geleiden
 „binnen onze wallen, ter plaatze, die men van
 „ouds plag in te ruimen voor den Prinzen, en
 „grootte Personagien, die deze Stad bezoeken;
 „alwaar zy zal bevinden, dat dees onze schuldige,
 „en ootmoedige plicht, die wy haar bewy-
 „zen, niet en is dan een kleene proef en gering
 „teken van grooter dankbaarheid, die nochtans
 „niet en kan opwegen de grootheid van uwe
 „Majesteit, en der zelve weldaden, waar door
 „deze Stad aan haar verknocht is.

De Koningin de Heeren Burgemeesteren bedankende, ontfing deze beleefde reden der Burgerruitery met een goede genegentheid.

Terwyl men buiten hier mede bezig was, werd

werd in Stad door last van Burgemeesteren alles behoorlyk en heerlyk toegestelt. Twintig vanen uitgeleze burgeren, d'oude bezetting der Stede, de zenuwen en kracht van 't Gemene Beste, werden geboden, elk onder zynen hopman, te vergaderen. Kloeke steden letten altyd daar op, datze liever op ingeboren als vreemde zoldaten betrouwen; en zich zo niet op uitheemsche hulp verlaten, of zy hebben meer machts en gewelts by zich zelve van binnen. Zy voerden verschei- nen wapenen, spiessen, of musketten. Eenigen waren na hunnen staat gekleet, eenigen na hun eigen goetdunken. Zommigen staken van den hoofde tot de voeten toe in 't harnas; de Schut- tery was ruim vier duizent koppen sterk. Elk vaandel werd in Ste zynen hoefslag aangewezen. Eenigen namen de Koningin aan de poort waar, anderen stonden aan weerzy van de straat, braaf in orden al den weg langs, daarmen den Nicu- wendyk en den Dam over, en de straten door, na het Princenhof gaat. Eenigen stonden op de drie vermaarde bruggen, die over het Damrak leg- gen, en al het Water langs. Dit is een wyde in- ham, welx water uit den Ystroom, of liever uit de Zuiderzee, stewaart in, tot aan de Damsluis loopt; een gelegen rede voor alle lichters en vrachtschepen, die van alle kanten hier aankom- men, om te handelen. Door last van Burgemees- teren waren toen alle schepen verleid, en het water geruimt voor de Koninginne, die te wa- ter, zo men meende, zoude aankomen. Hier be- waardemen, onder de bruggen, 't geen men op dat water zoude vertonen. Het bleek aan de ven- sters,

590 CASPER VAN BAERLES
fters, over beide zyden van het Damrak, en aan
de huizen daar rondom, vol menfchen, en wel
dier gehuurt, hoe begeerig het volk was, om dat
aan te zien. Maar al dit toefstel ruste dien dag, en
den dag daar aan, om dat de Koningin voorge-
nomen hadde langs eenen anderen weg in Stad
te komen. Men haalde het grof gefchut uit
Stads wapenhuis, en plantte het langs het Y, en
op alle bruggen en bolwerken.

De gantsche Stad vierde; en niemant floeg een
hand aan zyn werk: noch yemant hoe oud hy
was, en hoe veel hy ook te doen hadde, en hoe
qualyk hy uit mocht, kon het huis houden; maar
een yeder blaakte van begeerte om de Koningin
te zien. Het was een wonder om zien, hoe man-
nen, vrouwen, en kinders, jongers en meiskens,
van allen kanten, uit ftegen en straten, kruisfra-
ten, en burgwallen, en graffen daar na toe fcho-
ten. Straten en wallen waren alsins zo bezet, dat
men die niet gebruiken, nocht ergens door kon.
De daken zaten zo vol menfchen, om te kyken,
datze door den laft inbogen. Zommigen, die be-
nedden op de aarde geen plaats konden vinden,
klommen op bomen, en hingen aan fprietten en
masten van fchepen, niet zonder lyfs gevaar.
Vreemdelingen en burgers drongen alsins, elk
om ftryd, en een yegelyk was even nieuwsgie-
rig. Eenigen stonden op ftoepen, hielden zig aan
lyften en kanteelen van huizen. Men zag'er die
zich verreukeloofden om te zien. Men moft de
luifens onderfuttten, om de menigten, die daar
opklommen. Overal werden ftellagien en zit-
plaatzen opgerecht, om volk te zetten.

Ontrent ten vyf uren na middag verscheen de Keizerlyke en Koninglyke Starre van MEDICIS, en quam binnen de Koopstad Amsterdam, gelcit van de ruiterye, die altoos voortrok.

Daar op loste men over al de Stad het grof geschut, en de vreesfelyke metale stukken en kortouwen gaven, met een ysselyk geluid, te kennen, dat de Koningin ter Stad introk. Door 't uitbarsten van zo veel donders en blixems te gelyk, zag men de lucht rondom in brand staan, den hemel met een wolk van rook betogen, en men voelde het aardryk daveren en schudden. De grote klokken luiden, van gemene blyschap, zo luide, dat het over het gehele land klonk, en de klene klocxkens speelden zeer liefelyk onder het juichen van 't gemene volk.

Andries Bikker, out Burgemeester, Kolonel van de Stad, en vermaart door verscheide gezantschappen, aan de Koningen van Polen, en Zweden; Peter Reaal, Ontfanger; Gerbrand Nikolaasz Pankras, toen Raad en oud Schepen; nu Burgemeester; Jakob Bikker, Bewindhebber der Oost-Indische Compagnie, hoptieden der burgerye verweliekonden de Koningin, die de Haarlemmer poort in quara, met deze rede, uitgesproken door den Heer Pensionaris Cornelis Boom, op deze wyze:

MEVROU,

Myn Heeren de Burgemeesters dezer Stede hebben afgevaardigt den Heer Kornel en Hopmans hier tegenwoordig, om te bewyzen de algemene blyschap over de gelukkige aankomst

„ van uwe Majesteit, en de ere die deze stad voor
 „ altyd daar uit trekken zal; ook om uwe Maje-
 „ steit wel ootmoediglyk te bidden, dat haar ge-
 „ lieve goed te vinden, dat de gemelte Kornel en
 „ en Hoplieden, met hun volk, de eer mogen ge-
 „ nieten, om haar te geleiden tot in 't Prinssen-
 „ hof, alwaar de Heeren Burgemeesters, met toe-
 „ lating van uwe Majesteit de gelegentheid, en
 „ 't geluk zullen hebben, om in 't brede te mo-
 „ gen betonen de vreugd, die zy in hun gemoed
 „ gevoelen, en aan uwe Majesteit opdragen hun-
 „ nen allernederigsten dienst van wegen de gehe-
 „ le Stad. Waaron de gemelte Kolonel en Hop-
 „ lieden, wachtende met een brandende en vier-
 „ rige begeerte, om die genade en eer te mogen
 „ hebben, van haar te geleiden, zeer ootmoedig-
 „ lyk bidden, dat het uwe Majesteit gelieve voor
 „ aangenaam te houden het algemeen bewys,
 „ en de betuiging, die zy doen, van te blyven hare
 „ Majesteits zeer ootmoedige, en zeer gehoorza-
 „ me dienaars.

De Koningin nam lieflyk, en met een bly ge-
 laat aan, den dienst en eere haar van Kolonel en
 Hoplieden aangeboden; en reed van daar, mid-
 den onder de triomfstaci van ruiters, die voorre-
 den, en schutters, die te voet navolgden, tuschen
 de burgery, die, van daar af al den Nieuwendylk
 langs, in 't harnas stond, tot aan het Raadhuis,
 en op den Dam; daar zy met de koets en wagens,
 waar op zy en haar gezelschap zaten, langzaam
 geraakte, om den ongelooflyken en schriklyken
 toeloop der menschen, die niet alleen de wegen
 stopten, maar aan de wielen, niet zonder gevaar
 schenen te blyven hangen.

Daar

Daar de Middeldam begint rees een triomf-
hoog, heerlyk en fraay om aan te zien, daar een
scheepken, of de Kogge, boven op stond, gelyk
op het oud zegel van Amsterdam staat, van wiens
mast een rode zyde vlagge waaide. In het hol van
't scheepken vertoonden zich twee Hollandsehe
Graven, gewapent na de oude wet, welke Hee-
ren deze Stad, om de grote handvesten, en wille-
keuren van hun verkregen, tot een eeuwig teken
van dankbaarheid, in haar zegel voert. Met regt
voert zy een schip, die door hare Scheepvaart o-
ver de gehele wereld tot deze hoogheid gestei-
gert zynde, den bontgenoten ter eere, den vyand-
den een schrik, den veergelegenen tot een ver-
wondering strekt. Het zyn maar t'zamengevoeg-
de planken, waar mede de koopman beide de In-
dien bezoekt, en zyn waren over de hele wereld
zent. Door deze genieten wy de winst en 't ge-
not van veergelege landen. Door de Scheepvaart
zeilen wy na de Molukken en Brezyl, en ontwel-
digen die den Koning van Castilien en Portu-
gaal. Door de Scheepvaart onderstonden wy, om
het Noorden, door de Weygats heen te streven,
en zo eenen eeuwigen naam te verkrygen. Door
de Scheepvaart zyn wy onlangs op de Zuidzee,
en aan de stranden van Mexiko gekomen, en
hebben den grootmachtigsten Koning zyn zil-
vervloot afhandig gemaakt: zo dat deze Stad
met groote reden een schip in 't zegel voert, die
den Ichepen, en de Scheepvaart haar geluk en
macht moet toeschryven.

De eerste Vertoning om hoog op de triomf-
poort was de bruiloft van den allerchristelyk-

594 CASPER VAN BAERLES
sten en onverwinnelyksten Koning HENRIK
de IV, Koning van Vrankryk en Navarre, en
van de allerchristelykste Koninginne MARIA
DE MEDICIS. Daar zacht men staan dat door-
luchtig en eerwaardig paar, hand aan hand, gelyk
men trouwt, met die Majesteit die Koningen,
met die bevallykheid, die nieugetrouden, met
zulke heerlyke gewaden, als aardfche Goden pas-
fen. Ik houde dat Juno zo by Jupyn stont, Thetis
by Peleus, Aspasia by Cyrus, Livia by August,
Maria by Honorius, Minervina by Constantyn,
toen zy deze hare Bruidegoms trouden. De Bis-
schop, die hen te zamen gaf, stont achter hen. En
op dat zo groote zaken niet zonder Gods beleid
en zegen zouden schynen toe te gaan, hielden
twee Engelen een koninglyke kroon boven
hunne hoofden, om daar door aan te wijzen, dat
dit huwelyk van twee zo groote personagien
ook Gode zelf, wien die hemelsche geesten ten
dienst staan, wel geviel. De koning had een lau-
werkkrans om zyn hoofd, gelyk triomferende
veltoverften plegen, tot een cieraat en zegete-
ken, te voeren, en stont in zyn volle rusting, op
dat het blyken mocht, dat de koning, midden
onder de blyfchap, en de bruilofteest, zorg voor
het Ryk droeg, en noch midden in de bekom-
meringen des oorlogs stak, toen die vrolyke
bruilofstaci een cjerlyk bruilofskleed vereifch-
te; en dat de Koning zo gekleet was verhalen de
Historien van dien tyd: want de heer Thuanus
onder anderen verhaalt, dat de koning, met de
wapenen aan't lyf, te Lion quam, om de Konin-
gin te trouwen. Hy hadde eenen koninglyken
rok

rok aan, gelyk het zyne Majesteit in die gelegenheid voegde, en zyn hoogtyd vereischte. Een van zyn pagien droeg den helm, getuige van zo vele overwinningen, zo menigmaal met zyn vyants bloets besprengt, en die hem beschutte en bevryde voor zo veel hagel-buien van loden en koegels, die van alle kanten op hem afstuiten. De Koningin hadde het wezen van een heldin, en daar benevens een aanzienlykheid, deftigheid, en bevallykheid: een aanzienlykheid, gelyk een Hartogen dochter; een deftigheid, gelyk een uit den huize van Medicis; een bevallykheid, gelyk zo een bruid voegde. Het blaauwe zyden kleed, bezaait met goude lelien, dat langs de aarde sleepte, gaf te kennen, dat zy voortaan Koningin van Vrankryk wezen zoude.

Ter zyde van de vertoning, en aan 's Konings rechte hand stond Herkules, niet met een leeuwenhuid, om dat die qualyk te bekomen is, maar met een beerenhuid gedost, met een knods in de vuist, waar mede hy zo vele gedrochten, Hydren, Leeuwen, Stieren, Helhonden, Reuzen, en Bergmoordenaars hadde gemotst. Men kon dien koninklyken bruidegom geen bequamer speelnoot byvoegen, dan die door zyne brave oorlogsdaden, dapperheid, wysheid, stantvastigheid, onverzoenelyken haat der dwinglandye, uitroyinge van schelmen, en yver om de vryheid te handhaven, Herkules den wereldschuimer, en voorstander der onnozelen uitbeelde. Het wapen van Vrankryk stont aan Herkules voeten, aan zyn zyde, met den bloten degen in de hand, Mars, zonder wiens toedoen, gelyk het Heidendom van

596 CASPER VAN BAERLES
 ouds geloofde, geen oorlog gevoert nocht vol-
 voert kon worden, en het paste wel dat de Thra-
 gische by den Franschen Mars te bruiloft quam.
 Aan de zyde der Koningin stont, als speelnoot,
 Pallas, de Godin der wysheid, die de koningin-
 nen tot eenen spiegel strekt, en op den weg der
 deugden leid, op dat zy het cerlyke van 't oneer-
 lyke, het nutte van 't onnutte weten te onder-
 scheiden, en na haar vermogen den welstant der
 Ryken betrachten. Dus beelde de vertoning uit,
 dat de wysheid van den huize van MEDICIS
 den Dappersten van alle koningen troude. Aan
 het spits van haar speer hing een wimpel, waar in
 het wapen des geslachts van den huize van ME-
 DICIS geschildert was; en op den schild stont,
 niet het vreesfelijke hoofd van Medusa, maar het
 zelve wapen; 't welk haar indachtig maakte van
 wat doorluchtigen fram zy gesproten was. De
 vernuftige geest die dit toestelde, vond geraden
 dat vuile en lelyke slangenhoofd uit de oogen te
 doen van die minnelyke Koninginne, en hare
 bruiloftfeest.

Op de Vertoning des huwelyx van
 HENDRIK de IV, en MARIA de MEDICIS.

Hier trout 't Hertrarisch bloed de hand die 't lemmer
 past,

En 't stygt door huwelyk op 's werelds hoogste toppen;
 En HENRIK aan haar zyde, al blank geharrenast,
 Verwacht uit haren schoot gekroonde Koningskoppem.
 Ay zie, 't is Herkules, 't is Pallas, die hier staat.
 Hy stut met dapperheid de Rijken, zy met raad.

Overmits ik van 's Konings bruiloft heb beginnen te spreken, zal ik niet verhalen, 't geen juist van groot belang is, maar evenwel veel moeite koste en aardig was: dat die van Avignon, toen de Koningin daar quam, om den Koning te trouwen, op hunne triomfbogen en schouburgen het getal van Zeven, dat men voor een goed en gelukkig teiken houd, gezet hadden, 't welk op den Koning, en Koningin, en de stad in vele dingen paste. Want in die stad zyn zeven palceizen, zo vele parochikerken, zeven oude kloosters, zeven bagynhoven, zeven Godshuizen, en zo veel scholen en poorten. De Koning was toen zevenmaal zeven jaren out; hy was de negenmaal zevende koning na Pharamond: te Arques by Diepen won hy den driemaal zevensten September zeer gelukkig den slag: t'Yvri vocht hy met een leger verdeelt in zeven hopen: den tweemaal zevensten dag van Maart won hy dien slag: in Hoimaand, de zevenste maand van 't jaar, na de gemene rekening, en op de tweemaal zevenste ure, dat is ten twe uren na den middag, vocht de Koning te Fontaine Françoise, en in die zelve maand begaf hy zich, met een heerlyke stagi, in de kerk van sint Denys tot den Roomschen godsdienst. Amiens in den jare c I o I o x c v i i van den Spanjaart ingenomen, werd in de zevenste maand van 't jaar, na den loop der zonne te rekenen, weder gewonnen: den x x v i i van Sprokkelmaand werd hy te Chartres met een groote stacie Koning gezalft: en den driemaal zevensten dag in Bloei maand wert de vrede met Spanjen gesloten: de Koningin was x x v i i ja-

598 CASPER VAN BAERLES
ren oud, en was nicht van Ferdinand de zevenste
Keizer uit den stamme van Oostenryk: zy quam
met xvii galeien over: de galei was xxvii
treden lang, en had xxvii riemen aan elke zy-
de. Laat ons ook by zo veel zevengetalen een
zeven zetten; de Koningin quam op de zevenste
maand van 't jaar, na den loop der zonne te re-
kenen, t'Amsterdam.

Maar veel deftiger sprak, in 't Parlement van
Aix, de President Willem du Vair van deze brui-
loft tegens de Koningin, te Marffilien. Ik zal
hier zyn rede zetten, als een voorfpeelster van de
toekomende vruchtbaarheid der Koningin.

MEVROUW,

Zo haast wy vernamen d'aankomfte uwer
Majesteit in dit landschap, en met haar 't geluk
voor dit koningryk, verlieten wy den stoel der
koninglyke rechtbank, om d'eer te mogen ge-
nieten van ons te werpen voor uwe voeten, en
een van de doorluchtigste manschappen en
hulde te doen, aan die kroon, die gy tegen-
woordig draagt; en met eenen te verklaren,
dat wy ons verplicht houden, om alle die ge-
lukwenschingen te doen, die wy oit deden
voor het Gemene Beste, en de behoudenis van
van dezen staat; want wy tegenwoordig voor
zeker houden, dat wy verhoort zullen worden;
en achten, dat zo groote wonderen, als God
begonnen heeft te bewyzen, tot herbouwing
van dit koningryk, nu volkomentlyk voltrok-
ken zyn, en dat ons goet geluk, het welk voor
heenen scheen te wankelen, nu staat op eenen
vasten

vasten en onbeweegelyken gront. God heeft ons gegeven een Koning in deugden uitmuntende, van wonderlyke goedertierenheid, van dapperheid zonder weerga; die door zynen arbeid en moeite ons tot ruste bracht, door zyn gevaar in zekerheid, en door zynen zegen in achtbaarheid: zo dat wy ons bykans gelukkig zouden geacht hebben, indien de loop van onze vreugd niet gestuit waar door een droeve gedachte, deze gedachte, zeg ik, die ons voor oogen stelde, dat de natuur het leven bepaalt heeft van allen menschen, van grooten en kleenen, van koningen en onderzaten: dat de eenzaamheid en kinderloosheid onzen Prins het leven min aangenaam maakten, en in hem verminderden de begeerte en zorg van dat te bewaren, en dier te achten. Hier tegens zochten wy dagelyks raat met groot verlangen, en wisten dien niet te bekomen, voor dat de glans van uw koninglyk aangezicht door de wolken van ons verdriet henen brak, en in onze oogen dede schijnen een levendige hoop, om van nu voortaan ons geluk tot verwonderens toe bestendig te zien: want ziende in u aanschijn blinken zo veel bevallykheden, waar mede natuur u vercierde, en aanmerkende deze aangebore goedaardigheid, waar mede zy uwe koninglyke deftigheid temperde; en horende den beroemden lof van uwe faam, die overal verkondigt de levendigheid van uwen geest, de vastigheid van uw oordeel, de fraeyigheid van uwe redenen; en boven al, 't geen daar de wereld meest van waagt, den onvergelykelyken roem

22 van uwe heilige en Godsdienstige zeden, zo
 22 houden wy voor vast, dat gy in der daat zyt die
 22 gene, die van den hemel gekozen syt, om het le-
 22 ven van onzen Prins, door een aangenaam ge-
 22 zelfchap, te verzoeten; zyn dagen tot zyn ge-
 22 noegen te verlengen; en 't geluk van zyn Ryk
 22 te doen duren, door een lange ry van kinderen
 22 en nakomelingen. Wy oordeelen, dat gy alleen
 22 op der aarde waardig zyt, om in uwen kui-
 22 schen schoot te ontfangen en doen rusten het
 22 worstelende leven van den alleredelsten en
 22 triomfantsten Koning, die hedendaags leeft;
 22 en dat hy alleen in deze wereld verdiende om
 22 in zyn zeegbare armen t'ontfangen de deugde-
 22 lykste en aangenaamste Princes, die de aarde
 22 t'onzen tyden gedragen heeft: en spellen daar
 22 uit, dat wy wel haast rondom u zien zullen een
 22 goed getal van schone kinderen, die in hun
 22 voorhoofd dragen zullen de manhaftige dap-
 22 perheid huns vaders, de deugd harer moeder,
 22 de grootheit en edelheit van 't huis van Vrank-
 22 ryk, daar gy aan gehuwt zyt; 't geluk en de
 22 magt van dat van Oostenryk, waar uit gy her-
 22 komt; en de voorzichtigheit en wijsheit van
 22 dat van Florenssen, u stamhuis. Tot het geloof
 22 van deze voorzegging nodigen ons de geluk-
 22 kige uitkomsten van oorlog, onzen Prince toe-
 22 gevallen, met dat gy u op weg herwaart aan-
 22 begaaft; de vrede dien hy t'uwer aankomste
 22 zynen onderzaten en geburen gegeven en ver-
 22 worven heeft; ook de hemel en zee selfs: nadien
 22 wy klaarlyk zien, dat; juist toen gy hier lande,
 22 de woeste zee gestilt is en het weder aan den he-
 22 mel opklaarde, als ofze met lachende oogen nes-
 fens

fens ons wouden vieren de heerlykheit van u gelukkige aankomst. Ter goeder ure dan, ô grote Koningin, zyt wellekome hier te lande: zyt lang gelukkig in en voor Vrankryk: dat gy ten einde van die eeuwe, waar in wy nu treden, moogt wesen een seer waarde gemalin van eenen groten Koning, en de toekomende eeuwen u roemen mogen te zyn een gloriryke Moeder van grote Koningen: en tot een voltoyning van uwe glori, gedenk en herdenk dat, gelyk gy, door het huwen aan eenen groten Koning, een grote Koningin geworden zyt, ook met een geworden zyt een lieve moeder van 't volk, waar van hy de rechte vader is; begin derhalven ook deel te nemen aan syne koninglyke zorgvuldigheid, en vaderlyke liefde; en nademaal het geluk der onderfaten de ware glori der Vorsten is, so koster en vermeerder door uwe hulp, en gunst, de liefde en genegentheit, die dees grote Koning, uw Bruidegom, natuurlyk draagt ten beste, en tot troost van den zynen; op dat zy mogen gevoelen, dat gy, als een nieuwe starre goedertierentlyk over hen schynt en instort eenen gedurigen toevloet van allerhande voorspoet. Zo gy dit doet, zult gy vernemen dat alle staten van dit groote en bloejende koningryk uwen naam eenstemmig zullen zegenen, en met eendrachtige begeerte u van hun ootmoedige genegentheit t'uwen dienst verzekeren. Wat ons aangaat, Mevrouw, wy, die het voor ons grootste geluk en eere in deze wereld houden, onzen Prins wel en na behoren te dienen, ziende, dat gy met hem op zynen troon verheven zyt, zullen u altyd toeigenen, gelyk wy tegenwoor-

„dig doen, onze harten, onze genegentheden,
 „en ons leven, om, zo lang wy in de wereld
 „zyn te blyven uwe allerrootmoedigste, aller-
 „getrouwste, en alleronderdanigste amptlui-
 „den, dienaars, en onderzaten.

Ik heb tot noch de bruiloft in vertoning ver-
 toont. Nu zal ik, om den lezer te brengen van de
 uitbeelding der treffelykste dingen en verzierin-
 gen tot de zaak zelf, en gelyk zy in der daad ge-
 geschied is, met de woorden van den grooten
 Thuanus, vertellen op wat wyze en gestalte de
 bruiloft elders aangevangen, elders voltrokken
 werd: Onder zo vele bekommeringen van den
 aanstaanden oorlog, zeit hy, heeft men niet nage-
 „laten ernstig te handelen van 's Konings huwe-
 „lyk met **MARIA DE MEDICIS**, dochter
 „van wylen Francisco, groot Hartog van Tos-
 „canen. Na dat het huwelyk met Margriet,
 „Henrik den twedens dochter, en Karel de ne-
 „genstens zuster, voor xxviii jaren aangegaan,
 „door kracht van 't vonnis by den Kardinaal van
 „Jojeuse uitgesproken, te niet gedaan was, trok
 „terstont Nikolaas Brullart Silleri, Konings ge-
 „zant by den Paus, na Florenssen, met vollen last,
 „om de voorwaarden, ter wederzyden opge-
 „recht, van 's Konings wegen t'ondertekenen.
 „Daar na, toen de Koning na Savoien zou trek-
 „ken, zond hy, om d'ondertrou te doen aan Fer-
 „dinand, groot Hartog van Florenssen, **MA-**
 „**RIAS** oom, een volmagt door Rogier Belle-
 „garde, den opper stalmeeester van Vrankryk,
 „die met veertig edelen, daar toe geordent, van
 „Marssilien scheidt, te Livorne den xx van
 Herfst-

Herfstmaand aan quam, en drie dagen daar na te Florenssen, daar hy van Joan en Anroni, natuurlyke zonen van den huize van Medicis, treffelyk ontfangen werd. Zelf Ferdinand, groot Hartog van Hetrurien, quam, vergezelschapt met al zyn hofgezin, uit het paleis der edele Heeren Pity genaamt, hem te gemoet, en als hy, na veel groetens en begroetens ter wederzyde, verftont den last, die Bellegarde van den Koning hadde, zynze beide na het paleis gegaan, en is Bellegarde by MARIA geleit, die haar den brief met 's Konings hand geschreven, overleverde, en den naarder last, hem vertrouwt, te kennen gaf. Den tweeden van Wynmaand quam Vincent, hartog van Mantua, met Helionore, MARIAAS zuster, zyn gemalin, te Florenssen, en daags daar aan medede Kardinaal Aldobrandyn, Orateur van Venetien, (geordent tot gezant van den vrede, aan den Koning,) zyn reis over Florenssen nemen, om uit den naam van den Paus, de bruiloftstaci te helpen vereeren. Den vierden van Wynmaand reed hy met groote staci ter Stad in, daar hy aan de poort van den groot Hartog, vergezelschapt niet alleen met de hovelingen, maar ook met alle de geestelykheid, verwelkomt werd, en aan de hoger hand gaande, van hem in de groote kerk geleit wert; daarze beide afzaten, en hun gebeden in de kerk gestort hebbende, te zamen na het paleis gingen. Na de maalyd, die zeer kostelyk aangerecht was, ging Aldobrandyn MARIA begroeten. Daags daar aan werden de ceremonien van de
 „ brui-

„bruiloft voltrokken, daar de gezant zelf de
 „Misdede, MARIA aan de rechte hand, en
 „de groot hartog van Florenssen, oom der Ko-
 „ninginne, aan de sinke hand stonden.

Dus ging de ondertrou toe. Maar toen de Koningin uit Italiën in Vrankryk te Lion gekomen was, voltrok de Koning zelf in persoon het huwelyk. Hier verstont de Koningin, na acht dagen vertoevens, dat de Koning, die na het kasteel van sinte Katharine vertrokken was, op den negensten van Wintermaand derwaart zoude komen, en noch den zelve dag maken daar te wezen. Toen zy het avondmaal wat vroeger gehouden hadde, en in de naaste kamer vertrokken was, quam de Koning, op zyn krygsmans gekleet, by haar. Toen werd het huwelyk, te Florenssen gesloten, voltrokken, en de bruiloft op een nieu gehouden, in 't bywezen van vele vorsten, oversten, en doorluchtige vrouwen, mitsgaders uitheemsche gezanten, onder welke ook was Karel Ligni, Graaf van Arenberg, uit den naam der Aartshartogen, Albrecht en Izabel.

Maar om weder tot den triomfboog te keren; de Koningin hebbende haren koetswagen na het toncel gewent, en alles zeer naau doorkeken, reed niet weg, eer de gordynen toegeschoven, den toezienderen het gezicht van dat groote Koninglyke paar benamen. Van daar voerze door die straten en wegen, die de vermaafte en bequaamste zyn om met wagens door te ryden, en reed door de volkryke en neeringachtige Warmoesstraat, daar de huizen zeer dier, en de woningen eng en klein vallen Daar wonen door
mal-

malkanderen goudsmeden, juweliers, koperflagers, maaldeniërs, Neurenburgiers, balansmakers, swardvegers, tinnegieters, linnewinkels, goude, zyde en wolle lakenkopers, zyde en pafementkramers, wynkopers, pluimegiërs, hoedekramers, lintverkopers, kruideniërs, drogiſten, aptekers, en ander ſlag van ambachten en winkeliërs zonder ent.

Hier langs reed zy met ruiters en ſchutters den Liefdel door, en floeg zuidwaard op, en trok den Fluwelen burgwal langs, tot voor de oude Doeleſtraat, en op de fluis genaamt na het dier, dat de Keizer Augustus voor lekkerny, en de Joden, volgens hun wet, voor eenen gruwel hielden. Hier ſtont een ander triomfpoort, met eenen hogen, ſchonen en welgeſchilderden gevel, waar voor met groote letters dit halve vaars van Maro geſchreven ſtont,

L E T A D E U M P A R T U.

Blyde Moeder van de Goden.

Het welk zag op 's Konings Moeder, voortelſter van zo veel doorlugtige en koninglyke perzonadjen. De Koningin hier ſtil houdende, en de gordynen geopent zynde, ziet zo verthoont zig aldaar Mevrouw van MEDICIS zelf, die in de gedaante van Berecynthia, der Heidenſche Goden moeder op eenen heerlyken triomfwagen gezeten, voor haren wagen geen duiven als Venus, noch paauwen als Juno, noch tygers als Bacchus, geſpannen hadde, maar leeuwē, gelyk d'oude poëten haar toeëigenden. Zo lange de vryheit duurde, gebruikten de Roomſche veldoverſten paar-

606 **CASPER VAN BAERLES**
paarden in hun triomf; maar met dat de vryheid van 't Roomsche ryk eenen krak hadde gekregen, sloeg Mark Antoni, een van de drie, die 't opperste gezag aan zich getrokken hadden, de eerste leeuwen, na het voorbeeld der Goden, voor zynen triomfwagen. Berecynthia, met toornen gekroont, en met hemelsche Goden bestuwt, voer eertyts door de steden van Phrygien. Eveneens zag men hier de Fransche Berecynthia, omringt en bezet van alle kanten, met den stam van aardische Goden. Voor op den wagen zat **LUIDEWEYK DE REGTVAARDIGE**, Koning van Frankryk, de **GODVRUCHTIGE**, **GE-LUKKIGE**, **VERMEERDER DES RYKS**: aan wiens zyde zat zyn hoogheit **JOAN BAPTIST GASTON**, Hartog van Orleans. Achter op zaten hare drie dochters, **HENRIETTE MARIA**, getrouwt met den grootmagtigsten Koning van Groot Britanjen, **KAREL**, beschermer des geloofs: **ISABEL**, gehuwt aan den allermagtigsten Koning van Spanjen, **PHILIPS de IV**: en **CHRISTINE**, ten man hebbende **VICTOR AMADYS**, groot Hartog van Savojen. Zy werden onderscheiden door de wapenen en schilden van hun eige ryken en hartogdommen. De Veltheer Germanicus Cesar, omcingelt met gelyk een getal van kinderen, triomfeerde even zo heerlyk, over Westfalingen, Hessen, en Nedsaxen: Tacitus in zyn tweede jaarboek zeit; dat zyn heerlyk aanschyn, en het aanschouwen van vyf kinderen, by hem op den wagen zittende, te meer alle oogen der gemeente tot zig trocken. Neffens den wagen gingen vier Maagden,
uit-

uitbeeldende, Europe, Afien, Africa, en America, en men kon elk gedeelte der werelt aan de vrugten kennen. Het welk ik houde met voordagt alles fo toegestelt te wezen, om te doen blyken, dat de Koning en Koninginnen, die op haar moeders wagen zaten, over alle deze gedeelten der werelt, of door eigendom, of recht van huwelyk, heerschappye voeren. Men speelde met Latynsche vaarzen op Berecynthia, der Goden Moeder; en op de Koningin, der Koningen en Hartogen Moeder: het welk aldus vertaalt is:

Als eertijds Berecynth, zo wijd besaamt door 't baren
Van zo veel Goden, reed door Phrygiaensche steen;
Koom zo, ter goeder uur, gezegent ingevaren

De poort van Amsterdam, tot blyschap van 't gemeen,
O groote Koningin, sla overal uw oogten.

Mijn kerken, mijn gebou, en torens trots van stand,
Mijn havens dicht bezet, getuigen mijn vermogen.

Ik zwerf den aardboôm om, te water en te land.
De beide werelden my haer schenkagien stieren,

En d'oude, en nieuwe word hier op haar prijs gestelt.
Uw Grootvaer schonk my eer, om mijnen schild te cieren,

Zijn Keizerlyke Kroon. nu wensch ik 't hooggemeld
Geschenk met dankbaarheid zyn Nichte te vergelden;

Te toonen, dat zyn deugd noch in mijn harte staat.
Zo stond ik in de gunst van dezen Held der helden,

Uw Man; zo koomt uw Zoon my jaarlijx noch te baat.
Nadien gynu (dat 's meer) zelfs Goden hebt gedragen,

Vergeefme, indien ik poog hun Moeder te behagen.

Tegens over dezen triomfwagen zagmen, op
het zelve tooneel, een schip de Koninginne als

te gemoet varen. Voor op het fchip ftond een fchoone en aanzienelyke Maagd, heerlyk uitgeftreken, uitbeeldende de Stad Amfterdam, en quam de Koninginne met geneigden hoofde, tot een teiken van eerbiedigheid, uit den naam van 't Gemeen Befte ootmoedig begroeten. Men zag 'er twee Hollandsche Graven by, gelyk boven vermeld is. Een van deze voerde een fpeer, van welke een vaan, verciert met het Amfterdamsche wapen, afwaaide.

De Koningin deze vertoning tot haar genoegen bezichtigt hebbende, reed na het Prinffen hof, niet veer van daar, om na haar inhaling te ruffen. In dit hof plegen de Graven en Landvoogden van Holland t'huis te leggen, fo menigmaal zy in deze Stad eenen keer deden: doch overmits dit zelden gefchied, en niet dan met opzet, zo vergaderen in een gedeelte van dit paleis de Heeren ter Amiraliteit, gefelt tot opzigt en beveiliging van de zee, om die van zeerovers, en voornamelyk van Duinkerkers te fchuimen. In het midden is een ruime vierkante plaats. Aan de flinke hand staat een galery om te wandelen, van den Raad in den jare 1610 xciv gebout, toen, na het veroveren van Groeningen, Prins Maurits van Naffau, hoogloflijker gedachtenis, te dezer Stede met triomfe inreed. Hier zijn wijde en ruime zalen, kamers, en vertrekken, om grote personadjen na hun waarde t'onthalen. En hoewel hare Koninglyke Majesteit een beter en koninglyker paleis toequam, zo hebben nochtans d'Amfterdammers, ter gedachteniffe hunner vorften van ouds her, haar geen heerlyker hof

hof konnen inruimen. Hier onthiel zich de Koningin, gedurende haar verblijf, en hare Hoogheid, de Princes van Oranje dicht hier by, ten huize van eenen voornamen koopman Elias Trip genoemd, dat ruim en wel gestoffeert was. De doorluchtige Graaf van Kullenburg, de Heer van Brederode, en de Houtvester van Holland werden elders, door last van Burgemeesteren, geforieert, en gingen op de Kolveniers Doelen, zeer sierlyk van nieus gebout, middag en avond ter maaltyd. De Koningin, komende op de groote zaal, rondom met zeer schone tapyten behangen, ging op eenen stoel, troonswyze verheven, nederzitten. De Majoor Diedrik Hasselaar, Bewinthebber van de Oost-Indische Compagnie, in 't Princenhof wonende, liet zich gewillig gebruiken, om te bestellen alles wat tot gemak en bescherming der Koninginne diende, het welk hy met zulk een getrouwigheid en vlyt uitvoerde, als hy altyd Stads zaken behartigde.

Toen traden de Heeren Burgemeesters van 't Raadhuis, daarze zich begeven en onthouden, wanneer in Stad yet zonderlings te doen valt, en gingen na de Koningin, met beide hunne Pensionarisen, de Heeren Willem Boreel, en Cornelis Boom, om haar uit den naam van Raad en gemeente te verwelkomen, en toegelaten om haar te begroeten, zo sprak gemelde Pensionaris Willem Boreel, Heer van Duinbeke, haar Majesteit aldus aan in 't Fransch :

ALLERDOORLUGTIGSTE PRINCES,
Myn Heeren de Burgemeesters en Regeerders

ders dezer Stede komen uwe Majesteit door my
 „ opdragen hunne allerootmoedigste plichten
 „ en genegentheden; en vinden zich verbonden,
 „ om te betaigen 't onuitsprekelyke genoegens,
 „ dat zy hebben over de gelukkige aankomste
 „ van uwen Koninglijken perzoon in deze goe-
 „ de Stad, daar van zy aan uwe Majesteit alle de
 „ commoditeiten opofferen, ernstig verzoeken-
 „ de, dat het haar gelieve zich te verwaardigen
 „ hier een goede tyd te vertoeven, waar door
 „ dan zy zich te meer zullen houden vereert en
 „ verplicht. Uwe Majesteit zal daar kunnen zien,
 „ indien het haar beliest, hoe deze Stad, geduu-
 „ rende deze lange en verdrietige oorlogen, niet
 „ alleen in haren ouden stant gebleven, maar ook
 „ zeer vergroot en vergiert is, onder de goede re-
 „ geering van mynen Heeren den Staten, en de
 „ bystant der Koningen, die met ons in verbond
 „ staan; byzonderlyk mede onder de goede
 „ gunst van uwe Majesteit. En gelyk dees gehele
 „ Staat in 't algemeen zich derhalven grootelyx
 „ in u gehouden vind, zo zal ook deze Stad voor
 „ haar gedeelte zoeken zich eenigzins daar van
 „ t'ontlasten, naar haar vermogen, en tegen-
 „ woordige gelegentheid, en niet naar verdienst
 „ van uwe Koninglyke Majesteit. De goede Ko-
 „ ningen en Princen moeten pogen den genen te
 „ gelyken, wiens plaats zy op aarde bekleeden,
 „ die toelaat, dat zyne overgroote en gestadige
 „ weldaden verschuldigt werden door eenen op-
 „ rechten wil, en bereidwillige erkentenis, dien
 „ wy verklaren zo volkomen en bestendig in de-
 „ ze mynen Heeren te zyn, gelyk zy wenschen en
 bid-

bidden, dat uwe Majesteit hen en hun Stad ten eeuwigen dage gelieve te nemen en te houden in hare Koninglyke genaden en gunsten, aan de welke zy wederom opofferen hun allernderigste en allergenegenste diensten.

Op deze rede des Heeren Pensionaris antwoorde de Koningin minnelyk; dat zy de Regeerders dezer Stede voor de getuigenis van hunne dienstwilligheid en goede genegenheid regens haar, ten hoogsten bedankte: datze voor vele jaren hartelyk gewenscht hadde, om deze vermaarde Koopstad met hare oogen te bezichtigen, en nu tyd en gelegenheid bekomen hadde, om de zelve te bezien, en te letten op alles wat'er vreemds en bezrens waardig was: en zy gaf volmondig, met anderwerf de Heeren en Regeerders van deze plaats te bedanken, te kennen, dat de goedwilligheid en beleeftheid, dieze be-toonden, hare Majesteit zeer aangenaam was.

De Burgemeesters van hier scheidende, gingen hare Hoogheid Amelia, Gemalin des Prin-cen van Oranjen, trouwe reisgenoot der Konin-ginne, verwelkomen en begroeten, en van daar na het Stadhuis, om alles te bezorgen, t geen ten dienst der Koningin en Stads eere zoude strek-ken. Men is gewoon na het bezetten van de wacht in legers en steden de leuze of het woord aan de wachtmeesters te geven. In het leger doet dit de veldoverste, in de steden de Burge-meesters: maar deze eere en voortogt van 't op-perste Recht droegen zy de Koninginne op, die alle avonden, zo lang zy hier was, het woord gaf, en de eerste avond het woord MARIA. Die wyze

612 CASPER VAN BAERLES
Koningin, wilde haren naam leenen tot bewa-
ring en verzekering van de burgery, wiens goe-
de genegentheid t'haarwaart, zy met zulk eenen
grooten toeloop en bewys van zo veel verwel-
komingen, vreugd, en toejuichingen ondervon-
den hadde: en zy achte het een geringe zaak te
wezen, onder de geheimenis van dat woord, die
Stad te beschermen, om wiens wil zy bereid was
alles te doen, wat zy konde. Zy wenschte dien
dag te mogen zien, dat niet de bloote naam van
MARIA alleen, maar MARIA zelf t'eeniger
tyd mogt bevorderen de eere, voorspoed, en het
nut van Raad, burger, en koopman. Hare Maje-
steit hadde nu rust in 't hof, maar onze ruitery en
schuttery noch niet, die elk in die zelve orden,
gelykze de Koningin ontfangen, door Stad ge-
leid, en haar karros vergezelschapt hadden, voor-
by het Prinssenhof reden en trokken, en niet af-
lieten van haar heerlyk t'onthalen voor laat in
den avond. De burgers, elk om 't yverigst zyn
genegentheid tonende, wierpen hier en daar
vierpylen in de lucht, en maakten het zo licht of
het dag was, en hoewel die stralen zo hoog vlo-
gen als kerken en torens, nochtans kondenze den
top van de glori en heerlykheid harer Majesteit
niet bereiken. Alleen sloeg'er dit ongeluk toe,
dat het op den avond, tot onlust der gemeente,
begon te regenen. Men vont'er, gelyk de men-
schen garen toekomende dingen voorspellen, die
den regen voor een ongelukkig teken namen.
Hier tegen warender die daar uit goede hope
schepten, en zeiden, dat het geen voorspook van
smarte, maar van vreugde en blyschap was: dat
Phe.

Phebus dien dag geschenen, de westewindekens al zachtjes uit den westen geblazen, en Neptuin op zee met stilte de Zeevoogdesse van Vrankryk toegelachen hadde, en Y en Amstelfroom zagtes regens den oever quamen aanruiffchen, Vulkaan vier en vlam uit metale keelen spoog, en de Aarde van 't grof geschut daverde: dat derhalven Juno, die, by de poëten, de lucht beduid, mede haar deel aan de gemene blyfchap moest hebben, en op geen andre wyze hare vreugd kon betonen, dan met de wolken, waar over zy regeert, op malkanderen te parffien, in druppelen te veranderen, en met eenen vruchtbaren regen in den schoot der aarde neder te storten. Anderen zeiden, datmen Berecynthia op het toneel eenen wagen toefstelde; dat zy de Aarde was, die, na groote hitte, door geen ding meer als door regen verquikt word. Vieze luiden zeiden, dat genoeg met ongenoegt gemenelyk vergezelschapt gaat; droefheid met blyfchap vermengt, en voorspoet met tegenspoet getempert word: als of luiden, die bereid zyn lyf en leven voor 't Vaderland te wagen, daar van eenig werk maakten, dat hun kostelyke klederen nat werden.

De volgende dag werd doorgebracht met de Stad te bezichrigen, en Burgemeesters leiden de Koningin, na middag, op het Oost-Indischhuis, daar de Heeren Bewinthiebers zeer beleefdelyk hare Majesteit genodigt hadden. Het is een geweldig groot gebou, vol pakhuizen en zolders, om Indiaansche waren, drogery, peper, noten muscaten, nagels, cassia, magis en diergelyke koopmanschappen bequaamlyk te leggen, ver-

luchten, en drogen. De poorten, plaatzen, zalen, en vertrekken zyn altezamen heerlyk en treffelyk. In de zaal, daar de Bewindhebbers vergaderen, en van hunnen handel raadslagen, hangen Chincefche en Japonsche fchilderyen. Daar hangt ook de grootē Stad Batavien, met haar fchrikkelyk en onwinnelyk kasteel. Daar hangt het koninglyk hof van Japon, wiens gelijk in de wereld niet is van kostelykheit, grootte, en fterkte. Daar hangen rondom de eilanden van de Molukken, sloten, bofchagien dicht van specerybomen, fteden, havens, die wy in een andere wereld bezitten. Daar hangen uitgefchildert die plaatzen, digt by China gelegen, waar aan men fpeurt, wat een gunft de Nederlanders by veergelege volken dagelyx meer en meer vinden. Uitheemfche wapenen, hele en halve lancien, bylen, fchildpadfchilden ziet men daar aan de wand. Hier leggen ftapels en balen met gewrochte en ongewrochte zyde. Hier ziet men allerhande speceryen, elk in zyn eige kaffen en vakken. Elders zappen, gommen, en ftoffen, waar mede men verft, een ieder op zyn behoorlijke plaats. Balken en zolders wyd en breed uitgefpannen, en in verfcheide vakken gedeelt, zyn van den laft ingebogen. Al wat de Moscoviter, de Pool, de Deen, de Hoogduitsch, de Franschman, d'Italiaan, de Turk, Griek en Nederlander verbezigt, dat is in dit huis veil. Het is'er met waren en koopmanfchappen altyd eb en vloed. Porcelein, 't welk Scaliger en Kardaam menen der aalouden Myrrhina geweest te hebben, een zeker flag van zeer kostelyk en aangenaam aardewerk, word hier al-

le jaar in groote menigte met schepen gebrogt. Yemant mogt niet recht zeggen van deze vaart, 't geen eertyds Plinius zeide, van des grooten Pompejus zege over Mithridates, dat deze meest oorzaak was, dat de Romeinen, in plaats van hunnen gewonen dagelykzen overzeefchen huisraad, vaten van parlemoer en kostelyk gesteente begonnen te gebruiken. Deze Compagnie, van kleen opgekomen, is heden door Gods genade zo hoog geklommen en gesteigert, dat elx ingeleide hoofdzom menigmaal verdubbelt is. De zelve Compagnie licht krygsvolk op haar eige kosten, brengt legers te velde, slaatze neder, breekt op, oorloogt in de andere wereld, verovert steden, overweldigt eilanden, reed vloten toe, ontweldigt den Koning van Kastilien landen, reden, en havens, verlicht niet weinig het vaderland van den last des oorlogs, met het Spaansch geweld elders te kneuzen, en doet en brengt te wege dingen, die niet veel verscheelen van de macht der allergrootste Vorsten en Koningen.

Ophet Oost-Indischhuis.

Fortuin trok over zee, en ging na 't Oosten bruijen,
En viel in Indien ten lange leste stand;
Daar was zy wellekoom in der Molukken huizen,
By Memmons Koningen, verbonden hand aan hand.
De Dageraad ontsloot zyn kamers voor ons kielen.
Daar werden Hollanders van Mooren wel onthaalt.
't Was niet genoeg, dat zy in Neerland 't veld behielen;
Zy zeilden 't aardryk om, zo wijd de zonne straalt:
Vermaakt, om dat de zon getuigde van hun daden,

Zo verre en zo uitheems. Ons Holland strekt een schuur
voor 't Indiaansch gewas. Het Noorden heeft geladen

Al't geen het Oosten teelt. al wat het hemelsch vuur
Des zomers kookt en braad, bewaart, in dit geweste,

De kille Wintervorst, die vier uit peper kaeuwt.

Arabien geeft ons zyn wierookvat ten best.

De handel met den Pers tot noch toe niet verflaewt,

Hy mangelt zyne zyde, en zyn kottoene waren.

Het groote Java deelt ons zyne schatten mee,

En China't porcelein. wy Amsterdammers varen

Alwaar de Ganges loost zyn wateren in zee:

Alwaar de winst ons voert, na alle zeeen en kusten.

Gewinzucht liet tot noch geen havens onbezocht.

Wy deelen met den Taag de zee en 't land, en rusten

Ten oorloog tegens een, die alles overmocht.

Wie twijfelt, sla maar 't oog op schanssen, steen, en wijken:

Ik wijs hem andre steen, een ander Vaderland,

Daar andre starren zyn. Zo wisselt men met Rijken:

Zo koopt de wereld zich, en sirekt 't verkochte pand:

Aldus word d'oegst gemaect op wijd verspreide gronden,

Heel Indien in een Oost-Indischhuis gevonden.

Toen de Koningin in dit huis trad, over de
plaats met kostelyk laken bespreit, was 'er van
de Bewinthebbers, op de groote zaal, een aan-
zienelyk banket aangerecht, niet alleen tot een
lekkerny voor de tong, maar ook welriekende
en aangenaam in 't oog. Koningen en Princen
zouden hare Majesteit kostelyker kunnen aan-
gedischt hebben, maar de Compagnie niet be-
quamer dan op deze wyze: want zy zette hare
Majesteit gerechten voor, of waren in schyn
van gerechten, die alleen den Indianen eigen
zyn, en in hun land vallen.

De oude hielen voor een lekkerny den paeu van Samos, het Jonisch hazelhoen, de kranen van Melica, de geitkens van Ambracia, den tony van Chalcedonien, den steur van Rhodus, de scharren van Cilicien, Lucrynsche oesters, hommen van lamprejen, den barm van Marsilien, papegaeis tongen. Hier waren zulke lekkernyen niet; maar de vruchten en 't gewas van Perbianen, Arabiers, Molukken, Japonesen en Chinesen, aangerecht in groote en ruime porceleine lampetschotels, die, op een lange tafel in orden gestelt, om haar vreemdigheid, de Koningin vermaakten. Daar was opgedischt ronde en lange peper, schoon om aan te zien, foeli, en drierhande slag van noten muscaten, eenige in hare bolster eenige bekleed met foeli, en eenige geconfijt; die alle te kennen gaven hoe vruchtbaar d'eilanden van de Molukken zyn. Het pijpkanneel, en de Cassia, kruiswijs op een gehoopt, getuigden, datze van 't Oosten herquamen. Daar waren schotels vol nagelen, vol massen ruwe en ongewrochte Perfaansche en Chinesche zyde. De Borax bekoorde de oogen door haar wittigheid, en de Benzoin den neus door zynen reuk en geur. Muskeliat, Styra, sandelhout, indigo, en meer andere verwen lagen in byzondere schotels. Ook was 'er, onder dit oogbanket, Drakenbloed, en koexkens uit sap van foeli, en Gutta Gamba, zo geel als gout, uitmuntende onder de andere gerechten. Het wierook, en de Myrrhe van Saba, eertyds van de Heidenen den Goden geoffert, dienden hier voor reukoffer aan de Godin van Vrankryk. Cubeba, Rharbarber, suiker, en salpeter, waar

van men het yffelyk buffekruit maakt, lagen elk op hunne plaats. Ook diende men haar voor lak, en wasch dat van de byen komt, kostelyken oly van macis, noten muscaten, en gekonfijte en ongekonsijte gengber.

De oogten van MEDICIS verdwaalden; en zy beelde zich in, ziende en aantastende 't uitheemsche en ongewone banket, datze by den Indianen, Molukken, Persianen, Arabiers, Japanesen, en Chinesen te gast was. By deze geregten mogt niet halen de dagelyksche spijsze van Faisanten, levers van meeubraassems, patrijzen, zult en wild verkens vleesch, en wat uitgesochte lekkernyen meer kiesche tongen, om hun keel te vernoeogen, weten op te zoeken. Dit werd niet opgerecht voor de walgende overdadigheid van Asinius Celer, of Apicius, of Claudius, of Caligula, of Kleopatra. Men dischte hier niet op, vissen in verre wateren, of gevogelt in vreemde landen gevangen, of bloemen buiten tyts gewassen. Hier dreven geen rozen, in den winter ontloken, nogt men verkoelde den wyn met geen ys. Men stelde daar, zonder overdaad en verquisting, niet ten toon dan alleen de koopmanschap die men jaarlyx gewoon is uit Indien herwaart aan te voeren.

Op het gerecht der Oost-Indische koopmanschappen, voor 's Konings Moeder aangerecht.

DEs Konings Moeder stond gelyk voor 't hoofd geslagen,
 Om d'ongemeene spijsze, en proefde met haar' mond
 Het Indiaansch banket, daar zy den disch zag dragen
 Het edele gewas van 's aardrijx Morgenstond,
 De vrucht des Arabiers, de Persiaansche waren.
 Zy proef met grooten smaak welrickend pypkameel,

*Verquikkende gerecht, dat Oostersche akkers baren.
 Zyriekt de vruchtbaarheid van 's werelds ander deel,
 Het wierook, balssem, myrre, als heilige offergisten,
 Een yeder op zyn plaats. het een haar oog bebaagt,
 Het ander smaakte de tong. wie zal partyen schiften?
 Hier pleiten Reuk en Smaak, terwijl men riekt en knaagt.
 Men at op Thetis feest noch ooit dees lekkernyen.
 Zupijn werd noit genood op diergelijk banket;
 Noch Caesar, toen hy quam het Capitool op ryen
 Met zegenryken roof, van 's vyands bloed besmet.
 De wereld, mompelde een, die Grieken KOSMOS heeten,
 Nood COSMUS dochter dus op haar banket ten eeten.*

Als de Koningin, vernoegt met eenige dingen geproeft, met eenige gezien te hebben, minnelyk betoonde, dat haar het aanrechten van deze uitheemsche waren en lekkernyen boven mate wel aanstonden, werd zy, met al haar gezelschap, na het bedanken aan de Bewindhebbers, van Burgemeesteren alom door de Stad gevoert.

Daar zagze de gebouwen op ingeheide masten en palen staan, en hoog uit het moerasch opgetrokken, zo dat deze Stad, gelyk Venetien, op het water schieen te drijven. Zy zag'er, dat men het aardryk; hier onbequaam en te week om zware gebouwen te dragen, met arbeid en vernuft daar toe bequaam kon maken. Zy zag'er, hoe d'onlangs uitgeleide Stad de oude Stad in groote niet en week nocht toegaf. Zy zag de wyde graften, gelyk stromen, door de Stad loopen, zeer bequaam om over al koopmantchappen te vervoeren. Rijdende langs de Konings graft of Cingel, terstont daar na langs de Heere, en van daar langs de Keizers graft, zagze over

al de huizen, wonder wel gebout, zeer prachtig, elk verscheiden, en dienstig tot den koophandel; de kunst daar in de natuur verre te boven gaande, overmits de gebouwen meestendeel, op een lange ry, zich zo verre uitstrekken, dat men met geen oogen het einde bereiken kan. Zy stond verbaast toenze de Keizers graft zag, wiens weerga, zo men vreemdelingen gelooven mag, in geheel Europe niet te vinden is; het zy datse haar oogen liet weiden langs de lange streek der huizen, of het gezicht sloeg op de gebouwen, tot pracht, schoonheid, gieraad, en gerief der inwoonderen gebout; of op de schoonheid van de gevels en toppen, op zyn Toscaansch, Dorisch, Jonisch, en Korintisch, na de kunst, gewrocht; of op de steene bruggen, over het water gewelft; of op de schoone dreef van bomen voor de huizen geplant. Zy zag 'er kerken, niet van ouds, maar noch onlangs gebout, op dat de genen die zich over onse voorouders verwonderen, niet wanen, dat de godvruchtigheid by ons verstorven zy. Zy quam daarze de sluizen zag, die den stroom en het zeewater schutten, en, wanneer het van nood is, weder lozen; een geweld, waar door het vernuft en vermogen des menschen den ongestuimigen Oceaen boeit en kettent. Zy quam daarze de torens of midden in Stad, of op den waterkant zag staan, gelyk een Pharos, of baak, zo doorluchtig, en op verscheide pilaren steunende, dat wanneer de zon daar door straalt, men aan alle kanten zeer genoegelyk het licht daar door henen zien kan. Haar gezicht na den toren van de Westerkerk wendende, zagze daar boven

op

op de Keizerlyke Kroon staan, een gift van haren Overgrootvader, en een teken van mildadigheid van den haren, tot den hemel toe van de dankbare nakomelingen verheven. Onderwegen reedze langs de kaejen, daar de schepen leggen, die op Londen, Roanen, Rochel, Hamburg, Lubek, Handwerpen, Harlingen, en veel andere plaatsen varen. Zy zag menigte van allerhande houtstapels, van balken, en deelen langs de kaejen, die uit Polen, Lijfland, Noorwegen, Westfalen, en andere houtgewesten herwaart gevoert worden, en die men dagelyx gebruikt tot het bouwen van huizen en schepen, of om dyken, tegens de slag van zee en springvloeden, te beschoejen en bepalen. Zy reed over verscheide markten, en andere plaatzen, dienstig tot den koophandel, en zag hier en daar timmerwerven, daar men schepen verkalfatert, of nieuwe op stapel zet. Zy zag 'er hele regels met gebouwen, niet tot wooningen maar tot pakhuizen gemaakt, waar in hopen van olifantstanden bewaart worden, daar traan van walvisschen gekookt, daar Brasilienhout, daar tabakrollen, daar ossenhuiden en bokkevelen, daar het Luiksch yzerwerk, het Zweersche koper opgelegd worden. Zy reed voorby de glashuizen, daar de stof van 't eeuwige vier, in ovens gesmolten, met blazen en slingeren zyn fatsoen krijgt: 't een word verguld, het ander verzilverd tot allerlei gebruik, ook tot schotels. de Keizer Tibeer hadde genen zin in den temper van dit buigzame glas, die, om andere metalen in hun waarde te houden, den glaswinkel, daar deze kunst gevonden was, verdelgde. Het quam wel te

pas, dat de Koningin, in 't ryden door de Stad, alle deze dingen zag, als die voor dezen hare gene-
gentheid tot deze Stad en bevordering des
koophandels betoont hadde: en 't is voorwaar
wel de pyné waart, dat koninglyke personagien,
die naast God de grootste op aarde zyn, op zul-
ke rykdommen en zegeningen van opkomende
steden met aandacht letten, en daar door God,
als den milden gever der zelve, erkennen.

De Koningin, zag ook met eenen, in 't voorby
ryden, het West-Indischhuis, 't welk in 't We-
sten oorlog voert, en handel dryft, schoon en
ruim van poorten, woningen, trappen, pakhui-
zen, zalen en vertrekken: en dit is het Huis, het
welk eerst getoont heeft, dat men West-Indien
bewaren en winnen kan: 't welk, terwyl de vyant
onze steden en landen op den hals leit, na het
voorbeeld van Afrikaan, den vyand buitens lands
bestookt, en werk geeft. Dit huis zoekt d'oude
wereld aan rust en vrede te helpen, overmits het
den Koning van Spanjen in de nieuwe wereld
zyn schatten, het voedzel van een langduriger
oorlog, afhandig maakt. Door het beleid van dit
Huis hebben wy geweldige steden, aan geen zy-
de van de Linie, overweldigt, en behoudenze,
met Gods hulp, noch tot op dezen dag, dat de
havens van Brezyl, de stromen, inhammen, kaste-
len, kapen, eilanden, en suikermolens ons eigen
zyn, dat moet het Vaderland dezen Huize dank
weten. Dit huis zendt de Nassausche veltoversten,
zoldaten, wapens, vloten van oorlogschepen
met geluk en voorspoed in d'andre wereld, den
ouden onbekent: heeft ook door een stout be-
staan

staan de Stad sint Salvadoor veroverd, 's vyands
schepen verbrant en geplondert, over Olinda en
zyn kasteelen getriomfeert, en byna de hele kust
van Brezyl vermeestert. Dit zelve Huis verover-
de met kleene moeite, door Peter Hein, by Cuba
de Mexicaansche vloot met goud, zilver, en an-
dere kostelyke waren geladen; en brogt het gul-
den vlies, waar mede Philips den Vorsten van
Europe schrik aanjoeg, niet in Grieken, maar in
Nederland, 't welk noit te voren gehoort of ge-
zien was. Door het beleit van dit zelve Huis be-
wonen wy noch een ander Nederland over zee,
en verkeeren daar met andere Hollanders. Wy
bezitten de goudryke havens en stranden van A-
frica: zulx dat onze Staat, op twee Compagnien,
als op twee zuilen, steunende, zyn heerschappye
uitbreid zo verre de zon haar stralen schiet.

De Koningin quam ook op de markt, een rui-
me plaats, den Dam geheten, overmits zy, als een
dyk, Y en Amstel scheidende, een dam verstrekt.
's Maandags, als het marktdag is, woelt het hier
van kopers en verkopers: op andere dagen wan-
delen daar de kooplieden. Hier zagze het Stad-
huis, om zyn oudheid alleen aanzienelyk. An-
dere Stads gebouwen zyn meest al nieuw en
schoon. d'Ouderdom en bouvalligheid geven
dit gebou eenige agtbaarheid. De Stad die door-
gaans heerlyk van gebou is, toont hier hoe een-
voudig zy van ouds was. Dit Raadhuis ontbeert
zelf het gieraat en de ruimte, die het de gansche
Stad mede deelt. Dit vervalt zelf, terwyl alzins
nieuwe timmeragien ryzen; en 't geen eerst zor-
ge droeg voor den luister van Amsterdam, is
leest

624 CASPER VAN BAERLES
leest voor zich zelve bekommert. Het wil liever
met raad en daad het gemene welvaren bevoor-
deren, dan op zyn eigen gieraad letten. Het Stad-
huis, in zich zelve naau en kleen van begrip, leit
zyn vesten en wallen ruim en wyd uit: de Raad,
door wiens bestier men wyd en zyd zeilt, woont
benaauwt. Het Stadhuis, welx koophandel nau-
lyx bepaalt kan worden, beslaat een plaats van
luttel voeten. Het jaagt den vreemdelingen een
verwondering aan, ende zoekt met kostelyk
gebou by den zynen niet te pronken. Het en leit
aan zich zelve goud nochte zilver te kost, maar
bewaart het zorgvuldelyk tot dienst der ingeze-
tenen, en bevordering van 't Gemene Beste. Hier
vertoonde zich ook de Waag, een zwaar en
schoon gebou, vierkant, boven met een gallery,
daar men om kan gaan. Aan alle vier de zyden
heeftze wyde deuren, na de vier winden, in wel-
ke de waren, op klene en groote schalen, gewo-
gen worden, daar mede het alle daag zo drok en
bezig is, dat men naulyx elk met afwegen kan
gerieven. Hier af trekt Stad en Land groot in-
komen. De Koningin zag de Waag op dien zel-
ven dag, dat de zon in het hemelsch teiken van de
weegfschaal ging: en hoewelze zo groot niet en
is als de vorstelyke paleizen te Florenssen, zo ge-
loof ik nochtans, dat in geheel Europe geen ge-
bou te zien is, dat jaarlyx meer opbrengt.

Toenze reed over de stene brug, die over den
Amstel leit, kreeg hare Majesteit in 't gezicht de
Beurs, de vergader en wandelplaats der kooplie-
den, dat een braaf en geweldig stuk werx is, van
binnen verciert met vier heerlyke galeryen. Al
dat

dat gevaarte is onder doorgaans gewelft, en het bovenste werk staat op veertig blaauwe steene zuilen, zo sterk in een gebonden, dat het onvergankelyk schynt. Men zou naulyx kunnen zeggen, wie hier het meeste is, of de kunst, of de kosten, of de nuttigheid. Berieden aan de straat ter zyden, en voor en achter over den Amstel, zyn rondom zes en twintig winkels; daar men de trappen op gaat, staan, op de panden, over de hondert kassen en winkels, waar in men zyn gading vind van allerhande schoone uit en inlandsche krameryen, van de natuur, of met de hand gewrocht. Op deze Beurs verhandelt men de gehele wereld. Hier spreekt men anders niet dan van den prys der waren; van koopmanschappen te vermangelen; van schepen te laden en te lossen; van wissel en herwissel. De oude historischryvers verhalen van zeven gebouwen, die men voor wonderen hiel: namelyk den tempel van Diane t' Ephesen, het graf van den koning Mausool, het koperen zonnebeeld te Rhodes, het beeld van den Olympischen Jupyn, het hof van Cyrus, der Meden koning, de muren van Babel, en de naalden en spitsgebouwen van Egypten: maar 's Konings Moeder, hebbende in de Stad zo vele wonderen, en aanmerkens waardige gebouwen bezigtigt, achte toen de vorige zeven wonderen zo hoog niet, die in waarde zyn gehouden geweest om hunne aaloudheid, en om dat men in dien ruwen tyd al wat'er nieuws opquam voor heerlyk en voor wat wonders hiel. Nu scheen de hele Stad een wonder, ja hier om alleen, overmits zy tot zulk een schoonheid, gierlykheid, en Majesteit

gestegen is, niet tegenstaande zy op masten gebout staat, en op Noordsche boschagien steunt; laag van gront, hoog van gebou: onder moerasfig en nat, boven droog en net: onder hout, boven steen: onder week en zakkende, maar nu dus geheit zynde onder en boven vast, styf, en onbeweeglyk: zo dat men met recht van haar mag zeggen:

*Keer om de Stad, z' is bosch van onder, en gebouwt
Op bomen, onlangs noch gehaalt in 't Noordsche woud.*

De Vrydag werd doorgebracht met nieuwe vertoningen op den Amstel, ter plaatze daar hy Zuidwaart van de Damsluis af het Rokkin heet. Want de Amstel van het Zuiden na de Stad vloejende, en recht uit na de Damsluis lopende, komt door de sluis in het Damrak vallen, mengt zich, in 't Noorden, met het Y, en deelt de Stad in Oude en Nieuwe zyde.

Het Noorderdeel des Amstels, tusschen twee bruggen, gaf een ruimte voor de yverige toetsellers, en nieuwsgierige kykers van de vertoningen. Hier stonden weder nieuwe triomfbogen in eenen nacht gebouwt, zo groot als een heel huis, op een eiland, dat met een wonderlyke snelheid anderhalve myl van de Stad, uit de veenen gehaalt, op het water dreef, gelyk een ander Delos, of Samos, of klipachtig Neritos, daar welig gras, riet, liezen, en biezen op groeiden. Dit gebouw had twee gevels, een in 't Zuiden, een in 't Noorden, waar op men van wederzyden voor de Koningin nieuwe vertoningen zoude doen. De twee voorgaande dagen stond het land, op dezen dag 't water hare Majesteit ten dienst: roen
reed

reedmen en rofemen met wagens de Stad door; nu was het met fchuiten, floepen, en speeljagten te doen: toen liep men herwaart en derwaart om te kyken; nu bleef men op den wal ftaan, of men dreef en fworf op het water: toen zag hare Majesteit de voornaamfte Stads gebouwen; nu zagze vertoningen, die haar, den Toscaanfche Hartogen, en den Staat van Vrankryk meest betroffen. Hier was de gantsche Stad op malkanderen gedrongen, en de burgery, die de hele Stad doorwoont, in een kleine plaats befloten. Op den kant van 't water ftonden mannen, vrouwen, en kinders op malkanderen gepakt. Vreemdeling, en inboorling, koopman en makelaar, arm en ryk, Duitsch en Waal ftonden onder malkanderen: Westfaling en Vries, Zeeu en Geldersman, Deen en Zweet, Sax en Hes, fwarmden door een, elk even nieusgierig om deze vreemdigheden te zien. De bruggen, die om geld gehuurt, ftonden vol kykers. Uit de vensters van de huizen daar rondom lag niet hier en daar een mensch, maar hele fwermen en heiren van menschen, en dat meest voor hun geld. De rapfte gaffen waren in de bomen geklommen. Matroos zat en floeg zyn armen om de palen, waar aan men de fchuiten bind, en wift zich geestig in het gewicht te houden, om aan d'een of d'ander zyde niet over te vallen. Op den vorst van de huizen, goten, tranffen van torens, onvolmaakte huizen, en fchoorfteenen zat volk: en hoewel nu alleman zonder onderscheid hier niet mogt invaren, zo flopender nochtans veel fchuitjes vol kykers in, die aan den kant des Amstels lagen en

verlangden na het geen dat'er vertoont en gedaan zoude worden. De ruimte tusschen beide de bruggen verstrekte een doorluchtige Schouburg. De Koningin, over die menigte verwondert, zeide, dat zy nooit in Italiën, nocht in Vrankryk, nocht zelf binnen Parys, een zeer volkryke Stad, zulk een wereld van menschen, op zo eng een plaats by malkanderen gezien hadde. De zon was over het Zuiden, wanneer de heldere Zon van Vrankryk weder voor d'Amsterdammers met hare stralen te voorschyn quam. Zy zat met de Princesse van Oranje, Schout, en Burgemeesteren in een brave sloep, overdekt, en behangen met schone tapyten; Raden, Schepens, Amiraliteits Heeren, en eenige voornaamste burgers zaten in andere sloepen. Toen gingen twee sluizen recht tegens over malkanderen open. De Koningin quam door de eene, de Grimmeresse fluis genaamt, in den Amstel, en ziet, uit de andere, de Oefffluis geheten, quam, onder het varen, na het schutten, Neptuin al bruizende hare Majesteit tegen, dat het water voor hem weg sloof. Zyn wagen was een zeeschulp, gelyk dien Zee-god voegt. Hier waren zeepaarden voor gespannen, kunstig gemaakt, het achterlyf visch, de voeten geschubt, en stekende hoofd en rug te water uit. Men zag'er den Zeegod met zynen ruigen en gryzen kop, langen baard vol zeeschuim, en vreesfelyken drietand, met een gerimpelt en bars aanzicht, die naakt met lange tomen zyn paarden mende. Merkuur, de God der koopmanschap, wel ter tale, en op den koophandel afgerecht, zat in de Kogge achter hem. Hy had,
na

na zyn gewoonte, eenen hoed met vleugelen op,
en in de rechte hand den slangenstaf, waar mede

*Hy geeften, doofsch van vers, uit Plutoos jammerpoel
Verdagvaart, of hen drijft na 's afgronds duistren stoel.*

Ter zyde van de Kogge quamen uit houten
kassen met het halve lyf uitkijken vier water-
goddinnen, bekranst met groene kranffen, ge-
vlochten van wier, mosch, bladen, en bloemen,
uitbeeldende Europe, Asien, America, en Africa.
Elk hadde eenen vruchthoren onder den arm,
gestoffeert met de vruchten die in iders geweste
vallen. Voor op liet zich zien een schone Maagt,
Amsterdam uitbeeldende, die, eerbiedig neigen-
de, de Koningin met deze vaarsen verwelkomde:

Mee welk een offerhand zal ik den hemel danken,

Dat my bezoeken koemt de grootste Koningin?

Die by de Werelden beschaduwet met haar ranken,

En my een Voorpraak strekke, en trouwe Noodvriendin

By Vader en by Zoon, in hare heerschappye.

Weest overwillekoem, gezegende MARYE.

Men oordeelde, dat dese vertoning aardig speelde
op de Koningin, die, door de scepters harer
kinderen, verscheide zeen beheerscht, ook floeg
deze vertoning wel op de stad, die den allerhoog-
sten God alleen, den waren Zeegod, begin, aan-
was, en het bloejen van hare welvaart moet
toelchryven.

Op Neptun, Merkuur, en d'Amsterdamsche Maagd, die
de Koningin, op het Rokkin ontmoeten en begtoeten.

DE Zeegod, gris van kop en kin, en straf van oogens,
Die met zyn spitze vork op borrelt uit den vloeds
En in een vloocke schulp van monsters word getogen,
Daar waternymfen vast hem strekken tot een² stoet;
Merkuur, des koopmans God, beleider van den handel,

Die met zijn gladdē tong nu koopt, en dan verkoopt,
 En wispeltuur in gunst, en licht van aard en wandel,
 Verorzaakte, dat de winst nu stand houdt, dan verloopt;
 En deze schoone Maagd, die met een nedrig wezen
 Zich niet eerbiediglijk; dees Godheên algelyk
 Verwelckomen hier de schoone, d'uitgelezen,
 Onsterfelyke Godin van't Fransche koningryk.
 Zy storten over haar een' algemenen zegen.

De Zeevoogd draagt haar op 't gezag der gansche zee,
 Van alle wateren, en hobbelende wegen;
 Zoo veer van Sein, of Teems, of Spanjens veerste ree
 De scepters van haar wijd gevreesde kindren reiken.

Der Goden Taalman wyd zijn Stad dees Koningin,
 En hare Leien, tot een gehoorzaam reiken:
 Maar d'Amsterdamsche Maagd, ons stroom en Zeeheldin,
 Van zee en handelgod gestut, vernedert blood:
 Deez Koopgodin voor MARIE, en haar alleen voor GODE.

Van hier voer de floep, waar in de Koningin
 zat, na de Noortzy van 't eiland, daar men eerst
 vertoonde het trouwen van FRANÇOIS VAN
 MEDICIS, en JOANNA VAN OOSTENRYK,
 Vader en Moeder van MARIA DE MEDICIS,
 in 't gezicht vanden doorluchtigen Keizer FER-
 DINAND, haren grootvader. De vader van dezen
 FRANÇOIS was COSMUS, die van Hartog van
 Florenssen Groot-Hartog van Toskanen werd,
 door gunst van Paus PIÛS de V; zo datze van
 's vaders zyde, gesproten is uit dien stam, die zy-
 nen eersten luister kreeg van COSMUS DE MEDI-
 CIS, by cenparige stemmen des Raads, VADER
 DES VADERLANDS genaamt. In de bestiering van
 dat huis volgden PETRUS MEDICIS, die zy-
 nen vader in dapperheid na yverde, en LAURENS
 DE GROOTE, mitsgaders zyn broeder JULIAAN,
 dien het volk, uit goetgunstigheid, den Vorst der
 jeugt

jeugt noemden: alle drie telgen in manhaftigheid en dapperheid niet verbastert van haren stamme: Op dat ik zwyg van JOAN en JULIUS MEDICIS, de welke tot de waardigheid des Pausdoms verheven, de een met de naam van LEO de X, de ander van CLEMENS de VII, het huis van MEDICIS met de Pauszelyke myterkroon verheerlykt hebben. JOANNA VAN OOSTENRYK, haar Moeder, van den oslyken Keizer FERDINAND geteelt, roemt met recht op haren Grootvader PHILIPS VAN OOSTENRYK, Koning van Spanjen, en op haren overgrootvader MAXIMILIAAN, die aan MARIA, dochter van KAREL DE STOUTE, en eenige erfgenaam van deze landen troude. Onder de oudoomen van MARIA was Keizer KAREL de V, Vorst en Heer van alle de Nederlanden; die, in oorlogs geluk, ervarenheid, grootmoedigheid, spoedigheid in 't uitvoeren van groote zaken, en voorzichtigheid in gevaar, allen die oit wapen voerden overtrof. Uit zulke ouderen is MARIA geboren in Toskanen, eertijds vermaart door velerley godsdienst; waar van daan de Romeinen in haar stad, en onder haar gewoonten invoerde de roebondels, regtbylen, triomfrokken, yvoire zetels, ringen, paarde behangzels, paltrokken, amptklederen, triomfcierraden, staat tabberds, en andere slagigewaden: want het betaamde niet, dat de Vorstin, die zo wijd heerschen, en Moeder van zo veel Koningen wezen zoude, ergens anders geboren wert, als op die plaats, waar her't heerschende Rome zig niet schaamde te halen de cieraaden en lievrejen, waar mede de waardigheid der heerschappy uitmunte.

Op het Huwelyk van
FRANCOIS VAN MEDICIS,
 groot Hertog van Toscanen, en
JOANNA VAN OOSTENRYK,
 Keizer FERDINANDS Dochter.

FRançois, Toskaansche Vorst, hier tred g y op 't tooneel,
 Met d'eer van Oostenryk, Joanna, u verkoren.

Hier trout u halve ziel noch eens haar ander deel.

Waar uit Hartogen en regeerders zijn geboren.

Door huwelyken rijst de Zon van Medicis,

En steekt haar starren aan, die stralen van zich schieten,

Haar beldre starren, daar Maria een van is.

Die door de gunst van God, die elk niet mag genieten,

Geen blijde Moeder word, zo menigmaal zy baart,

't En zy van Koningen. dat's baren; dat's bekliven:

Dat's 't aardrijk geregeert, door haar geslacht en aard.

Dat heet door hijlicken de koningrijken stijven.

De gordynen toegeschoven, en de vertoning
 verandert zijnde, zo quam Keizer MAXIMI-
 LIAAN, in zyn keizerlyk gewaad, voor den dag,
 beschenkende Amsterdam in tegenwoordigheid
 der Keurvorsten met de Keiserlyke Kroon. Hy,
 van zynen troon aftijgende, gaf de Kroon aan
 Amsterdam, die, in de gedaante van een Maagd,
 voor 's Keizers voeten op haar knien leggende,
 ootmoedig en eerbiedig de aangebode schenka-
 gie aanvaarde. In 's Keizers aanschyn blonk een
 Majesteit, die eenen Keizer voegde, en de vori-
 ge deugden van wijsheid, regtvaardigheid, sterk-
 heid, en goedertierenheid, zagen hem ten oogen
 uit; en in het aanschijn van de Maagd was een
 ongemaaakte stemmigheit met mewaardigheid
 en zonderlinge beleeftheid gemengt. De gewa-
 den van verscheide verwen, waar van al het too-
 neel

neel scheen te blinken, gaven een aangenaam gezicht voor den aanschouweren: want zy waren aartig gemengelt, wit, violet, geel, rood, groen, purper, en meer andere verwen, die niet quaads spellen: maar bruin, vaal, zwart, doodverf, die eenig ramp en ongeluk bedieden, zagmer niet.

Op de schenkagie der Keizerlijke Wapenkroon.

MAXIMILIAAN spreekt:

O Amstelers die wijd te water en te land,
 Verkoopt, en koopt, en wint, en winnen doet veel andren,
 En stutte's oorlogs last, het zy ook van wat kant,
 En hoe veel vyanden my drukten met malkandren;
 't Zy my Venetien, of Vlaandren dreigde uit haat,
 En Brug zyn' eigen Vorst en Landsheer hiel gevangen:
 Aanvaard ons goude Kroon, der Keizren hoofdiceraad,
 En wil die, tot een loon van uwe deugd, ontfangen,
 Dat zy in 't midden sta by leeuwen rood van goud,
 Voor den nakomeling, om met die eer te prenten.
 Gy triomfeert ter zee met vlug en zeilbaar hout.
 Ons Keizerlijke Kroon zy u uit gunst geschonken.
 Te lande blinkt myn Kroon, en word alom gevreesd:
 Maar uwe Schildkroon blinkt te water allermeeft.

Aan de Zuidzijde van 't eiland werd in vyf vertoningen vertoont de ellendige staat van Vrankrijk, onder HENRIK de III, ende bloejende onder HENRIK de IV.

In de eerste vertoning verscheen Vrankrijk in de gedaante van een vrou, zugtende en schreijende, om dat haar Wereld en gebied, door de brandende fakkel der twiftige Nijdigheid van tweedragtige Vorsten aangesteken, in eenen heilozen en schrikkelyken brand stond. Bacchus, Ceres, Pomoon, en Flora, Godheden deelachtig van zo groot een ramp en ongeluk, hadden medelyden met het bedrukte en verslege Vrankryk. Venus,

634 CASPER VAN BAERLES
gezetten op eenen wagen van duiven voortge-
togen, nam ook de gemene ellende ter harte.
Herkules daar by, leggende op de aarde, aan-
ziende den droevigen en jammerlyken staat van
't ellendige Vrankrijk, kropte vast de droefheid
in. Vrede en Rechtvaardigheid, die eerwaarde
namen, lagen versmaad en veragt onder de voet.
Door den brandenden en gekloofden werelt-
kloot, werd de stant van geheel Vrankrijk en
Europe aangewezen, toen Vrankryk jammerlyk
verdeelt, en de Vorsten van dat land en Europe
over hoop leggende, HENRIK de III, koning van
Vrankryk, omgebragt was. Hier liet die Fransche
Atlas, als te zwak en niet magtig dien last te dra-
gen, Vrankrijk in twyffel, wie syn schouders sou-
de willen leenen, om den rijkskloot te torffen,
terwyl Hercules, dat is HENRIK de IV, koning
van Navarre, vast toezag, op d'uitkomst van zo
gewichtig een stuk, als was het herstellen van
't vervallen Vrankrijk. Terwyl het Ryk in rep
en roer was, en het land van krygsvolk en heiren
overlopen, geraakte d'akkerbou onder de voet,
met Ceres, Bacchus, Pomoon, en andre Goden,
die in tyd van vrede bloejen. d'Eendracht, die
inwoonders t'zamen houdt, most gaan zwerven,
en terwyl de heilheilige wetten van Themis on-
der 't gerammel der wapenen zwegen

Verliet Astrea op het lest

Na d'andre Godheên 't aard'sch gewest.

De tweede Vertoning brogt het zelve Vrank-
ryk op het toneel, op geboge knien de Goden
biddende, dat zy lieden het gescheurde en ver-
deelde Vrankryk geliefden te hulpe te komen,
het

het vervallen op te rechten, het gekneufde te herstellen, en het verfwakte door hun hemelsche hulp wilden sterken Jupyn, onder de Goden, wyzende met d'eene hand op Hercules, met de ander op Merkuur, belaste hem, dat men Hercules, dat is HENRIK de IV, zoude nemen, om Vrankryk te herstellen: want dezen last, om 't Ryk te aanvaarden, hadde HENRIK de III, op zyn doodbedde, toen hem zyn kragten ontvielen, voor de Groten van Vrankryk, den koning van Navarre over gegeven, met deze woorden: Het komt u lieden toe den wettigen koning te verdadigen, en zo'er geen waar, eenen bequamen voor het Ryk te kiezen. Gylieden hebt Navarre, die, gelijk hy van rechts wegen de naaste is, ook also in waardigheid uitsteekt, den welken, indien het wettige erfrecht hem niet tot de kroon riep, zo zou de waardigheid, die hy naaft my in 't leger heeft, hem, na myn dood, veldoverste maken. Dees, begaaft met de opperste billykheid, en, door lange ervarenheit van zaken, wel afgerecht, door de onuitsprekelyke voorzienigheid Gods, die alles bestiert, tegens veler gevoelen met my weder verzoent, schynt in 't opperste gebied over dit leger gestelt, op dat hy den vallende staat des Ryks met zyne dapperheid zoude ondersteuten. Bewyft dezen dan de gehoorzaamheid, die gy hem schuldig zyt, indien gy wilt dat het Ryk behouden blyve: 't welk zo gy 't niet doet trouwshalven, zo doet het dan om den tegenwoordigen nood en uw eigen gevaar.

De derde Vertoninge voerde dezen Hercules in, geleit door Merkuur, dien, door der Goden
be.

630 CASPER VAN BAERLES
bevel, Mars en Pallas hunne hulp aanboden, om den Ryxkloot te ondersteunen, d'een met daad, d'ander met raad, terwyl de vergaderde Goden dit van boven vast aanzagen.

In de vierde Vertoning zag men Hercules bezig met zo groot een werk, en hem weder op hare plaatze herstellen de assen die uit de naven gesprongen waren. Starkheid, Wysheid, Goedertierentheid, en Wakkerheid, eige deugden van HENRIK de IV, boden hem de behulpzame hand.

De vyfde Vertoning stelde voor oogen, hoe Vrankryk weder te recht gebrogt en geheelt was, en hoe rustig de Fransche Hercules den ryxkloot op zyn sterke schouders droeg. Want hy, tot het Ryk gekomen, de oorlog ter neer geleit, de tweedragt geslist, en alle ongelijk uit zynen zin gezet zynde, heeft met een wonderbare gezeggelykheit en genade tegens zyn aarts vyanden, een onsterffelyke eere, voor den nageburen ruste, den onderdanen vrede verworven, de Gerechtigheid op haren troon geholpen, en de gehele Christe wereld bevredigt. LUIDEWYK de XIII, erfgenaam van 's vaders dapperheid en glori, en zyn voetstappen na tredende, draagt zich, gelyk een nazaat van zo groot een voorzaat betaamt, en ondersteunt en onderschoort door Gods genade met zyn styve schouderen, als een tweede Alcides, den zelve ryxkloot door zyn sterkheit, wysheit, en voorzichtig beleid, in vrede en oorlog.

Op de Vertoningen van den Ryxkloot van
Vrankryk, onder HENRIK de III gescheurt,
door HENRIK de IV geheelt en herstelt.

ALs Vrankryk jammerlijk den Ryxkloot ziet gereeten
Door Burgerlijken krijg, en 't land gedeelt in twee,
De Vorsten handgemeen, en hart op hart gebeeten,
Den Koning zelf vermoort; doet dit haar harte wee;
Om dat de Kloot des Rijcx met kracht leit afgesmeten
Van zulke schouderen, waar op zich elk verliet,
En d'assen uit den naaf gebeven: dies bekreeten
In dien benaouden schijn het na den hemel ziet,
En smeekt Jupijn om hulp, en al de groote Goden,
En wache van boven troost, in dien vervallen Staat.
Pomoon, en Bromius, en Ceres weg gevloten,
En van het zwaard verdrukt, en Venus, bloot van raad,
Met d'andre Godheen staan bedrukt aan Vrankrycx zijde.
De Goon erbarmen zich om die verlege schaar,
Verdagvaarden Borbon, dat hy hen al bevrijde,
En op zijn schouders neem den last van 't Rijcxgevaar.
Tritoon met Marvors helpt den Held; op Vrankrycx bede,
Waar hy door hun beleit de vyanden verstoort:
Zo word het Rijk geheelt door lang gemenschten vrede.
Navarre, sterk van bals, den Ryxkloot onderschoort,
Zet d'assen in de naaf met kracht: zoo word herboren
De rust van 't oude Rijk: zoo bloejen alle steen,
De kerken, en het land weêr heerlijk, als te voren.
De Vreê keert wederom. Aftrea gaat bekleên
Haar troon' en eersten Staat. gevluchte Goden keeren
Uit bunne ballingschap in 't vorige bezit.
Dit word u hier vertoont. dit wil Alcides leeren
Daar hy 't gerabraakt land weêr zet in zijn gelid,
En beelt 't gespliste Rijk, gelijk dees stommen spreken.
Met recht word Henrik dan by Hercules geleken.

De gordynen geschoven zynde, ging men van
de Vertoningen na het Watersteken, of tornoi-
spel te water. Het voorgaande zag men met een
bedaartheid, maar dit met vreugt aan. Deze oef-
fening

fening was een van de Roomsche kreitspeelen, waar mede men eenen scheepsstryd op zee, of stroom, of meer uitbeelde. August, die, in 't gedurig en heerlyk toefstellen van schoufspelen, alle anderen te boven ging, vertoonde eenen scheepsstryd op den Tiber; Nero op het water, uit de naburige zee ter stad ingelaten; en Domitiaan midden in den schouwburg. Cæsar liet op het meer, dat uit den berg Cœlius gegraven was, Tyrische en Ægyptische vloten van galejen tegens malkandren aan gaan. Tien matrozen, borsten die tegens weer en wind mogen, al in linne kleeren, met rode mutzen op 't hoofd, daar een weitze haneveer op stak, waren partyen van dezen waterstryd. Zy stonden achter op en zagen malkanderen lelyk aan, als of 'er halzen aan hingen. Hun geweer was een boom, of een steekstok, dien zy voor de borst hielden, en waar mede d'een en d'ander zynen vyand, die hem in de schuit, met magt van armen snellyk voortgevoert, tegens quam varen, met groote kracht op de borst stiet. Maar het quam kluchtig, dat onze waterstekers, toen men verwagte, datze d'eerste maal tegens malkanderen zouden aangaan, malkanderen voorby voeren, vriendelyk groeten, hun speeren lieten vallen, en alzo de toezienders in hun verlangen bedrogen. Daar na ging 't op een vechten, als of het lyf om lyf was: zomtyds stietenze even stark, en plompten beide, over hals over hoofd in 't water: zomtyds raakte 'r een over boord, en d'ander hiel, als een triomfeerder, stant: zomtyts stakenze mis, en bleven beide staan: en dit spel en endigde niet voor datze alle, zo over-

win-

wINNERS als verwonnen, in 't water gelegen hadden. Al wie dezen scheepstryd aanzag most'er om lachen, dat het schaterde, en 't geluid daar van ten hemel klonk; zo was al het volk hier mede vermaakt. En 's Konings Moeder, hoe stemmig zy ook was, kon zich qualyk van lachen onthouden. Men zeit dat Jupyn loeg, toen hy Vulkaan uit den hemel van boven neêr bonfde. Wat wonder is het dan, zo dees waterstryd van matroos hare Majesteits aanschyn in een vrolyker ploizette. Men leeft dat Achilles, onder de wapenen, op luit en snaren speelde, en hier mede zyn bekommert en verbolgen gemoed vermaakte. d'Overwinners der gehele wereld, Grieken en Romeinen zelfs, die oorlogs blixems en schrik op zee, midden onder den drang van 't volk gezeten, in schouburgen, vecht-worstel- en speelplaatzen, zetten hunne Princelyke hoogheid aan een zy. Heeren van groot bewint begeven zich by wylen tot geringe en vermakelyke dingen, om de moejelykheid der bekommeringen en landzaken met vreugt en vrolykheid te temperen. 't Is waar, het was maar spel; want hedendaags neemt men geen behagen in 't onderling moorden en ombrengen der flaven, gelyk by de Romeinen op maaltyden en feesten, tot vermaak van hunne gasten, plag te geschieden. Als dit alles op den Amstel geschied en vertoont was, roeiden men, tegens den avont, in aller yl, na het Y toe, en volgden de Koningin ontelbare jagten en speelschuiten, die, om dat elk eerst door de brug wou, en te zeer spoede, malkandren in den weg waren, en de vaart stoppen; waar door eenige klene

640 CASPER VAN BAERLES
en lichte schuiten in de klem, en by na in den
grond raakten. De Koningin met zommige floe-
pen wat styver voorvarende, en eenigen, die zo
wel niet voort konden, agter latende, quam door
sint Anthonis sluis op het Y, nu een groot en
wyd water geworden, overmits de Zuider zee
de oevers ter wederzyden van langer hand af
spoelde; welke stroom zich Oost en West, langs
de Noordzy der Stad, strekt, en hier een goede
ree voor de schepen geeft. Die heele waterkant
langs is met een dubbele ry van ingeheide palen,
regens den slag van 't water, bezet, en deze ver-
strekken daar een wal. Hier zag de Koningin
een ruime plaats, de Waal geheten, besloten tus-
schen de Stad en die palen: daar de schepen
's winters, buiten gevaar van onweer, winterlaag
houden, en veilig leggen tot op het voorjaar. Ter
zyden af is een grote werf, daar geweldige sche-
pen, voor de Oost-Indische Compagnie, of nieu-
gebout, of gekalfaat worden. Toen MEDICIS,
hier langs varende, hare oogen derwaart sloeg,
zagze een groot schip, dat eerst afgelopen was,
waar mede men waren en koopmanschappen
uit Oost-Indien haalt. Men is gewoon den sche-
pen namen te geven, om die te onderscheiden, ge-
lyk men ook van ouds dede. 's Konings Moeder
van Burgemeesteren gebeden, datze het schip,
't welk op een verre reis ging, zou gelieven een-
nen naam te geven, zo vereerde zy het met den
naam van MARIA DE MEDICIS, en wenschte
het met eenen behoude reis: Dat mag nu seggen:
*MARIA is mijn naam, myn toenaam MEDICIS:
Het strekt tot gunst, is 't niet tot mijn behoudenis.*

Laat

Laat andere schepen vry stoffen op den naam van Neptunus, Triton, Meerminnen: anderen op den naam van de steden die hun uitreden: laat anderen in de achterstevens met Leeuwen, Tigers, Windhonden, Draken, Zon en Maan pronken: laat anderen brageeren met het lands wapen; anderen brallen met namen van Princen. Dit zal 't eerste, die het eenige zyn, dat onder den naam van MEDICIS, als onder een gelukkig gestarnte, God de voorste, zeilen zal na die gewesten, daar 's menschen geld en eerzucht zo verre gaat, als de zon schynt; en stuit, om datze niet verder kan. Strax daar op zag de Koningin de Stad op het breedste voor haar leggen, met de torens, die langs den waterkant staan, en de schone huizen, die op een lange ry tusschen beide ryzen. Hier zagze vloten van schepen op anker leggen, als een dichte boschchagie, in 't lang uitgestrekt, waar mede de vlytige koopman, om armoede t'ontgaan, over zee en zand den heelen aardbodem om zwerft, ook daar geen zonen komt. Daar lagen oorlogsschepen en koopvaarders, fluiten en spiegel-schepen, pinassen, jachten, en boeijers: groote en kleine door een. De speeljagten, die in groote menigte de Koningin, twee dagen te voren verwachtten, zeilende met vlaggen en wimpels, besloegen een gedeelte van 't Y. Eenige van die groote schepen varen na Italien, Cyprus, Egypten, Syrien, Griekenland, en Venetien: anderen werden uitgereet, om te handelen in Vrankrijk, Engeland, Schotland, Yrland, Duitshland, Denemark, Noorwegen, Zweden, Polen, Pruisen, Moskovien en Groenland: andere lopen na Guinea, Persien, Arabien, Oost-Indien en d'eilanden van dien, ook na China, Japon, en d'uiteerste kusten van Asien: anderen zoeken hun geluk, door wapen of koophandel, in de wereld daar tegens over, in Brazyl, Nieu Nederland, Nieu Spanjen, en door de straten by Ferdinand Magelaan, en Jacob le Maire eerst ontdekt. Zommiger lading is linnen, zout, witte en rode wyn, oly, papier, wol, lood, tin, bieren: anderen laden honig, wasch, koren, zalpetet, glas, Rynsche wyn, pelteryen, huiden en houtwaren: anderen wedet

lakens, zyde, stokvisch, Kandische wynen, zwavel, rhabarber, mumie, cassia, tutia, kottoen, rys, hars, pek en teer, potasch, en vulvaarde: ook allerlei slag van kruidery, peper, nagels, kanneel, wierook, myrrhe, balssem, &c. Hare Majesteit zag, niet zonder verwondering, die holle wyde buiken, waar mede de schatten en rykdommen van de gehele wereld, in deze koopstad af en aangevoert worden. Zy zag de schepen, als kasteelen, op 't water met hun schanskleeden en lagen geschuuts ter poorten uit als slaagsree leggen, om Spanjards, Portugezen, Duinkerkers, en Turksche roverste bestoken. Terwyl de Koningin noch op het water was, werden overal in Stad kartouwen en metalen stukken afgebrand: en hare Majesteit zag geen grooter wonder, dan de schepen, om datze Amsterdam als eigen zyn, en nergens zo groot een menigte by malkanderen gezien word. Deze scheepsvloten zyn die houte wallen, waar mede, zo de schrandere Themistocles uit Apolloos orakel verstant, de Grieken moesten beschut worden. De Roomsche Burgemeester, in de Verdediging van Flaccus, beveelt aan allen Regeringen op het hoogste voor de scheepsvaart zorg te dragen, niet alleen tot bescherminge van den Staat, en koophandel, maar ook om daar mede hun gebied te verheerlyken. Thucydides zeit, dat den grooten Vorsten toekomt, te wege te brengen, dat geen volk hen in magt van schepen overtreffe: zo niet, datze ten minsten zoeken met die wel te staan, die de magtigste en sterkste te water is: dat'er ten hoogsten aan gelegen is meester ter zee te wezen, nadien d'oorlog te water, den oorlog te lande verlicht. Het Y langs gevaren hebbende, verzelfchapt van alle de speeljagten, voerze door de Zoutketen, daar de stroom tegens aan spoelt, en quam van daar door de Prince-graft weder in Stad, en des avonds in haar hof, met de vier Burgemeesters altoos by haar.

Terwyl de Raad, Burgemeesters, en burgers de Koningin aldus onthaalden, swegen de poëten niet, die met Latynsche, Italiaansche, Fransche, en Neerlandische dichten, de groote Moeder der Koningen verwelkonden

den en onthaalden: welke gedichten voor en na nitkomende, de hele Stad door, de Bockwinkels vervulden, en de Lezers vermaakten. De Joden zelfs, om mede hunne genegenheid te tonen, brochten, op de tafel der Koninginne, eenige gerechten van ongeheven brood op hunne wyze gemaakt. Terwyl de Koningin haar middagmaal hiel, was'er zulk een toeloop van menschen op het hof, dat de gansche Stad scheen by beurten uit en in te gaan, als of hun eige Princes of Landsvrouw tegenwoordig waar. Ook dient niet geswogen, hoe in al deze toestelling van triomf bogen op te rechten, vertoningen te doen, toneelen te openen, en in der yl een dryvende eiland, tot verwondering van alle menschen, op het water te spreken, uitgemunt heeft de overvliegende geest, het vernuft, de wakkerheid, en arbeid van den wel ervaren arts Samuel Koster, en Joan Victoryn Rechtsgeleerde, die ook tot deze vertoningen en onthalingen geestig en rustig het zyne dede.

Zaterdag was'er zonderling niet te doen, en het genoegelyke gewoel van drie dagen over zynde, raakte de burger wat in rust. Na den middag ging de Koningin al stillekens, zonder veel gewag te maken, haren stoet hier en daar verzonden hebbende, zitten, niet in de koninglyke en gewone, maar slechter karros, en gevoert door straten en slegen, ging in verscheide winkels naarstig vragen na den prys van waren en porceleinen, en bejegende de winkeliers vriendelyk, bood en dong na kopers wyze, hiel spraak met geringe lieden, en nam 't niet euvel dat men haar juist na hare waardigheid niet antwoorde. Dus gelietze zich by de burgers als een koopwif, en niet als een Koningin. Met zulk een gelaat nam Pallas by Homeer, als zy in Ithaka aanquam, haar godheid en naam ontveinzende, een koopmans gedaante aan. De hoogwyze Koningin hadde van Keizer Adriaan geleert, dat een Prins zomtyds zyn Majesteit wel mag afleggen, en dat men den Prinssen niet moet misgunnen dezen lust van beleeftheid, met geringe lieden beleefde-lyk spraak te houden. Men leest dat Plotina, Keizer Trajaans gemalin, op het Capitolium komende, en zich tot

het volk keerende zeide: *Ik trede hier in, gelijk ik denk hier uit te gaan*: daar mede te kennen gevende, dat zy, zo wel op de plaats van haar gebied, als daar buiten, zich tegens een yder minnelyk en gemeenzaam dragen woude. Uit die zelve edelmoedige beleeftheid sproot het, dat zy hare schildery, hoewelze node zit om zich te laten uitschilderen, den weledelen grootachtbaren Burgemeesteren van Amsterdam beloofde, en de zelve van den uitmuntenden schilder Hondhorst, in 's Gravenhaag gedaan, hun tot een eeuwige gedachtenisse van haar zelve geschonken en toegeeeigent heeft: en men is van mening die schildery op het Raadhuis te hangen by den onverwinnelyksten Keizer, KAREL de V, haren oudoom, met dit schrift daar onder:

De groote MEDICIS, een Moeder van drie kronen, Quam dus, ter goeder uur, zich in ons Stad vertonen.

Toen de Koningin weder in 't Princenhof gekeert was, bevalen de zeventien van de Oost-Indische Compagnie, door den Heer President Diedrik Tholinx, en door andere uit hungekoren, den voortgang en voorspoet van de zelve Compagnie, en den koophandel door geheel Oost-Indien in hare Majesteits gunst en beschutting, en vereerden hare Majesteit in alle nedrigheid en enige straygheden van porceleinen, en kostelyke Japonische kisten, kunstig met lak, goud, en perlemoer ingeleit.

De Prinssen, en die, om hunne hoge Majesteit, magt hebben misdadigen t'ontslaan, plegen t'hunner aankomste genade te bewyzen aan de genen, die daar om bidden. Dit dede ook de Koningin, en verbad, voor de vierchaar van Amsterdam, eenen die in lyfs gevaar was, om dat hy buiten zyn mening, met het worpen van eenen steen, eenen manslag begaan hadde.

Des Zondags maakten zich de Koningin, vastelyk voorgenomen hebbende te vertrekken, tot de reize gereet. Burgemeesters bewezen haar in scheiden de zelve beleeftheid en eere, die hare Majesteit t'harer aankomste, gedaan hadden. Op der zelve Heeren last was wederom, als te voren, de ruitery van Amsterdam by der hand, zeer prachtig uitgestreken in wapens en kleederen, om

's Konings Moeder te geleiden. By de Haarlemmer poort stonden vyf hondert uitgeleze musketiers in orden, al burgers. Eer de Koningin, uit het Prinssenhof ging, gingen Burgemeesters afscheid van haar nemen. De Pensionaris Wilhelm Boreel dede weder het woord in Fransche tale aldus:

ALLERDOORLUCHTIGSTE KONINGIN,

Dewyl het uwer Koninglyke Majesteit belieft haar verblyf in deze Stad af te breken, en van hier te scheiden, verzoeken alleronderdanigst myn Heeren de Burgemeesters en Regeerders hier tegenwoordig, dat haar believe voor goed en aangenaam te houden het bewys van eere, en den goeden wille, die de tegenwoordige ge-
tegenheid en korthed des tyds hun toegelaten heeft
aan uwe Majesteit te doen, als gesproten zynde uit
hunne alleroprechtste genegentheid t' uwer Majesteit;
die ook gezien heeft, hoe hier alle d'ingezetenen zich
verblyd hebben over uwe Koninglyke tegenwoor-
digheid, gelykze noch doen, in dier voegen datze zig
niet kunnen verzadigen van haer te aanschouwen. Het
Huis, dat uwe Majesteit hier ziet, is van onds her de
plaats waar in onze goede Prinssen, uwe voorouders,
hier ter Stede plachten te verblyven. Wy beelden ons
in, dat wy hen noch tegenwoordig aanschouwen in u
Koninglyk aanschijn. Onder anderen Keizer M A X I-
M I L I A A N, uw Overgrootvader: dien 't geliefde
ons byzonderlyk te vereeren met het verçieren van
Stads wapen met de Keizerlyke Kroon boven op, nu
hondert vyftig jaren geleden. Laat toe, Mevrouw, dat
wy noch heden mogen erkennen deze Koninglyke
weldaad in uwe Majesteits perzoon: de welke, ge-
lykze zich verwaardigde onste bezoeken, en zich te
verheugen over den tegenwoordigen voorspoet en
aanwas dezer Stede, ook zal gelieven goed te vinden,
dat wy, door het aanschouwen dezer Keizerlyke Kro-
ne, als door een tweede Iris, of regenboog, ons verzeke-
ren mogen, dat uwe Majesteit voor alyd deze Stad,
hare zaken, en handel, zal beschermen door hare Kb-

„ninglyke gunst en genade; 't welk het geen is, waarom
 „wy de zelve zonder ophouden bidden: zo zal deze Stad
 „in der eeuwigheid ten hoogsten verbonden blyven aan
 „uwe Majesteit, nevens myn Heeren de Burgemeesters
 „en Regeerders der zelve; die bidden, dat haar gelieve,
 „hen voor altyd aan te nemen voor hare allernederigste
 „en alleronderdanigste dienaars.

Toen de Pensionaris ophielt, zeide de Koningin met
 een minnelyk en vriendelyk gelaat: datze eertyds veel
 gehoord hadde van den luister en voortreffelykheit dezer
 Stede, maar bevond dat de Faam die veel te kort dede:
 datze deze Stede en den inwoonderen alle voorspoed en
 geluk wenschte: datze altyd genegen was geweest en
 blyven zoude aan de zelve en de Regeerders van dien:
 datze by alle gelegentheid Stads voordeel en beste zoude
 zoeken: datze de goede wille en genegenheid t'haar-
 waart van Burgemeesteren, Regeerders, en burgers van
 dien, met gelijke liefde en genegenheid omhelde; en
 't geen zy voort met een koninglyke welsprekentheid in
 dier mening wysselyk en deftig sprak.

Burgemeesters van hier gaande, namen ook oorlof
 van hare Hoogheid de Princes van Oranje, en offerden
 haar in 't brede en met behoorlyke eerbiedinge zich, en
 hunne, en huarer burgeren dienst op. Ondertusschen
 grimmelden markten, slegen, straten, en wegen van
 menschen. De yver dien een yeder hadde om de Koningin
 te zien, toeuze in Ste quam, was op hare Majesteits
 vertrek nog niet verkoelt. Zy, om den openbaren Gods-
 dienst, door nieu gewoel, om harent wil en langer ver-
 toef, niet te verstoren, reed ontrent negen uren weg.
 Voorby het Stadhuis rijende namen Burgemeesteren
 weder oorlof van hare Majesteit. Na dat de Koningin
 met een vrolyk en openhartig gelaat te kennen gegeven
 hadde, dat de goede genegenheid van Burgemeesteren
 t'haarwaart, door zo vele tekens bewezen, haar zeer
 aangenaam was, trokze, vergezelschap met de kornet
 paarden, over den Nieuwen Dyk, door de Haarlem-
 mer poort, daarze in quam, den dyk langs. Niet verre
 buiten de Stad nam de Heer van Petten, die voor aan
 trok,

trok, het leste afscheid van de Koningin, met deze woorden:

M E V R O U W,

Hier zyn wy bykans gekomen op de uiterste palen des vrydoms van Amsterdam, en bedanken uwe Majesteit voor al de eere, waar mede het haar beliefde de- ze Stad en ons, die r' uwer aankomste u voorreden, en nu weder geleiden, te begenadigen. Het was de last van myn Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad, dat wy u zo verre zouden geleiden als het uwe Majesteit gelieven zoude ons te bevelen, 't welk wy doen zullen blydelyk, en uit alle onze genegenheid, u biddende ons te willen gebieden, gelyk uwe aller- vootmoedigste en alleronderdanigste dienaars.

De Koningin antwoorde, dat zy den Heeren Burgemeesteren, voor zo vele tekenen van hunnen goeden wille, en de ruitery voor 't gelei, bedankte: datze nu vry mogten scheiden, en weder na Stad trekken. Hier op is de Heer van Penten, oorlof nemende van de Koninginne, haar geluk op reis, en een langduurig leven toegewenscht hebbende, met het ganſche kornet weder na huis gereden. Zy haren weg vorderende, trok door Haarlem, en quam tegens den avond te Leiden: daar zy, met groote eere van den grootachtbaren Raad, Burgemeesteren, en burgerye ingehaalt zynde, vernachtete, en des anderen daags behouden en gezond in 's Gravenhage quam. Het is gedenk en verwonderens waardig, dat op den zelve dag, als MARIA DE MEDICIS uit Amsterdam scheidde, LUIDE WYK de allerchristelyke Koning van Vrankryk, door de geboorte van den Dolfijn verkregen heeft den zeer gewenschten naam van Vader; zyne gemalin, de Koningin, den naam van Moeder; en M. de MEDICIS den naam van Grootmoeder. Toen die grote vrou uit deze Stad vertrok, quam ter wereld 't allerdoorluchtigste kind, en d' erfgenaam van geheel Vrankryk. De tyd, die ons de Koningin ontvoerde, gaf den Francoisen den allergrootsten Zoon, na twintig jaren wachters. Het was een gelukkig vertrek, 't welk, als door bestemming van 't Noodlot, viel, juist op dien zelve tyd, toen

dat lang gewenschte kind eerst de zon aanschoude. De groote en nieuwe geboren Zoon des grootsten Konings, die, zo 't God beliest te gehengen, regcerder zal zyn van zo een wereld als Vrankryk, begroete de wereld, als die uitstekende en roemwaardige Koningin 's werelds koopstad Amsterdam verliet, die hare poorten noit voor waardiger vrou opende. Tot een besluit wensch ik, dat de Goddelyke Majesteit beware, beschutte, en beschermme 's Konings Moeder, nu Grootmoeder van eenen lelidragenden Neef; ook Koning LUIDEWYK, nu Vader; en de Koningin, nu Moeder geworden; mitsgaders den Dolfyn, geboren tot gemene blyschap en nut van Vrankryk en geheel Europe; op dat zy altyd wel en lofelyk mogen volharden in wel te doen aan hunne onderzaten en binggenoten, en dat deze daar tegens hen daar over altyd mogen loven en pryzen; dan staat te hopen dat geheel Europe en de gansche Christe werelt, die nu jammerlyk door oorlogen in stukken gereten zyn, t'eeniger tyd, door vlyt en tusschen spraak van de zelve Koningen en Prinssen, weder geheelt zullen worden; en dat, na dat alles in rust en vrede zy gebrogt, zy weder in haren eersten welstant sullen geraken, en voortaan in voorspoet groejen en bloejen. Dit gunne de groote en eeuwige God, onzen Vaderlande, den Koningen, den Volke, en zyne Gemeente.

Op de geboorte des Dolfyns, gevallen juist ten zelven dage, en op die ure, toen Maria de Medicis uit Amsterdam vertrok.

Gelyk de starren staag verryzen, weder dalen

Veranderen van heurt door op en ondergaan,

En nu in d'een, en dan in d'andre wereld stralen;

Aleuencens, terwijl de Koninglyke raân

Ontvoeren Amsterdam de Starre van Florenssen,

Verschynt'er aan de Sein een Zon, een ander Licht,

En d'Erfgenaam des Ryx, tot heilen troost der menschen,

Geboren juist dien dag, toen wy het aangezicht

De Majesteit en glans van MEDICIS verloron;

Op d'uur, dat Amsterdam betreurde haar vertrak,

Wiert Konink Luidewyk een DOLFYN juist geboren,

't Geen Vrankryk juichen deed met opgebeven nek.

Leef lang, MARIAAS neef: dat Neerlands volk en Vrankom

Van wos LELIEN gezegent, u bedanken.

E Y N D E.

CASPER VAN BAERLES
VERSCHIEDEN
GEDICHTEN.

S Y N H O O G H E I D S U I T V A A R T.

DE Veld-Heer is van d'Aardten Hemel ingeko-
men: (genomen

De Soon des dapp'ren Mars heeft nu zyn plaats
Ter Schouburg van de Goon, en d'onverwonnen Held
Raakt onder het gesternt, waar aan hy maagschaptelt.
Nog 's Hemels voorbeschik, noch 's werels gunst en bede,
Noch Fame kan de Vorst verzien van hooger stede
Alsd'at hy zy gevoert tot boven wolk en lucht,
En zie hoe onder hem 't verwonnen Spanje zucht.
Hy, tot des hoogheids spits allenkens opgeklommen
Vervulde Zee en Aard door d'eer van zyne trommen:
°Tlof zyn'er Wap'nen vloog zeepralend na de Zon,
En wyl hy Phebus volgt met zeege-koets, zo von
°s Verwinners manhaft haar ten Hemel toegekomen
In het Palleis der Goon, en Volk'en aard' ontnomen
Geraakt daar hergeslagt der Helden leeft in lust,
En neemt, verzaat van eer, by Hercules haar rust.

Bellone treet bedroeft met afgebroke Lanffen:
Mars leunt op zynen Schild: de Pek en Zwavel-kranffen,
De Busch, het Loot en Lont, de Piek, de Kling, de vuist
En arm, van sweet en stof en 's Vyands bloet begruist,
Verdoemt hy, en al 't geen hem onlanx noch behaagde,
Alshy met vier en swaarden boer en borger plaagde,
En wyl hy nergens meer den Prins en wapen ziet
Zoken den Krygs-God zelfs zyn Ambacht langer niet.
In 't brandend' Lipara daar is nau kool of vonken:
Geen Harnasch weter aan malkand'ren meer gelonken
Geen Blixemen gesmeet: Pyragmon zit vol rou
En Steropes verityft, en Brontes klaagt van kou
Om datter nu voortaan niet veel en valt te werken;
Men hoort geen gul metaal in gloeyend' ovens smerken,
Gelyk het eertyts plag. de frische klepper staat
En stort niet eenen traan, en moglyk oft hem gaat
Alsdie door klem van rou geen tranen kunnen lossen
En dat dit ook geschied met reden in de rossen.

De Krysman die sijn Swaard trok moedig uit de schee,
 Wet nu zyn toorn niet meer met stale punt of snee,
 En wirp sijn wapens neer doe't Hooft van't krysheir ruste.
 De Ruiter steekt de walg, nu loom en zonder luste,
 Van 't kostelyk getuig van zyn behangen ros,
 Van bruin, van appelgrau, van schimmel, rap of vos.
 Hy heeft geen vreugde meer met lint en fraye strikken
 De manen, bles, en staart der Henxiten op te schikken,
 Het mondstuk werd niet veel geknabbelt dat het schuim;
 Men oeffents' in geen schuiv noch tommelets' op het ruim.
 Geen zinlykheid en doet de Wapens onderhouwen,
 De Legers leggen leeg, geen donder van Kortouwen
 Verbryzelt Huis en Kerk, nu zar van mensche-bloed,
 En vreeft, daar zo lang de twedracht heeft gewoet
 En stont op punt en recht. De Leeu der Nederlanden
 Leit neer zyn grimmigheid nu Spanje bied haar handen.
 De strydbaar Zeeu, omringt van Zee aan alle kant,
 De vrye Vrieseman, beschermer van zyn land,
 By 't Gelders Vorstendom voegt zyn bekreeten oogen:
 De nare Graf-godin de Ryx-steen door gevlogen
 Mot yffelyk gehuil verschrikt den Yffel-kant
 En brengt een diep gezucht en tranen over 't Land
 Daar Bischops muts en staf haar zeggen zag verliezen;
 De Waas-boer is bedroeft en mompelt in de biezen
 Rondeelen Referein, en dicht een klagend lied;
 De boezem, daar de Rhijn zyn stroom door henen schiet,
 Looft den geheelen Waal door 't overtollig hikken,
 En daar de Maas den boord der Luikze steen komt likken
 Wordt staal en yzer bleek, en kool en swavel-goon.
 Noch wyder gaat de schrik de goude Lely-kroon
 Vast aanden Pylen woos door dieren eed verbonden,
 Het groote Britten-land, zo in, als buiten Londen
 Door Ryks-twist afgeinent, van rou en droefheid smelt;
 Den Hes gevoelt zyn huis ontbloot van dezen Held,
 En Sweede stort op dien Achilles hare tranen
 Die dezen Spits-broer mist: ook de Venetianen
 Verliezen in dit Lyk des Oorlogs voor-geschrift
 En 't puik van krygens kunst, zo door en door gezift,
 En wenschten uit dees stam een spruit te zien her leven

Die 't Ottomannisch heir mochten in zyn yzers geven
 En dryven met geweld de Turken uit het land
 Daar Jupiter weler een veil'ge Herberg vand.
 Vrouw Tethys, die de kust bespoelt met zoute stromen,
 Schrikt, nu haar zyn gebied te water is genomen,
 En zoekt vast om en om dien Ammiraal in Zee,
 En tracht het ranke Schip te bergen op de ree.

Des Vorsts doorluchte Ziel is van het lyf ontbonden,
 Zyn dagen zyn voorby, en d'eeuwig' avond-stonden,
 Gevallen op dit Hoofd, ontvoeren Zon en Dag
 't Verbonden Nederland: Europens Blixem-llag
 Moet door de bleke Dood in Duisternisfsmoren:
 Degroote Klok ons tyds en laat zich niet meer horen,
 Die eertys op den Helm de zege-pluimen droeg
 En dapper met het swaard op 's vyands drommen sloeg
 Gepurpert van het bloed; en in de Spaansche benden
 Van dampen rook verwacht, zich von alleen in 't enden,
 Leit neder, op zich zelfs niet al te wel gezint
 Om dat hy in zyn hand geweer noch wapen vind.
 Zo was het aangezicht van Drusus aan te schouwen,
 Doe Gods-vrucht binnen Room' het Iyk-vuur dede bou-
 Zo was de Macedoon op purpre spreij te zien (wen;
 Omcingelt van het puik der hoger Oorlogs-lien.
 Zotoonde Scipio, zo was zyn dode wezen:
 (Want ook in onzen Vorst is Roomfche deugt te lezen)
 Zo valt ook in de dood zyn oog den vyand bars
 En blykt daar uit het hert van een gewiffen Mars.
 Zo, als de felle Leeuw getroffen door en weder
 Zich strekt en met de dood zyn gramfchap leit ter neder,
 Verdwynt niet heel en al de koenheid van het dier:
 Men merkt noch in zyn oog een vonk van 't eerste vier,
 Syn klaaufchijnt noch te slaan, zyn tanden nog te fcheuren
 En heel der ompe dreigt indien 't hem mocht gebcuren,
 Wytreden al te groeff, en volgen achteraan
 Delyk-koets, ademloos, om mee in 't graf te gaan;
 Wytsterven met den Prins, en op de zelve ftede:
 Daar zyne dood-kift staat daar is den onze mede.
 Nochtans de Caffiljaan hier in geen eer en wan,
 Noch buit noch plundering van een verflagen man;

Hy sleipt geen Perfesmee, den vorst der Macedonen;
 Noch voert in een triomf Jugurthaas hoge thronen;
 Hy hout geen uitvaart hier van Crassus, omgebracht,
 Off Varus met het puik van Romulus geslacht.
 Geen Cannens nederlaag kan onzen roem verkorten:
 Geen stroom van Allia zag Vorst en leger storten:
 Men heeft in Regulus zyn spot-lust niet geest:
 Noch het geluk begaff dees Hannibal op 't lest.
 In 't midden van zyn eer en versche laure-kranssen
 Gaat onzen Veld-heer heen: en Vlaamse steen en schanssen
 Noch van den bloede laau, den Spangiaart afgeporst,
 Vercrieren het gebeent van dezen Zege-Vorst.

Doorlichtig Graf, ik zal u pylers niet bezetten
 Met roos' of selien of zachte violetten,
 Noch op u marbre-zark den balssem storten uit
 In 't ryk Arabien geleekt uit riekend kruit:
 Ik klaag niet by 't gebeent van murwe Venus-wichten,
 By geen Leanders as verzuchten myn gedichten,
 By schaduw en of schim van zielen, las en week:
 Maar een, die Peleus-Zoon of Hector wel geleck,
 Stelt zig mijn geest te voor; een lijk-vier doet my spreken
 Om Cefars, om Marcells, om Bruittussen ontfeken,
 En op dees Schou-burg roont zig menig braaf Romein
 En wieter oorlog wasoit dapper Capitein.
 Gy liever, ô Zoldaat, komt stapelt hier ter aarden
 Uw' yste rustingen, uw' helmen, pieken swaarden,
 Kruit, kogels, lont en schut, en klinkend harrenas:
 Die voegen alderbest by dezen Helden-as.
 Hier mee plag hy te veld zyn vyand aan te treffen,
 En maakte wallen laag en hoge torenseffen,
 En deedze springen door de lucht tot puin en stof;
 Door zulken wapen-tuig bevocht hy roem en lof,
 En dee zyn heldre naam door al de wereld klinken
 Zo wyd om 't groote Rond de Zonne-stralen blinken.
 De voetknecht gae bedroeft: de straffe ruitery
 Met wankelbare schreen verwoege zich ter zy;
 Dien staat en oorlogs-eer gelykheid heeft verboden
 Doe gaan in een gelit de liefde tot den doden;
 Dereden, die alhier den Hopman weenen doet,

Betrek' in een geschrei den minsten man te voet.
 Men speel geen vrolyk lied of heldre leger-stukken,
 Men hore geen Clairon, en doe den blazer drukken
 Een doof en naar gebrul ter droeven trompen uit
 De trommel stom gemaakt bromm' een bedompt geluit.

Gy ook, die 's Hemels wil den volke moet verkonden
 En hare herten leit door wel-bespraakte monden,
 Komt zend met my tot God oprechte zuchten heen
 En zoeten offer-reuk van vierige gebeen.
 Vry onder zyn beschutstont gods-dienst en gewissen;
 Hy reikte water toe om 't knibbel-vier te sliffen;
 Door zyn gezag zo kreeg vervolging bocht en krak
 Die in den burgeren de vreed' en liefde brak.
 Hy wist met zoete macht 't verstrooide te vergaren
 En het ontstelde bloed met zachtigheid bedaren.
 Een yder ongeschend zich van dees Prince roemt
 En voor zyn richter-stoel is geen party gedoemt.
 Gy, Raad-huis, die het volk bestiert met goede wetten,
 En schrikt den boze-wicht om 't quaad-doen te beletten
 Die onder HENRIKS naam de misdaad hebt gestraft.
 En den onnozelen genae en recht beschaft,
 Behangt u kameren met droeve cyparissen
 En doet het opheschift van uw papieren wiffen.
 Geen Dictum, geen Arrest, of erger Mandement
 Beware man of vrouw: geen landman zy geschent
 Door hungerigen buik van die de de boeren plagen;
 Men gun den schuldigen, die men te hoof komt dagen,
 Een weinig adem-tochts, om voor het algemeen
 Haar eigen droeffenis godvruchtig te besteen.
 Gy Pallasopent nu dyn Tempelen en Panden:
 Men wees ook ondet Hem den deftigen verstanden
 De wegen om haar hoog te heffen uit het stof:
 Geef haar welsprekendheid tot uiting van zyn lof,
 En doe door meer geluit de hoge Scholen brommen.
 Door dees Mecenas is geleertheids eer geklommen.
 Breda, door zege-vier de wereld door bekent,
 Steekt u een fakkelaan; die niet en was gewent
 Als dulle trommelen en bloedige trompetten,
 Als donder van 't geschut en blixem der musquetten

En 't vreesfelyk geknars van harnas en van staal,
 Vervult haar wallen nu met hoog-geleerde taal,
 U zagmen ook de dood, ô wyt beroemd' Athenen,
 Van Alexander ver van Babylon beweenen,
 Gelyk de Tiber ook aan zyne Prinflen dee,
 Het zy Vrou Agrippyn 't gebeente fleipte mee
 Van haar Germanicus uit Syrien te Romen,
 Of d'afsche van Auguft begroef aan zyne stromen.

Maar dat een mensche treurt en is zo euvel niet:
 U, Sterren, vorder' ik, die eeuw'ge stralen schiet.
 Door U bleef menigmaal de Zeege by Oranjen,
 Gy kost verminderen de Heerschappy van Spanjen
 En kreuken het gezag der grooten Castiljaan
 Daar wy aan 't laauwe West de Zon zien ondergaan.
 Gy, Perfeu, die om hoog uw brandend swaart gaat heffen
 En dreugt met grammesmoed uw vyand noch te treffen,
 Bedekt uw klare glans met swarte wolke-kleen:
 Gy hebt al eers genoeg door uwen arm bestreen
 En in het hete bloed uw rechter-hand gewassen;
 Gy, die het Noorder punt bewaart van 's Werelts affen,
 Beerinnen, groot en klein, voor 's Hollands Scherm-heer
 Vergeet u grimmigheid wyl gy dees stasy kykt, (wykt,
 En trekt Bôotes mee van boven na beneden.
 Alcide, die de Hel en monsters hebt bestreden
 En 't Wilt en Koningen verwont met knods' en knuift,
 Dees Prins, wiens Lyk men nu hier in der aarden huift,
 Na-yvrig van uw' eertrad achter op uw' hielen,
 En sloeg op 's Konings hooft dat Helm en Pluimen vielen.
 Men denk niet dat gy zyt Engonafis alleen
 Om met de slinker voet op 't Draken-hooft te treen,
 Dees eere zal na u d'Oranje-Vorst behoren.
 En gy, ô Cephett, die de Kroon droegt van de Moren,
 Bestraft het dreigement der straffe Spin-godin,
 En doet haar 's levens draat verlengen na u zin.
 Cassiopæa sla uw' handen van malkander:
 Dat Ariadnaes Kroon in duisterheid verander:
 Der Seve-sterren glans van droeffenis verga
 En volg' het Vorstenlyk de bleek' Andromeda.
 Zo voele desen rou wat boven en beneden is,

Entone mode-leet in schade die gemeen is,
 En volge my die 't al met schreyen ga te voor.
 Schud nu dyn Tempelen en beve Kerk en Koor,
 Gy waardig Opper-hoofst der negen Zang-Godessen,
 Schenk my het hoeven-vocht uit ongemene flessen,
 Breng aan de Noorder Strand u Delos en Parnas
 En geef uw Dichter kracht als 't wel voor dezen was.
 Ik, die zo dikmaal van uw daden heb gezongen,
 Van Land en Water-Goon door wapenen gedwongen,
 Van volkeren getemt daar ons de Zon verlaat
 En daar de dag-bodin weer voor hem henen gaat,
 Van Koninklyke schat geplondert in het Welten,
 Van vloten overmant en ingenomen vesten,
 Zal voor de laatste maal opstygten tot u lof,
 Doorluchte FREDERIK, en onder 't schreyend Hof
 En tranen van het Land, van Koningen en Vorsten,
 Zal uit godvruchtigheid tot uwen roem uitborsten,
 Op dat het Vaderland, dat uwe daden kent,
 Vertel door myn gedicht u zege zonder end.

Te Delft dee u geboort den Borgeren verblyen
 Doe dees, nu gryze kryg, was in zyn groene tyen,
 Maar haalt wierd uwe wieg met 's Vadersbloed besprengt
 Door de vervloekte hand eens moordenaars geplengt.
 Gyschreiden, onbewust van zulken overkomen,
 En kende niet de wraak by Arragon genomen,
 Doe Koning Philips zyn ban en blixem had gevelt
 En op 't onschuldig hoofst het moortloon was gestelt.
 Heel Lemnos was voor uw tot voorspook aan het sweren,
 Doe stookte Steropes zyn ovenen en keeten
 En sloeg met armen naakt op 't yfren aanbeeld sterk,
 Pyragmon zag voor heen het volgend oorlogs werk,
 Wat krygs-tuig muir en wal en sterkten zou verkrachten,
 Wat steden openen by overtrokke nachten
 En breken poort en slot en grendelen in tween,
 En werpen stuk en stol door lucht en wolken heen,
 En weer ter hellen toe het Aardryk open scheuren.
 Men hoorde Lachesis ontrent de wiege neuren:
Men rolt in deze wieg Europaas deel en lot.
Zyn zeege-rijken arm zal niet beswyken, tot

Philips; al om gevreesd; door tal van Koningrijken,
 Zal krygen zelver schrik voor zijn musquet en pyken.
 Door die zo teer geschrei zal noch de kroon en top
 Vry neder dalen van zo hoog verheven kop:
 En, even als een Leeugetent leere aan den hand staan;
 De trotze Castiliaan oormoedig aan de hand gaan:
 En Holland krijgen vree en volle vryghheid
 Den Spanjaart afgepynt door hare dapperheid.

Gy reikt met u geboort aan Keizerlyke kronen;
 En ingevlochten in zo steil verheven thronen
 Telt uwen af-komst van Voor-Oudren hoog vermaart,
 Die Roman beven deen, dat niet te welbewaart
 Zich haast gewonnen zag, gerooft, geschat, geschoren,
 De Paus in hechtenis, de gansche Stad verloren.
 Den genen, dien de Staf en Myter was vertrouwt,
 Heeft Vrankryk ook gevreesd, hoe wel op wapens stout,
 Dien Geldre en Henegouw toeschikte mans en paarden
 Die draafden over veld verzien van Lans en swarden,
 En Vlaandren zond gewelt van dappre zoldenaars
 En bond de gramschap in, gespits op Adelaars.
 Uw Vader was 't, die ons, ons vryheid, onze rechten
 Beschiermde voor 't geweld der wrede Konings-knechten
 En Neerland staanden hiel, doe 't moeloos Algemein
 Verzuchten onder 't jok gedrukt op groot en klein,
 Doe 't nimmer einde was van branden en van blaken
 En d'armen Onderdaan aan galgen en aan staken
 Den Hertogs moord-lust boete, en paal en vier en as
 Van onverschrokke deugt de rechte meester was.

Vergeet niet heldre Faam, te spreken van Louyse.
 Kouit uit dit duistre graf, doorluchte Moeder, ryzen.
 U naam, Mevrouw, zy ook in boek en schrift vermeld
 Daar men van Coligny de deugt en daden stelt,
 En zich de groote lof des Admiraals laat horen;
 De Zoon des Oorlogs-God werd uit de Zee geboren,
 En Aol maakt hem hard door water, lucht, en wind;
 En vult met itryd'bre moet het onvertzaagde kind.
 Zyn Moeder zel verbind den Degen op zyn zyde,
 En hitst hem op om 't leed zyns vaders niet te lyden,
 En geeft hem wrok en wraak van jongs op in zyn pap.

Nu speelt hy met 't Geweer en zet zyn voeten schrap
 Terwyl den arm en hand, noch wat te swak tot vechten,
 Het geen zy niet vermag wel wenschten uit te rechten:
 Nu handelt hy 't Pistool, Musquet of Carabyn,
 En doct door oeffening zyn krachten grooter zyn.
 Zo dee Phillyrides Achillis sterkte wassen
 En kost de wapenen op macht en jaren passen,
 Daarna quam 't volle pit in beenen en gewricht
 En uit zyn handen ging een snel geschoten schicht.
 Zo veldt Mars de Piek noch in zyn kindsche jaren,
 En 't spel van Atreus-zoon kon Grieken-land vervaren;
 Zo wreekte Fabius den zynen met de wil
 En meenigen Romein die door den swaarde vil,
 Beschreit van Vrinden Maag, doe hy noch naau geboren
 Wist van geen zammelen om Hannibal te smoren.
 Zyn broeder, hoog-beroemt door Wapens, ging hem voor
 En gaf den Jongeling tot dapperheid de spoor.
 Die moedig op 't geluk zich voegde by het vechten
 Daar 's daags of in de nacht iet groots viel uit te rechten.
 Gy, Vlaand'ren, zyt getuig, doen gy ontrent uw strand
 Twee Legerstegenseen, twee Oversten gekant
 Saagt met een rouwen draf d'een op den and'ren schokken
 En schilderen met bloet hun wapenen en rokken,
 Daar 's Velt-heers wysheid zond de Schepen van de kust
 En yder vechten dee, of met, of zonder lust.
 Men zag den eersten wol noch naulyx op uw wangen
 Gy wenst mer eigen hand den Ammirant te vangen,
 En dryven Aalberts Heir na boei en yzers heen;
 Gy zaagt hoe wederzyts halfterrig wierd gestreen
 En wout wel zyn gemengt, kloekmoedig boven jaren,
 In 't heetste van 't gevecht der voet of Ruiterscharen,
 Om *Maurits*, moed noch meer t'ontvonken door den lof
 Van uw, noch teeren arm, geverwt van bloed en stof.
 Dyn broeders Zege quam veel tyds u slaap verfloren
 En zyn verwinningen mishagden wel uw' ooren,
 Het speet u al te mets als zulke tyding quam,
 Om dat hy zo veel blaau van die Laurieren nam
 Die metter tyd uw Hooft behoorden te bekranffen.
 Nu nam hy al te veel den Vlaming Steen en Schaffen,

Nu Geldersman, dan Vries, en 't scheert u dat alleen
 Aan hen den Heinel wou het Zege-lof besteen.
 Hoe dikmaals hebt gy wel des Koninks yfse benden, (den,
 Gevoert van 't moedig Ros, aan Waal en Rhyn doen wen-
 En hieuwt haar op de vlucht van acht'ren in de staart,
 Of braakt haar drommen deur, en krygsman zonder baart,
 Verwont de dapperheid der gryze Oorlogs-helden?
 Wat zaagt gy rook en vlam verwoesten Dorp en Velden,
 Doorlachte Spinola, doe Leuven adem-loos
 Bezuchten hare scha, en Brussel gram en boos
 Vervloekte 't heilloos vier, wanneer zy van haar Wallen
 Zag menig Huis en Hoef in as en kolen vallen
 En hoorde voor de Poort, vervult met schrik en rou,
 Het oude Geuze-liedt, WILHELMUS van Nassou.
 Wat heerlykheid verscheen aan Rhyn en Nekkerstromen
 Doe verre boven Maasen Moezelis gekomen
 Zyn uit-getrompte naam, doen hy der Staten macht
 Op vreemde boom by 't Heir der Duitsche Vorsten bragt!
 Daar 't Leger, oneens door verscheiden Opper-hoofden
 Om voor een achter-tocht, terwyl men haare-kloofden,
 Verspilde tyd en kans, tot dat men schuit en pak
 De Vos van Genua ontslippte met gemak.
 Zomenig Schans of Stad uw Broeder heeft gewonnen
 Zovele wonjer mee; de Zomerdaagse Zonnen
 Bescheenen u gelyk als 't Leger lag te Velt:
 Gy waart de Twelingen by 't Creeften-Hek gestelt.
 Zo liepen u gemein de nachten en de dagen:
 En watter in de Kryg of Vrede was te wagen
 Daar deelden gy gelyk aan voor of tegenspoet,
 Als Castor in den stryd met zynen broeder doet.
 Men zag u naauwelyx van 't Land tot Veld-heer maken
 En van haar dragen op het hoog bewind der zaken
 Of vangt van Oorlog aan, en even als voor heen
 Werd voor de Vryheid weer met lyfen ziel gestreen.
 Gy let op 's Lands bestier en rust u toe ten stryde,
 Bellone ryp van brein vervoegt haar aan u zyde
 Met Trommel en Trompet, die zelve uitgelceert
 In krygs-kund, u de naam van meesterschap vereert.
 Nu lust haar aan te zien het heir te voet te paarde

Zich oeffenen in 't velt, met busch, met piek, en swaarde,
 Nu 't voorhoofd grypen aan, nu geven in de zy,
 Nu sluiten de geleen, nu openen de ry,
 Nu rond, nu vierkant staan, nu rechts nu slinx te keeren,
 Nu zich begraven om den vyand af te weeren,
 Nu buiten graft en wal in open velden staan,
 Nu bruggens over 't valk van diepe stromen slaan,
 Nu maken weg en pad door zinkende moerassen
 En nemen 't water weg uit poelen en uit plassen.
 Dit is u eigen kunst. Nu neemt u yder aan
 Om onder 's Vaderszorg en Velt-heers last te staan.
 Elk Hopman is bereit met willige Zoldaren
 Te volgen waar gy 't heir der Hoog-vermogen Staten
 Te water of te land te voeren zyt gezint,
 Elk luistert na u woord en past op zyn bewind.

Ontsluit my, Erato, het lang vervolg der zaken,
 Doer uwen Dichter vry door alle Landen raken,
 Leit hem ter poorten in met oogen opgespert,
 Vermengt hem onverzaagt daar hard gevochten werd,
 Brengt hem te sloop vervult met helsche dreigementen,
 Hy vall' op 's Konings vloot, hy neem zyn schat en renten
 En pronk met zilvren beuit. Gy Zang-godinne wend
 U zegen op zyn pen, en sterk hem tot het end.

Het eerst is Oldenzeelaan zyn Victory-kronen
 En komt voor uit den weg tot grooter dingen tonen
 Grol volgt. De zeege-faam te met gesteege op
 Klimt tuffen Oostenryk en Nassau na den top.
 Mars opent ruimer veld, en stort door enge sluizen
 Zyn krachten wyder uit. Wy zagen meer verhuizen
 De meesters van die stad, die daar in glory stels
 Dat zy gewonnen is van zulken oorlogs Held,
 En best geraden vind den Leeu getrou te wezen
 Als vorig' heerschappy of Adelaar te vrezzen.
 Doe wierd her Wezeltje verrast by morgestont,
 Daar Diedens wakkerheid een openinge vont
 Door een vervalde vak der onbewaarde Vesten,
 En wyl voor Koek-koeks-berg de Veluw isten besten
 En Philipsen Ferdinand daar draven over veld,
 Berooft haar eene nacht haar beuit, haar schat en geld,

En fluit de poorten toe wanneer zy wederkeeren,
 En lacht den aanslag uit der Oostenryxse Heeren.
 't Verbonde Land nu schier in schrik en angst verzonk,
 Doe Spaansch' en Duitsche knecht het Yffel water dronk,
 Doe Gelderland den brand' van 't schrale land beschreide
 En Dorpen zag in vlam en torens in der Heide.
 Hier is nu Hannibal, en Brenno voor de stad.
 Maar onder deze Vorst is weder moed gevat.
 De Zon quam 't Vaderland met nieuwe glans beschynen
 En joeg de wolken weg. De Spaans' en Duits verdwynen
 En dekken het gezicht van spijt en schaamte gram
 En treuren om den val die schielijk over quam,
 Men had met dam en dyk en wateren gestreeden,
 Men had de Vecht beschanst, den Vyand afgesneedden,
 Men hadde by der hand wat macht en moet vermag:
 Maar kracht noch dapperheid gaf zo bequamen slag
 Als die haar dreigen quam het keelgat toe te strikken,
 Juist als de dageraat den zilvren dau quam likken
 En zag de brugge slaan, de Krygsman op de wal,
 De poorten overmant, de Wezel in de val.

Niet anders gingt in Zee den Koninglyke schepen
 Van goud en zilver ryk. Men zag van Nassau sleepen
 Het Colchis van Peru, en mer de gulde vacht,
 Den Spaansen uitgeschut, zyn kielen weer bevracht,
 Die lichten haar den huig, en swolgen in haar rompen
 Den kostelyken schat van goud' en zilvre klompen.
 Daar Phebus aan de Kreeft zyn zomer-stralen went
 En rukt zyn paarden om, is 's Vorsten lof gemeent,
 Daar Cuba leit en lijt de barning van de baren
 En daar Matança ver den Schippers die 't bedaren
 Zyn roe en Haven toont, valt plunderig en vracht,
 En met zo rijken beuit verzieet men Schip en jagt.
 Het blinkend ingewant de Porosynsche bergen,
 Dat met zyn wittigheid de blanke Maan kan tergen,
 Vaart heen na Holland toe; de Schipper staat verblyt
 Verwondert van zyn vracht, gekregen zonder stryt,
 En ziet de schatten aan met sweet noch bloed bedropen;
 Waar zou men beter koop zo grooten roof belopen?
 Men zeit dat Panamá dit onheil heeft beschreit,

En al wat uit Peru daar heen zyn rijkdom spreit.
 Sodelen wy met Philips ook in de nieuwe Landen
 En nemen late wraak der ketenen en banden
 Van Attapalibá, en 't goddeloos bestaan
 Dat tegen 't volkren recht Pizarro dorst begaan.

Fortuin gaat uit het spoor der mogelijke dingen
 En moedig op 't geluk derft noch al hooger springen
 De Vorst wint 's Hertogs-Bosch, dat al de wereld leert
 Dat niet onwinbaar blyft daar hy sijn wapens keert.
 De Goden swoeren 't stuk, en was die stad en wallen
 Van hooger hand gedoemd in sijn geweld te vallen.
 Vrouw Vesta sloppte 't nat en maakte poelen droog,
 Neptuin nam weg waar uit de kryg sijn voedsel soog,
 Mars maakte krachteloos het kruid der Hertoginne,
 Diane leerd' hem met de wyze Schild-godinne
 Rivier en wateren bedwingen met een toom;
 Nu werpen overhoop het aatrijkin de stroom,
 Nu weder over 't land de woeste stromen brengen,
 Der Goden woningen d'een met den andren mengen,
 De Satyr in het bosch door water-nymf behoent,
 Door 't duistere Palleis van Pluto henen woen,
 Ontsteken in der aard bedriegelijke vuiren
 En door zalpeters kracht doen bersten wal en muiren
 Na dat die buiren-schrik, die bos-draak lag verkracht,
 Scheen minder als het plag wat d'outheid eertyts wracht.
 Geen Room' of Griekenland haar werken meer verwon-
 Dees groote zeege-klok all' andren overdondert. (dert,
 Wat men voor Capua, of voor Karthago dee,
 Wat Tyrus, wat Sagunth van haar beleggers lee
 En kan by dit gevaart in een gelit niet draven.
 Hier is van Xerxes weer een Athos door gegraven,
 Men heeft hier schans op schans, en dyk op dyk geplant,
 Men brachter Pelion op Offa metter hand,
 Men lieret tot de kryg niet ovrig voor de Goden;
 Hier heeft aan het geweld vernuft zyn hand geboden,
 Den arbeid aan 't verstant, 't geluk aan al-te-maal;
 Des overwinners lof was al de werelts taal.
 Zo keerde Bacchus weer uit d'Indiaansche Steden,
 Zo quam Æmylius te Romen in gereden,

Zo Titus na 't verdelg van 't sterk Jerufalem,
 Zo juichte 't Land al om met hand-geklap en stem.
 Nu is de Spaansche macht weer elders aan te randen
 Men roept my over Zee aan ver gelegen stranden
 Van waar my 't wilde Land belaft te spreken uit
 Dat in Philippus oor niet al te wel en luit.
 Ik volg u, groote Vorst, en zal aldaar begieten
 Uw' Lauw'ren met het zap der zoete zuiker-rieten.
 'T is niet genoeg dat gy die wont in 't kruidig Oost,
 Daar de Moluc met winst den gragen Koopman troost,
 Of daar de Niger stroom zich bergt in swarte zanden,
 Alwaar de Moriaan blinkt met zyn witte tanden,
 Of daar de Persiaan in zachte zyden duikt,
 Of daar den Arabier na zoete balssem ruikt:
 Den Oorlog ryst in 't west, daar in Vrou Tethis stromen
 De Zon verdwynt en ciert haar rok met gulde zomen.
 Men zend op zyn beleid bemande Vloten heen
 Die met haar kielen dwers door Atlas golven sneen,
 En namen in met macht de Baai van menig Heilig:
 Noch voor Sin Salvadoor, noch voor haar zelven veilig,
 Het schoon' Olinda volgt het lot van Fernabuk
 En gaf voor kleine prys haar val en ongeluk.
 Hoe neep den Portugys die neerlag in zyn lenden,
 Hoe zag de Castiljaan zyn ondergang in 't enden,
 Zyn vleugelen gefnuikt, zyn schatten wyd gerooft.
 Alwaar de Zonnetoorts in twee den Hemel klooft,
 En maakt de Wereld door den dag van twalif uren!
 Hier bout men and're Steen, hier ryzen nieuwe muiren,
 Men doet rivieren wyd met vaste brug begaan
 En om 't vermaart Recif veel sterke Schanssen staan,
 Kasteelen in de Zee, en steene Bateryen
 Om haar voor 's vyands macht te water te bevryen.
 De vogel-struis betreect de boord van Rio-grand,
 En die geboren is aan Waal of Maze-kant
 Gaat voor gezelschap mee. Tamarck geef druif en ranken
 En schenkt den Noortman most; en liefelyke dranken:
 Deilt vreemden Hemels gunst den vreemdelingen mee.
 Pariba komter by en maakt zyn giften ree
 Van zoete lekkerny. De Pernambokze Maget

Met helder' ooggen ziet hoe zy haar zelfs behaget
 In 't klappend spiegel-glas, verwondert van den aart
 En milde schoot des lands dat zulke vruchten baart,
 En geeft het zoete zap in 't hoge riet gewassen; (affen
 Het Noordsche Krygs-volk vecht, daar met zyn vierig'
 De Son voor henen loopt, De zilvere rivier
 Gevoelt op zynen rug het Zeeusche roer en stier.
 De stromen zyn verschrikt van d'ongewone volken
 't Barbarisch water zuip ons bloed in zyne kolken,
 Denieuwe vreemdeling ziet Adams kinders naakt
 En lopen zonder schaamt', en na de reden haakt
 Waarom de broeders, d'een van d'ander, zo verschillen,
 Die dus, die zo gekleet, en die met blote billen,
 Den ingeboreling voor den uitheemschen vlucht
 En ziddert alseen blad voor 't yslyk krygs gerucht.
 Deschepen, diehy ziet, vreesht hy dat Legersvoeren,
 En beelt zich zelyen in dat uit geloste roeren
 De dood hem zekerlyk zal vallen op het lyf,
 En 't Schut vermorzelen, hem, kinderen, en wyf.
 Wy zien recht boven 't hooft de felle Sonne-paarden:
 Wy zien een vreemt gesternt verryzen van der aarden;
 Hier is het Griekse schip dat gulde Vliezen vaart,
 Hier brandhet Wierookvat, hier pronkt de Paauwestaart;
 Hier is de Water-slang en toont zyn rugge bochtig,
 Hier zyn ons Winters warm, ons Zomermaanden vogtig,
 Hier heeftmen tweemaal Oegst, en d'onbekende ziet,
 Hoe dat de Zonde schaan nu Noard nu Zuiden schiet,
 Nah y de middellyn nu gints nu weer komt warmen. (men
 Hier vult met menschen vleesch Tapoeyer maag en dar-
 En heeft de muil en hand met vrienden bloed begruift,
 Die hy niet inder aard, maar in zyn pensen, huift,
 En schept een groot vermaak in danssen en in springen
 Op vreesfelyk geluit van ongeregelt zingen.
 Zomen te huis oit schae van Duine-kerken lee,
 Hier ryft een ander op, dat dreigt Philippus mee,
 Van waarmen tegens hem noch schepen toe zal rusten
 Om hem te plunderen op vreemde zeeën en kusten.
 Dees zege werd gevolgt van nieuwe lauren loof
 Weer in een ander werlt, daar Telen ziet ten roof

De vloot van Izabel met ſchut en volk gegeven,
 En door dit nieuw beſtaan de Scheld van vreeze beven,
 Gefworen Overſten en Krygslui grof en dik
 Verzuipen in het Slaak, en ſmoren in het ſlik.
 Dekreken uit haar mond ontelb're ſloepen braken,
 De banken, riem en ſpaan van 't heftig dreigen kraken,
 Een yfkyk ſcheepsgeſchrei doet loeyen licht en ſtroom.
 Zo ging met dappre moed wel eer het frydbaar Room
 Den Africaan te keer, en klonk hem in zyn lenden;
 Zo dee Carthago mee, wanner de kans zich wende,
 En dat Xantippus weer verfloeg de Roomſche macht
 En haren Veldheer zelfs gevangen binnen bracht.
 So dekte Xerxes mee het Helles-diep met kielen
 Doe hy geſwooren had Athenen te vernielen;
 So Nicias, zo ook de Macedoniaan
 Doe hy door ſtreng beleg dee Tyros overgaan;
 So quamen zich ter zee met volk en ſchepen ſpoeyen
 Det'zaam geſtanne broers om Troyen uit te roeyen.
 Hier zyn Thermopylen, hier Salamin, hier mee
 Syn engten, daar men kloek den Vyand in beſtree.
 Geen Trebia zo veeg voor Sevenbergſe knechten,
 Daar Romens burger-hoofte de neerlaag lee in 't vechten.
 Deklooke Batavier neemt alles wat hy vind,
 En ſleipt de Spaanſche macht, gedient van ty en wind,
 De zeeuſche ſtromen af, met ſchepen, ſchut en knechten.
 Niet minder was 't, doe hy de Maze ging bevechten,
 En dee hem vaſt geboeit verzuchten in zyn kolk
 En voerde vol van moet zyn wapenen en volk
 Door 't hoge Luiker-land. Hiert werd al weer gewonnen;
 Het ſpel is naau geeint, het ander is begonnen.
 Siet, Neerland zet zich voor de poorten van Maſtricht
 En voert zyn heikracht weg verbuiten ons geſicht.
 De Vorſt des Vaderlands zag Keizersmacht af-zakken
 En lacht den Donau uit, hoe wel hy op zyn hakken
 So menig Krygſman ziet, en zich al om bezet,
 So ſwicht hy echter niet, maar arrebeid te bet
 Om de beleege ſtad in ſpyt van haar te dwingen,
 Geruſt en wel getrooſt om zich te zien beſpringen
 Van Flips en Ferdinand, en wykt niet eene voet

Hoe dul dat Papenheim op zyn begraving woed.
 De torens, half vernielt, die dreigen vast te vallen,
 De weering, weg gerukt van werken en van wallen
 Door donder en gebeuk der stukken grof en groot,
 Stelt borger en zoldaat voor loot en yzer bloot.
 De blaas-kaak gaat weer heen (daar helpt geen macht van
 Hanffen) (ichanffen.

En sleipt de lands-knecht mee, geweert van sterkt' en
 Menschud zyn karelsuit, zo onlanx fors en bars:
 Haar plundje werd ten dank geoffert op aan Mars.
 Hy kan ter naauwer nood het overschot vergaren
 En treet op pick en swaard van zyn gematiste scharen
 En werd onzinnig op der dooden schimmen gram.
 'T was Venlo, 't was Roermond, dat men te vorens nam,
 En Stralen gaf zich mee aan onzen Vorst gevangen.
 Gy waart geen kleine peerlook aan zyn kroon gehangen,
 Rhynderk, die driemaal zyt van Nassau overmant,
 En sloot den hoogmoed stomp van Oostenryk, en brand
 Een merkin 't groene hout der Borgonjonsche stokken.
 Gy grooteroveres, gewent al om te plokken
 Ubui ren aan den Rhy n, boet veler luiden scha
 Nuzelver afgesneen door onze schop en spa,
 En valt van uwen throon van boven neer gestoten. (ten,
 Geen strijkweer hoog en dik, geen sterkte, Schans of Slea
 Geen stromen kunnen u voor dezen slag behoën;
 Gy moet, als anderen, uw poorten open doen.
 O groote Zege-Vorst, noch is dyn eer geklommen;
 Thans wont gy Stad op Stad, nu wint gy Hertogdommen;
 Limburg, nu machteloos, geeft zich in uw behoed
 En treet des Konings Kroon nu garen met de voet,
 En sweert den Scepter af van het geweldig Spanjen;
 Dit Troye geeft zich aan dees Pyrrhus van Oranjen,
 En maakt tot Hertogen de Staten van het Land
 Ter Oorlog t'zaam verknogt door eendragts vasten band.
 Dit is den achsten pyl, die 't bondel doet vermeerren
 Gevat in Leeuwe-klaau. Zo wast het tal der Heeren
 Aan 't stuur van 't Vaderland, zo breid haar Ryk zich uit
 Dat zyn gezag niet meer in enge palen sluit.
 Sagunthus wierd getemt door menigte van dagen,

Het dapper Ilion stont stormen uit en slagen
 En sleipte zyn beleg tot in het tiende Jaar:
 Dees sterkte gaf zich op alst Nassau wierd gewaer.
 De Goden openen de hoog-gelegen muiren;
 Een Vorstendom is hier een werk van weinig uren.
 Dit is de gunste van een goede Krygs-Godin.
 Men quam, men zag, men nam des Konings Landen in.
 En gy, òstrijd're Stad, die eertydsmoest gedyen
 Den braven Genuees ter eere zonder stryden,
 Breda, verciert weerom met groenen Lauwerier
 Het Zeege-ryke hooft van onzen Batavier.
 Geen vuilen hongers-noot, geen slecht en eerloos vasten
 Verwint u Oversten, en breekt den moed der gasten:
 Men gater met geweld, en tast u aan met kracht:
 Door 't heest' en 't harste werd den zoldenier gebracht.
 Daar's niet zo vreesfelyk dat niet en werd begonnen
 En kloeklik uitgewrocht, Gy wierd in 't kort gewonnen,
 Zo dat dees dulligheid geen langen duir en had.
 Gy zaagt haast u Baron in 't midden van zyn Stad.
 Wat spreekt gy tegens my van valsche Turrif-schuiten,
 Van mannen overdekt met veen en dary-kluiten?
 Ons Velt-Heer weet hier niet van aanslag of bedrog;
 Dat deden wy wel eer, doen hier de Krygs-God noch
 Liep in den langen Rok; nu is hy heel volwassen
 En zoekt geen hulp in list of voordeel in 't verrassen,
 Hy vecht nu onvermomt en wint het voor de vuist.
 Noch is het niet genoeg dat men hier Goden huist
 Die steeds haar vreugde zien in hakken en in kerven
 En wat de wreedheid lust: de statige Minerve
 Staat aan Bellonaas zy; zo ongelyken aart
 Gaat hier in een gelit met minzaamheid gepaart.
 Hier laat wel sprekenheid zich onder Trommels horen,
 En uit het nieu gestoelt dringt in het hert door d'ooren
 Geleertheids heldre stem, die Maat en Regel zet,
 En bindt de Wapenen aan Reedlykheid en Wet,
 Op dat, dewyl de schop den Spanjaart is gegeven
 En 't erger onverstand en woestheid werd verdreven
 Door konst en wetenschap, de Stad geloven mag
 Dat zy gewonnen is tweemaal op eenen dag.

Die dag, ò FREDERIK, schoot ook gewenste stralen
 Op wien de Minne-moer haar tempelen en zalen
 Voor uw doorluchtig huis in Brittenland ontsluit
 En breng in WILHEMS bed een Koninglyke Bruid.
 Terwijl gy voor en na dwingt sterkten en kasteelen
 En doet uw grof Geschut op walen muiren speelen,
 Soneemt gy over Zee het hert des Konings in,
 En buigt de Scepterszelfsten dienste van de Min.
 Gy maakt drie Kronen vast aan uwe Laure-blaren
 Terwijl de jonge Jeugt in noch onrype Jaren
 Onnozel minnekooft in 't prachtig Ledekant.
 Doefchoot de Min voor u een pyltje met zyn hand,
 Doefnee Ascanius de rug der Noordsche baren,
 Als 't vier en minne-toorts noch zonder hette waren
 En van des Schutters boog geen groote smert en quam.
 Dit was een waardig lot voor u verheven stam.
 Geen minder glory was 't, die blonk in yders ooggen,
 Met eeren-tytelen u naam te zien verhogen.
 Die gaf u Vrankryk wel, maar gy, doorluchte man,
 Had u dat zelf gemaakt: zy streker oordeel van.
 Ik bid u houd my op, ò goede Sang-meesterffen,
 Terwyl my grooter drift komt na de zee toe perffen
 En ik vol vechtens lust vast op de Noord-zee dryf,
 Daar my den Oceaen spuwte golven op het lyf,
 Daar Amphitrite spoelt myn mond met zoute baren
 In plaats van 't zoere nat uit heilig' hoeven-aren,
 En dat uw trompen, Tromp, benemen dag en lucht,
 En my de vliende Vloot noch nier en is ontvlucht.
 Komt, Spaansche schimmen, komt, en laat u zugten horen
 Omtrent dit Helden-graf, komt dit gebeent verstoren,
 Beswalkt het gulden hoofd der heugelyke Son
 Met nare fakkelen. Dees' ist die u verwon;
 In hem vernieldē men de driftige Casteelen,
 In hem gingt gy te grond en 't water in uw keelen,
 Den half gebrade Spek swom door de golven heen,
 Men steekt de zee in brand, om door die vlam met een
 Te leeren Arragon de gulle Noord-zee drinken,
 En Jason en Terecs zien springen of verzinken.
 O vrind der Hemelen aanschouwt van boven neer

Demerken van u deugt, van dapperheid en eer.
 Gy heerscher van de zee, gy deed de schepen stranden
 En zerten haar in Duins op barningen en zanden,
 Die monsters van het diep, dat schrikkelyk gedrocht,
 Gy zyd het, die naast God, dees macht te schande brocht.
 En joegt te gronden waart zo groove Zee-gebouwen.
 De vlam die welig woed door planken, pek, en touwen
 Taft ook den Tagus aan. Het vier dat hier zo woelt
 Schynt dat Castilien ook aan het herte voelt.
 Men ziet het masten-bosch dat wolken kan genaken,
 Dicht onder 't kryt-strand door hars en swavel blaken;
 Lycaons dochter geeft haar weeldrig hout-gewas
 Ten wiffen ondergang, en laat tot kool en as
 Haar eigen eik en yp gelukkiger gedyen.
 Zy voelt de wermt' om hoog, en zonder medelyen
 Ziet heiligen in nood van vier, van damp en smook,
 En Karels goude kroon beswalken van den rook.
 Het yffelijk gespan der helsche Razernyen
 Schud vast den slangen-tros, die langs haar hoofden glien,
 En hirst het hete bloed der mannen fel en gram
 Tot slaan en plonderen op. Den hel-hond zelfs vernam
 Den brand, en Phlegethon en Styx van vreeze beven,
 't Omspoelend water kan geen troost de schepen geven:
 Het vier verswelgt de Zee, en slorpt de naaste vocht
 Die door het hete zand verteert in damp en locht.
 Doen uit Galiffien dees vloot ging onder zeilen,
 Dees masten torens-hoog, die sterren konden peilen,
 Besweek de bleke Maan als zy dit schoufpiel zag
 En kroop van vreeze weg al lang voor dau voor dag.
 Argo, die 't zuider As genaakt met sterre-stralen
 En met haar steng bereikt des Steenboks Zonne-palen
 Ziet dit verslagen aan, en ylagg' en wimpels strykt
 En 't oud Theffalieu voor Spaansche Scepters wykt.
 Laat vry de grijze Tyd den dappren Mnestheus noemen
 En stoffen op Cloanth, en op Sergestus roemen,
 Dat men hier Danaus, datmen Duillus haal,
 Wy zyn in eene Prins dit al, en menigmaal.
 Zo lang zich Sandwich toont met zyn verheven rotzen,
 Zo lang als Nereuskomt de Kentsche stranden trotzen,

Zolang men 't anker spoelt voor Dover op de ree ;
 Zolang Oquendos naam zal stinken over zee ,
 Sozal ter hoger streng Oranje boven streven.

Seg Bergen aan de Zoom, zeg, wallen hoog verheven,
 Wat nederlaag, wat doôn, wat lyken Wilhem gaf,
 Wat Oversten hy zond, wat ruiters, na het graf,
 Doe hy des Uchtens vroeg in zyn zo jonge jaren
 Den vyand lokten uit, en hieu hem in zyn scharen ;
 Doe zyn manhafte jeugt op 't moedig oorlogs-paard
 Een dapper proef-stuk gaf van zyn en 's vaders aart,
 Die 't voorspel van zyn Soon al voor zyn aankomst hoorde
 En in hem voor het land een waardig Veld-heer spoorde.
 Terwijl de Dageraat met goud en rozen praalt
 En Venus met haar ster de Son voorhenen dwaalt,
 Sei hy met het pistool Kantelmo goeden morgen
 En vulde zyn quartier met moord, gevaar, en zorgen,
 En maakter menig neer ontrent der Reuzen Stêe,
 En voerde Borgia met veel gevangens mée.

So hoog gy, groote Vorst, zyt door u zelfs verheven
 So ziet men u weerom in uwe looten leven.
 Ik spreek van geen Chalon of rep van Reinout niet,
 Ik spel geen Ottoos naam zo wytberoemt; men ziet
 Geen eeren-tytels hier van Ouderen en omen,
 Men pronkt hier met geen stam daar gy zyt afgekomen ;
 Genoeg is 't, dat gy leeft in een zo braven Soon
 Die zyne jonkheid zet zo heerlijk op den thron,
 En voertze zeege-rijk door zo veel vromigheden
 Van zyn voor-ouderen, terwijl dyn stamme leden
 Een onvermoeide ziel noch op de benen houd.
 Herdenkt noch eens met my uw rampen menigvout,
 O dapper Vlaanderland, u onlanx op gekomen,
 Uw stromen dicht bezet kloekmoedig door gefwommen,
 Haar weeringen verkracht door snelheid en geweld,
 Beschreit van 't machtig Gent, van Lieve, Ley en Scheld.
 Nu zyn uw havens ons, uw Saffen toe gesloten
 Voor vriend en ingeland', uw akkers overgooten
 Met Vyand om end' om, die 't land onveylig maakt
 So dat de Zeeu daar vry uit zyne grenzen raakt.
 En gy, ô Gennips-huis, die stout op wal en grachten

Opstroom van Niers en Maas een leger kunt verachten,
 Moet buigen voor den Vorst, en 't doet u swygent goed
 Dat 's Konings oorlogs-volk haar nesten ruimen moet.
 De Maagt van 't Waasse-land, zo lang onoverwinlijk
 Voor Nassauws wapenen, vertoont uit noot haar minlyk
 En zoekt ons vrindschap aan, nu nedrig en beschreit,
 En kent eerbiediglyk haar hoge Mogentheid,
 En zeit Antwerpen aan, die Keizerlijke Vesten,
 Dat zy ook wel een beurt mocht krijgen op het lesten,
 Die zag hoe snel men 't heir ter stromen overbracht
 En 't land aan alle kant bezet met Staten-macht,
 Tot dat nu afgemat door 't spelen der Kortouwen, (wen,
 Door 't bersten van Granaan, die moord en brand uitspon-
 Het Hulst verloren gaf, dat alsins open lag
 En nu vergeefs om hulp na zyne Schanslen zag.
 Malakken onderwyl voelt onder 's Prinssen Vanen
 De macht van Hollands Mars, die by d'Oost-Indianen
 Komt Spanjen op het lyf, dat Goa staat en beeft
 En wat den Koopman kruid en speceryen geeft.
 De woeste Zee liet zich van alle buit beroven,
 De schepen opgestuwt van onderen tot boven
 Die braakten oegsten uit van liefelijke waar.
 Neptunus in zijn rijk was zelve in gevaar.
 Dees Veltheer heeft gevoert de zee-vork met drie tanden
 En rompen wyd verstroit op wild' en woeste zanden.
 De swart ontfangt zyn wet. De wreede Moriaan
 Leert bukken onder 't jok en aan zyn handen gaan,
 En wet vergeefs op ons zyn nagelen en tanden,
 En sluit tot een verbond met dezen held zyn handen.
 Lõandaes lantzaat zengt voor ons zyn naakte vel
 En vloekt de slaverny der Spanjaarts, al te fel.
 De goud-kust van Guiné en Mina staat ons open,
 En doet den Africaan zijn goud oprecht verkopen
 Die onze kielen laad mer ongevalichte waar.
 De Swart van Sint Tomé ontfangt den Amstelaar
 Die om de winst veracht het vinnig zonne-blaken.
 Wy zijn na Chile toe, daar wy verbonden maken.
 Daar stond den stommen hoop, en als het door den tolk
 Verstont des Princen naam, boog zich Casijk en volk.

Gelukkig Oorlogs Vorst, het is door u bestieren
 Alt'zamen uitgerecht, wat door de Batavieren
 Of by of buitens huis is lofelyk uitgevoerd.
 Zobreed zich d'Aarde sterkt, zo wyd zich 't wate roert
 Blinkt over 't woeste ruim de hufter uwer daden.
 Uw' onverwinyk hoofd pronkt met de laure-bladen,
 Teland, ter zee, verdient. Nu ryst gy met de Zon
 En klimt ten Hemel op van onzen Horizon,
 Nu zyt gy daar hy maakt den middag in het Suyen,
 Nu daar hy onder gaat; nu daar de Noorder-buyen
 Bestoken man en schip met hagel, ysen snee;
 Daar is geen 's werelddoord, gy zyt, of waarter mee.

Zegt my, ô Recht-godin, die luiden, land en steden
 Opzachte tomen ryd, met wat genegentheden
 Het volk en overheid hem waren toegedaan;
 Men zag, terwyl hy heeft aan 't roer van 't schip gestaan
 Vree, liefd', oprechtigheid weer op een nieu geboren,
 Geen twist of fellen haat de borgeren verstoren,
 Het Hof en berste niet door onbeschofte pracht,
 Geen gullen overdaad de grooten r'onder bracht,
 (Die 't flordig huis-bestier met armoe doet bekopen)
 Geleerde Wetenschap is weder op-gekropen,
 De vlugge paarden-hoef ontsluit den ouden bron,
 Daar vloedt weer geestig nat van 't heilig Helicon.
 De rol verstaat de trom, de trom de rechter-banken,
 De tabberten 't geweer malkanderen bedanken,
 Des Veldheers hoog gezag werd door het recht bewaart
 En dat wecrom geltut door piek en hellebaart.
 Voorzichtigheid hem steeds ter rechter hand geleide,
 Ter linker, vaste Trou; de Wakkerheid verspreide
 Zich om end om, en zag met zeven oogen toe,
 Die wierden in den nood van waken nimmer moe.
 Onvroomheit zonder schaamt wiert by hem niet geleden,
 Zyn woord was minnelijk, zyn macht vol zachtigheden,
 Zyn tong bekorelyk, die veler herten stal.
 Hy wist dat zoet gezag bemint is over al,
 En dat het streng gebien den Princen wel doet vrezen,
 Maar dat van ydereen zulk heerschen werd geprezen
 Alse en zachtmoedig Vorst zyn volk te voren legt.

Met liefgetalligheid dat billik is en recht.
 Hy ging zich zelve voor, en vraagd' aan eigen zinnen
 En kloeke herffens raad van 't geen hy wou beginnen,
 En vond niet goet dat zich een Vorst geheel betrouwt
 Op anders onderricht, gelijk het jeugdig hout
 Door 'smeesters vingers werd nudus, nu zo gebogen.
 Zyn lydzaamheid in nood stont vast en onbewogen.
 Hy kost zyn tegenspoet verswelgen tot den dag
 Dat hy weer goede kans tot wraak en straffe zag.
 In dezen boezem school de zagtheid van Trajanus,
 Hier was Fabricius, Titus Vespasianus,
 Hier Brutus in te zien, die voor de vrydom styf
 Der Roomscher borgeren opzette goed en lijf.
 Wat was de Batavier in 's Hemels gunst en zegen,
 Doen onder 't zelvig hoofd de Krygsman trok den degen,
 Het Raadhuis wetten gaf, en d'eenvoud Holland streef
 Die slinx guitery uit goede zeeden dreef!
 Hem heeft het Nederland geeert gelijk een Vader,
 De Lely-bloembemint (aan 't Franse bloed wat nader
 Door maagschap ingewikt) de Teems wel hoog geacht,
 De vaders van Sint Mark zyn eisch met gunst bemacht;
 Zyn oorlogs met gezol, de koene Vorst der Zweden
 Erkende de waardy van zyne dapperheden,
 De Duitsch ontzag zich niet van hem te nemen aan.
 Een voorbeeld om een slag in open veld te slaan.
 Hy dee alleenelyk den Spanjaart van hem schrikken:
 Hy had hem afgescheurt zo groote werelddelicken,
 Zyn vedren uitgeplukt, in Oosten, West en Zuid,
 Zijn goud' en zilvre vloot gemaakt tot roof en buit,
 En rijken zonder eind verr' over zee besprongen
 En 's Konings armen uit het lid met kracht gewrongen.
 Zyn onverwinbaarheid bekennt de Moluccaan,
 Zo doet Sumatra mee, zo ook de wreec Javaan,
 En watter Koningen der Oost-gelegen landen
 Zich spreken door de Zee met havenen en stranden,
 'T zy men aan Celebes of aan Gilolo koom,
 Of aan de Sundaas straat, of aan de Ganges-stroom.
 Terwijl dit uitgevoert werd op verscheiden oorden
 En dat Europa scheen, van wezen en van woorden

Verandert, nu te zyn den langen oorlog zar:
 Wie heeft het fel geweer uit Mavors vuist gevat?
 Wie greep het bloedig swaard uit zyn metalen handen?
 Wie rade tot de Peys den afgematte landen?
 Wie heeft de Koningen, spyt trommel en trompet,
 De wet, en maat, en mart van rust en vree gezet?
 Dit is, ó Prins, uw werk. Gy legt de buyen neder
 En brengt de Zon in plaats van 't ongestuimig weder:
 Gy neemt den ouden wrok ter Vorsten boezen uit
 En brengt haar hert en hand tot minzaam vree-besluit.
 Gy maakt, wanneer gy voert het Staten heir te velde,
 Dat yder voor u vreeit, en Donau, Rhijn, en Schelde,
 En Lech en Yzer-stroom voor uwe wapens beef
 En vry al beter koop en goede woorden geef.
 Trompetten, diemen plag met opgeswolle kaken
 Te steken in het veld om mans en moed te maken,
 Zyn boden van de peys; de trommel, lang gewoon
 Op rouwen oorlogs slag zal met een zoeter toon
 Ons oorens trecken, en de gulde Vree verkonden.
 Gy neemt u voordeel waar, en arbeid tot verbonden
 Met wapens in de vuist, en dryft de wereld aan
 Om tegens wil en dank na eigen rust te staan.
 De kroon, die u het hoofd omcingelt met laurieren,
 Zal haast de wereld zelf met hare blaas vergieren:
 Wy zullen deelen mee aan uw olyven-tak
 En leven zondert wisk in vreugde met gemak.
 Dit is, ó groote Vorst, te hebben recht gewonnen,
 Als Eerzucht door zyn winst gelijk als afgeronnen
 De Kryg den hals af-snyt, en vast in boeyen sluit
 Wat over land en lui zich stort ter hellen uit.
 Als Eendracht op het lef van de geswollen oogen
 Der droeve moederen de tranen af komt droegen,
 Als weer de zoete Zon breekt door de wolken heen,
 Als men des waarden ziet tot zicht en zeyssens smeem,
 Het Helbaart tot de ploeg, de piek tot egge tanden,
 't Onenig burger-lyf weer voegen hert en handen,
 En op her vriendelyxft omhelzen met een kus:
 Als 't yzelyk geluit des fellen donder-bus
 En 't vreeslyk kallifs vel verandert werd in fluiten,

Trompet en Kerel-trom in Veelen en in Luiten,
Geen stuk meer blixems braakt, en vrees en twift en haat
En vrekheid en bedrog weer na den afgrond gaat.

Seg, Hollant, wyt beroemt, zegt gy vermaarde Zeeuwen
Of gy oit zulken Vorst had in voorgaande eeuwen?
Slaat rondom uw gezicht en wandelt door het ouw,
Gaat door het Beyers huis, doorsnuffelt Henegou,
Ziet op Borgondien, en doet uw oogen draven
Noch hoger, en voorloopt de beurt der Franse Graven,
Voegt hier de luister by van 't Oostenryks geslacht
En die noch hedendaags de Luk-godin toelacht
En 't hoge Landsbestier in handen is gegeven.
Hier is d' uitmunttenheid ter hoogften top geheven,
Hier is het puik van al; wat is, of was voorheen
In velen omgedeilt, dat vint men hier in een.

Beroemde Vorst, gy hebt uw perk ten eind gelopen,
De baan tot voorder eer staat u niet langer open,
En snyd myn woorden af en algemeine vreugd;
Gy hebt genoeg, en meer, door onvermoeide dengd
Het Vaderland gedaan. Gods-dienstige gebouwen,
De Kerken zyn aan U op 't alderhoogst gehouwen:
En Steên door u bewaart of aan den staat gebracht,
Kasteelen overmant door meer als menschen macht:
Zomenig sterkt' en schans door uw gescht gedwongen,
Bolwerken door 't geweld van polver opgesprongen
En watter buigen most voor een onwinbaar hand
En 's Veldheersecre-vaan op 's werelds Schouburg plant,
Gy wiens verheven naam kon aan de sterren stoten,
Werd, als by een gepakt; hier in der aard gesloten,
Die elders door u schut heeft menigmaal gebeeft;
De stad, die op haar schoot u eerst ontfangen heeft,
Ontfangt weer in haar schoot uw affchen en gebeente.
't Is alles op de straat; nieus-gierige gemeente
Van in en buiten 't land propit Haag en Dellist vol,
En zent haar zuchten mee tot in het donker hol.
Men hout ook niet alleen dyn uit vaart in de muiren
Van u geboorte-plaats, of van haar naaste buiren;
Men draagt u alzins uit, daar is niet eene stad
Die mee niet met de hand de Baar en heeft gevat.

Uw Lijk-ftaat werd gevolgt van menig duizent zielen
 Van wien de lange weg en fteeg en ftraten krielen.
 Het rou-gewaad zo veel getemde volken dekt;
 De klokken, diemen ftaag in hoge torens trekt,
 En doen ten bomgat uit des Prinffen uitvaart horen,
 Broeroeren meer den geest van binnen als de ooren;
 Het komt den Hopman voor of Neerland was in laft
 Die werd met fchrik en angst, en droefheid, aangetaft;
 De bange benden zyn in roeren door het luyen,
 Deschildwacht, die voor wind, en natte regen-buyen
 In enge huisjes fchuilt en op zyn waken pafst,
 Maakt zich vervaart by nacht, en de verfchrikte gafst
 Beelt zich voorzeker in het Lyk te gaan geleyen
 En raakt door mede-leed wel lichtelijk aan 't fchrcyen.
 Terwijl de Ruitersknecht zyn paarden roft of toomt
 En fpreekt miffchien een woord waar voor de klepper
 fchroomt,

Gelooft dat 's Prinffen geest komt in de stallen waren,
 En 't beeft, dat van het quaad onkundig is, vervaren.
 Terwijl wy fwermen in de fchaduw van de vroe
 Zowerter noch gefteen. Opyder oord en ftee
 Komt den zoldaat zyn amp en kanffen voor zyn oogen,
 Hem dunkt hy ziet den Prins met yver aangetogen
 Zich zetten voor een ftad, en vaardig met de fchop
 Het aardrijk openen en fchanffen werpen op,
 Des legers ommetrek vast aan malkandren fluiten,
 Voor gracht en boezem-weer des vyands aanval fluiten,
 Op alles gade flaan tot voortgang van het werk,
 Een yder porren aan, die zacht, dees met een fnerk,
 Den blode met een graau, den will'gen met beloften,
 Den flouren met een wenk, met bier den onbefchoften,
 Om dul en roekeloos ter heeter plaats te gaan,
 Den kalizen met geld tot haafstig graven raan,
 Hy, die de loopgraft delft en opent blinde paden,
 Zou op zyn lijf het zand en zoön wel willen laden
 En met dit lyk zyn werk te hebben tot een graf;
 De ruime galery loopt achter fmaller af
 En werd een kift gelyk. Eer berft uit de fpelonken,
 Geopent door den flag van 't wrede vier en vonken.

Hier wenscht een ygelyk dat hy begraven zy,
 Hier is het lyk-vier, hier, hier swerft de kijker by.
 Wat haalt gy, Gelderland, en wilt het alles wagen?
 Die uwen Hector was leit van de dood verflagen.
 Bouwt hem een kostlyk graf, daar uit den snellen Rhyn
 De Waal zyn stromen sweigt. Zyn as, zyn beenen zyn
 Daar hy de Schenker Schans by duister overvallen
 Herfelde met geweld, en die onwinbre wallen
 Ontwong met loutre kraft den jongen Ferdinand,
 En kreeg die sterke klaau uit uw benaude land,
 En sloot de Beruw toe. Gy, Vriezen, op, aan 't draven,
 Brengt steen en zarken aan; Hy werd, niet hier begraven
 Maar in uw' akkeren. Hy, die volzorge was
 Om te verzekeren uw poelen en moeras,
 Rust daar; en wilde wel dat dit mocht zyn onthouwen.
 Doet hem, gy Yssel-stroom een marbre Tombe bouwen,
 Maar daar, daar Cuculi weerom te rugge most
 En geven 't spel dat zo gelukkig was begoft.
 Vergeefs, ô Zeeu, houd gy den uitvaart by uw buiren;
 Dekt daar met droeven rouw u zelve en uw muiren
 Daar hy uw grenzen van uw vyand heeft bevryt.
 Engy, ô Holland, die zyn Hoogheids voedster zyt,
 Engy, doorluchte Stad, des Bisshops oude zetel,
 Engy, ô Groeningen, die machtig en vermeetel
 Op uwe wallen stoft, gelooft dat noch de Vorst
 Sweeft alzins onder u, en in zyn trouwe borst
 Noch tedre zorge leeft, bereid voor u te strijden.
 Het graf en droefheid zyn gemein aan allen zyden
 En trest het hele Land, en overal is 't lyk
 Van *Wilhem*; *Mauritz*, en van *Hendrik Frederyk*.
 Die d' aarde niet en kost, kan Delft nu overgapan;
 Op een' enselve plaats leyt Mars, geweer, waapen,
 En die het oorlogs lot so lang heeft uitgestaan
 Vlecht nu des oorlogs eynd aen syne lauwe-blaan.
 En wijl hy besig is voorsichtich de geschillen
 Ten weder sijde recht te juisten en te stillen,
 Vertrekt hier stil van daan. Hy schaft den Rijken rust
 Die hy nu moe, geniet. En die met herten lust
 Somenig maalen plag tot wapenen te dringen

Ten besten van't gemeyn, en's Lands Vergaderingen
 Met yver tot de krijg r'ontsteeken was gewoon,
 Verstaat nu dat men voorts den Spanjaarden verschoon.
 Ziet uyt het selfde graf, (hoe lieflijk is't om hooren!)
 Dat Mars en wapens dekt, wert ons de Vree gebooren
 En weg genomen wat tot vyandschap en moord
 En oorlog oorlaek geeft, en land en luiden stoort.

De korte levens uyr heeft U, ô Vorst, begeben.
 En ik, wel eer met lust tot rijmen aengedreven,
 Voel my verlaten van myn oude Sang-godin
 En ik betrouw my niet myn vorig onderwin.
 Wanneer uw Hoogheid quynt so quijnen myn gedichten,
 Wanneer de siekt verfwakt uw leden en gewrichten,
 Hinkt myn Calliopé, die uwe daden song,
 En is niet rap genoeg tot sulken hoogen sprong:
 Nu gy niet meer en zyt mocht ik van hier wel scheyden,
 Maer uw doorluchte Zoon doet my noch wat verbeyden,
 En wijlik weer verjong' die r'eynden aaffem lag.
 Engy, ô braeve Vorst, die hooge krijgsgesag (vaarde,
 En't roer van't Neerlands Schip in's Vaders plaats aan
 Begeerde goedertier dat my den Hemel spaerde
 Om te getuigen van uw lofflijk lands-bestier,
 En boven kruut en lood en't vinnig oorlogs vier
 Te prijsen goede vree, indien men die kan treffen,
 En boven snoode peys de trommels te verheffen,
 Indien't so werd verstaen tot welvaert van den staet.
 Kom tred ter goeder uur in uw gebied, en laet
 Den last van zulken ampt kloekmoedig op uw schoudren,
 En beelt ons weder uit de deugden uwer oudren,
 Troost Vrou AMELIA in't geen haar over quam,
 Doe God haar heer en man en U dyn vader nam;
 En wijl zyn heldre geest u voor-licht met zyn luister,
 Gelijk de Noorderster den schepen in het duister,
 Zo ciert ook met uw naam Oranjens Eere-kroon
 Englinstert, alseen Zon, op uwen Vorsten-throon,
 Uw Vader, in zyn tyd, omvatte Zee en Aarde,
 Vervolgde zonder rust zyn vyand met den swaarde,
 Trad haat, en nyd, en vrees voor sterven met de voet.
 De Dood, die't niet en kon wylhy wapens woed,

Nu hy die neder lei quam hem met list bestoken,
 En temden hem, te met van langer hand gebroken.
 Voort laatste toont haar glans der landen Vryjigheid,
 De Koning zelfs verzaakt aldaar zyn Majesteit,
 En kent voor Hoogste-macht der landen Overheden,
 Nu onder het beleid uws Vaders vry gestreden.
 Hy staat dien tytel toe: daar schort niet wydersaan,
 Alleen de billikheid en eerzucht dient voldaan.
 Dit is de zaak: De Kerk, de Gods-dienst is behouwen,
 Verzekert is den haart, de kinderen en vrouwen,
 Zo eindigt FREDERIIK zyn uitgelope baan:
 Zo werd het WILHEMS beurt zyn pooste roer te staan.

C A S P E R B A R L Æ U S

Tegens het

LYSTERVANGEN,

Aan

J A C O B B A A K, *Rechtsgeleerde.*

At moogt gy Jacob Baak, goedaardig, vreedzaam
 borst, (gedorft,

Die noit naar wreedheid, bloed, of moorden hebt

My tot een overwreed en droevig schoufspel noden?
 En wilt dat ik kom zien de halfgehange doden,
 En leden, fel vercheurt, en beenen uit haar lid,
 Verstikte strotten daar nu strik noch vast om zit,
 Zo velerhande slag van die haar zelfs verhangen?
 Hoe 't menschelijk bedrog de vogels weet te vangen,
 En voor d'onnozelheid de strik door 't aas verbloemt,
 En zonder reden vangt, en zonder recht verdoemt.
 Ik las Ixions pyn, op 't schrikkelyk rad gebonden,
 Hoe Tantalus vergeefs werd van zyn hoop verflonden,
 En hoe Prometheus is aan Caucasus geboeir,
 Hoe Syfippus de steen slaag rollende vermoeit,
 En hoe Megeer verschrikt met haar gewisse slagen,
 En geesselt met een toorts om ons gemoed te plagen,
 En hoe Arachnes trots in 't eigen net bleef vast,

Orions Dochter straf, en lyden: ook wat last
 Van straffen Pluto op het heftigste kan brouwen;
 Maar alles was verziert. 'k Plag't voor verdigt te houwen,
 Wat d'aangesteke geest der Dichters had bedacht:
 Maar't doon en't wurgen van het vliegende geslacht
 Geloofik zo te zyn, en houd't voor ware woorden:
 Uw laan strekt voor't schavot van streng gericht en
 'tmoorden;

Uw hoef is 't schoutoneel van dit bloedstortend spel.
 De Lyster weekt uw zand in bloed, de Vink, te snel
 Van het bedriegelyk net, op't onverziest gegrepen,
 Word van de wrede duim des veld-tyrans genepen,
 Dus oeffent hy zijn magt, en kneuft het kleene hoofd,
 Van't tere vogeltje, dat hy zo't leven rooft.

Maar zo zyn klachte kon de grage Lijster uitten,
 Zy zou dan tegens Baak met deze reën besluiten:

- „ Dat haar een snode dood werd t'onrecht aangedaan;
- „ Dat vogelsonder wet noch ook geboden staan; (gen;
- „ Dat zy de nootwet volgt, daar't al zich naar moet nei-
- „ Dat vrye keur noch wil haar nooit geweest is eigen;
- „ En dat de wyde licht voor elk een open staat;
- „ Dat zy en haar geslacht den honger en haar quaad
- „ Voorzigtig vlieden, en het Noord om't Zuid begeben,
- „ En lyden na de wil van't weër een dolend' leven:
- „ Roöbessen eeten, of al't geen het afgaand' jaar
- „ Haar schaft tot levens nut. Zy zyn geen oorlogs-schaar
- „ Die Ryken drukt: Nog zyn in Kerk-krakeel bevonden,
- „ s'En eischen zold, noch geld, noch roof; noit schuldig
- „ stonden
- „ Op haren naam, die valsch by haar zyn uitgeschraapt;
- „ s'En raän tot pleiten niet dat goed en bloed aittapt;
- „ Noch zy verdubbelden haar haav' met schendig liegens;
- „ Noch voeren oorlog met geweld of met bedriegen;
- „ Of plagen stad of dorp, of vreemd' of nagebuur,
- „ Of nesten immermeer in's huismanskoren schuur;
- „ Noch komen over, om een Maagt haar borst te grieven,
- „ Of Huwlyksbant t'ontdoen van twee vereende lieven.
- „ Zy eischen deurtogt slegts, en't geen m' een dolend gaff
- „ Niet weig'ren magna't recht dat de natuur belaft.

„ Sulks dat sy 't hangen als onschuldig nooit verdienden ;
 „ Noch dat men strikken aan een tak span , daar sy siende
 „ Doch blind uit hongers-noot , geen noot sien voor haar
 dood :

„ Maar dat zelf Jupiter haar klachten niet verstoet ,
 „ En dat den moordenaar haar dood zal staan te boeten.
 Indien 't myn waarde Baak geoorloft is , 'k zal moeten
 Medoogend' klagen met de Lyster en Patrys ;
 De Papegaai voorwaar te Hoof , als waar hy wys
 Die wencht sijn Vorst geluk , en eert de Purpre kleeden ,
 De Reiger sit hier op sijn Olmboom ook met vreden ,
 En veilig sit de Gier daar hy sijn wildbraat eet ,
 De Pauw leeft veiliglyk terwyl sy moedig treet ,
 De Swanen swemmen vry in 't diepste der morassen ,
 De Oyevaar is door sijn deugd 't gevaar ontwassen ,
 En 'r meeste pluim-gediert dat berg en bosschen ziet ,
 En ken die slag van dood noch 't dieflyk hangen niet ;
 De Lyster volellend , in wilgenschauw gehangen ,
 Moet van de felle mensch dees node straf ontfangen ,
 Haar keel word toegeknoopt gelyk een moordenaar ,
 Of dief gestraft werd , die 't gemeen bracht in 't gevaar ;
 Het doer my seer , ja zelf myn oog verpynt haar itralen ,
 Daar zy de Leikken reis op reis sou in sien halen ,
 Haar dood , haar uitvaart geeft aan geen Poëet vermaak .
 Maar lust u 't lacchen en dat ick myn klachten staak ?
 Zo zoekt my Nyrdhen , die vernoegt op 't land nu leven ,
 Zo laat my Thesselschaë een deftig praatjen geven :
 Ik hoorde liever dat Duarta vriendlyk zong ,
 En dat door dit geluit uw velstrik stukken sprong .

D A N K

Aan de aardige

T E S S E L S C H A D E ,

*Voor het Fesstoen opgehangen in de Zale op
 't Huis te Muiden.*

Gelukkige Zale , daar 't weetjen in spookt ,
 Gelukkige Schouw , daar 't felden in rookt .

X x

Wie

Wie Schildert u dus, wie stelt u te pronk?
 Wie maakt u dus kruidig, dus aardig dus jonk?
 Is Flora gevallen uit Junoos Paleis?
 Is Pales in aantocht? Is Ceres op reis?
 Heeft Hebe gevlochten dit trots Fesfoen?
 Pomona getempert het root met het groen?
 Neen, 'tis noch Goddinnen noch Goden hun vont;
 Zelfs staan zy verbaast, en zeggen in 't rond:
 De wasdom is ons, die konst van een hand,
 Die zelf de nyd door haar geeft heeft vermand.
 Ik zie, zeide Ceres, myn lof en myn halm;
 Ik hoor, zei Pomoon, myner bladeren galm;
 Ik riek, zei Flora, de vrucht en de blom,
 Die 't Zonnetje van 't Oost trekt Westwaart om;
 Ik voel, sprak Juventa, mijn Appeltjens rond;
 Ick proeve, sprak Pales, myn Pruimatjens gesond.
 Doe zei de Poëet: 't Is Tefeltjens doen,
 Die het oude maakt jonk, de steenen maakt groen,
 O Tefela leeft, van de Goden gekust,
 Die al de vyf zinnen kunt geven haar lust.

Op 't Huw te Muiden, in de Pruimtyd, 1639.

Op het hoogdravend

T R E U R S P E L

van

J A N de V O S, *Glasemaker.*

Ziet hier de kunst op 't hoogst, de Schouburg op sijn top,
 Het Treurspel op zyn wreest, de wraaklust vol van
 krop.

Nooit daverd' het aaloud-roonneel met meer gespooks,
 Nooit sag men by de Griek meer bloedgespat noch rooks.
 Orestes houd uw mond. **ANDRONICUS** die raast,
 En dubbelt wee op wee, en wraak op wraak, verbaast.
 Medea stilt uw roorn. Laat Thamera vol gals,
 Uitbulderen voor 't volk, en liegen door haar hals.
 Boosdadig Pelopshuis, swygt van uw moordery,

Nu A R A N hoopt op een en torst zijn schelmery.
 Waar was 'er ooit een disch gesteurd met meer geraas?
 Dan daar de kinders zyn haers moeders laatste aas.
 Cassandra word geschend in Roselyns gewaat,
 Geknot van tong en hand, en eer door 's Moors verraat.
 Hier klaagt de onnooselheid. Hier doold een Hercules.
 Hier krygt de Strengheid en Barmhertigheid haar les.
 Hier stryd de Keiserskroon met d' ongeroomde min.
 Hier kyft de oorlogsmond met 't Geestlyk hofgesin.
 Ik sta gelyk bedwelmt en overstolpt van geest.
 De Schouburg word verset, en schoeit op hooger leest.
 Ryft Sophocles weêr op? Stampt Æschylus weêr hier?
 Of maakt Euripides dit ongewoon getier?
 Neen. 't Iseer Ambachtsman, een ongelettert gaff,
 Die nu de gantsche rey van Helicon verrast:
 Die nooit geseten heeft aan Grieks of Roomsche disch,
 Wyft nu de wereld aan wat dat een Treurspel is.
 Athenen las het Spel, en sprak: Ik schryf niet meer;
 Die ons door glas verlicht, verduistert al onseer.

Op het Treurspel van

B R A N D,

de veinsende

T O R Q U A T U S.

't **W**As eertijds mannen werk. Nu komt de teere jeugt,
 En daverd op 't tooneel, en tart de gryze hairen
 In treurspel uitgetreurt, ja d' onbesneeude jaren
 Versetten tyd en kunst. De wijsheid gantsch verheugt
 En weet niet of sy is geleert of aangebooren.
 T O R Q U A T U S veinst de wraak. Het veinsen is vol
 kunst,
 En daarse schynt te zyn, daar is de minste gunst.
 De Liefde doet haar best Geveinstheids werk te stooren.
 Doch wraaklust dwingt de Min en overstelpt de vlam,
 En Norons vreeze word door 't veinsen overwonnen.

De Waarheit was vermomt. het troubed was geschonnen.
 En in een vreemde vlam de wraak haar einde nam.
 Dus veinst de Jonge BRAND, en doet onsal verwondren
 Dat jonkheid veinsen kan. Hy bergt noch grooter licht,
 En als TORQUATUS veinst, so veinst ook sijn gedigt.
 't Is weêrlicht tot een proef. daar na soofal hy dondren.
 Ons' Amstel als hy las den veinsenden TORQUAAT,
 Sprak uit de waverstroom: de outhed baet nu niet,
 Nu Pallas zulken geeft in kiintsheid leggen ziet.
 De eerklok van 't Toneel nu niet als BRAND en slaat.
 1645.

't Begin eens Brief van de

P R I N S S E S

aan den Prins voor den Bos gezonden.

't **E**N zy utyd ontbreekt; 't en zy het rou gerommel
 Hier van een schraal trompet, daar van een trotzer
 trommel
 Uw' Tent doet daveren, gelyk uw's vyands hert
 't En zy gy 't in den drang van duizent kogels herdt,
 En, zo vol bloeds als moeds op 't stadig menschen slachten,
 Uw' loopgraaf en uw lyf legt in des Vyands grachten
 Verleegt uw bezig oog op 't droevige papier
 Van *Amelie* uw Vrouw, en van benauthed schier
 Niet meer uw' *Amelie*: Staakt dat gedurig krygen
 En laat den bangen Bosch een klink te minder krygen
 Dewylik met u spreek: Wilm kleine Wilm, en ik
 Verdienen 't nuttel licht van eenen oogenblik,
 En zo veel min gevechts. *Loises* teere tranen
 (Zy staats' hier by en schreit) met kinderlyk vermanen
 Doen 't zelvige geweld van myn beswaarde hand:
Wilm, nocheens, kleine *Wilm*: ***

E I N D E.